ISSN (Print) : 2465-3683
ISSN (Online) : 2730-3098

JBVDSR
วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน) 2569

Journal of Buddhist Studes Vanam Dongrak

No.1 Vol.13 (January - June) 2026

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus

วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์

Journal of Buddhist Studies Vanam Dongrak

ISSN: 2465-3683 (Print)

ISSN: 2730-3098 (Online)

ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2569 **Vol.13 No.1 January - June 2026**

- **กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ**

  ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

  ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม

- **วัตถุประสงค์**

  บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์ (Journal of Buddhist Studies Vanam Dongrak) บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ เป็นวารสารวิชาการ ราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ) คือ ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม-มิถุนายน, ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม – ธันวาคม

- วัตถุประสงค์ของวารสาร คือ เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการ และการวิจัยด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเน้นองค์ความรู้ในมิติศาสนา ปรัชญา การศึกษา สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ และมานุษยวิทยา แก่ผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และนิสิต นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา โดยเปิดรับบทความทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ
- ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้รับการตรวจสอบทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) อย่างน้อย 3 ท่านต่อบทความ
- ทรรศนะ และความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์ บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้นิพนธ์ (Authors) บทความเท่านั้น แต่ไม่ถือเป็นทรรศนะและผู้รับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์ บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
- **ภาพปกหน้า: "โฮลสะไรย์"** (ผ้าไหมมัดหมี่สำหรับสตรี) ลายพุ่มข้าวบิณฑ์และก้านแย่ง หมู่บ้านทอผ้าไหม บ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม-คอลเลกชันมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม / ICH COLLECTION, 2569)
- **ภาพปกหลัง: "ผ้าซิ่น"** ยกดอกลายราชวัตรดอก 4 กลีบ หน้านางและเชิงยกทอง หมู่บ้านทอผ้าไหม บ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ (ผ้าไหมจันทร์โสมาและเครือข่าย, 2569)

คำอนุโมทนาพจน์ รองอธิการบดีวิทยาเขตสุรินทร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ได้จัดตั้งเมื่อปี พุทธศักราช 2531 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นสถานที่ดำเนินการตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย ด้านการผลิตบัณฑิต ด้านการวิจัยและพัฒนา ด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม และด้านทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะพันธกิจในด้านการผลิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยได้จัดตั้งขึ้นเพื่อเปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่ ผู้ต้องการศึกษาและเพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้มีแหล่งศึกษาในพื้นที่ที่ไม่ต้องเดินทางไปศึกษาที่ต่างจังหวัด ซึ่งจะสามารถช่วยสนองงานคณะสงฆ์ในขณะที่กำลังศึกษาได้อีกทางหนึ่ง และเป้าหมายในการผลิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยมุ่งผลิตบัณฑิตให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด เป็นผู้นำด้านจิตและปัญญา มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคม มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม ด้านการวิจัยและพัฒนา ด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม และด้านทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยได้มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ได้รับอนุมัติจากสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้เปิดสอนในระดับบัณฑิตศึกษา ทั้งในระดับปริญญาโท และปริญญาเอก ดังนั้น เพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์ จึงได้จัดทำวารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา 2) เพื่อให้บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญาแก่สังคม 3) เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดทางพระพุทธศาสนาและปรัชญา และ 4) เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ในนามของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ขออนุโมทนาและขอบคุณกองบรรณาธิการวารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอก และคณะทำงานทุกภาคส่วนทำงานด้วยความวิริยะ อุตสาหะ ด้วยกำลังกายและสติปัญญา ทำให้วารสารฉบับนี้มีคุณภาพและเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานทางวิชาการ ด้วยอำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย ขออำนวยพรให้ทุกท่านจงเจริญด้วยพรทั้ง 4 ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ตลอดกาลทุกเมื่อเทอญ

พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ, รศ.ดร.

รองอธิการบดีวิทยาเขตสุรินทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทบรรณาธิการ

สำหรับปีที่ 13 ฉบับที่ 1 ของ **วารสารวนัมฎอนแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์ (Journal of Buddhist Studies Vanam Dongrak)** บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ซึ่งเป็นวารสารวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เน้นองค์ความรู้มิติ ศาสนา ปรัชญา การศึกษา สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ และมานุษยวิทยา องค์ความรู้ดังกล่าวเป็นวัตถุประสงค์หลักของวารสาร บทความที่ได้รับพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร ได้ผ่านการพิจารณากลั่นกรองจากนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิอย่างเข้มงวด พิถีพิถัน เพื่อให้ได้บทความถูกต้องครบถ้วน ได้มาตรฐานวิชาการ มีความน่าสนใจ มีคุณค่าต่อการพัฒนาวิชาการและภูมิปัญญา โดยวารสารได้ดำเนินการตีพิมพ์บทความวิจัย (Research Article) บทความวิชาการ (Academic Article) ที่มีคุณภาพ ทั้งได้นำข้อสังเกตและเสนอแนะจากผู้อ่านผู้ติดตามวารสารมาปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สำหรับผลงานที่ถูกเลือกนำมาตีพิมพ์เผยแพร่ภายในเล่มปีที่ 13 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2569) นี้ มีจำนวน 30 บทความ ประกอบด้วย

บทความวิจัย (Research Article) จำนวน 24 เรื่อง ได้แก่

เรื่องที่ 1 ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์

เรื่องที่ 2 แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมตามหลักไตรสิกขา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3

เรื่องที่ 3 แนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

เรื่องที่ 4 แนวทางการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามหลักอิทธิบาท 4 ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

เรื่องที่ 5 แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

เรื่องที่ 6 แนวทางการบริหารการศึกษาปฐมวัย ตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

เรื่องที่ 7 การบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 และแนวทางพัฒนาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

เรื่องที่ 8 การออกแบบและพัฒนาเกมต้นแบบด้วยโปรแกรม Scratch สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

เรื่องที่ 9 อิทธิพลของการเรียนรู้เชิงรุกที่ส่งผลต่อผลลัพธ์การเรียนรู้โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ

เรื่องที่ 10 การพัฒนารูปแบบกิจกรรมเพื่อการพัฒนาครูระยะการเข้าสู่วิชาชีพภายใต้โครงการผลิตครูเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

เรื่องที่ 11 การพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 3

เรื่องที่ 12 พฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร

เรื่องที่ 13 การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญและพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์

เรื่องที่ 14 การพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้กับเทคนิครู้คิด ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ

เรื่องที่ 15 ผลการสอนอ่านโดยใช้การสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ที่มีต่อความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

เรื่องที่ 16 แนวทางการพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

เรื่องที่ 17 อิทธิพลของรูปแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการโรงเรียนที่มีต่อแรงจูงใจในการทำงานและประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครูในศูนย์การศึกษาพิเศษ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

เรื่องที่ 18 แนวทางการจัดการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาของผู้บริหารที่มีผลต่อผลการปฏิบัติงานครูและประสิทธิผลของศูนย์การศึกษาพิเศษ จังหวัดอุบลราชธานี

เรื่องที่ 19 แนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

เรื่องที่ 20 แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

เรื่องที่ 21 การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้เรื่องการแปรรูปข้าวพื้นบ้านสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเมืองจันทร์วิทยาคมเรื่องที่ 22

เรื่องที่ 22 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ ทางประวัติศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

เรื่องที่ 23 แนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

เรื่องที่ 24 การศึกษาวิเคราะห์กถาว่าด้วยการบูชาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

บทความวิชาการ (Academic Article) จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่

เรื่องที่ 1 การทำงานของสมองกับกลไกทางพุทธธรรม: แนวทางการพัฒนามนุษย์เชิงพุทธบูรณาการ

เรื่องที่ 2 ภาวะผู้นำทางการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานพรหมวิหารธรรม 4

เรื่องที่ 3 บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับนวัตกรรมธนาคารขยะ

เรื่องที่ 4 เรื่องที่ 3 บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับนวัตกรรมธนาคารขยะ

บทวิจารณ์หนังสือ จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่

เรื่องที่ 1 บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)“พระพุทธศาสนา พัฒนาคนและสังคม”

เรื่องที่ 2 บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) “การพัฒนาที่ยั่งยืน” SUSTAINABLE DEVELOPMENT

สำหรับวารสารฉบับนี้ กองบรรณาธิการยังคงยึดมั่นในมาตรฐานและเอกลักษณ์ของการเป็นวารสารวิชาการที่มุ่งเผยแพร่องค์ความรู้ที่มีคุณภาพ โดยบทความทุกเรื่องที่ได้รับการตีพิมพ์ล้วนผ่านกระบวนการพิจารณาและกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องอย่างรอบคอบ เพื่อให้เนื้อหามีความถูกต้อง น่าเชื่อถือ และเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการอย่างแท้จริง กองบรรณาธิการมีความมุ่งหวังเป็นอย่างยิ่งให้ผู้อ่านได้รับสาระ ความรู้ และมุมมองที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีคุณค่า ทั้งนี้ หากท่านมีข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและยกระดับคุณภาพของวารสาร กองบรรณาธิการยินดีน้อมรับด้วยความขอบคุณ และจะนำไปพิจารณาเพื่อปรับปรุงวารสารให้มีความสมบูรณ์และเป็นประโยชน์ต่อสังคมวิชาการมากยิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

บรรณาธิการ
วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์

สารบัญ

หน้า

อนุโมทนาพจน์ รองอธิการบดีวิทยาเขตสุรินทร์ ก

บทบรรณาธิการ ข

สารบัญ ง

บทความวิจัย : Research Article

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ 1-14
พระอธิการก้าวชัย ปุญฺญกาโม (โนนใหญ่), พระมหาวิศิต ธีรวโส (กลีบม่วง) และวรภูริ มูลสิน

แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมตามหลักไตรสิกขา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 15-30
ลำไพ หงษ์ยนต์, ธนู ศรีทอง และสถาพร ภาคพรม

แนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 31-44
ปุญญิสา จารัตน์, ธนู ศรีทอง และสิน งามประโคน

แนวทางการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามหลักอิทธิบาท 4 ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 45-58
มณฑิรา หลักคำ, ธนู ศรีทอง และเกษม แสงนนท์

แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 59-72
สิริมงคล บุญมาก, ธนู ศรีทอง และสถาพร ภาคพรม

แนวทางการบริหารการศึกษาปฐมวัย ตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 73-86
พลอยปภัส ทองทา, พระครูวิริยปัญญาภิวัฒน์ และชูชัย ประดับสุข

การบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 และแนวทางพัฒนาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 87-100
วัชรชัย เคนคำภา, ธนู ศรีทอง และเกษม แสงนนท์

การออกแบบและพัฒนาเกมต้นแบบด้วยโปรแกรม Scratch สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 101-118
ไพรินทร์ สังข์ทอง, วิจิตรา โพธิสาร และศิริลักษณ์ หวังชอบ

อิทธิพลของการเรียนรู้เชิงรุกที่ส่งผลต่อผลลัพธ์การเรียนรู้โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ 119-130
ชวัลวิทย์ เครือสีดา, สมานจิต ภิรมย์รื่น, วิชาญ ไทยแท้, เพ็ญศรี ทองสุทธิ์, กัญญาภัค บุตรศรี และวิสุทธิ์ เวียงสมุทร

การพัฒนารูปแบบกิจกรรมเพื่อการพัฒนาครูระยะการเข้าสู่วิชาชีพภายใต้โครงการผลิตครูเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในภาคกลางตอนบนของประเทศไทย 131-144
จิรวุฒิ พงษ์โสภณ, ฐาปนา จ้อยเจริญ, วิษณุ สุทธิวรรณ และสุชาวดี สมสำราญ

การพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 3 145-160
ทยกมล ฉัตรดอน, พัชราภรณ์ อิทธิวิศิษฎ์ และยิ่งสรรค์ หาพา

พฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร 161-174
ปกป้อง กลางประพันธ์, ไพศาล พากเพียร และประสิทธิ์ กุลบุญญา

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญและพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 175-188
ภาณุมาศ สาทวอน และ สุภาวดี วิสุวรรณ

การพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้กับเทคนิครู้คิด ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ 189-200
ชยพล จันทวรรณ และ สมร ทวีบุญ

ผลการสอนอ่านโดยใช้การสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ที่มีต่อความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย 201-216
วีรอร สยามล และ สันติวัฒน์ จันทร์ใด

แนวทางการพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ 217-230
อิสรพงษ์ ไกรสินธุ์, พระครูสุนทรวีรบัณฑิต, พระครูโสภณสาโรภาส, พระครูโกศลพัฒนาภรณ์, พระมหาวินัย สิริภทฺโท ,พระครูสังฆรักษ์จักกฤษณ์ ภูริปญฺโญ และ มนัสนันท์ บุญปู่

อิทธิพลของรูปแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการโรงเรียนที่มีต่อแรงจูงใจในการทำงานและประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครูในศูนย์การศึกษาพิเศษ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 231-244
ศตพร ประสงค์ศิลป์, ภานุมาศ จินารัตน์, พนมพร ช่วงชิง, ดวงเดือน ศิริโท และ อภัย สบายใจ

แนวทางการจัดการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาของผู้บริหารที่มีผลต่อผลการปฏิบัติงานครูและประสิทธิผลของศูนย์การศึกษาพิเศษ จังหวัดอุบลราชธานี 245-260
สุนทร สนธิหา, ภานุมาศ จินารัตน์, อุษณี แสงสุข, ชุติมา จินารัตน์ และ ปริวัฒน์เมธี ศรีจำนงค์

แนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 261-278
สุทธิดา จันทสุข, วัชราภรณ์ เรืองสิทธิ์ และ ธัญเทพ สิทธิเสือ

แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 279-294
อรสา บุญงาม, วัชราภรณ์ เรืองสิทธิ์ และ ศุภธนกฤษ ยอดสละ

การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้เรื่องการแปรรูปข้าวพื้นบ้านสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเมืองจันทร์วิทยาคม 295-310
ธันยพงศ์ สารรัตน์ และ ธนพล ป้องแก้ว

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 311-326
ธันยพงศ์ สารรัตน์ และ ธนพล ป้องแก้ว

แนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 327-344
เอมอร มณีศรี, วัชราภรณ์ เรืองสิทธิ์ และ ภัทริยากุล แก่นแก้ว

การศึกษาวิเคราะห์กถาว่าด้วยการบูชาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 345-358
พระมหาวิโมกข์ วณฺณเนโต (วรรณเนตร), ภัฏชวัชร์ สุขเสน และ พระครูศรีปรีชากร

บทความวิชาการ : Academic Article

การทำงานของสมองกับกลไกทางพุทธธรรม: แนวทางการพัฒนามนุษย์เชิงพุทธบูรณาการ 359-376
พระครูปริยัติกิตติวรรณ (วีระ กิตฺติวณฺโณ/ได้ทุกทาง), พระครูสุตธรรมาภิรัต (สุธมฺมาภิรโต/ยืนยง),พระเสกสรรค์ ฐานยุตฺโต (ศรีทน), พระอธิการอำพน จารุโภ (ดาราศาสตร์) และ วิสมล ศรีสุทธินันทน์

ภาวะผู้นำทางการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานพรหมวิหารธรรม 4 377-388
ทยกมล ฉัตรดอน และ พระปลัดฮอนด้า วาทสทฺโท

บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับนวัตกรรมธนาคารขยะ 389-398
ธัญญะ สายยศ, วงศ์วิศว์ หมื่นเทพ และ บุษกร วัฒนบุตร

หลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนากับแนวทางการสร้างสันติสุข ในสังคมพหุวัฒนธรรม 399-412
มวลชน สายบุตร และ ภัฏชวัชร์ สุขเสน

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)“พระพุทธศาสนา พัฒนาคนและสังคม” 413-422
มวลชน สายบุตร และ ภัฏชวัชร์ สุขเสน

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) “การพัฒนาที่ยั่งยืน” SUSTAINABLE DEVELOPMENT 423-428
พระอธิการประเสริฐ ปภาโส (จันทอง) และ ภัฏชวัชร์ สุขเสน

ภาคผนวก

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ 429-256
จริยธรรมในการตีพิมพ์ผลงานวิจัยในวารสารวิชาการ (Publication Ethics) 257-259

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์

THE EFFICIENCY OF COMMUNITY WELFARE FUND MANAGEMENT OF KOH KAEW SUBDISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATION SAMRONG THAP DISTRICT SURIN

พระอธิการก้าวชัย ปุญญกาโม (โนนใหญ่)[1],
พระมหาวิศิต ธีรวโส (กลีบม่วง)[2] และวรภูริ มูลสิน[3]
Phra Athikan Kaochai Punyakamo (Nonyai)[1]
Phramaha Wisit Dhiravaṃso (Kleebmuang)[2] and Worabhuri Moonsin[3]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus
E-mail: nonswrrkhphxkawchay@gmail.com

ได้รับบทความ: 31 พฤษภาคม 2568; **แก้ไขบทความ**: 3 กรกฎาคม 2568; **ตอบรับตีพิมพ์**: 3 กรกฎาคม 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิภาพในการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ 2) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ 3) ประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสานวิธี คือ วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างคือ คณะกรรมการและสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนจำนวนทั้งหมด 315 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ดำเนินการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีจับฉลาก เก็บข้อมูลโดยแจกแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา, ผู้นำชุมชน/ ผู้บริหารและนักวิชาการ, ปราชญ์ชุมชน ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 9 รูป/คน เก็บข้อมูลโดยวิธีดำนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนดไว้จนครบทุกประเด็นโดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ประกอบบริบท

ผลการวิจัย พบว่า 1. ระดับความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิภาพของการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.13, S.D. =0.86) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ความคิดเห็น ด้านการสั่งการ มีความคิดเห็นมากที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.23, S.D. =0.45) รองลงมา คือ ด้านการ

จัดองค์การ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.18, S.D. =0.46) ด้านการควบคุม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.12, S.D. =0.61) ด้านการประสานงาน อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.11, S.D. =0.51) และด้านที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ ด้านการวางแผน อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.03, S.D. =0.92) ตามลำดับ 2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ ประกอบไปด้วย 1. ปัจจัยภายในองค์กร 2. ปัจจัยด้านแรงจูงใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.99, S.D.=0.83) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านปัจจัยด้านแรงจูงใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.06, S.D.=0.82) ด้านปัจจัยภายในองค์กร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.92, S.D.=0.85) 3. สามารถพัฒนาตามหลักพุทธธรรม คือ หลักอิทธิบาท 4 ประการ ได้แก่ ฉันทะ ความพอใจ เจ้าหน้าที่ มีความพอใจ ความรักในงานหรือหน้าที่ของตน วิริยะ ความเพียร ทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มกำลังความสามารถ สามารถแก้ปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นได้ จิตตะ ความเอาใจใส่ ตั้งใจทำงาน ผลงานที่ออกมาก็จะมีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงสุด วิมังสา ไตร่ตรองค้นคว้า ใช้สติปัญญาในการตรวจสอบข้อผิดพลาดต่าง ๆ

คำสำคัญ : ประสิทธิภาพ, บริหารจัดการ, กองทุนสวัสดิการ, หลักพุทธธรรม

Abstract

This research aims to. 1) Study the level of opinions on the efficiency of community welfare fund management of Ko Kaeo Subdistrict Administrative Organization, Samrong Thap District, Surin Province. 2) Study the factors affecting the efficiency of the management of the community welfare fund of the Ko Kaeo Subdistrict Administrative Organization, Samrong Thap District, Surin Province. 3) Apply Buddhist principles to develop the efficiency of community welfare fund management of Ko Kaeo Subdistrict Administrative Organization, Samrong Thap District, Surin Province. The research methodology is a mixed-method research method, i.e. quantitative research. The sample group is 315 committee members and members of the community welfare fund. The sample group was determined using simple random sampling. The sampling was conducted by drawing lots. Data were collected by distributing questionnaires. Data were analyzed using frequency distribution, percentage, mean, and standard deviation. Qualitative research method, the researcher has identified key informants, including Buddhist scholars, community leaders/executives and scholars, and community scholars. In-depth interviews were conducted with 9 individuals. Data were collected by conducting interviews on the specified date, time and location until all issues were covered. Permission was requested to use the recording and audio recording methods for the interviews. Data were analyzed by analyzing the interviews of key informants according to the research objectives, using content analysis techniques and contextual analysis.

The research results found that 1. The level of opinions towards the efficiency of the management of the community welfare fund of the Ko Kaeo Subdistrict Administrative Organization, Samrong Thap District, Surin Province, was overall at a high level ($\bar{x}$ = 4.13, S.D. =0.86). When classified by aspect, it was found that opinions on command had the highest opinions, at a high level ($\bar{x}$ = 4.23, S.D. =0.45). Next in line was the organization aspect at a high level ($\bar{x}$ = 4.18, S.D. =0.46), the control aspect at a high level ($\bar{x}$ = 4.12, S.D. =0.61), the coordination aspect at a high level ($\bar{x}$ = 4.11, S.D. =0.51), and the aspect with the least opinions was the planning aspect at a high level ($\bar{x}$ = 4.03, S.D. =0.92), respectively. 2. Factors affecting the efficiency of community welfare fund management of Ko Kaeo Subdistrict Administrative Organization, Samrong Thap District, Surin Province, Consisting of 1. Internal organizational factors 2. Motivational factors were overall at a high level ($\bar{x}$ =3.99, S.D. =0.83) When classified by each aspect, it was found that motivational factors were at a high level overall ($\bar{x}$ =4.06, S.D.=0.82), while internal organizational factors were at a high level overall ($\bar{x}$ =3.92, S.D.=0.85) 3. Can be developed according to Buddhist principles, namely the four bases of influence, namely, chanda, satisfaction, the staff is satisfied, love for their work or duties. Diligence: Doing one's duty to the best of one's ability, able to solve problems or obstacles that arise. Mind: Attention: Working with determination, the results that come out will be of the highest quality and efficiency. Examination: Considering and researching, using intelligence to examine various errors.

Keywords: Efficiency, Management, Welfare Fund, Buddhist Principles

บทนำ

กองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นสวัสดิการที่เกิดจากการรวมตัวของประชาชน ในพื้นที่เพื่อจัดสวัสดิการแก่ชาวบ้านด้วยกันเอง เช่น กองทุนสวัสดิการในระดับหมู่บ้าน และตำบล ซึ่งเกิดขึ้นด้วยความสมัครใจและมีเป้าหมาย เพื่อดูแลซึ่งกันและกันของคนในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย บนพื้นฐานของเอื้ออาทรต่อกันตามแบบวัฒนธรรมไทย (อำพร ภิยารมณ์, 2549: 44) ในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมารัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนการจัดสวัสดิการสังคมให้กับประชาชน โดยมุ่งหวังให้ประชาชนคนไทยทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีหลักประกันในชีวิต จึงได้มีนโยบายและโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนเพื่อยกระดับให้สวัสดิการชุมชนเป็นวาระแห่งชาติในการสร้างหลักประกันความมั่นคงของชุมชนฐานรากฟื้นฟูทุนทางสังคม ความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการดูแลช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เปิดโอกาสให้ทุกพื้นที่สามารถจัดตั้งและพัฒนาคุณภาพสวัสดิการชุมชนอย่างทั่วถึง โดยรัฐบาลได้สนับสนุนพัฒนาความเข้มแข็งของกองทุนและสมทบงบประมาณ (องค์กรพัฒนาชุมชน, 2550: 73) การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนมีหลักการสำคัญเพื่อเน้นสร้างความพร้อมของหมู่บ้านและชุมชนเมืองในการบริหารจัดการกองทุนการเงินที่จะสร้างให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมของ

ตนเอง หรืออีกนัยหนึ่งจะเห็นได้ว่ากองทุนหมู่บ้านได้สร้างบทบาทให้กับกองทุนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจภายในชุมชน และเป็นแหล่งของการสร้างอาชีพและยกระดับรายได้ของครัวเรือนตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อให้เกิดการพัฒนาภาคชนบทและการสร้างความเข้มแข็งแก่เศรษฐกิจฐานราก กล่าวคือ การเน้นสร้างแหล่งเงินทุนหมุนเวียนให้ประชาชนนำไปใช้ในการพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ หรือเพิ่มรายได้และลดรายจ่าย รวมทั้งการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมด้วยการจัดสวัสดิการด้วยกระบวนทัศน์ด้านการบริหารจัดการและการพัฒนาที่มุ่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่มีรูปแบบ วิธีการคิด และมุมมองที่เปิดกว้าง (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2545: 50)

กองทุนสวัสดิการชุมชนของตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชน โดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลและช่วยเหลือของรัฐ และได้ยึดแนวปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พร้อมทั้งการพัฒนาแบบบูรณาการโดยยึดคนในพื้นที่เป็นศูนย์กลางพัฒนา ซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการจัดสวัสดิการที่สามารถดูแลสมาชิกของชุมชนได้อย่างทั่วถึง ซึ่งกองทุนสวัสดิการของตำบลเกาะแก้ว นี้มีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนเป็นอย่างมาก เช่น การพัฒนาความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพของคนในชุมชน สวัสดิการเกี่ยวกับการเกิด สวัสดิการผู้สูงอายุ สวัสดิการเงินกู้และสวัสดิการเสียชีวิต เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของกรมการพัฒนาชุมชน คือ ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนพึ่งตนเองได้ ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตดีมีความสุข (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2565: 30) แต่ถึงแม้กองทุนสวัสดิการชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว จะมีความพยายามในการพัฒนาการบริหารงานให้ดีแต่ก็ยังประสบปัญหาอย่างต่อเนื่อง เช่น ปัญหาด้านการดำเนินงานของกองทุน คือ คณะกรรมการของกองทุนไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองเท่าที่ควร ไม่ค่อยมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารงาน ขาดการประชาสัมพันธ์ผลงานและการทำความเข้าใจ ขาดการประสานงานในเรื่องต่าง ๆ ที่สมาชิกควรได้รับทราบ ส่วนปัญหาด้านสมาชิก คือ ขาดความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ในการกู้ยืม ใช้เงินกู้ยืมผิดวัตถุประสงค์ เช่น การนำเงินไปซื้อสินค้าอื่นๆ ที่ไม่จำเป็น เป็นการเพิ่มรายจ่ายให้กับครอบครัวทำให้เกิดปัญหาการนำส่งเงินคืนไม่ตรงเวลา การติดตามทวงหนี้ที่ค่อนข้างจะลำบาก และปัญหาที่สำคัญคือ ปัญหาที่เกิดจากการประสานความร่วมมือระหว่างสมาชิกกองทุนกับคณะกรรมการกองทุน ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาการบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชนในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้สามารถเป็นหลักประกันความมั่นคงในการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง การเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิกในการพัฒนากองทุนให้มากขึ้น (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2565: 30) การนำหลักธรรมมาปรับประยุกต์ใช้เพื่อช่วยในการแก้ปัญหาดังกล่าวที่เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่นำมิติทางศาสนามาช่วยพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ร่วมกับการบริหารการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ สามารถนำ-บูรณาการเพราะมีความสำคัญช่วยให้การทำงานสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ได้ดี อิทธิบาท แปลว่า ฐานหรือหนทางสู่ความสำเร็จหรือคุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณเครื่องสำเร็จสมประสงค์ทางแห่งความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายซึ่งอิทธิบาทนั้นมี 4 ประการ คือ ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งที่ตนสนใจ วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น บุคคลเมื่อ

ประกอบด้วย คุณธรรม 4 อย่างนี้แล้วย่อมประสบความสำเร็จได้ด้วยดี (พระครูประพัฒน์วรธรรม, 2548: 1)

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่องประสิทธิภาพการบริหารการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ไปใช้เป็นข้อมูลและแนะแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขปัญหาการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ให้มีประสิทธิภาพต่อไปยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิภาพในการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์
3. เพื่อประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์” ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) คือ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยกำหนดวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ

1. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ คณะกรรมการและสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วน ตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ (แผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์: 2565) ซึ่งมีจำนวน 1,482 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างได้มาจากคณะกรรมการและสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วน ตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ ที่ได้จากสูตรของ (Taro Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 315 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ดำเนินการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีจับฉลาก

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามลักษณะปลายปิด เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามลักษณะปลายปิด เป็นคำถามเกี่ยวกับการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเกาะแก้ว ได้แก่ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการจัดการองค์การ 3) ด้านการสั่ง

การ 4) ด้านการประสานงาน 5) ด้านการควบคุม 6) ด้านประยุกต์หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการ 7) ด้านปัจจัยภายที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามลักษณะปลายเปิด เป็นคำถามเกี่ยวกับการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ เสนอแนะแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน

3. การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

3.1 ขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย ถึง องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการแจกสอบถามคณะกรรมการและสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วน ตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์

3.2 ดำเนินการเก็บแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์จากคณะกรรมการและสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 315 คน

3.3 นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ, ค่าเฉลี่ย, และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา, ผู้นำชุมชน/ ผู้บริหารและนักวิชาการ, ปราชญ์ชุมชน ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 9 รูป/คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ เมื่อได้แบบสัมภาษณ์ที่แน่นอนแล้วอาจารย์ที่ปรึกษาเห็นสมควร จึงนำไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ต่อไป

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

5.1 ขอหนังสือจากผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์ ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

5.2 ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนดไว้ จนครบทุกประเด็นโดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ ได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์การวิจัย นำมาวิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ **โดยภาพรวม ทั้ง 5 ด้าน (n =315)**

ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ ในด้านต่าง ๆ ดังนี้	**ระดับความคิดเห็น**		
	$\bar{x}$	SD	แปลผล
1. ด้านการวางแผน	4.03	0.92	มาก
2. ด้านการจัดองค์การ	4.18	0.85	มาก
3. ด้านการสั่งการ	4.23	0.81	มาก
4. ด้านการประสานงาน	4.11	0.82	มาก
5. ด้านการควบคุม	4.12	0.92	มาก
รวม	**4.13**	**0.86**	**มาก**

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ ในด้านต่าง ๆ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.13, S.D.=0.86) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่าความคิดเห็น ด้านการสั่งการ มีความคิดเห็นมากที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.23, S.D. =0.45) รองลงมาคือ ด้านการจัดองค์การอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.18, S.D. =0.46) ด้านการควบคุม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.12, S.D. =0.61) ด้านการประสานงาน อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.11, S.D. =0.51) และด้านที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ ด้านการวางแผน อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.03, S.D. =0.92) ตามลำดับ

ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ **โดยโดยภาพรวม ทั้ง 2 ด้าน (n =315)**

ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนและขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{x}$	SD	แปลผล
1. ปัจจัยภายในองค์กร	3.92	0.85	มาก
2. ปัจจัยด้านแรงจูงใจ	4.06	0.82	มาก
รวม	**3.99**	**0.83**	**มาก**

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.99, S.D.=0.83) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านปัจจัยด้านแรงจูงใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.06, S.D.=0.82) ด้านปัจจัยภายในองค์กร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.92, S.D.=0.85) ตามลำดับ

ผลการศึกษา การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ สัมภาษณ์ถึงหลักธรรมที่นำมาใช้ในเป็นแนวทางการบริหารงาน คือหลักอิทธิบาทธรรม ประกอบด้วย 1) ฉันทะ (ความพอใจ) 2) วิริยะ (ความเพียร) 3) จิตตะ (ความคิด หมั่นเอาใจฝักใฝ่) 4) วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง) ซึ่งสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูป/คน ดังต่อไปนี้

การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ สามารถพัฒนาตามหลักพุทธธรรม คือ หลักอิทธิบาท 4 ประการ ได้แก่

ฉันทะ ความพอใจ รับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความสุขกับงาน และรักในสิ่งที่ทำ การปฏิบัติงานในองค์กรหรือหน่วยงาน เมื่อเจ้าหน้าที่ มีความพอใจ ความรักในงานหรือหน้าที่ของตน ก็จะทำงานของตนอย่างเต็มความสามารถ มีความสุขใจที่ได้ทำงาน ทำงานอย่างสนุกสนานไม่เบื่องาน เต็มที่ที่ได้ทำงานหรือทำหน้าที่ของตน งานเกี่ยวกับสวัสดิการชุมชนที่องค์กรได้ทำนั้นก็จะมีประสิทธิภาพสูงสุด

วิริยะ ความเพียร ขยันหมั่นเพียร มีความเอาใจใส่ และตรงต่อเวลา ทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มกำลังความสามารถ จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน สามารถแก้ปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นได้

จิตตะ ความเอาใจใส่ ตั้งใจทำงาน สนใจใฝ่รู้ ใจจดจ่อไม่ฟุ้งซ่าน จะมีส่วนสำคัญที่ช่วยทำให้การปฏิบัติงานเกิดข้อผิดพลาดได้น้อย และยังส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความรอบคอบต่อหน้าที่การงานของตน ผลงานที่ออกมาก็จะมีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงสุดนั่นเอง

วิมังสา ไตร่ตรองค้นคว้า ในการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดนั้น จะต้องอาศัยความไตร่ตรองพิจารณางาน อย่างละเอียดถี่ถ้วน ใช้สติปัญญาในการตรวจสอบข้อผิดพลาดต่าง ๆ การ

สรุปผลของการทำงาน การตรวจสอบที่จะทำให้เห็นว่า สิ่งที่ได้ทำไปนั้นประสบผลสำเร็จตรงตามเป้าหมายที่ได้กำหนดเอาไว้หรือไม่ เพื่อจะได้หาแนวทางเอาไว้ป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในคราวต่อไปเพื่อให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพสูงสุด

อภิปรายผลการวิจัย

1. สมาชิกใส่ใจให้ความร่วมมือในการปรับปรุงแผนการปฏิบัติงานให้เหมาะสมทุกปี ตรวจสอบและประเมินผลแผนการดำเนินงาน ด้านสวัสดิการต่าง ๆ ของกองทุนฯอย่างสม่ำเสมอ มีการกำหนดแผนในการจัดประชุมใหญ่สามัญประจำปี เพื่อปรับปรุงระเบียนกองทุนสวัสดิการชุมชนอย่างชัดเจน มีส่วนร่วมในการวางแผนการปฏิบัติงานอย่างกว้างขวางและทั่วถึง สอดคลองกับงานวิจัยของพระมหาฉัตร กตสาโร (2551: 67) ได้ศึกษาเรื่อง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิผลการบริหารจัดการกองทุนหลักประกันสุขภาพองค์บริหารส่วนตำบลโคกพระเจดีย์ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พบว่า ประสิทธิผลการบริหารจัดการกองทุนหลักประกันสุขภาพองค์การทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านบริการวางแผน มีการกำหนดแผนในการจัดประชุมใหญ่สามัญประจำปี เพื่อปรับปรุงระเบียนกองทุนสวัสดิการชุมชนอย่างชัดเจน มีส่วนร่วมในการวางแผนการปฏิบัติงานอย่างกว้างขวางและทั่วถึง

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ ในด้านปัจจัยภายในองค์กร บุคลากร : บุคลากรในหน่วยงานให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานเป็นอย่างดี ปัจจัยด้านแรงจูงใจ หลังการฝึกอบรมการปฏิบัติงานจากหน่วยงานกองทุนสวัสดิการชุมชนแล้วบุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้ถูกต้องและรวดเร็วมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของธนภรณ์ พรรณราย (2565: 89) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา พบว่า ระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดสงขลา พบว่า ฝึกอบรมการปฏิบัติงานจากหน่วยงานกองทุนสวัสดิการชุมชน

3 การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ ดังนี้

1) ด้านการวางแผน การบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน มีการกำหนดแผนในการจัดประชุมใหญ่สามัญประจำปี เพื่อปรับปรุงระเบียนกองทุนสวัสดิการชุมชนอย่างชัดเจน (ฉันทะ) สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผนการปฏิบัติงานอย่างกว้างขวางและทั่วถึง (วิริยะ) สมาชิกใส่ใจให้ความร่วมมือในการปรับปรุงแผนการปฏิบัติงานให้เหมาะสมทุกปี (จิตตะ) สมาชิกได้ตรวจสอบและประเมินผลแผนการดำเนินงาน ด้านสวัสดิการต่าง ๆ ของกองทุนฯอย่างสม่ำเสมอ (วิมังสา) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมยุรฉัตร ผิวอ่อนดี (2558: 96) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 ในการเสริมสร้างเศรษฐกิจของบ้านดอนมูล อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ ผลการวิจัยพบว่า ด้านฉันทะ ประชาชนมีความพอใจในและมีใจรักในการการดำเนินธุรกิจโดยมีการวางแผนงานอย่างเป็นระบบ ด้านวิริยะ ประชาชนมีความกระตือรือร้นและมีความพยายามในการการดำเนินธุรกิจอย่างเต็มกำลังความสามารถทำให้ผลผลิตออกมามีคุณภาพ ด้านจิตตะ ประชาชนมีความเอาใจใส่อย่างดีต่อการดำเนินเศรษฐกิจ ร่วมมือในการปรับปรุงแผนการปฏิบัติงาน ทั้งด้านผู้มาสั่งสินค้า การผลิต และการ

ส่งออกสู่ตลาด ด้านวิมังสา ประชาชนได้มีการตั้งคณะกรรมทำงานในการตรวจสอบคุณภาพทั้งในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน

2) ด้านการจัดองค์การ มีการจัดสวัสดิการให้สมาชิกได้ตรงตามเวลาที่กำหนดและทันต่อเหตุการณ์ (ฉันทะ) พยายามนำสมาชิกกองทุนสวัสดิการ ให้มีส่วนร่วมในการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน (วิริยะ) มีการติดตาม/ประเมินผลการทำงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นประจำทุกปี (จิตตะ) คณะกรรมการกองทุนกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเกาะแก้ว ได้รับการคัดเลือกจากที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี ด้านความชอบธรรมการบริหารเงินกองทุน (วิมังสา) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกฤษฎากร ธนกิจประภาพันธุ์ (2559: 105) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การให้บริการประชาชนตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล น้ำเลา อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการให้บริการประชาชนตามหลักธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเลา ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการทุ่มเทพลังกายพลังใจ สติปัญญา ในการที่จะช่วยเหลือ ไม่นิ่งดูดายรีบเร่งขวนขวายหางบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ มาสนับสนุนการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ล่าช้า มีการติดตาม/ประเมินผลการทำงาน วางแผน ไตร่ตรอง และทบทวนหาข้อบกพร่องแล้วนำมาพัฒนาเพื่อยกระดับและส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน ควรอุทิศตนในการทำงาน ไม่เลือกปฏิบัติ

3) ด้านการสั่งการ มีการแจ้งหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการทุกคนให้สมาชิกได้ทราบทุกครั้ง (ฉันทะ) สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบให้บุคลากรที่ดำเนินงานและคณะกรรมการดำเนินการกองทุนสวัสดิการชุมชน จัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานให้ที่ประชุมรับทราบเป็นลายลักษณ์อักษร (วิริยะ) มีการแต่งตั้งให้คณะกรรมการดำเนินการกองทุนสวัสดิการชุมชน ติดตามประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนฯทุก 3 เดือน (จิตตะ) มีคำสั่งหรือประกาศที่ชัดเจนในการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานกองทุนฯ ทุกครั้ง (วิมังสา) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระอุทัย จารุธมฺโม (แก่นจำปา) (2566: 67) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาสมรรถนะการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 4 ขององค์การบริหาร ส่วนตำบลพลับพลาไชย อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า ด้านฉันทะ (การวางแผน) ต้องมีความตั้งใจทำงานอย่างเต็มความสามารถ กระตุ้นให้เกิดการสร้างงานในชุมชน ทุกคนได้ทราบทุกครั้ง ด้านวิริยะ (การปฏิบัติตามแผน) บุคลากรควรพยายามฝึกฝน พัฒนาตนเองให้เกิดความชำนาญในหน้าที่ด้วยการเรียนรู้เพิ่มเติม มีการอบรมให้ความรู้ ให้คำปรึกษา แนะนำ ด้านการดำเนินงานงานต่อชุมชนอย่างต่อเนื่อง ด้านจิตตะ (การตรวจสอบ) องค์กรควรส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ด้านจิตตะ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงาน ส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาตนเองอยู่เสมอ และ ด้านวิมังสา (ปรับปรุงแก้ไข) ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรด้วยการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างเหมาะสมและมีการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานของบุคลากรให้มีการพัฒนาที่ดีขึ้น

4) ด้านการประสานงาน พบว่า มีความพร้อมในการประสานงานแจ้งให้แก่สมาชิกรับทราบข้อมูล ข่าวสารและชี้แจงสถานะการเงินของกองทุนฯ ตามระเบียบของกองทุนฯ (ฉันทะ) มีการประสานงานให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการร่วมคิดและร่วมตัดสินใจ ในการรับสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ อย่างชัดเจนและทั่วถึง (วิริยะ) เอาใจใส่ในการเชื่อมโยงกองทุนสวัสดิการชุมชนกับกลุ่มองค์กรเครือข่ายในชุมชนท้องถิ่น (จิตตะ) มีการประสานงานภายนอกกลุ่ม/องค์กรเครือข่ายในการรับสิทธิ

ประโยชน์ของสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน (วิมังสา) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดอนุวัติ ธมฺมวโร (ทำนา) (2559: 87) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคลากรในเทศบาล ตำบลบ้านเวียง อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้เชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติการบูรณาการใน 4 ด้าน คือ ด้านฉันทะ คือ ความพอใจรักใคร่ในงานการส่งเสริมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยการพัฒนาตนเอง ปรับศรัทธาตนเองให้เข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความพร้อมในการประสานงานแจ้งให้แก่สมาชิกรับทราบข้อมูล ด้านวิริยะ คือ ความเพียรพยายาม ที่จะทำงาน การหาบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญ ความเต็มใจที่จะทำงาน สร้างแรงจูงใจที่จะให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างไม่ย่อท้อ ด้านจิตตะ คือ ความตั้งใจ เอาใจจดจ่อกับงานที่ทำ เอาใจใส่ในการเชื่อมโยงกองทุนสวัสดิการชุมชนกับกลุ่มองค์กรเครือข่ายในชุมชนท้องถิ่น การทำงานอย่างต่อเนื่องในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง อย่างตั้งใจและมีสติ ด้านวิมังสา คือ การไตร่ตรองพิจารณาหาเหตุผล รอบคอบในการทำงาน

5) ด้านการควบคุม มีการจัดทำรายงานสถานะการเงินให้อำเภอทราบทุกปี (ฉันทะ) มีการประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรเห็นความสำคัญของงานในองค์กร มีการควบคุมจำนวนเงินกู้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด (วิริยะ) คณะกรรมการมีการติดตามการใช้เงินกู้ของสมาชิกอย่างใกล้ชิด เอาใจใส่รับผิดชอบต่อตำแหน่งหน้าที่ในการบริหารประชาชน (จิตตะ) จัดให้มีการอบรมความรู้ความเข้าใจสร้างแรงจูงใจต่อบุคลากรให้มีจิตอาสาบริการประชาชนและมีการจัดการประชุมเพื่ออบรมความรู้ความสามารถให้แก่บุคลากร มีการติดตามการใช้คืนเงินกู้พร้อมดอกเบี้ยจากสมาชิกตามกำหนด (วิมังสา) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุเนตร ผาสุข (2559: 92) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาทธรรมของบุคลากรเทศบาลเมืองตาคลี อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ฉันทะ การมอบหมายงานให้บุคลากรต้องให้ตรงต่อความรู้ความสามารถ ต้องสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรมีความเพียรพยายามในการปฏิบัติงาน รักที่จะบริหารและพัฒนางานอยู่ตลอดเวลาไม่หยุดนิ่งเพื่อให้ผลงานที่ได้รับมีประสิทธิผล บริหารงานด้วยความชื่นชอบมุ่งหวังให้ผลงานที่ได้รับบรรลุผลตามจุดมุ่งหมาย วิริยะ มีการประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรเห็นความสำคัญของงานในองค์กร และบุคลากรควรเสียสละรวมแรงรวมใจกันปฏิบัติงานนอกเหนืองานประจำเพื่อประโยชน์ขององค์กร จิตตะ ควรเอาใจใส่รับผิดชอบต่อตำแหน่งหน้าที่ในการบริหารประชาชน วิมังสา จัดให้มีการอบรมความรู้ความเข้าใจสร้างแรงจูงใจต่อบุคลากรให้มีจิตอาสาบริการประชาชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์” ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นนโยบายเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ ดังต่อไปนี้

1.1 ผู้บริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนควรมีการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากร ในด้านการนำหลักธรรมในพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ มาประยุกต์ใช้กับการทำงานให้มากขึ้น

1.2 ผู้บริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนควรมีการจัดอบรมเจ้าหน้าที่ ตั้งแต่ระดับปฏิบัติการ ถึงระดับบริหาร เพื่อเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่

1.3 ผู้บริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนควรมีการกำหนดการออกแบบลักษณะงาน ขั้นตอนและวิธีการทำงาน ให้สอดคล้องเหมาะสมกับระดับความรู้ความสามารถของบุคลากร

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

2.1 กองทุนสวัสดิการชุมชนควรให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผนการปฏิบัติงานอย่างกว้างขวางและทั่วถึง มีการเอาใจใส่ต่อการดำเนินกิจการอย่างใกล้ชิด

2.2 กองทุนสวัสดิการชุมชนควรศึกษาไตร่ตรองระบบงานเพื่อให้เกิดกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพพิจารณาแผนการบริหารงานเพื่อสร้างระบบและขั้นตอนที่ชัดเจนมีการวัดผลประเมินผล การบริหารงานอย่างเป็นรูปธรรม

2.3 กองทุนสวัสดิการชุมชนควรมีการฝึกอบรมบุคลากรในหน่วยงาน เช่น การศึกษาดูงาน การพัฒนาความรู้ความสามารถ เพื่อเพิ่มทักษะและประสบการณ์ที่ดีในการทำงาน เสริมสร้างบรรยากาศสภาพแวดล้อมในการทำงาน ให้เอื้อต่อการทำงาน ทำให้น่าสนใจยิ่งขึ้น

2.4 กองทุนสวัสดิการชุมชนควรนำหลักอิทธิบาทธรรมไปประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรให้มากขึ้น

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการปฏิบัติงานของบุคลากร เช่น ในสำนักงาน องค์กรหรือหน่วยงานอื่น ที่มีลักษณะปริมาณงานคล้ายคลึงกัน โดยมีหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวแปร

3.2 ควรศึกษาจากกลุ่มประชากร หรือกลุ่มตัวอย่างโดยรวมจากหน่วยงานอื่น เพื่อศึกษาข้อมูลว่ามีการใช้หลักอิทธิบาทธรรม ในการปฏิบัติหน้าที่ มีความเหมือนกันหรือแตกต่างกันจากการวิจัยครั้งนี้อย่างไร

3.3 ควรศึกษาเรื่องของประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรให้มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2545). *การพัฒนาตำบล.* กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน.

กฤษฎากร ธนกิจประภาพันธุ์. (2559). *การให้บริการประชาชนตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเลา อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ธนภรณ์ พรรณราย. (2565). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา* (สารนิพนธ์รัฐประศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

พระครูประพัฒน์วรธรรม. (2548). *ทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต*. (วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระครูปลัดอนุวัติ ธมฺมวโร และคณะ. (2559). *การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคลากรในเทศบาล ตำบลบ้านเวียง อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาฉัตร กตสาโร (มาสวัสดิ์). (2551). *ประสิทธิผลการบริหารจัดการกองทุนหลักประกันสุขภาพองค์การบริหารส่วนตำบลโคกพระเจดีย์ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม*. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอุทัย จารุธมฺโม (แก่นจำปา). (2566). *แนวทางการพัฒนาสมรรถนะการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 4 ขององค์การบริหาร ส่วนตำบลพลับพลาไชย อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี*. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มยุรฉัตร ผิวอ่อนดี. (2558). *การประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 ในการเสริมสร้างเศรษฐกิจของบ้านดอนมูล อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2565). *แนวทางและหลักเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณตามโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน*. กรุงเทพฯ: องค์การมหาชน.

สุเนตร ผาสุก. (2559). *การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาทธรรมของบุคลากรเทศบาลเมืองตาคลี อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

องค์กรพัฒนาชุมชน. (2550). *คู่มือเครือข่ายองค์กรชุมชนกับการบริหารจัดการทุนแบบมืออาชีพ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

อำพร ภิยารมณ์. (2549). *ทัศนะของประชาชนในชุมชนเขตเทศบาลนครเชียงใหม่เกี่ยวกับโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง*. (วิทยานิพนธ์สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมตามหลักไตรสิกขา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3

APPROACHES FOR ADMINISTRATION DEVELOPMENT OF MORAL SCHOOLS BASED ON *TRI-SIKKHA UNDER* SURIN PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 3

ลำไพ หงษ์ยนต์[1], ธนู ศรีทอง[2] และสถาพร ภาคพรม[3]
Lampai Hongyon[1], Thanoo Srithong[2] and Sathaporn Pakprom[3]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์[1-3]
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus[1-3]
E-mail: w0848257902@gmail.com[1]

ได้รับบทความ: 13 พฤษภาคม 2569; **แก้ไขบทความ**: 24 มิถุนายน 2568; **ตอบรับตีพิมพ์**: 3 กรกฎาคม 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรมสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 2) เปรียบเทียบสภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จำแนกตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงาน และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมตามหลักไตรสิกขา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมวิธีระหว่างการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 214 คน และแบบสัมภาษณ์ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 รูป/ คน สถิติที่ใช้ คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความถี่ การทดสอบค่าที และการทดสอบค่าความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า

1) สภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรมสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน

2) ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรม จำแนกตามตำแหน่งไม่แตกต่างกัน ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนการจำแนกตามประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3) แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย 1)ด้านบริบทของโรงเรียนที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรม มีแนวทางที่สำคัญ คือมีการส่งเสริมการใช้ระบบสารสนเทศและบรรจุโครงงานคุณธรรมลงในแผนปฏิบัติการ 2) ด้านผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรม มีแนวทาง คือ จัดอบรมให้ผู้บริหารและผู้บริหารควรมีความประพฤติที่ดี 3) ด้านครูมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรม มีแนวทาง คือ อบรมพัฒนาศักยภาพครูและส่งเสริม

การเผยแพร่ผลงาน 4) ด้านนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรม มีแนวทาง คือ จัดอบรมพัฒนาศักยภาพนักเรียน มีการจัดตั้งชุมนุม/ชมรม ให้กับนักเรียนแกนนำ และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างเครือข่าย ทั้ง 4 ด้านนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับหลักไตรสิกขา

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา, การบริหารโรงเรียนคุณธรรม, หลักไตรสิกขา

Abstract

The purposes of this research were 1) to study the administrative conditions of moral schools under Surin District 3 Office of Primary Education, 2) to compare the administrative conditions of moral schools under Surin District 3 Office of Primary Education, classified by position and work experience, and 3) to propose guidelines for the administrative development of moral schools based on the principles of *Tri-Sikkha* (Threefold Traning) under the Surin District 3 Office of Primary Education. The research design was a mixed-methods approach, combining both quantitative and qualitative research methods. The tools used in the study included a questionnaire, with a sample group of 214 school administrators and teachers, and an interview Form for 7 informants. The statistical methods used included percentage, mean, standard deviation, frequency, t-test, and one-way ANOVA.

The research findings revealed that:

1.The overall administrative conditions of moral schools under Surin District 3 Office of Primary Education were at a high level. When considered by each aspect, it was found that rated at a high level.

2. The results of the comparison of moral school administration conditions, classified by position, showed no significant differences, which did not support the initial hypothesis. However, when classified by years of work experience, the results revealed statistically significant differences at the 0.05 level, consistent with the stated hypothesis.

3. The guidelines for developing moral school administration based on the Tri-Sikkha principle consist of: 1) School Context that Supports Moral Cultivation: its key guidelines were to promote the use of information systems and to incorporate moral project-based learning into the school's action plan. 2) School Leadership with Moral Understanding: its key guidelines were to provide training for school administrators and to encourage them to demonstrate good moral conduct as role models. 3) Teachers' Understanding of Moral Principles: its key guidelines were includes providing training to enhance teachers' capabilities and encouraging

them to share and disseminate their work. 4) Students' Understanding of Moral Principles: its key guidelines were organizing training programs to develop student potential, establishing clubs or activity groups for student leaders, and promoting knowledge-sharing activities to build networks. These four aspects can be applied in alignment with the principles of Tri-Sikkha.

Keywords: Development Guidelines, Moral School Administration, The Threefold Teachings

บทนำ

จากสถานการณ์สังคมโลกปัจจุบันนี้ เป็นสังคมยุคข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วทันสมัยมีความเจริญทั้งด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการต่าง ๆ ส่งผลให้สังคมโลกปัจจุบันเป็นโลกที่ไร้พรมแดน คนในสังคมสามารถติดต่อสื่อสารกันได้รวดเร็วไม่ว่าจะอยู่พื้นที่ใดบนโลกใบนี้ ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์หรือโซเชียลมีเดีย จากสิ่งที่กล่าวมานี้ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างมากมายเกิดการลอกเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่ดีต่างๆเกิดปัญหาด้านพฤติกรรมก้าวร้าวหรือความรุนแรงของคนในสังคมไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ เพียงเพราะแค่สัมผัสหน้าจอโทรศัพท์มือถือ นอกจากนี้การแข่งขันทางการค้า และระบบเศรษฐกิจที่ทุกคนมุ่งแต่แสวงหาผลกำไร ส่งผลให้สังคมโลกยุคปัจจุบัน เป็นสังคมแห่งการแข่งขันที่รุนแรงขึ้นทุกวัน เป็นยุคที่มีความเจริญทางวัตถุมาก ในทางกลับกันคนในสังคมมุ่งแข่งขันกันจนละเลยศีลธรรมอันดีงามเกิดความเสื่อมถอยในด้านคุณธรรม จริยธรรมขึ้นทุกวันสังคมไทยประสบปัญหาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ดังที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้กล่าวไว้ว่าประเทศไทย ยังประสบปัญหาคุณภาพเกือบทุกด้าน อาทิ คุณภาพคนต่ำ ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติมีปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมประชากรจำนวนไม่น้อยไม่เคารพสิทธิผู้อื่นและไม่ยึดผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ (คณะกรรมการการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 42)

โครงการโรงเรียนคุณธรรมเริ่มต้นในปี พ.ศ. 2553 ที่โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม จังหวัดพิจิตร เพื่อสนองนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีเป้าหมายเพื่อ “สร้างคนดีให้บ้านเมือง” ตามพระราชดำริในหลวงรัชกาลที่ 9 ซึ่งได้พระราชทานหลัก 3 ประการเกี่ยวกับครูและนักเรียน คือ 1) ครูรักเด็ก เด็กรักครู 2) สอนให้เด็กมีน้ำใจ ไม่แข่งขันกันแต่แข่งขันกับตัวเอง และ 3) สนับสนุนเด็กเก่งให้พัฒนา ปี 2557 มีการจัดตั้งมูลนิธิยุวสถิรคุณ เพื่อขยายโครงการ และในปี 2559 กระทรวงศึกษาธิการได้นำมาขยายผลอย่างเป็นรูปธรรมทั่วประเทศผ่านสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560: 13) ในปี พ.ศ. 2560 มูลนิธิยุวสถิรคุณได้ติดตามโรงเรียนคุณธรรม 611 แห่ง พัฒนาหลักสูตร คู่มือนิเทศ และเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยน้อมนำพระราชกระแสรับสั่งของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ว่า “ช่วยสร้างคนดีให้บ้านเมือง” มาปฏิบัติผ่านโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ซึ่งมีเป้าหมายพัฒนานักเรียน ครู ผู้บริหาร และชุมชน ให้ซึมซับคุณธรรม สร้างพฤติกรรมดี ลดพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ และเน้นความร่วมมือทุกฝ่าย โดยมีกระบวนการพัฒนาตามมาตรฐาน 4 ด้าน ได้แก่ โรงเรียน

ผู้บริหาร ครู และนักเรียน ทั้งนี้เป็นแนวทางที่ใช้ได้กับทุกศาสนา (สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา, 2560: 1)

จากที่มาและความสำคัญสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ได้ดำเนินโครงการโรงเรียนคุณธรรมโดยร่วมมือกับผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพทั้งด้านความรู้และคุณธรรม โดยใช้แนวทางจาก สพฐ. และมูลนิธิยุวสถิรคุณ เป็นกรอบในการขับเคลื่อน สร้างความตระหนักรู้ ปลูกฝังคุณธรรมพื้นฐาน เช่น ความพอเพียง ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความกตัญญู ผ่านกิจกรรมที่มีเป้าหมายชัดเจน พร้อมทั้งประเมินผลและปรับปรุงแผนงานทุกปีเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ที่ผ่านมา พบว่ายังมีปัญหาในหลายด้านทั้งระดับโรงเรียน ผู้บริหาร ครู และนักเรียน แม้จะมีการนิเทศติดตามให้คำปรึกษาแล้วก็ตาม เพื่อแก้ไขปัญหาและส่งเสริมการพัฒนาอย่างเป็นระบบ จึงได้นำหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา มาใช้เป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษา (ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, 2566: 421) โดยเชื่อว่าการนำหลักธรรมนี้มาประยุกต์ใช้ในด้านปรัชญา วิสัยทัศน์ หลักสูตร นโยบาย และทรัพยากรทางการศึกษา จะช่วยให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพมากขึ้น และส่งเสริมการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมอย่างยั่งยืน

ไตรสิกขาคือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา เรียกง่ายๆว่า ศีล สมาธิ ปัญญากระบวนการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา คือ การนำเอาทรัพยากรทางการบริหารทั้งหมดมาใช้ในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ซึ่งได้แก่ การเรียนการสอนโดยใช้ไตรสิกขา การสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และผลสำเร็จที่เกิดจากการใช้หลักไตรสิกขาในการบริหารการศึกษา ในที่นี้หมายเอาผลที่ต้องการให้เกิดกับสถานศึกษา (ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, 2560) ไตรสิกขาเป็นหลักธรรมเพื่อกำจัดกิเลส ดังอนุพุทธสูตร กล่าวถึง หลักธรรมสี่ประการเพื่อ ถอนภวตัณหา คือ ภิกษุทั้งหลาย เราได้รู้แจ้งแทงตลอดอริยศีล เราได้รู้แจ้งแทงตลอดอริยสมาธิ เราได้รู้ แจ้งแทงตลอดอริยปัญญา เราได้รู้แจ้งแทงตลอดอริยวิมุตติ เราถอนภวตัณหาได้แล้ว ภวเนตติสิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมภายในสถานศึกษาซึ่งเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการทั้งผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนานักเรียนให้มีความพร้อมทุกๆด้านในการที่จะเป็นกำลังอันสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต จึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมโดยการนำเอาหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาและการบริหารโรงเรียนคุณธรรม เพราะเป็นหลักธรรมที่สามารถพัฒนาคนให้มีคุณภาพ เป็นทั้งคนดี และคนเก่ง และเพื่อก่อให้เกิดแนวทางขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ให้ประสบผลสำเร็จอันจะก่อให้เกิดผลดีต่อผู้เรียนวงการศึกษาและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3

2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 จำแนกตามตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงาน

3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมตามหลักไตรสิกขา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้แบ่งเป็น 2 ระยะ โดยระยะที่ 1 ใช้กระบวนการศึกษาเชิงปริมาณ ส่วนระยะที่ 2 ใช้กระบวนการศึกษาเชิงคุณภาพ ซึ่งมีรายละเอียดในการดำเนินการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในแบบสอบถาม

ประชากร ได้แก่ บุคลากรในโรงเรียนประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 233 คน และครูผู้รับผิดชอบงานโรงเรียนคุณธรรม จำนวน 233 คน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 รวมทั้งสิ้น 466 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางเครซซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) และสุ่มแบบง่าย ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 214 คน

1.2 ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 1) ผู้มีความรู้ทางด้านหลักพุทธธรรม จำนวน 1 รูป/คน มีคุณสมบัติ เป็นพระ ที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษา จบเปรียญธรรม 3 ประโยคขึ้นไป 2) ผู้มีความสามารถด้านบริหารสถานศึกษา จำนวน 2 คน 3) ผู้ผู้มีความสามารถด้านสนับสนุนการศึกษา จำนวน 1 คน และ 4) ผู้ที่รับผิดชอบงานโรงเรียนคุณธรรม จำนวน 3 คน ซึ่งทุกรูป/คน มีคุณสมบัติ จบการศึกษาระดับปริญญาโทด้านบริหารการศึกษา หรือมีประสบการณ์ด้านการบริหารสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี

2. เครื่องมือที่ใช้ในวิจัย

2.1 เครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย 2 ชนิด โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 แบบสอบถามเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการบริหาร

โรงเรียนคุณธรรมโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 เกี่ยวกับมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรม สพฐ.

2.1.2 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

2.2 การสร้างเครื่องมือ

2.2.1 แบบสอบถาม

1) การยกร่างเครื่องมือจากการศึกษาหลักการ เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม เพื่อเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการสร้างเครื่องมือ

2) นำข้อมูลที่ได้จากการยกร่างมาวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบครอบคลุมงานโรงเรียนคุณธรรม ตามมาตรฐาน ทั้ง 4 ข้อ เป็นประเด็นข้อคำถาม สร้างแบบสอบถาม โดยเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคอร์ท (Likert' Rating Scale)

3) ผลการการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความค่าความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67– 1.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ยอมรับได้ทุกข้อ

4) นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้ (Try out) จำนวน 30 คน หาอำนาจจำแนกโดยวิธีหาความสัมพันธ์ โดยใช้สูตรสหสัมพันธ์ของเปียร์สัน ได้ผลค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.59 - 0.61

5) หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟ่า (Alpha-Coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค ได้ผลค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถามทั้งฉบับ 0.93

6) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ แล้วนำแบบสอบถามไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง และเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อดำเนินการวิเคราะห์ต่อไป

2.2.2 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

1) สร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องตลอดทั้งงานวิจัยที่มีผู้รู้ได้ศึกษาไว้ ตรวจสอบความตรงด้วยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน

2) นำแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบเครื่องมือ

3) นำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 รูป/คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 แบบสอบถาม

1) ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ถึงสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากผู้บริหารและครูผู้รับผิดชอบงานโรงเรียนคุณธรรมโดยใช้แบบสอบถาม

2) ผู้วิจัยส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ ไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม ผ่านระบบ Google Form กับกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูล จำนวน 214 คน

3) ผู้วิจัยได้กำหนดวันและเวลาในการตอบแบบสอบถาม และส่งกลับคืนให้ผู้วิจัยภายในวันที่กำหนดในกรณีที่ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปแจกด้วยตนเอง

4) ผู้วิจัยลงพื้นที่แจกแบบสอบถามและ หรือ Google Form เพื่อเก็บรวบรวมมาข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างและติดตามเก็บรวบรวมแบบสอบถามด้วยระบบ Google Form ของกลุ่มตัวอย่างและติดตามในกรณีที่ได้ไม่ครบจะดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองอีกครั้งเพื่อให้ได้จำนวนแบบสอบถามตามที่กำหนดและได้แบบสอบถามกลับมาจำนวน 214 ฉบับ

3.2 แบบสัมภาษณ์

1) ยกร่างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจากแนวคิด ทฤษฎี และข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเชิงปริมาณ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ผลการศึกษาจากข้อคำถามในแบบสอบถามสภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

2) ตรวจสอบความถูกต้องเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาโดยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของเนื้อหา ปริมาณข้อคำถาม ความชัดเจนของภาษา และรูปแบบของแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแล้วนำมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

3) นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหา และตรวจสอบความตรงโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน

4) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

5) จัดพิมพ์เครื่องมือแบบสัมภาษณ์แล้วนำไปสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้นัดหมายวัน เวลา และสถานที่ที่สัมภาษณ์ แจ้งเป็นหนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ และลงพื้นที่สัมภาษณ์ด้วยตนเอง

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

4.1 แบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยดำเนินการดังนี้

4.1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ คำนวณหาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 โดยคำนวณหาค่าเฉลี่ยค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทำการเปรียบเทียบสภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรม จำแนกตามตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงาน เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยตามวิธีของเบสท์ โดยคำนวณหาค่า t-test หาค่าสถิติ F-test และใช้วิธีการของ Scheffé

4.2 แบบสัมภาษณ์ ใช้ความถี่และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลการวิจัย ดังนี้

สรุปผลการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ที่ 1 สภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

ที่	ด้าน	n =214		แปรผล	t	Sig.	ลำดับที่
		$\bar{X}$	S.D.				
1	ด้านบริบทของโรงเรียนที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรม	4.18	0.48	มาก	125.29	.00	2
2	ด้านผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรม	4.27	0.46	มาก	133.37	.00	1

3	ด้านครูมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรม	4.08	0.43	มาก	138.00	.00	3
4	ด้านนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรม	3.74	0.60	มาก	90.35	.00	4
	รวมเฉลี่ย	**4.06**	**0.42**	**มาก**	**139.84**	**.00**	

จากตารางวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือด้านผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรม รองลงมาคือ ด้านบริบทของโรงเรียนที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรม และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรม ตามลำดับ

สรุปผลการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ที่ 2 การเปรียบเทียบสภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 จำแนกตามตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงาน ภาพรวมและรายด้าน ดังนี้

1) ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 จำแนกตามตำแหน่ง ภาพรวมและรายด้าน ดังนี้

ที่	ด้าน	n =214				t	Sig.
		ตำแหน่ง					
		ผู้บริหาร		ครู			
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1	ด้านบริบทของโรงเรียนที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรม	4.25	0.45	4.10	0.51	2.23	0.15
2	ด้านผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรม	4.31	0.45	4.22	0.48	1.33	0.84
3	ด้านครูมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรม	4.12	0.43	4.05	0.43	1.12	0.87
4	ด้านนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรม	3.76	0.56	3.72	0.64	0.48	0.14
	รวมเฉลี่ย	**4.10**	**0.40**	**4.02**	**0.44**	**1.36**	**0.19**

จากตารางวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 จำแนกตามตำแหน่งโดยภาพรวมและรายด้าน พบว่าไม่ต่างกัน

2) ผลการเปรียบเทียบค่าความแปรปรวนสภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน ภาพรวมและรายด้าน ดังนี้

ที่	สภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรม	แหล่งความแปรปรวน	n =๒๑๔				
			SS	df	MS	F	Sig.
1	ด้านบริบทของโรงเรียนที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรม	ระหว่างกลุ่ม	3.39	2.00	1.69	7.65	0.00*
		ภายในกลุ่ม	47.41	211.0	0.22		
		รวม	50.80	213.0			
2	ด้านผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรม	ระหว่างกลุ่ม	1.44	2.00	0.72	3.35	0.03*
		ภายในกลุ่ม	45.28	211.0	0.21		
		รวม	46.72	213.0			
3	ด้านครูมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรม	ระหว่างกลุ่ม	1.04	2.00	0.52	2.83	0.06
		ภายในกลุ่ม	38.97	211.0	0.18		
		รวม	40.02	213.0			
4	ด้านนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรม	ระหว่างกลุ่ม	3.36	2.00	1.68	4.73	0.01*
		ภายในกลุ่ม	75.03	211.0	0.35		
		รวม	78.40	213.0			
	รวมเฉลี่ย	ระหว่างกลุ่ม	2.05	2.00	1.02	5.94	0.00*
		ภายในกลุ่ม	36.41	211.0	0.17		
		รวม	38.46	213.0			

จากตารางวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่าต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า เมื่อจำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน ด้านบริบทของโรงเรียนที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรมและด้านผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรมมีความเห็นต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนด้านครูมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรม และด้านนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรมมีความเห็นไม่ต่างกัน

สรุปผลวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ตามหลักไตรสิกขา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 พบว่า สามารถบูรณาการเป็นแนวทางพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย แนวทางข้อศีล คือ ควรเน้นการปลูกฝังศีล 5 ให้เป็นพื้นฐานชีวิตของนักเรียนและบุคลากรโดยสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนแห่งคุณธรรมบูรณาการหลักศีลในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ส่งเสริมการเป็นแบบอย่างที่ดีของครูและผู้บริหาร แนวทางข้อสมาธิ คือควรเน้นการฝึกสติในชีวิตประจำวัน การนั่งสมาธิ การเจริญภาวนา และการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมสมาธิอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการบูรณาการในห้องเรียน แนวทางข้อปัญญา

คือ ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการคิดวิเคราะห์มีจิตสำนึกในคุณธรรม จัดการเรียนรู้บูรณาการจริยธรรมกับวิชาการ ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีวิจารณญาณและการเป็นแบบอย่างของครูและผู้บริหารผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ ข้อที่ 1 ผลการศึกษาสภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 ดังนี้ ผลการศึกษาสภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โรงเรียนมีการดำเนินงานตามมาตรฐานของโรงเรียนคุณธรรม สพฐ.ทั้ง 4 ด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กานต์ชนก พรหมทา(2566: 93-94) วิจัยเรื่อง แนวปฏิบัติที่ดีของกระบวนการพัฒนาคุณธรรม ในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของกระบวนการพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 โดยรวม อยู่ในระดับมาก พิจารณารายด้านพบว่าระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก พิจารณารายด้านพบว่า ด้านผู้บริหาร มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านโรงเรียน ด้านครู และ ด้านนักเรียน มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารรับนโยบายมาจากเขตพื้นที่ และมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับคุณธรรมอัตลักษณ์และกรอบแนวคิดโรงเรียน สพฐ. ได้ผลักดันนโยบายให้เกิด กับนักเรียน ให้ครูและคณะกรรมการสถานศึกษามาช่วยวางแผนพัฒนาด้านคุณธรรมที่ต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยผ่านกระบวนการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC)ขับเคลื่อนคุณธรรมอัตลักษณ์ร่วมกัน เพื่อไปถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พงษ์พันธ์ ติยะบุตร และพรเทพ รู้แผน. (2563: 223) วิจัยเรื่อง การดำเนินโครงการโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ระดับการปฏิบัติสูงสุดคือด้านโรงเรียน รองลงมาคือด้านผู้บริหาร ด้านนักเรียน และด้านครู และมีความสอดคล้องกับ เกียรติศักดิ์ แปโค (2558: บทคัดย่อ) วิจัย เรื่องการพัฒนาคุณธรรมนักเรียนตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนชุมชนเอื้อก่อนาดี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 พบว่า สภาพการพัฒนาคุณธรรมนักเรียนประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายการดำเนินงานของโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณธรรมนักเรียน โดยมีแผนการดำเนินงาน 5 ด้าน คือ ด้านกายภาพ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ ข้อที่ 2 ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ที่มีตำแหน่ง ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 ในด้านบริบทของโรงเรียนที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรม ด้านผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรม ด้านครูมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรม และด้านนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรม ไม่ต่างกัน ส่วนประสบการณ์ในการทำงานที่แตกต่างกัน ทำให้มีความคิดเห็นต่างกัน สอดคล้องกับ ภัทรพล สำเร และพรรณี ผุดเกตุ (2565: 174) ได้วิจัยเรื่อง การดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรมของ

สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล พบว่า การดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีตำแหน่งแตกต่างกันมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานและอยู่ในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกันมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พนิดา ปราบโจร และลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ (2567: 92) ได้วิจัยเรื่อง การดำเนินงานขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี พบว่า การดำเนินงานขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี จำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน และขนาดโรงเรียนโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนรายด้านของการดำเนินงานขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรีจำแนกตามอายุ ได้แก่ ด้านการประเมินผลและด้านการประชาสัมพันธ์ จำแนกตามประสบการณ์ทำงานได้แก่ ด้านการวางแผนของโรงเรียนคุณธรรม และด้านการประเมินผล และขนาดโรงเรียน ได้แก่ด้านการนิเทศติดตามโรงเรียนคุณธรรมและด้านการประชาสัมพันธ์ต่างกัน การดำเนินงานขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรีแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการประเมินโรงเรียนคุณธรรมนั้นมีการสะท้อนกรอบการพัฒนาไปยังโรงเรียนอื่นๆ หรือชุมชนโดยรอบ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ ข้อที่ 3 แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมตามหลักไตรสิกขา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 เป็นแนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ระดับโรงเรียน และในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 โดยที่แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 ตามหลักไตรสิกขาศีล ประกอบด้วย จัดทำระบบสารสนเทศด้านคุณธรรมของโรงเรียน มีระบบที่ช่วยรวบรวม ติดตาม และส่งเสริมคุณธรรมของนักเรียน ผู้บริหาร ครู และบุคลากรในโรงเรียนอย่างเป็นระบบ โรงเรียนมีการจัดทำฐานข้อมูลคุณธรรมของโดยใช้เทคโนโลยีและการพัฒนาโรงเรียนให้ได้รับรางวัลด้านคุณธรรม ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแพร่กิจกรรมและผลลัพธ์ด้านคุณธรรมผ่านช่องทางดิจิทัล โรงเรียนดำเนินกิจกรรมต่างๆต้องมีการเผยแพร่สู่สาธารณชน และการบรรจุโครงงานคุณธรรมลงในแผนปฏิบัติการของโรงเรียน และมีการกำหนดเป้าหมายคุณธรรมอัตลักษณ์อย่างชัดเจน ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ด้านคุณธรรมก่อนจึงจะสามารถถ่ายทอดความรู้กับบุคลากรในโรงเรียน ทำให้การบริหารด้านคุณธรรมเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่มีความประพฤติที่ดีทุกด้านเพื่อเป็นแบบอย่างกับบุคลากร ครูจะต้องมีความรู้ความเข้าใจด้านคุณธรรมจึงจะสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด ส่งเสริมให้ครูพัฒนาด้านเทคนิคการสอน และการสร้างนวัตกรรม อบรมเชิงปฏิบัติการให้กับนักเรียนพัฒนาทักษะด้านคุณธรรม สามารถสรุปองค์ความรู้ได้ ตามหลักไตรสิกขา ข้อสมาธิ ประกอบด้วย ส่งเสริมให้นักเรียนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรม และตามหลักไตรสิกขา ข้อปัญญา จัดอบรมผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม พัฒนาความสามารถในการบริหาร ผู้บริหารควรมีภาวะผู้นำมีความสามารถด้านนวัตกรรมในการบริหาร จัดอบรมพัฒนาศักยภาพครูให้มีความรู้ความ

เข้าใจด้านคุณธรรมจริยธรรม เพื่อประสิทธิภาพในการทำงาน ส่งเสริมให้ครูมีการเผยแพร่ผลงานมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พงษ์พันธ์ ติยะบุตร และพรเทพ รู้แผน. (2563: 223) วิจัย เรื่องการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัย พบว่า แนวทางพัฒนาการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ (1) ด้านโรงเรียน มีการประชุมระหว่างคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารโรงเรียน ครูเพื่อร่วมกันวางแผน กำหนด แผนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (2) ด้านผู้บริหาร ผู้บริหารโรงเรียนต้องใช้กระบวนการนิเทศ กำกับ ติดตาม มีการรายงานผลอย่างต่อเนื่องตามระยะเวลาและนำผลในการดำเนินงานมาวางแผนใน การพัฒนาในปีต่อไปให้ดีขึ้น (3) ด้านครู ครูจะต้องออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ ที่เสริมสร้าง คุณธรรมให้ผู้เรียนโดยผ่านโครงงานคุณธรรมและกิจกรรมอื่นที่โรงเรียนกำหนดไว้และ (4) ด้านนักเรียน ครูและนักเรียนต้องร่วมปฏิบัติกิจกรรมละลายพฤติกรรม ด้วยการทำกิจกรรมร่วมกัน แลกเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดีและแนวทางแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ควรพัฒนา เพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการทำความดี และสอดคล้องกับ วิทยา ประวะโข (2560: 13) ได้วิจัยเรื่อง การสร้างกระบวนการเรียนรู้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนานักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 พบว่า การสร้างกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนนั้น ทางพระพุทธศาสนาจัดวางเป็นหลักเรียกว่า ไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นระบบการสร้างและพัฒนาที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีบูรณาการและให้มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีดุลยภาพ ศีล เป็นเรื่องของการฝึกด้านพฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมเคยชิน เครื่องมือที่ใช้ใน การฝึกศีลก็คือวินัย วินัยเป็นจุดเริ่มต้นในกระบวนการศึกษาและการพัฒนามนุษย์เพราะว่าวินัยเป็นตัวการจัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการพัฒนาโดยจัดระเบียบความเป็นอยู่การดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เหมาะกับการพัฒนาและให้เอื้อโอกาสในการที่จะพัฒนาเมื่อฝึกได้ผลจนคนมีพฤติกรรมเคยชินที่ดีตามวินัยนั้นแล้วก็เกิดเป็นศีล ดังนั้น โดยสรุปวินัยจะมาในรูปของการฝึกพฤติกรรมเคยชินที่ดี และการจัดสภาพแวดล้อมที่จะป้องกันไม่ให้มีพฤติกรรมที่ไม่ดีและเอื้อต่อการมีพฤติกรรมที่ดีที่พึงประสงค์การฝึกคนให้คุ้นกับพฤติกรรมที่ดีตลอดจนการจัดระเบียบระบบทั้งหลายทั้งปวงในสังคมมนุษย์ สมาธิ เป็นเรื่องของการฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ได้แก่ การพัฒนาคุณสมบัติของจิต ทั้งในด้านคุณธรรม เช่น ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ในด้านความสามารถของจิต เช่น ความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ ความแน่วแน่มั่นคง ความมีสติสมาธิ และใน ด้านความสุข เช่น ความอิ่มใจ ความร่าเริงเบิกบานใจ ความสดชื่นผ่องใส ความรู้สึกพอใจ พูดสั้นๆว่าพัฒนาคุณภาพ สมรรถภาพและสุขภาพของจิต ปัญญา เป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง ตรวจสอบ คิดการต่างๆ สร้างสรรค์ เฉพาะอย่างยิ่ง เน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้เห็นตามที่มันเป็นตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมดาของโลกและชีวิตที่ทำให้จิตใจเป็นอิสระปลอดปัญหาไร้ทุกข์ เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์หลักทั้ง 3 ประการที่กล่าวมานี้เป็นส่วนประกอบของชีวิตที่ดีงาม เราก็ฝึกคนให้เจริญงอกงามในองค์ประกอบเหล่านี้ และให้องค์ประกอบเหล่านี้นำเข้าสู่การเข้าถึงอิสรภาพ และสันติสุขที่แท้จริง ตัวการฝึกที่จะให้มีชีวิตที่ดีงามเป็นสิกขาตัวชีวิตที่ดีงามที่เกิดจากการฝึกนั้นเป็นมรรค 8

สรุป

สามารถสรุปผลการวิจัย เป็นองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้ การบริหารโรงเรียนคุณธรรมสามารถนำหลักไตรสิกขา มาประยุกต์ใช้โดยบูรณาการแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม คือ โรงเรียนต้องมีการจัดทำระบบสารสนเทศด้านคุณธรรมเพื่อรวบรวม ติดตาม และส่งเสริมคุณธรรมของนักเรียนและบุคลากร โดยใช้เทคโนโลยีเผยแพร่กิจกรรมผ่านช่องทางดิจิทัล กำหนดเป้าหมายด้านคุณธรรมอย่างชัดเจน บรรจุโครงงานคุณธรรมไว้ในแผนปฏิบัติการ ผู้บริหารต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ส่งเสริมการพัฒนาครูด้านการสอนและนวัตกรรม จัดอบรมให้นักเรียนมีทักษะด้านคุณธรรม และจัดตั้งชมรมโดยมีครูที่ปรึกษา ประยุกต์เข้ากับข้อ ศีล นักเรียนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรม และสามารถสร้างเครือข่ายกับต่างโรงเรียนได้ ประยุกต์เข้ากับข้อ สมาธิ และจัดอบรมผู้บริหารสถานศึกษาและครูให้มีความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม และพัฒนาศักยภาพในการทำงาน โดยผู้บริหารควรมีภาวะผู้นำและนวัตกรรมในการบริหาร ส่วนครูควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เผยแพร่ผลงาน และได้รับการสร้างขวัญกำลังใจ ประยุกต์เข้ากับข้อ ปัญญา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต ๓ สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม แนวทางในการจัดกิจกรรมพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม และแนวทางในการติดตามประเมินผลการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ โรงเรียนสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาให้ได้รับรางวัลด้านคุณธรรม ส่วนผู้บริหารนำไปใช้เป็นแนวทางในการประเมินผลการปฏิบัติงาน และผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแลกเปลี่ยนการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ระหว่างผู้บริหาร โดยอาศัยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย

3. ขอเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1. ควรวิจัย เรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนานักเรียนให้มีการจัดตั้งกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านคุณธรรม โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3

3.2. ควรวิจัย เรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนานักเรียนให้มีการเผยแพร่โครงงานคุณธรรม โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3

3.3. ควรวิจัย เรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนานักเรียนให้มีการจัดกิจกรรมตามคุณธรรมอัตลักษณ์ตามกรอบแนวคิดโรงเรียนคุณธรรม โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3

เอกสารอ้างอิง

กานต์ชนก พรหมทา. (2566). *แนวปฏิบัติที่ดีของกระบวนการพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณ.

เกียรติศักดิ์ แปโค. (2558). *การพัฒนาคุณธรรมนักเรียนตามแนวโรงเรียน วิถีพุทธโรงเรียนชุมชนเอื้องก่อนาดี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

คณะกรรมการการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). *เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

ทวีศักดิ์ ทองทิพย์. (2566). *การบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขา*. (สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ทวีศักดิ์ ทองทิพย์. (2560). การบริหารสถานศึกษาโดยใช้หลักไตรสิกขาของโรงเรียนวัดพระพุทธบาทเขากระโดง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารมหาจุฬาคชสาร. 8*(1), 22-31. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/gajasara/article/view/252634/170517

พงษ์พันธ์ ติยะบุตร และพรเทพ รู้แผน. (2563). การศึกษาการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. 18*(31), 223-231. https://jeal.snru.ac.th/ArticleViewFile?ArticleID=7 8 2 & FileArticle=7 8 2 - ArticleTextFile-20200629213530.pdf

พนิดา ปราบโจร และลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์. (2567). การดำเนินงานขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมของผู้บริหารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร. 7*(3), 83-95. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/tmd/article/view/268573/184942

ภัทรพล สำเร. และพรรณี ผุดเกตุ. (2565). *การดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์. 7*(2), 173-186. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/mcjou/article/view/255673/172235

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิทยา ประวะโข. (2560). *การสร้างกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนานักเรียนในโรงเรียน วิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1*. (ดุษฎีนิพนธพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ. (2560). *คู่มือปฏิบัติโรงเรียนคุณธรรม.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิสชิ่ง.

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). *โรงเรียนคุณธรรม สพฐ.มาตรฐานและตัวชี้วัด.* สืบค้นเมื่อ 14 เมษายน 2567. จาก: http://ita.rayong2.go.th/wp-content/uploads/2019/07/moral-school-11.pdf.

แนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

GUIDELINES FOR DEVELOPING PERSONNEL ADMINISTRATION BASED ON SANGAHAVATTHU 4 OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER SURIN PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

ปุญญิสา จารัตน์[1], ธนู ศรีทอง[2] และสิน งามประโคน[3]
Punyisa Jarat[1], Thanoo Srithong[2], and Sin Ngamprakhon[3]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์[1-3]
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus [1-3]
E-mail: punyisa101230@gmail.com[1]

ได้รับบทความ: 14 พฤษภาคม 2568; **แก้ไขบทความ**: 24 มิถุนายน 2568; **ตอบรับตีพิมพ์**: 3 กรกฎาคม 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 2) เปรียบเทียบสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่และประสบการณ์ทำงาน 3) เสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 เก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 234 คน และใช้แบบสัมภาษณ์รวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความถี่ การทดสอบค่าที และการทดสอบค่าความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า

1) สภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 4.18, S.D.= 0.40)

2) ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต1 จำแนกตามตำแหน่ง ไม่แตกต่างกัน ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนการจำแนกตามประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3) แนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 มี 5 ด้าน 15 แนวทาง ประกอบด้วย 1) การวางแผนอัตรากำลังและการกำหนดตำแหน่ง มีแนวทางที่สำคัญ คือ ใช้ระบบฐานข้อมูลบุคลากร สารสนเทศเพื่อวิเคราะห์อัตรากำลัง 2) การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง มีแนวทางที่สำคัญ คือ แต่งตั้งคณะกรรมการที่มีความรู้และคุณธรรม 3) การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ มีแนวทางที่สำคัญ คือ ส่งเสริมให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน 4) วินัยและการ

รักษาวินัย มีแนวทางที่สำคัญ คือ ปฏิบัติตามระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด และ 5) การออกจากราชการ มีแนวทางที่สำคัญ คือให้คำปรึกษาสำหรับบุคลากร โดยนำหลักหลักสังคหวัตถุ 4 อันประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา มาประยุกต์ใช้ในการบริหาร

คำสำคัญ : แนวทางการพัฒนา, การบริหารงานบุคคล, สังคหวัตถุ 4

Abstract

This research aimed to 1) Study the current state of personnel administration of school administrators under Surin Primary Educational Service Area 1, 2) Compare the current state of personnel administration of school administrators under Surin Primary Educational Service Area 1, classified by position and work experience, 3) Propose guidelines for the development of personnel administration based on *Sangahavatthu* 4 for school administrators under Surin Primary Educational Service Area 1. comprising both quantitative and qualitative data collection. The quantitative data were collected using questionnaires from a sample of 234 participants, including school administrators and teachers. The qualitative data were gathered through interviews with 7 key informants. Quantitative data were analyzed using statistics including percentage, mean, standard deviation, frequency, t-test, and one-way ANOVA test.

The research findings revealed that:

1. The overall current state of personnel administration of school administrators under Surin Primary Educational Service Area 1 was at a high level ($\overline{X}$= 1.18, S.D.= 0.40).

2. The comparison of personnel administration classified position showed no statistically significant difference. However, the comparison classified work experience showed a statistically significant difference at the 0.05 level.

3. Guidelines for the development personnel administration based on *Sangahavatthu* 4 of school administrators under Surin Primary Educational Service Area 1, consist of 5 aspects and 15 guidelines, i.e. 1) Manpower planning and position determination consisted. The important guideline was the use of personnel database. 2)Recruitment and appointment consisted. The important guideline was the appointment of committees with knowledge and ethics. 3) Enhancement of efficiency in civil service consisted. The important guideline was the promotion of personnel participation in school development. 4) Discipline and discipline maintenance consisted. The important guideline was the administrators must strictly comply with discipline. 5)Resignation from civil service consisted. The important guideline was the provision of advice for personnel schools by applying the

Sangahavatthu 4 principles, consisting of giving, loving speech, caring, and unity, to the administration.

Keywords: Development Guidelines, Personnel Administration, *Sangahavatthu* 4

บทนำ

การบริหารงานบุคคลเป็นกลไกหลักที่มีบทบาทต่อความสำเร็จของสถานศึกษาอย่างแท้จริง โรงเรียนในฐานะองค์การที่มีพันธกิจในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคน ต้องพึ่งพาทุนมนุษย์อย่างสูง ทั้งในด้านคุณภาพของครู บุคลากรสนับสนุน ตลอดจนผู้บริหาร การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสำคัญและแนวทางการบริหารงานบุคคลในโรงเรียน โดยเน้นการบูรณาการระหว่างหลักการทางทฤษฎีกับนโยบายทางการศึกษาของชาติสู่การปฏิบัติจริงที่มีประสิทธิภาพ การบริหารงานบุคคลในโรงเรียนในปัจจุบันมีลักษณะซับซ้อนและท้าทายมากขึ้น เนื่องจากโรงเรียนต้องปรับตัวรับกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยี และนโยบายใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง ทฤษฎีการบริหารงานบุคคล เช่น ทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg ทฤษฎีแรงจูงใจของ Maslow และแนวคิดการจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ (Strategic HRM) ล้วนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางการสรรหา คัดเลือก พัฒนา และรักษาบุคลากรในโรงเรียน ตัวอย่างเช่น การใช้แนวคิด Maslow ในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานและความต้องการด้านการยอมรับของครู อาจส่งผลต่อการเพิ่มความผูกพันและประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างชัดเจน ในเชิงนโยบาย โรงเรียนได้รับการกำกับดูแลผ่านนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ เช่น นโยบายการพัฒนาครูมืออาชีพ นโยบายการประเมินสมรรถนะครู และนโยบายการพัฒนาโรงเรียนคุณภาพ ซึ่งล้วนเป็นแนวทางที่กำหนดมาตรฐานและทิศทางการบริหารบุคลากรในโรงเรียน งานวิจัยนี้พบว่าการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติมักเผชิญกับปัญหา เช่น ความไม่สอดคล้องของทรัพยากร การขาดการมีส่วนร่วมของบุคลากร และข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง ซึ่งทำให้ประสิทธิภาพในการบริหารงานบุคคลในระดับโรงเรียนยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายยิ่งไปกว่านั้น โรงเรียนยังต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ เช่น การขาดแคลนครูในบางสาขาวิชา การลาออกของครูรุ่นใหม่ ความหลากหลายของนักเรียนในสังคมพหุวัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อรูปแบบการเรียนการสอน ดังนั้น การบริหารงานบุคคลในโรงเรียนยุคใหม่ต้องอาศัยแนวทางที่เป็นระบบและยืดหยุ่นสูง เช่น การพัฒนาครูให้มีทักษะดิจิทัล การสร้างระบบจูงใจที่หลากหลายเพื่อตอบโจทย์ความต้องการของบุคลากรแต่ละช่วงวัย และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า การบริหารงานบุคคลในโรงเรียนควรมุ่งเน้นการเสริมสร้างสมรรถนะของบุคลากรผ่านกระบวนการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง การใช้ระบบการประเมินผลที่โปร่งใสและยุติธรรม การปรับปรุงโครงสร้างอัตรากำลังให้สอดคล้องกับภาระงานจริง และการเปิดพื้นที่ให้บุคลากรทุกระดับมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของโรงเรียน ทั้งนี้ ต้องมีการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์และมีทักษะด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์อย่างมืออาชีพ การส่งเสริมสุขภาพจิตของครู การจัดสวัสดิการที่เหมาะสม และการส่งเสริมสมดุลชีวิตกับการทำงาน เพื่อเพิ่มความคงอยู่ของบุคลากรในวิชาชีพครูในระยะยาว

ทั้งนี้ การบริหารงานบุคคลเป็นกลไกสำคัญเพื่อการยกระดับคุณภาพการศึกษา โดยเน้นการกระจายอำนาจเพื่อสถานศึกษาสามารถบริหารจัดการบุคลากรได้อย่างคล่องตัว เพื่อให้ครูได้รับ

การพัฒนา มีกำลังใจ และก้าวหน้าในอาชีพ ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยตรงผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องดำเนินการในด้านการวางแผนอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนา การประเมินผล การรักษาวินัย และการให้ออกจากราชการ ทั้งนี้ การบริหารบุคคลเป็นงานที่ซับซ้อน เพราะเกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีความหลากหลาย โดยมีปัญหาสำคัญ เช่น การวางแผนบุคลากร ขวัญกำลังใจ การพัฒนา และการควบคุมติดตามงาน ซึ่งเป็นประเด็นที่สอดคล้องกับข้อเสนอของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในปัจจุบัน ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในประเทศไทยต้องเผชิญกับภาระงานที่หลากหลายเกินกว่าหน้าที่การเรียนการสอน ทั้งงานด้านการเงิน บัญชี พัสดุ และงานธุรการอื่น ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน และทำให้เกิดภาวะความเครียด ขาดความสุขในการปฏิบัติงาน ประกอบกับการทำงานล่วงเวลาที่ไม่ได้รับค่าตอบแทนเพิ่มเติม ยิ่งตอกย้ำความรู้สึกไม่เป็นธรรมและลดทอนกำลังใจในการทำงาน ด้วยเหตุนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ครูและบุคลากร โดยเฉพาะการเป็นผู้นำที่เปี่ยมด้วยคุณธรรม และประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารงาน อันจะส่งผลต่อความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บริหารกับผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน หลักสังคหวัตถุ 4 ประการ ได้แก่ 1.ทาน คือ การให้ 2.เปยยวัชชะ คือ วาจาเป็นที่รัก 3.อัตถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์ 4.สมานัตตตา คือ การวางตนสม่ำเสมอ หลักสังคหธรรมเหล่านี้ช่วยอุ้มชูโลก (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2539) เป็นหลักธรรมที่เหมาะสมต่อการบริหารงานบุคคลในบริบทดังกล่าว คือ หลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งประกอบด้วย ทาน คือ การให้และการแบ่งปันอย่างจริงใจ เพื่อสร้างความเมตตาและเอื้ออาทรต่อกัน ปิยวาจา คือ การใช้ถ้อยคำสุภาพ อ่อนโยน จริงใจ และเหมาะสมกับสถานการณ์ อัตถจริยา คือ การกระทำที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม เช่น การช่วยเหลือ สนับสนุน และร่วมมือกันในการทำงาน สมานัตตตา คือ การปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอ ไม่เลือกปฏิบัติ และมีความเข้าใจในผู้อื่นอย่างแท้จริง การนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาอย่างเหมาะสม จะช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ภายในองค์กร เสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน และนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างยั่งยืน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 1 สถานศึกษาที่อยู่ในการควบคุมดูแล ตั้งแต่การศึกษาระดับปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี จำแนกเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ โดยมีการจัดส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่ประชากรวัยเรียนอย่างทั่วถึงทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพเป็นบุคลากรที่มีคุณธรรมนำความรู้ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ซึ่งโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต บริหารสถานศึกษาโดยยึดแนวทางการบริหาร ซึ่งประกอบด้วย การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป อีกทั้งยังมีการมุ่งเน้นคุณธรรม จริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทางการศึกษา

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยเล็งเห็นปัญหาและความสำคัญของบทบาทการเป็นผู้นำในการบริหารงานบุคคลเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และสนใจที่จะศึกษาการนำหลักสังคหวัตถุ 4 ที่ส่งผลต่อการบริหารงานบุคคล เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาตนเองของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 1

ซึ่งผลจากการวิจัย จะเป็นประโยชน์และแนวทางปรับปรุงพัฒนาเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายและประสบความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 จำแนกตาม ตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์ทำงาน

3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้แบ่งเป็น 2 ระยะ โดยระยะที่ 1 ใช้กระบวนการศึกษาเชิงปริมาณ ส่วนระยะที่ 2 ใช้กระบวนการศึกษาเชิงคุณภาพ ซึ่งมีรายละเอียดในการดำเนินการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในแบบสอบถาม

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และหัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานบุคคล โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 รวมทั้งสิ้น 582 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางเครซซี่และมอร์แกน และสุ่มแบบง่าย ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 234 คน

1.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 1) ผู้มีความรู้ทางด้านหลักพุทธธรรม จำนวน 1 รูป/คน 2) ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 4 คน และ3) หัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานบุคคลจำนวน 2 คน ซึ่งทุกรูป/คน มีคุณสมบัติ จบการศึกษาระดับปริญญาโทด้านบริหารการศึกษา หรือมีประสบการณ์ด้านการบริหารสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี

2. เครื่องมือที่ใช้ในวิจัย

2.1 เครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย 2 ชนิด โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 แบบสอบถามเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

2.1.2 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

2.2 การสร้างเครื่องมือ

2.2.1 แบบสอบถาม

1) การยกร่างเครื่องมือจากการศึกษาหลักการ เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคคล เพื่อเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการสร้างเครื่องมือ

2) นำข้อมูลที่ได้จากการยกร่างมาวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบครอบคลุมการบริหารงานบุคคล ตามมาตรฐาน ทั้ง 5 ข้อ เป็นประเด็นข้อคำถาม สร้างแบบสอบถาม โดยเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคอร์ท (Likert' Rating Scale)

3) ผลการการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความ ค่าความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67– 1.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ยอมรับได้ทุกข้อ

4) นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้ (Try out) จำนวน 30 คน หาอำนาจจำแนกโดยวิธีหาความสัมพันธ์ โดยใช้สูตรสหสัมพันธ์ของเปียร์สัน ได้ผลค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.59 - 0.61

5) หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟ่า (Alpha-Coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค ได้ผลค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถามทั้งฉบับ 0.93

6) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ แล้วนำแบบสอบถามไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง และเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อดำเนินการวิเคราะห์ต่อไป

2.2.2 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

1) สร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องตลอดทั้งงานวิจัยที่มีผู้รู้ได้ศึกษาไว้ ตรวจสอบความตรงด้วยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน

2) นำแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบเครื่องมือ

3) นำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 รูป/คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 แบบสอบถาม

1) ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ถึงสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษา และครู โดยใช้แบบสอบถาม

2) ผู้วิจัยส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ ไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม ผ่านระบบ Google Form กับกลุ่มตัวอย่าง

3) ผู้วิจัยได้กำหนดวันและเวลาในการตอบแบบสอบถาม และส่งกลับคืนให้ผู้วิจัยภายในวันที่กำหนดในกรณีที่ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปแจกด้วยตนเอง

4) ผู้วิจัยลงพื้นที่แจกแบบสอบถาม เพื่อเก็บรวบรวมมาข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างและติดตามเก็บรวบรวมแบบสอบถามด้วยระบบ Google Form ของกลุ่มตัวอย่างและติดตามในกรณีที่ได้ไม่ครบจะดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองอีกครั้งเพื่อให้ได้จำนวนแบบสอบถามตามที่กำหนดและได้แบบสอบถามกลับมาจำนวน 234 ฉบับ

3.2 แบบสัมภาษณ์

1) ยกร่างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจากแนวคิด ทฤษฎี และข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเชิงปริมาณ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ผลการศึกษาจากข้อคำถามในแบบสอบถามสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 1

2) ตรวจสอบความถูกต้องเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาโดยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของเนื้อหา ปริมาณข้อคำถาม ความชัดเจนของภาษา และรูปแบบของแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแล้วนำมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

3) จัดพิมพ์เครื่องมือแบบสัมภาษณ์แล้วนำไปสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้นัดหมายวัน เวลา และสถานที่ที่สัมภาษณ์ แจ้งเป็นหนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ และลงพื้นที่สัมภาษณ์ด้วยตนเอง

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

4.1 แบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยดำเนินการดังนี้

4.1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ คำนวณหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต1 โดยคำนวณหาค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทำการเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงาน เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยตามวิธีของเบสท์ โดยคำนวณหาค่า t-test หาค่าสถิติ F-test และใช้วิธีการของ Scheffé

4.2 แบบสัมภาษณ์ ใช้ความถี่และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลการวิจัย ดังนี้

สรุปผลการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ที่ 1 สภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

ที่	ด้าน	n =234		แปรผล	t	Sig.	ลำดับที่
		$\bar{X}$	S.D.				
1	การวางแผนอัตรากำลังและการกำหนดตำแหน่ง	4.21	0.51	มาก	3.36	0.06	3
2	การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง	4.23	0.48	มาก	0.73	0.45	2
3	การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ	4.28	0.51	มาก	2.88	0.02*	1
4	วินัยและการรักษาวินัย	4.15	0.42	มาก	1.58	0.62	4
5	การออกจากราชการ	4.05	0.51	มาก	0.17	0.90	5
	รวมเฉลี่ย	**4.18**	**0.40**	**มาก**	**1.36**	**0.19**	

จากตารางวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 4.18, S.D.= 0.40)

สรุปผลการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ที่ 2 การเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 จำแนกตามตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงาน ภาพรวมและรายด้าน ดังนี้

1) ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 จำแนกตามตำแหน่ง ภาพรวมและรายด้าน ดังนี้

ที่	ด้าน	n =234				t	Sig.
		ตำแหน่ง					
		ผู้บริหาร		ครู			
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1	การวางแผนอัตรากำลังและการกำหนดตำแหน่ง	4.32	0.43	4.10	0.56	3.36	0.06
2	การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง	4.25	0.49	4.20	0.48	0.73	0.45
3	การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ	4.37	0.52	4.18	0.47	2.88	0.02*
4	วินัยและการรักษาวินัย	4.20	0.44	4.11	0.41	1.58	0.62
5	การออกจากราชการ	4.04	0.53	4.05	0.49	0.17	0.90
	รวมเฉลี่ย	4.24	0.40	4.13	0.49	**2.06**	**0.53**

จากตารางวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถม ศึกษาสุรินทร์ เขต 1 จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวม พบว่า ไม่แตกต่างกัน

2) ผลการเปรียบเทียบค่าความแปรปรวนสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถม ศึกษาสุรินทร์ เขต 1 จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน ภาพรวมและรายด้าน ดังนี้

	ด้าน	n =234						F	Sig.
		ประสบการณ์ในการทำงาน							
		น้อยกว่า 5 ปี		5-10 ปี		10 ปี ขึ้นไป			
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1	การวางแผนอัตรากำลังและการกำหนดตำแหน่ง	4.22	0.45	4.06	0.53	4.36	0.47	8.55	0.00*
2	การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง	4.19	0.50	4.10	0.47	4.36	0.45	7.82	0.00*
3	การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ	4.34	0.51	4.21	0.53	4.32	0.47	1.30	0.27
4	วินัยและการรักษาวินัย	4.17	0.46	4.60	0.42	4.23	0.40	3.70	0.02*
5	การออกจากราชการ	3.93	0.57	4.00	0.47	4.14	0.51	3.12	0.04*
	รวมเฉลี่ย	**4.17**	**0.42**	**4.08**	**0.39**	**4.28**	**0.39**	**5.54**	**0.04***

จากตารางวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน โดยภาพรวม พบว่า แตกต่างกัน อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สรุปผลวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 มี 5 ด้าน 15 แนวทาง ประกอบด้วย 1) การวางแผนอัตรากำลังและการกำหนดตำแหน่ง มีแนวทางที่สำคัญ คือ ใช้ระบบฐานข้อมูลบุคลากร สารสนเทศเพื่อวิเคราะห์อัตรากำลัง 2) การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง มีแนวทางที่สำคัญ คือ แต่งตั้งคณะกรรมการที่มีความรู้และคุณธรรม 3) การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ มีแนวทางที่สำคัญ คือ ส่งเสริมให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน 4) วินัยและการรักษาวินัย มีแนวทางที่สำคัญ คือ ปฏิบัติตามระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด และ 5) การออกจากราชการ มีแนวทางที่สำคัญ คือให้คำปรึกษาสำหรับบุคลากร โดยนำหลักหลักสังคหวัตถุ 4 อันประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา มาประยุกต์ใช้ในการบริหาร

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการศึกษาสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง ด้านการวางแผนอัตรากำลังและการกำหนดตำแหน่ง ด้านวินัยและการรักษาวินัย และด้านการออกจากราชการ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิจักขณ์ พุทธิชัยพาณิช (2564) ซึ่งศึกษาการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัด สพป.เลย เขต 2 พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยรายด้านที่อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ การคัดเลือกบุคคล การวางแผนอัตรากำลัง การอบรมและพัฒนา และการดำเนินการด้านวินัยและการลงโทษ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของประมล สอนสุภาพ พระครูปลัดสมชัย นิสฺสโภ และพระมหาสุภวิชญ์ ปภสฺสโร (2566) ซึ่งศึกษาการบริหารงานบุคคลในยุคดิจิทัลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัด สพป.เลย เขต 1 พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการพัฒนาบุคลากรที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 จากการศึกษาการเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยพิจารณาตามตำแหน่งและประสบการณ์ในการทำงาน พบผลดังนี้

1. ด้านตำแหน่ง ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้ที่มีตำแหน่งต่างกันไม่มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันในภาพรวมของการบริหารงานบุคคล ยกเว้นด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการที่พบว่ามีความเห็นต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนด้านอื่น ๆ ได้แก่ การวางแผนอัตรากำลัง การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง การรักษาวินัย และการออกจากราชการ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระใบฎีกาศราวุฒิ มหาลาโภ (2556) และวรรณา แช่มพุทรา (2559) ที่ชี้ว่า ปัจจัยด้านตำแหน่งหน้าที่โดยทั่วไปไม่มีผลต่อความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญ

2. ด้านประสบการณ์ในการทำงาน เมื่อเปรียบเทียบตามประสบการณ์ พบว่า ผู้ที่มีประสบการณ์แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลแตกต่างกันในหลายด้าน ได้แก่ การวางแผนอัตรากำลัง การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง การรักษาวินัย และการออกจากราชการ ขณะที่ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ผลนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระสมุห์สัมฤทธิ์ ติสสานุตตโร (2555) ซึ่งพบว่าประสบการณ์ทำงานเป็นปัจจัยที่มีผลต่อมุมมองในด้านต่าง ๆ ของการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 เช่นเดียวกับงานของพระคำจันทร์ คุณวโส(วงษ์ชาลี)(2555) ที่ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยส่วนบุคคล เช่น วุฒิการศึกษา มีผลต่อทัศนคติด้านการบริหารมากกว่าปัจจัยอื่นบางประการ เช่น อายุหรือเพศ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 สามารถสรุปได้ดังนี้ แนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาได้นำหลักสังคห

วัตถุ 4 ได้แก่ ทาน (การให้), ปิยวาจา (การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะ), อัตถจริยา (การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์), และ สมานัตตตา (การวางตนเสมอภาค) มาใช้ในการบริหารในแต่ละด้าน ดังนี้ 1.ด้านการวางแผนอัตรากำลังและการกำหนดตำแหน่ง ผู้บริหารใช้ระบบสารสนเทศเพื่อวิเคราะห์และวางแผนบุคลากรอย่างเหมาะสม โปร่งใส และเป็นธรรม 2.ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง มีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่มีคุณธรรมและความรู้จากหลายฝ่าย เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ และคัดเลือกบุคลากรอย่างยุติธรรม 3. ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ส่งเสริมให้บุคลากรมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมพัฒนาโรงเรียน เพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงานร่วมกัน 4.ด้านวินัยและการรักษาวินัยผู้บริหารปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง เคารพระเบียบวินัย และใช้กระบวนการพิจารณาอย่างเป็นธรรม 5.ด้านการออกจากราชการ ผู้บริหารให้คำแนะนำและดูแลบุคลากรที่ประสงค์จะย้าย ลาออก หรือเกษียณ โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีและความเหมาะสม แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของหลายคน เช่น ธีรภัทร ภักดี(2564), ณัฐนิช ศรีลาคำ (2558), เทพรัตน์ ดาวเรือง (2560), ศิริรัตน์ มกรพฤกษ์ (2559) และ นภัสภรณ์ มูลสิน (2562) ซึ่งต่างชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการบริหารงานบุคคลโดยยึดหลักคุณธรรม ความเป็นธรรม และการพัฒนาบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในทุกกระบวนการ

สรุป

สามารถสรุปผลการวิจัย เป็นองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้ การพัฒนาการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา โดยมีแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้ 1. การใช้ข้อมูลสารสนเทศ ผู้บริหารใช้ระบบฐานข้อมูลบุคลากรและระบบสารสนเทศเพื่อวิเคราะห์แนวโน้มอัตรากำลัง เก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อสนับสนุนการวางแผนและตัดสินใจในการบริหารงานบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ ถือเป็นการให้ "ทาน" ในรูปของความรู้และทรัพยากรที่สนับสนุนการทำงานของบุคลากร 2. การแต่งตั้งคณะกรรมการด้วยความยุติธรรม ผู้บริหารแต่งตั้งคณะกรรมการที่มีความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม โดยคัดเลือกจากหลากหลายฝ่ายที่ได้รับความเชื่อถือ เพื่อสร้างความเป็นธรรม ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ 3. การส่งเสริมการมีส่วนร่วม ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน ผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การมีเวทีให้แสดงความคิดเห็นและร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาโรงเรียน โดยใช้วาจาที่สุภาพ มีเมตตา และเคารพความคิดเห็นของกันและกัน 4. การเป็นแบบอย่างที่ดีด้านวินัย ผู้บริหารปฏิบัติตนตามระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด เป็นแบบอย่างที่ดีในการรักษาวินัย และส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล 5. การให้คำปรึกษาและดูแลบุคลากร ผู้บริหารให้คำปรึกษาแก่บุคลากรในกรณีที่ต้องการย้าย ลาออก เกษียณอายุราชการ หรือพ้นจากหน้าที่ราชการ โดยคำนึงถึงหลักความเสมอภาค ความเมตตา และความเข้าใจในสถานการณ์ของแต่ละบุคคล การบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา เข้ากับกระบวนการบริหารงานบุคคล ทำให้เกิดแนวทางการบริหารที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส เป็นธรรม และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร นำไปสู่การพัฒนางานบุคคลและสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการเกษียณอายุราชการ

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานบุคคล ผู้บริหารสถานศึกษาให้ความรู้เกี่ยวกับ กฎหมาย และระเบียบต่างๆที่เกี่ยวข้อง เป็นแบบอย่างที่ดีแก่คณะครู

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2

3.2 ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

เอกสารอ้างอิง

ณัฐนิช ศรีลาคำ. (2558). *การบริหารงานบุคคลโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.

เทพรัตน์ ดาวเรือง. (2560). *การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอยะลา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 2*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

ธีรภัทร ภักดี. (2564). *แนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช.* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นภัสภรณ์ มูลสิน. (2562). *การบริหารเชิงกลยุทธ์กับการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ประมล สอนสุภาพ, พระครูปลัดสมชัย นิสฺสโภ และ พระมหาสุภวิชญ์ ปภสฺสโร. (2566). *การบริหารงานบุคคลในยุคดิจิทัลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1. วารสารการบริหารการศึกษา, มมร.วิทยาเขตร้อยเอ็ด. 3(4), 117.*
https://ojs.mbu.ac.th/index.php/RJGE/article/view/2204/1410

พระคำจันทร์ คุณวโส (วงษ์ชาลี). (2555). *ทัศนคติของครูผู้สอนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหพระวัตถุ4 ในโรงเรียนเครือข่ายกลุ่มที่ 1 เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระใบฎีกาศราวุฒิ มหาลาโภ (หงษ์คำ). (2556). *การบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอคอนสวรรค์จังหวัดชัยภูมิ.* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสมุห์สัมฤทธิ์ ติสฺสานุตฺตโร (มโนธรรม). (2555*). การบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วรรณา แช่มพุทรา. (2559). *การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี.* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

ศิริรัตน์ มกรพฤกษ์. (2559). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารงานบุคคลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

สุวิจักขณ์ พุทธิชัยพาณิช. (2564). *บริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แนวทางการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามหลักอิทธิบาท 4 ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

GUIDELINES FOR INTERNAL EDUCATION QUALITY ASSURANCE DEVELOPMENT BASED ON *IDDHIPADA* OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS UNDER THE SURIN PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

มณฑิรา หลักคำ[1], ธนู ศรีทอง[2] และเกษม แสงนนท์[3]
Montira Lakkham[1], Thanoo Srithong[2] and Kasem Saengnont[3]
หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา[1-3]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
Master of Education Buddhist Educational Administration, Program[1-3]
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus
E-mail: montira2419@gmail.com[1]

ได้รับบทความ: 7 พฤษภาคม 2568; **แก้ไขบทความ**: 3 กรกฎาคม 2568; **ตอบรับตีพิมพ์**: 4 กรกฎาคม 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสำรวจสภาพการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา 2) เพื่อเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายใน แบ่งตามตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา และ 3) เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามหลักอิทธิบาท 4 โดยเป็นการศึกษาวิจัยแบบผสม ใช้ทั้งแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ในการรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 338 คน รวมถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 รูป/คน โดยสถิติที่นำมาใช้ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่า T-Test ค่า F-Test และการวิเคราะห์เนื้อหา สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาพบว่า :

1) สภาพการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และมีการดำเนินการอยู่ในระดับมากทุกด้าน

2) ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3) แนวทางการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามหลักอิทธิบาท 4 ของสถานศึกษา พบว่า มี 6 ด้าน 18 แนวทางประกอบด้วย (1) ด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษา (2) ด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา (3) ด้านการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา (4) ด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา (5) ด้านการ

ติดตามผลการดำเนินการ และ (6) ด้านการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง โดยทั้ง 6 ด้าน 18 แนวทาง สามารถประยุกต์เข้ากับหลักธรรมอิทธิบาท 4

คำสำคัญ : แนวทางการพัฒนา, การบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายใน, หลักอิทธิบาท 4

Abstract

The objectives of this study were; 1) to examine the current state of internal quality assurance management in educational institutions, 2) to compare the state of internal quality assurance management in these institutions based on position, work experience, and school size, and 3) to propose development guidelines for internal quality assurance management based on *Iddipada* 4 in those institutions. Mixed-methods research design was use for the studies. Instruments used were questionnaire and interview form for sample group of 338 school administrators and teachers and 7 key informants. Statistical analysis used were percentage, mean, standard deviation, T-test and F-test for quantitative data while qualitative data were analyzed by content analysis.

The research findings were as follows:

1) The overall current state of internal quality assurance management in educational institutions was at a high level. When examined in specific aspects, all aspects were also rated at a high level.

2) The comparative analysis of internal quality assurance management classified by position, work experience, and school size revealed no statistically significant differences at the 0.05 level in either the overall or specific aspects.

3) The proposed development guidelines for internal quality assurance management based on *Iddipada* were categorized into six key aspects with a total of 18 guidelines, i.e. (1) Establishing educational standards for schools (2) Developing educational management plans for schools (3) Implementing according to the educational development plans (4) Evaluating and inspecting internal educational quality (5) Monitoring progress to enhance school quality according to educational standards and (6) a systematic process for monitoring results. The 6 aspects and 18 guidelines could be applied by the principle of *Iddipada 4.*

Keywords: Guidelines for the Development, Internal Educational Quality Assurance, *Iddipada* 4

บทนำ

ด้วยสภาวการณ์ปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศก่อให้เกิดสภาวะการแข่งขันในทุกภาคส่วนสังคม ในส่วนการจัดการศึกษามีส่วนสำคัญที่จะต้องพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ การศึกษาคือรากฐานสำคัญในการดำเนินชีวิต ดังจะเห็นว่าการจัดการศึกษาเป็นนโยบายสำคัญในการพัฒนาประเทศ รัฐจะมุ่งดำเนินการจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐานและคุณภาพ ตรงกับความต้องการของสังคม โดยอาศัยระบบการประกันคุณภาพถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาการศึกษา เนื่องจากผลลัพธ์จากการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพจะเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต จึงได้กำหนดให้มีมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษาในหมวดที่ 6 โดยระบุให้มีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ซึ่งสอดรับกับกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ.2561 (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2562)

นอกจากนี้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาองค์การมหาชนพิจารณาจากรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องจะถูกดำเนินการผ่านหน่วยงานต้นสังกัด ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2564) กล่าวถึงอิทธิบาท 4 ไว้ว่า ความจริงอิทธิบาท 4 เกื้อหนุนกันและมักมาด้วยกัน เช่น เกิดฉันทะ ก็มีใจรักแล้วก็ทำให้พากเพียร เมื่อพากเพียร ก็เอาใจจ่อใฝ่ใจอยู่เสมอ และเปิดช่องให้ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง

สถานศึกษามีการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา หลังจากการดำเนินการแล้ว จะต้องถูกนำเสนอไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาการศึกษา โดยการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง และเสนอรายงานไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ทั้ง 3 มาตรฐาน หน่วยงานต้นสังกัดจะดำเนินการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา ซึ่งพบว่าในส่วนของมาตรฐานที่ 1 ด้านคุณภาพผู้เรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับสูง และควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาอย่างเป็นระบบและเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติที่เป็นเลิศ ส่วนมาตรฐานที่ 2 ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการพบว่ามีจุดที่ต้องพัฒนา โดยเฉพาะในประเด็นที่ 2.4 ซึ่งเกี่ยวกับการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ ในส่วนของมาตรฐานที่ 3 ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ต้องพัฒนาด้านหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น นอกจากนี้ยังพบว่าผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้รับผิดชอบยังขาดความเข้าใจ และไม่ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาอย่างจริงจัง

จากความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะผู้นำสถานศึกษา จึงมุ่งมั่นศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในองค์กร โดยยึดหลักธรรมอิทธิบาท 4 เป็นกรอบแนวคิด เพื่อนำไปสู่การยกระดับมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนในสังกัด สพป.สุรินทร์ เขต 1 ให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ตามหลักอิทธิบาท 4 ของสถานศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นแบบผสมวิธี คือวิจัยเชิงปริมาณและวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดการดำเนินการวิจัยดังนี้

1.ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ บุคลากรในสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 รวมจำนวน 291 แห่ง โดยจำแนกตามตำแหน่ง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการ และครูผู้รับผิดชอบงานประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งสิ้น 582 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 จำนวน 169 แห่ง โดยประกอบด้วยบุคลากรในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้รับผิดชอบงานประกันคุณภาพการศึกษาภายใน รวมจำนวน 338 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีก 7 รูป/คน ซึ่งประกอบด้วย ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา รองผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป อาจารย์ประจำหลักสูตร ผู้อำนวยการสถานศึกษา และครูชำนาญการพิเศษ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจรายการ (Check List) แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ของลิเคอร์ท (Likert ‘Rating Scale) มี 5 ระดับ

ตอนที่ 3 คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา

2.2 การสร้างเครื่องมือ

การสร้างแบบสอบถามมีขั้นตอนดังนี้

1) ร่างแบบสอบถามจากการศึกษาหลักการ เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการสร้างเครื่องมือ

2) นำข้อมูลที่ได้จากการยกร่างมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์องค์ประกอบครอบคลุมงานประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ตามกฎกระทรวง พ.ศ. 2561 สร้างแบบสอบถาม โดยเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า(Rating Scale) 5 ระดับตามแนวคิดของลิเคอร์ท (Likert' Rating Scale)

3) นำแบบสอบถามเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของข้อคำถาม ความเหมาะสมของปริมาณข้อคำถาม ความชัดเจนของภาษา และรูปแบบ

4) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษา ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา ด้านการวิจัยและการประเมินการศึกษา จำนวน 5 รูป/คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ความถูกต้องของภาษาที่ใช้ (Wording) และหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (Index of item Objective Congruence: IOC) ซึ่งกำหนดค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป

5) ผู้เชี่ยวชาญด้านบริหารการศึกษา จำนวน 2 รูป/คน

6) ผู้เชี่ยวชาญด้านการประกันคุณภาพการศึกษา จำนวน 3 รูป/คน

7) ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยทางการศึกษา จำนวน 1 รูป/คน

8) ผู้วิจัยปรับปรุงและแก้ไขแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ก่อนนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้รับผิดชอบงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จำนวน 30 คน

9) ผู้วิจัยจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำแบบสอบถามไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

3.1 ผู้วิจัยได้ขอหนังสือจากบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล

3.2 ผู้วิจัยจัดส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ผ่านระบบ E-office และส่งแบบสอบถามในรูปแบบ Google Form ไปยังสถานศึกษา จำนวน 169 แห่ง ครอบคลุมบุคลากรจำนวน 338 คน

3.3 ผู้วิจัยกำหนดวัน เวลา และระยะเวลาในการตอบแบบสอบถาม และแจ้งกำหนดวันส่งคืน ในกรณีที่ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปแจกด้วยตนเอง

3.4 ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อนำแบบสอบถามไปแจก รวมถึงส่ง Google Form เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง พร้อมทั้งติดตามการส่งกลับแบบสอบถามผ่านระบบ Google Form ของกลุ่มตัวอย่าง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนทั้งหมดตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ จัดระเบียบข้อมูลและลงรหัสของแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืน จากนั้นนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดังนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้สถิติแจกแจงความถี่ (Frequency) และการคำนวณร้อยละ (Percentage)

2) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์การบริหารงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยคำนวณค่ากลาง (Mean) และค่าความแปรปรวน (Standard Deviation) พร้อมทั้งเปรียบเทียบข้อมูลตามตัวแปรตำแหน่งหน้าที่ ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา

3) วิเคราะห์คำถามปลายเปิดที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัจจุบันของการบริหารงานประกันคุณภาพ ปัญหาที่พบ และข้อเสนอแนะ โดยใช้การนับความถี่และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพิ่มเติม

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สภาพการบริหารงานประกันคุณภาพคุณภาพการศึกษา

ตารางที่ 1 ภายในของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

ที่	สภาพการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษาฯ	n =338		แปลผล	t	Sig.	ลำดับที่
		$\bar{X}$	S.D.				
1	ด้านกำหนดมาตรฐานการศึกษา	4.36	0.35	มาก	4.25	0.001	5
2	ด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา	4.34	0.32	มาก	3.12	0.002	6
3	ด้านการดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา	4.38	0.40	มาก	1.84	0.060	4
4	ด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา	4.38	0.30	มาก	2.87	0.004	3
5	ด้านการติดตามผลการดำเนินการเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน	4.39	0.31	มาก	1.17	0.240	2
6	ด้านการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง	4.41	4.38	มาก	2.17	0.030	1
รวมเฉลี่ย		**4.38**	**0.35**	**มาก**	**2.56**	**0.056**	

จากตารางแสดงผลการวิเคราะห์ พบว่า สภาพการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง รองลงมาด้านการติดตามผลการดำเนินการเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน และด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบ สภาพการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ดังนี้

ตารางที่ 2 จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวมและรายด้าน

ที่	ด้าน	ตำแหน่ง				t	Sig.
		ผู้บริหารสถานศึกษา (n=169)		ครู (n=169)			
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1	ด้านกำหนดมาตรฐานการศึกษา	4.44	0.30	4.28	0.37	4.25	0.00
2	ด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา	4.39	0.29	4.28	0.34	3.12	0.00
3	ด้านการดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา	4.43	0.37	4.34	0.43	1.84	0.06
4	ด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายใน	4.43	0.28	4.33	0.32	2.87	0.00
5	ด้านการติดตามผลการดำเนินการเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน	4.42	0.42	4.37	0.37	1.17	0.24
6	ด้านการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง	4.45	0.45	4.37	037	2.17	0.03
	รวมเฉลี่ย	**4.43**	**0.35**	**4.33**	**0.27**	**2.57**	**0.5**

จากตารางแสดงผลการวิเคราะห์ พบว่า ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวม และรายด้าน พบว่า มีความแตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีความเห็นแตกต่างกัน ส่วนด้านการติดตามผลการดำเนินการเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานมีผลการเปรียบเทียบไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 3 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยภาพรวมและรายด้าน

ที่	ด้าน			จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน						F	Sig.
		น้อยกว่า 5 ปี n=97 (1)		6-10 ปี n=115 (2)		11-15 ปี n=66 (3)		16 ปีขึ้นไป n=60 (4)			
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1	ด้านกำหนดมาตรฐานการศึกษา	4.25	0.38	4.43	0.28	4.35	0.38	4.44	0.34	5.74	0.00
2	ด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา	4.30	0.34	4.35	0.29	4.29	0.35	4.42	0.32	2.25	0.08
3	ด้านการดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา	4.34	0.39	4.40	0.38	4.39	0.41	4.41	0.44	0.53	0.66

4	ด้านการประเมินผลและตรวจสอบ	4.33	0.33	4.43	0.23	4.34	0.30	4.39	0.37	2.31	0.07
5	ด้านการติดตามผลการดำเนินการเพื่อพัฒนาสถานศึกษาฯ	4.39	0.37	4.43	0.29	4.34	0.34	4.47	0.34	1.70	0.16
6	ด้านการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง	4.32	0.34	4.43	0.27	4.36	0.35	4.48	0.28	3.83	0.01
	รวมเฉลี่ย	**4.32**	**0.35**	**4.41**	**0.29**	**4.34**	**0.35**	**4.43**	**0.35**	**2.73**	**0.16**

จากตารางแสดงผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ประเด็นจำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยภาพรวม และรายด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

ที่	ด้าน	จำแนกตามขนาดโรงเรียน								F	Sig.
		ขนาดเล็ก (1) n=177		ขนาดกลาง (2) n=153		ขนาดใหญ่ (3) n=2		ขนาดใหญ่พิเศษ (4) n=6			
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	-	-
1	ด้านกำหนดมาตรฐานการศึกษา	4.29	0.34	4.44	0.35	4.50	0.10	4.52	0.17	5.95	0.00
2	ด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา	4.29	0.31	4.39	0.33	4.33	0.47	4.52	0.16	3.53	0.15
3	ด้านการดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา	4.33	0.38	0.44	0.42	4.50	0.70	4.44	0.27	1.41	0.23
4	ด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา	4.35	0.29	4.40	0.32	4.50	0.50	4.52	0.17	3.04	0.02
5	ด้านการติดตามผลการดำเนินการเพื่อ	4.35	0.32	4.44	0.30	4.58	0.11	4.39	0.31	1.61	0.18

	พัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน										
6	ด้านการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง	4.38	0.33	4.43	0.33	4.80	0.28	4.53	0.20	1.96	0.12
	รวมเฉลี่ย	**4.33**	**0.32**	**3.75**	**0.34**	**4.53**	**0.36**	**4.48**	**0.21**	**2.91**	**0.11**

จากตารางแสดงผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า ความเห็นไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านกำหนดมาตรฐานการศึกษา และด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา มีความเห็นต่างกัน ส่วนด้านการติดตามผลการดำเนินการพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน, ด้านการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง และด้านการดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา พบว่า ความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ผลการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามหลักอิทธิบาท 4 ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

แนวทางการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการงานประกันคุณภาพภายใน ตามหลักอิทธิบาท 4 ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 พบว่า สามารถบูรณาการเป็นแนวทางในการพัฒนาบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในอย่างเป็นระบบ โดยยึดหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา โดยเริ่มจากการสร้างความเข้าใจและแรงจูงใจให้บุคลากรมีความพึงพอใจในงาน (ฉันทะ) สนับสนุนการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง (วิริยะ) ส่งเสริมการใฝ่รู้และใส่ใจในหน้าที่ (จิตตะ) และจัดระบบการประเมิน วิเคราะห์ผล และปรับปรุงการทำงานอย่างเป็นระบบ (วิมังสา) แนวทางเหล่านี้จะช่วยให้การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก สถานศึกษาควรมีการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายใน พร้อมทั้งดำเนินการติดตามความก้าวหน้าเพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งจัดทำรายงานผลการประเมินตนเองส่งให้หน่วยงานต้นสังกัดอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การประกันคุณภาพการศึกษามีประสิทธิภาพ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับผลงานวิจัยของสุธรรม ตรีวิเศษ (2562) การดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับและสอดคล้องกับผลงานวิจัยของศิริรัตน์ แสนมา (2560) พบว่า สภาพการดำเนินการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดพะเยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต 36 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของธนพล วงศ์ฉลาด (2564:)

พบว่า การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา โดยประยุกต์ใช้ แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์อยู่ในระดับมาก และเบสเดน (2544) ศึกษาพบว่าการประกันคุณภาพการศึกษา สามารถใช้เป็นวิธีการที่จะนำไปสู่องค์การแห่งการเรียนรู้ที่มีการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่องได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลการศึกษาเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายใน จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา พบว่า ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้อำนวยการสถานศึกษา ให้ความสำคัญในการประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามหลักอิทธิบาท 4 สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพฑูรย์ แจ่มพันธ์ (2560) พบว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีต่อการประกันคุณภาพการศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของฮาบีบ๊ะ อาเดะมะ (2557) พบว่า อิทธิบาท 4 เป็นแนวทางนั้น มีความสอดคล้องกันทั้งในภาพรวมและเมื่อพิจารณาเป็นแต่ละด้านและสอดคล้องกับงานวิจัยของหวัง และหลี่ฮุย (2553) ที่พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับสภาพการดำเนินการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนอนุบาลของฮ่องกง โดยรวม และรายด้านไม่แตกต่างกัน

ผลการเปรียบเทียบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่ง ภาพรวมและรายด้าน พบว่า ไม่แตกต่างกัน มีการวางแผนการดำเนินงานมอบหมายและดำเนินการตามแผนที่กำหนดอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของธนพล วงศ์ฉลาด (2564) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา โดยประยุกต์ใช้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ พบว่าความคิดเห็นของครูที่มีต่อการประกันคุณภาพการศึกษาไม่แตกต่างกันเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ตามหลักอิทธิบาท 4 ได้เสนอแนะให้ผู้บริหารสถานศึกษานำหลักอิทธิบาท 4 ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ การกำหนดมาตรฐานการศึกษา การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา การดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา การติดตามผลการดำเนินการ และการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง ส่งเสริมให้ครู และบุคลากรสามารถปฏิบัติงานเพื่อผลสำเร็จอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของพระสมุห์พงศธร ปภงฺกโร (ทุมชะ:) (2564) พบว่า ความสำเร็จในงาน เริ่มต้นจาก ฉันทะ ซึ่งหมายถึงความรักและความพอใจในสิ่งที่ทำ ขั้นต่อไปคือ วิริยะ หรือความเพียรพยายาม จิตตะ คือการมุ่งมั่นจดจ่อ การมีสมาธิต่องาน ทำงานด้วยใจที่แน่วแน่และสม่ำเสมอ วิมังสา หรือการใคร่ครวญไตร่ตรองด้วยปัญญา ตั้งแต่การเริ่มต้นด้วยฉันทะ การขับเคลื่อนด้วยวิริยะ และการประคับประคองด้วยจิตตะ เพื่อค้นหาจุดบกพร่อง ทั้งสี่ประการนี้คือหัวใจของการก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืน

สรุป

สามารถสรุปผลการวิจัย เป็นองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้ แนวทางการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามหลักอิทธิบาท 4 ของสถานศึกษา ประกอบด้วย ฉันทะ (ความพึงพอใจ), วิริยะ (ความมุ่งมั่น), จิตตะ (ความตั้งใจ) และ วิมังสา (การตรวจสอบ) ซึ่งเป็นแนวทางที่นำทางความสำเร็จในงานประกันคุณภาพการศึกษาจำนวน 6 ด้าน 18 แนวทาง ดังแผนภาพ

แผนภาพองค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ควรดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยจัดการประชุม อบรมสัมมนาทางวิชาการ และอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในเป็นประจำทุกปี

2) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ควรพัฒนาระบบสารสนเทศเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในในรูปแบบออนไลน์ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการรวบรวม และเผยแพร่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา อำนวยความสะดวกในการสืบค้นและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ควรให้การสนับสนุนการศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างองค์ความรู้และพัฒนาแนวทางการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในที่มีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการยกระดับ

คุณภาพการศึกษาให้มีความเจริญก้าวหน้า สอดคล้องกับนโยบาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และกระทรวงศึกษาธิการ

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ผู้บริหารสถานศึกษาสมควรประยุกต์ใช้กรอบการจัดการระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายใน โดยใช้หลักอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) เป็นพื้นฐาน ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของแต่ละโรงเรียน เพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นไปตามระบบ

2) ผู้บริหาร ควรทำความเข้าใจและบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เข้ากับกระบวนการประกันคุณภาพ พร้อมทั้งส่งเสริมให้คณะครูเห็นคุณค่าและมีเจตคติที่ดีต่อการดำเนินงานนี้

3) คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาจำเป็นต้องศึกษาแนวทางปฏิบัติ กฎระเบียบและนโยบายที่เกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในอย่างละเอียด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนเตรียมรับการประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.)สำหรับสถานศึกษา

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในด้านการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิดแนวทางที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

2) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับทักษะที่จำเป็นของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา พร้อมทั้งใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาทักษะดังกล่าว เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3) ควรดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบหรือปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน โดยบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้ได้แนวทางที่สามารถนำไปใช้ได้จริง และช่วยเสริมสร้างการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

ธนพล วงศ์ฉลาด. (2564). *การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา โดยประยุกต์ใช้ แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารและการพัฒนาการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2552). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ* พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2552.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2562. (2562, 1 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก. หน้า 49-53.

พระสมุห์พงศธร ปภงฺกโร (ทุมชะ). (2564). *การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 การบริหารงานของเทศบาลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ไพฑูรย์ แจ่มพันธ์. (2560). *กลยุทธ์การบริหารระบบการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1*. (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, 2560.

ศิริรัตน์ แสนมา. (2560). *สภาพการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดพะเยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต 36*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยพะเยา.

สุธรรม ตรีวิเศษ. (2562). *สภาพการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราภัฏบุรีรัมย์.

ฮาบีบ๊ะ อาเดะมะ. (2557). *บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาตามทัศนะครูผู้สอน อำเภอแว้ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 2*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยราภัฏยะลา.

Basden. Linda Loy. (2001.) Illinois Quality Assurance and Improvement Process: Examining the Relationship between External Review Visit and Interval Review and Planning Process. *Dissertation Abstracts International. 61*(05), 1684-A.

Wong. M. & Li Hui. (2010). From external inspection to self-evaluation: A Study of Quality Assurance in Hong Kong Kindergartens, *Early Education and Development. 21*(2), 205-233. https://DOI:10.1080/10409281003638725

แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของสถานศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

APPROACHES FOR DEVEOPMENT OF ACADEMIC ADMINISTRATION BASED ON IDDHIPADA 4 OF SMALL SIZE SCHOOLS UNDER SURIN PRIMARY EDUCATIONAL AREA OFFICE 3

สิริมงคล บุญมาก[1], ธนู ศรีทอง[2] และสถาพร ภาคพรม[3]
Sirimongkol Boonmak[1], Thanoo Srithong[2] and Sathaporn Pakprom[3]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์[1-3]
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus[1-3]
E-mail: Boonmaksiri9@gmail.com[1]

ได้รับบทความ: 4 มิถุนายน 2568; **แก้ไขบทความ**: 19 กรกฎาคม 2568; **ตอบรับตีพิมพ์**: 23 กรกฎาคม 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กตามหลักอทธิบาท 4 2) เปรียบเทียบสภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กตามหลักอิทธิบาท 4 จำแนกตำแหน่ง และประสบการณ์ทำงาน และวุฒิการศึกษา 3) เสนอแนวทางการพัฒนาการการการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักอทธิบาท รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมวิธีระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณกับเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้าวิชาการ จำนวน 140 คน และแบบสัมภาษณ์ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 คน สถิติที่ใช้ คือ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความถี่ การทดสอบค่าที และการทดสอบค่าความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า

1) การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักอิทธิบาท 4 พบว่าอยู่ในระดับมากในภาพรวม และรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก(μ=4.49,σ=0.34) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านการวัดผลประเมินผลและดำเนินเทียบโอนผลการเรียน ตามด้วยด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีมี ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการพัฒนาสื่อและกระบวนการเรียนรู้ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

2) ผลการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักอทธิบาท พบว่าการจำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ และคุณวุฒิทางการศึกษา มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

3) ผลการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กตามหลักอทธิบาท 4 มีทั้งหมด 5 ด้าน 10 แนวทาง ประกอบด้วย 1) ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา จำนวน 2 แนวทาง 2) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ จำนวน 2 แนวทาง 3) ด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยี จำนวน 2

แนวทาง 4) ด้านการนิเทศการศึกษา จำนวน 2 แนวทาง 5) ด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน จำนวน 2 แนวทาง และสอดคล้องกับหลักอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และ วิมังสา

คำสำคัญ : แนวทางการพัฒนา, การบริหารงานวิชาการ, หลักอิทธิบาท 4

Abstract

This research aimed to (1) study the academic administration of small schools based on *Iddhipada* 4 under Surin Primary Educational Service Area Office 3; (2) compare the conditions of academic administration in small schools based on *Iddhipada* 4, classified by position, work experience, and educational background; and (3) propose guidelines for the development of academic administration in small size schools based on *Iddhipada* 4 under the Surin Primary Educational Service Area Office 3.

The research employed a mixed-methods design, combining both quantitative and qualitative approaches. The instruments used were questionnaires and interview forms. The sample group for the quantitative data consisted of 140 school administrators and head of academic teachers. For the qualitative data, there were 7 key informants. The statistical tools used included standard deviation, percentage, mean, frequency, t-test, and one-way analysis of variance (ANOVA).

Research results found that

1) The overall condition of academic administration in small size schools based on the *Iddhipada* 4 under Surin Primary Educational Service Area Office 3 was found to be at a high level. When considered by individual aspects, one aspect was at the highest level, while the other four aspects were at a high level.

2) The results revealed that the opinions regarding academic administration in small size schools based on the *Iddhipada* 4 under Surin Primary Educational Service Area Office 3, classified by position, work experience, and educational background, showed no significant differences.

3) The findings identified 5 keys aspects and 10 guidelines for small size schools based on the *Iddhipada* 4 under Surin Primary Educational Service Area Office 3, which included as follows: (1) development of the school curriculum 2 aspects, (2) development of the learning process 2 aspects, (3) development of instructional media and technology 2 aspects, (4) educational supervision 2 aspects, (5) assessment, evaluation, and credit transfer of learning outcomes 2 aspects that align with the curriculum and are consistent with the Four *Iddhipada* principles of

Iddhipada: Chanda (desire), *Viriya* (effort), *Citta* (attention), and *Vimamsa* (investigation).

Keywords: Development Guidelines, Academic Administration, *Iddhipadda* 4

บทนำ

การบริหารงานวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพกล่าวได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญในการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 39 ซึ่งมีการกำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจ การบริหารและจัดการศึกษาในด้านการบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล การบริหารทั่วไป และสำคัญคือ อำนาจการบริหารงานวิชาการ ไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสอนและการเรียนรู้ การจัดการศึกษา งานวิชาการ คือ งานหลักสำคัญของการบริหารโรงเรียน ส่วนงานอื่นๆ มีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมให้งานวิชาการดำเนินไปอย่างมีคุณภาพ การบริหารงานวิชาการที่ดีต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจ และความร่วมมือของครูและบุคลากรทุกฝ่ายในการวางแผน ดำเนินการ ประเมินผล และพัฒนาอย่างเป็นระบบ ดังนั้นประสิทธิภาพของการบริหารงานวิชาการจึงเป็นตัวชี้วัดสำคัญของความสำเร็จและคุณภาพของสถานศึกษา ที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง ผ่านส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 39 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545.

หน้าที่ของการบริหารงานวิชาการ คือ วางแนวทางด้านวิชาการโดยรวบรวมข้อมูลและกำกับดูแล นิเทศและติดตามเกี่ยวกับงานวิชาการ ได้แก่ การประกันคุณภาพภายในและการพัฒนามาตรฐานการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้มีความเหมาะสมกับบริบทและความต้องการของผู้เรียน การพัฒนาและใช้สื่อการเรียนการสอน รวมถึงเทคโนโลยีทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตลอดจนการเทียบโอนผลการเรียนอย่างเป็นระบบ มีแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา มุ่งให้สถานศึกษาทำหน้าที่เป็นแหล่งวิชาการที่ตอบสนองชุมชนอย่างแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555:29-35)

หลักธรรมอิทธิบาท 4 หมายถึง อุปกรณ์ที่ทำให้สำเร็จ ธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ประกอบด้วย 1) ฉันทะ คือ พอใจ หรือ ต้องการที่จะทำ ตั้งใจจะทำสิ่งที่รักอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดี 2) วิริยะ คือ ความขยันเพียรเพื่อทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทนและไม่ท้อถอย 3) จิตตะ คือ ความคิด หรือการรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด 4) วิมังสา คือ ไตร่ตรอง หรือ ทดลอง ใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผนวัดผล คิดค้นหาวิธีแก้ไขปรับปรุงเป็นต้น

จากความสำคัญ การบริหารงานวิชาการในปัจจุบันนั้นพบเจอปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้งานวิชาการไม่มีประสิทธิภาพ ไม่สำเร็จลุล่วงด้วยปัจจัยต่างๆมากมายภายในสถานศึกษาโดยเฉพาะสถานศึกษาขนาดเล็กมักพบปัญหามากเนื่องด้วยบุคลากร และอุปกรณ์สำหรับการทำงานที่จำกัด ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาขนาดเล็กโดยใช้สถานศึกษาขนาด

เล็กในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 เป็นกลุ่มเป้าหมาย และนำหลักธรรมอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งความสำเร็จมาเพื่อร่วมใช้หาแนวทางในการบริหารงานวิชาการ เพื่อให้เกิดผลดีต่อผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับหน้าที่ในงานวิชาการให้เกิดประโยชน์ต่อสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานวิชาการวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก จำแนกตาม ตำแหน่ง ประสบการณ์ทำงาน และคุณวุฒิทางการศึกษา
3. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักธรรมอิทธิบาท 4

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้แบ่งเป็น 2 ระยะ โดยระยะที่ 1 ใช้กระบวนการศึกษาเชิงปริมาณ ส่วนระยะที่ 2 ใช้กระบวนการศึกษาเชิงคุณภาพ ซึ่งมีรายละเอียดในการดำเนินการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

1.1 ประชากรและกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในแบบสอบถาม

ประชากร ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้าวิชาการสถานศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 70 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 140 คน ซึ่งใช้ประชากรเป็นกลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

1.2 ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 1) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 5 คน นักวิชาการศึกษาด้านการศึกษาพิเศษจากสถาบันอุดมศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น 7 คน มีคุณสมบัติ จบการศึกษาระดับปริญญาโทด้านบริหารการศึกษา หรือมีประสบการณ์ด้านการบริหารสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี

2. เครื่องมือที่ใช้ในวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 2 ชนิด โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 แบบสอบถามเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการบริหารวิชาการสถานศึกษาขนาดเล็ก

2.1.2 แบบสัมภาษณ์เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

2.2 การสร้างเครื่องมือ

2.2.1 แบบสอบถาม

1) การยกร่างเครื่องมือจากการศึกษาหลักการ เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการ เพื่อเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการสร้างเครื่องมือ

2) นำข้อมูลที่ได้จากการยกร่างมาวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบครอบคลุมงานโรงเรียนวิชาการโดยสังเคราะห์มาทั้งหมด 5 ด้าน จาก 17 ด้าน เป็นประเด็นข้อคำถาม

สร้างแบบสอบถาม โดยเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคอร์ท (Likert' Rating Scale)

3) ผลการการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความ ค่าความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67– 1.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ยอมรับได้ทุกข้อ

4) นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้ (Try out) จำนวน 30 คน หาอำนาจจำแนกโดยวิธีหาความสัมพันธ์ โดยใช้สูตรสหสัมพันธ์ของเปียร์สัน

5) หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟ่า (Alpha-Coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค

6) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ แล้วนำแบบสอบถามไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย และเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อดำเนินการวิเคราะห์ต่อไป

2.2.2 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

1) สร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องตลอดทั้งงานวิจัยที่มีผู้รู้ได้ศึกษาไว้

2) นำแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบเครื่องมือ

3) นำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 รูป/คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 แบบสอบถาม

1) ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากผู้บริหารและครูผู้รับผิดชอบงานโรงเรียนคุณธรรมโดยใช้แบบสอบถาม

2) ผู้วิจัยส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม ผ่านระบบ Google Form กับกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูล จำนวน 140 คน

3) ผู้วิจัยได้กำหนดวันและเวลาในการตอบแบบสอบถาม และส่งกลับคืนให้ผู้วิจัยภายในวันที่กำหนดในกรณีที่ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปแจกด้วยตนเอง

4) ผู้วิจัยลงพื้นที่แจกแบบสอบถามและ หรือ Google Form เพื่อเก็บรวบรวมมาข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายและติดตามเก็บรวบรวมแบบสอบถามด้วยระบบ Google Form ของกลุ่มตัวอย่างและติดตามในกรณีที่ได้ไม่ครบจะดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองอีกครั้งเพื่อให้ได้จำนวนแบบสอบถามตามที่กำหนดและได้แบบสอบถามกลับมาจำนวน 140 ฉบับ

3.2 แบบสัมภาษณ์

1) ยกร่างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจากแนวคิด ทฤษฎี และข้อมูลที่ได้ จากการศึกษาเชิงปริมาณ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ผลการศึกษาจากข้อคำถามในแบบสอบถามสภาพการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขนาดเล็ก

2) ตรวจสอบความถูกต้องเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาโดยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของเนื้อหา ปริมาณข้อคำถาม ความ

ชัดเจนของภาษา และรูปแบบของแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแล้วนำมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

3) นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ได้ตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหา

4) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

5) จัดพิมพ์เครื่องมือแบบสัมภาษณ์แล้วนำไปสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้นัดหมายวัน เวลา และสถานที่ที่สัมภาษณ์ แจ้งเป็นหนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ และลงพื้นที่สัมภาษณ์ด้วยตนเอง

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

4.1 แบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยดำเนินการดังนี้

4.1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ คำนวณหาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 โดยคำนวณหาค่าเฉลี่ยค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทำการเปรียบเทียบสภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรม จำแนกตามตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงาน เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยตามวิธีของเบสท์ โดยคำนวณหาค่า t-test หาค่าสถิติ F-test และใช้วิธีการของ Scheffé

4.2 แบบสัมภาษณ์ ใช้ความถี่และการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล และนำมาใช้ในการหาแนวทางการพัฒนางานวิชาการ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลการวิจัย ดังนี้

สรุปผลการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ที่ 1 สภาพการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของสถานศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

ที่	ด้าน	n =140		แปรผล	ลำดับที่
		μ	σ		
1	ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	4.41	0.40	มาก	5
2	ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้	4.43	0.36	มาก	4
3	ด้านการพัฒนาสื่อ และเทคโนโลยี	4.47	0.33	มาก	3
4	ด้านการนิเทศการศึกษา	4.47	0.32	มาก	2
5	ด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินเทียบโอนผลการเรียน	4.67	0.32	มาก	1
	รวมเฉลี่ย	**4.49**	**0.34**	**มาก**	

จากตารางวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า พบว่า สภาพสภาพการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.49 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.34 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินเทียบโอนผลการเรียน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

สรุปผลการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ที่ 2 การเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กจำแนกตามตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงาน ภาพรวมและรายด้าน ดังนี้

1) ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 จำแนกตามตำแหน่ง ภาพรวมและรายด้าน ดังนี้

ที่	ด้าน	n =140			
		ตำแหน่ง			
		ผู้บริหาร		ครู	
		μ	σ	μ	σ
1	ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	4.56	0.52	4.28	0.65
2	ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้	4.52	0.51	4.35	0.68
3	ด้านการพัฒนาสื่อ แลเทคโนโลยี	4.54	0.54	4.42	0.63
4	ด้านการนิเทศการศึกษา	4.49	0.54	4.38	0.61
5	ด้านการวัดผล ประเมินผล	4.49	0.53	4.47	0.58
	รวมเฉลี่ย	**4.52**	**0.53**	**4.38**	**0.63**

จากตารางวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า สภาพการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็กจำแนกตามตำแหน่งโดยภาพรวม แตกต่างกัน (μ = 4.52 และ μ = 4.38) และเมื่อเปรียบเทียบรายด้าน แตกต่างกันทุกด้าน

2) ผลการเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็กจำแนกตาม ประสบการณ์ทำงาน ภาพรวมและรายด้าน ดังนี้

ด้านที่	n =140					
	ประสบการณ์					
	น้อยกว่า 5 ปี		6 – 10 ปี		11 ปีขึ้นไป	
	μ	σ	μ	σ	μ	σ
1. ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	4.32	0.70	4.31	0.64	4.57	1.18
2. ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้	4.36	0.66	4.31	0.67	4.50	0.54
3. ด้านการพัฒนาสื่อ และเทคโนโลยี	4.48	0.61	4.35	0.63	4.51	0.54
4. ด้านการนิเทศการศึกษา	4.37	0.60	4.38	0.65	4.48	0.53
5.ด้านการวัดผลประเมินผลและดำเนินเทียบโอนผลการเรียน	4.35	0.66	4.30	0.67	4.51	0.54
รวมเฉลี่ย	**4.38**	**0.65**	**4.33**	**0.65**	**4.51**	**0.67**

จากตารางวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลการเปรียบเทียบ การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็กจำแนกตามประสบการณ์ ในภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

3) ผลการเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จำแนกตาม คุณวุฒิทางการศึกษา ภาพรวมและรายด้าน ดังนี้

ด้านที่	n =140					
	คุณวุฒิทางการศึกษา					
	ป.ตรี		ป.โท		ป.เอก	
	μ	σ	μ	σ	μ	σ
1. ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	4.27	0.50	4.53	0.24	4.78	0.10
2. ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้	4.33	0.45	4.51	0.23	4.80	0.28
3. ด้านการพัฒนาสื่อ และเทคโนโลยี	4.41	0.39	4.53	0.27	4.64	0.50
4. ด้านการนิเทศการศึกษา	4.37	0.43	4.47	0.26	4.91	0.12
5. ด้านการวัดผล ประเมินผลและดำเนินเทียบโอนผลการเรียน	4.45	0.36	4.49	0.26	4.69	0.438
รวมเฉลี่ย	**4.37**	**0.43**	**4.51**	**0.25**	**4.76**	**0.29**

จากตารางวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าผลการเปรียบเทียบ การบริหารงานวิชาการวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก จำแนกตามคุณวุฒิทางการศึกษา ในภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

สรุปผลวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สุรินทร์เขต 3 พบว่า สามารถบูรณาการเป็นแนวทางพัฒนาการบริหางานวิชาการสถานศึกษาขนาดเล็ก ตามหลักอิทธิบาท ประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจในงาน) คือ ผู้บริหารส่งเสริมให้ครู อาจารย์ มีความรักและความสนใจในงานวิชาการ เช่น การเรียนการสอน งานวิจัย หรือการพัฒนาหลักสูตร จูงใจให้บุคลากร อยากพัฒนาและเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง วิริยะ (ความเพียรพยายาม) ผู้บริหารสนับสนุนและสร้างระบบติดตามความก้าวหน้าของงานวิชาการ เช่น แผนพัฒนาครู แผนพัฒนาหลักสูตร หรือแผนการวิจัย จิตตะ(เอาใจใส่, จดจ่อใน

งาน) คือ ผู้บริหารจัดการให้งานวิชาการมีความสำคัญสูง บุคลากรใส่ใจในการวางแผน ดำเนินการและประเมินผล ระบบติดตามและนิเทศภายในอย่างสม่ำเสมอ ทำงานอย่างตั้งใจและมีเป้าหมาย วิมังสา (การพิจารณา, ประเมินผล) คือ มีระบบประเมินและวิเคราะห์ผลของงานวิชาการอย่างมีเหตุผล

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ ข้อที่ 1 ผลการศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กตามหลักอทธิบาทภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยตามลำดับได้ดังนี้ ด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินเทียบโอนผลการเรียน(μ=4.67) ด้านการพัฒนาสื่อ และเทคโนโลยี(μ=4.47) ด้านการนิเทศการศึกษา(μ=4.47) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา(μ=4.41) และ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้(μ=4.43) ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอัตพร อุระงาม และสาวิตรี รตโนภาสสุวรรณลี (2560 : 223) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 พบว่า ผลการประเมินแนวทางการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 พบว่า ผลการศึกษาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สำนักเขตพื้นที่ศึกษาการศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 มีองค์ประกอบจำนวน 7 ด้าน ซึ่งประกอบด้วย 1) ด้านการพัฒนาหลักสูตรศึกษา 2) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 3) ด้านการวัดผลและประเมินผล 4) ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 5) ด้านการนิเทศการศึกษา 6) ด้านการแนะแนวการศึกษา และ 7) ด้านการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา 2. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการ โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์ของการ บริหารงานวิชาการทั้งโดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก 3. แนวทางการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สำนักเขตพื้นที่ศึกษาการศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ยุทธนา บัวบาล, สุนทร สายคำ และ พระครูปลัดบุญช่วย โชติวโส กล่าวว่าจากการศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์เขต 2 พบว่า โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้สามารถอธิบายได้ว่า ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในเรื่องของการพัฒนาบุคลากรทางวิชาการ โดยกำหนดแนวทางการวัดและประเมินผลอย่างเป็นระบบและแบบแผน ใช้หลักสูตรสถานศึกษาเป็นแนวทางของการจัดการเรียนการสอนและต้องสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ มีการนิเทศติดตาม และตรวจสอบภายใน และปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้รับกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ ข้อที่ 2 ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กตามหลักอิทธิบาท 4 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ที่มีตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน และ คุณวุฒิทางการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 ในด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยี การนิเทศการศึกษา และ การวัดผลประเมินผล และดำเนินเทียบโอนผลการ

เรียน ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธิติญา เพ็ชรแผ้ว ธีรภัทร ถิ่นแสนดี และเอนก ศิลปะนิลมาลย์ (2565 : 349) ได้วิจัยเรื่อง การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 พบว่าผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 โดยใช้หลักอิทธิบาท 4 นั้นภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบการการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโดยใช้หลักอิทธิบาท 4 ในผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน อายุต่างกัน มีความคิดเห็นโดยรวมแตกต่างกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ ข้อที่ 3 แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้วิจัยอภิปรายผลแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กตามหลักอิทธิบาท 4 เป็นแบบอย่างพัฒนาการบริหารงานวิชาการ ระดับโรงเรียนและระดับเขตพื้นที่การศึกษา โดยที่แนวทางการพัฒนาการพัฒนาการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขนาดเล็กตามหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษา บุคลากรต้องมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรในระดับโครงสร้าง เป้าหมาย และแนวทาง เพื่อให้สามารถออกแบบการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน และความเหมาะสมของหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน สถานศึกษาปรับปรุงและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับหลักสูตรและพัฒนาทักษะของผู้เรียน บุคลากรควรมีทักษะในการวัดและประเมินผลหลักสูตร ทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ เพื่อพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับวิจัยของ วรชาติ นามบุตร, ศุภธนกฤษ ยอดสละ และ ทรงเดช สอนใจ (2565 : 9) ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขยายโอกาส ทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ พบว่า สถานศึกษามีความประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา มีสาระของหลักสูตรสอดคล้องกับสภาพ ปัญหา ความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน สังคมและโลก การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ สำรวจความถนัดและความสนใจของผู้เรียน เพื่อให้เข้าใจความต้องการ มีหลักสูตรที่ยืดหยุ่น โครงสร้างหลักสูตรให้มีความหลากหลาย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกเรียนในสิ่งที่สนใจ และพัฒนาในด้านที่ถนัด นำวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละประเภท การพัฒนาสื่อและเทคโนโลยี ใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการเรียนการสอน การพัฒนาครูให้เป็นนักจัดการเรียนรู้มืออาชีพ บุคลากรได้รับการอบรมและพัฒนาทักษะในการใช้สื่อดิจิทัล เพื่อให้สามารถนำมาใช้ในการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างโอกาสให้ผู้เรียน และ ช่วยเหลือนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ บุคลากรสามารถรับมือกับปัญหาที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยี การนิเทศการศึกษา สถานศึกษาควรกำหนดแนวทางการนิเทศที่สอดคล้องกับเป้าหมายของสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จัดทำแผนนิเทศประจำปี พร้อมระบุช่วงเวลา เป้าหมาย และผู้รับผิดชอบ การดำเนินการนิเทศที่ครอบคลุม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู บุคลากร นำผลการประเมินเพื่อปรับปรุงกระบวนการนิเทศให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเปรียบเทียบ ควรมอบหมายบทบาทและหน้าที่อย่างเหมาะสม ออกแบบระเบียบการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับโครงสร้างหลักสูตรของสถานศึกษา กำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจน เพื่อให้รับกับมาตรฐานการศึกษาระดับชาติ กำหนดบทบาทของบุคลากรที่ผ่านการ

อบรมให้สอดคล้องกับความเชี่ยวชาญ จัดหาเครื่องมือ เทคโนโลยี และซอฟต์แวร์ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการวัดผล ติดตามการดำเนินงานอย่างเป็นระบบเพื่อให้มั่นใจว่าบุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพยุทธนา บัวบาล, สุนทร สายคำ และ พระครูปลัดบุญช่วยโชติวโส(2564 : 8) กล่าวว่าจากการศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์เขต 2 มีดังนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินการหลักสูตรภายใต้กฎระเบียบและข้อบังคับอย่างเป็นธรรม โดยให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ใต้บังคับบัญชา รวมถึงผู้รับบริการ (วิมังสา) ผู้บริหารสถานศึกษาวางแผนการบริหารงานวิชาการเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจนและต่อเนื่อง (วิมังสา) ผู้บริหารสถานศึกษาพัฒนาการทำงานปฏิบัติงานให้มีมาตรฐาน โดยมีการประเมินผล ติดตาม และปรับปรุงพัฒนา เพื่อยกระดับคุณภาพการบริหาร (วิริยะ) ผู้บริหารจัดทำเอกสารที่ถูกต้อง ครบถ้วน และเป็นปัจจุบัน เพื่อประเมิน (จิตตะ) ผู้บริหารมีแผนการพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพ โดยเปิดรับความคิดเห็นจาก (วิมังสา) ธิติญา เพ็ชรแผ้ว ธีรภัทร ถิ่นแสนดี และเอนก ศิลปะนิลมาลย์ ได้วิจัยเรื่อง การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 กล่าวว่า หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 คือ ผู้บริหารดำเนินงานภายในโรงเรียน ผู้บริหารควรบริการชุมชนด้วยความเต็มใจ ผู้บริหารควรพยายามหาวิธีการทำงานและอำนวยความสะดวกแก่บุคลากรด้วยความเต็มใจ วิริยะอุตสาหะ จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน สรุปได้ดังนี้ 1)หลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้มีการดำเนินการตามแผนงานบริหารวิชาการของโรงเรียนสรุปและประเมินผลการใช้หลักสูตรและนำไปปรับปรุงในการดำเนินงานวิชาการให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงสุด 2)มีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในและการประกันคุณภาพการศึกษาภายนอก โดยมีกระบวนการตรวจสอบ และประเมินคุณภาพที่ชัดเจน 3)มีการจัดการเรียนการสอนจัดให้มีการสอนซ่อมเสริมแก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ สนับสนุนให้มีการใช้ภูมิปัญญาในท้องถิ่น 4)มีการวัดผลประเมินผลการเรียนตลอดปีการศึกษาติดตาม ตรวจสอบเอกสารการวัดผลและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ 5)ผู้บริหารมีการออกนิเทศติดตามให้กำลังใจแก่ครูผู้สอนอย่างสม่ำเสมอ

สรุป

สามารถสรุปการวิจัย เป็นองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาออกแบบกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับหลักสูตร และพัฒนาทักษะของผู้เรียนให้เหมาะกับบริบท และติดตาม ประเมินผล และนำข้อมูลมาปรับปรุงหลักสูตร โดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้ที่เหมาะกับความถนัด ความสนใจ และความแตกต่างของผู้เรียน และ พัฒนาหลักสูตรเชิงบูรณาการ ใช้เทคโนโลยี และพัฒนาครูเพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยี ใช้สื่อดิจิทัล แพลตฟอร์มการเรียนรู้ และห้องเรียนเสมือนจริงให้เหมาะกับผู้เรียน และ ใช้เทคโนโลยีวิเคราะห์ข้อมูลและ AI เพื่อติดตามพฤติกรรมและปรับการสอนให้ตรงจุด ด้านการนิเทศการศึกษา วางแผนนิเทศชัดเจน ใช้เทคโนโลยีและสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ นิเทศอย่างครอบคลุม มีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย และปรับปรุงต่อเนื่องตามผลประเมิน และ การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน: ส่งเสริมให้บุคลากรที่ผ่านการอบรมสามารถนำความรู้ไปใช้จริง โดยมอบหมายงานตามความถนัด จัดหา

เครื่องมือ เทคโนโลยี และสนับสนุนอย่างรอบด้าน และ พัฒนาระบบการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับหลักสูตร มี ตัวชี้วัดที่ชัดเจน เปิดโอกาสให้มี การมีส่วนร่วม และ ใช้ข้อมูลผลประเมินในการพัฒนาการเรียนการสอน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็ก แนวทางในการจัดกิจกรรมพัฒนาวิชาการโรงเรียนขนาดเล็ก และแนวทางในการติดตามประเมินผลการพัฒนาการ อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ สถานศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานการบริหารงานวิชาการ พัฒนาหลักสูตรสถาศึกษา พัฒนากระบวนการเรียนรู้ พัฒนาสื่อและเทคโนโลยีการนิเทศการศึกษา การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมอิทธิบาท 4

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาเพิ่มเติมแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็กในสังกัดอื่น

3.2 ควรศึกษาเพิ่มเติมปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผสทำให้ทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการและเพื่อช่วยให้การบริหารงานวิชาการมีประสิทธิภาพมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจในการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา พ.ศ. 2545. (2550, 16 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกสา*, เล่ม 124 ตอนที่ 24 ก หน้า 29-36.

ธิติญา เพ็ชรแผ้ว, ธีรภัทร ถิ่นแสนดี และเอนก ศิลปะนิลมาลย์. (2565). การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2. *วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์. 6*(2), 347-349.

ยุทธนา บัวบาล, สุนทร สายคำ, และพระครูปลัดบุญช่วย โชติว์โส. (2564). แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์เขต 2. *Journal of Modern Learning Development. 6*(1), 6-8.

วรชาติ นามบุตร, ศุภธนกฤษ ยอดสละ และทรงเดช สอนใจ. (2565). แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์. 7*(2), 7-9.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2555). *คู่มือการบริหารโรงเรียน "ในโครงการพัฒนาการบริหารรูปแบบนิติบุคคล"*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

อัตพร อุระงาม และสาวิตรี รตโนภาสสุวรรณลี. (2560). การพัฒนาแนวทางการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3. *วารสารการบริหารและนิเทศการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. *8*(2), 221-223.

แนวทางการบริหารการศึกษาปฐมวัย ตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

GUIDELINES FOR EARLY CHILDHOOD EDUCATION ADMINISTRATION ON THE PROJECT OF LITTLE SCIENTIST HOUSE IN THAILAND UNDER THE OFFICE OF SURIN PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA 3

พลอยปภัส ทองทา[1], พระครูวิริยปัญญาภิวัฒน์[2] และชูชัย ประดับสุข[3]
Ploypapat Thongtha[1], Phrakhruwiriyaphanyaphiwat[2] and Chuchai Pradubsook[3]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์[1-3]
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus[1-3]
E-mail: kungtongtha@gmail.com[1]

ได้รับบทความ: 8 กรกฎาคม 2568; **แก้ไขบทความ** 24 สิงหาคม 2568; **ตอบรับตีพิมพ์**: 24 สิงหาคม 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 2) เพื่อศึกษาวิธีการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 3) เพื่อเสนอแนวทางการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 โดยมีกระบวนการบริหาร 3 ด้าน ได้แก่ ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ ด้านการจัดประสบการณ์ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ และด้านคุณภาพของเด็ก รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมวิธีระหว่างเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ได้แก่ จำนวนประชากร 702 คน ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนระดับชั้นปฐมวัย กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของทาโร ยามาเน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 250 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 คน โดยเลือกแบบเจาะจง และเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารสถานศึกษา ด้านการศึกษาปฐมวัย และด้านโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ผู้เชี่ยวชาญเครื่องมือวิจัย จำนวน 5 คน สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลวิจัยพบว่า

1) สภาพการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านคุณภาพของเด็ก ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ และด้านการจัดประสบการณ์ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ

2) วิธีการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 มีกระบวนการบริหาร 3 ด้าน ได้แก่ ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ มี 3 วิธีการ ด้านการจัดประสบการณ์ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ มี 3 วิธีการ และด้านคุณภาพของเด็ก มี 3 วิธีการ

3) แนวทางการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 พบว่า ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ มี 2 แนวทาง ด้านการจัดประสบการณ์ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ มี 2 แนวทาง และด้านคุณภาพของเด็ก มี 2 แนวทาง

คำสำคัญ: แนวทาง, การบริหารการศึกษา, ปฐมวัย, บ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย, สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the conditions of early childhood education administration on the Project of Little Scientists in Thailand Project of the schools under the office of Primary Educational Service Area Office 3, 2) to study the methods of early childhood education administration on the Project of Little Scientists in Thailand Project of the schools under the office of Surin Primary Educational Service Area Office 3, and 3) to propose guidelines for early childhood education administration on the project of to the Little Scientists' in Thailand Project of the schools under the office of Surin Primary Educational Service Area Office 3. There were three management processes, i.e., management and administration processes, child-centered experiences, and child quality. The research design was a mixed method of quantitative and qualitative research. The research tools were questionnaires and interviews. The population was 702 people, including school administrators and early childhood teachers. The sample group was determined using Taro Yamane's table, resulting in a sample of 250 people. 7 key informants were specifically selected and were experts in school administration, early childhood education, and the Little Scientist House Project. There were 5 experts in research tools. The statistics used were mean, percentage, standard deviation, and content analysis.

The research results were found as follows:

1) Conditions of early childhood education administration on the project of Little Scientists House Project of the schools under the Primary Educational Service Area Office 3 of 3 aspects were at a high level in overall

arrangement from the highest to the lowest, i.e., the quality of the children, the administrative and management processes, and the provision of child-focused experiences, respectively.

2) Methods for administering early childhood education on the Little Scientist House Project of the schools under Surin Primary Educational Service Area Office 3 were found as follows; (1) in the administrative process and management, there were the methods of budget support, budget planning meeting, and the action plan; (2) in the child-focused experience provision, there were the methods of encouragement to practice activities, media usage, and the environment conduced to learning so that children could record information and carried out activities efficiently, and (3) in the quality of children, there were the technological using, activity design to encourage quality children to develop themselves both in knowledge and skills.

3) Guidelines for the administration of early childhood education on the Little Scientist House in Thailand of the schools under the office of Surin Primary Educational Service Area project of Office 3were found as follows; In the administrative process and management, there should be the numbers of early childhood teachers suitable for the number of students, and a budget planning meeting; The child-focused experience provision, there should be training and development for teachers in organizing learning experiences and support the budget; and the quality of children, there should be teacher development and exchange knowledge on the development of children's quality, and should encourage to develop themselves in the use of technological media in organizing knowledge and skills experiences to children.

Keywords: Guidelines, Educational Administration, Early Childhood Education, Little Scientists' House, Office of Surin Primary Educational Service Area 3

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้ระบุถึงการจัดการศึกษาปฐมวัยไว้ในหมวด 3 ระบบการศึกษา มาตรา 18 ไว้ว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้จัดในสถานศึกษาดังต่อไปนี้ 1. สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนาศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการและ เด็กซึ่งมีความต้องการพิเศษหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น 2. โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชนและโรงเรียนที่สังกัดสถาบันพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น 3. ศูนย์การเรียน ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล

สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันสังคมอื่นเป็นผู้จัด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563) การจัดการศึกษาให้กับเด็กปฐมวัยถือว่าเป็นวัยทองแห่งการเรียนรู้ การจดจำ การเลียนแบบสิ่งต่าง ๆ ต้องการความรัก การดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด เด็กวัยนี้จะเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 การได้สำรวจ ทดลอง ค้นพบด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาให้เด็กมีคุณลักษณะตามวัย ที่เหมาะสมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา

โครงการ “บ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย” เป็นโครงการที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาพระราชทานพระราชดำริให้คณะกรรมการนำไปพิจารณาริเริ่มดำเนินการนำร่องในประเทศไทย โดยได้ทอดพระเนตรตัวอย่างโครงการนี้ คราวเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศเยอรมนี เมื่อปีพ.ศ. 2552 โดยที่มาของโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย มาจากการประเมินผลนานาของโครงการ PISA พบว่าความรู้และทักษะทางวิทยาศาสตร์ของเด็กไทย ยังอยู่ในระดับต่ำกว่าค่าเฉลี่ย อีกทั้งยังขาดแคลนนักวิทยาศาสตร์และวิศวกรที่จะร่วมมือขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศ งานวิจัยยืนยันว่า เราควรสร้างทัศนคติที่ดีด้านการเรียนรู้ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ให้กับเด็กตั้งแต่ระดับปฐมวัย (อายุ 3-6 ปี) เพราะเป็นช่วงอายุที่มีความสามารถในการเรียนรู้และจดจำมากที่สุด ซึ่งโครงการได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และเป็นแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์สำหรับเด็กปฐมวัยอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 มีพื้นที่บริการทั้งหมด 233 โรงเรียน ซึ่งมีนโยบายจุดเน้น 6 ยุทธศาสตร์ เพื่อให้การปฏิรูปการศึกษานำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม จึงมีนโยบายในการบริหารจัดการศึกษา 5 ด้าน ได้แก่

ด้านที่ 1 นักเรียนมีคุณธรรม ความรู้ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์และทักษะในศตวรรษที่ 21 อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ด้านที่ 2 ครูเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนยกระดับความเป็นมืออาชีพ

ด้านที่ 3 ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำทางวิชาการ เป็นนักบริหารมืออาชีพ

ด้านที่ 4 สถานศึกษาเร่งรัดคุณภาพ สู่มาตรฐานสากล

ด้านที่ 5 เขตพื้นที่การศึกษาพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ

เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบริหาร กำกับ ติดตามและพัฒนาการจัดการศึกษา รวมถึงเกณฑ์การประเมินเพื่อใช้เป็นหลักเทียบเคียง สำหรับการประสาน ส่งเสริมสนับสนุนและนิเทศติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในสังกัด เป็นหลักในการประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการประเมินตนเองในการพัฒนาและการบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3, 2566) จากรายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา (SAR) ระดับปฐมวัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ได้ดำเนินการสังเคราะหผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา จำนวน 232 แหง ระดับปฐมวัย พบว่า จุดที่ควรพัฒนาแยกตามรายด้านมีปัญหาเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1.ปัญหาด้านคุณภาพของเด็ก พบว่า การพัฒนาทางด้านสติปัญญา ร้อยละ 40.14 ด้านอารมณ์

และจิตใจ ร้อยละ 22.68 และด้านร่างกาย ร้อยละ 22.15 2.ปัญหาด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ พบว่า ปัญหาด้านการจัดสภาพแวดล้อมและสื่อเพื่อการเรียนรู้อย่างปลอดภัยและเพียงพอ ร้อยละ 41.32 ปัญหาด้านส่งเสริมให้ครูมีความเชี่ยวชาญด้านการจัดประสบการณ์ ร้อยละ 40.12 และปัญหาด้านกระบวนการบริหารจัดการคุณภาพสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ ร้อยละ 35.42 ปัญหาด้านการจัดประสบการณ์ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ พบว่า ความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นเด็กเป็นสำคัญร้อยละ 41.21 การจัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลเต็มศักยภาพ ร้อยละ 34.22 และการจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการใช้สื่อเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับวัย ร้อยละ 31.21

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา แนวทางการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 เพื่อศึกษาวิธีการและได้แนวทางในการนำมาพัฒนาการจัดการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 และใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศสำหรับ การส่งเสริมสนับสนุนวางแผนพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาระดับปฐมวัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3
2. เพื่อศึกษาวิธีการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3
3. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) แบ่งเป็น 2 ระยะประกอบด้วย ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และระยะที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร เป็นบุคลากรในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนระดับปฐมวัย

จำนวน 702 คน โดยแบ่งเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 232 คน และครูผู้สอนระดับปฐมวัย จำนวน 470 คน (รายงานข้อมูลสมาชิกชมรมครูปฐมวัย ณ วันที่ 1 มิถุนายน 2567 สพป.สุรินทร์ เขต 3) กำหนดกลุ่มตัวอย่างจากทุกสถานศึกษา จำนวน 232 แห่ง โดยสุ่มกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) การเทียบสัดส่วนตามบัญญัติไตรยางค์ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 83 โรงเรียน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน (Taro Yamane', 1973 : 727-728) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 250 คนโดยแบ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 83 คน และครูผู้สอนระดับปฐมวัย จำนวน 167 คน

ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นผู้มีความรู้ทางด้านบริหารสถานศึกษา ด้านการศึกษาปฐมวัย และด้านโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ผู้วิจัยได้เลือกแบบเจาะจง ได้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คนได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาที่โรงเรียนผ่านการประเมินโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ศึกษานิเทศก์ที่ดูแลโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ครูปฐมวัยที่เป็น LTและคณะกรรมการของโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย 2 ชนิด ได้แก่ แบบสอบถามเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เรื่อง แนวทางการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต

2.2 การสร้างเครื่องมือ

การสร้างแบบสอบถาม โดยศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง นำข้อมูลที่ได้จากการยกร่างมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์องค์ประกอบครอบคลุมการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทยมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคอร์ท (Likert' Rating Scale) จากนั้นตรวจสอบความถูกต้องด้วยการเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน แล้วนำแบบสอบถามไปหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ซึ่งในแต่ละข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.98 -1.00 จากนั้นทดลองใช้แบบสอบถาม (Try out) นำมาหาค่าอำนาจ ได้ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.98 – 1.00 และหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟ่า (Alpha-Coefficient) ตามวิธีการของ ครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถามทั้งฉบับ 0.98 จากนั้นจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปเก็บข้อมูล

การสร้างแบบสัมภาษณ์ ด้วยการยกร่างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยนำผลการศึกษาจากคำถามในแบบสอบถามที่มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดในแต่ละด้านนำมาเป็นประเด็นปัญหาในการสร้างแบบสัมภาษณ์ เสนอต่ออาจารย์ที่ควบคุมวิทยานิพนธ์ นำมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ จัดพิมพ์เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ดำเนินการโดยขอหนังสือจากสำนักงานบัณฑิตศึกษาและนำส่งหนังสือและแบบสอบถามถึงกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนระดับปฐมวัยขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามผ่านระบบ Google form และติดตามการตอบกลับกลุ่มตัวอย่างที่ยังไม่ตอบกลับด้วยการโทรประสานเครือข่าย ของสมาชิกชมรมครูปฐมวัยและลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยตนเอง

การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ดำเนินการโดยขอหนังสือจากสำนักงานบัณฑิตศึกษานำส่งหนังสือพร้อมแบบสัมภาษณ์ ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวันและเวลาที่นัดหมาย รวบรวมข้อมูลที่

ได้นำมาจำแนกและเรียบเรียงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

4.การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม โดยข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามวิเคราะห์โดยใช้การหาค่าร้อยละ ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย วิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นแบบสอบถามตอนที่ 1 ที่เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) วิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ (Percentage) วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 2 โดยการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ การบริหารการศึกษาปฐมวัย ตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย ในภาพรวมรายด้านและรายข้อ วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลความหมายของคะแนนโดยใช้เกณฑ์การแปลค่าเฉลี่ยเป็น 5 ระดับ (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2557) การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 3 แบบสอบถามแบบปลายเปิด ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความถี่นำเสนอในรูปของความเรียง

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ผู้วิจัยวิเคราะห์ผลการวิจัย ดังนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามตำแหน่งส่วนใหญ่เป็นครูผู้สอนระดับปฐมวัย จำนวน 137 คน คิดเป็นร้อยละ 62.27 ผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระดับการศึกษาส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 111 คน คิดเป็นร้อยละ 50.50 ผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามประสบการณ์การทำงานบุคลากรส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานอยู่ระหว่าง 1-5 ปี จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 45.50

1.สภาพการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ภาพรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.11, S.D. =$ 0.68) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยที่สูงสุด 3 ลำดับ คือด้านคุณภาพของเด็ก(ด้านความรู้และทักษะที่เกิดกับเด็ก) ($\bar{x} = 4.22, S.D. =$ 0.75) , ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ ($\bar{x} = 4.11, S.D. =$ 0.68) และด้านการจัดประสบการณ์ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ ($\bar{x} = 4.01, S.D. =$ 0.78) มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

ผลการศึกษาวิธีการและแนวทางการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 คน ได้แก่ ดร.วาริสา ดวงใจ ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ดร.ลัดดา สำรองพันธ์ ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ดร.ธนานันต์ ดียิ่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลปราสาทศึกษาคาร นางอินทิรา พอใจ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้าน

โชคนาสาม นายประสาร มีมาก ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านขอนแตก นางจำเนียร ภูละอินทร์ ครูชำนาญการพิเศษ (LT. วิทยากรเครือข่ายท้องถิ่นโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย) นางณัฏฐ์ชพร อรรถเวย์ทิน ครูชำนาญการพิเศษ (คณะกรรมการประเมินโรงเรียนเพื่อรับตราพระราชทานโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย) ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ได้ดังนี้

2. วิธีการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 มีวิธีการแยกตามรายด้านดังนี้ 1) ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ มี 2 วิธี ได้แก่ การส่งเสริมให้ครูผู้สอนระดับปฐมวัยมีจำนวนเหมาะสมกับจำนวนนักเรียน และการส่งเสริมให้มีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย 2) ด้านการจัดประสบการณ์ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ มี 2 วิธี ได้แก่ การส่งเสริมให้เด็กทำการบันทึกข้อมูลขณะปฏิบัติกิจกรรม และการส่งเสริมให้เด็กได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น 3) ด้านคุณภาพของเด็ก (ด้านความรู้และทักษะที่เกิดกับเด็ก) การส่งเสริมให้เด็กพูดอธิบายสิ่งที่สังเกตได้ขณะทดลอง และการส่งเสริมให้เด็กสามารถวาดภาพเพื่อนำเสนอเกี่ยวกับกิจกรรมการทดลอง

3. แนวทางการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 มีแนวทางการบริหารแยกตามรายด้านดังนี้ 1) ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ การส่งเสริมให้ครูผู้สอนระดับปฐมวัยมีจำนวนเหมาะสมกับจำนวนนักเรียน และวิธีการส่งเสริมให้มีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษาระดับ 2) ด้านการจัดประสบการณ์ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ การส่งเสริมให้เด็กทำการบันทึกข้อมูลขณะปฏิบัติกิจกรรม และการส่งเสริมให้เด็กได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น 3) ด้านคุณภาพของเด็ก (ด้านความรู้และทักษะที่เกิดกับเด็ก) การส่งเสริมให้เด็กพูดอธิบายสิ่งที่สังเกตได้ขณะทดลอง และการส่งเสริมให้เด็กสามารถวาดภาพเพื่อนำเสนอเกี่ยวกับกิจกรรมการทดลอง

อภิปรายผลการวิจัย

เชิงปริมาณ

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพการบริหารการศึกษาปฐมวัย ตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ภาพรวม 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านคุณภาพของเด็ก (ด้านความรู้และทักษะที่เกิดกับเด็ก) รองลงมา คือ ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ และน้อยที่สุดคือ ด้านการจัดประสบการณ์ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนทรีย์ พรมตา (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์แนวทางการดำเนินงานโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยในโรงเรียนนำร่อง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 5 พบว่า 1) การศึกษาและ การสังเคราะห์แนวทางการดำเนินงานโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย พบว่า ด้านการบริหารโครงการและด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการพัฒนาความสามารถพื้นฐานของเด็กปฐมวัยอยู่ในระดับดีทุกรายการ ผลการสังเคราะห์พบว่าปัญหาดำเนินงานโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยในโรงเรียนนำร่อง 2) ผลการจัดทำข้อเสนอแนะ เชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติในการดำเนินงานโครงการบ้าน

นักวิทยาศาสตร์น้อยในโรงเรียนนำร่อง 3) แนวทางการดำเนินงานเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานำไปใช้ในการบริหารจัดการ และข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติสำหรับโรงเรียนนำไปเป็นแนวทางและการปรับประยุกต์ใช้การดำเนินงานโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยในโรงเรียน

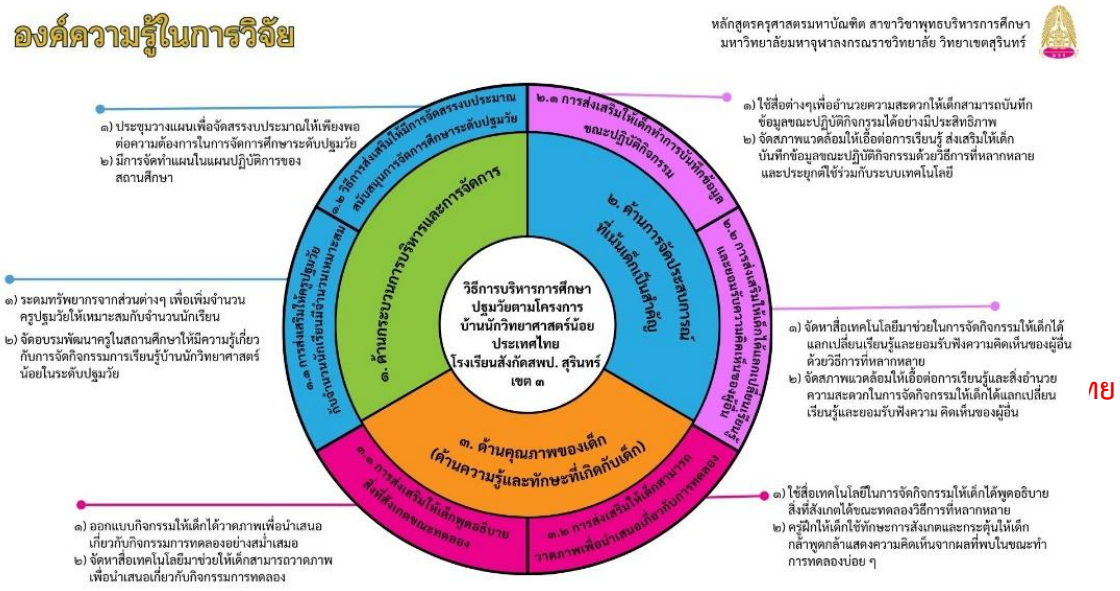
เชิงคุณภาพ

วิธีการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 พบว่า มีวิธีการทั้งหมด 3 ด้านดังนี้ 1) ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการส่งเสริมให้ครูผู้สอนระดับปฐมวัยมีจำนวนเหมาะสมกับจำนวนนักเรียน ระดมทรัพยากรจากส่วนต่าง ๆ เพื่อเพิ่มจำนวนครูผู้สอนระดับปฐมวัย จัดอบรมพัฒนาครูในสถานศึกษาให้มีความรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้บ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย มีการจัดทำแผนในแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา 2) ด้านการจัดประสบการณ์ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ ใช้สื่อต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้เด็กสามารถบันทึกข้อมูลขณะปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมให้เด็กบันทึกข้อมูลขณะปฏิบัติกิจกรรมด้วยวิธีการที่หลากหลาย และประยุกต์ใช้ร่วมกับการส่งเสริมให้เด็กได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น 3) ด้านคุณภาพของเด็ก (ด้านความรู้และทักษะที่เกิดกับเด็ก) ใช้สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมให้เด็กได้พูดอธิบายสิ่งที่สังเกตได้ขณะทดลองวิธีการที่หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมเดช สาวันดี (2563) ได้ศึกษาเรื่อง การนำเสนอรูปแบบวิธีการการบริหารการศึกษาปฐมวัย ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต้นแบบ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 พบว่า 1) สภาพการบริหารการศึกษาปฐมวัย พบว่า สภาพการจัดระบบงาน มีการจัดระบบงานของการศึกษาปฐมวัย เป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย การบริหารวิชาการ การบริหารงานบุคคลการบริหารงบประมาณ การบริหารทั่วไป 2) การจัดชั้นเรียน ประกอบด้วย การจัดชั้นหรือกลุ่มเด็ก และระยะเวลาเรียน 3) การจัดทำหลักสูตร ประกอบด้วยโครงสร้างหลักสูตรการจัดประสบการณ์ การสร้างบรรยากาศ การเรียนรู้ สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การประเมินพัฒนาการ การบริหารจัดการหลักสูตร 4) การจัดครูและบุคลากรทางการศึกษา ประกอบด้วย จัดครูตรงวุฒิ/วิชาเอก มีประสบการณ์การสอนปฐมวัยไม่ต่ำกว่า 10 ปี 5) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ประกอบด้วยหลักการจัดประสบการณ์แนวทางการจัดประสบการณ์และการจัดกิจกรรมประจำวัน ได้แก่ กิจกรรมเสรี/การเล่นตามมุม กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมเสริมประสบการณ์ / กิจกรรมในวงกลม กิจกรรมกลางแจ้ง และเกมการศึกษา

แนวทางการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 พบว่า1) ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ ส่งเสริมให้ครูผู้สอนระดับปฐมวัยมีจำนวนเหมาะสมกับจำนวนนักเรียน หน่วยงานต้นสังกัดและผู้บริหารสถานศึกษา ควรมีการประชุมวางแผนในการจัดหางบประมาณ เพื่อจัดสรรครูผู้สอนระดับปฐมวัยให้เพียงพอต่อความต้องการ สำรวจความต้องการแล้วเพื่อตั้งนโยบายในการจัดสรรงบประมาณในการจัดการศึกษาปฐมวัยให้เพียงพอ 2) ด้านการจัดประสบการณ์ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ ควรมีการวางแผนเพื่อพัฒนาการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้และส่งเสริมให้เด็กสามารถบันทึกข้อมูลขณะปฏิบัติกิจกรรมได้ ส่งเสริมพัฒนาครูผู้สอนระดับปฐมวัยให้มีความรู้

ความสามารถในการส่งเสริมให้เด็กทำการบันทึกข้อมูลขณะปฏิบัติกิจกรรมได้โดยวิธีการที่หลากหลาย 3) ด้านคุณภาพของเด็กการพัฒนาครูผู้สอนให้สามารถส่งเสริมให้เด็กพูดอธิบายสิ่งที่สังเกตได้ขณะทดลองด้วยวิธีการที่หลากหลาย ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูผู้สอนเพื่อส่งเสริมให้เด็กพูดอธิบายสิ่งที่สังเกตได้ขณะทดลอง ส่งเสริมให้ครูผู้สอนพัฒนาตนเอง เพื่อพัฒนาเด็กให้สามารถวาดภาพส่งเสริมให้ครูผู้สอนพัฒนาตนเองเพื่อพัฒนาเด็กให้สามารถวาดภาพเพื่อนำเสนอเกี่ยวกับกิจกรรมการทดลองโดยใช้เทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวลักษณ์ วรรณศิริและศศิลักษณ์ ขยันกิจ (2564) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูอนุบาลในโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า สภาพการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูอนุบาลในโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 โดยรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (M = 4.31) เมื่อพิจารณารายละเอียดรายด้าน พบว่า ด้านการวัดและประเมินผลมีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติสูงสุด (M = 4.36) รองลงมาคือ ด้านการวางแผน การจัดประสบการณ์เรียนรู้ (M = 4.32) และด้านการจัดประสบการณ์เรียนรู้ (M = 4.25) ปัญหา ที่พบ ได้แก่ ครูขาดความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้และคุณลักษณะตามวัยตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ขาดแคลนงบประมาณ ไม่ทราบเกณฑ์การประเมินโครงงาน เด็กเลือกหัวข้อตามเพื่อน ตั้งสมมุติฐานไม่เป็น ขาดทักษะการสืบค้นข้อมูล และเด็กไม่สามารถสรุป สิ่งที่ได้เรียนมาด้วยตนเองได้

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

แผนภาพที่ 2 แนวทางการบริหารการศึกษาปฐมวัยตามโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย โรงเรียนสังกัด สพป.สุรินทร์ เขต 3

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ ผู้บริหารสถานศึกษาควรเสนอนโยบายการสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรมต่อหน่วยงานต้นสังกัด เช่น กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อส่งเสริมการขับเคลื่อนโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง

1.2 ด้านการจัดประสบการณ์ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ ผู้บริหารสถานศึกษาควรสนับสนุนบุคคลากรในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง พัฒนาหลักสูตรที่บูรณาการกิจกรรมโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยเข้ากับบริบทของท้องถิ่นและความสนใจของเด็กแต่ละกลุ่ม ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.3 ด้านคุณภาพของเด็ก (ด้านความรู้และทักษะที่เกิดกับเด็ก) ควรกำหนดเกณฑ์ประเมินพัฒนาการของเด็กที่สะท้อนความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ทดลอง และสื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ได้ ควรมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่องว่ากิจกรรมต่าง ๆ ช่วยพัฒนาเด็กตามเป้าหมายหรือไม่ และนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

2.1 สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำแนวทางที่ได้จากการวิจัยไปปรับใช้ในการวางแผนและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย

2.2 ครูผู้สอนระดับปฐมวัยควรพัฒนาตนเองให้มีทักษะด้านการจัดประสบการณ์ เพื่อขยายผลองค์ความรู้สู่ครูผู้สอนในระดับชั้นที่สูงขึ้นต่อไป

2.3 ควรเผยแพร่ผลวิจัยให้กับครูผู้สอน ผู้บริหาร และผู้ปกครองเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยและบทบาทของแต่ละฝ่าย

2.4 ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดอบรมครูเพื่อพัฒนาศักยภาพในการจัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมทักษะทางวิทยาศาสตร์ในเด็กปฐมวัย

3. ขอเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาผลสัมฤทธิ์ระยะยาวของโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยที่มีต่อพัฒนาการของเด็กในช่วงวัยประถมศึกษาตอนต้น

3.2 ควรวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างสถานศึกษาที่ใช้โครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยกับสถานศึกษาที่ใช้แนวทางอื่น เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างในด้านพัฒนาการของเด็ก

3.3 ควรศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อหรือเป็นอุปสรรคในการดำเนินโครงการทั้งในด้านบริบทโรงเรียน ทรัพยากร และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

เอกสารอ้างอิง

กันยามาส สมภักดี. (2564). *การพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดไฮ/สโคป (High/Scope)*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตรศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

จำเนียร ภูละอินทร์. (25 มีนาคม 2567). ครูชำนาญการพิเศษ (LT. วิทยากรเครือข่ายท้องถิ่น โครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย). สัมภาษณ์.

ณัฏฐ์ชพร อรรถเวย์ทิน. (24 มีนาคม 2567). ครูชำนาญการพิเศษ. สัมภาษณ์.

ธนานันต์ ดียิ่ง. (26 มีนาคม 2567). ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลปราสาทศึกษาคาร. สัมภาษณ์.

ลัดดา สำรองพันธ์. (24 มีนาคม 2567). ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ. สัมภาษณ์.

วาริสา ดวงใจ. (25 มีนาคม 2567). ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผล. สัมภาษณ์.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2557). *การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS.* กรุงเทพฯ: บิสซิสเนสอาร์แอนด์ดี.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *การวิจัยเบื้องต้น ฉบับปรับปรุง.* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ประสาร มีมาก. (24 มีนาคม 2567). ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านขอนแตก. สัมภาษณ์.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2563).ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนที่ 24 ก. 15 สิงหาคม 2542.

วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2545). *การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เลิฟแอนด์เพรส.

สมเดช สาวันดี. (2563). *การนำเสนอรูปแบบการบริหารการศึกษาปฐมวัยในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต้นแบบ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 5*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). *โครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อ 21 พฤษภาคม 2566. จาก https://so06.tci-thaijo.org/index.php/Vanam_434/Guide

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3. (2566). *รายงานผลการสังเคราะห์ผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา (SAR) ปีการศึกษา 2566*. (เอกสารลำดับที่ 6/2566: กลุ่มนโยบายและแผน).

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). *หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ. (2557). *โครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย*. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ.

สุนทรีย์ พรมตา. (2560). *การสังเคราะห์แนวทางการดำเนินงานโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยในโรงเรียนนำร่อง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เชียงใหม่ เขต 5*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เสาวลักษณ์ วรรณศิริ และ ศศิลักษณ์ ขยันกิจ. (2564). สภาพและปัญหาการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูอนุบาลในโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2. *วารสารการศึกษาออนไลน์ OJED, 16*(2), 2.

อินทิรา พอใจ. (25 มีนาคม 2567). ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโชคนาสาม. สัมภาษณ์.

Likert, S. (1961). *New Patterns of Management*. New York: McGraw-Hill.

Montessori, M. (1967). *The Absorbent Mind*. New York: Holt. Rinehart and Winston.

Piaget, J. (1952). *The Origins of Intelligence in Children*. New York: International Universities Press.

การบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 และแนวทางพัฒนาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

GENERAL ADMINISTRATION IN THAILAND 4.0 ERA AND DEVELOPMENT GUIDELINES BASED ON THE 4 SOCIAL PRINCIPLES OF EDUCATION OPPORTUNITY EXPANDING SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF THE PRIMARY EDUCATION AREA, BURIRAN AREA 2

วัชรชัย เคนคำภา[1], ธนู ศรีทอง[2] และเกษม แสงนนท์[3]
Watcharachai Kenkampha[1], Thanoo Srithong[2] and Kasem Saengnont[3]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์[1-3]
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus[1-3]
E-mail: vios1383@gmail.com[1]

ได้รับบทความ: 15 พฤษภาคม 2567; **แก้ไขบทความ**: 3 กันยายน 2568; **ตอบรับตีพิมพ์**: 22 พฤษจิกายน 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา 2) เพื่อเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จำแนกตาม เพศ ตำแหน่งหน้าที่ และขนาดของโรงเรียน และ 3) เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน ใช้แบบสอบถาม จากการวิเคราะห์ข้อมูลได้ค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ 0.987 และแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือกลุ่มประชากรวิจัยเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา ครู คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน และผู้ปกครอง ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 จำนวน 18 โรงเรียน 169 คนด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความถี่ การทดสอบความแปรปรวน ด้วย t-test F-test และ การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า สภาพการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 อยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 จำแนกตาม เพศ ตำแหน่งและขนาดโรงเรียน ไม่แตกต่างกัน แนวทางการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 และแนวทางพัฒนาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 พบว่า มี 5 ด้าน รวม จำนวน 11 แนวทาง 1) การจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มี 3 แนวทาง 2) การใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มี 2 แนวทาง 3) การบำรุงอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มี 2 แนวทาง 4) การควบคุมอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม

มี 2 แนวทาง 5) การประเมินการใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มี 2 แนวทาง โดย ทั้ง 5 ด้าน สามารถประยุกต์เข้ากับหลักสังคหวัตถุ 4 ได้

คำสำคัญ: การบริหารงานทั่วไป, การบริหารยุค 4.0, สังคหวัตถุ 4

Abstract

The objectives of this research are 1) to study general administrative conditions in Thailand 4.0 era of education opportunity expansion schools. 2) to compare general administrative conditions in the Thailand 4.0 era of education opportunity expansion schools, classified by gender, position. Duty and the size of the school, and 3) to propose development guidelines for general administration in the Thailand 4.0 era based on the 4 Principles of *Sangkhahavatthu* for education opportunity expansion schools. This study employs a mixed-methods approach. A questionnaire is used as one of the research instruments, with a reliability coefficient of 0.987. An interview protocol is also utilized. The research population consists of school administrators, teachers, school board members, community leaders, and parents affiliated with the Buriram Primary Educational Service Area Office 2. A total of 169 participants from 18 schools were selected using purposive sampling. Statistics used in quantitative data analysis include percentage, mean, standard deviation, frequency, and variance. With t-test, F-test, and content analysis, the results of the study found that the general administrative conditions in the Thailand 4.0 era of the Education Opportunity Expansion Schools. Under the Buriram Primary Educational Service Area Office, Area 2 is at a high level. The results show that the general administrative conditions in the Thailand 4.0 era of education opportunity expansion schools under the Buriram Primary Educational Service Area Office 2 don't differ significantly when classified by gender, position, and school size. General administration guidelines in the Thailand 4.0 era and development guidelines according to *Sanghawattana's* 4 principles of the Education Opportunity Expansion Schools under the Buriram Primary Educational Service Area Office 2 found that there are 5 areas, totaling 11 guidelines: 1) Organization of buildings, Place, and environment: there are 3 approaches. 2) Use of buildings and environment: there are 2 approaches. 3) Maintenance of buildings and environment: There are 2 approaches. 4) Control of buildings and environment: There are 2 approaches. 5) Evaluating the use of buildings. Place and environment have 2 approaches; all 5 aspects can be applied to the 4 *SanghaVatthu* principles.

Keywords: General administration, Administration in the 4.0 era, The 4 Principles of *Sangkhahavatthu*

บทนำ

ในยุคปัจจุบันเป็นยุคไทยแลนด์ 4.0 ที่มีความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศจึงจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้และปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา โดยปัจจัยสำคัญที่จะเผชิญการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายใหม่ ๆ ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพคน คือ ต้องมีความคิดสร้างสรรค์รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง มีคุณธรรมจริยธรรม รู้จักพึ่งตนเอง สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข (พระครูประภัศร์ธรรมาภิรักษ์ (จันเขียด), 2561) การบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 นั้น มีภารกิจที่ยิ่งใหญ่ คือ การพัฒนาคุณภาพผู้สอนและผู้เรียน ให้มีประสิทธิภาพเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของสถานศึกษา การศึกษาในยุค 4.0 มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้จากทั่วทุกมุมโลก และนำมาบูรณาการเชิงสร้างสรรค์เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมที่ตอบโจทย์ความต้องการของสังคมอย่างแท้จริง แต่ในความเป็นจริง การเรียนการสอนในปัจจุบันยังคงเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ เช่น ไม่เคยสอนให้ผู้เรียนได้คิดเอง ทำเอง การเรียนการสอนที่เน้นแค่การทำโจทย์แบบเดิม ๆ อาจไม่ได้ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อโลกยุคใหม่ เช่น การคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ หรือทักษะทางสังคม การที่ผู้เรียนใช้เวลาส่วนใหญ่ในโลกออนไลน์ก็อาจทำให้พวกเขามีปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างน้อยลง ขณะที่ผู้สอนเองต้องเผชิญกับความท้าทายในการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด การพัฒนาในด้านการศึกษานั้นจำเป็นต้องเร่งดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ให้กับเด็กไทยได้เข้าก้าวสู่ Thailand 4.0 อย่างเป็นรูปธรรมในหลาย ๆ ด้าน คือ 1) การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคง 2) การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นหัวใจสำคัญของระบบการศึกษา หากสามารถปรับปรุงแนวทางการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีทักษะที่เหมาะสมกับโลกยุคใหม่ ไม่ใช่แค่ความรู้เชิงวิชาการ แต่รวมถึงทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และความคิดสร้างสรรค์ ก็จะช่วยให้พวกเขาสามารถแข่งขันได้ทั้งในระดับประเทศและระดับสาก 3) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญเพราะครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้เรียน 4) การขยายโอกาสทางการศึกษาเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ทุกคนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียม โดยเฉพาะในยุค 4.0 ที่เทคโนโลยีสามารถเป็นสะพานเชื่อมระหว่างผู้เรียนกับแหล่งความรู้ได้อย่างไร้ขีดจำกัด 5) การศึกษาปลูกฝังความเข้าใจเรื่องสิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรอย่างรับผิดชอบ ผู้เรียนจะสามารถนำความรู้นั้นไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและสร้างสังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างแท้จริง 6) การส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการศึกษาเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ให้มีคุณภาพและตอบโจทย์ยุคสมัย แต่แน่นอนว่ามีอุปสรรคที่ต้องได้รับการแก้ไขก่อนเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560 : 39) ดังนั้น จึงเป็นความท้าทายใหม่ของการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ผู้บริหารสถานศึกษาแครูผู้สอนที่จะนำหลักยุทธศาสตร์ทั้ง 6 ด้านนี้ไปใช้บริหารภายในสถานศึกษาของตนเองได้หรือไม่นั้นก็ขึ้นที่การแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน

โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 หลายแห่ง ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเป็นกรณีศึกษา 3 โรงเรียน ประกอบด้วย 1) โรงเรียนพุทธ

บารมี ตำบลสำโรง อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ 2) โรงเรียนวัดบ้านสำโรง ตำบลสำโรง อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ 3) โรงเรียนอนุบาลบ้านสะเดา ตำบลสะเดา อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ยังมีส่วนที่ต้องเร่งปรับปรุงและพัฒนาที่เกี่ยวกับอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมหลาย ๆ ด้าน ซึ่งบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนทั้งทางความคิด จิตใจ และคุณธรรม โรงเรียนที่มีบรรยากาศสะอาด ร่มรื่น และเอื้อต่อการเรียนรู้ ช่วยให้ทั้งครูและนักเรียนรู้สึกมีพลังและกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเอง เช่น การออกแบบพื้นที่ให้เป็นมิตรต่อการเรียนรู้ การดูแลสิ่งแวดล้อมโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมวัฒนธรรมของโรงเรียนที่เน้นคุณธรรม การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียนและครู ดังนั้นแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเป็นแนวคิดที่ดีและสามารถช่วยให้โรงเรียนมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้มากขึ้น แต่การดำเนินการยังคงเผชิญกับความท้าทาย เช่น ขาดการสนับสนุนจากครูอาจารย์ ขาดความต่อเนื่องในการประเมินผล และการกำหนดบทบาทของผู้รับผิดชอบที่ยังไม่ชัดเจน ในส่วนปัญหาด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของโรงเรียนเป็นอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาโดยตรง โรงเรียนขนาดเล็กมักเผชิญกับข้อจำกัดด้านงบประมาณ ทำให้การปรับปรุงอาคารสถานที่หรือจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียนเป็นเรื่องยาก ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นมีส่วนชี้ให้เห็นว่า การบริหารงานทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการบริหารอาคารสถานที่ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษายังต้องได้รับการปรับปรุงพัฒนาอีกมาก เนื่องจากอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้เรียนและสามมารถพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนได้และการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพจะช่วยส่งเสริมให้โรงเรียนดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้ และมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการคิดและการแสวงความรู้ควบคู่กับการปฏิบัติจริง โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้จัดโอกาส บรรยากาศ สิ่งแวดล้อม และแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 27) ซึ่งการการบริหารงานทั่วไปนั้นจะต้องมีการบูรณาการโดยการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน นั้นก็คือ หลักสังคหวัตถุ 4

การบริหารจัดการสถานศึกษาไม่เพียงแต่ต้องตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและนโยบายเท่านั้น หากยังต้องยึดหลักคุณธรรมและจริยธรรมที่ส่งเสริมความเป็นมนุษย์และความยั่งยืนขององค์กรการศึกษา โดยเฉพาะในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเท่าเทียมทางการเรียน หนึ่งในหลักธรรมที่มีศักยภาพในการส่งเสริมการบริหารงานทั่วไปอย่างมีคุณธรรม คือ หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน (การให้), ปิยวาจา (วาจาไพเราะ), อัตถจริยา (การประพฤติเป็นประโยชน์) และ สมานัตตตา (การวางตนเสมอภาค) ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่เน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม เช่นการศึกษาของพระธนพร คุณสมปนุโน และคณะ (2565: 161) พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนที่นำหลัก สังคหวัตถุ 4 มาใช้ในการบริหารงานบุคคลสามารถสร้างความพึงพอใจและความร่วมมือในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะด้านอัตถจริยาและสมานัตตตา ซึ่งสะท้อนถึงการทำงานเพื่อส่วนรวมและความเสมอภาคในการปฏิบัติงาน

สังคหวัตถุ 4 หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี หลักสงเคราะห์ มี 4 อย่างคือ 1) ทาน หรือการให้ ถือเป็นหลักสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความเมตตาและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ นอกจากการให้สิ่งของแล้ว การให้ความรู้ คำแนะนำ และการส่งเสริมการเรียนรู้ก็เป็นรูปแบบหนึ่งของทานที่ช่วยให้สังคมพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น 2) ปิยวาจา หรือการพูดด้วยวาจาที่สุภาพ อ่อนโยน และเต็มไปด้วยความเคารพ เป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล ทำให้เกิดความสามัคคีและความเข้าใจซึ่งกันและกัน 3) อัตถจริยา เป็นรากฐานสำคัญของสังคมที่เข้มแข็งและมีความรับผิดชอบต่อกัน เมื่อบุคคลขวนขวายช่วยเหลือกิจการส่วนรวม บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และส่งเสริมจริยธรรม ย่อมทำให้สังคมมีความสามัคคีและเกิดพลังในการพัฒนาสู่ความยั่งยืน 4) สมานัตตตา หรือความเสมอต้นเสมอปลาย เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจและความสัมพันธ์ในสังคม การปฏิบัติตนสม่ำเสมอ ไม่ว่าขณะสุขหรือทุกข์ รวมถึงการร่วมรับรู้และแก้ไขปัญหาอย่างเหมาะสมกับบริบทของแต่ละบุคคลและสถานการณ์ เป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความไว้วางใจและความเคารพซึ่งกันและกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559: 113)

ด้วยเหตุนี้ การบริหารงานทั่วไปด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม จึงมีบทบาทในการให้บริการทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาของสถานศึกษา ตลอดจนการจัดและให้บริการการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่น ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นในการบริหารงานทั่วไป คือ ในมุมมองของบุคลากรในสถานศึกษามักพบว่า งานบริหารงานทั่วไปเป็นงานรอง ไม่มีความสำคัญเท่างานวิชาการที่เน้นการจัดการเรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ทำให้บุคลากรในสถานศึกษาไม่ให้ความสำคัญกับงานบริหารทั่วไปเท่าที่ควร ผลการดำเนินงานที่ออกมาจึงไม่มีคุณภาพในระดับความพึงพอใจที่ต้องการ การประสานงานและการประชาสัมพันธ์ในสถานศึกษาเกิดความบกพร่อง อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมยังไม่สามารถสนับสนุนการเรียนรู้ได้ดีเท่าที่ควร งานธุรการยังไม่มีปัญหาเรื่องระบบการดำเนินงานที่ส่งผลกระทบต่องานอื่น ๆ งานกิจการนักเรียนยังไม่ส่งผลดีต่อนักเรียนในระดับคุณภาพที่คาดหวัง ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนพร้อมทั้งการสร้างเครือข่ายทางการศึกษายังไม่มีประสิทธิภาพ เทคโนโลยีและสารสนเทศยังไม่สามารถสนับสนุนการดำเนินงานและการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาได้ งานธุรการ งานหลักที่ใช้ในการปฏิบัติงานตามขอบข่ายการบริหารงานทั่วไปในสถานศึกษา ซึ่งรายละเอียดของการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งประเด็นไปที่การบริหารงานทั่วไปเกี่ยวกับงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมเท่านั้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 และแนวทางพัฒนาตามหลัก สังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ว่า ครูผู้สอน และนักเรียน มีทัศนะเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนอย่างไร แตกต่างกันหรือไม่ มีปัญหาและข้อเสนอแนะอย่างไร เพื่อจะได้นำผลที่ได้ไปใช้ในการพัฒนางานด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในปีการศึกษาต่อไป โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ในการวิจัยครั้งนี้ ทั้งนี้เพื่อจะใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะนำไปสู่การบริหารจัดการงานอาคารสถานที่ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และเป็นแนวทางในการบริหารงานที่ยั่งยืนสำหรับโรงเรียนขยายโอกาส

ทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต 2 ให้มีความเจริญก้าวหน้าถูกต้อง เหมาะสม เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน และสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 จำแนกตาม เพศ ตำแหน่ง และขนาดโรงเรียน
3. เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ตามหลัก สังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 และแนวทางพัฒนาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วยงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ โดยดำเนินการดังนี้

1) ดำเนินการออกแบบเครื่องมือ/แบบสอบถามเพื่อทำการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มประชากรที่เกี่ยวกับสภาพการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 โดยดำเนินการตรวจสอบเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 5 คน ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามจากการวิเคราะห์ข้อมูลได้ค่าอำนาจจำแนกอยู่ที่ 0.987 ทั้งฉบับซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ยอมรับได้

2) เปรียบเทียบสภาพการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 อ้างอิงจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 18 โรงเรียน 169 คน ซึ่งได้จากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ Krejcie & Morgan (1970) ที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเฉพาะในกรณีเมื่อประชากรมีขนาดแน่นอนและต้องการความเป็นตัวแทนที่ ด้วยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ระดับความเชื่อมั่น 95% และค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% เพื่อให้ได้ขนาดตัวอย่างที่มากที่สุดจึงกำหนดสัดส่วนของประชากรที่สนใจไว้ที่ 0.5 และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธี การสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นเทคนิคที่เหมาะสำหรับการวิจัยที่ต้องการข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง

3) จัดการข้อมูลในเชิงปริมาณเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 การเก็บข้อมูลโดยวิธีใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

โดยดำเนินการดังนี้

1) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหนังสือ ตำรา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์ และเอกสารอื่น ๆ โดยอาศัยแนวคิดที่เกี่ยวกับแนวทางพัฒนาการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ตามหลัก สังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

2) การศึกษาวิเคราะห์แนวทางพัฒนาการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ที่มีความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนา

3) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา องค์ประกอบและแนวทางพัฒนาการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

4) สัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้ ผู้บริหารโรงเรียน ครู คณะกรรมการสถานศึกษา รวมจำนวนกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น จำนวน 7 คน ด้วยวิธีการเจาะจง

5) ศึกษาข้อมูลในเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key-informant) จำนวน 7 คน เพื่อทราบแนวทางพัฒนาการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

6) ประมวลข้อมูลการสัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเชิงคุณภาพแล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อให้ได้แนวทางพัฒนาการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

3. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1) ค่าร้อยละ (Percentage)

2) ค่าเฉลี่ย (Mean)

3) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4) การทดสอบค่าที (T-test)

5) ค่าสถิติ F-test (One – way ANOVA)

6) ทดสอบรายคู่ โดยใช้วิธี LSD

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 และแนวทางพัฒนาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ การประเมินผลการใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก และการใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก มีการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ในระดับน้อยที่สุด ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าระดับการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 รวม โดยภาพรวม

การบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0	n = 169		ระดับ	t	Sig	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.				
1. การจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม	4.17	0.47	มาก	114.28	.00	2
2. การใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม	4.09	0.52	มาก	101.35	.00	5
3. การบำรุงรักษาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม	4.13	0.52	มาก	1.02.80	.00	4
4. การควบคุมดูแลอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม	4.16	0.56	มาก	96.71	.00	3
5. การประเมินผลการใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม	4.18	0.46	มาก	117.24	.00	1
รวม	**3.77**	**0.51**	**มาก**	117.14	.00	

วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ด้านเพศ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ในด้านการจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การบำรุงรักษาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การควบคุมดูแลอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม และการประเมินผลการใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ไม่แตกต่างกัน ด้านตำแหน่ง ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ที่มีตำแหน่ง ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ในด้านการจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การบำรุงรักษาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การควบคุมดูแลอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม และการประเมินผลการใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ไม่แตกต่างกัน และ

ด้านขนาดโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ที่มีขนาดโรงเรียน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ในด้านการจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การบำรุงรักษาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การควบคุมดูแลอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม และการประเมินผลการใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ไม่แตกต่างกัน

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผู้วิจัยได้นำผลข้อมูลจากการวิจัยเชิงปริมาณ นำข้อที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุดมาสร้างการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 และแนวทางพัฒนาตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 7 ท่าน ได้แนวทางทางการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 และแนวทางพัฒนาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ดังต่อไปนี้

1. ด้านจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม พบว่า มี 3 แนวทางดังนี้ 1) ให้ความรู้และแนะนำการจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมแก่บุคลากรภายในสถานศึกษา 2) วางตัวให้เหมาะสมของตนเองไม่เลือกปฏิบัติกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง 3) สอบถามความคิดเห็นของผู้ปกครองและคนในชุมชนที่เข้ามาใช้บริการสถานศึกษาสอดคล้องกับหลักสังคหวัตถุ 4 ข้อทาน คือ ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความช่วยเหลือด้านการปฏิบัติงานให้คำแนะนำการจัดหางบประมาณตามลำดับขั้นตอน ข้อปิยวาจา คือ ผู้บริหารควรมอบหมายกลุ่มบริหารงานทั่วไป ควบคุมงานอาคารสถานที่ให้เป็นไปตามระเบียบของทางราชการ ข้ออัตถจริยา คือ ผู้บริหารควรวางแผน การใช้งานงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมร่วมกันทั้งบุคลากรภายในและภายนอก ข้อสมานัตตตา คือ ผู้บริหารควรจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับผู้ใช้บริการจากภายในและภายนอก

2. ด้านใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม พบว่า มี 2 แนวทางดังนี้ 1) นำพนักงานจากข้างนอกมาช่วยเหลือในการอบรมชุมชน สอดคล้องกับผู้บริหารควรจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับผู้ใช้บริการจากภายในและภายนอก สอดคล้องตามหลักสังคหวัตถุ 4 ข้อทาน ข้อปิยวาจา ข้ออัตถจริยา และข้อสมานัตตตา 2) มีการวางตนให้แก่ผู้อื่นไม่เลือกปฏิบัติกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง สอดคล้องกับ ผู้บริหารควรจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับผู้ใช้บริการจากภายในและภายนอก สอดคล้องตามหลักสังคหวัตถุ 4 ข้อทาน ข้อปิยวาจา ข้ออัตถจริยา และข้อสมานัตตตา

3. ด้านบำรุงอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม พบว่า มี 2 แนวทางดังนี้ 1) แบ่งเวรประจำวันในการทำเวรเพื่อทำความสะอาดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม 2) การวางแผนกำหนดโครงการงบประมาณโดยทั้ง 2 แนวทาง สอดคล้องกับหลักสังคหวัตถุ 4 ข้อทาน คือผู้บริหารควรประสานขอความร่วมมือจากชุมชนในการสนับสนุนงานอาคารสถาน ข้อปิยวาจา คือ ผู้บริหารควรสนับให้ชุมชนร่วมวางแผนการใช้งาน ข้ออัตถจริยา คือ ผู้บริหารควรขอความร่วมมือกับทางชุมชน ข้อสมานัตตา คือ ผู้บริหารควรจัดตั้งครูเวร ร่วมกับชุมชน รักษาความปลอดภัยในโรงเรียน โดยทั้ง 2 แนวทางสอดคล้องกับหลักสังคหวัตถุ 4 ข้อทาน ข้อปิยวาจา ข้ออัตถจริยา และข้อสมานัตตตา

4. ด้านควบคุมอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม พบว่า มี 2แนวทางดังนี้ 1) ประชาสัมพันธ์และเชิญชวนให้ชุมชนมามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนในการดูแลสิ่งแวดล้อมโดยรอบ 2) อำนวยความสะดวกในการใช้อาคารสถานที่แก่บุคคลภายนอกรวมถึงวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ โดยทั้ง 2 แนวทาง สอดคล้องกับหลักสังคหวัตถุ 4 ข้อทาน ข้อปิยวาจา ข้ออัตถจริยา และข้อสมานัตตตา

5. ด้านประเมินอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม พบว่ามี 2 แนวทางดังนี้ 1) สำรวจความพึงพอใจ ไม่ว่าจะเป็นภายในโรงเรียนหรือชุมชน 2) สอบถามความคิดเห็นของผู้ปกครองและคนในชุมชนที่เข้ามาใช้บริการสถานศึกษาโดยทั้ง 2 แนวทาง สอดคล้องกับหลักสังคหวัตถุ 4 ข้อทาน ข้อปิยวาจา ข้ออัตถจริยา และข้อสมานัตตตา

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงคขอที่ 1 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การประเมินผลการใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้อาจเนื่องจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 มีการให้โรงเรียนในได้การประเมินผลการใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมโดยให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับงานวิจัยของธวัช สร้อยโพธิ์พันธุ์ (2557: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาปัญหาการบริหารอาคารสถานที่ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1” พบว่าปัญหาการบริหารอาคารสถานที่ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 ในภาพรวมรายด้านมีปัญหาการบริหารงานอาคารสถานที่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาการบริหารรายด้านพบว่าทุกด้านมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เรียงระดับจากมากไปหาน้อย คือ การใช้ประโยชน์อาคารสถานที่ การบำรุงรักษาอาคารสถานที่ และการประเมินความปลอดภัยและความสะอาดของอาคารสถานที่ รวมถึงยังสอดคล้องกับงานวิจัยของวิลาวัลย์ อุ่นนันกาศ (2556: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการบริหารอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมโรงเรียนขยายโอกาส ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3” พบว่า โรงเรียนขยายโอกาส ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 มีสภาพการบริหารอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในภาพรวมการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยด้านการควบคุมดูแลอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมมีค่าเฉลี่ยของการปฏิบัติมากที่สุด รองลงมา คือด้านการบำรุงรักษาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ด้านการจัดสร้างอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ด้านการประเมินผลการใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมตามลำดับ ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยของการปฏิบัติต่ำที่สุด คือ ด้านการใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม สำหรับปัญหาการบริหาร มีงบประมาณไม่เพียงพอ พื้นที่คับแคบไม่เพียงพอต่อการสร้างอาคารเรียน ห้องเรียนพิเศษไม่เพียงพอ อาคารเรียน อาคารประกอบ หอประชุมไม่เพียงพอ อาคารเรียนไม่เหมาะสมกับเด็กมัธยมขยายโอกาส ขาดแคลนงบประมาณในการบำรุงรักษาซ่อมแซมอาคารและปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ครูและนักเรียนขาดความตระหนักขาดจิตสำนึกในการดูแลรักษา ครู นักเรียน และชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการดูแล ขาดการกำกับติดตามอย่างสม่ำเสมอ การประเมินไม่ต่อเนื่อง ครู นักเรียน และชุมชนมีส่วนร่วมน้อย ไม่มีการประเมินประจำทุกปี

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงคขอที่ 2 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ที่มีเพศ ตำแหน่ง และ ขนาดโรงเรียน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ใน

ด้านการจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การบำรุงรักษาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การควบคุมดูแลอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม และการประเมินผลการใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของธวัช สร้อยโพธิ์พันธุ์ (2557: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาปัญหาการบริหารอาคารสถานที่ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1” พบว่า การเปรียบเทียบปัญหาการบริหารงานอาคารสถานที่ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 จำแนกตามเพศ และตำแหน่งโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.5 และสอดคล้องกับงานวิจัยของวิรัตน์ ชมตะคุ (2557: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3” พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน มีปัญหาการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน 3. ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีปัญหาการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.5

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงคขอที่ 3 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความช่วยเหลือด้านการปฏิบัติงาน ส่งเสริมและสนับสนุนในการวางแผนงานวิชาการของสถานศึกษา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่พูดส่อเสียด เหน็บแนม หรือคำหยาบคาย ควรพูดชี้แจงอธิบายเหตุผล พูด “ขอบคุณ” เมื่อภารกิจที่ปฏิบัติร่วมกันสำเร็จลุล่วง ยินดีและพร้อมรับฟังปัญหาและให้คำปรึกษาพัฒนาตนเองในด้านการศึกษา ปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัด เข้มงวด ตรงต่อเวลา เป็นแบบอย่างที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี แนะนำ ส่งเสริมผู้ใต้บังคับบัญชาในสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีความเป็นกลาง ยุติธรรม รับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ และข้อเสนอแนะผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรรณา ทองมาก (2562) ซึ่งศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันในวิชาชีพของครูโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า ผู้บริหารที่แสดงออกถึงภาวะผู้นำเชิงสนับสนุน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และให้ความสำคัญต่อความรู้สึกของครู ส่งผลให้ครูมีความรู้สึกผูกพันต่อวิชาชีพและมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของจินตนา อยู่สุข (2564) ที่เน้นศึกษาคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลในการบริหารงานวิชาการ โดยผลวิจัยชี้ว่า ผู้บริหารที่แสดงคุณลักษณะความเป็นผู้นำที่ชัดเจน เช่น ความยุติธรรม ความสามารถในการให้กำลังใจ และความสามารถในการให้ข้อเสนอแนะเชิงสร้างสรรค์ จะส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิผลของการดำเนินงานวิชาการภายในโรงเรียน ทั้งในด้านการวางแผน การติดตาม และการประเมินผล

สรุป

สภาพการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 จำแนกตาม เพศ ตำแหน่ง และขนาดโรงเรียน ไม่แตกต่างกัน แนวทางการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 และแนวทางพัฒนาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 พบว่ามี 5 ด้าน รวม จำนวน 11 แนวทาง 1) การจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มี 3 แนวทาง 2) การใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มี 2 แนวทาง 3) การบำรุงอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มี 2 แนวทาง 4) การควบคุมอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มี 2 แนวทาง 5) การประเมินการใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มี 2 แนวทาง โดย ทั้ง 5 ด้าน สามารถประยุกต์เข้ากับหลักสังคหวัตถุ 4 ได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 จากการศึกษาวิจัย พบว่า ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานทั่วไปในยุคไทยแลนด์ 4.0 และแนวทางพัฒนาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารงานทั่วไปของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการพัฒนาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา ดังนั้น ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานวิชาการ และมีการประสานงานเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีกับสถานศึกษาอื่นอยู่เสมอ

1.2 จากการศึกษาวิจัยแนวทางการส่งเสริมการบริหารจัดการงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ของผู้บริหาร พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความช่วยเหลือด้านการปฏิบัติงาน ส่งเสริมและสนับสนุนในการวางแผนการบริหารจัดการงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่พูดส่อเสียด เหน็บแนม หรือคำหยาบคาย ควรพูดชี้แจงอธิบายเหตุผล พูด “ขอบคุณ” เมื่อภารกิจที่ปฏิบัติร่วมกันสำเร็จลุล่วง ยินดีและพร้อมรับฟังปัญหาและให้คำปรึกษา พัฒนาตนเองในด้านการบริหารจัดการงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัด เข้มงวด ตรงต่อเวลา เป็นแบบอย่างที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี แนะนำ ส่งเสริมผู้ใต้บังคับบัญชาในสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีความเป็นกลาง ยุติธรรม รับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ และข้อเสนอแนะผู้ใต้บังคับบัญชา

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

2.1 จากการศึกษาสภาพการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 พบว่า การบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมทั้ง 5 ด้าน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก จึงควรปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ และมีการพัฒนาปรับปรุงงานให้ดีขึ้น เพื่อส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน

2.2 ควรปรับใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการนำแนวการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ให้เกิดประโยชน์ในการใช้สูงสุด

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาปัญหาการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียน การบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

3.2 ควรศึกษาแนวการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ตามหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551* พิมพ์ครั้งที่ 2. โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

จินตนา อยู่สุข. (2564). *คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลในการบริหารงานวิชาการ.* วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ธวัช สร้อยโพธิ์พันธุ์. (2557). *การศึกษาปัญหาการบริหารอาคารสถานที่ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยบูรพา.

พระครูประภัศร์ธรรมาภิรักษ์ (จันเขียด). (2561). *การบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิเขต 1*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธนพร คุณสมปนุโน, สนทร สายคำ และพระฮอนด้า วาทสทโท. (2565). การบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 7. *Journal of Modern Learning Development.* *7*(3), 159-168. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/view/254337/172463

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.* พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.

วิรัตน์ ชมตะลุ. (2557). *การศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

วรรณา ทองมาก. (2562). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันในวิชาชีพของครูโรงเรียนประถมศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). *การขับเคลื่อนการศึกษามัธยมศึกษาไทย 4.0 เพื่อการมีงานทำแห่งศตวรรษที่ 21.* โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

การออกแบบและพัฒนาเกมต้นแบบด้วยโปรแกรม Scratch สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

DESIGNING AND DEVELOPING A PROTOTYPE GAME BY USING SCRATCH FOR GRADE 6 STUDENTS

ไพรินทร์ สังข์ทอง[1], วิจิตรา โพธิสาร[2] และศิริลักษณ์ หวังชอบ[3]
Pairin Sungthong[1], Wijittra Potisarn[2] and Siriluk Wungchob[3]
สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์[1-3]
Computer Education, Faculty of Sciences and Technology, SurindraRajabhat University[1-3]
E-mail : pairin.su@srru.ac.th[1]

ได้รับบทความ: 13 ธันวาคม 2567; **แก้ไขบทความ**: 6 กุมภาพันธ์ 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 8 กุมภาพันธ์ 2569

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. สำรวจความต้องการการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐานและ 2. ออกแบบและพัฒนาเกมต้นแบบด้วยโปรแกรม Scratch สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยเป็นการวิจัยและพัฒนา กลุ่มเป้าหมาย คือ ครู โรงเรียนบ้านหนองไม้งาม 1 จำนวน 10 คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 80 คน ซึ่งได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถามความต้องการ สำหรับครูและนักเรียน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐานและสถิติอ้างอิง คือ การถดถอยเชิงเส้นอย่างง่ายและไคสแควร์ นอกจากนี้ได้พัฒนาเกมต้นแบบด้วยโปรแกรม Scratch ตามหลัก ADDIE โดยกำหนดเกณฑ์การเล่นทั้ง 5 ข้อ ผลการวิจัย พบว่า ผลการศึกษาความต้องการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานของครู โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และพบว่าปัจจัยการกระตุ้นความสนใจของครูส่งผลต่อปัจจัยความพร้อมการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สำหรับนักเรียน พบว่า ความต้องการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานของนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และผลการทดสอบความสัมพันธ์แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยด้านประสบการณ์การเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน บทบาทของครูในฐานะเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของนักเรียน จึงมีความสัมพันธ์กับความต้องการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการออกแบบและพัฒนาเกมต้นแบบด้วยโปรแกรม Scratch พบว่า เกมที่พัฒนาขึ้นเป็นเกมเพื่อการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน โดยมีองค์ประกอบของเกมครบถ้วนตามเกณฑ์การประเมิน ได้แก่ การกำหนดเป้าหมายของเกมที่ชัดเจน กติกาการเล่นที่เหมาะสม ระบบการให้คะแนนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ระดับความท้าทายที่สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียน และการให้ผลสะท้อนกลับแก่ผู้เรียนอย่างเหมาะสม ผลการประเมินคุณภาพเกมต้นแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า เกมมีระดับความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และมีศักยภาพในการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครูมีความจำเป็นต้องเพิ่มระดับกระตุ้นความสนใจของครูในการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน เพื่อให้เกิดความพร้อมในการสอนแบบสร้างสรรค์ ในขณะที่นักเรียนมีความ

ต้องการให้ครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของนักเรียนผ่านการใช้สื่อการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ด้วยเกมต้นแบบด้วยโปรแกรม Scratch สามารถใช้งานได้จริงและสอดคล้องกับเกณฑ์การเล่นทั้งหมด

คำสำคัญ : ความต้องการ, จัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน, โปรแกรม Scratch, เกมต้นแบบ

Abstract

This research aimed 1. to investigate the needs for implementing creativity-based learning, and 2. to design and develop a prototype game using the Scratch program for Grade 6 students. The study employed research and development methodology. The target groups consisted of 10 teachers from Ban Nong Mai Ngam 1 School, and 80 students from Grade 4 to Grade 9, selected through purposive sampling. The research instruments were needs assessment questionnaires for teachers and students. Data were analyzed using descriptive statistics and inferential statistics, using simple linear regression and chi-square tests. In addition, a prototype game was developed using the Scratch program based on the ADDIE model, with five predefined gameplay criteria. The research findings revealed that the overall level of teachers' needs for creativity-based learning was high. Moreover, the factor of teachers' interest stimulation significantly influenced their readiness for creativity-based learning management at the .05 level of statistical significance. For students, the overall level of need for creativity-based learning was at the highest level. The relationship analysis indicated that factors related to students' experiences with creativity-based learning and the role of teachers as learning facilitators were significantly associated with students' needs for creativity-based learning at the .05 level of statistical significance.

The results of the design and development of the prototype game using the Scratch program showed that the developed game was an educational game consistent with the principles of creativity-based learning. The game met all evaluation criteria, including clearly defined learning goals, appropriate rules of play, a scoring system that supported learning, a level of challenge aligned with learners' abilities, and appropriate feedback for learners. The evaluation of the prototype game by experts indicated that the game was appropriate at a high level and demonstrated potential for enhancing learning and developing students' creative thinking skills. In conclusion, the findings suggest that teachers need to increase their level of interest stimulation in implementing creativity-based learning to enhance instructional readiness. Meanwhile, students expressed a strong need for teachers to

act as learning facilitators by using instructional media that support learning. The prototype game developed using the Scratch program was found to be practically usable and fully aligned with all gameplay criteria.

Keywords: Need, Creative-Based Learning, Scratch Program, Prototype Game

บทนำ

การพัฒนาทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เป็นประเด็นที่ได้รับการย้ำอย่างต่อเนื่องในนโยบายการศึกษาของประเทศไทย โดยหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) มุ่งหมายให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีเหตุผล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560: 3-4) รายวิชาวิทยาการคำนวณจึงมีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะดังกล่าว จากสภาพการจัดการเรียนการสอนพบว่า ผู้เรียนจำนวนมากยังขาดความเข้าใจในการลำดับขั้นตอนการแก้ปัญหา ไม่สามารถออกแบบวิธีการหรือเขียนโปรแกรมได้อย่างเป็นระบบ อีกทั้งมองว่าเนื้อหามีความซับซ้อน ส่งผลให้ขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้และส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยรวม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับปรุงรูปแบบการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการพัฒนาทักษะเชิงคิดและความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม (วิภาดา สุขเขียว, 2563)

การจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creativity-Based Learning: CBL) เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่มุ่งส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนให้เกิดกระบวนการคิดริเริ่ม การสร้างสรรค์องค์ความรู้ และการลงมือปฏิบัติจริงในลักษณะ “คิด - สร้าง - ทำ” ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการทักษะของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน (วิริยะ ฤๅชัยพาณิชย์, 2558: 33-35) CBL มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ค้นคว้า ตั้งคำถาม คิดแก้ปัญหา และสร้างชิ้นงานโดยอาศัยการประยุกต์ความรู้ร่วมกับทักษะทางเทคโนโลยี การใช้โปรแกรม Scratch ซึ่งเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเกมและสื่อโต้ตอบด้วยการเขียนโปรแกรมแบบบล็อก (Block-based Programming) ได้รับการยอมรับว่าสามารถช่วยลดความซับซ้อนของภาษาคอมพิวเตอร์ และทำให้ผู้เรียนเข้าใจหลักการเขียนโปรแกรมได้ง่ายขึ้น (Malan & Leitner, 2007) อย่างไรก็ตาม มีงานวิจัยชี้ให้เห็นว่า ผู้เรียนจำนวนหนึ่งยังคงขาดความคิดริเริ่ม และมักลอกเลียนแบบชิ้นงานมากกว่าการสร้างสรรค์ด้วยตนเอง (Zhang & Nouri, 2019) ซึ่งตอกย้ำความจำเป็นในการศึกษาความต้องการของผู้เรียนและครูผู้สอน ก่อนออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โรงเรียนบ้านหนองไม้งาม 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ถือเป็นพื้นที่วิจัยที่มีความสำคัญ เนื่องจากผลการสังเกตการเรียนรู้รายวิชาวิทยาการคำนวณพบว่า ผู้เรียนในระดับประถมศึกษายังพบประเด็นท้าทายในการพัฒนาเกี่ยวกับการคิดอย่างเป็นขั้นตอน คิดอย่างเป็นระบบ คิดหลากหลาย การวิเคราะห์โจทย์ และการสร้างชิ้นงานด้วยโปรแกรม Scratch อย่างมีความคิดสร้างสรรค์ ผู้เรียนหลายรายยังยึดติดกับตัวอย่างที่ครูให้หรือชิ้นงานจากเว็บไซต์ ส่งผลให้ไม่สามารถสร้างผลงานด้วยตนเอง และไม่เกิดการต่อยอดความคิด ดังนั้น การสำรวจความต้องการของครูผู้สอนและนักเรียนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (CBL) จึงมีความ

จำเป็นเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สะท้อนสภาพปัญหา ความพร้อม ทัศนคติ และสิ่งที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องการ ก่อนการพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยซึ่งปฏิบัติหน้าที่เป็นครูผู้สอนรายวิชาวิทยาการคำนวณได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีบทบาทในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง และเอื้อต่อการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (CBL) ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ การลงมือปฏิบัติ โดยผู้เรียนได้ลงมือทำด้วยตนเอง และบทบาทของครูในฐานะผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้

ดังนั้น ความสำคัญของการพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในสภาพจริง โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ร่วมกับการใช้เทคโนโลยี เป็นหัวใจสำคัญของวิชาวิทยาการคำนวณ โดยการสำรวจความต้องการการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน ซึ่งเป็นขั้นตอนเชิงระบบที่ช่วยให้ได้รับข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความคาดหวัง และองค์ประกอบที่จำเป็นในการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และยังเป็นแนวทางให้สถานศึกษาอื่นที่มีบริบทคล้ายคลึงกันสามารถนำไปใช้เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีและความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนได้ในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจความต้องการการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน
2. เพื่อออกแบบและพัฒนาเกมต้นแบบด้วยโปรแกรม Scratch สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

การทบทวนวรรณกรรม

การจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน

การจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (CBL) เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความตื่นตัวในการสืบค้นความรู้ด้วยตนเอง แทนที่การรอรับความรู้จากการบรรยายแบบดั้งเดิม ในกระบวนการนี้ บทบาทของผู้สอนจะเปลี่ยนจากการเป็นผู้บรรยาย (Lecturer) มาเป็นผู้อำนวยการเรียนรู้ (Facilitator) และใช้การวัดผลที่หลากหลายและหลายมิติ (Multi-dimensional Assessment) เพื่อประเมินความสามารถของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ จากงานวิจัยที่ผ่านมามีการบูรณาการที่ผ่านการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) ร่วมกับ CBL เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ใหม่ที่ส่งเสริมทั้งทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และทักษะความคิดสร้างสรรค์ให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสภาพแวดล้อมของไทยมากยิ่งขึ้น (วิริยะ ฤๅชัยพาณิชย์, 2558: 31-32) ซึ่งรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 กระตุ้นความสนใจ ขั้นตอนที่ 2 ตั้งปัญหาและแบ่งกลุ่มตามความสนใจ ขั้นตอนที่ 3 ค้นคว้าและคิด ขั้นตอนที่ 4 นำเสนอ ขั้นตอนที่ 5 ประเมินผล (วิริยะ ฤๅชัยพาณิชย์ และ วรวรรณ นิมิตพงษ์กุล, 2562: 84-85)

การสร้างเกมด้วยโปรแกรม Scratch

โปรแกรม Scratch เป็นเครื่องมือสำหรับการเรียนรู้ที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาทักษะการเขียนโปรแกรมเบื้องต้นและการคิดเชิงคำนวณ (Computational Thinking) โดยสามารถใช้งานได้ทั้งในรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์ ด้วยคุณลักษณะของ Scratch ที่ใช้การลาก-วางบล็อกคำสั่ง (Block Programming) ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจหลักการของการเขียนโปรแกรมได้ง่ายขึ้น (ชนธัญ ติณหโชติเดชา และ อรณิชชา ทศตา, 2568: 491-492) ลักษณะของโปรแกรม Scratch ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ได้แก่ เวที (Stage) ตัวละคร (Sprite) และสคริปต์ (Script) ซึ่งผู้เรียนด้านการเขียนโปรแกรมจำเป็นต้องเข้าใจองค์ประกอบ และสามารถเลือกใช้คำสั่งต่าง ๆ ได้ ทั้งนี้เพื่อออกแบบโปรแกรมที่มีความสอดคล้องกับความต้องการหรือจุดมุ่งหมายทางการเรียนรู้ (สุวัจนา จริตกาย และ พจมาลย์ สกลเกียรติ, 2564: 41) ซึ่งจำเป็นต้องวิเคราะห์และออกแบบเกมดิจิทัลการศึกษาให้ครอบคลุมทั้งการศึกษาและความต้องการของผู้เล่น และการนำโปรแกรมส Scratch มาช่วยจะทำให้ง่ายต่อเกม (ภัทรานิษฐ์ ศรีสกลทรัพย์ และคณะ, 2567: 75-77)

จากข้อมูลบริบทสถานศึกษาและการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า ผู้เรียนระดับประถมศึกษายังประสบปัญหาในการพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นขั้นตอน การวิเคราะห์โจทย์และการสร้างชิ้นงานด้วยโปรแกรม Scratch อย่างมีความคิดสร้างสรรค์ ผู้เรียนส่วนหนึ่งยังคงยึดติดกับตัวอย่าง ส่งผลให้ขาดความสามารถในการออกแบบผลงานด้วยตนเองและไม่เกิดการต่อยอดแนวคิดเชิงสร้างสรรค์อย่างแท้จริง สภาพปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของการจัดการเรียนการสอนที่ยังไม่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงรุกและการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน

ดังนั้น การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creative-Based Learning: CBL) ร่วมกับการสร้างเกมด้วยโปรแกรม Scratch จึงมีความจำเป็นสำหรับผู้เรียน โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง ฝึกกระบวนการคิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ อันจะนำไปสู่การพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น สอดคล้องกับเป้าหมายของการเรียนรู้ในรายวิชาวิทยาการคำนวณ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง

ครู จำนวน 10 คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 80 คน โรงเรียนบ้านหนองไม้งาม 1 ประจำภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 ได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสอบถามความต้องการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน สำหรับครู 2) แบบสอบถามความต้องการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน สำหรับนักเรียน 3) เกมต้นแบบด้วยโปรแกรม Scratch สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

3. การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือ

3.1 แบบสอบถามความต้องการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (CBL) ของครูและนักเรียน

1. ศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ CBL ศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของมนุษย์ ศึกษาทฤษฎีความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ และแนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ CBL เพื่อใช้เป็นฐานในการสร้างเครื่องมือสำรวจความต้องการ

2. การกำหนดโครงสร้างของแบบสำรวจของครู แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ส่วนที่ 2 ความต้องการในการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ด้านกระตุ้นความสนใจ และด้านความพร้อมการจัดการเรียนรู้แบบ CBL ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม และโครงสร้างของแบบสำรวจของนักเรียน โดยแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ส่วนที่ 2 ประสบการณ์เรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน ส่วนที่ 3 ความต้องการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

3. การกำหนดรูปแบบของแบบสอบถามเป็นแบบมาตรประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามมาตรของลิเคิร์ต (Likert Scale) เช่น 5 = ต้องการมากที่สุด, 4 = ต้องการมาก, 3 = ปานกลาง, 2 = ต้องการน้อย, 1 = ต้องการน้อยที่สุด

4. การสร้างข้อคำถาม หลังจากนั้นนำแบบสอบถาม ฉบับร่างไปให้ที่อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ จากนั้นปรับปรุงแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00 ดำเนินการปรับปรุงแก้ไข จากนั้นนำไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นจากสถิติค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค คือ .884

5. ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม จากนั้นนำไปใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างครูและนักเรียน เพื่อวิเคราะห์ความต้องการในการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐานต่อไป

3.2 เกมต้นแบบด้วยโปรแกรม Scratch สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ดำเนินการพัฒนาโดยใช้กระบวนการออกแบบตามโมเดลเอ็ดดี้ (ADDIE Model) จำนวน 5 ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์ (Analysis) การออกแบบ (Design) การพัฒนา (Development) การทดลองใช้ (Implementation) และการประเมินผล (Evaluation) (ฉลอง ทับศรี, 2562) ในขั้นตอนการพัฒนา (Development) ผู้วิจัยได้สร้างเกมต้นแบบด้วยโปรแกรม Scratch และนำเกมที่พัฒนาแล้วไปตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อประเมินความเหมาะสม ความถูกต้อง และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ จากนั้นนำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขเกมให้มีคุณภาพก่อนนำไปทดลองใช้จริง

4. การรวบรวมข้อมูล

นำแบบสอบถามไปเก็บขอมูลกับกลุ่มตัวอยาง ระหวางวันที่ 1 - 30 พฤศจิกายน 2568

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์คาสถิติพื้นฐาน ไดแก คาเฉลี่ย สวนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความถี่ รอยละ และสถิติอ้างอิง การถดถอยเชิงเส้นอย่างง่าย (Simple Linear Regression) และไคสแควร์ (Chi-Square)

ผลการวิจัย

ผลการสำรวจความต้องการการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน

ผลการศึกษาคุณลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

1. ครูส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง 8 คน คิดเป็นร้อยละ 80.00 อายุ 46 ปี ขึ้นไป จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 สำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาโท จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 60.00 ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการครู 9 คน คิดเป็นร้อยละ 90.00 มีประสบการณ์สอนแบบสร้างสรรค์ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 60.00

2. นักเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย 44 คน คิดเป็นร้อยละ 55.00 ระดับชั้น ป.6 จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 28.75 มีประสบการณ์เรียนโดยครูนำเสนอปัญหา จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 83.75 มีประสบการณ์เรียนโดยครูให้สืบค้นข้อมูล 76 คน คิดเป็นร้อยละ 95.00 มีประสบการณ์เรียนโดยครูเป็นผู้อำนวยการสอน จำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 91.25 มีประสบการณ์เรียนโดยครูให้ทำงานเป็นทีม จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 96.25 มีประสบการณ์เรียนโดยครูให้ออกแบบ เช่น สร้างเกม จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 83.75 มีประสบการณ์เรียนโดยครูให้นำเสนอผลงาน จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 95.00 และมีประสบการณ์เรียนโดยครูและเพื่อนเคยสะท้อนผลงาน จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 88.75

ผลการศึกษาความต้องการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานของครู

ผลการวิจัย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาความต้องการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานของครู

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ด้านกระตุ้นความสนใจ			
1. การจัดห้องเรียนและสภาพแวดล้อมที่มีความพร้อมและเหมาะกับการจัดการเรียนรู้แบบ CBL	4.40	0.52	มาก
2. การมีระบบอินเทอร์เน็ตครอบคลุมทุกพื้นที่ทั้งระบบ WiFi และระบบ LAN เหมาะแก่การเรียนรู้แบบ CBL	4.30	0.82	มาก
3. อุปกรณ์มีเพียงพอและมีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้แบบ CBL	3.90	0.88	มาก
4. การจัดให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและสร้างสรรค์ผลงานได้ด้วยตนเอง	4.40	0.52	มาก
5. การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้	4.60	0.52	มาก
6. การส่งเสริมให้ผู้เรียนสื่อสารและนำเสนอผลงานอย่างสร้างสรรค์	4.40	0.52	มาก
7. การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ	4.40	0.52	มาก
8. การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบ CBL อย่างต่อเนื่อง	4.20	0.79	มาก
9. การได้รับรางวัลหรือคำชมจากเพื่อนครูและผู้บริหาร	4.00	0.82	มาก
10. ความพึงพอใจโดยรวมเมื่อได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ CBL	4.20	0.79	มาก
11. การได้รับการยอมรับและรับความร่วมมือกับในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ CBL ในโรงเรียน	4.20	0.79	มาก
รวม	**4.27**	**0.58**	**มาก**

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ด้านความพร้อมการจัดการเรียนรู้แบบ CBL			
1. ครูสามารถออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนได้	4.50	0.53	มาก
2. ครูสามารถออกแบบเทคนิคและวิธีการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนได้	4.20	0.63	มาก
3. ครูสามารถประเมินผลผู้เรียนในการจัดกิจกรรมแบบสร้างสรรค์เป็นฐานได้	4.30	0.48	มาก
4. ครูสามารถออกแบบและจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนคิดและ ลงมือทำอย่างอิสระ	4.30	0.67	มาก
5. ครูเลือกใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์	4.30	0.67	มาก
6. ครูมีทักษะในการกระตุ้นให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นและสร้างผลงานใหม่ ๆ ได้	4.20	0.63	มาก
7. ครูมีแรงจูงใจในการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานเพื่อช่วยพัฒนาผู้เรียน	4.20	0.63	มาก
8. ครูมีแรงจูงใจที่จะพัฒนาวิธีการสอนให้สร้างสรรค์และน่าสนใจยิ่งขึ้น	4.30	0.67	มาก
รวม	4.29	0.56	มาก
โดยรวม	**4.28**	**0.54**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.28 (S.D. = 0.54) และพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านความพร้อมการจัดการเรียนรู้แบบ CBL มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 (S.D. = 0.56) รองลงมาคือ ด้านกระตุ้นความสนใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 (S.D. = 0.58) นอกจากนี้ถ้าคิดเป็นรายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 (S.D. = 0.52) รองลงมามี 2 ข้อคือ ครูสามารถออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนได้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 (S.D. = 0.53) การจัดห้องเรียนและสภาพแวดล้อมที่มีความพร้อมและเหมาะกับการจัดการเรียนรู้แบบ CBL การจัดให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและสร้างสรรค์ผลงานได้ด้วยตนเอง การส่งเสริมให้ผู้เรียนสื่อสารและนำเสนอผลงานอย่างสร้างสรรค์ และการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 (S.D. = 0.52) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ อุปกรณ์มีเพียงพอและมีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้แบบ CBL ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 (S.D. = 0.88)

ผลการศึกษาปัจจัยด้านการกระตุ้นความสนใจส่งผลต่อความพร้อมการจัดการเรียนรู้แบบ CBL ของครู

ผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น ดังนี้ ตัวแปรปัจจัยด้านการกระตุ้นความสนใจ (Interest) และความพร้อมการจัดการเรียนรู้แบบ CBL (Readiness) ของครู พบว่า มีความสัมพันธ์เป็นเชิงเส้น มีลักษณะเป็นเส้นตรง ความเป็นอิสระของค่าคลาดเคลื่อน ค่า Durbin–Watson

คือ 1.967 ถือว่ามีความเป็นอิสระต่อกัน และมีความแปรปรวนคงที่ พร้อมทั้งค่าคลาดเคลื่อนกระจายตัวเป็นปกติและไม่มีค่าผิดปกติรุนแรง

ผลการศึกษาปัจจัยด้านการกระตุ้นความสนใจส่งผลต่อความพร้อมการจัดการเรียนรู้แบบ CBL ของครู โดยวิเคราะห์ Simple Linear Regression ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบความเหมาะสมของโมเดล (ANOVA)

แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
Regression	1.589	1	1.589	10.124	.013*
Residual	1.256	8	.157		
Total	2.845	9			

*อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของปัจจัยการกระตุ้นความสนใจส่งผลต่อปัจจัยความพร้อมการจัดการเรียนรู้แบบ CBL ของครู

ตัวแปร	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
(Constant)	1.207	.976		1.237	.251
ปัจจัยการกระตุ้นความสนใจ	.721	.227	.747	3.182	.013*
$R = .7474$, $R^2 = .5586$, Adjusted $R^2 = .5034$, SEE = .3962, F = 10.124, Sig. = .013*					

*อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 และ 3 พบว่า ปัจจัยการกระตุ้นความสนใจส่งผลต่อปัจจัยความพร้อมการจัดการเรียนรู้แบบ CBL ของครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งพบว่ามีความสัมพันธ์ค่อนข้างสูง (R = 0.747) และจะส่งผลต่อความพร้อมการจัดการเรียนรู้แบบ CBL ของครูได้ ร้อยละ 55.86 หมายความว่า เมื่อกระตุ้นความสนใจของครูในการจัดการเรียนรู้แบบ CBL เพิ่มขึ้น 1 ระดับ จะทำให้ระดับความพร้อมการจัดการเรียนรู้แบบ CBL ของครู เพิ่มขึ้น 0.721 ระดับ

ผลการศึกษาความต้องการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐานของนักเรียน ผลการวิจัย ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการศึกษาความต้องการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานของนักเรียน

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ครูสร้างบรรยากาศก่อนการเรียนรู้เพื่อกระตุ้นให้เกิดการอยากรู้อยากเห็น	4.69	.54	มากที่สุด
2. การนำเสนอปัญหาหรือสถานการณ์ที่สร้างการเรียนรู้ด้วยตนเอง	4.43	.63	มาก
3. การสืบค้นข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย	4.70	.51	มากที่สุด
4. การมีอินเทอร์เน็ตที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว	4.84	.40	มากที่สุด
5. การให้ครูช่วยแก้ปัญหาและสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน	4.71	.51	มากที่สุด
6. การให้มีการจัดการเรียนรู้แบบระดมความคิดในการทำงานเป็นทีม	4.58	.52	มากที่สุด
7. การออกแบบและสร้างสรรค์ผลงานด้วยตนเอง	4.40	.72	มาก
8. การมีความสามารถในการประยุกต์ใช้ AI ในการสร้างสรรค์ผลงาน	4.50	.69	มาก

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
9. สามารถใช้ภาษาในการสื่อสารได้อย่างคล่องแคล่ว	4.60	.63	มากที่สุด
10. การนำเสนอผลด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่หลากหลาย	4.55	.59	มากที่สุด
11. การสะท้อนผลการเรียนรู้ของตนเอง	4.55	.61	มากที่สุด
12. ความต้องการโดยรวมของการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน	4.75	.49	มากที่สุด
รวม	**4.65**	**.49**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 4 พบว่า ค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.65 (S.D. = 0.49) และพบว่า รายข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ การมีอินเทอร์เน็ตที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.84 (S.D. = 0.40) รองลงมามี 2 ข้อคือ ความต้องการโดยรวมของการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.75 (S.D. = 0.49) และการให้ครูช่วยแก้ปัญหาและสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.71 (S.D. = 0.51) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การออกแบบและสร้างสรรค์ผลงานด้วยตนเอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 (S.D. = 0.72)

ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยประสบการณ์เรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานต่อความต้องการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานของนักเรียน โดยรวม

ผลการวิจัย ดังตารางที่ 5 โดย พบว่า ค่า $p < .05$ พบใน ครูเคยเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของนักเรียนหรือไม่ ดังนั้นครูเคยเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของนักเรียน จึงมีความสัมพันธ์กับความต้องการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานของนักเรียนโดยรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในขณะที่ปัจจัยอื่น ๆ ค่า $p > .05$ ดังนั้นจึงไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานของนักเรียน โดยรวม

จากผลการวิจัยการสำรวจความต้องการการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐานของครูและนักเรียนข้างต้น ส่งผลให้เห็นความสำคัญของปัจจัยของครูที่มีความจำเป็นจะต้องเพิ่มระดับกระตุ้นความสนใจของครูในการจัดการเรียนรู้แบบ CBL เพื่อให้เกิดความพร้อมในการสอนแบบ CBL ในขณะที่นักเรียนมีความต้องการให้ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของนักเรียน

ดังนั้นในวัตถุประสงค์งานวิจัยที่ 2 จึงจำเป็นต้องออกแบบและพัฒนาสื่อการสอนที่สามารถอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนต่อไป

ตารางที่ 5 ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยประสบการณ์เรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานต่อความต้องการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานของนักเรียน โดยรวม

ความต้องการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานของนักเรียน	χ^2	Sig.
1. ครูเคยนำเสนอปัญหาหรือสถานการณ์ที่ทำให้เกิดการอยากรู้หรือศึกษาเพิ่มเติม	27.756	.836
2. ครูเคยให้นักเรียนสืบค้นข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ หรือไม่ เช่น อินเทอร์เน็ต ห้องสมุด สัมภาษณ์ เป็นต้น	20.421	.983
3. ครูเคยเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของนักเรียนหรือไม่	29.475	.043*

4. ครูเคยให้นักเรียนช่วยกันระดมความคิดในการทำงานเป็นทีมหรือไม่	16.247	.998
5. นักเรียนเคยออกแบบ หรือสร้างสรรค์ผลงานด้วยตนเองหรือไม่ เช่น สร้างเกม หรือโครงงาน เป็นต้น	17.657	.996
6. นักเรียนเคยนำเสนอผลงานด้วย Power Point, Canva, วิดีโอ หรือวิธีการอื่น หรือไม่	25.754	.897
7. ครูและเพื่อนเคยสะท้อนผลหรือแนะนำการนำเสนอผลงานของนักเรียนหรือไม่	20.640	.981

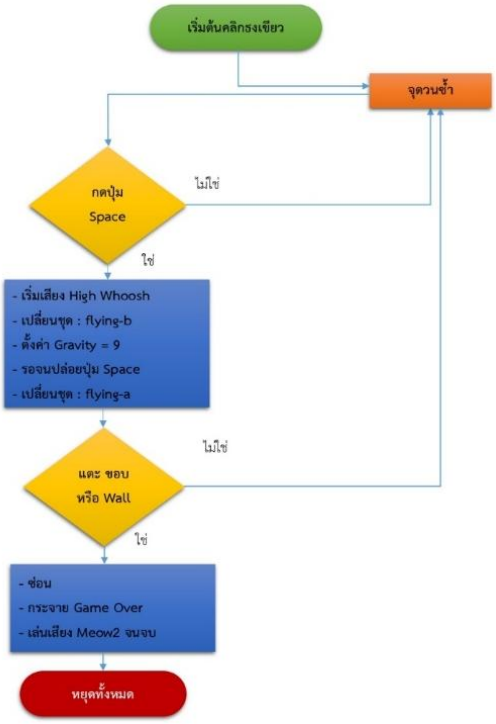
*อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการออกแบบและพัฒนาเกมต้นแบบด้วยโปรแกรม Scratch สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

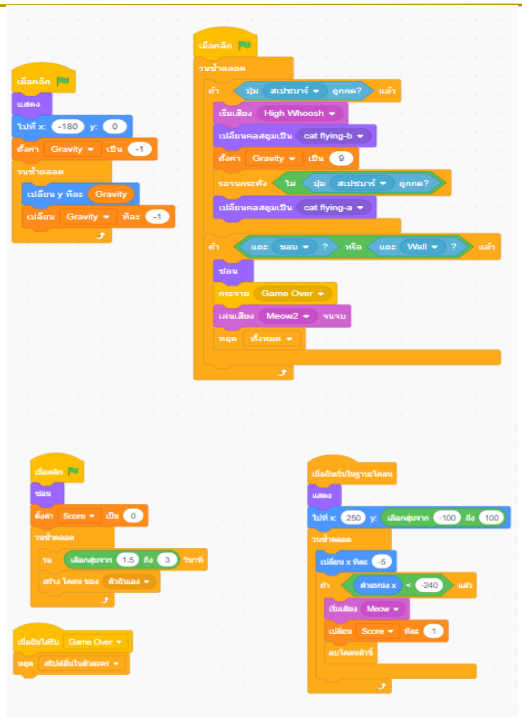
ผลการพัฒนาตามหลัก ADDIE Model สามารถอธิบายผลดังนี้

1. ขั้น Analysis สำรวจความต้องการการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านการกระตุ้นให้จัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานมีความสำคัญอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยแสดงให้เห็นว่าหากครูได้รับการกระตุ้นในระดับที่สูงขึ้นก็จะส่งผลโดยตรงต่อความพร้อมในการจัดการเรียนรู้แบบ CBL ที่เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ผลดังกล่าวสะท้อนว่านักวิจัยจำเป็นต้องเสนอแนวทางในการกระตุ้นครูผู้สอนให้เกิดแรงเสริมเชิงบวก เพื่อส่งเสริมการนำ CBL ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ จึงได้เสนอแนวทางการกระตุ้นครู ดังนี้ 1. การกระตุ้นเชิงนโยบาย ผู้บริหารกำหนดนโยบายส่งเสริมการใช้ CBL เป็นแนวปฏิบัติของโรงเรียน 2. การสนับสนุนจากผู้บริหารมีการจัดประชุม ชี้แจง กำหนดเป้าหมาย ส่งเสริม ให้รางวัล และกำกับนิเทศภายในเพื่อตรวจเยี่ยมชั้นเรียน 3. การสนับสนุนโดยครูวิชาการมีการสร้างกลุ่ม PLC เพื่อจัดอบรม ช่วยออกแบบแผนการสอนแบบ CBL ร่วมกัน 4. การเสริมแรงระหว่างเพื่อนครูเกิดจากการแข่งขันเชิงบวก แบ่งปันสื่อการสอน การแลกเปลี่ยนเทคนิคและวิธีการสอน 5. การพัฒนาตนเองของครู โดยครูเสริมแรงตนเอง ตั้งเป้าหมายใช้ CBL และพัฒนาทักษะการสร้างสื่อให้เต็มศักยภาพ การวิเคราะห์ด้านผู้เรียนพบว่าปัจจัยด้านการอำนวยความสะดวกของครูมีความสำคัญต่อความต้องการเรียนรู้แบบ CBL ของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยนักเรียนต้องการให้ครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกมากกว่าการสั่งงานหรือควบคุมการเรียนรู้ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการของ CBL ที่เน้นให้ผู้เรียนค้นคว้า ทดลอง และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเสนอแนวทางในการส่งเสริมการอำนวยความสะดวกของครู เพื่อให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียนรู้แบบ CBL มากขึ้น

2. ขั้น Design ได้ออกแบบโครงสร้างเนื้อหา รูปแบบเกม กลไกการเล่น กติกา และอินเทอร์เฟซให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ พร้อมออกแบบตัวละคร ฉาก แผนผังการทำงาน (Flowchart) และสตอรี่บอร์ด ก่อนพัฒนาในโปรแกรม Scratch เพื่อให้เป็นแนวทางชัดเจนสำหรับขั้นตอนการสร้างสื่อ ดังภาพที่ 1 (ก)

(ก) ขั้นตอนการทำงานของเกม

(ข) การวางบลอกในของโปรแกรม Scratch

ภาพที่ 1 การออกแบบและพัฒนาเกมด้วยโปรแกรม Scratch

3. ขั้น Development การพัฒนาเกมดำเนินการด้วยโปรแกรม Scratch ตามแบบร่างที่ออกแบบไว้ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญดังนี้ ตัวละครที่เคลื่อนไหวและโต้ตอบตามคำสั่ง ระบบการตอบสนอง (Feedback) แบบทันที เมื่อผู้เล่นเลือกคำตอบ ระบบคะแนน ระบบเริ่มต้นเกม วิธีการเล่น และส่วนช่วยเหลือ หลังจากพัฒนาเกมต้นแบบเสร็จสิ้น ได้นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาและด้านเทคโนโลยีทางการศึกษา จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพด้านความถูกต้องของเนื้อหา ความเหมาะสมในการใช้งาน และรูปแบบการนำเสนอ ผลการประเมินพบว่า เกมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีถึงดีมากทุกด้าน และสามารถนำไปใช้เป็นสื่อประกอบการเรียนการสอนได้ โดยออกแบบเกมดังภาพที่ 1 (ข) และพัฒนาเกม ดังภาพที่ 2 โดยสามารถเข้าลิงก์ได้ที่เว็บไซต์ https://scratch.mit.edu/projects/1253415681

ภาพที่ 2 ผลการพัฒนาเกมด้วยโปรแกรม Scratch

จากภาพที่ 1 และ 2 ผลการพัฒนาเกมด้วยโปรแกรม Scratch พบว่า ตัวละครแมว มีภารกิจที่จะต้องลอดท่อ โดยผู้เล่นจะต้องกดลูกศร ที่อยู่บนคีย์บอร์ด 4. ขั้น Implementation และขั้น Evaluation เป็นการทดลองใช้และประเมินผลโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ประเมินหาค่าความเที่ยงตรงของเกมและวิธีการเล่นเกม แมวบิน 5 เกณฑ์ดังนี้

1. เริ่มเกม กดปุ่มธงเขียว

2. ควบคุมตัวละครแมว โดย 1) กดปุ่ม Spacebar หรือ แตะหน้าจอ เพื่อให้แมวบินขึ้น 2) ถ้าไม่กดปุ่ม Spacebar แมวจะตกลงตามแรงโน้มถ่วง

3. หลบสิ่งกีดขวาง โดย 1) บังคับแมวให้บินผ่านช่องว่าง ระหว่างเสา 2) ห้ามชนสิ่งกีดขวาง

4. การนับคะแนน โดย 1) จะได้คะแนนเมื่อบินผ่านสิ่งกีดขวางได้สำเร็จ 2) คะแนนจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตามจำนวนที่ผ่านสิ่งกีดขวาง

5. จบเกม โดย 1) เมื่อแมวชนสิ่งกีดขวาง 2) เกมจะแสดงคะแนนและสามารถกดเริ่มเกมใหม่ได้

ผลการทดลองใช้และประเมินผล พบว่า เกมสามารถดำเนินการได้และสอดคล้องกับวิธีการเล่น 5 เกณฑ์ ทุกข้อ มีค่าความเที่ยงตรง คือ 1.00

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาความต้องการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานของครู ผลการศึกษาความต้องการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานของครู พบวา ด้านความพร้อมการจัดการเรียนรู้แบบ CBL เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.29) แสดงให้เห็นว่าครูมีความพร้อมทั้งด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะการออกแบบกิจกรรม และความตั้งใจที่จะพัฒนาการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐานอย่างจริงจัง ทั้งนี้เป็นเพราะ ครูส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ CBL มาก่อน และมีความเชื่อมั่นว่าวิธีการสอนแบบนี้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะที่จำเป็น เช่นการคิดวิเคราะห์ การลงมือทำ และการสร้างสรรค์ผลงาน ส่งผลให้ครูตระหนักถึงความสำคัญของการเตรียมความพร้อมก่อนสอน และมีแรงจูงในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ผลดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของ วิริยะ ฤๅชัยพาณิชย์ (2558: 33-35) ที่อธิบายว่า CBL เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนค้นคว้า ตั้งคำถาม และสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งครูจำเป็นต้องมีความพร้อมทั้งด้านกระบวนการ วิธีสอน และการออกแบบกิจกรรมเพื่อให้การจัดการเรียนรู้เกิดประสิทธิผลสูงสุด และยังสอดคลองกับแนวคิดของ วิริยะ ฤๅชัยพาณิชย์ และวราวรรณ นิมิตพงษ์กุล (2562: 99-101) ที่ชี้ว่าความสามารถของครูในการออกแบบกิจกรรมและกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดอย่างสร้างสรรค์เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบ CBL

2. การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมของครูในการจัดการเรียนรู้แบบ CBL ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมของครูในการจัดการเรียนรู้แบบ CBL จากการวิเคราะห์ Simple Linear Regression พบว่า ปัจจัยด้านการกระตุ้นความสนใจส่งผลต่อความพร้อมในการจัดการเรียนรู้แบบ CBL ของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หมายความว่า หากครูได้รับแรงกระตุ้น เช่น การสนับสนุนจากผู้บริหาร การให้รางวัล การสร้างบรรยากาศร่วมมือในการพัฒนาการสอน หรือการได้รับสื่อและอุปกรณ์ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้แบบ CBL ก็จะทำให้ครูมีความพร้อมและตั้งใจมากขึ้นในการนำรูปแบบการสอนนี้ไปใช้จริง สาเหตุที่ตัวแปรนี้ส่งผลอย่างชัดเจนเป็นเพราะว่าครูมีความต้องการการสนับสนุนด้านสภาพแวดล้อม เทคโนโลยี และการนิเทศอย่างใกล้ชิด ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของการจัดกิจกรรม CBL ผลจากการวิจัยนี้ สอดคล้องกับหลักการของ CBL และ Active Learning ที่เน้นการสร้างบรรยากาศเชิงบวก ให้ผู้เรียนและครูมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ รวมถึงบทบาทของครูในฐานะผู้อำนวยความสะดวกซึ่งต้องได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียนอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานของ Zhang & Nouri (2019) ที่ชี้ว่าการจัดกิจกรรม

Scratch ให้ประสบความสำเร็จ ครูจำเป็นต้องได้รับแรงเสริมทั้งด้านวิชาการและด้านจิตวิทยา เพื่อส่งเสริมการใช้ความคิดสร้างสรรค์และสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาผู้เรียน

3. ผลการศึกษาความต้องการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐานของนักเรียน โดยนักเรียนมีความต้องการให้ครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของนักเรียนโดยงานวิจัยนี้ได้พบว่าการใช้สื่อการสอนสามารถอำนวยความสะดวกและเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ เนื่องจากในรายวิชาวิทยาการคำนวณ ผู้เรียนในระดับประถมศึกษายังจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือจากครู การมีตัวอย่างที่สร้างสรรค์จะช่วยทำให้ผู้เรียนสามารถคิดอย่างเป็นขั้นตอน สามารถวิเคราะห์โจทย์ปัญหา และสามารถสร้างชิ้นงานได้ ซึ่งสื่อทั่วไปอาจมีความซับซ้อนและไม่เหมาะกับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ดังนั้นครูจำเป็นต้องหาสื่อ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมต่อผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กรรวิภาร์ หงษ์งาม (2566: 145-146) ที่ได้พัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็กพิการ ทำให้ผู้พิการสามารถเรียนรู้ได้มากขึ้น

4. ผลการออกแบบและพัฒนาเกมต้นแบบด้วยโปรแกรม Scratch สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เกมต้นแบบที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับหลักการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานและสร้างความสนุกสนานให้กับผู้เรียนไปพร้อมกับการเรียนรู้ เนื่องจากเป็นการออกแบบและพัฒนาเกมที่ง่ายและมีวิธีการเล่นเกมที่เหมาะสมกับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ทำให้เกมสามารถช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ในการเขียนโปรแกรมให้กับผู้เรียนไปพร้อมกับการความสนุกสนานในการเล่นเกม สอดคล้องกับงานวิจัยของคุณานันต์ ปัญญาโรจนานนท์ และคณะ (2566: 16-17) ที่ศึกษาผลการพัฒนาเกมเพื่อส่งเสริมคัดแยกขยะมูลฝอยอย่างถูกต้องสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยพบว่าผู้เรียนต้องการความสนุกไปพร้อมกับการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับการคัดแยกขยะมูลฝอย

5. การตอบสนองต่อปัญหาการคิดอย่างเป็นขั้นตอน การวิเคราะห์โจทย์ และการสร้างชิ้นงานด้วยโปรแกรม Scratch ของผู้เรียนระดับประถมศึกษา ผู้เรียนระดับประถมศึกษายังคงประสบปัญหาในการคิดอย่างเป็นขั้นตอน การวิเคราะห์โจทย์ และการสร้างชิ้นงานด้วยโปรแกรม Scratch อย่างมีความคิดสร้างสรรค์ ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า นักเรียนมีความต้องการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานอยู่ในระดับมากที่สุด และให้ความสำคัญกับบทบาทของครูในฐานะผู้อำนวยความสะดวก รวมถึงการใช้สื่อและเกมที่เหมาะสมกับวัย ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาดังกล่าวสามารถบรรเทาได้ผ่านการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ และลงมือสร้างสรรค์ผลงานด้วยตนเอง ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานของวิริยะ ฤชัย พาณิชย์ (2558: 31-32) อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการสำรวจความต้องการและการออกแบบพัฒนาเกมต้นแบบ จึงยังไม่สามารถตอบปัญหางานวิจัยได้อย่างชัดเจนว่าผู้เรียนมีพัฒนาการด้านการคิดอย่างเป็นขั้นตอน การวิเคราะห์โจทย์ และการสร้างชิ้นงานด้วยโปรแกรม Scratch ในระดับใด แต่ผลการวิจัยทำให้เห็นแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหา คือ การจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับการใช้เกมหรือสื่อที่เหมาะสมกับวัย เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงคำนวณและความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Zhang & Nouri (2019) ที่ระบุว่าการใช้ Scratch ช่วยส่งเสริมการคิดอย่างเป็นขั้นตอนและลดการยึดติดกับตัวอย่างสำเร็จรูปของผู้เรียนระดับประถมศึกษา

สรุป

การวิจัยเรื่อง การสำรวจความต้องการการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐานและการออกแบบและพัฒนาเกมต้นแบบด้วยโปรแกรม Scratch สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานของครูโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.28) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านความพร้อมการจัดการเรียนรู้แบบ CBL ($\bar{X}$ = 4.29) รองลงมาคือ ด้านการกระตุ้นความสนใจ ($\bar{X}$ = 4.27) แสดงให้เห็นว่าครูมีความพร้อมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นอย่างง่ายพบว่า ปัจจัยด้านการกระตุ้นความสนใจส่งผล-ต่อความพร้อมในการจัดการเรียนรู้แบบ CBL ของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสามารถอธิบายความแปรปรวนของความพร้อมได้ร้อยละ 55.86 ในส่วนของนักเรียน พบว่า ความต้องการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐานโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.65) โดยนักเรียนให้ความสำคัญกับการมีอินเทอร์เน็ตที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว การได้รับการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกจากครู และการเปิดโอกาสให้ได้ออกแบบและสร้างสรรค์ผลงานด้วยตนเอง นอกจากนี้ ผลการทดสอบความสัมพันธ์พบว่า ประสบการณ์ที่ครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ มีความสัมพันธ์กับความต้องการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการออกแบบและพัฒนาเกมต้นแบบด้วยโปรแกรม Scratch ตามหลัก ADDIE Model พบว่า เกมที่พัฒนาขึ้นมีโครงสร้างเนื้อหาและรูปแบบการเล่นที่สอดคล้องกับหลักการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาและเทคโนโลยีทางการศึกษาตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และสามารถนำไปใช้เป็นสื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุกและความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาผลการวิจัยเชื่อมโยงกับปัญหางานวิจัย พบว่า ผู้เรียนระดับประถมศึกษายังคงประสบปัญหาในการคิดอย่างเป็นขั้นตอน การวิเคราะห์โจทย์ และการสร้างชิ้นงานด้วยโปรแกรม Scratch อย่างมีความคิดสร้างสรรค์ พบว่า งานวิจัยครั้งนี้ยังไม่สามารถตอบปัญหาดังกล่าวในเชิงผลลัพธ์การพัฒนาทักษะของผู้เรียนได้อย่างชัดเจน เนื่องจากเป็นการวิจัยเชิงสำรวจและการพัฒนาเกมต้นแบบ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยทำให้เห็นแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหา คือ การจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานที่ครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก และการใช้เกมต้นแบบที่เหมาะสมกับวัย ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นฐานในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้และการวิจัยเชิงทดลองในครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับการสร้างเกมด้วยโปรแกรม Scratch ในรูปแบบการวิจัยเชิงทดลอง โดยอาจใช้รูปแบบการทดลองที่มีกลุ่มควบคุม (Experimental Design) หรือการเปรียบเทียบก่อน–หลังเรียน (Pretest–Posttest Control Group Design) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความคิดสร้างสรรค์ และทักษะการคิดเชิงคำนวณของผู้เรียนอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

2. ควรขยายกลุ่มตัวอย่างและบริบทของการวิจัยให้หลากหลายมากขึ้น เช่น โรงเรียนในเขตเมืองและชนบท โรงเรียนขนาดเล็กและขนาดใหญ่ หรือระดับชั้นอื่น ๆ เพื่อเพิ่มความครอบคลุมและความสามารถในการอ้างอิงผลการวิจัยไปใช้ในบริบททางการศึกษาที่แตกต่างกัน

3. ควรศึกษาปัจจัยอื่นที่อาจส่งผลต่อความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน เช่น ทัศนคติของครูต่อเทคโนโลยี ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน วัฒนธรรมองค์กร หรือความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี เพื่ออธิบายปัจจัยเชิงระบบที่ส่งผลต่อการนำ CBL ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ควรนำเกมต้นแบบและรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานไปทดลองใช้จริงกับผู้เรียน โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงทดลองหรือการเปรียบเทียบก่อน–หลังเรียน เพื่อศึกษาผลต่อทักษะการคิดอย่างเป็นขั้นตอน การวิเคราะห์โจทย์ ความคิดสร้างสรรค์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งเปรียบเทียบกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้อื่น เพื่อยืนยันประสิทธิผลของแนวทางดังกล่าวให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ใช้ Generated AI ในการตรวจสอบและปรับปรุงภาษาอังกฤษในบทคัดย่อ

เอกสารอ้างอิง

กรรวิภาร์ หงษ์งาม. (2566). เทคโนโลยีดิจิทัลกับการเรียนรู้ของเด็กพิการ. *วารสารสถาบันราชสุดาเพื่อการวิจัยและพัฒนาคนพิการ. 19*(2), 142–161.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *ตัวชี้วัดและหลักสูตรแกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

คุณานันต์ ปัญญาโรจนานนท์, เกษมณี มิตรมูลพิทักษ์, ณัฐกรณ์ ยินดีฉาย, วินิต ยืนยิ่ง และปฏิวัติ ยะสะกะ (2566). การพัฒนาเกมเพื่อส่งเสริมคัดแยกขยะมูลฝอยอย่างถูกต้อง. *วารสารคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสร้างสรรค์. 1*(2), 15–22. https://doi.org/10.14456/jcct.2023.8.

ฉลอง ทับศรี. (2562). *การออกแบบการเรียนการสอน.* ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

ชนธัญ ติณหโชติเดชา และ อรณิชชา ทศตา. (2568). การพัฒนาความสามารถการเขียนโปรแกรมแบบมีเงื่อนไขด้วย Scratch โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี. 8(2)*, 488–500.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 9)*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ภัทรานิษฐ์ ศรีสกลทรัพย์, จิรายุ นิ่มนวล และ สิทธิเชนทร์ พราหมณ์ชู. (2567). การออกแบบและพัฒนาเกมดิจิทัลการศึกษาวัฏจักรน้ำสำหรับนักเรียน ระดับประถมศึกษาด้วยสแครช 3.0. *วารสารเทคโนโลยีสารสนเทศ มจพ.. 20(1),* 75–85.

วิภาดา สุขเขียว. (2563). *การพัฒนาแนวคิดเชิงคำนวณ โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับ Edmodo และ Quizizz สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยทักษิณ.

วิริยะ ฤๅชัยพาณิชย์ และ วรวรรณ นิมิตพงษ์กุล. (2562). *สอนสร้างสรรค์เรียนสนุกยุค 4.0+*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

วิริยะ ฤๅชัยพาณิชย์. (2558). การสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน: Creativity-based Learning (CBL). *วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้. 1*(2), 23–37.

สุวัจนา จริตกาย และ พจมาลย์ สกลเกียรติ. (2564). การพัฒนาความสามารถในการประยุกต์ใช้โปรแกรม Scratch ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ความท้าทายเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. *วารสารบัณฑิตศาสน์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. 19(2)*, 210–224.

Malan, D. J., & Leitner, H. H. (2007). *Scratch for Budding Computer Scientists. SIGCSE Bull., 39*(1). 223–227. https://doi.org/10.1145/1227504.1227388

Zhang, L., & Nouri, J. (2019). A Systematic Review of Learning Computational Thinking through Scratch in K-9. *Computers & Education. 141*, 103607. https://doi.org/10.1016/j.compedu.2019.103607.

อิทธิพลของการเรียนรู้เชิงรุกที่ส่งผลต่อผลลัพธ์การเรียนรู้โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ

THE INFLUENCE OF ACTIVE LEARNING ON LEARNING OUTCOMES IN PRIMARY SCHOOLS AT AMNAT CHAROEN PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

ชวัลวิทย์ เครือสีดา[1], สมานจิต ภิรมย์รื่น[2], วิชาญ ไทยแท้[3], เพ็ญศรี ทองสุทธิ์[4], กัญญาภัค บุตรศรี[5] และวิสุทธิ์ เวียงสมุทร[6]
Chawanwit Crueasrida[1], Samarnjit Piromruen[2], Wichan Thaitae[3], Pensri Thongsut[4], Kanyapak Bootsri[5] and Wisut Weangsamut[6]
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น[1-6]
Faculty of Education, The Eastern University of Management and Technology[1-6]
E-mail: wichanthaitae25@gmail.com[3]

ได้รับบทความ: 17 ธันวาคม 2568; **แก้ไขบทความ**: 13 กุมภาพันธ์ 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 27 กุมภาพันธ์ 2569

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการเรียนรู้เชิงรุกที่มีอิทธิพลต่อผลลัพธ์การเรียนรู้โรงเรียนประถมศึกษา 2) เสนอแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้เชิงรุกที่ส่งผลต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารกับครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ จำนวน 401 คน เครื่องมือการวิจัยคือแบบสอบถาม วิเคราะห์ผลการวิจัยโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติถดถอยพหุคูณ

ผลวิจัยแสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้เชิงรุกในด้านการเล่นเกม บทบาทสมมติและการทำงานกลุ่ม สามารถมีอิทธิพลร่วมกันต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 โดยมีสัมประสิทธิ์พยากรณ์ ร้อยละ 51 ความแปรปรวนเท่ากับ 7.42 ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน ร้อยละ 25 ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ผลลัพธ์การเรียนรู้เกิดขึ้นได้โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนในรูปแบบของการเล่นเกม บทบาทสมมติและการทำงานกลุ่ม การนำแนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยเฉพาะการเล่นเกม การแสดงบทบาทสมมติและการทำงานกลุ่ม มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน จะช่วยพัฒนาสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อความต้องการของสังคมยุคใหม่และช่วยเสริมสร้างผลลัพธ์การเรียนรู้ในปัจจุบัน

คำสำคัญ : การเรียนรู้เชิงรุก, ผลลัพธ์การเรียนรู้, โรงเรียนประถมศึกษา

Abstract

The objectives of this research were twofold: 1) to investigate the influence of active learning on learning outcomes in primary schools, and 2) to propose guidelines for developing active learning strategies to enhance student

learning outcomes. This study employed a quantitative research methodology. The sample consisted of 401 school administrators and teachers under the Amnat Charoen Primary Educational Service Area Office. Data were collected using a questionnaire and analyzed through descriptive statistics and multiple regression analysis.

The research findings revealed that the components of active learning, specifically gamification, role-playing, and collaborative group work, collectively influenced learning outcomes with statistical significance at the .05 level. The predictive coefficient (R^2) was 0.51, indicating that these factors could explain 51% of the variance in learning outcomes, with a variance of 7.42 and a standard error of estimate of 25%. Consequently, it can be concluded that learning outcomes are significantly driven by instructional processes involving games, role-playing, and group collaboration. The application of these active learning strategies effectively enhances students' core competencies, addressing the demands of modern society and strengthening contemporary learning outcomes.

Keywords: Active Learning, Learning Outcomes, Primary Schools

บทนำ

การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ตั้งแต่ปี 2019 ได้ส่งผลกระทบให้สถาบันการศึกษาต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนเป็นแบบออนไลน์และแบบผสมผสาน ซึ่งต้องใช้วิธีการที่ครอบคลุมและหลากหลาย (Bunakova, 2020: 97) การเปลี่ยนแปลงนี้กระตุ้นให้เกิดความสนใจในกระบวนการศึกษาที่เน้นทักษะทางสังคมหรือสมรรถนะทั่วไป เนื่องจากเป็นทักษะที่เพิ่มคุณค่าให้แก่บุคลากรและเป็นที่ต้องการขององค์กร (Volkov et al., 2022: 999) ดังนั้น รูปแบบการศึกษาในปัจจุบันจึงต้องพัฒนาโปรแกรมการฝึกอบรมที่ครอบคลุมทั้งทักษะการทำงานหรือสมรรถนะเฉพาะและทักษะทางสังคม ในบริบทของการศึกษา ผู้นำทางการศึกษาสาธารณะมีหน้าที่ติดตามและชี้แนะการพัฒนาครูโดยใช้เทคโนโลยีเพื่อปรับปรุงสมรรถนะครูในการจัดการเรียนการสอน คุณภาพการศึกษาออนไลน์กลายเป็นประเด็นสำคัญที่นักวิชาการให้ความสนใจศึกษา โดยเฉพาะประเด็นการจัดการศึกษาเพื่อวัดผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งมีความซับซ้อนและยากต่อการทำความเข้าใจเนื่องจากมุมมองในการศึกษาที่แตกต่างกัน (Chow & Croxton, 2017: 20)

นอกจากนี้ การศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์ได้ขยายขอบเขตการเรียนรู้ให้ไร้พรมแดน ผู้เรียนต้องปรับตัวเข้าสู่หลักสูตรใหม่ที่เน้นวิทยาศาสตร์ที่เป็นปัจจุบันและการใช้เทคโนโลยีอย่างคุ้มค่า ซึ่งส่งผลให้ผู้สอนต้องเตรียมการสอนที่สร้างสรรค์และมีนวัตกรรม (Abe & Jordan, 2013: 16) โดยHartati et al. (2022: 144) เน้นย้ำว่า การพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วในศตวรรษที่ 21 ทำให้เกิดความท้าทายและการแข่งขันสูง ประเทศจึงจำเป็นต้องมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ พร้อมด้วยทักษะที่ดีทั้งด้านการทำงานและด้านอารมณ์เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาในระดับประถมศึกษา ซึ่งมุ่งผลิตบุคลากรที่

พร้อมทำงาน เก่ง และมีความสามารถในการแข่งขัน อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักเรียนทั่วโลกได้ลดลงอย่างรวดเร็วในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยเฉพาะด้านตัวเลขทางคณิตศาสตร์และความสามารถในการอ่าน (Setyowati et al., 2023: 1236) การถดถอยนี้เป็นอุปสรรคต่อการติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการ ส่วนปัญหาในประเทศไทยพบว่า ในปัจจุบันบริบทการจัดการศึกษาของประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายสำคัญด้านวิกฤตผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งมีสาเหตุหลักมาจากรูปแบบการเรียนการสอนแบบเน้นการบรรยายที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง ส่งผลให้ผู้เรียนขาดปฏิสัมพันธ์ ขาดแรงจูงใจ และไม่สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้สู่การปฏิบัติจริงได้ ทั้งนี้ ปัญหาความอ่อนแอทางทักษะการคิดวิเคราะห์และการประยุกต์ใช้ความรู้ สะท้อนผ่านผลคะแนนทดสอบระดับชาติที่ยังคงไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ นักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาจึงมุ่งเน้นการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้สู่การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมผ่านการลงมือทำ (Hands-on) และกระบวนการคิดขั้นสูง การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การสอนนี้สามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ เมื่อเทียบกับรูปแบบการเรียนเดิมที่เน้นการท่องจำเพียงอย่างเดียว

จากการตระหนักถึงปัญหาการถดถอยของผลลัพธ์การเรียนรู้และความจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา แนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อส่งเสริมให้เกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ แนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมที่เพิ่มการเข้าร่วมของผู้เรียนและส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้เรียน (Hartikainen et al., 2019: 1) เป็นการผสมผสานเทคนิคการสอนที่หลากหลาย เช่น การทำงานกลุ่ม การแสดงบทบาทและการปรึกษาหารือในกลุ่ม โดยเน้นบทบาทของครูในการสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วมและส่งเสริมความสำเร็จในการเรียนรู้ของผู้เรียน (ณัชนัน แก้วชัยเจริญกิจ, 2550: 1) โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ประกอบด้วย 1) เพื่อศึกษาอิทธิพลของการเรียนรู้เชิงรุกที่ส่งผลต่อผลลัพธ์การเรียนรู้โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ และ 2) เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้เชิงรุกที่ส่งผลต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน

แนวคิดนี้สอดคล้องกับการเรียนรู้ที่เน้นผลลัพธ์ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อเตรียมผู้เรียนสำหรับอนาคตที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง Kouwenhoven (2010: 703) และ Gilbert et al. (2001: 302) ชี้ให้เห็นว่า สมรรถนะของผู้เรียน คือผลลัพธ์ของการเรียนรู้ที่เป็นความรู้หรือทักษะ และเป็นความสามารถในการผลิตผลลัพธ์ของพฤติกรรมที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ โดย Hwang et al. (2015: 669) ได้นำเสนอ สมรรถนะหลัก 5 ด้าน ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ 1) การสื่อสาร 2) ความร่วมมือ 3) การคิดวิเคราะห์ 4) การสร้างสรรค์ และ 5) การแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน ดังนั้น การวิจัยนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการค้นหาแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม ซึ่งสามารถฟื้นฟูผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ถดถอยลง และพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการแข่งขันในยุคดิจิทัล โดยมุ่งเน้นที่การนำแนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนในพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอิทธิพลของการเรียนรู้เชิงรุกที่ส่งผลต่อผลลัพธ์การเรียนรู้โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ

2. เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้เชิงรุกที่ส่งผลต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน

การทบทวนวรรณกรรม

การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก หมายถึง กระบวนการที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ผ่านการปฏิบัติและการแก้ปัญหา โดยมุ่งเน้นการปฏิสัมพันธ์และกระตุ้นทักษะการคิด แนวคิดนี้มีรากฐานจากทฤษฎีการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับเนื้อหาที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของผู้เรียนและการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ โดยมีผู้สอนทำหน้าที่อำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนตอบสนองต่อกระบวนการเรียนรู้ได้ (ธนิฏฐา ลอยประโคน, 2567: 23) รูปแบบการจัดกิจกรรมมีดังนี้

1. การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) เป็นการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์มุ่งเปลี่ยนประสบการณ์สู่ความเข้าใจเชิงนามธรรม ผ่านการออกแบบสถานการณ์จำลองที่เน้นการลงมือปฏิบัติ เพื่อกระตุ้นการสะท้อนแนวคิดและอภิปรายผล

2. การสอนแบบโครงงาน (Project Based Learning) เป็นการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ผ่านการปฏิบัติจริง โดยผู้สอนทำหน้าที่ให้คำปรึกษาเพื่อให้ผู้เรียนนำเสนอแนวคิดเชิงประยุกต์พร้อมแสดงเหตุผลประกอบ ตลอดจนมีการติดตามและประเมินผล

3. การสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning) มุ่งเน้นให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ผ่านการวิเคราะห์ปัญหา โดยผู้สอนทำหน้าที่ให้คำปรึกษาเพื่อกระตุ้นกระบวนการคิด วางแผน และแสวงหาวิธีการแก้ปัญหา

4. การสอนที่เน้นทักษะกระบวนการคิด (Thinking Based Learning) เป็นการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการคิดเป็นฐาน มุ่งเน้นการใช้เทคนิคกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดอย่างเป็นลำดับ เพื่อขยายประสบการณ์เดิมสู่การวิเคราะห์ อันนำไปสู่การสร้างสรรค์องค์ความรู้และการตัดสินใจแก้ปัญหา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562: 35)

5. การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน (Activity-Based Learning) เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นที่ตั้งเพื่อที่จะฝึกหรือพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนด

6. การจัดการเรียนรู้แบบกรณีศึกษา เป็นการนำสถานการณ์จริงหรือเหตุการณ์จำลองมาเป็นสื่อเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนวิเคราะห์และประยุกต์ใช้ทฤษฎีในการตัดสินใจแก้ปัญหาผ่านกระบวนการอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน

7. การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนแสวงหาข้อเท็จจริงและองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเองผ่านการลงมือปฏิบัติ โดยใช้กระบวนการคิดและระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์เพื่อฝึกทักษะการใช้เหตุผลอย่างมีระบบ

8. การจัดการเรียนรู้แบบระดมความคิด (Brainstorming) เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงทัศนะและนำเสนอแนวคิดอย่างอิสระเพื่อแสวงหาทางเลือกที่หลากหลายในการแก้ปัญหา โดยมุ่งเน้นปฏิสัมพันธ์เพื่อบูรณาการความคิดสร้างสรรค์ไปสู่ข้อสรุปร่วมกัน

ผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcomes)

ผลลัพธ์การเรียนรู้ หมายถึง พฤติกรรมหรือสมรรถนะที่เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ การฝึกอบรมหรือประสบการณ์จากการปฏิบัติจริงที่สะท้อนถึงพัฒนาการของผู้เรียนตามลำดับขั้น โดยการประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพควรครอบคลุมกิจกรรมเสริมสร้างประสบการณ์ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับสถาบันจนถึงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเฉพาะด้าน เพื่อให้มั่นใจว่าผู้เรียนสามารถบูรณาการความรู้และทักษะไปสู่การประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร (ธนสิน ชุตินธรานนท์ และธิภาดา สารปรัง, 2566: 141)

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร คือ ข้าราชการครู พนักงานราชการและครูอัตราจ้างในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ จำนวน 1,799 คน ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ Krejcie & Morgan (1970: 607) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และความคลาดเคลื่อนไม่เกินร้อยละ 5 ได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 333 คน ผู้วิจัยสุ่มตัวอย่างแบบจับสลากตามบัญชีรายชื่ออาสาสมัครให้ข้อมูล

งานวิจัยนี้ใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมาเองเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนการพัฒนาแบบสอบถามต่อไปนี้

1) ขั้นตอนการทบทวนวรรณกรรม เพื่อขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความตรงแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

2) ขั้นตอนการร่างข้อคำถามและแบบสอบถาม เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยนำเอาตัวแปรที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขมาแล้วจากขั้นตอนที่ 1 ไปสร้างแบบสอบถาม แบบสอบถามชนิดมาตรวัดหลายระดับ แบ่งเป็น 3 ตอน ต่อไปนี้

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 6 ข้อ

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับการเรียนรู้เชิงรุก จำนวน 14 ข้อ

ตอนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับผลลัพธ์การเรียนรู้ จำนวน 19 ข้อ

แบบสอบถามเป็นแบบมาตรวัด 5 ระดับตามตัวเลข 1, 2, 3, 4 และ 5 ที่มีความหมายว่า น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มากและมากที่สุด

3) ขั้นตอนการตรวจสอบภาษาและความถูกต้องของการใช้ประโยค ผู้วิจัยนำร่างแบบสอบถามที่พัฒนาไปขอให้ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาตรวจสอบความถูกต้องของประโยคกับคำศัพท์ที่ใช้แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

4) ขั้นนำไปทดลองใช้งาน เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างนอกเขตพื้นที่แล้วนำกลับมาทดสอบคุณภาพของแบบสอบถาม โดยกำหนดเกณฑ์การทดสอบค่า KMO ไม่ต่ำกว่า .80 กับค่า Extraction ตั้งแต่ .40 ขึ้นไป กับเกณฑ์ทดสอบความเชื่อมั่นตามค่า Cronbach's

Alpha มากกว่า .80 ขึ้นไป ความเที่ยงตรงรายข้อไม่น้อยกว่า .30 จึงแปลผลได้ว่าแบบสอบถามมีคุณภาพ ผลการทดสอบคุณภาพแบบสอบถาม ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ผลทดสอบความตรงและความเชื่อมั่น

ตัวแปร	การเรียนรู้เชิงรุก	ผลลัพธ์การเรียนรู้
KMO	.91	.89
Extraction	.26-.85	.39-.76
Variance	66.33	55.33
Alpha	.74	.89
Corrected items	-.53-.54	.25-.70

จากตารางผลทดสอบคุณภาพแบบสอบถามพบว่า แบบสอบถามนี้มีความตรงตามค่า KMO ที่ .91 และ .89 กับมีค่า Extraction ระหว่าง .26-.85 และระหว่าง .39-.76 รวมถึงมีค่า Variance ที่ 66.33 และ 55.33 แบบสอบถามนี้มีความเชื่อมั่นตามค่า Alpha ที่ .74 และ .89 กับมีความเที่ยงตรงรายข้อระหว่าง -.53-.54 และระหว่าง .25-.70

ผู้วิจัยเก็บข้อมูล โดยดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

1) ขั้นตอนการเตรียมแบบสอบถามกับหนังสือนำส่งสำหรับขออนุญาตผู้อำนวยการของทุกโรงเรียนในการเก็บข้อมูล พร้อมทั้งติดต่อผู้ช่วยวิจัยในแต่ละพื้นที่ไว้ก่อนล่วงหน้า

2) ขั้นตอนการนำส่งแบบสอบถาม เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยเดินทางไปส่งด้วยตนเอง พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์วิจัยให้ทุกฝ่ายได้รับทราบตรงกัน รวมไปถึงนัดหมายกับผู้ช่วยวิจัยในแต่ละพื้นที่เกี่ยวกับการรวบรวมแบบสอบถามส่งกลับคืนผู้วิจัย

3) ขั้นตอนการติดตามผล เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยใช้โทรศัพท์ติดตามการเก็บแบบสอบถามจากผู้ช่วยวิจัยในแต่ละพื้นที่ และถ้าพื้นที่ใดมีปัญหาผู้วิจัยจะได้ดำเนินการแก้ไขทันที

4) ขั้นตอนการตรวจสอบแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมา เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยนำเอาแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาตรวจสอบแต่ละฉบับว่ามีคำตอบครบทุกข้อหรือไม่ แล้วคัดแยกเอาแต่เฉพาะแบบสอบถามที่มีคำตอบครบทุกข้อไว้ใช้ในการวิเคราะห์ผล

งานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ผลการวิจัย โดยใช้สถิติวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ แบบ Stepwise

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่าองค์ประกอบการเล่นเกมมีอิทธิพลพยากรณ์ผลลัพธ์การเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .00 มีผลทดสอบ t = -9.79 (Sig. 000) คะแนนมาตรฐาน -.51 องค์ประกอบบทบาทสมมติมีอิทธิพลพยากรณ์ผลลัพธ์การเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลทดสอบ t = -2.98 (Sig. 003) คะแนนมาตรฐาน -.14 และองค์ประกอบการทำงานเป็นกลุ่มมีอิทธิพลพยากรณ์ผลลัพธ์การเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลทดสอบ t = -2.42 (Sig. 007) คะแนนมาตรฐาน -.12 นอกจากนี้ องค์ประกอบการเล่นเกม บทบาทสมมติและการ

ทำงานเป็นกลุ่มมีอิทธิพลพยากรณ์ต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลทดสอบ F = 7.42 สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ r^2 .51 ความคลาดเคลื่อนสะสม .25

ตารางที่ 2 อิทธิพลพยากรณ์ต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ (LO)

ตัวแปร	คะแนนดิบ (b)	คะแนนมาตรฐาน (β)	ความคลาดเคลื่อน (Std.er)	ผลทดสอบ t	นัยสำคัญทางสถิติ (Sig.)
ค่าคงที่	618	-	.08	71.98	.000
การเล่นเกม GP	-.30	-.51	.03	-9.79***	.000
บทบาทสมมติ RP	-.08	-.14	.02	-2.98**	.003
การทำงานกลุ่ม GW	-.09	-.12	.03	-2.42**	.007

R = .52, R^2 = .51, F = 7.42, Sig. 007

โดยกำหนดสมการพยากรณ์ได้ดังนี้

LO = -.51GP+(-.14RP) + (-.12GW)

จากสมการมีแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้เชิงรุกให้แสดงผลต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ จำนวน 3 แนวทางประกอบด้วย 1) การพัฒนาการเล่นเกม 2) การพัฒนาบทบาทสมมติ 3) การพัฒนาทำงานกลุ่ม โดยทั้งสามแบบมีผลกระทบโดยตรงต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงประสิทธิภาพที่โดดเด่นของการปรับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เน้นการเล่นเกม (Game-Based Learning) เมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบอื่น เนื่องจากมีความสามารถในการอธิบายผลลัพธ์การเรียนรู้ได้มากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาทักษะการสื่อสารและ ทักษะการคิดขั้นสูงกับนวัตกรรม ประโยชน์ที่ปรากฏต่อผู้เรียน ได้แก่ การพัฒนาความสามารถในการรับ-ส่งข่าวสาร การถ่ายทอดความรู้ ความคิด และความเข้าใจของตนเอง การสรุปและแสดงความคิดเห็นจากเรื่องราวสั้น ๆ รวมถึงความสามารถในการชี้แจงเหตุผลประกอบการตัดสินใจในเรื่องราวประจำวันได้อย่างเหมาะสม

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์กับผลลัพธ์การเรียนรู้และสมรรถนะผู้เรียน พบว่าประสิทธิผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด ผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcomes) ซึ่งประกอบด้วยผลลัพธ์ที่ชัดเจนจากหลักสูตรเฉพาะเจาะจง และความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งหมดกับผลลัพธ์สุดท้าย ในทฤษฎีการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ (Outcome-Based Theory) บทบาทของผู้สอนเปลี่ยนจากผู้ถ่ายทอดความรู้เป็น ผู้ฝึกสอนหรือผู้ช่วย ที่มีเป้าหมายเพื่อช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคนบรรลุผลลัพธ์ที่ตั้งไว้ ซึ่งเป็นการเตรียมผู้เรียนสำหรับอนาคตและการเปลี่ยนแปลงในสังคมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ผลลัพธ์การเรียนรู้ช่วยให้ 1) ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากทราบสิ่งที่ต้องทำ 2) มีความชัดเจนในสิ่งที่ผู้เรียนจะได้รับจากแต่ละรายวิชา 3) ผู้สอนสามารถออกแบบสื่อการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสม (เช่น การบรรยาย การ

สัมมนา หรือการลองปฏิบัติ) 4) มั่นใจได้ว่ากิจกรรมและการประเมินผลได้รับการออกแบบเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องตามเกณฑ์ที่กำหนดใน กรอบคุณวุฒิแห่งชาติ NQF ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560

นอกจากนี้ Yondler & Blau (2021: 1) ได้สรุปว่า สมรรถนะรูปแบบ 5C ประกอบด้วย ความรู้ ความสามารถและทัศนคติ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน โดยการสื่อสารและความสามารถจะเกิดขึ้นผ่านความร่วมมือและความร่วมมือในการเรียนรู้จะนำไปสู่การคิดวิเคราะห์ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนหรือทำโครงการร่วมกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นผลลัพธ์การเรียนรู้ที่สำคัญของผู้เรียน

แนวทางการจัดการเรียนรู้และทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 จากการวิจัยนี้ ชี้ให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุกรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การเล่นเกม การแสดงบทบาทสมมติและการทำงานกลุ่ม ล้วนส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ แม้ว่าจะมีอำนาจในการอธิบายผลที่ไม่เท่ากัน แต่ก็เป็นทางเลือกที่มีคุณค่าสำหรับครูในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การเล่นเกมและการแสดงบทบาทสมมติสร้างความตื่นเต้นและชีวิตชีวาในการเรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพตามความพร้อมและความสุขที่ได้รับ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ Maryani et al. (2023: 244) ซึ่งพบว่าความพร้อมด้านเทคโนโลยีมีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อผลงานวิชาการและผลลัพธ์การเรียนรู้ในการเรียนออนไลน์ของนักเรียนประถมศึกษา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเรียนออนไลน์เป็นปัจจัยหลักต่อผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษาในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็ว (Hartati et al., 2022: 144) ได้เน้นย้ำความจำเป็นที่ประเทศต้องมี ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ พร้อมด้วยทักษะที่ดี ทั้งทักษะการทำงานและทักษะด้านอารมณ์เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยเฉพาะในระดับอาชีวศึกษา ซึ่งการพัฒนาทักษะเหล่านี้สามารถทำได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่มีการออกแบบรูปแบบที่เหมาะสม

ดังที่ เรณูรัชต์ ประสิทธิเกตุ (2554: 1) ได้กล่าวไว้ การพัฒนา ทักษะการคิด ในเด็กเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารและการเปลี่ยนแปลง ผู้เรียนต้องมีความสามารถในการปรับตัว มีความคิดสร้างสรรค์และรู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น การสอนจึงควรเน้นหลักการและความคิดรวบยอดมากกว่าการให้ข้อมูลและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะของการบูรณาการเพื่อฝึกให้เด็กมองสิ่งต่าง ๆ แบบองค์รวม ดังนั้น สรุปได้ว่า การนำแนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยเฉพาะการเล่นเกม การแสดงบทบาทสมมติและการทำงานกลุ่ม มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน จะช่วยพัฒนาสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อความต้องการของสังคมยุคใหม่และช่วยฟื้นฟูผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ได้รับผลกระทบในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบจากงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นถึงประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเน้น การเล่นเกม (Game-Based Learning) ในการพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ ได้นำมาซึ่งข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานต้นสังกัดควรส่งเสริมการปรับปรุงหลักสูตรและเกณฑ์การวัดผลที่มุ่งเน้นสมรรถนะผู้เรียน โดยสนับสนุนการใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกทดแทนการสอนแบบบรรยาย เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมยุคใหม่

2) ภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรด้านสื่อนวัตกรรมทางการศึกษา โดยเฉพาะเครื่องมือสำหรับจัดการเรียนรู้ แบบเน้นความบันเทิงเชิงสาระและการฝึกอบรมครูให้มีทักษะในการออกแบบกิจกรรมการเล่นเกมและบทบาทสมมติอย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์

1) แนวทางการพัฒนาการเล่นเกม (Game-Based Learning) เป็นการประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มความน่าสนใจ ควรใช้การเล่นเกมเป็นเครื่องมือหลักในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้มีชีวิตชีวาและน่าสนใจ เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้เรียนและกระตุ้นการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน

2) แนวทางการพัฒนาการแสดงบทบาทสมมติ (Role-Play) การส่งเสริมความตื่นเต้นและประสบการณ์ ควรใช้การแสดงบทบาทสมมติเป็นกลไกในการสร้างความตื่นเต้นและการมีส่วนร่วมระหว่างเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ทดลองประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จำลอง แม้ว่าการแสดงบทบาทสมมติจะมีลักษณะเป็นรูปแบบความบันเทิง ควรเน้นย้ำให้ครูออกแบบกิจกรรมให้มุ่งเน้นการถ่ายทอดความรู้และความเข้าใจ มากกว่าเพียงการให้ความบันเทิง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะสำหรับทำวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อขยายองค์ความรู้และส่งเสริมการพัฒนาการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต ดังนี้

1) การวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ต่อการเรียนรู้เชิงรุกกับประสิทธิภาพการเรียนรู้ควรมีการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง การรับรู้ (Perception) ของนักเรียนและครูผู้สอนต่อรูปแบบการเรียนรู้เชิงรุก (เช่น การเล่นเกม การแสดงบทบาทสมมติและการทำงานกลุ่ม) ว่ามีผลกระทบต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้ (Learning Effectiveness) และผลลัพธ์การเรียนรู้อย่างไร การวิจัยนี้จะช่วยให้ทราบถึงทัศนคติ ความเชื่อและความคาดหวังของผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการออกแบบและนำหลักสูตรการเรียนรู้เชิงรุกไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จในวงกว้างต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ณัชนัน แก้วชัยเจริญกิจ. (2550). *บทบาทของครูผู้สอนในการจัดกิจกรรมและวิธีการปฏิบัติตามแนวทางของ Active Learning*. สืบค้นเมื่อ 17 ธันวาคม 2568 จาก http://www.itie.org

ธนสิน ชุตินธรานนท์ และธิภาดา สารปรัง. (2566). แนวทางการเขียนผลลัพธ์การเรียนรู้ส าหรับกิจกรรมนิสิตนักศึกษา GUIDELINES FOR WRITING LEARNING OUTCOMES FOR STUDENTS' ACTIVITIES. *วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ. 13*(1), 139-152.

ธนิฏฐา ลอยประโคน. (2567). *ผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และเจตคติต่อวิทยาศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3*. (วิทยานิพนธ์ หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา.

เรณูรัชต์ ประสิทธิเกตุ. (2554). จัดการเรียนรู้อย่างไรให้เด็กคิดเป็น. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, *3*(5), 1-9.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *แนวทางการนิเทศเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก.* สืบค้นเมื่อ 28 ธันวาคม 2568 จาก https://academic.obec.go.th/images/document/1603180137_d_1.pdf

Abe, P., & Jordan, N. A. (2013). Integrating Social Media into the Classroom Curriculum. *About Campus*, *18*(1), 16-20.

Bunakova, M. (2020). Opera Art Digitalization: Digital Practice and Virtual Modes of Existence of Classical Opera. *Culture and Arts Herald*. *4*(64), 97-105.

Chow, A. S., & Croxton, R. A. (2017). Designing a responsive e-learning infrastructure: Systemic change in higher education. *American Journal of Distance Education*.*31*(1), 20-42.

Gilbert, W., Siebel, C. W., & Guthrie, C. (2001). Phosphorylation by Sky1p promotes Npl3p shuttling and mRNA dissociation. *RNA*. *7*(2), 302-313.

Hartati, H., Chamila, A., Syamsiah, S., Jumadi, O., Kurnia, N., Junda, M., Sahribulan, S., Djawad, Y. A., & Harianto, F. (2022). Pengaruh Formulasi Pakan Terhadap Kandungan Nutrisi Larva Black Solder Fly (BSF). *Hermetia illucens*. *Sainsmat : Jurnal Ilmiah Ilmu Pengetahuan Alam*. *11*(2), 144.

Hartikainen, S., HRintala, H., Pylväs , L., & Nokelainen, P. (2019). The Concept of Active Learning and the Measurement of Learning Outcomes: A Review of Research in Engineering Higher Education. *Educ. Sci.. 9*(276), 1-19.

Hwang, S. J., Jung, H. J., Kim, J. H., et al. (2015). Designing and Manufacturing a Piezoelectric Tile for Harvesting Energy from Footsteps. *Current Applied Physics*. *15*, 669-674.

Kouwenhoven, L. (2010). Hybrid Superconductor-Quantum Dot Devices. *Nature Nanotechnology*. *5*, 703-711.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*. *30*, 607-610.

Maryani, Prabowo, H., Gaol, F. L., & Hidayanto, A. N. (2023). Measuring the Influence of Mobile Prototype Augmented Reality Applications for Written Batik Clothes using the SOR Model. *Journal of System and Management Sciences*. *13*(6), 244-267.

Setyowati, L., Karmina, S., Sukmawan, S., & Latisha, S. A. (2023). The validity and reliability of writing attitude scale for EFL learners in the Indonesian context. *Studies in English Language and Education*. *10*(3), 1236-1252.

Volkov, M., Coppola, M., Huizinga, R., & Efimov, F. (2022). Comprehensive Overview of Autoantibody Isotype and Subclass Distribution. *Journal of Allergy and Clinical Immunology*. *150*, 999-1010.

Yondler, Y., & Blau, I. (2021). What is the degree of teacher centrality in optimal teaching of digital literacy in a technology-enhanced environment? Typology of teacher prototypes. *Journal of Research on Technology in Education*. *55*(2), 1–22

การพัฒนารูปแบบกิจกรรมเพื่อการพัฒนาครูระยะการเข้าสู่วิชาชีพภายใต้โครงการผลิตครูเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

DEVELOPMENT OF AN ACTIVITY MODEL FOR TEACHER DEVELOPMENT DURING THE INDUCTION PHASE UNDER THE TEACHER PRODUCTION FOR LOCAL DEVELOPMENT PROJECT IN THE UPPER CENTRAL REGION OF THAILAND

จิรวุฒิ พงษ์โสภณ[1], ฐาปนา จ้อยเจริญ[2], วิษณุ สุทธิวรรณ[3] และสุชาวดี สมสำราญ[4]
Chirawut Phongsophon[1], Thapana Choicharoen[2],
Witsanu Suttiwan[3*] and Suchawadee Somsamran[4]
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์[1-4]
Faculty of Education, Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage[1-4]
E-mail: witsanu@vru.ac.th[3*]

ได้รับบทความ: 28 ธันวาคม 2568; **แก้ไขบทความ**: 17 มีนาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 4 เมษายน 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อสร้างรูปแบบกิจกรรมเพื่อการพัฒนาครูระยะการเข้าสู่วิชาชีพภายใต้โครงการผลิตครูเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในภาคกลางตอนบนของประเทศไทย (2) เพื่อประเมินรูปแบบกิจกรรมเพื่อการพัฒนาครูระยะการเข้าสู่วิชาชีพภายใต้โครงการผลิตครูเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในภาคกลางตอนบนของประเทศไทย และ (3) เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมเพื่อการพัฒนาครูระยะการเข้าสู่วิชาชีพภายใต้โครงการผลิตครูเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ดำเนินการวิจัย 3 ระยะตามวัตถุประสงค์การวิจัย ระยะที่ 1 การสร้างรูปแบบกิจกรรม ใช้การสังเคราะห์เอกสาร และการประชุมเชิงปฏิบัติการกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน ระยะที่ 2 การประเมินรูปแบบกิจกรรม กลุ่มเป้าหมายคือครูผู้ช่วยที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 120 คน โดยแบ่งเป็นครูผู้ช่วยปีแรก 60 คน และครูผู้ช่วยปีที่สอง 60 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามความคิดเห็น วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระยะที่ 3 การสังเคราะห์ข้อเสนอแนะ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาจากคำถามปลายเปิดและบันทึกสะท้อนคิด ดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 17–20 ธันวาคม พ.ศ. 2567 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์

ผลการวิจัยพบว่า (1) ผลการสร้างรูปแบบกิจกรรมเพื่อการพัฒนาครูระยะการเข้าสู่วิชาชีพ ได้รูปแบบกิจกรรมที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การสร้างความตระหนักรู้ในวิชาชีพ การพัฒนาสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ การเรียนรู้ผ่านชุมชนวิชาชีพ (PLC) และการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง โดยมีกิจกรรมหลัก 8 กิจกรรม ครอบคลุมการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ นวัตกรรมการสอนบอร์ดเกม Active Learning การใช้เทคโนโลยีและ AI ทางการศึกษา

การใช้ผังกราฟิก การวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน การจัดการศึกษาแบบเรียนรวม และการเตรียมผลงานวิทยฐานะ (วPA) (2) ผลการประเมินรูปแบบกิจกรรม พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.39, S.D. = 0.52) สะท้อนว่ารูปแบบกิจกรรมมีความเหมาะสมทั้งด้านเนื้อหา กระบวนการ และประโยชน์ต่อการนำไปใช้จริงในสถานศึกษา (3) ผลการสังเคราะห์ข้อเสนอแนะพบว่าควรปรับปรุงโครงสร้างเวลาอบรมให้เหมาะสม ลดความหนาแน่นของกิจกรรม เพิ่มช่วงแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียน และเพิ่มหัวข้อที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติงานจริงของครูมากขึ้น ตลอดจนเสนอให้มีระบบติดตามผลและสนับสนุนหลังอบรมผ่านครูพี่เลี้ยงหรือชุมชนวิชาชีพออนไลน์

คำสำคัญ : การพัฒนาครู, การเข้าสู่วิชาชีพ, โครงการผลิตครูเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, การพัฒนารูปแบบกิจกรรม

Abstract

This mixed methods research aimed to (1) develop an activity model for teacher development during the induction phase under the Teacher Production for Local Development Project in the upper central region of Thailand, (2) evaluate the developed activity model for teacher development during the induction phase under the Teacher Production for Local Development Project in the upper central region of Thailand, and (3) synthesize recommendations for improving the activity model for teacher development during the induction phase under the Teacher Production for Local Development Project in the upper central region of Thailand. The research was conducted in three phases corresponding to the research objectives. Phase 1 involved developing the activity model through document synthesis and a focus group discussion with 7 experts. Phase 2 involved evaluating the activity model with a target group of 120 novice teachers participating in the program (60 first-year and 60 second-year teachers) using an opinion questionnaire; data were analyzed using means and standard deviations. Phase 3 involved synthesizing recommendations through content analysis of open-ended responses and reflection notes. Data were collected from 17–20 December 2024 at Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage.

The results revealed that: (1) The developed activity model consisted of four key components: professional awareness, instructional competency development, professional learning community (PLC) and reflective practice, and continuous professional growth, with eight core activities covering competency-based instruction, board game innovation for active learning, educational technology and AI integration, graphic organizer strategies, classroom action research, inclusive education, and preparation for performance appraisal (PA). (2) The overall appropriateness of the activity model was rated at a high level

(mean = 4.39, S.D. = 0.52), indicating suitability in terms of content, learning process, and practical applicability in real school contexts. (3) The synthesized recommendations suggested improvements in time management and activity structure, reduction of session density, extension of collaborative learning opportunities among schools, and additional topics relevant to real teaching practices. Moreover, it was proposed that a post-training support system should be established through mentoring and online professional learning communities.

Keywords: Teacher Development, Induction Phase, Teacher Production for Local Development Project, Activity Model Development

บทนำ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผ่านระบบการศึกษาถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการขับเคลื่อนประเทศ ซึ่งตัวแปรที่สำคัญที่สุดที่มีผลต่อคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนคือ “ครู” การสร้างครูที่มีสมรรถนะสูง ทั้งในด้านความรู้เชิงวิชาการ ทักษะการจัดการเรียนรู้ และจริยธรรมแห่งวิชาชีพ จึงเป็นภารกิจเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ภาคกลางตอนบนของประเทศไทยที่มีความต้องการครูคุณภาพเพื่อยกระดับการศึกษาในท้องถิ่นอย่างเร่งด่วน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563: 47-62) รัฐบาลไทยได้เล็งเห็นความสำคัญในประเด็นนี้ จึงมีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2559 อนุมัติโครงการผลิตครูเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูในพื้นที่ห่างไกลและยกระดับคุณภาพการศึกษาในระดับฐานราก โดยมีเป้าหมายผลิตครูคุณภาพสูงจำนวนกว่า 47,000 คน ตลอดระยะเวลาโครงการ (พ.ศ. 2559–2570) ครูในโครงการนี้ไม่เพียงแต่เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ แต่ยังมีพันธกิจสำคัญในการกลับไปพัฒนาภูมิลำเนาของตนเอง นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม จุดเปลี่ยนที่สำคัญที่สุดของเส้นทางวิชาชีพคือ “ระยะเข้าสู่วิชาชีพ” (Induction Period) ซึ่งครอบคลุมช่วง 2 ปีแรกของการปฏิบัติงานในฐานะครูผู้ช่วย ช่วงเวลานี้ถือเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่เต็มไปด้วยความท้าทาย ทั้งการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมองค์กร การเผชิญกับภาระงานที่หลากหลาย และความคาดหวังในการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ จากรายงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2563: 47-62) พบว่าครูผู้ช่วยในประเทศไทยจำนวนมากต้องเผชิญกับภาวะความเครียดอันเนื่องมาจากภาระงานที่ล้นตัว การขาดประสบการณ์ในการแก้ปัญหาหน้างาน และความไม่มั่นใจในบทบาทครูมืออาชีพ หากครูใหม่เหล่านี้ไม่ได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสมในช่วงรอยต่อดังกล่าว อาจส่งผลกระทบเชิงลบต่อแรงจูงใจในการทำงาน ความมั่นใจในตนเอง และท้ายที่สุดอาจส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในระดับสากล งานวิจัยจำนวนมากยืนยันตรงกันว่าการจัดโปรแกรมการพัฒนาครูในระยะเข้าสู่วิชาชีพ (Induction Program) ที่มีประสิทธิภาพ สามารถช่วยลดอัตราการลาออกของครูใหม่และสร้างความมั่นใจในการปฏิบัติงานได้อย่างมีนัยสำคัญ (Ingersoll & Strong, 2011: 201-233) ประเทศชั้นนำด้านการศึกษา เช่น ฟินแลนด์และสิงคโปร์ ต่างให้ความสำคัญกับโครงการพัฒนาครูใหม่ที่เข้มข้น โดยเน้นการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community:

PLC) การส่งเสริมการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน และการบูรณาการเทคโนโลยีเพื่อยกระดับการสอน นอกจากนี้ Darling-Hammond (2017: 291-309) ยังเน้นย้ำว่าหลักสูตรพัฒนาครูควรให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ (Practice-based Learning) และการสะท้อนคิด (Reflective Practice) เพื่อให้ครูสามารถเชื่อมโยงทฤษฎีสู่การแก้ปัญหาจริงในห้องเรียนได้

เมื่อพิจารณาผ่านมุมมองแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy) ของ Knowles (1984: 35-42) จะพบว่าครูผู้ช่วยเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อกระบวนการเรียนรู้นั้นมีส่วนร่วม มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงที่พวกเขาต้องเผชิญ หลักการนี้จึงกลายเป็นหัวใจสำคัญในการออกแบบกิจกรรม PLC และการวิจัยในชั้นเรียน อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศไทยจะมีการจัดกิจกรรมพัฒนาครูอยู่เป็นประจำ แต่ในอดีตยังพบข้อจำกัดสำคัญคือ หลักสูตรมักขาดความเป็นระบบ ไม่สอดคล้องกับบริบทความต้องการที่แท้จริงของครูในแต่ละพื้นที่ และขาดการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

ในปี พ.ศ. 2567 มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ร่วมกับเครือข่ายสถาบันฝ่ายผลิตครูภาคกลางตอนบน ได้ตระหนักถึงความจำเป็นดังกล่าว จึงได้ดำเนินการจัดโครงการ Induction Program รุ่นที่ 7 สำหรับครูผู้ช่วยในโครงการผลิตครูเพื่อพัฒนาท้องถิ่นที่บรรจุในปี 2565 จำนวน 120 คน (แบ่งเป็นครูปีแรก 60 คน และปีที่สอง 60 คน) ระหว่างวันที่ 17–20 ธันวาคม 2567 โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เนื้อหาของหลักสูตรครอบคลุมประเด็นสำคัญอย่างหลากหลาย อาทิ การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ การสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ที่น่าสนใจ (เช่น บอร์ดเกมการศึกษาและผังกราฟิก) การวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน การสร้างห้องเรียนแห่งการคิด การจัดการศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusive Education) และการพัฒนาทักษะดิจิทัลเพื่อการสื่อสารและการสอน นอกจากนี้ ยังมีการเตรียมความพร้อมสำหรับการเลื่อนวิทยฐานะตามเกณฑ์ วPA และการสร้างเครือข่ายครูผ่านกระบวนการ PLC ทั้งในรูปแบบการสะท้อนร่วมกันและการสะท้อนคิดส่วนบุคคล ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการบ่มเพาะความเป็นครูมืออาชีพ

แม้การดำเนินงานจะมีความครอบคลุม แต่ผลจากการรับฟังความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมพบประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการพัฒนาในอนาคต เช่น ความต้องการให้ปรับช่วงเวลาการอบรมให้กระชับและตรงกับช่วงปิดภาคเรียนเพื่อลดภาระงาน ตลอดจนการเพิ่มหัวข้อด้าน “Soft Skills” เช่น ทักษะการปฐมพยาบาลเบื้องต้น และจิตวิทยาเชิงบวกเพื่อดูแลสุขภาวะของครู ประเด็นเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าหลักสูตรการพัฒนาครูต้องมีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อพลวัตความต้องการของครูผู้ช่วยอย่างแท้จริง

การศึกษาครั้งนี้จึงบูรณาการแนวคิดสำคัญ 3 ประการ เพื่อเป็นรากฐานในการวิเคราะห์และออกแบบหลักสูตร ได้แก่ แนวคิดการพัฒนาครูใหม่ (Novice Teacher Development): มุ่งเน้นการสร้างระบบสนับสนุนที่เข้มแข็งในช่วง 2 ปีแรก เพื่อลดอัตราการสูญเสียบุคลากรและเพิ่มประสิทธิภาพการสอนตามแนวคิดของ Ingersoll และ Strong (2011: 201-233) แนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Adult Learning Theory) การออกแบบกิจกรรมต้องเป็นแบบ Problem-Centered เน้นการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านสถานการณ์จริง แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-Based Curriculum Design) มุ่งเน้นให้ผู้เข้าอบรมเกิดสมรรถนะจริง

7 ด้านหลัก ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ การสร้างนวัตกรรม (บอร์ดเกมและผังกราฟิก) ทักษะดิจิทัล การวิจัยแก้ปัญหาผู้เรียน การศึกษาแบบเรียนรวม การทำ PLC และการเตรียมตัวสู่ วPA

กรอบแนวคิดการวิจัยนี้จึงเริ่มจาก ปัจจัยนำเข้า (Input) คือข้อมูลพื้นฐานและความต้องการของครูผู้ช่วย ภายใต้นโยบายโครงการผลิตครูเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เข้าสู่ กระบวนการ (Process) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการตามหัวข้อสมรรถนะที่กำหนด โดยเน้นการมีส่วนร่วม นำไปสู่ ผลลัพธ์ (Output) คือสมรรถนะและความมั่นใจที่เพิ่มขึ้นของครูผู้ช่วย และส่งผลกระทบในระยะยาว (Outcome) คือการมีครูที่มีสมรรถนะเข้มแข็ง สามารถพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและสร้างเครือข่ายวิชาชีพที่ยั่งยืนได้

ดังนั้น งานวิจัยนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นกลไกตรวจสอบและพัฒนาระบบการบ่มเพาะครูผู้ช่วยให้ก้าวสู่การเป็นครูมืออาชีพได้อย่างมั่นคง วัตถุประสงค์หลักของการศึกษาครั้งนี้คือเพื่อสร้าง รูปแบบกิจกรรม ศึกษาความเหมาะสมของรูปแบบกิจกรรมInduction Program รุ่นที่ 7 รวมถึงการสังเคราะห์ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ผลที่คาดว่าจะได้รับ คือจะได้ต้นแบบการออกแบบหลักสูตรการพัฒนาครูในระยะเข้าสู่วิชาชีพที่ตั้งอยู่บนฐานความต้องการจริงและทฤษฎีที่เป็นสากล ซึ่งไม่เพียงแต่จะช่วยยกระดับสมรรถนะของครูผู้ช่วยรุ่นปัจจุบัน แต่ยังเป็นแนวทางสำคัญในการวางรากฐานการพัฒนาครูในรุ่นต่อไป เพื่อสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อคุณภาพการศึกษาของท้องถิ่นและประเทศชาติในระยะยาว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสร้างรูปแบบกิจกรรมเพื่อการพัฒนาครูระยะการเข้าสู่วิชาชีพภายใต้โครงการผลิตครูเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในภาคกลางตอนบนของประเทศไทย
2. เพื่อประเมินรูปแบบกิจกรรมเพื่อการพัฒนาครูระยะการเข้าสู่วิชาชีพภายใต้โครงการผลิตครูเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในภาคกลางตอนบนของประเทศไทย
3. เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมเพื่อการพัฒนาครูระยะการเข้าสู่วิชาชีพภายใต้โครงการผลิตครูเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

การทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมในการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาครูในช่วงระยะเข้าสู่วิชาชีพ (Induction Period) ซึ่งเป็นช่วงเวลาสำคัญ 2 ปีแรกของการปฏิบัติงาน โดยบูรณาการแนวคิดสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ แนวคิดการพัฒนาครูใหม่ (Novice Teacher Development) เพื่อสร้างระบบสนับสนุนและลดอัตราการลาออก แนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Adult Learning Theory) ที่ยึดปัญหาเป็นศูนย์กลางและเน้นการมีส่วนร่วม และแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-Based Curriculum Design) เพื่อยกระดับทักษะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก นวัตกรรม และเทคโนโลยี

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ (Model) คำว่า "รูปแบบ" (Model) ในบริบทการวิจัยทางการศึกษา หมายถึง แบบจำลองหรือแผนผังที่แสดงองค์ประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบในเชิงระบบ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ โดย Richey and Klein (2007: 1-41) ได้ให้ความหมายว่ารูปแบบเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นจริงในรูปของภาพจำลองที่ช่วยให้เข้าใจ

ปรากฏการณ์ที่ซับซ้อน ซึ่งรูปแบบที่ดีควรประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ (1) หลักการหรือแนวคิดพื้นฐาน (2) วัตถุประสงค์ (3) กระบวนการหรือขั้นตอน (4) เงื่อนไขของการนำไปใช้ และ (5) ผลที่คาดว่าจะได้รับ (Joyce, Weil, and Calhoun, 2015: 3-20) ทั้งนี้ การพัฒนารูปแบบทางการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยการสังเคราะห์จากฐานทฤษฎี การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ และการทดลองใช้จริง เพื่อให้ได้รูปแบบที่มีความตรงและความน่าเชื่อถือ

ความสำคัญของระยะเข้าสู่วิชาชีพและระบบสนับสนุนครูใหม่ ระยะเข้าสู่วิชาชีพครู (Induction Period) ในช่วง 2 ปีแรกถือเป็นช่วงเวลาที่สำคัญเนื่องจากครูผู้ช่วยต้องมีการปรับตัวสูง ครูผู้ช่วยต้องปรับตัวทั้งด้านการจัดการเรียนรู้และภาระงานอื่น ๆ ในโรงเรียน งานวิจัยในไทยพบว่าครูผู้ช่วยหรือครูที่เพิ่งเริ่มปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่นานมักจะประสบปัญหาความเครียดในการปฏิบัติงาน และขาดประสบการณ์การทำงานอื่น ๆ นอกเหนือจากการสอน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563) ขณะที่งานวิจัยในระดับนานาชาติมีผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าโปรแกรมระยะเข้าสู่วิชาชีพที่มีระบบที่ดีจะสามารถลดอัตราการลาออกของครูและช่วยสร้างความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ของครูได้อย่างประสิทธิภาพ (Ingersoll & Strong, 2011: 201-233)

แนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่และการพัฒนาเชิงปฏิบัติ การพัฒนาครูจำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy) ของ Knowles (1984: 35-42) ซึ่งระบุว่าผู้ใหญ่จะสามารถเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อกระบวนการเรียนรู้นั้นเชื่อมโยงกับปัญหาจริงในห้องเรียนและมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับ Darling-Hammond (2017: 291–309) ที่เน้นความสำคัญของการพัฒนาครูว่าควรเป็นการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ (Practice-based Learning) เพื่อให้ครูสามารถเชื่อมโยงทฤษฎีสู่การปฏิบัติจริง

การพัฒนาสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 และข้อจำกัดในปัจจุบัน หลักสูตรพัฒนาครูในปัจจุบันจำเป็นต้องมุ่งเน้นสมรรถนะหลักที่มีความทันสมัย เช่น การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ การใช้นวัตกรรมบอร์ดเกม ผังกราฟิก ทักษะดิจิทัล และการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน รวมถึงการเตรียมความพร้อมตามเกณฑ์ข้อตกลงในการพัฒนางาน (Performance Agreement: PA) อย่างไรก็ตาม ในบริบทประเทศไทยยังพบข้อจำกัดเรื่องหลักสูตรที่ขาดความเป็นระบบ (Gervais, 2016: 98-106)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ดำเนินการวิจัย 3 ระยะตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 การสร้างรูปแบบกิจกรรม

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน ประกอบด้วยอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านหลักสูตรและการสอน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพัฒนาครูจากเครือข่ายสถาบันฝ่ายผลิตครูภาคกลางตอนบน และผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์กำกับดูแลครูผู้ช่วยในโรงเรียน

เครื่องมือ ได้แก่ แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสังเคราะห์กิจกรรม และแบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Focus Group Discussion)

การดำเนินการ (1) ศึกษาและสังเคราะห์เอกสารโครงการ Induction Program รุ่นที่ 7 ตารางกำหนดการอบรม คู่มือแนวทางการออกแบบหลักสูตรพัฒนาครูในระยะเข้าสู่วิชาชีพจาก

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง (2) สังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบกิจกรรม (3) ตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการกับผู้เชี่ยวชาญ

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 2 การประเมินรูปแบบกิจกรรม

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูผู้ช่วยโครงการผลิตครูเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ที่ได้รับการบรรจุแต่งตั้งในปี พ.ศ. 2565 จำนวน 120 คน แบ่งเป็นครูผู้ช่วยปีแรก 60 คน และครูผู้ช่วยปีที่สอง 60 คน คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้เข้าร่วมอบรม Induction Program รุ่นที่ 7 ระหว่างวันที่ 17–20 ธันวาคม พ.ศ. 2567 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

เครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Questionnaire) ประกอบด้วยคำถามปลายปิดแบบ Likert Scale 5 ระดับ และคำถามปลายเปิด ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือดังนี้ ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้ค่าระหว่าง 0.80–1.00 ความเชื่อมั่น (Reliability) ทดลองใช้กับครูผู้ช่วยกลุ่มเล็กจำนวน 30 คน ที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มตัวอย่างจริง ได้ค่า Cronbach's Alpha Coefficient เท่ากับ 0.87 (Creswell and Creswell, 2018: 102-108; Tavakol and Dennick, 2011: 53-55)

การวิเคราะห์ข้อมูล: ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ระยะที่ 3 การสังเคราะห์ข้อเสนอแนะ

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูผู้ช่วยจำนวน 120 คน (กลุ่มเดียวกับระยะที่ 2)

เครื่องมือ ได้แก่ คำถามปลายเปิดในแบบสอบถาม และบันทึกการสะท้อนคิด (Reflection Notes) จากกิจกรรม PLC

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการสังเคราะห์เชิงธีม (Thematic Synthesis) โดยมีขั้นตอน ได้แก่ การถอดความข้อมูล การเข้ารหัสข้อมูล การจัดหมวดหมู่ และการตีความข้อมูล

การวิเคราะห์เชิงปริมาณช่วยสะท้อนภาพรวมของความคิดเห็นและความพึงพอใจ ขณะที่การวิเคราะห์เชิงคุณภาพช่วยอธิบายประสบการณ์ตรงและข้อเสนอแนะเชิงลึก ทั้งสองส่วนนี้ถูกนำมาผสมผสานกัน (Triangulation) เพื่อสังเคราะห์เป็นผลการวิจัยที่มีความครบถ้วนและน่าเชื่อถือ

ผลการวิจัย

1. ผลการสร้างรูปแบบกิจกรรมเพื่อการพัฒนาครูระยะการเข้าสู่วิชาชีพ

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อสร้างรูปแบบกิจกรรมเพื่อการพัฒนาครูระยะการเข้าสู่วิชาชีพภายใต้โครงการผลิตครูเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า การสร้างรูปแบบกิจกรรมพัฒนาครูผู้ช่วยได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบโดยอาศัย

การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารเชิงนโยบายและเอกสารโครงการ รวมทั้งการสังเคราะห์แนวคิดทางทฤษฎีและการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการกับผู้เชี่ยวชาญ

เมื่อสังเคราะห์โครงสร้างเชิงระบบของกิจกรรมจากการอบรม พบว่าสาระและวิธีการจัดกิจกรรมสามารถจำแนกเป็น 3 มิติสำคัญ ได้แก่ (1) มิติเนื้อหาวิชาชีพครู (Professional Knowledge) (2) มิติกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) และ (3) มิติการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง (Professional Growth)

จากการตรวจสอบและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จึงได้พัฒนารูปแบบกิจกรรมพัฒนาครูผู้ช่วย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนเชิงกระบวนการ ได้แก่ (1) ขั้นสร้างการตระหนักรู้ทางวิชาชีพ (Professional Awareness) (2) ขั้นพัฒนาสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้และนวัตกรรมการสอน (Instructional Competency and Innovation Development) (3) ขั้นแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนคิดทางวิชาชีพ (Professional Reflection and PLC) และ (4) ขั้นพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง (Continuous Professional Growth) โดยได้ออกแบบเป็นกิจกรรมสำคัญ 8 กิจกรรม

2. ผลการประเมินรูปแบบกิจกรรมเพื่อการพัฒนาครูระยะการเข้าสู่วิชาชีพ

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อประเมินรูปแบบกิจกรรมเพื่อการพัฒนาครูระยะการเข้าสู่วิชาชีพภายใต้โครงการผลิตครูเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ผลการวิเคราะห์แบบสอบถามจากครูผู้ช่วย จำนวน 120 คน โดยรวมผู้เข้าร่วมประเมินว่ากิจกรรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.39, SD = 0.52) รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินรูปแบบกิจกรรมพัฒนาครูผู้ช่วย

ด้านที่ประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	SD	ระดับความเหมาะสม
การเรียนรู้ฐานสมรรถนะ	4.45	0.52	มากที่สุด
การพัฒนาบอร์ดเกมเพื่อ Active Learning	4.42	0.55	มากที่สุด
การใช้เทคโนโลยีการเรียนรู้อย่างง่ายในชั้นเรียน	4.38	0.57	มาก
การใช้ผังกราฟฟิกเพื่อพัฒนาทักษะการคิด	4.36	0.50	มาก
การวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน	4.40	0.48	มาก
การสร้างห้องเรียนแห่งการคิด	4.35	0.51	มาก
การพัฒนาทักษะทางดิจิทัลสำหรับครู	4.41	0.53	มาก
การจัดการศึกษาแบบเรียนรวม	4.32	0.56	มาก
การเตรียมความพร้อมวิทยฐานะ (วPA)	4.39	0.49	มาก
PLC การสะท้อนร่วมกันและสะท้อนคิด	4.44	0.52	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	**4.39**	**0.52**	**มาก**

3. ผลการสังเคราะห์ข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบกิจกรรม

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมเพื่อการพัฒนาครูระยะการเข้าสู่วิชาชีพภายใต้โครงการผลิตครูเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า ผู้เข้าอบรมมีข้อเสนอแนะเชิงพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ต่อหลักสูตรโดยสังเคราะห์เป็นสาระสำคัญใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเวลาและโครงสร้างการอบรม ด้านเนื้อหา ด้านรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ ด้านระบบสนับสนุนทางวิชาการ และด้านการพัฒนาต่อเนื่องเชิงอาชีพ

ด้านเวลาและโครงสร้างการอบรม ผู้เข้าอบรมระบุว่าการอบรมที่ดำเนินการต่อเนื่องยาวนานส่งผลให้เกิดความเหนื่อยล้า ควรจัดในช่วงปิดภาคเรียนเพื่อลดภาระงานสอน

ด้านเนื้อหา ผู้เข้าอบรมเสนอให้เพิ่มหัวข้อที่สนับสนุนบริบทจริง เช่น จิตวิทยาเชิงบวก เทคนิคการดูแลนักเรียนรายบุคคล การจัดการอารมณ์และความเครียดของครู และการทำ Best Practice เพื่อยื่น วPA

ด้านรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ มีข้อเสนอให้คงรูปแบบ Workshop แต่เพิ่มการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามโรงเรียนและสร้างเวทีนำเสนอผลงาน

ด้านระบบสนับสนุนทางวิชาการ ผู้เข้าอบรมเสนอให้มีการติดตามผลหลังอบรมและเพิ่มระบบครูพี่เลี้ยง (Mentoring) หรือ PLC ออนไลน์

ด้านการพัฒนาต่อเนื่องเชิงอาชีพ ผู้เข้าอบรมต้องการเวทีนำเสนอผลงานครู (Innovation Showcase) เพื่อส่งเสริมขวัญกำลังใจและเผยแพร่นวัตกรรม

อภิปรายผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อสร้างรูปแบบกิจกรรมเพื่อการพัฒนาครูระยะการเข้าสู่วิชาชีพ ผลการวิจัยพบว่า สามารถสร้างรูปแบบกิจกรรมที่มีองค์ประกอบเชิงโครงสร้างชัดเจน 4 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาทัศนคติวิชาชีพ การเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ การเรียนรู้ผ่านชุมชนวิชาชีพ (PLC) และการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากกระบวนการพัฒนารูปแบบได้อาศัยการสังเคราะห์ฐานทฤษฎีที่เข้มแข็งร่วมกับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญอย่างเป็นระบบ ทำให้ได้รูปแบบที่มีความครบถ้วนทั้งมิติเนื้อหา กระบวนการ และผลลัพธ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Induction System ของ Ingersoll และ Strong (2011: 201-233) ที่เน้นว่าครูมือใหม่จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นระบบในช่วงเริ่มวิชาชีพ และสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ตาม Knowles (1984: 35-42) ที่ระบุว่าผู้ใหญ่เรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อการเรียนรู้มีความหมายต่อการทำงานของตนและสามารถประยุกต์ใช้ได้จริง นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Darling-Hammond (2017: 291-309) ที่เน้นว่าการพัฒนาครูควรเป็นการเรียนรู้บนฐานการปฏิบัติจริง (Practice-based Learning) รวมถึงสอดคล้องกับแนวคิดของ Richey and Klein (2007: 1-41) และ Joyce, Weil, and Calhoun (2015: 3-20) ที่ระบุว่ารูปแบบที่ดีต้องมีองค์ประกอบที่ชัดเจนและผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อประเมินรูปแบบกิจกรรม ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.39) ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากเนื้อหาของกิจกรรมมีความสอดคล้องกับบริบทวิชาชีพครูผู้ช่วย และกระบวนการจัดการเรียนรู้ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญผ่าน

กิจกรรม Workshop และ PLC ที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประกอบกับคุณภาพของวิทยากรที่สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับ Guskey (2002: 381-391) ที่ระบุว่าความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมเป็นตัวบ่งชี้แรกของการพัฒนาวิชาชีพครูที่มีคุณภาพ และมีอิทธิพลต่อการนำไปใช้จริงภายหลังการอบรม

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอแนะ ผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้าอบรมเสนอให้ปรับปรุงหลักสูตรในเชิงระบบ ทั้งการบริหารเวลาอบรม การเพิ่มหัวข้อเชิงปฏิบัติ และการสร้างระบบติดตามผลหลังอบรม ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากครูผู้ช่วยต้องเผชิญกับภาระงานหลากหลายในสถานศึกษาจริง จึงต้องการหลักสูตรที่ยืดหยุ่นและต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Avalos (2011: 10-20) ที่ย้ำว่าการพัฒนาครูที่มีประสิทธิผลต้องเป็นกระบวนการต่อเนื่องและยึดโยงกับชุมชนทางวิชาชีพ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาครูยุคใหม่ผ่านรูปแบบกิจกรรมการพัฒนาครูระยะเข้าสู่วิชาชีพ ที่บูรณาการแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่เข้ากับสมรรถนะในศตวรรษที่ 21 องค์ความรู้สำคัญประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลักที่ร้อยเรียงกัน คือ การสร้างความตระหนักรู้ในวิชาชีพ การพัฒนาสมรรถนะผ่านนวัตกรรม การใช้กระบวนการ PLC ร่วมกับการสะท้อนคิด และการวางแผนความเจริญก้าวหน้าทางวิชาชีพ

ภาพที่ 2 แสดงองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย: รูปแบบกิจกรรมพัฒนาครูระยะเข้าสู่วิชาชีพ

สรุป

ผลการสร้างรูปแบบกิจกรรมเพื่อการพัฒนาครูระยะการเข้าสู่วิชาชีพภายใต้โครงการผลิตครูเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในภาคกลางตอนบนของประเทศไทย พบว่าได้รูปแบบกิจกรรมที่มี 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การสร้างความตระหนักรู้ในวิชาชีพ สมรรถนะการจัดการเรียนรู้ การเรียนรู้ผ่านชุมชนวิชาชีพ (PLC) และการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง โดยมีกิจกรรมหลัก 8 ด้านที่เน้นการปฏิบัติจริง

ผลการประเมินรูปแบบกิจกรรม พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.39, S.D. = 0.52) โดยกิจกรรมด้านการเรียนรู้ฐานสมรรถนะและการทำ PLC ได้รับคะแนนสูงสุด

ผลการสังเคราะห์ข้อเสนอแนะพบว่าครูผู้ช่วยต้องการให้ลดความหนาแน่นของกิจกรรม เพิ่มหัวข้อที่เชื่อมโยงกับสุขภาวะ และจัดตั้งระบบติดตามผลหลังการอบรมผ่านครูพี่เลี้ยง (Mentoring) และชุมชนวิชาชีพออนไลน์ (Online PLC)

ผลการสังเคราะห์ข้อเสนอแนะพบว่าครูผู้ช่วยต้องการให้ลดความหนาแน่นของกิจกรรมและเพิ่มหัวข้อที่เชื่อมโยงกับสุขภาวะ เช่น จิตวิทยาเชิงบวกและการจัดการอารมณ์ ในด้านการอภิปรายผล ข้อเสนอเหล่านี้สะท้อนว่าการพัฒนาครูที่ยั่งยืนต้องไม่หยุดเพียงการอบรม แต่ต้องมีระบบสนับสนุนต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้จัดตั้งระบบติดตามผลหลังการอบรมผ่านกระบวนการครูพี่เลี้ยง (Mentoring) และชุมชนวิชาชีพออนไลน์ (Online PLC) เพื่อประเมินผลลัพธ์ในระยะยาวและช่วยให้ครูพัฒนาผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 นโยบายการจัดให้มีระบบการพัฒนาครูแบบต่อเนื่องและยืดหยุ่น (Sustainable and Flexible Induction Policy) หน่วยงานระดับนโยบายควรปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาครูใหม่จากการจัดอบรมแบบรวมศูนย์ในระยะเวลาสั้น ๆ เป็นการพัฒนาที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับภาระงานจริง โดยควรกำหนดเป็นนโยบายให้สถานศึกษาจัดสรรเวลาสำหรับการพัฒนาวิชาชีพในช่วงปิดภาคเรียนเพื่อลดภาระงานสอน และบูรณาการเนื้อหาที่มุ่งเน้นทั้งสมรรถนะทางวิชาชีพและสุขภาวะของครู (Teacher Well-being) เช่น จิตวิทยาเชิงบวกและการจัดการความเครียด เพื่อให้ครูผู้ช่วยสามารถปรับตัวเข้าสู่บทบาทวิชาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

1.2 นโยบายการสร้างกลไกสนับสนุนหลังการอบรมผ่านเครือข่ายดิจิทัล (Post-Training Support and Digital Networking Policy) ควรมีการกำหนดนโยบายให้หน่วยงานฝ่ายผลิตครูและหน่วยงานผู้ใช้ครูร่วมกันสร้าง “ระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้” หลังจบการอบรม โดยจัดตั้งระบบครูพี่เลี้ยง (Mentoring System) และชุมชนวิชาชีพออนไลน์ (Online PLC) อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นช่องทางในการปรึกษาและแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนรู้ในพื้นที่จริง รวมถึงการจัดเวทีนำเสนอนวัตกรรม (Innovation Showcase) เพื่อเชิดชูเกียรติและขยายผลแนวปฏิบัติที่ดีของครูใหม่สู่ระดับนโยบาย ซึ่งจะช่วยลดอัตราการลาออกจากวิชาชีพและสร้างเครือข่ายวิชาชีพที่เข้มแข็งในระดับท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

2.1 การจัดการอบรมในอนาคต ควรปรับตารางเวลาให้เหมาะสม เช่น จัดในช่วงปิดภาคเรียน และลดความต่อเนื่องที่ยาวเกินไป เพื่อให้ผู้เข้าร่วมมีสมาธิและพลังงานในการเรียนรู้เต็มที่

2.2 การเพิ่มเติมหัวข้ออบรม ควรบูรณาการเนื้อหาที่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของครู เช่น การเสริมทักษะชีวิต จิตวิทยาเชิงบวก และการจัดการอารมณ์เพื่อครู

2.3 การติดตามผลลัพธ์ระยะยาว ควรมีระบบติดตามหลังการอบรม เพื่อประเมินว่าครูผู้ช่วยสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปใช้จริงในห้องเรียนและพัฒนาผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง

3. ขอเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 การวิจัยในอนาคตควรใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) โดยเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่มีมิติรอบด้านมากขึ้น

3.2 ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อติดตามผลการนำแนวทางการอบรมไปประยุกต์ใช้จริงในโรงเรียน

3.3 การวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่าง Induction Program รุ่นต่าง ๆ (เช่น รุ่นที่ 7 และรุ่นที่ 8) จะช่วยให้สามารถประเมินความก้าวหน้าและพัฒนาหลักสูตรได้ต่อเนื่อง

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษานี้สำเร็จได้ด้วยความร่วมมือและการให้ความอนุเคราะห์จากหลายฝ่าย ขอแสดงความขอบคุณโครงการผลิตครูเพื่อพัฒนาท้องถิ่นและเครือข่ายสถาบันฝ่ายผลิตครูภาคกลางตอนบนที่สนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมและประสานงานวิจัย ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สำหรับการเอื้อเฟื้อสถานที่ดำเนินการ รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 7 ท่านที่ช่วยตรวจสอบและพัฒนารูปแบบกิจกรรมให้สมบูรณ์ ท้ายที่สุดขอบคุณครูผู้ช่วยทั้ง 120 คนที่เสียสละเวลาเข้าร่วมกิจกรรมและสะท้อนข้อมูลอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ความร่วมมือของทุกฝ่ายช่วยให้งานวิจัยนี้เป็นต้นแบบการพัฒนาครูใหม่ที่มีประสิทธิภาพสืบไป

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). *รายงานผลการประเมินคุณภาพครูผู้ช่วยในช่วงทดลองงาน.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

Avalos, B. (2011). Teacher professional development in Teaching and Teacher Education Over Ten Years. *Teaching and Teacher Education. 27*(1), 10-20. https://doi.org/10.1016/j.tate.2010.08.007

Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approach* 5th ed. Los Angeles: SAGE.

Darling-Hammond, L. (2017). Teacher Education Around the World: What Can We Learn from International Practice? *European Journal of Teacher Education. 40*(3), 291–309. https://doi.org/10.1080/02619768.2017.1315399

Gervais, J. (2016). The Operational Definition of Competency-based Education. *Competency-Based Education, 1*(2). 98–106.

Guskey, T. R. (2002). Professional Development and Teacher Change. *Teachers and Teaching. 8*(3), 381–391. https://doi.org/10.1080/135406002100000512

Ingersoll, R., & Strong, M. (2011). The Impact of Induction and Mentoring Programs for Beginning Teachers: A Critical Review of the Research. *Review of Educational Research. 81*(2), 201–233. https://doi.org/10.3102/0034654311403323

Joyce, B., Weil, M., & Calhoun, E. (2015). *Models of Teaching* 9th ed. Boston: Pearson.

Knowles, M. S. (1984). *Andragogy in Action: Applying Modern Principles of Adult Learning.* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Richey, R. C., & Klein, J. D. (2007). *Design and Development Research: Methods, Strategies, and Issues.* Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Suttiwan, W., Yuenyong, C., & Maneelam, P. (2022). Autoethnographic Research Grounded Knowledge in School Context. *Journal of Teacher Professional Learning Community (JTPLC). 2*(2), 33–60. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/JTPLC/article/view/262247

Tavakol, M., & Dennick, R. (2011). Making Sense of Cronbach's Alpha. *International Journal of Medical Education. 2,* 53–55. https://doi.org/10.5116/ijme.4dfb.8dfd

การพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 3

DEVELOPMENT OF LEARNER-CENTERED SCHOOL MANAGEMENT BASED ON MORAL AND ETHICAL PROMOTION IN THE DIGITAL AGE ACCORDING TO THE FOUR IDDHIPADA PRINCIPLES UNDER THE MAHASARAKHAM PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 3

ทยกมล ฉัตรดอน[1], พัชราภรณ์ อิทธิวิศิษฏ์[2] และยิ่งสรรค์ หาพา[3]
Tayakamon Chatdon[1], Patcharaporn Itthivisit[2] and Yingsan Hapha[3]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย[1-3]
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon Kaen Campus, Thailand[1-3]
E-mail: tayakamon@gmail.com[1]

ได้รับบทความ: 1 มีนาคม 2569; **แก้ไขบทความ**: 7 เมษายน 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 8 เมษายน 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 3 2) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 3 เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 145 คน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เทียบกำหนดตารางของเครจซี่และมอร์แกน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 103 คน ใช้สถิติหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบ (F-test) กรณีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA)

ผลการวิจัยพบว่า

สภาพการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม ($\bar{x}$ = 4.25, S.D. = 0.51) รองลงมา ได้แก่ ด้านการบริหารเชิงนโยบายและการวางแผนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ($\bar{x}$ = 4.21, S.D. = 0.54) และด้านการกำกับ ติดตาม และประเมินผล ($\bar{x}$ = 4.19, S.D. = 0.55) ตามลำดับ ทั้งนี้ สถานศึกษามีการนำหลักคุณธรรม จริยธรรมมาเป็นกรอบในการกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติทางการบริหาร เพื่อส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านและสอดคล้องกับบริบทของสังคมดิจิทัล

แนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 ควรมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติด้านการบริหารจัดการศึกษาเชิงผู้เรียนเป็นศูนย์กลางควบคู่กับคุณธรรม จริยธรรมและจริยธรรมดิจิทัล โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือสนับสนุนการบริหารและการจัดการเรียนรู้ นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาทรัพยากรที่บูรณาการหลักคุณธรรม จริยธรรมเชิงพุทธและคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ในทุกกระบวนการบริหาร ตลอดจนพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เพื่อให้การพัฒนาทรัพยากรทางการบริหารมีความยั่งยืน สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคดิจิทัลอย่างมีคุณภาพ

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษา, การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม, หลักอิทธิบาท 4

Abstract

The objectives of this research were: 1) To study the state of development in learner-centered school management based on moral and ethical promotion in the digital age under the Mahasarakham Primary Educational Service Area Office 3. 2) To propose guidelines for the development of learner-centered school management based on moral and ethical promotion in the digital age according to the Four *Iddhipada* Principles under the Mahasarakham Primary Educational Service Area Office 3. This study employed a mixed-methods research design, combining both quantitative and qualitative approaches. The population consisted of 145 school directors. The sample size was determined using the Krejcie and Morgan table, resulting in a sample of 103 participants. The statistics used for data analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, and the F-test for One-Way Analysis of Variance (ANOVA).

The research findings revealed that:

The research findings revealed that the state of development in learner-centered school management based on moral and ethical promotion in the digital age under the Mahasarakham Primary Educational Service Area Office 3 was overall at a high level. Considering each aspect, the aspect with the highest mean was Learner-Centered Learning Management and Appropriate Use of Digital Technology ($\bar{x}$ = 4.25, S.D. = 0.51) followed by Learner-Centered Policy Management and Planning ($\bar{x}$ = 4.21, S.D. = 0.54), and Monitoring, Follow-up, and Evaluation ($\bar{x}$ = 4.19, S.D. = 0.55), respectively. Furthermore, educational institutions have integrated moral and ethical frameworks into policy formulation and administrative practices to promote holistic student development consistent with the digital society context.

The guidelines for developing learner-centered school management based on moral and ethical promotion in the digital age according to the Four *Iddhipada* Principles should focus on enhancing the potential of administrators, teachers, and educational personnel in terms of knowledge, skills, and attitudes toward learner-centered management integrated with morality, ethics, and digital ethics. Information technology should be utilized as a tool to support administration and learning management. Additionally, there should be a promotion of policies and resource development plans that integrate Buddhist ethics and desirable student characteristics into every administrative process. Moreover, participatory systems involving both internal and external stakeholders should be developed to ensure the sustainability of administrative resource development, alignment with the local context, and a high-quality response to societal changes in the digital era.

Keywords: Educational Administration, Moral and Ethical Promotion, Four *Iddhipada* Principles

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในยุคดิจิทัลได้ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาในทุกมิติ ทั้งด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมร่วมสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถานศึกษาจำเป็นต้องปรับรูปแบบการบริหารจากการเน้นโครงสร้างและกระบวนการแบบดั้งเดิม ไปสู่การบริหารที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพ และมีความรับผิดชอบต่อสังคม ทั้งนี้ การพัฒนาทรัพยากรทางการบริหารสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา ระบบงาน หรือทรัพยากรเทคโนโลยี จึงถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษาโดยตรง (ศศิกร วัฒนาจิรภาส และคณะ, 2567: 678) การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารและการจัดการเรียนรู้ หากขาดกรอบคุณธรรมและจริยธรรม อาจก่อให้เกิดปัญหาด้านพฤติกรรม การใช้สื่ออย่างไม่เหมาะสม การละเมิดสิทธิส่วนบุคคล และการขาดจิตสำนึกด้านความรับผิดชอบทางสังคม

การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และจริยธรรมดิจิทัล หมายถึง แนวปฏิบัติด้านความถูกต้อง ดีงาม และความรับผิดชอบในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อดิจิทัลอย่างเหมาะสม ทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม โดยสามารถบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาผู้เรียน ได้แก่ 1) ฉันทะ ความพอใจในการเรียนรู้ดิจิทัล 2) วิริยะ ความเพียรในการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ 3) จิตตะ ความใส่ใจ และ 4) วิมังสา การคิดวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญที่สถานศึกษาควรส่งเสริมควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยี เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองได้อย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตลอดจนมีคุณธรรมจริยธรรมในฐานะพลเมืองที่ดีของสังคม (ศิริพงษ์ ฐานมั่น, 2562: 157) การบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัล จึงเป็นแนวคิดที่มุ่งสร้างสมดุลระหว่างความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีกับการพัฒนาจิตใจและคุณค่าความเป็นมนุษย์ โดยผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการกำหนด

นโยบาย วางแผน พัฒนาทรัพยากร และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืนในบริบทของสังคมดิจิทัล การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลอยู่ในลักษณะแยกส่วน ยังขาดการบูรณาการระหว่างการบริหารสถานศึกษา การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมดิจิทัล และการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาการพัฒนาทรัพยากรทางการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในยุคดิจิทัล โดยนำหลักอิทธิบาท 4 มาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน อันเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่บูรณาการมิติด้านการบริหาร เทคโนโลยี และคุณธรรมเข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในบริบทพื้นที่ที่มีความหลากหลายทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรทางการศึกษา การศึกษาสภาพและแนวทางการพัฒนาทรัพยากรทางการบริหารสถานศึกษาในพื้นที่ดังกล่าว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาในยุคดิจิทัล และตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 3” เพื่อเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์และเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 3
2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 3

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษาเป็นกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหาร ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การอำนวยการ การประสานงาน และการประเมินผล ควบคู่กับการใช้ทรัพยากรทางการบริหาร เช่น บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี และสารสนเทศ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งนี้ การบริหารสถานศึกษาไม่จำกัดเพียงการจัดการโครงสร้างหรือระเบียบข้อบังคับ หากครอบคลุมถึงการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษาอย่างรอบด้าน

(อุกฤษฎ์ ดอนบรรเทา และเอกราช โฆษิตพิมานเวช, 2567: 529) ในบริบททางการศึกษา การบริหารสถานศึกษามีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากองค์การทั่วไป เนื่องจากมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะชีวิต คุณธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษา (พิเชษฐ ยังตรง และคณะ, 2560: 2) ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำทางวิชาการ ผู้นำการเปลี่ยนแปลง และผู้ประสานความร่วมมือ โดยต้องกำหนดนโยบาย วางแผนพัฒนา และจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ แนวคิดการบริหารสถานศึกษาในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมและการบริหารเชิงกลยุทธ์ เปิดโอกาสให้ครู บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชน (ศรสวรรค์ ราบบำเพิง และคณะ, 2565: 340)

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นแนวคิดที่กำหนดให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการจัดการศึกษา โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ความต้องการ ความสนใจ และศักยภาพของผู้เรียนในการกำหนดนโยบาย การวางแผน การจัดสรรทรัพยากร และการประเมินผล (เอกราช ล้อแก้ว และสมใจ สืบเสาะ, 2565: 76) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้เชิงผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งเน้นบทบาทเชิงรุกของผู้เรียนในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายและยืดหยุ่น สนับสนุนครูให้พัฒนากระบวนการสอนที่ตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียน ตลอดจนส่งเสริมการใช้สื่อ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางการศึกษาอย่างเหมาะสม (ยุพา ผึ้งถนอม และอุษาพร กลิ่นเกษร, 2568: 185) การบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นการบูรณาการหลักการบริหารกับพันธกิจทางการศึกษา โดยยึดผู้เรียนเป็นแกนกลาง ควบคู่กับการพัฒนาครู บุคลากร และระบบบริหารให้มีประสิทธิภาพ คุณธรรม และสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

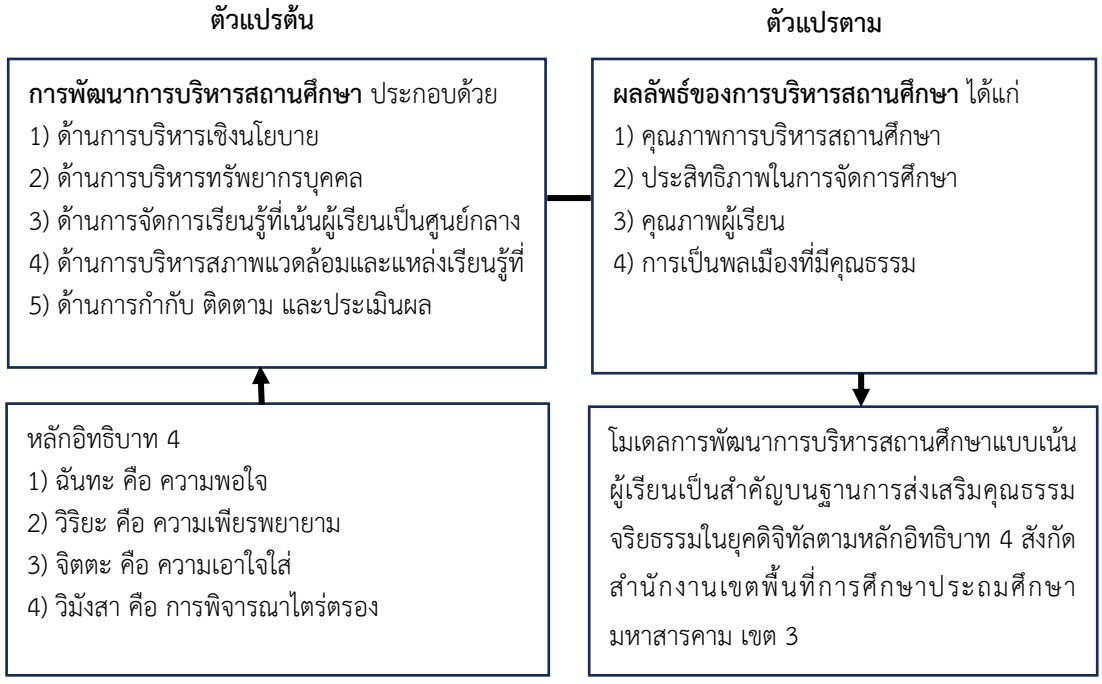
แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4

ในสังคมไทยปัจจุบัน การพัฒนาทางด้านวัตถุและเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็ว แต่การมุ่งเน้นเพียงด้านวัตถุไม่อาจนำไปสู่ความเจริญของสังคมได้อย่างสมบูรณ์ หากขาดการพัฒนาด้านจิตใจควบคู่กัน แม้ว่าประเทศไทยจะมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ แต่กระแสความเจริญในยุคดิจิทัลได้ทำให้บทบาทของหลักธรรมลดลงในวิถีชีวิต ดังนั้น การนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา จึงเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยี เพื่อให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺจิตฺโต), 2551: 39) อิทธิบาท 4 ประกอบด้วย 1) ฉันทะ คือ ความพอใจหรือความรักในสิ่งที่กระทำ เป็นแรงจูงใจภายในที่ทำให้บุคคลปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ ด้วยความตั้งใจและเห็นคุณค่าในงาน มิใช่เพียงทำตามหน้าที่ (อัครเมธี สิริวรานนท์, 2550: 93) 2) วิริยะ คือ ความเพียรพยายามและความมุ่งมั่นในการทำงานอย่างต่อเนื่อง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค เป็นพลังสำคัญสู่ความสำเร็จ (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2545: 844) 3) จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ และความจดจ่อในการปฏิบัติงานอย่างมีสมาธิและรอบคอบ (สมเด็จพระญาณสังวร, 2522: 380) และ 4) วิมังสา คือ การพิจารณาไตร่ตรอง วิเคราะห์ และใช้เหตุผลอย่างรอบคอบ

เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างเหมาะสม (พุทธทาสภิกขุ, 2518: 90) กล่าวโดยสรุป อิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจ ความเพียร ความใส่ใจ และการคิดวิเคราะห์ ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะจำเป็นต่อการพัฒนาผู้เรียน ครู และผู้บริหาร ให้สามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณธรรม จริยธรรม และมีประสิทธิภาพในสังคมดิจิทัล

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 3” ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยโดยบูรณาการแนวคิดการบริหารสถานศึกษา แนวคิดการบริหารแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรทางการบริหาร และแนวคิดการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อใช้เป็นกรอบในการกำหนดตัวแปรและทิศทางของการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 3” เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยบูรณาการการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย รายละเอียดมีดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงปริมาณมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

1) การสร้างเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการพัฒนาการบริหารสถานศึกษา โดยแบบสอบถามเป็นแบบมาตรประมาณค่า (Rating Scale) ชนิด 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert Scale) ครอบคลุมประเด็นการพัฒนาการบริหารสถานศึกษา การบริหารแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัล

2) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) และสุ่มกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่ายตามสัดส่วนของประชากร 145 คน

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามให้แก่กลุ่มตัวอย่าง และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาในภาพรวมและรายด้าน

4) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษาและการวิจัย จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (IOC) ซึ่งข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริง จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งมีค่าอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ แสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นและเหมาะสมต่อการนำไปใช้ในการวิจัย

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพในครั้งนี้ เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 คือ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 3 โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1) ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หนังสือ รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการ วารสาร วิทยานิพนธ์ และดุษฎีนิพนธ์ ทั้งในและต่างประเทศ โดยมุ่งเน้นแนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้องกับ (1) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา (2) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (3) แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัลตามหลักธรรมาภิบาล

2) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วิธีการปฏิบัติ และผลการวิเคราะห์จากการวิจัยเชิงปริมาณที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำผลที่ได้มาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดแนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานคุณธรรมและจริยธรรมในยุคดิจิทัล

3) วิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นถึงแนวคิด ทฤษฎี หลักการ ความเป็นมา ตลอดจนองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในบริบทสังคมดิจิทัล

4) ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 6 คน

5) ประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสรุปเป็นแนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลและการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

6) วิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์และสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้ เพื่อนำเสนอเป็นแนวทางเชิงรูปธรรมในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 3” ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมุ่งสะท้อนสภาพการบริหารและแนวทางการพัฒนาการบริหารที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ควบคู่กับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสอบถามตามสถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือและสะท้อนบริบทการบริหารสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม

2) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายลักษณะของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหารสถานศึกษา

3) วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 2 เกี่ยวกับสภาพการพัฒนาการบริหารสถานศึกษา ทั้งในภาพรวม รายด้าน และรายข้อ โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) เพื่อสะท้อนระดับการบริหารที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้ คุณธรรม และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีวิจารณญาณ

4) วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 3 ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัล

ผลการวิจัย

วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 3 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการแปลความหมาย ซึ่งปรากฏรายละเอียดตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลความหมายของสภาพการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัล

(n=103)

ด้านการพัฒนาการบริหารสถานศึกษา	($\bar{X}$)	S.D.	การแปลความหมาย
ด้านการบริหารเชิงนโยบายและการวางแผนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	4.21	0.54	มาก
ด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลเพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในยุคดิจิทัล	4.18	0.56	มาก
ด้านการบริหารจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม	4.25	0.51	มาก
ด้านการบริหารสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้	4.14	0.58	มาก
ด้านการกำกับ ติดตาม และประเมินผล	4.19	0.55	มาก
รวม	**4.19**	**0.55**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{x}$ = 4.19, S.D. = 0.55) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม ($\bar{x}$ = 4.25, S.D. = 0.51) รองลงมา ได้แก่ ด้านการบริหารเชิงนโยบายและการวางแผนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ($\bar{x}$ = 4.21, S.D. = 0.54) และ ด้านการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการพัฒนาผู้เรียนบนฐานคุณธรรม จริยธรรม ($\bar{x}$ = 4.19, S.D. = 0.55) ตามลำดับ ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรทางการบริหารที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ควบคู่กับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมดิจิทัลในปัจจุบัน

แนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 พบว่า การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องดำเนินไปอย่างสมดุลระหว่างการพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีกับการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ครู และผู้บริหาร โดยบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เข้ากับกระบวนการบริหารอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ การพัฒนาควรเริ่มจากการสร้างแรงจูงใจภายใน (ฉันทะ) ให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วน โดยเฉพาะผู้เรียนและครู ผ่านการส่งเสริมความพึงพอใจในการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ และการตระหนักถึงคุณค่าของการใช้สื่อดิจิทัลอย่างมีคุณธรรม อันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้น มีความรับผิดชอบ และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน หลักวิริยะมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความเพียรและความมุ่งมั่นของบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะในบริบทของสังคมดิจิทัล ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง การจัดอบรมและการสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต จะช่วยให้บุคลากรสามารถปรับตัวและนำเทคโนโลยีมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีจริยธรรม นอกจากนี้ หลักจิตตะยังช่วยเสริมสร้างความเอาใจใส่ ความตั้งใจและความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร ครู และผู้เรียน ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษาโดยรวม ในส่วนของหลักวิมังสา การคิดวิเคราะห์ ไตร่ตรอง และใช้เหตุผลอย่างเป็นระบบเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะการใช้ข้อมูลสารสนเทศในการตัดสินใจ การประเมินผล และการพัฒนานวัตกรรมการศึกษา การส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ จะช่วยให้ผู้เรียนและครูสามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด จากผลการวิจัยสามารถสังเคราะห์ได้ว่า แนวทางการพัฒนาทรัพยากรทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย 4 มิติสำคัญ ได้แก่ การสร้างแรงจูงใจภายในการส่งเสริมความเพียร การปลูกฝังความรับผิดชอบ และการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ซึ่งมีความสัมพันธ์และเกื้อหนุนกันอย่างเป็นระบบ อันจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้มีทั้งความรู้ทักษะ และคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมกับสังคมดิจิทัล ทั้งนี้ การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ไม่เพียงช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม และสามารถดำรงชีวิตในยุคดิจิทัลได้อย่างมีความรับผิดชอบและยั่งยืน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย “การพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3” ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของ John Dewey (2554: 45–47) ที่เสนอว่า การศึกษาควรมุ่งพัฒนาผู้เรียนผ่าน

ประสบการณ์ตรง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ และให้ครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการบริหารจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารและครูให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม การลงมือปฏิบัติจริง และการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ แทนการถ่ายทอดความรู้แบบทางเดียว ซึ่งมุ่งเสริมสร้างสมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนอย่างรอบด้าน ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2563: 18–22) ที่ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้อย่างเหมาะสมและมีจริยธรรม ในด้านการบริหารเชิงนโยบายและการวางแผนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมถึงด้านการกำกับ ติดตาม และประเมินผลบนฐานคุณธรรมจริยธรรม พบว่า อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน สะท้อนบทบาทสำคัญของผู้บริหารในการกำหนดทิศทางและกลไกการบริหารที่เชื่อมโยงเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนกับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2562: 85–87) ที่พบว่าการบริหารเชิงนโยบาย การวางแผน และการกำกับติดตามที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยรวมอยู่ในระดับมาก และมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

แนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาที่เหมาะสมควรมุ่งบูรณาการการบริหารที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเข้ากับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสมและรับผิดชอบ ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2562: 112–115) ที่พบว่า การบริหารสถานศึกษาควรเชื่อมโยงการพัฒนาผู้เรียน การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะการกำหนดนโยบายและการวางแผนเชิงกลยุทธ์ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งสะท้อนบทบาทสำคัญของผู้บริหารในการกำหนดทิศทางการพัฒนาโดยมุ่งผลลัพธ์ที่ตัวผู้เรียน มากกว่าการเน้นประสิทธิภาพเชิงโครงสร้างเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ วิโรจน์ สารรัตนะ (2555: 30–31) ที่เสนอว่าการบริหารสถานศึกษาควรตั้งอยู่บนฐานคุณธรรมและมุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ในด้านการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการบริหารแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงควรได้รับการพัฒนาให้มีสมรรถนะทั้งด้านวิชาชีพ คุณธรรม จริยธรรม และจริยธรรมดิจิทัล เพื่อให้สามารถจัดการเรียนรู้และใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2561: 12–15) ที่เน้นการพัฒนาพลเมืองดิจิทัลให้ใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ มีจริยธรรม และมีความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับแนวทางการพัฒนาระบบการกำกับ ติดตาม และประเมินผล ควรมุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม โดยใช้ข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีดิจิทัลสนับสนุนการตัดสินใจเชิงบริหาร ไม่จำกัดเพียงผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ แต่ครอบคลุมพฤติกรรม คุณธรรม จริยธรรม และการใช้เทคโนโลยีของผู้เรียนอย่างเหมาะสม แนวคิดนี้ยังสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2563: 18–22) ที่เสนอแนวทางการประเมินเพื่อพัฒนา ซึ่งมุ่งใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงการจัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

แผนภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากแผนภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3” ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญ โดยเป็นการบูรณาการแนวคิดด้านการบริหารการศึกษา แนวคิดผู้เรียนเป็นสำคัญ แนวคิดคุณธรรมจริยธรรมดิจิทัล และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ คือ รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรทางการบริหารสถานศึกษาเชิงบูรณาการบนฐานอิทธิบาท 4 ในยุคดิจิทัล ซึ่งมีลักษณะเป็นกรอบแนวคิดที่เชื่อมโยง 3 มิติสำคัญ ได้แก่ (1) มิติด้านการบริหารสถานศึกษา (2) มิติด้านการพัฒนาผู้เรียนในยุคดิจิทัล และ (3) มิติด้านคุณธรรมจริยธรรมเชิงพุทธ โดยมีหลักอิทธิบาท 4 เป็นกลไกขับเคลื่อนหลักในการพัฒนา 1) ในมิติด้านการบริหารสถานศึกษา พบว่า การพัฒนาทรัพยากรต้องดำเนินในลักษณะองค์รวม ครอบคลุมผู้บริหาร ครู บุคลากร และสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ โดยเน้นการกำหนดนโยบาย การวางแผน และการบริหารจัดการที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม 2) ในมิติด้านการพัฒนาผู้เรียน พบว่า การสร้างผู้เรียนในยุคดิจิทัลไม่ควรมุ่งเพียงทักษะด้านเทคโนโลยี แต่ต้องพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การรู้เท่าทันสื่อ และการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ และ 3) ในมิติด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า หลักอิทธิบาท 4 สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกลไกการพัฒนาเชิงพฤติกรรมและการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดย 1) ฉันทะ ทำหน้าที่เป็นแรงจูงใจภายใน 2) วิริยะ เป็นพลังขับเคลื่อนความเพียร 3) จิตตะ เป็นกลไกควบคุมความใส่ใจและความรับผิดชอบ 4) วิมังสา เป็นกระบวนการคิดวิเคราะห์และพัฒนาอย่างเป็นระบบ การบูรณาการทั้ง 3 มิติดังกล่าวนำไปสู่การสร้างระบบการบริหารสถานศึกษาเชิงคุณธรรมดิจิทัล ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เน้นความสมดุลระหว่าง

การพัฒนาเทคโนโลยีกับการพัฒนาจิตใจ และสามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทของสถานศึกษา ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในยุคดิจิทัลได้อย่างยั่งยืน

สรุป

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาการบริหารสถานศึกษา และเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ควบคู่กับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในบริบทของสังคมดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 มีการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยให้ความสำคัญกับการบริหารทรัพยากรบุคคล การพัฒนาครูและบุคลากรให้มีสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้เชิงผู้เรียนเป็นสำคัญ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดในด้านการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมเข้าสู่ระบบการบริหารอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง รวมถึงการกำหนดนโยบายและกลไกการติดตามประเมินผลที่ชัดเจน ในส่วนของแนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษา งานวิจัยเสนอให้สถานศึกษามุ่งพัฒนาทรัพยากรอย่างเป็นระบบ โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการบริหารและการจัดการเรียนรู้ ส่งเสริมภาวะผู้นำทางวิชาการและภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา พัฒนาศักยภาพครูและบุคลากรให้มีความรู้ ทักษะ และจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3” ผู้วิจัยจึงเสนอข้อเสนอแนะที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 ควรกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาที่ชัดเจน โดยยึดแนวคิดการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญควบคู่กับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัลเป็นกรอบทิศทางหลักในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษา

2) ควรส่งเสริมและพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาให้เป็นผู้นำเชิงคุณธรรมและผู้นำทางดิจิทัล เพื่อเป็นต้นแบบในการบริหารจัดการการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคดิจิทัล

3) ควรกำหนดระบบติดตาม ประเมินผล และการนิเทศการบริหารสถานศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านวิชาการ ทักษะชีวิต และคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) สถานศึกษาควรนำแนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาที่ได้จากผลการวิจัยไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละโรงเรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างของขนาดโรงเรียน สภาพชุมชน และทรัพยากรที่มีอยู่

2) ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนพัฒนาทรัพยากรบุคคล โดยมุ่งเสริมสร้างสมรรถนะครูและบุคลากรทางการศึกษาในการจัดการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์และมีจริยธรรม

3) ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการพัฒนาผู้เรียนและการบริหารจัดการสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและความยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่น หรือเปรียบเทียบระหว่างเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบและข้อค้นพบที่สามารถนำไปใช้ในระดับนโยบายได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

2) ควรศึกษาวิจัยเชิงลึกโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ หรือการวิจัยเชิงผสมผสาน เพื่อให้เข้าใจบริบท กระบวนการ และปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาทรัพยากรทางการบริหาสถานศึกษาในยุคดิจิทัลอย่างรอบด้าน

3) ควรพัฒนารูปแบบหรือโมเดลการบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานคุณธรรม จริยธรรมในยุคดิจิทัล และนำไปทดลองใช้ เพื่อประเมินประสิทธิผลและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง

เอกสารอ้างอิง

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2562). *การบริหารสถานศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺจิตฺโต). (2551). *ทำอย่างไรจึงเรียนเก่ง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2545). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมศาสนา.

พิเชษฐ ยังตรง และคณะ. (2560). กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21. *สุทธิปริทัศน์. 31*(100), 2.

พุทธทาสภิกขุ. *สุญญตา*. (2518). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรม.

ยุพา ผึ้งถนอม และอุษาพร กลิ่นเกษร. (2568). บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี. 8*(2), 185.

ศรสวรรค์ ราบบำเพิง และคณะ. (2565). การจัดการเชิงกลยุทธ์ : กระบวนการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติขององค์กรภาครัฐ. *วารสารวิชาการร้อยแก่นสาร. 7*(12), 340.

ศศิกร วัฒนาจิรภาส และคณะ. (2567). แนวทางการระดมทรัพยากรทางการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์. 9*(3), 678.

ศิริพงษ์ ฐานมั่น. (2562). การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 เพื่อรองรับองค์การแห่งยุคเศรษฐกิจดิจิทัล. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์). 9*(1), 157.

สกล สกุลกล้า และชญานิน ครึกกระโทก. (2566). ธรรมาภิบาลสำหรับผู้นำในยุคดิจิทัลกับการสร้างองค์กรแห่งความสุข. *วารสารคุณภาพชีวิตกับกฎหมาย. 19*(2), 30.

สมเด็จพระญาณสังวร. (2522). *หลักพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). *แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). *นโยบายและแนวทางการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในยุคดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

อัครเมธี สิริวรานนท์. (2550). *เปิดโอกาสชีวิตให้ได้รับสิ่งอันเป็นมงคล*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อุทยานความรู้.

อุกฤษฎ์ ดอนบรรเทา และเอกราช โฆษิตพิมานเวช. (2567). การบริหารจัดการสถานศึกษายุคใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี. 7*(2), 529.

เอกราช ล้อแก้ว และสมใจ สืบเสาะ. (2565). บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในทัศนะของผู้ปกครองนักเรียนในกลุ่มโรงเรียนไชยราชช้างแรก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1. *วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ. 10*(1), 76.

John Dewey. (2554). *ประชาธิปไตยกับการศึกษา*. แปลโดย พิมพันธ์ เดชะคุปต์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร

RECIDIVISM BEHAVIOR OF DRUG OFFENDERS IN MUKDAHAN PROVINCIAL ORISON

ปกป้อง กลางประพันธ์[1], ไพศาล พากเพียร[2], ประสิทธิ์ กุลบุญญา[3]
Pokpong Klangprapunt[1], Paisan Phakphian[2], Prasit Kunbunya[3]
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี[1-3]
Ubon Ratchathani Rajaphat University[1-3]
E-mail: Pokpong.Kg66@ubru.ac.th[1]

ได้รับบทความ: 9 กุมภาพันธ์ 2569; **แก้ไขบทความ**: 27 เมษายน 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 28 เมษายน 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำและแนวทางการป้องกันแก้ไขปัญหาของผู้ต้องขังคดียาเสพติดในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักโทษที่กระทำผิดซ้ำ 116 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุม และการพัฒนาพฤติกรรมของผู้ต้องขัง จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. พฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร ที่มีผลจากปัจจัย 5 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านโอกาสในการประกอบอาชีพ และด้านสังคม มีผลในระดับมาก ส่วนด้านเศรษฐกิจ และด้านสภาพแวดล้อมมีผลในระดับปานกลาง ในขณะที่ด้านครอบครัวมีผลอยู่ในระดับน้อย

2. แนวทางในการป้องกันและแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร 2.1) ด้านครอบครัว ให้ความรู้แก่ครอบครัวเกี่ยวกับผลกระทบของยาเสพติดทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อให้ครอบครัวตระหนักถึงความสำคัญของการสนับสนุนผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ 2.2) ด้านสภาพแวดล้อมและด้านสังคม สภาพแวดล้อมในเรือนจำที่เหมาะสมจะช่วยเสริมสร้างความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต สังคมภายนอกควรให้โอกาสและการยอมรับเพื่อไม่ให้ผู้พ้นโทษกลับไปสู่พฤติกรรมเสี่ยงอีกครั้ง 2.3) ด้านเศรษฐกิจ การเสริมสร้างทักษะอาชีพ การสนับสนุนเงินทุน และการสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ จะช่วยให้ผู้พ้นโทษสามารถดำเนินชีวิตอย่างมั่นคงและลดความเสี่ยงในการหวนกลับไปกระทำผิดซ้ำได้ 2.4) ด้านโอกาสในการประกอบอาชีพ จัดหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในพื้นที่ สนับสนุนทุนประกอบอาชีพเริ่มต้น ให้คำปรึกษาและติดตามผลการดำเนินงาน สร้างเครือข่ายภาคเอกชน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้พ้นโทษได้รับการจ้างงาน

คำสำคัญ: พฤติกรรม, ยาเสพติด, เรือนจำ, จังหวัดมุกดาหาร

Abstract

This mixed-methods research aimed to study the recidivism behavior and prevention and remediation approaches of drug offenders in Mukdahan Provincial Prison. The sample consisted of 116 recidivist inmates. Key informants included 15 administrators and experts in various fields related to inmate control and behavior development. The research instruments were questionnaires and in-depth interviews. Data were analyzed using percentages, means, standard deviations, and descriptive content analysis

The research findings were as follows:

1 . The reoffending behavior of drug offenders in Mukdahan Provincial Prison, influenced by five factors, was generally at a moderate level. When considering individual factors, opportunities for employment and social aspects had a significant impact, while economic and environmental factors had a moderate impact, and family factors had a low impact.

2. Guidelines for preventing and solving recidivism among drug offenders in Mukdahan Provincial Prison include: 1) Family: Provide knowledge to families about the impact of drugs on health, economy, and society so that families are aware of the importance of supporting inmates after their release by organizing relationship-building activities. 2) Environment and society: A suitable prison environment will help build knowledge and skills necessary for a constructive life, while the outside society should provide opportunities and acceptance so that ex-convicts do not return to risky behaviors. 3) Economy: Developing vocational skills, providing financial support, and creating career opportunities will help ex-convicts live stable lives and reduce the risk of recidivism sustainably. 4) Career opportunities: Organize vocational training courses that are in line with the needs of the local labor market. Provide support for career capital, provide assistance with start-up capital, provide consultation, and monitor performance results. Create private sector networks to provide employment opportunities for ex-convicts.

Keywords: Behavior, Drugs, Prison, Mukdahan Province

บทนำ

จากสถิติการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในปริมาณและลักษณะความรุนแรงสูงขึ้นประเทศไทยมีจำนวนผู้ต้องขังที่ถูกควบคุมไว้ในเรือนจำและทัณฑสถานทั่วประเทศทั้งหมด จำนวน 277,475 คน เป็นผู้ต้องขังคดียาเสพติด จำนวน 201,621 คน คิดเป็นร้อยละ 72.66 ของผู้ต้องขังทั่วประเทศ ประเทศไทยมีจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำมากเป็นอันดับ 6 ของโลก เป็นอันดับ 3 ของเอเชีย และเป็นอันดับ 1 ของอาเซียน ในขณะที่ความจุของเรือนจำและทัณฑสถาน ทั่วประเทศสามารถรองรับจำนวนผู้ต้องขังได้ประมาณ 238,580 คน แบ่งเป็นชาย 204,846 คน หญิง 33,744 คน อีกประการหนึ่งปัญหา

ผู้ต้องขังล้นเรือนจำมีสาเหตุมาจากการกระทำผิดซ้ำของผู้พ้นโทษ โดยมีอัตราที่ได้รับการปล่อยตัวในปีงบประมาณ 2567 จำนวน 164,237 คน กลับเข้ามากระทำผิดซ้ำ จำนวน 23,397 คน เป็นความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดจำนวน 19,405 คน คิดเป็นร้อยละ 82.93 ของผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำทั้งหมด

ชวลิต กลิ่นแข และคณะ (2563: 253) กล่าวว่า ปัจจัยด้านครอบครัวส่งผลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำ เนื่องจากสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานแรกที่สุดและมีความสำคัญยิ่งของสังคม เพราะเป็นสถาบันที่เป็นจุดเริ่มต้นของสถาบันทั้งหลาย จึงเป็นส่วนสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเกิดปัญหา ซึ่งเมื่อประสบปัญหาคนในครอบครัวไม่ช่วยหาแนวทางแก้ไขปัญหาในทางที่ถูกต้อง ไม่ช่วยเหลือ ให้กำลังใจ ซึ่งเกิดจากการไม่มีความผูกพันกับครอบครัวและญาติพี่น้อง คนในครอบครัวไม่มีความเข้าใจ จึงทำให้เมื่อทำในสิ่งที่ผิดจะไม่เคยนึกถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับคนในครอบครัวเป็นลำดับแรก โดยสิ่งเหล่านี้เกิดจากการขัดแย้ง โต้แย้งกับบิดา มารดาหรือผู้ปกครอง ทำให้มีความรู้สึกขาดความอบอุ่นจากครอบครัว คิดว่าพ่อแม่รักลูกทุกคนไม่เท่ากัน จึงเป็นส่วนที่ทำให้เกิดการกระทำผิดซ้ำ สอดคล้องกับตฤณห์ โพธิ์รักษา และอุนิษา เลิศโตมรสกุล (2563: 46) กล่าวว่า มูลเหตุจูงใจในการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิง ได้แก่ มูลเหตุจูงใจด้านครอบครัว สภาพเศรษฐกิจ การศึกษา สภาพสังคม ระดับการติดยาเสพติด ลักษณะของกลุ่มเพื่อนและสภาพจิตใจบีบบังคับให้ต้องหันหน้าพึ่งยาเสพติด ซึ่งตรงกับทฤษฎีเส้นทางชีวิตที่อธิบายว่า เส้นทางชีวิตที่ปัจเจกแต่ละกรณีมีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างทางด้านของครอบครัว มีทั้งครอบครัวที่สมาชิกอยู่พร้อมหน้า หรือครอบครัวที่บิดามารดาแยกทางกัน บางกรณีศึกษาก็เลี้ยงดูโดยญาติผู้ใหญ่ บางกรณีศึกษาที่เริ่มต้นเข้าสู่วงการยาเสพติดโดยการชักชวนของน้าชาย หรือกลุ่มเพื่อน

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่ส่งผลต่อการกระทำผิดซ้ำ คือ ปัจจัยด้านสังคม ชุมชนและเศรษฐกิจ พบว่า ผู้อุปการะหรือบุคคลในชุมชนที่ผู้กระทำผิดซ้ำอาศัยอยู่มีความรู้สึกยินดีที่ผู้กระทำผิดซ้ำได้รับการปล่อยตัวและกลับไปอาศัยอยู่กับครอบครัวภายในชุมชน ภูมิลำเนาเดิม แต่สาเหตุที่มีการกระทำผิดซ้ำ เพราะว่าเมื่อผู้กระทำผิดซ้ำออกไปใช้ชีวิตร่วมกับสังคม กลับมีทัศนคติที่ไม่ดีกับตนเอง คิดว่าสังคมไม่ให้โอกาสกับผู้กระทำผิด ไม่มีการรับเข้าทำงาน ไม่มีอาชีพ ทำให้ไม่มีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว ผู้กระทำผิดซ้ำถูกมองในทางไม่ดี เป็นคนขี้คุกขี้ตาราง กลับไปใช้ชีวิตแบบเดิม ๆ เจอสภาพปัญหาเดิม ๆ ไม่กล้าใช้ชีวิตเหมือนคนปกติทั่วไป อีกทั้งการได้พบเจอเพื่อน ๆ กลุ่มเดิมที่มีพฤติกรรมเกี่ยวกับการเสพ ค้าหรือจำหน่ายยาเสพติด หรือกลุ่มเพื่อนผู้ต้องขังที่รู้จักกันภายในเรือนจำ แนะนำและชักจูงให้เสพและค้าขายยาเสพติดอีกครั้ง ประการสำคัญ ผู้กระทำผิดซ้ำสามารถกลับเข้าสู่วงจรยาเสพติดได้ง่าย เพราะรู้อยู่แล้วว่า สามารถหายาเสพติดได้ง่าย สร้างรายได้หรือหาเงินได้เยอะและรวดเร็ว โดยไม่ต้องใช้ทักษะความรู้ไม่ต้องพึ่งพาครอบครัว การขายยาเสพติดทำให้ตนเองสบายจนเคยตัวกลายเป็นคนไม่สู้งาน และการได้เงินจากการค้ายาเสพติด ทำให้มีเงินใช้แบบไม้ต้องคิดหรือกังวล เพราะถ้าเงินหมดสามารถหาเงินได้ง่ายจากการขายยาเสพติด ส่วนการประกอบอาชีพสุจริต รายได้ไม่มากพอที่จะใช้จ่ายส่วนตัว จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กลับไปกระทำผิดซ้ำในคดียาเพติด (นิติทัศน์ แสนบุญศรี และจอมเดช ตรีเมม, 2566: 95)

ปัจจุบันเรือนจำจังหวัดมุกดาหารมีผู้ต้องขังอยู่ในการควบคุมทั้งหมดจำนวน 1,468 คน เป็นผู้ต้องขังคดียาเสพติด จำนวน 1,213 คน คิดเป็นร้อยละ 82.62 ของผู้ต้องขังทั้งหมด จากข้อมูลดังกล่าว ปัญหาการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติด จึงนับว่าก่อให้เกิดผลร้ายแรงอย่างมากในสังคมและถ้ามีการกระทำความผิดซ้ำแล้วซ้ำอีก สังคมจะได้รับผลกระทบด้านความเป็นอยู่ที่สงบสุขอย่างมาก

ดังนั้น ผู้ต้องขังในคดียาเสพติด จึงเป็นกุญแจสำคัญในการปราบปรามขบวนการค้ายาเสพติด การติดตามและการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับผู้ต้องขังเหล่านี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนป้องกันปราบปรามปัญหายาเสพติดอย่างยิ่ง ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติด เพื่อทราบสาเหตุของการกระทำผิดซ้ำจากผู้ต้องขัง และใช้เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร ตลอดจนนำข้อมูลเหล่านี้มาใช้ประโยชน์การพัฒนาเสริมสร้าง ปรับปรุง แก้ไข การควบคุมดูแลและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังตลอดจนบริหารงานของราชทัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร

2. เพื่อศึกษาแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร

การทบทวนวรรณกรรม

ทฤษฎีตีตราหรือประทับตรา (Labeling Theory) เบคเกอร์ (Becker, 963: 9) กล่าวว่าเป็นทฤษฎีหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อแนวทางการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยเฉพาะการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้ว ซึ่งพยายามชี้ให้เห็นว่าสังคมหรือปฏิกิริยาทางสังคม มีส่วนทำให้บุคคลกลายเป็นผู้กระทำความผิดซ้ำ เพราะไม่เปิดโอกาสให้ผู้ที่เคยกระทำผิดแก้ตัว โดยเฉพาะความผิดเล็กน้อยหรือความผิดครั้งแรกที่ไม่ร้ายแรง แม้ว่าผู้กระทำผิดที่ถูกตัดสินจำคุกไปแล้วระยะหนึ่ง เมื่อมีความประพฤติดีสำนึกตระหนักในการกระทำผิด มีการลดหย่อนผ่อนโทษให้หรือพักการลงโทษ เพื่อจะได้ปล่อยตัวก่อนกำหนดพ้นโทษจริงตามคำพิพากษาของศาล แต่พฤติกรรมและการกระทำความผิดของผู้ทำเคยต้องโทษจำคุก ทำให้คนในสังคมหรือคนส่วนใหญ่ มีการประทับตราในเชิงลบให้กับพฤติกรรมของผู้กระทำผิด

การกระทำผิดซ้ำ ก็อทเฟรดสัน และเฮอรสชิ (Gottfredson and Hirschi, 1990: 28) กล่าวว่า ผู้กระท้าผิดติดนิสัย (Persistence Offender) โดยทั่วไปหมายถึง ผู้ที่กระทำผิดซ้ำซากหรือกระทำความผิดบ่อยครั้ง จนถือว่าคิดเป็นนิสัย ซึ่งแต่เดิมมักจะใช้คำว่า ผู้กระทำผิดโดยสันดาน ผู้ที่กระทำผิดติดนิสัยนั้น พิจารณาจากการที่ผู้นั้นกระทำผิดซ้ำซาก คือ กระทำผิดหลาย ๆ ครั้ง ถ้ากระทำผิดซ้ำเพียงครั้งเดียว หรือกระทำผิดครั้งที่ 2 ยังไม่ถือว่าเป็นการกระทำผิดติดนิสัย เพราะอาจพลาดพลั้ง แต่การกระทำผิด ซ้ำตั้งแต่ 3 ครั้งขึ้นไปควรจะถือได้ว่ากระทำความผิดพลาดซ้ำซาก ซึ่งแบ่งแยกเป็นประเภทได้ ดังนี้ 1. ผู้ต้องขังที่เป็นอาชญากรอาชีพ 2. ผู้ต้องขังที่มีจิตบกพร่อง 3. ผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำในคดีเล็กน้อย พฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายประการ เช่น ปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ซึ่งผู้ต้องขังแต่ละคนจะมีพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำในลักษณะต่าง ๆ กัน

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitative) มีแนวคิดว่า ผู้กระทำผิดของมนุษย์ถูกกำหนดหรือถูกกดดันจากปัจจัยต่าง ๆ ของสภาพแวดล้อมทางสังคมหลายอย่างรวมกัน เช่น ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางชีวภาค และปัจจัยสภาพแวดล้อม หรือความเป็นอยู่ของครอบครัว การกระทำความผิดจึงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจากปัจจัยหลาย ๆ อย่างรวมกัน และอาจแต่กต่างกันไปแต่ละบุคคล

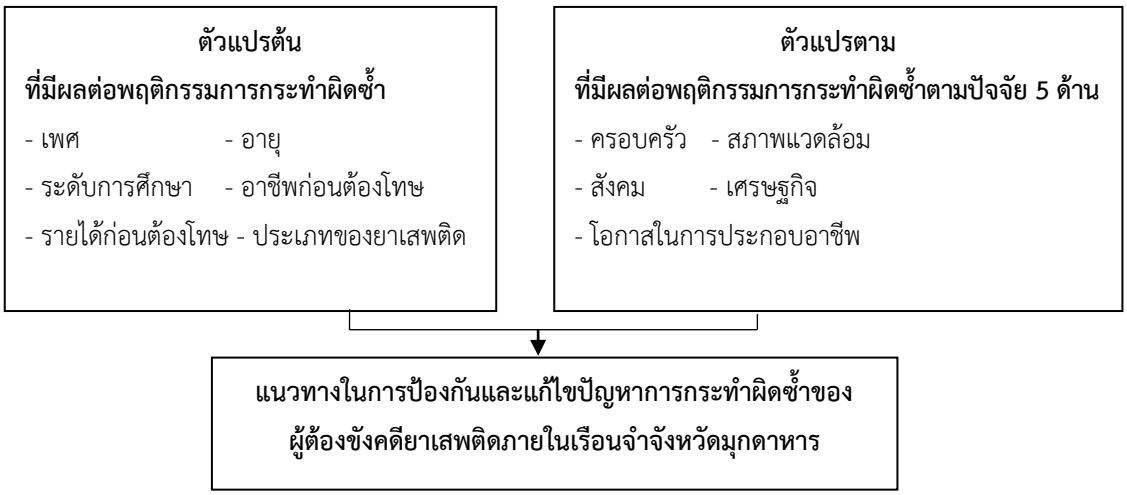
การลงโทษจึงไม่ควรมุ่งเน้นไปที่การกระทำความผิดเป็นหลัก แต่ควรพิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำความผิดกลับตัวหรือแก้ไขปรับปรุงตัวเอง ไม่ให้กระทำความผิดซ้ำอีกครั้ง เมื่อผู้กระทำผิดต้องโทษจำคุก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการอบรมแก้ไขในด้านต่าง ๆ เช่น การฝึกวิชาชีพ การให้การศึกษา การอบรมทางศีลธรรมและศาสนาเพื่อพัฒนาจิตใจ การบำบัดแก้ไขเป็นกลุ่มและรายบุคคล เพื่อมุ่งแก้ไขไม่ให้กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก ถึงแม้ผู้กระทำผิดจะไม่กลัวการลงโทษตามกฎหมายหรือต้องโทษจำคุกก็ตาม

ทฤษฎีการมีความสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน (Differential Association Theory) โดนัลด์ (Donald, 1960: 2-6) ได้เสนอทฤษฎีความแตกต่างในการคบค้าสมาคม ซึ่งมีแนวคิดที่สำคัญว่า การคบหาสมาคมกับบุคคลที่แตกต่างกันนั้น มาจากสังคมที่ไร้ระเบียบ และสังคมที่มีความขัดแย้ง พฤติกรรมทางอาชญากรรมเรียนรู้กันได้โดยการติดต่อ สื่อสารกันอย่างใกล้ชิดภายในกลุ่ม การคบหาสมาคมกับบุคคลที่แตกต่างกัน เพราะว่ามีความเห็นตรงกันกับผู้ที่ละเมิดกฎหมาย มีความต้องการค่านิยมเดียวกัน และพฤติกรรมที่แสดงออกมาในลักษณะที่จะเป็นอาชญากรนั้นขึ้นอยู่กับความแตกต่างในช่วงระยะเวลา และความสม่ำเสมอในการติดต่อสัมพันธ์กัน

กอร์ดอน (Gordon, 1998: 390) ศึกษาเรื่องการปล่อยตัวผู้ต้องขังหลังได้รับการพักโทษและกลับมากระทำความผิด ซ้ำ จำนวน 311 คน โดยการติดตามของสถาบันแก้ไขพฤติกรรมของมลรัฐ แมสซาจูเซส ระหว่างปี ค.ศ.1959 เป็นระยะเวลา 2 ปีครึ่ง พบว่า จำนวนผู้ต้องขังที่กลับเข้ามาในเรือนจำ คิดเป็นร้อยละ 59 ซึ่งมากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัว ซึ่งช่วงระยะเวลาที่กลับมาเป็นช่วงระยะเวลาพักโทษ 1 ปี ถึง 1 ปีครึ่ง

ภานุวัฒน์ มีเพียร และบุญเหลือ บุบผามาลา (2564: 30) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ทำให้มีการกระทำผิดซ้ำ ในคดียาเสพติดของผู้ต้องขังเรือนจำกลางอุดรธานี ประชากรสำรวจจากเรือนจำ จำนวน 292 คน โดยใช้ แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่น 0.87 พบว่า ปัจจัยที่ทำให้มีการกระทำผิดซ้ำเป็นอันดับหนึ่ง คือ ด้าน เศรษฐกิจอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านครอบครัวอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการต้องโทษในครั้งก่อน ด้านชุมชนและสังคม ด้านการประกอบอาชีพ และด้านการคบเพื่อนอยู่ในระดับปานกลาง

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร คือ ผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่กระทำความผิดซ้ำภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร จำนวน 164 คน (กรมราชทัณฑ์ 9 ธันวาคม 2567)

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่กระทำผิดซ้ำในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร ขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการเทียบตารางสำเร็จรูป Krejcie and Morgan (1970: 607-610) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 116 คน และใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ รวมทั้งสิ้น จำนวน 15 คน ดังต่อไปนี้ ผู้บริหารระดับสูง จำนวน 1 คน ผู้อำนวยการระดับต้น จำนวน 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการควบคุม จำนวน 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านทัณฑวิทยา จำนวน 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง จำนวน 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง จำนวน 2 คน ผู้พ้นโทษในคดียาเสพติด จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

1. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) ผู้ต้องขังเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติด ที่ผู้วิจัยจัดทำโดยอาศัยแนวคิดหลักสำหรับการวิจัย แล้วนำไปทดลองกับประชากรที่ไม่ใช่ตัวอย่างที่จะศึกษา จำนวน 30 ชุด เพื่อวิเคราะห์หาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามแต่ละข้อ จากนั้นจึงนำมาคัดเลือกเฉพาะข้อที่มีระดับ IOC ตั้งแต่ .50 เป็นต้นไป และค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .20 ขึ้นไป ได้จำนวน 42 ข้อ แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามลักษณะคำถามเลือกตอบ (Check List) เกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่กระทำผิดซ้ำภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร จำนวน 8 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร 5 ด้าน ได้แก่ ด้านครอบครัว ด้านสภาพแวดล้อม ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านโอกาสในการประกอบอาชีพ โดยมีลักษณะเป็นแบบประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ จำนวน 29 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด จำนวน 5 ข้อ

2. ผู้วิจัยดำเนินการทดสอบคุณภาพเครื่องมือโดยนำแบบสอบถามไปหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (Cronbach's Alpha Coefficient) กับประชากรที่ไม่ใช่ตัวอย่างที่จะศึกษา จากนั้นจึงดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงโดยขอความอนุเคราะห์จากเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร เพื่อให้ผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่กระทำผิดซ้ำตอบแบบสอบถามจำนวน 116 ชุด ซึ่งได้รับข้อมูลกลับคืนมาอย่างสมบูรณ์ครบถ้วน (คิดเป็นร้อยละ 100) เพื่อนำไปวิเคราะห์ผลในลำดับต่อไป

3. ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสัมภาษณ์เอง ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบเนื้อหาของเอกสาร (Content Analysis of Written Material) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการสังเคราะห์ข้อมูล โดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

4. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร ในสภาพที่เป็นอยู่จริงและสภาพที่ควรเป็น แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มาวิเคราะห์โดยโปรแกรมสำเร็จรูป หาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

5. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์คำถามปลายเปิด (Open ended) ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ทำอย่างไร เพื่อนำไปสู่แนวทางและข้อเสนอแนะในการป้องกันและแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่กระทำผิดซ้ำภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร

ผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่กระทำผิดซ้ำในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร จำนวน 116 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 110 คน ร้อยละ 94.83 มีอายุ 31-39 ปี มากที่สุด จำนวน 49 คน ร้อยละ 42.24 มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษามากที่สุด จำนวน 52 คน ร้อยละ 44.83 อาชีพก่อนต้องโทษ คือ รับจ้างทั่วไปมากที่สุด จำนวน 78 คน ร้อยละ 67.24 ซึ่งส่วนใหญ่มีรายได้ก่อนต้องโทษไม่เกิน 10,000 บาท จำนวน 79 คน ร้อยละ 68.10 ประเภทของยาเสพติด (ตามฐานความผิดของตนเอง) พบว่า ส่วนใหญ่ได้รับโทษ ประเภทยาบ้า, ยาไอซ์ หรือแอมเฟตามีน จำนวน 113 คน ร้อยละ 97.41 พฤติการณ์ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดส่วนใหญ่ครอบครองเพื่อจำหน่ายมากที่สุด จำนวน 64 คน ร้อยละ 55.17 และส่วนใหญ่กระทำผิดซ้ำครั้งนี้เป็นครั้งที่ 2 จำนวน 89 คน ร้อยละ 76.72

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่ภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร โดยภาพรวมทุกด้าน

ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำ 5 ด้าน	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1. ด้านครอบครัว	2.44	1.03	น้อย
2. ด้านสภาพแวดล้อม	3.11	.86	ปานกลาง
3. ด้านสังคม	3.56	.89	มาก
4. ด้านเศรษฐกิจ	3.42	.98	ปานกลาง
5. ด้านโอกาสในการประกอบอาชีพ	4.00	.87	มาก
รวม	**3.30**	**.92**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 1 พบว่า พฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ =.30, S.D = .92) พิจารณาตามรายด้าน พบว่า ด้านโอกาสในการประกอบอาชีพและด้านสังคมมีผลอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.00 และ 3.56

ตามลำดับ โดยด้านเศรษฐกิจ และด้านสภาพแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.42 และ 3.11 ตามลำดับ และด้านครอบครัวมีผลอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.44

1. ปัจจัยด้านครอบครัว โดยรวมอยู่ในระดับน้อย พิจารณารายข้อพบว่า ครอบครัวให้การยอมรับ ให้กำลังใจ ให้โอกาสและให้ความช่วยเหลือเสมอเมื่อกระทำผิด และพื้นฐานการเลี้ยงดูเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้คนในครอบครัวไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด มีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำในระดับมาก ขณะที่ความเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในครอบครัว มีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำในระดับปานกลาง โดยที่การที่ไม่ค่อยมีความรู้สึกผูกพันกับคนในครอบครัว มีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำในระดับน้อย และพบว่าครอบครัวมีปัญหาทะเลาะกันเป็นประจำและสมาชิกในครอบครัวของท่านเกี่ยวข้องกับยาเสพติด มีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำในระดับน้อยที่สุด

2. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง พิจารณารายข้อพบว่า การที่ผู้ต้องขังยินดีและเต็มใจในการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น และการมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อคนในชุมชน มีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำในระดับมาก ขณะที่การเข้าร่วมและมีส่วนร่วมในกิจกรรมสำคัญของชุมชนทุกครั้ง, ชุมชนให้การยอมรับ ให้กำลังใจ ให้โอกาส และให้ความช่วยเหลือเสมอเมื่อพ้นโทษ และคนในชุมชนส่วนน้อยที่ท่านอาศัยอยู่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด มีผลในระดับปานกลาง โดยที่สภาพแวดล้อมในชุมชนที่อาศัยอยู่มีส่วนสำคัญที่ทำให้กลับมากระทำผิดซ้ำ และอยู่ในชุมชนที่มีแหล่งมั่วสุมอบายมุข และยาเสพติดมีผลต่อพฤติกรรม การกระทำผิดซ้ำอยู่ในระดับน้อย

3. ปัจจัยด้านสังคม โดยรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณารายข้อพบว่า สมัครใจและยินดีใน การเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมเมื่อมีการขอความร่วมมือ, ยินดีและสมัครใจในการให้หน่วยงานภาคสังคมเข้ามาช่วยเหลือภายหลังพ้นโทษ, ผู้พ้นโทษมักถูกตีตราจากสังคมว่าเป็นคนไม่ดีเสมอ และการที่สังคมมองว่าไม่สามารถเลิกยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดได้อย่างเด็ดขาดหลังพ้นโทษ มีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำในระดับมาก โดยที่สังคมเปิดให้โอกาสและให้ความช่วยเหลือเสมอ เมื่อพ้นโทษกลับสู่สังคม และเพื่อนที่มีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติด พบว่ามีผลอยู่ในระดับมาก

4. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง พิจารณารายข้อ พบว่า ภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้ต้องทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้, มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีทำงานหาเช้ากินค่ำ และมีรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าครองชีพมีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำในระดับมาก ขณะที่พบว่าวิตกกังวลและเครียดจากปัญหาภาระหนี้สิน มีผลในระดับปานกลาง

5. ปัจจัยด้านโอกาสในการประกอบอาชีพ โดยรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณารายข้อ พบว่า การมีงานทำหรือการประกอบอาชีพที่สุจริตภายหลังพ้นโทษจะช่วยลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ มีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำในระดับมากที่สุด ขณะที่มีความเชื่อมั่นในการประกอบอาชีพที่สุจริตภายหลังพ้นโทษ, สถานประกอบการมีข้อจำกัดและสงวนสิทธิ์การไม่รับ ผู้ที่มีประวัติเคยต้องโทษจำคุกเข้าทำงาน และอุปสรรคสำคัญในการหางานทำคือการมีประวัติเคยต้องโทษจำคุก มีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำในระดับมาก โดยที่หน่วยงานภาครัฐไม่ได้ให้ช่วยเหลือ ส่งเสริมหรือช่วยสร้างอาชีพหรือพัฒนาทักษะทางอาชีพให้กับผู้พ้นโทษอย่างจริงจัง มีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำในระดับปานกลาง

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการป้องกันและแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดี ยาเสพติดภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร ซึ่งสรุปได้ดังนี้

2.1 ด้านครอบครัว พบว่า ควรมีการให้ความรู้แก่ครอบครัวเกี่ยวกับผลกระทบของยาเสพติดทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อให้ครอบครัวตระหนักถึงความสำคัญของการสนับสนุนผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ โดยมีการจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ เช่น การจัดค่ายครอบครัวเพื่อเสริมสร้างความรัก ความเข้าใจ และความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัว สนับสนุนการทำกิจกรรมที่เสริมสร้างทักษะชีวิต เช่น กีฬา ศิลปะ หรือการทำงานอาสา ครอบครัวควรให้กำลังใจและความเข้าใจแก่ผู้ต้องขัง โดยการสื่อสารเชิงบวก การรับฟัง พร้อมทั้งส่งเสริมให้ครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมบำบัดฟื้นฟู เช่น การอบรม การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ครอบครัวมีความรู้และทักษะในการดูแลผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ และส่งเสริมให้ผู้ต้องขังหลังพ้นโทษมีอาชีพที่มั่นคง รวมทั้งช่วยให้ผู้ต้องขังมองเห็นคุณค่าในตัวเอง ผ่านการยกย่องและให้กำลังใจในความสำเร็จเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างบทบาทของครอบครัวในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติด และส่งเสริมให้ผู้พ้นโทษกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ

2.2 ด้านสภาพแวดล้อมและด้านสังคม พบว่า การป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดจำเป็นต้องพิจารณาทั้งด้านสภาพแวดล้อมภายในเรือนจำและสังคมภายนอก เนื่องจากสองปัจจัยนี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ต้องขัง

2.2.1 ด้านสภาพแวดล้อมในเรือนจำ โดยการจัดให้มีการอบรมและกิจกรรมพัฒนาทักษะอาชีพ เช่น การฝึกอาชีพด้านเกษตรกรรม ช่างฝีมือและการทำธุรกิจขนาดเล็ก เพื่อเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพหลังพ้นโทษ สร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพจิตและความเป็นอยู่ที่ดี เช่น การให้คำปรึกษาทางจิตวิทยาและการจัดกลุ่มสนับสนุนด้านจิตใจ และจัดโครงการฟื้นฟูและเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับโทษและผลกระทบของยาเสพติด เพื่อสร้างความตระหนักรู้และแรงจูงใจในการเลิกยาเสพติด

2.2.2 ด้านสังคมภายนอก มีการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการจัดหางานให้ผู้พ้นโทษ เพื่อสร้างรายได้และลดโอกาสกลับไปสู่พฤติกรรมเสี่ยง จัดตั้งเครือข่ายชุมชนเพื่อให้การสนับสนุนและติดตามผู้พ้นโทษในการปรับตัวเข้าสู่สังคมอย่างเหมาะสม และส่งเสริมการให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการให้โอกาสและการยอมรับผู้พ้นโทษ เพื่อลดการตีตราและการกีดกันทางสังคม

2.3. ด้านเศรษฐกิจ พบว่า การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสังคมและระบบยุติธรรมของประเทศไทย โดยเฉพาะในจังหวัดมุกดาหาร ซึ่งเป็นพื้นที่ชายแดนที่มีความเสี่ยงต่อปัญหายาเสพติด การป้องกันการกระทำผิดซ้ำจึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างครอบคลุม โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างเสถียรภาพในชีวิตหลังพ้นโทษ ซึ่งสาเหตุด้านเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดการกระทำผิดซ้ำ ได้แก่

2.3.1 ความยากจนและขาดโอกาสในการประกอบอาชีพ ผู้ต้องขังคดียาเสพติดส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน เมื่อพ้นโทษแล้วมักขาดโอกาสในการหางานทำหรือมีรายได้ที่มั่นคง ทำให้บางคนหวนกลับไปสู่การค้ายาเสพติดเพราะเป็นช่องทางสร้างรายได้รวดเร็ว

2.3.2 ขาดทักษะและความรู้ในการประกอบอาชีพ ผู้ต้องขังจำนวนไม่น้อยขาดความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพที่สุจริต เนื่องจากขาดการศึกษาและการฝึกอบรมที่เพียงพอ

2.3.3 ภาระหนี้สินและความกดดันทางการเงิน เมื่อพ้นโทษ บางคนต้องแบกรับภาระหนี้สินและความกดดันทางการเงิน ทำให้เกิดความเสี่ยงในการกลับไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดอีกครั้ง

สำหรับข้อเสนอแนะแนวทางการป้องกันด้านเศรษฐกิจจากการสัมภาษณ์ สรุปได้ดังนี้

1. ควรมีการฝึกอบรมวิชาชีพและทักษะการประกอบอาชีพ โดยการจัดหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพที่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน เช่น การเกษตร การช่างและงานบริการ เพื่อให้ผู้ต้องขังมีทักษะในการประกอบอาชีพหลังพ้นโทษ

2. ควรมีการสนับสนุนเงินทุนและอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ โดยจัด ตั้งกองทุนสนับสนุนเงินทุนสำหรับผู้พ้นโทษในการเริ่มต้นอาชีพ พร้อมทั้งจัดหาอุปกรณ์และวัตถุดิบที่จำเป็นในการทำงาน

3. ควรมีการสร้างเครือข่ายและโอกาสทางอาชีพ โดยการประสานความร่วมมือกับภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรต่าง ๆ ในการจัดหางานให้ผู้พ้นโทษ รวมถึงการสร้างเครือข่ายผู้ประกอบการเพื่อเปิดโอกาสในการทำธุรกิจ

4. ควรมีการให้คำปรึกษาด้านการเงินและการประกอบอาชีพ โดยการจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาด้านการวางแผนการเงิน การออม และการบริหารจัดการธุรกิจ เพื่อให้ผู้พ้นโทษมีแนวทางในการใช้ชีวิตอย่างมั่นคง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร มีประเด็นที่น่าสนใจที่ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. คุณลักษณะส่วนบุคคล จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจ และการศึกษาซึ่งมีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดซ้ำอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 94.83 มีอายุระหว่าง 31-39 ปี ร้อยละ 42.24 ซึ่งเป็นวัยแรงงานที่อยู่ในช่วงสร้างตัว ผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่กระทำผิดซ้ำในเรือนจำจังหวัดมุกดาหารส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาร้อยละ 44.83 ในด้านประเภทของยาเสพติด พบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีความผิดเกี่ยวกับยาบ้า ยาไอซ์ หรือแอมเฟตามีน ร้อยละ 97.41 สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาและอาชีพ มีอาชีพที่รายได้ไม่แน่นอนและต่ำ สถานะทางเศรษฐกิจที่เปราะบางนี้อาจเป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลเหล่านี้หันไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดในฐานะผู้ค้าและผู้จำหน่าย พฤติการณ์การกระทำผิดของนักโทษส่วนใหญ่เป็นการครอบครองเพื่อจำหน่าย ร้อยละ 55.17 การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังส่วนใหญ่เป็นครั้งที่ 2 ร้อยละ 76.72 สอดคล้องกับสุธาสินี ดอกชะเอม (2552: 95) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 30-40 ปี กระทำผิดเป็นครั้งที่ 2 มีการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา มีอาชีพ

รับจ้างรายวัน เคยเสพยาเสพติดประเภทเมทแอมเฟตามีน ซึ่งเป็นยาเสพติดที่แพร่ระบาดในสังคมไทยและหาซื้อง่าย ลักษณะของแหล่งที่อยู่อาศัยเป็นชุมชนแออัด ชอบเที่ยวเตร่ เรียนรู้พฤติกรรมการกระทำผิดจากเพื่อน มากที่สุด และสอดคล้องกับอภิวัฒน์ แก้วเพ็ง (2561: 94) ได้ทำการวิจัยถึง สาเหตุการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง กรณีศึกษาเรือนจำพิเศษมีนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 20-30 ปี มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ภาคกลาง ส่วนใหญ่มีสถานะภาพโสดก่อนการกระทำผิดครั้งที่ 2 และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป การได้รับโทษจำคุกเป็นการกระทำผิดครั้งนี้เป็นครั้งที่ 2 ซึ่งส่วนใหญ่การกระทำผิดเป็นความผิดฐานเกี่ยวกับยาเสพติดซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับปรุงกระบวนการฟื้นฟูและการเสริมสร้างศักยภาพของนักโทษหลังพ้นโทษ เพื่อป้องกันการกลับไปกระทำผิดซ้ำ การแก้ไขปัญหาในด้านเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นการเปิดตลาดแรงงานให้กว้างเพื่อขยายสู่ภูมิภาคลดการกระจุกตัวภายในเมือง ส่วนภายในเรือนจำควรมีการฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมกับความต้องการของตลาด ส่วนในด้านสังคมคือการร่วมมือกันของหน่วยงานและชุมชนในการเฝ้าระวังและการประชาสัมพันธ์ให้สังคมภายนอกรับรู้ถึงการทำงานของหน่วยงานคือเรือนจำเพื่อให้สังคมรับรู้ว่าผู้กระทำผิดนั้นได้รับการบำบัด ฟื้นฟู พร้อมออกสู่สังคมภายนอกได้ การเสริมสร้างศักยภาพด้านการศึกษาและอาชีพของประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูง พร้อมทั้งพัฒนาระบบการฟื้นฟูและติดตามหลังการพ้นโทษอย่างต่อเนื่อง เพื่อช่วยลดอัตราการกระทำผิดซ้ำและสร้างโอกาสในการกลับคืนสู่สังคมอย่างมีคุณภาพ

2. ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่ภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับโรจนศักดิ์ การุณ (2563: 101) ได้ศึกษาปัจจัยที่ผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดในเรือนจำจังหวัดสกลนคร พบว่า พฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่ต้องโทษในเรือนจำจังหวัดสกลนครโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง พิจารณาตามรายด้าน พบว่า ด้านโอกาสในการประกอบอาชีพและด้านสังคมมีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำในระดับมาก สอดคล้องกับการศึกษาของสุวรรณา ศรีสุนทร (2562: 105) ที่ระบุว่าปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญต่อการกระทำผิดซ้ำของนักโทษ โดยปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านโอกาสในการประกอบอาชีพแสดงให้เห็นว่าการขาดโอกาสในการมีงานทำที่มั่นคงหลังพ้นโทษเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการกระทำผิดซ้ำ ซึ่งตรงกับงานวิจัยของไพรวัลย์ สุนทรา (2565: 86) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำ คดียาเสพติดของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดยโสธร พบว่า ปัจจัย การขาดโอกาสในการประกอบอาชีพ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำคดียาเสพติดของผู้ต้องขัง ในเรือนจำจังหวัดยโสธรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้ต้องขังที่กระทำความผิดซ้ำคดียาเสพติดในเรือนจำจังหวัดส่วนใหญ่ เมื่อพ้นโทษสังคมส่วนใหญ่ปฏิเสธในการรับเข้าทำงานสถานประกอบการบางแห่งปฏิเสธรับเข้าทำงาน จึงเกิดความเครียดกลับไปใช้ยาเสพติดและผันตัวไปเป็นผู้ค้ายาเสพติด เนื่องจากความยากจนทำให้มนุษย์ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว ประกอบกับการขาดอาชีพ และมีภาระหนี้สินที่ต้องรับผิดชอบ เมื่อมีทางเลือกไม่มากนัก การทำสิ่งผิดกฎหมายจึงกลายเป็นทางเลือกเดียวที่รวดเร็วและหาเงินมาได้มากที่สุด

ด้านเศรษฐกิจ และด้านสภาพแวดล้อมมีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานวิจัยของประเสริฐ แก้วจันทร์ และโกศล สอดส่อง (2565: 181) ศึกษาปัจจัยการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดหนองคาย ด้านเศรษฐกิจ และด้านสภาพแวดล้อม

อยู่ในระดับปานกลาง ผู้กระทำผิดซ้ำส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ มีฐานะยากจน ไม่มีอาชีพที่มั่นคง มีรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย เป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวและมีภาระหนี้สินที่ต้องรับผิดชอบ จึงเป็นปัจจัยในการกระทำความผิดเพื่อต้องการนำเงินมาใช้จ่ายภายในครอบครัว และในด้านสภาพแวดล้อมเนื่องจากสภาพแวดล้อมภายในชุมชนที่อาศัยอยู่ อยู่กันอย่างแออัดทำให้ผู้ต้องขังสามารถเรียนรู้และถ่ายทอดพฤติกรรมการกระทำผิดระหว่างกันได้ง่ายขึ้น เมื่อพ้นโทษออกไปแล้วก็หวนกลับไปกระทำความผิดในคดีที่มีความร้ายแรงมากขึ้นกว่าเดิมและภายในชุมชนยังมีแหล่งอบายมุขต่าง ๆ เช่น การพนัน หวยใต้ดิน มีการระบาดของยาเสพติด

ในขณะที่ด้านครอบครัวมีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำอยู่ในระดับน้อย ซึ่งตรงกับงานวิจัยของตฤณห์ โพธิ์รักษา และอุนิษา เลิศโตมรสกุล (2563: 54) ที่ศึกษาเส้นทางชีวิตของนักโทษหญิงที่กระทำผิดซ้ำคดียาเสพติด พบว่าปัจจัยด้านครอบครัวเป็นมูลเหตุจูงใจที่เริ่มเสพยาเสพติดของนักโทษหญิงที่ขาดการดูแลเอาใจใส่ และไม่มีความผูกพันกับครอบครัว

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากผลการศึกษาพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติด และแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติด ภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร พบว่ามีองค์ความรู้ที่สำคัญที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ดังนี้

1. เรือนจำควรมีการปรับเปลี่ยนการฝึกอบรมอาชีพเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและให้มีความเหมาะสมกับความสามารถของผู้ต้องขังแต่ละคน พร้อมทั้งการจัดหาตลาดรองรับสินค้าให้ผู้ต้องขังสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในการประกอบอาชีพได้

2. ควรมีกระบวนการจำแนกและคัดแยกผู้ต้องขังแต่ละประเภทออกจากกัน เพื่อช่วยลดปัญหาการเลียนแบบพฤติกรรม การกระทำผิดระหว่างผู้ต้องขังด้วยกัน ควรมีมาตรการที่เด็ดขาดชัดเจนในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำบ่อยครั้ง เพื่อเป็นการข่มขู่ยับยั้งให้เกิดความเกรงกลัวที่จะกระทำผิดซ้ำอีก และควรพัฒนาโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบำบัดฟื้นฟู และแก้ไขพฤตินิสัยของผู้ต้องขังให้เหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละเภท ไม่ควรเป็นโปรแกรมพื้นฐานเดียวกัน เช่น ผู้ต้องขังที่กระทำความผิดควรจะได้รับการบำบัดฟื้นฟู แก้ไขพฤตินิสัยที่แตกต่างจากผู้ต้องขังทั่วไป

3. กรมราชทัณฑ์และกระทรวงศึกษาธิการควรจะเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่เท่าเทียมกัน โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังที่อยากศึกษาต่อแต่ไม่มีทุนทรัพย์ ให้ได้รับโอกาสทางการศึกษา เพื่อเป็นการป้องกันแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังได้ดียิ่งขึ้น

สรุป

ในปัจจุบันการก่ออาชญากรรมที่มีการกระทำผิดซ้ำมากที่สุด เป็นการกระทำความผิดในคดียาเสพติด โดยงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมและแนวทางป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติด ภายในเรือนจำจังหวัดมุกดาหาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง พิจารณาตามรายด้าน พบว่า ด้านโอกาสในการประกอบอาชีพและด้านสังคมมีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำอยู่ในระดับมาก โดยด้านเศรษฐกิจ และด้านสภาพแวดล้อมมีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำอยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่ด้านครอบครัวมีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำอยู่ในระดับน้อย ซึ่งการ

กระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังนั้นเกิดจากการไม่มีอาชีพที่มั่นคง การมีฐานะยากจน มีรายได้ที่ไม่แน่นอน และการที่ผู้ต้องขังถูกปล่อยออกมาแล้วมาอยู่ในสภาพแวดล้อมเดิม ๆ ขาดรายได้ ไม่มีอาชีพก็มีโอกาสที่จะกลับไปกระทำผิดแล้วหวนกลับสู่เรือนจำได้ตามเดิม ดังนั้นการป้องกันและลดการกระทำผิดซ้ำของนักโทษคดียาเสพติด ควรเน้นการเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพ การสนับสนุนทางสังคม การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การปรับปรุงสภาพแวดล้อม และการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว เพื่อช่วยให้นักโทษสามารถปรับตัวเข้าสู่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพหลังพ้นโทษ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1. กรมราชทัณฑ์ควรมีกระบวนการจำแนกและคัดแยกผู้ต้องขัง แต่ละประเภทออกจากกัน เพื่อช่วยลดปัญหาการเลียนแบบพฤติกรรมการ กระทำผิดระหว่างผู้ต้องขังด้วยกัน และเป็นการป้องกันการกระทำความ ผิดซ้ำได้อีกทางหนึ่ง

1.2 เรือนจำหรือกรมราชทัณฑ์ควรมีการปรับเปลี่ยนโปรแกรมการให้บริการแก่ผู้ต้องขัง เพื่อให้สอดคล้องและมีความเหมาะสมกับผู้ต้องขัง เช่น โปรแกรม การให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ ซึ่งควรได้รับการแก้ไขให้มีความเหมาะสมกับผู้ต้องขัง โดยการสนับสนุนจัดหาอาชีพและสร้างรายได้ที่ยั้งยืนมั่นคง หลังจากการพ้นโทษ เพื่อเพิ่มโอกาสในการดำเนินชีวิตปกติได้ ทำให้ไม่สามารถกลับมากระทำผิดซ้ำได้อีก

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการขยายกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้ครอบคลุมผู้ต้องโทษจากหลายเรือนจำและประเภทคดีที่หลากหลาย ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปเปรียบเทียบในมุมมองที่กว้างขึ้น และสามารถใช้เป็นข้อมูลเชิงเปรียบเทียบกับกรณีอื่น ๆ ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำได้

2.2 ควรมีการศึกษาที่เจาะลึกเกี่ยวกับแต่ละปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำ เช่น การวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยทางจิตวิทยา การศึกษาพฤติกรรมส่วนบุคคลของนักโทษ หรือการวิเคราะห์ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจในระดับที่ลึกขึ้น เพื่อให้สามารถแยกแยะความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเหล่านี้ได้ดียิ่งขึ้น

2.3 ควรมีการติดตามผลระยะยาวหลังจากที่นักโทษพ้นโทษออกไป เพื่อศึกษาผลกระทบของการฟื้นฟูและการสนับสนุนจากครอบครัว สังคม และภาครัฐต่อการลดอัตราการกระทำผิดซ้ำในระยะยาว ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจถึงความยั่งยืนของมาตรการต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในระยะ เวลาอันยาวนาน

เอกสารอ้างอิง

ชวลิต กลิ่นแข และคณะ. (2563). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำของจังหวัดแม่ฮ่องสอน, *วารสารวิชาการ สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิค*. *6*(3), 253-261.

ตฤณห์ โพธิ์รักษา และอุนิษา เลิศโตมรสกุล. (2563). เส้นทางชีวิตของนักโทษหญิงที่กระทำผิดซ้ำคดียาเสพติด, *วารสารสหศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล*. *20*(2), 44-56.

นิติทัศน์ แสนบุญศรี และจอมเดช ตรีเมม. (2566). การศึกษาปัจจัยการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดให้โทษ เรือนจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, *วารสารกระบวนการยุติธรรม*, *16*(2), 95-96.

ประเสริฐ แก้วจันทร์ และโกศล สอดส่อง. (2565). ปัจจัยการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดหนองคาย. *วารสารพุทธมัคค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม.* 7(2), 170-182.

ไพรวัลย์ สุนทรา. (2565). *ปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำคดียาเสพติดของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดยโสธร*. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต) บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ภานุวัฒน์ มีเพียร และบุญเหลือ บุบผามาลา. (2564). ปัจจัยที่ทำให้มีการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดของ ผู้ต้องขังเรือนจำกลางอุดรธานี. *Journal of Kaensarn Academi*. *7*(3), 17-32.

โรจนศักดิ์ การุณ. (2563). *ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องหาคดียาเสพติดในเรือนจำจังหวัดสกลนคร*. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สุธาสินี ดอกชะเอม. (2552). *ปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อการกระท้าผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดสุพรรณบุรี*. (วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุวรรณา ศรีสุนทร. (2561). ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการกลับไปกระทำผิดซ้ำของผู้พ้นโทษ, *วารสารเศรษฐศาสตร์และสังคม*, *22*(3), 101-118.

อภิวัฒน์ แก้วเพ็ง. (2561). *สาเหตุการกระท้าผิดซ้ำของผู้ต้องขัง กรณีศึกษาเรือนจำพิเศษมีนบุรี*. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Becker, H. S. (1963). *Outsiders: Studies in the sociology of deviance*. New York: Free Press.

Donald R. Cressey. (1960). The Theory of Differential Association: An Introduction. *Social Problems*. *8*(1), 2-6.

Gordon, J. R. (1998). *Organizational Behavior: A Diagnostic Approach* 6th ed. Prentice-Hall.

Gottfredson, M. R. and Hirschi, T. (1990). *A General Theory of Crime*. Redwood City, CA: Stanford University Press.

Krejcie, R.V. and Morgan, D.W. (1970) Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*. *30*(3), 607-610.

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ และพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์

A STUDY OF ACADEMIC ACHIEVEMENT AND GROUP WORK BEHAVIOR IN THE LEARNING UNIT CONSTITUTIONAL SOVEREIGNTY AMONG GRADE 7 STUDENTS USING THE JIGSAW TECHNIQUE IN COOPERATIVE LEARNING

ภาณุมาศ สาทวอน[1], สุภาวดี วิสุวรรณ[2]
Panumas Satwon[1], Supawadee Wisuwan[2]
สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา[1-2]
Curriculum and Instruction Program, Nakhon Ratchasima Rajabhat University[1-2]
E-mail : Nunipanumas@gmail.com[1]

ได้รับบทความ: 27 มิถุนายน 2567; **แก้ไขบทความ**: 3 พฤษภาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 4 พฤษภาคม 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ ก่อนเรียนและหลังเรียน 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ หลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70 และ 3) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 39 คน โรงเรียนบ้านคลองตะเคียน หมู่ 2 (วันครู 2504) สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต 1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 4 แผน 12 ชั่วโมง 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ 3) แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) พฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อยู่ในระดับดี

คำสำคัญ : ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, พฤติกรรมการทำงานกลุ่ม, การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์

Abstract

This research aims to achieve three primary objectives: 1) to conduct a comparative analysis of academic achievement among students before and after participating in a learning unit on constitutional sovereignty, employing cooperative learning techniques, specifically the jigsaw puzzle method, 2) to assess the academic achievement of students after engaging in the aforementioned learning unit, with a particular focus on achieving a criterion of 70 percent, and 3) to examine the group work behavior of students during cooperative learning sessions utilizing the jigsaw technique. The study sample comprised 39 grade 7 students enrolled in Semester 2 of the Academic Year 2023 at Ban Khlong Takhian School, Moo No. 2 (Teacher's Day 1961), overseen by the Phra Nakhon Si Ayutthaya Educational Service Area Office 1. The research employed various instruments, including four meticulously designed learning plans spanning 12 hours, an achievement test, and a group work behavior observation form. The research findings revealed significant outcomes: 1) the academic achievement of students exhibited a statistically significant improvement after the completion of the learning unit, as compared to the pre-study phase ($p < 0.05$), 2) despite this overall enhancement, the academic achievement of students did not surpass the 70 percent threshold after the study, with statistical significance at the 0.05 level, and 3) the evaluation of group work behavior among students indicated that their scores were consistently at a good level.

Keywords: Learning achievement, Group work behavior, Jigsaw technique

บทนำ

ในสภาวการณ์ปัจจุบันเป็นยุคที่สภาพเศรษฐกิจเติบโตอย่างก้าวกระโดด ซึ่งส่งผลให้เกิดสังคมแห่งการแข่งขันขึ้นมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การพัฒนาความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ จึงเป็นแนวทางสำคัญที่ทุกคนต้องเตรียมความพร้อมเพื่อให้สอดรับกับความต้องการทางวิชาชีพ ตลอดจนสถาบันการศึกษาก็มุ่งเน้นการผลิตบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละสาขาตามแนวโน้มความต้องการของภาคเศรษฐกิจ จนอาจละเลยการพัฒนานักเรียนให้มีทักษะชีวิต คุณธรรมและจริยธรรม ทำให้ภาพรวมของการศึกษาในปัจจุบันมุ่งพัฒนาทางวิชาการเป็นสำคัญ ในขณะที่ระบบการศึกษาไทยยังไม่สามารถพัฒนาทักษะการคิดของนักเรียนได้เท่าที่ควรบวกกับครูซึ่งเป็นวิชาชีพหลักในการรับหน้าที่ในการพัฒนานักเรียนมีภาระงานอื่นนอกเหนือจากงานสอน ทำให้การพัฒนาทักษะการคิดของนักเรียนลดลงตามไปด้วย เช่น การพัฒนาเชิงสังคม รวมถึงพัฒนาทักษะทางอารมณ์ การใช้เทคโนโลยีในกิจวัตรประจำวันที่ส่งผลให้ช่องทางการพัฒนาทักษะทางอารมณ์ ปัจจุบันระบบการศึกษาไทยนั้นยังคงเน้นการเรียนรู้แบบแข่งขัน ซึ่งอาจมีผลทำให้นักเรียนเคยชินต่อการแข่งขัน เพื่อแย่งชิงผลประโยชน์มากกว่าการร่วมมือกันแก้ปัญหา อีกทั้งครูยังขาดเข้าใจเรื่องการจัดการศึกษาที่มุ่งสอนให้

นักเรียนรู้จักตนเอง คิดวิเคราะห์เป็น มีความฉลาดทางอารมณ์ มีทักษะทางสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์อยากเรียนรู้และเรียนรู้ได้ดี (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563: 53)

ปัญหาที่พบในขณะนี้ คือ นักเรียนส่วนใหญ่ยังขาดความสามารถในการทำงานกลุ่ม เมื่อเวลาเข้ารวมกลุ่มก็จะเกิดปัญหา อาจเนื่องมาจากไม่ชอบรวมกลุ่มใหญ่ ไม่มีวินัยในการทำงาน นักเรียนมีปัญหาในการทำงาน เพื่อนไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ไม่สามัคคีกัน เพื่อนชอบคุยกันตอนทำงาน และเพื่อนไม่เข้ากลุ่ม ซึ่งปัญหาดังกล่าวมีสาเหตุมาจากเพื่อนไม่ตั้งใจทำงาน ไม่ทำงานตามที่ได้รับมอบหมายไปแล้ว ไม่มีความรักความสามัคคีกัน และเวลาทำงานมีน้อยเกินไป ทำให้เกิดผลเสียกับนักเรียน คือ นักเรียนไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน ไม่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ จากภายนอกไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ทำให้นักเรียนขาดความมั่นใจในตนเอง ส่งผลต่อการทำงาน ทำให้เกิดความล่าช้าในการส่งงาน (พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2562: 3)

จากการศึกษาบริบททางการศึกษาของโรงเรียนบ้านคลองตะเคียน หมู่ 2 (วันครู 2504) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียนยังไม่เป็นไปตามเป้าประสงค์ที่ทางโรงเรียนตั้งไว้ เนื่องจากปัจจัยหลายประการทั้งภายนอกและภายใน ปัญหาการขาดสภาพคล่องทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ของนักเรียน ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่ส่งผลต่อสภาพจิตใจของนักเรียนโดยตรง อีกทั้งปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษา สาระการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง ยังขาดการใช้เทคนิคที่หลากหลายเพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชั้นเรียนระหว่างนักเรียนและนักเรียนยังมีน้อย จึงทำให้นักเรียนขาดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ส่วนบุคคลกับครู และเพื่อนในชั้นเรียน ซึ่งส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนบางส่วนไม่เป็นไปตามเป้า เนื่องจากขาดประสบการณ์ส่วนตัวและขาดการเรียนรู้ผ่านเทคนิคการสอนใหม่ๆ การพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้เหล่านี้สามารถใช้วิธีการจัดการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างพฤติกรรม ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative learning) เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกัน เน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ส่งเสริมนักเรียนให้รู้จักช่วยเหลือกัน คนที่เก่งกว่า จะช่วยเหลือคนที่อ่อนกว่า สมาชิกในกลุ่มจะต้องร่วมกันรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ ของเพื่อนสมาชิกทุกคน (กุลิสรา จิตรชญาวณิช และเกศราพรรณ พันธุ์ศรีเกตุ คงเจริญ, 2564: 85)

เทคนิคการสอนแบบจิ๊กซอว์ เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้แนวคิดการต่อภาพ โดยแบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มทุกกลุ่มจะได้รับมอบหมายให้ทำกิจกรรมเดียวกัน ผู้สอนจะแบ่งเนื้อหาของเรื่องที่จะให้เรียนรู้ออกเป็นหัวข้อย่อยเท่ากับจำนวนสมาชิกแต่ละกลุ่ม และมอบหมายให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มศึกษา คันคว้าคนละหัวข้อ ซึ่งผู้เรียนแต่ละคนจะเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องที่ตนได้รับมอบหมายให้ศึกษาจากกลุ่ม สมาชิกต่างกลุ่มที่ได้รับมอบหมายในหัวข้อเดียวกัน ก็จะทำการศึกษาค้นคว้าร่วมกัน จากนั้นผู้เรียนแต่ละคนจะกลับเข้ากลุ่มเดิมของตน เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญอธิบายความรู้ เนื้อหาสาระที่ตนศึกษาให้เพื่อนร่วมกลุ่มฟัง เพื่อให้เพื่อนสมาชิกทั้งกลุ่มได้รู้เนื้อหาสาระครบทุกหัวข้อย่อย และเกิดการเรียนรู้เนื้อหาสาระทั้งเรื่อง (สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2551: 177)

ดังนั้น ผู้วิจัยสนใจที่จะนำการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิกจิ๊กซอว์ มาใช้ในการจัดการเรียน การสอนในวิชาสังคมศึกษา สาระการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง หน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ เพื่อพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีมมีคุณสมบัติของผู้มีทักษะการทำงาน เป็นทีมที่ดี รวมถึงได้แนวทางในการเสนอแนะให้ครูและที่ผู้สนใจ สามารถนำการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือไปใช้ในการพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีมของนักเรียนในระดับอื่นและประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนเนื้อหาวิชาอื่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ ก่อนเรียนและหลังเรียน

2.เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ หลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70

3.เพื่อศึกษาพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น (Pre-experimental research) แบบกลุ่มเดียวสอบก่อนหลัง (One-group pretest posttest design) โดยวัดตัวแปรตามก่อนและหลังการทดลอง (กิติพงษ์ ลือนาม, 2564: 49-50) การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Survey research) โดยผู้วิจัยมีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 โรงเรียนขยายโอกาศ กลุ่มไชยวัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 จำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนประตูชัย โรงเรียนวัดพุทไธสวรรค์ และโรงเรียนบ้านคลองตะเคียน หมู่ 2 (วันครู 2504) โดยมีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 216 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 โรงเรียนบ้านคลองตะเคียน หมู่ 2 (วันครู 2504) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 จำนวน 39 คน โดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster random sampling) (กิติพงษ์ ลือนาม, 2564: 69)

2. ตัวจัดกระทำและตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวจัดกระทำ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์

2.2 ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ พฤติกรรมการทำงานกลุ่ม

3. สาระการเรียนรู้ที่ใช้ในการวิจัย

สาระการเรียนรู้ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ หน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม รายวิชา ส 2110 สังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านคลองตะเคียน หมู่ 2 (วันครู 2504) พุทธศักราช 2565

4. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองสอนกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ จำนวน 4 แผน แผนละ 3 ชั่วโมง รวมเวลาทั้งสิ้น จำนวน 12 ชั่วโมง

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม ซึ่งมีรายละเอียดของเครื่องมือ และขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

5.1 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ แผนการจัดการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ จำนวน 4 แผนมีรายละเอียด ดังนี้

5.1.1 ลักษณะของแผนการจัดการเรียนรู้ เป็นแผนการจัดการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ จำนวน 4 แผน แผนละ 3 ชั่วโมง รวมทั้งหมด 12 ชั่วโมง ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ 1 เรื่อง อำนาจอธิปไตยไทยนั้น แผนการจัดการเรียนรู้ 2 เรื่อง นิติบัญญัติกลั่นออกกฎหมาย แผนการจัดการเรียนรู้ 3 เรื่อง ฝ่ายบริหารรีบเร่งไม่ดูดาย แผนการจัดการเรียนรู้ 4 เรื่อง ตุลาการมากหลายยุติธรรม

5.1.2 ส่วนประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ การวัดและการประเมินผล บันทึกผลหลังการจัดการเรียนรู้ ผลการเรียนจัดการเรียนรู้ ปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะ/แนวทางการแก้ไข

5.1.3 ขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้แบบ แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ ประกอบไปด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นเตรียมเนื้อหา เป็นกระบวนการที่ครูผู้สอนจัดเตรียมและแบ่งเนื้อหาหรือหัวข้อที่จะเรียนออกเป็นหัวข้อย่อย เท่ากับจำนวนสมาชิกของแต่ละกลุ่ม และเตรียมความพร้อมของผู้เรียนก่อนการเรียนรู้เนื้อหานั้น ขั้นจัดกลุ่มผู้เรียน ครูผู้สอนจัดกลุ่มนักเรียน เพื่อให้นักเรียนที่มีความสามารถต่างกันได้เรียนรู้และทำงาน ขั้นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เป็นขั้นการเรียนรู้ที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญจากขั้นที่ 1 แยกย้ายจากกลุ่มพื้นฐาน ไปจับกลุ่มใหม่ตามการแบ่งเนื้อหาย่อย เพื่อศึกษาทำความเข้าใจเนื้อหา ขั้นสมาชิกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเสนอความรู้ เป็นกระบวนการที่สมาชิกจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญของแต่ละกลุ่ม กลับไปยังเดิมกลุ่มของตน จากนั้นผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันอธิบายความรู้ให้แก่เพื่อนสมาชิกในกลุ่มจนครบทุกคน ขั้นทดสอบความรู้ เป็นที่ผู้เรียนทำการทดสอบเกี่ยวกับเนื้อหาความรู้ที่

ครอบคลุมทุกหัวข้อที่ได้ศึกษา โดยใช้วิธีการทดสอบที่หลากหลาย เช่น การตอบคำถาม การทำแบบทดสอบ การทำชิ้นงาน และการทำใบงานตามที่ได้รับมอบหมาย แล้วนำคะแนนของสมาชิกที่เกิดจากการทดสอบความรู้แต่ละคน มารวมเป็นคะแนนความสำเร็จของกลุ่ม ขั้นมอบรางวัล เป็นขั้นที่ผู้สอนมอบรางวัลหรือให้คำชมเชยแก่กลุ่มที่ได้คะแนนความสำเร็จสูงสุด และให้ผู้เรียนได้ร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนวิธีการทำงานที่ได้ จากการเรียนรู้เนื้อหา ร่วมกันสรุปความรู้ ทักษะการทำงาน อุปสรรคปัญหา และแนวทางการแก้ไข เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้และการทำงานกลุ่มต่อๆ ไป

5.1.4 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้ ศึกษาหลักการแนวคิด ทฤษฎีและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ สร้างแผนการจัดการเรียนรู้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ จำนวน 4 แผน แผนละ 3 ชั่วโมง รวมทั้งหมด 12 ชั่วโมง นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา พิจารณาความเหมาะสมของการใช้ภาษาและกิจกรรมการเรียนรู้ และให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา พิจารณาความถูกต้องและเหมาะสมของจุดประสงค์การเรียนรู้ พิจารณาความเหมาะสมของการเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และความเหมาะสมในการนำไปใช้ นำแผนการจัดการเรียนรู้ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 22 คน โรงเรียนวัดพุทไธศวรรย์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 1 แผน ระยะเวลา 3 ชั่วโมง จากการทดลองใช้ พบว่า ในขั้นทดสอบความรู้ นักเรียนใช้เวลาในการทำงานที่ได้รับมอบหมายเกินระยะเวลาที่กำหนด ผู้วิจัยจึงได้ปรับลักษณะของงานให้สอดคล้องกับระยะเวลาและเหมาะสมกับความสามารถของช่วงวัยนักเรียน นำแผนการจัดการเรียนรู้จัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

5.2 เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม ซึ่งมีขั้นตอนในการสร้างและตรวจสอบคุณภาพ ดังนี้

5.2.1 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผู้วิจัยสร้างขึ้นในรูปแบบชนิดปรนัยเลือกตอบ 4 ตัวเลือก ประกอบด้วยข้อคำถาม จำนวน 30 ข้อ โดยมีขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ศึกษาหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สร้างแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้เป็นข้อสอบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก ซึ่งมีวิธีการตรวจให้คะแนนตอบถูกได้ 1 คะแนน ตอบผิดได้ 0 คะแนน จำนวน 30 ข้อ เพื่อคัดเลือกและนำไปใช้ จำนวน 20 ข้อ นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง การใช้ภาษา จุดประสงค์การเรียนรู้ นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) คัดเลือกข้อสอบที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ถือว่ามีความเที่ยงตรงของเนื้อหาที่สามารถใช้ได้ ผลการพิจารณาค่าความสอดคล้องของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างเกณฑ์ข้อคำถามกับจุดประสงค์การเรียนรู้ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67 ถึง 1.00 และไปทดลองใช้ (Try out) กับ

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 22 คน โรงเรียนวัดพุทไธศวรรย์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยเลือกข้อสอบที่จะนำไปใช้จริง จำนวน 20 ข้อ จากข้อสอบทั้งหมด 30 ข้อ เพื่อใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนและหลังเรียน พบว่า มีค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.32 ถึง 0.79 ค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.26 ถึง 0.86 และนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ โดยใช้สูตร KR-20 พบว่า แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.94 จัดทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้ทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างทั้งก่อนเรียนและหลังเรียน

5.2.2 แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม เป็นแบบสังเกตที่ใช้สังเกตพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกหรือตอบสนองต่อกิจกรรมและเหตุการณ์ต่างๆ โดยผู้วิจัยใช้องค์ประกอบของพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม 3 ด้าน ของวนิดา อารมณ์เพียร (2552) ได้แก่ ด้านที่ 1 ความรับผิดชอบในการทำงานกลุ่ม ด้านที่ 2 การให้ความช่วยเหลือเพื่อนในกลุ่ม และด้านที่ 3 การแสดงความคิดเห็นคณะทำงาน มีลักษณะเป็นแบบเกณฑ์การให้คะแนนแบบ Scoring rubrics โดยใช้คู่กับแผนการจัดการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญทั้ง 4 แผน ซึ่งทำการประเมินโดยผู้วิจัยทั้งก่อนเรียนและหลังเรียน โดยแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม มีค่าความเชื่อมั่น (Pearson correlation coefficient) เท่ากับ 0.76 ซึ่งมีเกณฑ์การแปลความหมาย ของคะแนนจากการสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม 5 ระดับ 11-12 คะแนน หมายถึง ดีมาก 9-10 คะแนน หมายถึง ดี 7-8 คะแนน หมายถึง ปานกลาง 5-6 คะแนน หมายถึง พอใช้ และ 3-4 คะแนนหมายถึง ปรับปรุง (วนิดา อารมณ์เพียร, 2552: 176)

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการทดลองและเก็บข้อมูลนักเรียนกลุ่มตัวอย่างโดยดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

6.1 ผู้วิจัยดำเนินการขอความอนุเคราะห์จากผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคลองตะเคียน หมู่ 2 (วันครู 2504) ในการรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ปฐมนิเทศนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านคลองตะเคียน หมู่ 2 (วันครู 2504) เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ รวมทั้งกระบวนการทำการวิจัยแบบทดลองขั้นต้น

6.2 ทดสอบก่อนเรียนกับกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแบบประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม ผู้วิจัยดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ จำนวน 4 แผน จนครบตามระยะเวลาที่วางแผนไว้ คือ 12 ชั่วโมง

6.3 เว้นระยะเวลา 2 สัปดาห์ หลังสิ้นสุดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนหน่วยการเรียนรู้ อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ แล้วจึงทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

7.1 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนและหลังเรียน โดยการทดสอบค่าที (T-test for dependent sample)

7.2 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หน่วยการเรียนรู้ อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ รายวิชา ส 21101 สังคมศึกษา หลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70 โดยการทดสอบค่าที (T-test for one sample)

7.3 ศึกษาพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าร้อยละ (Percentage)

ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ และพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ โดยผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

1. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ ก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า ก่อนเรียน ($\bar{X}$ = 8.38, S.D. = 2.14) หลังเรียน ($\bar{X}$ = 15.05, S.D. = 2.29) เมื่อทดสอบความแตกต่างก่อนและหลัง พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1: การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ ก่อนเรียนและหลังเรียน

ผลการเรียนรู้	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	p
ก่อนเรียน	39	20	8.38	2.14	-25.086*	.000
หลังเรียน	39	20	15.05	2.29		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2: การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ หลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70

ผลการเรียนรู้	n	คะแนนเต็ม	คะแนนร้อยละ 70	$\bar{X}$	S.D.	t	p
หลังเรียน	39	20	14.00	15.05	2.29	2.86*	0.000

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. นักเรียนมีคะแนนพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม โดยภาพรวมหลังเรียน ($\bar{X}$ = 9.23) คิดเป็นร้อยละ 76.83 เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนมีคะแนนพฤติกรรมการทำงานกลุ่มเฉลี่ยในด้านที่ 2 การให้ความช่วยเหลือเพื่อนในกลุ่มมากที่สุด ($\bar{X}$ = 3.23) คิดเป็นร้อยละ 80.75 รองลงมาคือ ด้านที่ 3 การแสดงความคิดเห็นคณะทำงาน ($\bar{X}$ = 3.20) คิดเป็นร้อยละ 80.00 และด้านที่ 1 ความรับผิดชอบในการทำงานกลุ่มมีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X}$ = 2.79) คิดเป็นร้อยละ 69.75 ตามลำดับดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3: คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ จำแนกเป็นรายด้าน

พฤติกรรมการทำงานกลุ่ม	N	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	คะแนนร้อยละ
ด้านที่ 1 ความรับผิดชอบในการทำงานกลุ่ม	39	4	2.79	69.75
ด้านที่ 2 การให้ความช่วยเหลือเพื่อนในกลุ่ม	39	4	3.23	80.75
ด้านที่ 3 การแสดงความคิดเห็นคณะทำงาน	39	4	3.20	80.00
รวมเฉลี่ย	39	12	9.23	76.83

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้อธิปไตยตามรัฐธรรมนูญและพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์มีประเด็นอภิปราย ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้อธิปไตยตามรัฐธรรมนูญและพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ เป็นวิธีการในการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีความร่วมมือระหว่างสมาชิกในกลุ่ม มีกระบวนการการถ่ายทอดความรู้ระหว่างเพื่อนในกลุ่มและกำหนดบทบาทหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจน ช่วยให้ผู้เรียนกระตือรือร้นในการเรียนรู้ และร่วมกิจกรรมของกลุ่ม ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้น โดยขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมเนื้อหา เป็นขั้นที่ครูสามารถแบ่งเนื้อหาออกมาเป็น

หัวข้อย่อย เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาทำความเข้าใจ สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับการนำเข้าสู่บทเรียนที่น่าสนใจโดยการใช้สื่อการเรียนรู้ ที่มีสามารถกระตุ้นความสนใจของนักเรียน ขั้นที่ 2 จัดกลุ่มผู้เรียน และ ขั้นที่ 3 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมุ่งเน้นเพื่อให้นักเรียนที่มีความสามารถต่างกัน ได้เรียนรู้และทำงานร่วมกัน โดยผู้สอนจัดกลุ่มนักเรียนตามความสามารถออกเป็นกลุ่มเก่ง กลุ่มปานกลาง และกลุ่มอ่อน มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ซึ่งนักเรียนกลุ่มจากกลุ่มพื้นฐานจับกลุ่มใหม่ตามการแบ่งเนื้อหาย่อย เพื่อศึกษาทำความเข้าใจเนื้อหา เน้นการอภิปรายร่วมกันจากเอกสาร ใบความรู้ หรือค้นคว้าเพิ่มเติมในส่วนที่ตนเองได้รับมอบหมาย มีการร่วมกันสรุปเนื้อหาสาระ เพื่อกลับไปถ่ายทอดความรู้ให้สมาชิกในกลุ่ม นักเรียนทุกคนได้มีบทบาทสำคัญในการศึกษาเนื้อหา และถ่ายทอดความรู้ตามหน้าที่ ที่ตนเองได้รับมอบถามจากกลุ่ม ทำให้นักเรียนตระหนักได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและมีบทบาทสำคัญที่จะต่อการเรียนรู้ของสมาชิก ขั้นที่ 4 สมาชิกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเสนอความรู้ นักเรียนได้ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันอธิบายความรู้ให้แก่เพื่อนสมาชิกในกลุ่มนักเรียนร่วมกันอภิปราย แลกเปลี่ยนความรู้ โดยการซักถามข้อสงสัย ตอบปัญหา และทบทวนให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน ทำให้นักเรียนได้ฝึกการสรุปความรู้ เรียนรู้วิธีการสื่อสาร การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และการทำงานร่วมกับผู้อื่น รวมไปถึงได้เปลี่ยนบทบาทในผู้นำเสนอความรู้และผู้ฟังที่ดี ซึ่งทักษะแฝงเหล่านี้ล้วนเป็นทักษะที่ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้นได้ ขั้นที่ 5 ทดสอบความรู้ เป็นกระบวนการที่ครูผู้สอนทดสอบความรู้ความเข้าใจของนักเรียนที่มีต่อเนื้อหาที่ได้เรียนรู้ โดยใช้วิธีการมอบหมายงานที่มีความหลากหลาย ทั้งง่ายและยากให้นักเรียนได้ทำงานร่วมกัน มุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดความท้าทายในการทำงานและได้เพิ่ม ทักษะการทำงานอื่นๆ เช่น การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง มีการทำใบงาน การทำแบบทดสอบ การเข้าฐานตอบคำถาม การทำชิ้นงานตามความสนใจ และการทำแผนผังความคิด แล้วนำคะแนนของสมาชิกที่เกิดจาก การทดสอบความรู้แต่ละคน คะแนนของกลุ่ม รวมไปถึงคะแนนพิเศษมารวมเป็นคะแนนความสำเร็จของกลุ่ม และในขั้นที่ 6 มอบรางวัล ได้ร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนวิธีการทำงาน ที่ได้จากการเรียนรู้และทำงานที่ครูมอบหมาย เน้นให้นักเรียนได้ร่วมกันชื่นชมความสำเร็จของตนเอง และของกลุ่ม รวมไปถึงการยินดีกับผู้อื่น ร่วมกันสรุปความรู้ทักษะการทำงานอุปสรรคปัญหา และแนวทางการแก้ไข สามารถนำประสบการณ์ของกลุ่มที่สำเร็จไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ กัญญารัตน์ นามสว่าง, ศรัณย์ ภิบาลชนม์ และสมศิริ สิงห์ลพ (2564:100-113) ได้ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการคิดวิเคราะห์ เรื่องระบบต่างๆ ในร่างกายมนุษย์และสัตว์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Harun (2017: 838-847) ได้ศึกษา ผลกระทบของการสอนในหน่วยวิทยาศาตร์ตามกาลเวลา วิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนเกรด 7 โดยใช้เทคนิคการสอนแบบจิ๊กซอว์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า การเรียนการสอนโดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับแนวคิด ของ Kagan (1994: 1-4) ที่ได้กล่าวว่า เทคนิคการสอนต่างๆ ของการเรียนรู้ แบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิกซอว์ ช่วยให้นักเรียนมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเองมากขึ้น และทราบความก้าวหน้าของตนเองตลอดเวลา จึงสามารถทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Johnson, Johnson and Smith (2006: 85) ได้กล่าวถึงข้อดีของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์ จะทำให้นักเรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับความแตกต่างของบุคคล นักเรียนเกิดความสบายใจไว้วางใจเพื่อน ทำให้มีความกล้าที่จะเปิดเผยข้อผิดพลาด ข้อบกพร่องการเรียนรู้ของตน เพื่อให้เพื่อนช่วยเหลือ มีอิสระที่จะเสนอความเห็นต่อกลุ่มของตน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ภาณุพงศ์ แก้วบุญเรือง (2563: 118-132) ได้ทำการศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอว์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีความคงทนในการเรียนรู้ของนักเรียนหลังเรียน มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 40.40 คิดเป็นร้อยละ 80.80 การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ สามารถส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาในหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านวิชาการ ด้านสังคม ด้านจริยธรรม และด้านทักษะการทำงานรับผิดชอบต่อหน้าที่ ที่ได้รับหมอบหมายของตนเอง สร้างความสามัคคีรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มส่งเสริมให้นักเรียนได้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้

3. พฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ อยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบของพฤติกรรมการทำงานกลุ่มเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีคะแนนร้อยละสูงสุด ได้แก่ ด้านการให้ความช่วยเหลือเพื่อนในกลุ่มมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการแสดงความคิดเห็นคณะทำงาน และด้านความรับผิดชอบในการทำงานกลุ่ม ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องมากจากการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์เป็นกระบวนการเรียนรู้ส่งเสริมความสัมพันธ์ เมื่อนักเรียนมีความคุ้นเคยกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ และมีความคุ้นเคยกับเพื่อน ๆ ที่เวียนกลุ่มได้มาทำกิจกรรมและเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้นักเรียนสามารถที่จะทำงานได้อย่างคล่องแคล่ว และมีความราบรื่นมากขึ้น นอกจากนี้ นักเรียนให้ความช่วยเหลือเพื่อนในกลุ่ม แสดงออกถึงความเต็มใจทำตามคำสั่งหรืองานที่ได้รับหมอบหมาย เมื่อผู้นำกลุ่มหรือสมาชิกในกลุ่มมอบหมาย หรือขอร้อง อีกทั้งมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ ให้ความช่วยเหลือเพื่อนอย่างเต็มกำลังความสามารถในคณะทำงานกลุ่มและตลอดระยะเวลาในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งสังเกตได้จากบรรยากาศการทำกิจกรรมที่เป็นกันเอง นักเรียนมีความกล้าแสดงออก มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีความสนุกสนานยิ้มแย้มแจ่มใส ทำให้พฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนมีความก้าวหน้าขึ้นตามลำดับ อีกทั้งในกระบวนการเรียนรู้แบ่งกลุ่มนักเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนมีบทบาทสำคัญมีหน้าที่รับผิดชอบ ทำให้กลุ่มสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย สอดคล้องกับแนวคิดของ พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ (2562: 6) ที่กล่าวว่า การสอนแบบร่วมมือที่กำหนดให้นักเรียนที่มีความสามารถต่างกันทำงานพร้อมกันเป็นกลุ่ม ทุกคนมีความรับผิดชอบงานของตนเอง และงานส่วนรวมร่วมกัน มี

ปฏิสัมพันธ์กันและกัน มีทักษะการทำงานกลุ่ม เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย สอดคล้องกับแนวคิดของทิศนา แขมมณี (2564: 36-37) ที่กล่าวว่า การร่วมกันแก้ปัญหาเป็นพฤติกรรมที่จำเป็นในการทำงานกลุ่ม การร่วมมือกันแก้ปัญหาโดยการอภิปราย ค้นหาสาเหตุ วิเคราะห์สาเหตุ จะทำให้มีประสิทธิภาพมากกว่าการแก้ปัญหาคนเดียว การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ในขั้นมอบรางวัล ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้สร้างวัฒนธรรมการทำงานร่วมกับผู้อื่นที่ดี ได้ชื่นชมและยินดีกับความสำเร็จของผู้อื่น ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อผิดพลาดในการทำงานกลุ่มได้ นำความสำเร็จและกระบวนการทำงานของกลุ่มอื่นมาเป็นแบบอย่างในการทำงาน และเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงการเรียนรู้และการทำงานของตนเอง และของกลุ่ม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า นักเรียนมีการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มที่เป็นลักษณะของการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งผลการศึกษายังสอดคล้องกับการวิจัยของ ปิยะนันท์ บุญโพธิ์ (2561: 125) ที่ได้ทำการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการทำงานกลุ่ม โดยใช้การสอนแบบร่วมมือกันเรียนรู้ด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า นักเรียนมีค่าเฉลี่ยทักษะการทำงานกลุ่ม เท่ากับ 3.56 ซึ่งอยู่ในระดับดี และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ ภาณุพงศ์ แก้วบุญเรือง (2563: 118-132) ได้ทำการศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์ เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์และความคงทนในการเรียนรู้ เรื่อง กฎหมายในชีวิตประจำวัน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการทำงานร่วมกันของนักเรียนหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอว์ มีค่าคะแนนร้อยละอยู่ในระดับผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80

ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกฝนในการทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักปรับตัวเข้ากับผู้อื่น ส่งเสริมความรักความสามัคคี ความมีน้ำใจ โดยมีเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมการทำงานกลุ่มที่ดี ช่วยให้เข้าใจการทำงานร่วมผู้อื่นและนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมได้

สรุป

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์ในหน่วยการเรียนรู้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนและสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ นักเรียนยังมีพฤติกรรมการทำงานกลุ่มอยู่ในระดับดี สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์ช่วยส่งเสริมทั้งความรู้ความเข้าใจและทักษะการทำงานร่วมกันของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ ควรคำนึงถึงปัจจัยหลายๆ ด้าน ซึ่งต้องศึกษาข้อมูลพื้นฐานให้รอบคอบ เช่น ความสามารถที่แตกต่างกันของนักเรียน บริบทชั้นเรียน ความเหมาะสมของระยะเวลาและกิจกรรมอื่นๆ ของสถานศึกษา เป็นต้น

1.2 การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ ในขั้นที่ 4 สมาชิกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเสนอความรู้ ควรส่งเสริมให้นักเรียนได้เกิดความมั่นใจในการอภิปรายนำเสนอความรู้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ในหน่วยการเรียนรู้อื่น ในระดับชั้นอื่นหรือในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ตามความเหมาะสม

2.2 ควรทำการศึกษาวิจัย ผลของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์กับตัวแปรอื่น ๆ เช่น ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการชี้นำตนเอง ทักษะความเชื่อมั่นในตนเองเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนเองในทุกๆ ด้าน

เอกสารอ้างอิง

กิติพงษ์ ลือนาม. (2564). *วิธีวิทยาการวิจัยทางการศึกษา.* นครราชสีมา: โคราช มาร์เก็ตติ้ง แอนด์ โปรดักชั่น.

กุลิสรา จิตรชญาวณิช และเกศราพรรณ พันธุ์ศรีเกตุ คงเจริญ. (2564). *วิธีการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กัญญารัตน์ นามสว่าง, ศรัณย์ ภิบาลชนม์ และสมศิริ สิงห์ลพ. (2564). ผลการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. *สิกขา วารสารศึกษาศาสตร์, 8(1),* 100-113.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). *การติดตามและประเมินผลการบูรณาการองค์ความรู้แบบสะเต็มศึกษาในสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักประเมินผลการจัดการศึกษา.

พิมพันธ์ เดชะคุปต์. (2562). *สร้างนวัตกรรมบนฐานการวิจัย PLC & Logbook.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิศนา แขมมณี. (2564). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปิยะนันท์ บุญโพธิ์. (2561) *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการทำงานกลุ่มโดยใช้การสอนแบบร่วมมือกันเรียนรู้ด้วยเทคนิค JIGSAW กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายประถมศึกษา (ศึกษาศาสตร์).* (วิทยานิพนธ์หลักสูตรมหาบัณฑิตศึกษาศาสตร์ สาขาสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ภาณุพงศ์ แก้วบุญเรือง. (2563) การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอว์ เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ และความคงทนในการเรียนรู้ เรื่อง กฎหมายในชีวิตประจำวัน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. *วารสาร เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา, 3*(8). 118-132.

วนิดา อารมณ์เพียร. (2552). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ความคงทนในการเรียนรู้ เรื่อง การหาทศนิยม และพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD และเทคนิค TGT.* (วิทยานิพนธ์หลักสูตรครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรการสอน). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. (2551). *การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

Harun, E. R. (2017). The Impact of Teaching the Subjects under Science in Time Unit in the Social Studies Class in the 7th Grade Using Jigsaw Technique on the Academic Success of the Students. *Universal Journal of Educational Research, 5*(5), 838-847.

Johnson, D. W., Johnson, R. T. & Smith, K. (2006). *Active Learning: Cooperation in the University Classroom* (3rd ed.). Edina, MN: Interaction Book Company.

Kagan, S. (1994). *Cooperative Learning and Mathematics*. San Clemente, CA: Kagan Publishing.

การพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้กับเทคนิครู้คิด ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ

THE DEVELOPMENT SCIENCE PROCESS SKILLS BY INQUIRY LEARNING MANAGEMENT WITH COGNITIVE TECHNIQUES OF MATHAYOOMSUKSA 3 STUDENTS UNDER THE AMNATCHAROEN PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

ชยพล จันทวรรณ[1], สมร ทวีบุญ[2]
Chayapon Chuntawan[1], Samorn Taweeboon[2]
มหาวิทยาลัยราชธานี[1-2]
Ratchathani University[1-2]
E-mail: hw041.twz@gmail.com[1]

ได้รับบทความ: 11 พฤศจิกายน 2566; **แก้ไขบทความ**: 4 พฤษภาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 5 พฤษภาคม 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้กับเทคนิครู้คิด ตามเกณฑ์ร้อยละ 70 และ 2) เปรียบเทียบทักษะทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้เรื่อง ไฟฟ้า ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้กับเทคนิครู้คิด ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเค็งใหญ่หนองงูเหลือม กลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาศรีบูรพาจารย์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 16 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ 1) แบบประเมินทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้กับเทคนิครู้คิด 2) แผนการจัดการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ และ 3) แบบทดสอบวัดทักษะทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานด้วย t-test (Dependent Samples)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้กับเทคนิคการรู้คิด โดยภาพรวมคิดเป็นร้อยละ 95 สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70

2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีทักษะทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ : ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์, การสืบเสาะหาความรู้, เทคนิครู้คิด

Abstract

The objectives of research were 1) to develop Mathayomsuksa 3 students' science process skills by inquiry learning management with cognitive techniques according to 70 percent criteria and 2) to compare science learning skills between before and after studying. The samples group used in this research were Mathayomsuksa 3 students at Kengyainongnguluam School under the Amnatcharoen Primary Educational Service Area Office, who are studying in the first semester of the academic year 2023, consisted of 16 students, obtained by Cluster Random Sampling. The research tools were 1) the science process skills assessment form, 2) the science lesson plan, and 3) the science learning skills test. The statistics used to analyze the data were mean, standard deviation and test the hypothesis with t-test (Dependent Samples).

The research findings were:

1 . The science process skills of students through inquiry learning management with cognitive techniques. Overall, the figure is 95 percent, which was higher than the 70 percent criterion.

2. The students had science learning skills significantly higher post achievement than before at the .01 level.

Keywords: Science process skills, Inquiry learning, Cognitive techniques

บทนำ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ได้กำหนดโครงสร้างหลักสูตรเป็น 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อให้สถานศึกษานำไปใช้จัดการเรียนการสอนอย่างมีทิศทาง สอดคล้องกับนโยบายการปฏิรูปการศึกษา โดยกำหนดให้กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นสาระพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาการคิด การเรียนรู้ และการแก้ปัญหามุ่งเน้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเองผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ การสังเกต การสำรวจตรวจสอบ และการทดลอง ก่อนนำผลมาสังเคราะห์เป็นหลักการ แนวคิด และองค์ความรู้มีเป้าหมายให้ผู้เรียนเข้าใจหลักการ ทฤษฎี และกฎพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ รวมถึงธรรมชาติ ขอบเขต และข้อจำกัดของวิทยาศาสตร์พร้อมทั้งพัฒนาทักษะการแสวงหาความรู้และนวัตกรรมทางเทคโนโลยี ตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี มนุษย์ และสิ่งแวดล้อมและสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตและสังคม ควบคู่กับการพัฒนาทักษะการคิด การสื่อสาร การตัดสินใจ และการมีคุณธรรม จริยธรรมอย่างสร้างสรรค์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560: 12) หลักสูตรการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มุ่งพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ให้มีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยเน้นการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสวงหาคำตอบด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และพัฒนา

ความเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลทั้งนี้ ยังมุ่งให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2561: 23) แม้ว่า สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จะได้พยายามปรับปรุงหลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการวัดและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงพบปัญหาสำคัญในสถานศึกษา คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษายังอยู่ในระดับต่ำ ทั้งนี้ พิจารณาได้จากผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาศรีบูรพาจารย์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ ได้แก่ โรงเรียนเค็งใหญ่หนองงูเหลือม และโรงเรียนบ้านโพนเมืองน้อย โดยในปีการศึกษา 2563 มีคะแนนเฉลี่ย 20.41 ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศที่ 29.89 ปีการศึกษา 2564 มีคะแนนเฉลี่ย 26.28 ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศที่ 31.45 และปีการศึกษา 2565 มีคะแนนเฉลี่ย 27.87 ซึ่งยังต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศที่ 33.32 อย่างต่อเนื่อง ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาคุณภาพการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ของผู้เรียนที่ยังจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ, 2565: 25) และจากการประเมินผลการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง วงจรไฟฟ้าเบื้องต้น ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเค็งใหญ่หนองงูเหลือม ปีการศึกษา 2565 พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 54.45 ซึ่งต่ำกว่าค่าเป้าหมายของโรงเรียนที่กำหนดไว้ คือ ร้อยละ 70 (โรงเรียนเค็งใหญ่หนองงูเหลือม, 2565: 16) สาเหตุของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่อยู่ในระดับต่ำอาจมาจากวิธีการสอนของครูและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ยังไม่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ จึงควรปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้คิด ลงมือปฏิบัติ และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองมากขึ้น ทั้งนี้ ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นทักษะทางสติปัญญาที่นักวิทยาศาสตร์ใช้ในการศึกษาค้นคว้าและแก้ปัญหา โดยประกอบด้วยทักษะสำคัญ เช่น การสังเกต การวัด การจำแนกประเภท การหาความสัมพันธ์ การคำนวณ การจัดกระทำและสื่อความหมายของข้อมูล การพยากรณ์ การตั้งสมมติฐาน การกำหนดและควบคุมตัวแปร การทดลอง และการตีความหมายข้อมูลเพื่อนำไปสู่ข้อสรุป การพัฒนาทักษะดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างความคิดรวบยอด เข้าใจหลักการทางวิทยาศาสตร์ และนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาได้อย่างมีเหตุผล รวมทั้งส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2561: 23)

จากสภาพปัญหาการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาวิธีการสอนให้เหมาะสมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสอน การจัดการสอนของครูผู้สอนควรเลือกวิธีการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ด้วยตนเองให้มากที่สุด เพื่อให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่สูงขึ้น ควรกำหนดเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอนที่ชัดเจน มีความเป็นรูปธรรม ลดเวลาในการเรียนการสอนและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น ซึ่งจะเป็นสื่อการสอนที่ช่วยแก้ไขปัญหาการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น (5Es) จึงช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับแนวคิดของ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2561: 25) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหา

ความรู้ 5 ขั้น (5Es) เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ได้ฝึกคิด สังเกต วิเคราะห์ วิจารณ์ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยมีครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก คอยชี้แนะ สนับสนุน และกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย กระบวนการดังกล่าวประกอบด้วย 5 ขั้น ได้แก่ การเร้าความสนใจ การสำรวจและค้นหา การอธิบายและสรุปผล การขยายความรู้ และการประเมินผล ซึ่งดำเนินไปอย่างเป็นลำดับต่อเนื่อง ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ อันนำไปสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นอกจากนี้ การบูรณาการเทคนิคการรู้คิดเข้ากับการจัดการเรียนรู้ ยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความสามารถทางปัญญา ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและสร้างองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 41) เป็นกระบวนการกำกับและควบคุมความคิดให้เกิดประสิทธิภาพ โดยครอบคลุมการวางแผน การควบคุม การตรวจสอบ และการประเมินผล (ทิศนา แขมมณี, 2554: 54) ดังนั้น เทคนิคการรู้คิด (Cognitive Thinking) จึงเป็นกลไกสำคัญของการเรียนรู้ ควรได้รับการส่งเสริมเพื่อพัฒนาความสามารถด้านการรู้คิดของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของแต่ละขั้นตอนในการเรียนรู้ มีการวางแผนอย่างรอบคอบ สามารถตัดสินใจเลือกวิธีการได้อย่างเหมาะสม และมีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานจนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับแนวคิดของนันทฉัตร วงษ์ปัญญา (2555: 42) กล่าวว่า การรู้คิด (Cognitive Thinking) มีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน จึงควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำกับการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ เข้าใจรูปแบบและที่มาของกระบวนการคิดของตนทั้งนี้ ผู้เรียนจะสามารถประเมินระดับการเรียนรู้ของตนเอง มองเห็นจุดแข็งและจุดที่ควรพัฒนา ตลอดจนตรวจสอบผลลัพธ์และทบทวนความเหมาะสมของวิธีการเรียนรู้ที่ใช้กระบวนการดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างศักยภาพในการเรียนรู้และการแก้ปัญหา ทำให้ผู้เรียนสามารถเผชิญและจัดการกับสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากสภาพปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้จัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น (5Es) กับเทคนิคการรู้คิด (Cognitive Thinking) เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งจะเป็นการพัฒนาให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ที่สูงขึ้น มีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มีความสามารถในการแก้ปัญหา และมีทักษะการคิดขั้นสูง สามารถนำไปใช้ในการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ด้วยตนเอง มีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติและเทคโนโลยีที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น สามารถนำความรู้ไปใช้อย่างมีเหตุผล สร้างสรรค์ และมีคุณธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้กับเทคนิคการรู้คิด ตามเกณฑ์ร้อยละ 70
2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้เรื่อง ไฟฟ้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้กับเทคนิคการรู้คิดระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเอกสาร

1) ศึกษาและวิเคราะห์ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (กระทรวงศึกษาธิการ 2560: 45)

2) ศึกษาเกณฑ์การประเมินทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ตามแนวคิดของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2561: 23)

3) ศึกษาวิธีการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ตามแนวคิดของ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2561: 31) กับเทคนิคการรู้คิดตามแนวคิดของ วราวรรณ จันทรนุวงศ์และกิ่งฟ้า สินธุวงษ์ (2557: 48)

ขั้นตอนที่ 2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร ได้แก่ นักเรียน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มเครือข่ายศรีบูรพาจารย์ สังกัด สพป.อำนาจเจริญ 2 โรงเรียน ภาคเรียนที่ 1/2566 จำนวน 30 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเค็งใหญ่หนองงูเหลือม ภาคเรียนที่ 1/2566 จำนวน 16 คน ได้จากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้โรงเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบประเมินทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะร่วมเทคนิคการรู้คิด ครอบคลุม 5 ทักษะ ได้แก่ สังเกต วัด คำนวณ จัดกระทำและสื่อความหมายข้อมูล และลงความเห็นจากข้อมูล

2) แผนการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ หน่วยไฟฟ้า ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แบบสืบเสาะร่วมเทคนิคการรู้คิด จำนวน 10 แผน

3) แบบทดสอบวัดผลการเรียนวิทยาศาสตร์ หน่วยไฟฟ้าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

1) แบบประเมินทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียน ม.3 จากการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะร่วมเทคนิคการรู้คิด ดำเนินการดังนี้

1.1 ศึกษาและวิเคราะห์ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ระดับ ม.3 ตามหลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. 2551

1.2 ศึกษาเกณฑ์ประเมินทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

1.3 สร้างแบบประเมิน 5 ทักษะ ได้แก่ สังเกต วัด คำนวณ จัดกระทำและสื่อความหมายข้อมูล และลงความเห็นจากข้อมูล

1.4 นำแบบประเมินที่ปรับปรุงแล้วไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

2) แผนการจัดการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้เรื่อง ไฟฟ้า ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้กับเทคนิคการรู้คิด ดำเนินการดังนี้

2.1 ศึกษาและวิเคราะห์ตัวชี้วัด/สาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (ปรับปรุง พ.ศ. 2560) ระดับ ม.3 พร้อมแนวคิดและวิธีจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะ

2.2 วิเคราะห์เนื้อหาและจุดประสงค์เพื่อกำหนดแผนการเรียนรู้รายหน่วย เรื่อง ไฟฟ้า

2.3 สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ ม.3 หน่วยไฟฟ้า จำนวน 10 แผน

2.4 สร้างแบบประเมินแผนฯ สำหรับผู้เชี่ยวชาญ (Rating Scale)

2.5 ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและปรับปรุงแผนฯ (ค่าเฉลี่ย 5.00 ระดับเหมาะสมมากที่สุด)

2.6 ทดลองใช้กับนักเรียน ม.3 โรงเรียนบ้านโพนเมืองน้อย 14 คน (ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง) เพื่อตรวจสอบข้อบกพร่องและปรับปรุง

2.7 จัดพิมพ์แผนฯ ที่ปรับปรุงแล้ว เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้เรื่อง ไฟฟ้า ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ดำเนินการดังนี้

3.1 ศึกษาการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์จากเอกสารและงานวิจัยด้านการวัดและประเมินผล

3.2 วิเคราะห์ตัวชี้วัด/สาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (ปรับปรุง พ.ศ. 2560) ระดับ ม.3 เพื่อจัดทำ Test Blueprint

3.3 สร้างแบบทดสอบวิทยาศาสตร์ หน่วยไฟฟ้า แบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

3.4 ให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) คัดเลือกข้อสอบค่า 0.66–1.00 ได้ 30 ข้อ

3.5 ทดลองใช้กับนักเรียน ม.3 โรงเรียนบ้านโพนเมืองน้อย 14 คน (ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง)

3.6 วิเคราะห์คุณภาพข้อสอบ (P = 0.38–0.72, r = 0.30–0.75) และหาค่าความเชื่อมั่น

3.7 นำแบบทดสอบไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) ด้วยแบบทดสอบวิทยาศาสตร์ หน่วยไฟฟ้า 30 ข้อ ใช้เวลา 1 ชั่วโมง และบันทึกคะแนน

4.2 จัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะร่วมเทคนิคการรู้คิดกับกลุ่มตัวอย่าง

4.3 ประเมินทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของผู้เรียน

4.4 ทดสอบหลังเรียน (Post-test) ด้วยแบบทดสอบชุดเดิม ใช้เวลา 1 ชั่วโมง

4.5 วิเคราะห์ผลทางสถิติเพื่อสรุปผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 วิเคราะห์ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียน ม.3 ด้วยค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และร้อยละ

5.2 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์วิทยาศาสตร์ หน่วยไฟฟ้า ก่อน–หลังเรียน ด้วยค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และ t-test แบบ Dependent Samples

ผลการวิจัย

1.ผลการประเมินทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้กับเทคนิคการรู้คิด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียน

n	ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์					$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละ
	การสังเกต (3 คะแนน)	การวัด (3 คะแนน)	การคำนวณ (3 คะแนน)	การจัดกระทำและสื่อความหมายของข้อมูล (3 คะแนน)	การลงความเห็นจากข้อมูล (3 คะแนน)			
16	2.88	2.81	2.81	2.81	2.94	2.85	0.36	95.00

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการประเมินทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียน โดยภาพรวมมีคะแนนเฉลี่ย 2.85 จากคะแนนเต็ม 3 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 95 และเมื่อพิจารณาเป็นรายทักษะ เรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ทักษะการลงความเห็นจากข้อมูล มีคะแนนเฉลี่ย 2.94 รองลงมาคือ ทักษะการสังเกต มีคะแนนเฉลี่ย 2.88 และทักษะการวัด ทักษะการคำนวณ และทักษะการจัดกระทำและสื่อความหมายของข้อมูล มีคะแนนเฉลี่ย 2.81 แสดงให้เห็นว่าทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ที่ตั้งไว้

2. ผลการเปรียบเทียบทักษะทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนและหลังเรียน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบทักษะทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียน

คะแนน	n	คะแนนเต็ม	$\overline{X}$	S.D.	t	p
ก่อนเรียน	16	30	9.31	3.03	18.156	.000**
หลังเรียน	16	30	24.94	2.41		

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนทดสอบของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างหลังเรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้เรื่อง ไฟฟ้า ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้กับเทคนิคการรู้คิด มีค่าเท่ากับ 24.94 คะแนน สูงกว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนทดสอบก่อนเรียน ซึ่งมีค่าเท่ากับ 9.31 คะแนน จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน เมื่อวิเคราะห์ด้วยการทดสอบค่าทีแล้ว พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่านักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนทดสอบหลังเรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้เรื่อง ไฟฟ้า ของ

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้กับเทคนิคการรู้คิด สูงกว่าก่อนเรียน

อภิปรายผลการวิจัย

1.จากผลการพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้กับเทคนิคการรู้คิด โดยภาพรวมคิดเป็นร้อยละ 95 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ ร้อยละ 70 ทั้งนี้ เนื่องจากการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิคการรู้คิด เป็นแนวทางที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการดังกล่าวก่อให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ การฝึกฝน และประสบการณ์ของผู้เรียนแต่ละบุคคลทั้งนี้ ผู้เรียนจะใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ซึ่งประกอบด้วยทักษะสำคัญ ได้แก่ การสังเกต การวัด การคำนวณ การจัดกระทำและสื่อความหมายของข้อมูล ตลอดจนการลงข้อสรุปจากข้อมูลสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปราณี อาจสุวรรณ (2557: 63) ได้ศึกษาผลการใช้ชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ตามวัฏจักรการเรียนรู้ 5E ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ตามวัฏจักรการเรียนรู้ 5E ก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย 17.60 คิดเป็นร้อยละ 58.67 และหลังเรียนมีค่าเฉลี่ย 25.70 คิดเป็นร้อยละ 85.67 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 สอดคล้องกับงานวิจัยของ นภารัตน์ ศรีคำเวียง (2558: 51) ได้ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นผสมที่มีต่อมโนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์และทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นผสมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียน สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุดารัตน์ พูนศรี (2559: 65) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การแยกสาร วิชาวิทยาศาสตร์ และทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานมีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์สูงกว่าผู้เรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.ผลการเปรียบเทียบทักษะทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้เรื่อง ไฟฟ้า ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้กับเทคนิคการรู้คิด หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้ ได้ออกแบบและจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา พร้อมกำหนดวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน จึงสามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิคการรู้คิด เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม ควบคู่กับการใช้คำถามกระตุ้นความคิดเพื่อแสวงหาคำตอบด้วยตนเองนอกจากนี้ การทำงานกลุ่มยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการคิดและการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้

เนื่องจากได้จัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา พร้อมกำหนดวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน จึงสามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิคการรู้คิด เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม ควบคู่กับการใช้คำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาคำตอบด้วยตนเอง นอกจากนี้ การทำงานกลุ่มยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการคิดและการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของกนกพร อุทัยวัฒน์ (2559: 61) ได้ศึกษาผลการพัฒนาการคิดวิเคราะห์โดยใช้การสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ 5Es ร่วมกับผังกราฟิก เรื่อง ระบบนิเวศ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับงานวิจัยของสุดารัตน์ พูนศรี (2559: 73) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การแยกสาร วิชาวิทยาศาสตร์ และทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน สูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของนาถณรินทร์ วัฒน์ธนนันท์ (2563: 54) ได้ศึกษาผลของการสอนแบบสะท้อนคิดในวิชาวิทยาศาสตร์ต่อการตระหนักรู้การรู้คิดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้การสะท้อนคิดของครูสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปผลการวิจัย

1.ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้กับเทคนิคการรู้คิด โดยภาพรวมคิดเป็นร้อยละ 95 สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70

2.นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีทักษะทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้เรื่องไฟฟ้า ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้กับเทคนิคการรู้คิด หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.ก่อนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครูผู้สอนควรศึกษารูปแบบการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้และเทคนิคการรู้คิดให้เข้าใจ

2.ขณะปฏิบัติกิจกรรมครูผู้สอนควรให้ความช่วยเหลือแนะนำนักเรียนกลุ่มที่ยังไม่เข้าใจโดยครูคอยสังเกตพฤติกรรมขณะปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียนแต่ละกลุ่ม

3.แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรปรับตามความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม เช่น สื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำกิจกรรมและการวัดและประเมินผล เพื่อให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล

4.ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อาจมีนักเรียนบางส่วนขาดความมั่นใจในการใช้เครื่องมือในการทำกิจกรรม ครูควรให้คำแนะนำและสาธิตวิธีการใช้เครื่องมืออย่างถูกต้อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1.ควรทำการศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้กับเทคนิคการรู้คิด ของกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ในเรื่องอื่น ๆ หรือระดับชั้นอื่น ๆ

2.ควรทำการศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้กับเทคนิคการรู้คิด ที่ส่งผลต่อทักษะทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ร่วมกับตัวแปรอื่น เช่น เจตคติทางวิทยาศาสตร์ ความคงทน และความพึงพอใจ เป็นต้น

3.ควรทำการศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้กับเทคนิคการรู้คิดประกอบสื่อประเภทอื่น ๆ เช่น ชุดการสอน บทเรียนสำเร็จรูป สื่อประสม ในเนื้อหาอื่นและระดับชั้นอื่น ๆ

4.ควรเปรียบเทียบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้กับวิธีอื่น ๆ เช่น วิธีสอนแบบปกติ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กนกพร อุทัยวัฒน์. (2559). *การพัฒนาการคิดวิเคราะห์โดยใช้การสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ 5Es ร่วมกับผังกราฟิก เรื่อง ระบบนิเวศ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*.โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ทิศนา แขมมณี. (2554). *ศาสตร์การสอน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นภารัตน์ ศรีคำเวียง. (2558). ผลการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นผสม ที่มีต่อมโนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์และทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. Thailand Library Integrated System. https://tdc.thailis.or.th/tdc/dccheck.php?Int_code=36&RecId=968&obj_id=5454&showmenu=no

นันทฉัตร วงษ์ปัญญา. (2555). เราจะวัด Metacognition ได้อย่างไร. *วารสารสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 40*(179), 14-17.

นาถณรินทร์ วัฒน์ธนนันท์. (2563). *ผลของการสอนแบบสะท้อนคิดในวิชาวิทยาศาสตร์ต่อการตระหนักรู้การรู้คิดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3.* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. Thammasat University Digital Collections. http://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2020/TU_2020_5819030163_13243_13341.pdf

ปราณี อาจสุวรรณ. (2557). *ผลการใช้ชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ตามวัฏจักรการเรียนรู้ 5E ที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

โรงเรียนเค็งใหญ่หนองงูเหลือม. (2565). *ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียนเค็งใหญ่หนองงูเหลือม.* อำนาจเจริญ: โรงเรียนเค็งใหญ่หนองงูเหลือม.

วราวรรณ จันทรนุวงศ์ และกิ่งฟ้า สินธุวงษ์. (2557). การคิดและการคิดเกี่ยวกับการรู้: แนวการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของผู้เรียน. คลังนานาวิทยา.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2561). *รูปแบบการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry Cycle).* โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ. (2565). *รายงานข้อมูลสารสนเทศ.* อำนาจเจริญ.

สุดารัตน์ พูนศรี. (2559). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การแยกสาร วิชาวิทยาศาสตร์และทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

ผลการสอนอ่านโดยใช้การสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ที่มีต่อความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

EFFECTS OF READING INSTRUCTION USING PROJECT-BASED INQUIRY AND DISCIPLINARY LITERACY ON READING COMPREHENSION OF UPPER SECONDARY STUDENTS

วีรอร สยามล[1] และ สันติวัฒน์ จันทร์ใด[2]
Weeraon Sayamol[1] and Santiwat Chandai[2]
สาขาการสอนภาษาไทย ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย[1-2]
Teaching Thai Language, Department of Curriculum and Instruction,
Faculty of Education, Chulalongkorn University[1-2]
E-mail: anna.DCPmars8659@gmail.com[1]

ได้รับบทความ: 23 มีนาคม 2569; **แก้ไขบทความ**: 18 พฤษภาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 19 พฤษภาคม 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายก่อนและหลังได้รับการสอนอ่านโดยใช้การสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ โดยใช้แบบแผนการวิจัยกลุ่มเดียววัดก่อนและหลังเรียน ตัวอย่างวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนแห่งหนึ่งในสังกัดสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน ระยะเวลาในการทดลอง 10 คาบเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบวัดความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ และ 2) แผนการจัดการเรียนรู้การอ่านโดยการใช้การสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ จำนวน 2 หน่วยการเรียนรู้ หน่วยละ 5 คาบ รวมทั้งสิ้น 10 คาบ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test dependent) ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจหลังเรียน (M = 31.77, SD = 4.02) สูงกว่าก่อนเรียน (M = 24.17, SD = 5.78) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (t = 9.69) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านการสืบสอบอย่างเป็นระบบ สามารถวิเคราะห์วรรณคดีเชิงลึกในลักษณะเดียวกับผู้เชี่ยวชาญในสาขาวรรณคดีปฏิบัติ ตลอดจนสังเคราะห์ความรู้และสร้างสรรค์ผลงานด้วยกระบวนการคิดขั้นสูง ส่งผลให้ความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจพัฒนาขึ้นอย่างชัดเจน

คำสำคัญ: การอ่านเพื่อความเข้าใจ, การสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์, นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

Abstract

The purpose of this research was to compare the reading comprehension abilities of upper secondary students before and after receiving reading instruction based on Project-Based Inquiry and Disciplinary Literacy. The study utilized a one-group pretest-posttest design. The sample consisted of 30 Grade 11 students from a school under the Department of Education, Bangkok Metropolitan Administration. The experiment was conducted over a duration of 10 class periods. The research instruments included: 1) a reading comprehension test administered before and after the intervention, and 2) reading lesson plans based on Project-Based Inquiry and Disciplinary Literacy, comprising 2 learning units of 5 class periods each, for a total of 10 periods. The data were analyzed by using mean, standard deviation, and dependent samples t-test. The findings revealed that the students' post-test reading comprehension mean score (M = 31.77, SD = 4.02) was significantly higher than their pre-test mean score (M = 24.17, SD = 5.78) at the .05 level of statistical significance (t = 9.69). This indicates that the instructional approach encouraged learners to construct their own knowledge through systematic inquiry, enabling them to analyze literature in depth similarly to disciplinary experts, as well as synthesize knowledge and create products utilizing higher-order thinking processes. Consequently, their reading comprehension ability was clearly enhanced.

Keywords: Reading Comprehension, Project-Based Inquiry and Disciplinary Literacy, Upper Secondary Students

บทนำ

ในยุคของการเปลี่ยนผ่านสู่ศตวรรษที่ 21 ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างนวัตกรรมและขับเคลื่อนประเทศอย่างยั่งยืน แต่จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) สะท้อนว่าความสามารถด้านการอ่านของคนไทยลดลงสอดคล้องกับรายงานขององค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาที่ระบุว่านักเรียนไทยอายุ 15 ปี ถึงร้อยละ 59.5 มีคะแนนด้านการอ่านไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน (ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสาม, 2565: 11) สถานการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าผู้เรียนยังขาดทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระ ทั้งนี้การอ่านเพื่อความเข้าใจ หมายถึง กระบวนการที่ผู้อ่านสร้างความหมายจากข้อความที่อ่าน โดยสามารถเข้าใจเนื้อหาหลัก จับใจความสำคัญ ตีความเจตนาของผู้เขียน และสรุปความได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับภาษาเขียน สามารถประเมินผลได้จากความสามารถในการสรุปหรืออธิบายสาระสำคัญของสิ่งที่อ่าน (Denton & Hasbrouck, 2000: 8; Snow, 2002: 11; Woolley, 2011: 15; ราชบัณฑิตยสภา, 2564: 458) ความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจมี 4 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับตามตัวอักษร หมายถึง ความสามารถในการระบุข้อมูลที่

ปรากฏอย่างชัดเจนในบทอ่าน สามารถจับใจความสำคัญ ค้นหาและดึงข้อมูลจากบทอ่านมาใช้ 2) ระดับการตีความ หมายถึง ความสามารถในการทำความเข้าใจเนื้อหาที่ไม่ได้กล่าวไว้โดยตรงในบทอ่าน โดยอาศัยการวิเคราะห์ เชื่อมโยงข้อมูลร่วมกับประสบการณ์เดิม และการใช้เหตุผล สร้างข้อสันนิษฐานหรือความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น 3) ระดับประเมินค่า หมายถึง ความสามารถของผู้อ่านในการใช้วิจารณญาณเพื่อตรวจสอบ วิเคราะห์ และประเมินบทอ่านอย่างลึกซึ้ง พิจารณาคุณภาพ ความน่าเชื่อถือ และตระหนักถึงคุณค่าทางวรรณกรรม และ 4) ระดับประยุกต์ใช้ หมายถึง ความสามารถของผู้อ่านในการเชื่อมโยงเนื้อหาจากบทอ่านกับประสบการณ์หรือความรู้ที่มีอยู่เดิม เพื่อนำไปสร้างสรรค์สิ่งใหม่ (Barrett, 1968: 19-23; Miller, 1990: 5-7; National Assessment Governing Board, 2020: 15-17)

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้กำหนดคุณภาพผู้เรียนเมื่อสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งสะท้อนความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจทั้ง 4 ระดับไว้ว่า ในด้านการอ่าน นักเรียนต้องสามารถวิเคราะห์ วิจารณ์เรื่องที่อ่าน แสดงความคิดเห็นโต้แย้ง และเสนอความคิดใหม่จากการอ่านอย่างมีเหตุผล (ระดับตีความ) สามารถสังเคราะห์ ประเมินค่า และนำความรู้ความคิดจากการอ่านมาพัฒนาตน พัฒนาการเรียน และความรู้ทางอาชีพ ตลอดจนนำความรู้ความคิดไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต (ระดับความเข้าใจตามตัวอักษร ระดับประเมินค่า และระดับประยุกต์ใช้) ส่วนในด้านวรรณคดีและวรรณกรรม นักเรียนต้องสามารถวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรมตามหลักการวิจารณ์วรรณคดีเบื้องต้น สามารถประเมินคุณค่าด้านวรรณศิลป์ (ระดับประเมินค่า) นำข้อคิดจากวรรณคดีและวรรณกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง (ระดับประยุกต์ใช้) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551ข: 42-43) อย่างไรก็ตาม ผลการทดสอบ O-NET ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2567 พบว่า คะแนนเฉลี่ยวิชาภาษาไทยของนักเรียนสังกัดสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ในสาระการอ่านและสาระวรรณคดีและวรรณกรรม มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ 50 อย่างต่อเนื่อง (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, 2567) จากสภาพปัญหาดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการบูรณาการทักษะการอ่านให้ควบคู่ไปกับการเรียนรู้วรรณคดีและวรรณกรรมอย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้วรรณกรรมเป็นสื่อกลางสำคัญในการพัฒนาความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจ

การศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการสอนวรรณกรรมในช่วงปี พ.ศ. 2562–2565 พบว่าการจัดการเรียนการสอนวรรณกรรมยังประสบปัญหาหลัก ได้แก่ ด้านผู้เรียนที่มีทัศนคติไม่ดีต่อวรรณกรรม มองว่าเป็นเรื่องไกลตัวและเข้าใจยาก ด้านวิธีสอนที่ยังเน้นการอ่านเอาเรื่อง การท่องจำ และการถอดความมากกว่าการคิดวิเคราะห์ และด้านครูผู้สอนที่ยังขาดความเข้าใจเชิงลึกและบริบทประกอบวรรณกรรม ส่งผลให้นักเรียนไม่สามารถเข้าถึงคุณค่าและรสวรรณกรรมได้อย่างแท้จริง (จุฑาทิพย์ แซ่กี้, 2564: 6; นัฒริยา ปิ่นทอง, 2564: 4-5; นันทญ์ณภัค พรมมา, 2563: 2-3; อติอร ตัญกาญจน์, 2562: 2-3)

การพัฒนาความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจโดยใช้วรรณกรรมเป็นสื่ออย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการออกแบบการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างความหมาย ผู้วิจัยได้

ศึกษาข้อมูลและพบแนวคิดที่สามารถนำมาพัฒนาการอ่านเพื่อความเข้าใจได้ คือ แนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบการสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ (Project-Based

Inquiry and Disciplinary Literacy) ที่พัฒนาขึ้นโดยศาสตราจารย์ Hiller A. Spires แนวคิดนี้มีสาระสำคัญสรุปได้ว่า มุ่งเน้นให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการทำงานเชิงวิชาการ โดยใช้ทักษะการอ่าน เขียน พูด และฟัง เสมือนเป็นผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์นั้น ๆ เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ มีกระบวนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ตั้งคำถามที่กระตุ้นความสนใจ 2) รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล 3) สังเคราะห์ข้อมูลและหลักฐานอย่างสร้างสรรค์ 4) ประเมินและปรับปรุงอย่างมีวิจารณญาณ และ 5) แบ่งปัน เผยแพร่ และนำเสนอ (Spires et al., 2014: 1–4; Spires et al., 2016: 1-6)

งานวิจัยของ Estrada Rebull (2023) แสดงให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้แบบการสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความรู้เดิมกับประเด็นทางประวัติศาสตร์และสังคม พัฒนาความรู้เชิงเนื้อหาและกรอบคิดทางวิชาการ รวมทั้งส่งเสริมการตั้งคำถามปลายเปิดและการสร้างความหมายด้วยตนเอง ขณะที่งานวิจัยของ Lemley and Hart (2019) พบว่า แนวทางดังกล่าวช่วยให้ผู้สอนเข้าใจแนวปฏิบัติและวิธีคิดเฉพาะทางมากขึ้น ส่งผลให้เกิดทัศนคติเชิงบวกต่อการสอนทักษะการอ่านในวิชาเฉพาะ ผลการวิจัยเหล่านี้สะท้อนว่าแนวคิดดังกล่าวมีประสิทธิภาพในการพัฒนาความสามารถด้านการอ่าน ผู้วิจัยจึงนำมาประยุกต์ร่วมกับแนวทางพัฒนาการอ่านเพื่อความเข้าใจ โดยใช้วรรณกรรมเป็นสื่อในการเรียนรู้

ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจ สรุปได้ 7 แนวทาง ได้แก่ 1) การเตรียมความพร้อมก่อนอ่านและกระตุ้นความรู้เดิม 2) การสอนกลยุทธ์การอ่านเพื่อความเข้าใจ 3) การเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์และความร่วมมือ 4) การเข้าใจโครงสร้างของข้อความ 5) การสรุปและประมวลผลข้อมูล 6) การอ่านอย่างมีแรงจูงใจและสมัครใจ และ 7) การบูรณาการและการสอนที่ยืดหยุ่น (Duke et al., 2011: 56-82; Flood & Lapp, 1990: 490-494; Raphael et al., 2011: 449-469)

การศึกษาข้อมูลข้างต้นทำให้ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานในการวิจัยว่า การสอนอ่านวรรณกรรมโดยใช้การสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ จะสามารถพัฒนาความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบการอ่านเพื่อความเข้าใจของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายก่อนและหลังได้รับการสอนอ่านโดยการใช้การสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์

การทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยฉบับนี้มีการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ และความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจ โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ความสอดคล้องและการบูรณาการแนวคิดระดับสากลเข้ากับบริบทการจัดการเรียนรู้ของประเทศไทยเพื่อการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนี้

1. แนวคิดการสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์

ในต่างประเทศ แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้การสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์มีส่วนพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง โดย Shanahan and Shanahan (2012: 8-12) ระบุว่าแต่ละสาขาวิชามีการสร้างความรู้และการวิพากษ์ที่เฉพาะตัว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Spires et al. (2016: 1-6) ที่เสนอว่า การใช้ทักษะการอ่าน เขียน พูด และฟัง เสมือนเป็นผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์นั้น ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาอย่างถ่องแท้ กระบวนการดังกล่าวยังส่งเสริมทักษะการวิเคราะห์และการประเมินค่าซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการอ่านเพื่อความเข้าใจในระดับสูง (Duke et al., 2011; 64–74; Raphael et al., 2011: 449) แนวคิดดังกล่าวได้รับการยอมรับและนำไปใช้พัฒนาผู้เรียนในหลากมิติ ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ Estrada Rebull (2023) แสดงให้เห็นว่าการบูรณาการแนวคิดนี้ในระดับมัธยมศึกษา ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้เดิมเข้ากับประเด็นทางประวัติศาสตร์และสังคมที่ซับซ้อนได้เป็นอย่างดี และเปลี่ยนบทบาทผู้เรียนจากผู้รับความรู้มาเป็นผู้สร้างความหมาย นอกจากนี้แนวคิดนี้ยังขยายไปถึงการผลิตครูวิชาเฉพาะ โดย Lemley and Hart (2019) ได้นำแนวคิดนี้ไปใช้กับนักศึกษาฝึกสอนด้านเกษตรกรรม พบว่าช่วยให้ผู้สอนเข้าใจแนวปฏิบัติและวิธีคิดเฉพาะศาสตร์ของตนได้อย่างลึกซึ้ง ส่งผลให้มีทัศนคติเชิงบวกต่อการสอนทักษะการอ่านในวิชาเฉพาะ และจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

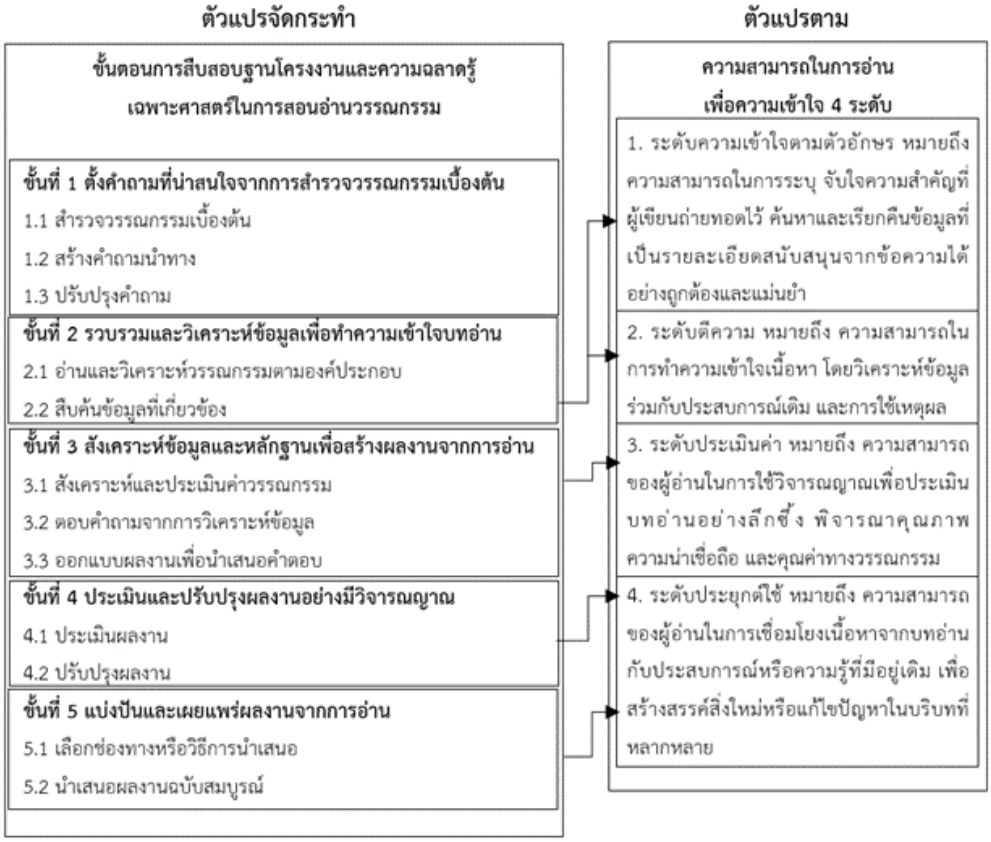
2. บริบทการพัฒนาความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจในประเทศไทย

สำหรับการจัดการเรียนรู้การอ่านในประเทศไทย งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การแก้ปัญหาความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจผ่านเทคนิคการสอนที่หลากหลาย เช่น การใช้เทคนิคเพื่อนคู่คิดเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ (นันทญ์ณภัค พรมมา, 2563) การใช้กลวิธีรีดเดอร์สเธียเตอร์ (จุฑาทิพย์ แซ่กี้, 2564) หรือการจัดการเรียนรู้แบบบันได 5 ขั้น (นัฑริยา ปิ่นทอง, 2564) ซึ่งแม้ว่าจะส่งผลบวกต่อตัวผู้เรียน แต่มักเน้นไปที่กระบวนการทำความเข้าใจตัวบทในเชิงภาษาหรือตามขนบนิยมเป็นหลัก โดยขาดการเชื่อมโยงกระบวนการสืบสอบเชิงลึกที่สอดคล้องกับศาสตร์การอ่านวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมข้างต้น พบว่า แม้ในต่างประเทศจะมีการนำการสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์มาบูรณาการเพื่อสร้างทักษะการอ่านเชิงลึก แต่ในประเทศไทยยังไม่พบการศึกษาวิจัยที่นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการสอนอ่าน โดยเฉพาะการฝึกให้นักเรียนเข้าถึงวรรณกรรมในฐานะนักวิจารณ์วรรณคดีที่ต้องสืบสอบ สังเคราะห์ และวิพากษ์คุณค่าเชิงวรรณศิลป์และสังคมด้วยตนเอง ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งพัฒนาความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายให้ใช้การอ่านเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่มีความหมายต่อชีวิตและการดำเนินสังคมในปัจจุบัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้บูรณาการแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ร่วมกับแนวทางการพัฒนาความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจ นำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยก่อนการทดลอง (Pre-Experimental Design) ใช้แบบแผนการทดลองแบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อนและหลังเรียน (The one group pretest-posttest design)

1. ตัวอย่างวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดตัวอย่างวิจัยด้วยวิธีสุ่มแบบหลายขั้นตอน เริ่มจากระดับโรงเรียน โดยสุ่มแบบกลุ่ม จากโรงเรียนสังกัดสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร 6 กลุ่มพื้นที่ ได้กลุ่มกรุงเทพตะวันออก แล้วจึงเลือกโรงเรียน 1 แห่งที่มีบริบทสอดคล้องกับงานวิจัยและพร้อมให้ความร่วมมือต่อมาในระดับชั้นเรียน ได้เลือกนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่มีความพร้อมด้านทักษะและมีเวลาในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ในระดับห้องเรียน ได้สุ่มอย่างง่ายด้วยการจับสลาก 1 ห้องเรียน จากทั้งหมด 5 ห้องเรียนที่นักเรียนเรียนวิชาภาษาไทยพื้นฐาน และแต่ละห้องจัดนักเรียนเข้าห้องเรียนแบบคละความสามารถ และคละเพศ ทำให้ได้ตัวอย่างวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/1 จำนวน 30 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยเครื่องมือจำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ แบบวัดความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นแบบทดสอบคู่ขนาน จำนวน 30 ข้อ มีข้อคำถามครอบคลุมความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจทุกระดับ และมีรูปแบบการตอบที่หลากหลาย ทั้งแบบเลือกตอบหลายตัวเลือก แบบเติมคำตอบสั้น และแบบเขียนอธิบายคำตอบ โดยแบบวัดมีคะแนนเต็ม 45 คะแนน ใช้ระยะเวลาในการทำแบบวัด 50 นาที

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ แผนการจัดการเรียนรู้การอ่านโดยใช้การสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ จำนวน 2 หน่วยการเรียนรู้ รวมทั้งสิ้น 10 คาบ (คาบละ 50 นาที) ประกอบด้วย หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี จำนวน 5 คาบ และหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 โคลนติดล้อ ตอนความนิยมเป็นเสมียน จำนวน 5 คาบ

ผู้วิจัยคัดเลือกวรรณกรรมโดยพิจารณา 1) ความสอดคล้องกับหลักสูตรตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง วรรณคดีสำหรับจัดการเรียนการสอนภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551ก) 2) ความหลากหลายของลักษณะคำประพันธ์ และ 3) ความเหมาะสมต่อการพัฒนาความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจ โดยเลือก มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี ซึ่งเป็นบันเทิงคดีร้อยกรองที่เด่นด้านการใช้คำและวรรณศิลป์ เหมาะแก่การฝึกตีความเชิงลึกและประเมินค่า อีกทั้งสะท้อนประเด็นการเสียสละและบทบาทหน้าที่ของบุคคล ส่วน โคลนติดล้อ ตอนความนิยมเป็นเสมียน เป็นสารคดีร้อยแก้วที่เน้นการแสดงทัศนะและเหตุผล ส่งเสริมการอ่านเชิงวิพากษ์ และเชื่อมโยงค่านิยมทางสังคมกับบริบทปัจจุบัน ทำให้นักเรียนสามารถค้นคว้า วิเคราะห์ และสร้างสรรค์ชิ้นงานได้อย่างมีวิจารณญาณ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ มีดังนี้

ขั้นที่ 1 การตั้งคำถามที่น่าสนใจจากการสำรวจวรรณกรรมเบื้องต้น ครูเชื่อมโยงความรู้เดิมกับเนื้อหา สร้างแรงจูงใจและสาธิตลักษณะคำถามที่น่าสนใจ จากนั้นนักเรียนร่วมกันตั้งคำถาม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และปรับปรุงคำถามให้เหมาะสมต่อการศึกษาเชิงลึก

ขั้นที่ 2 การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจบทอ่าน นักเรียนอ่านวรรณกรรมต้นฉบับ ศึกษาคำศัพท์ วิเคราะห์องค์ประกอบเรื่อง และใช้กลยุทธ์การอ่านเพื่อความเข้าใจ พร้อมสืบค้นข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์และตอบคำถามที่ตั้งไว้

ขั้นที่ 3 สังเคราะห์ข้อมูลและหลักฐานเพื่อสร้างผลงานจากการอ่าน ครูแนะนำการวิเคราะห์คุณค่าทางวรรณศิลป์และสังคม นักเรียนเชื่อมโยงข้อมูลจากหลายแหล่ง สังเคราะห์ข้อคิดเห็นพร้อมหลักฐาน และสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบสื่อที่สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจ

ขั้นที่ 4 ประเมินและปรับปรุงผลงานอย่างมีวิจารณญาณ ครูส่งเสริมการประเมินตนเอง การประเมินจากเพื่อน และผู้เชี่ยวชาญภายนอก นักเรียนตรวจสอบการใช้หลักฐาน การสรุปและการอธิบาย พร้อมปรับปรุงผลงานตามข้อเสนอแนะจนมีคุณภาพ

ขั้นที่ 5 แบ่งปันและเผยแพร่ผลงานจากการอ่าน ครูสนับสนุนพื้นที่และช่องทางเผยแพร่ผลงาน พร้อมแนะนำการนำเสนอและการใช้สื่ออย่างเหมาะสม นักเรียนนำเสนอ อธิบาย และตอบคำถามจากผู้ชม เพื่อขยายการเรียนรู้และสะท้อนคุณค่าของผลงานสู่สาธารณะ

3. การดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอน ดังนี้

3.1. ทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) ด้วยแบบวัดความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจก่อนเรียนเพื่อเก็บบันทึกคะแนนของผู้เรียน

3.2 ทดลองจัดการเรียนรู้ด้วยการสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ จำนวน 2 หน่วยการเรียนรู้ รวมทั้งสิ้น 10 คาบ

3.3 ทดสอบหลังเรียน (Post-test) ด้วยแบบวัดฉบับคู่ขนานกับแบบวัดความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจก่อนเรียนและบันทึกผลคะแนน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำคะแนนที่ได้จากแบบวัดความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยการสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ มาวิเคราะห์หาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นจึงทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังเรียนด้วยสถิติทดสอบค่าทีแบบกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test dependent) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง ผลการสอนอ่านโดยใช้การสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ที่มีต่อความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ปรากฏดังนี้ การเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ ด้วยสถิติทดสอบค่าทีแบบกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test dependent) พบว่า คะแนนเฉลี่ยของการทดสอบหลังได้รับการจัดการเรียนรู้สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยของการทดสอบก่อนได้รับการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ 31.77 (SD = 4.02) และมีคะแนนเฉลี่ยก่อนได้รับการจัดการเรียนรู้ 24.17 (SD = 5.78) สรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์สามารถพัฒนาความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายได้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของตัวอย่างวิจัยก่อนและหลังเรียน (n= 30)

ความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจ	คะแนนเต็ม	M	SD	t	p
ก่อนได้รับการจัดการเรียนรู้	45	24.17	5.78	9.69	.000*
หลังได้รับการจัดการเรียนรู้	45	31.77	4.02		

หมายเหตุ.*p< .05

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการสอนอ่านโดยใช้การสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ที่มีต่อความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย อภิปรายผลได้ ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังได้รับการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านกระบวนการสืบค้น วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ ผู้เรียนได้ฝึกการอ่าน การเขียน การพูด และการฟังเสมือนผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณกรรม จึงเกิดความเข้าใจบทอ่านในระดับลึกมากกว่าการเรียนรู้แบบรับความรู้เพียงอย่างเดียว สอดคล้องกับแนวคิดของ Spires et al. (2014: 1) ที่กล่าวว่าการจัดการเรียนรู้ลักษณะนี้ช่วยกระตุ้นการคิดอย่างท้าทายและการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง

เมื่อพิจารณาในเชิงกระบวนการจัดการเรียนรู้ พบว่า ขั้นตอนการสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ซึ่งบูรณาการเข้ากับแนวทางการพัฒนาความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจ 7 แนวทางล้วนมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของผู้เรียน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การตั้งคำถามที่น่าสนใจจากการสำรวจวรรณกรรมเบื้องต้น

ครูเชื่อมโยงความรู้เดิมของผู้เรียนกับเนื้อหาวรรณกรรมที่จะศึกษาแล้วเปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมกันออกแบบคำถามเกี่ยวกับวรรณกรรม ตัวอย่างคำถามที่นักเรียนร่วมกันออกแบบ ได้แก่ หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 “หากเปลี่ยนอาชีพเสมียนในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นอาชีพอินฟลูเอนเซอร์ ปัญหาเรื่องโคลนติดล้อจะยังคงเหมือนเดิมหรือไม่” คำถามดังกล่าวช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนเพราะเชื่อมโยงวรรณคดีกับบริบททางสังคมและชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้เรียนมีเป้าหมายในการอ่านอย่างชัดเจน โดยวิเคราะห์ตัวละคร แนวคิดของผู้ประพันธ์ และคุณค่าที่สะท้อนผ่านวรรณคดีเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับสังคมปัจจุบัน ส่งผลให้เกิดการคิดเชิงลึกและเข้าใจว่าวรรณกรรมมีไว้เพื่อวิพากษ์และทำความเข้าใจเจตนารมณ์ของผู้แต่ง ไม่ใช่เพียงอ่านตามเนื้อเรื่องเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับ Spires et al. (2016: 3) ที่มองว่า การตั้งคำถามที่น่าสนใจและกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นของนักเรียนเป็นหัวใจสำคัญของการสืบสอบฐานโครงงาน และยังสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาความเข้าใจในการอ่านด้านการเตรียมความพร้อมก่อนอ่านและการกระตุ้นความรู้เดิม ซึ่งการถามคำถามจะกระตุ้นให้นักเรียนเชื่อมโยงแนวคิดใหม่และประสบการณ์เดิมได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (Flood & Lapp, 1990: 491)

ขั้นที่ 2 การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจบทอ่าน เป็นกระบวนการที่ช่วยพัฒนาทักษะการอ่านเชิงวิเคราะห์ของผู้เรียน โดยนักเรียนอ่านวรรณกรรมต้นฉบับ วิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่อง เช่น โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ฉาก และตัวละคร จากการศึกษามหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์โครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก และแก่นเรื่องได้ โดยเชื่อมโยงเหตุการณ์การยกพระกุมารแก่ชูชกกับแนวคิดเรื่องทานบารมี วิเคราะห์พระนางมัทรีในฐานะตัวแทนของความเสียสละและความรักของแม่ รวมทั้งตีความป่าหิมพานต์ว่าเป็นพื้นที่สะท้อนความทุกข์และอุปสรรคทางจิตใจ อีกทั้งยังสามารถแสดงความคิดเห็นเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับการบริจาคลูกในมุมมองจริยธรรม

ร่วมสมัยได้อย่างมีเหตุผล รวมถึงศึกษาคำศัพท์เฉพาะและใช้กลยุทธ์การอ่านที่หลากหลายเพื่อทำความเข้าใจเนื้อหา ควบคู่กับการสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมจากหลากหลายแหล่ง อาทิ บทความวิชาการ ฐานข้อมูลออนไลน์ หนังสือเรียน เว็บไซต์ด้านภาษาและวรรณกรรม ตลอดจนสื่อมัลติมีเดีย เพื่อขยายความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหา แนวคิด และบริบทของวรรณกรรม ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถตีความวรรณกรรมได้อย่างลึกซึ้งและหลากหลายมากยิ่งขึ้น กระบวนการดังกล่าวสะท้อนแนวคิดเรื่องความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ (Disciplinary Literacy) ซึ่งมีรากฐานมาจากแนวคิดที่ว่า แต่ละสาขาวิชามีลักษณะการสร้างความรู้ การสื่อสาร และการวิพากษ์เนื้อหาที่แตกต่างกัน แนวคิดนี้เน้นการอ่าน การตีความ และการคิดวิเคราะห์ตามลักษณะวิธีการของศาสตร์นั้น ๆ (Shanahan and Shanahan, 2012: 8-12) อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวทางการสอนกลยุทธ์การอ่านเพื่อความเข้าใจและการเรียนรู้โครงสร้างของข้อความที่บูรณาการกลยุทธ์การคาดคะเน การสรุปความ และการตั้งคำถามเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบและโครงสร้างของวรรณกรรมต้นฉบับอย่างเป็นระบบควบคู่ไปกับการสร้างความรู้พื้นฐานและคำศัพท์ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์สาระสำคัญและโครงสร้างของเนื้อหาได้อย่างเป็นระบบ (Duke et al., 2011: 64-74; Raphael et al., 2011: 449-469)

ขั้นที่ 3 การสังเคราะห์ข้อมูลและหลักฐานเพื่อสร้างผลงานจากการอ่าน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนนำข้อมูลจากการอ่านและการสืบค้นมาวิเคราะห์และประเมินค่าวรรณกรรม ผู้เรียนสามารถประเมินคุณค่าทางวรรณศิลป์ได้ลึกซึ้ง ทั้งด้านการสรรคำและโวหารภาพพจน์ที่ส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึก รวมถึงเชื่อมโยงแก่นเรื่องสู่การดำเนินชีวิตปัจจุบันได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น การสื่อสารในครอบครัวและการเลือกศึกษาตามความถนัด ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนผ่านผลงานสร้างสรรค์ เช่น อินโฟกราฟิกเปรียบเทียบการบริจาคบุตรในอดีตกับกฎหมายคุ้มครองเด็กปัจจุบัน คลิปรายงานข่าววิเคราะห์ค่านิยมอาชีพจากเรื่อง โคลนติดล้อ ตอนความนิยมเป็นเสมียน โดยอ้างอิงข้อมูลตลาดแรงงานจริง แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนสามารถก้าวจากการอ่านเพื่อความบันเทิงไปสู่การใช้ทักษะคิดขั้นสูงเพื่อประยุกต์ข้อคิดจากวรรณกรรมในการวางแผนชีวิตและแก้ปัญหาได้ กระบวนการดังกล่าวช่วยส่งเสริมทักษะการคิดระดับสูง ได้แก่ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งตามแนวคิดของ Spires et al. (2016: 5) รวมทั้งสะท้อนแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning: PBL) ที่เน้นการทำงานในลักษณะที่คล้ายกับผู้เชี่ยวชาญในสายงานต่าง ๆ มุ่งสร้างผลงานที่ตอบโจทย์ปัญหา (Blumenfeld et al., 1991: 372-375; Krajcik & Blumenfeld, 2006: 318-320; Buck Institute Buck Institute for Education, 2023) และยังสอดคล้องกับแนวทางการสรุปและประมวลผลข้อมูลที่ช่วยให้ผู้เรียนจัดระบบความคิด เชื่อมโยงข้อมูลใหม่กับความรู้ที่มีอยู่ก่อนแล้วและถ่ายทอดความเข้าใจจากการอ่านได้อย่างมีเหตุผล เสริมสร้างทักษะการสรุปและความเข้าใจโดยรวม (Flood & Lapp, 1990: 492)

ขั้นที่ 4 การประเมินและปรับปรุงผลงานอย่างมีวิจารณญาณ เป็นขั้นตอนที่ส่งเสริมการสะท้อนคิดและการเรียนรู้ร่วมกัน นักเรียนประเมินผลงานของตนเองและเพื่อนร่วมชั้น พร้อมทั้งรับข้อเสนอแนะจากครูหรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำมาปรับปรุงผลงานให้มีความถูกต้อง ชัดเจน และมีเหตุผลมากยิ่งขึ้น ผู้เรียนประเมินผลงานร่วมกันโดยใช้เกณฑ์ความถูกต้องของเนื้อหา การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และความสุนทรีย์ในการใช้ภาษา ผลการอภิปรายพบว่า

ผู้เรียนได้รับข้อเสนอแนะมากที่สุดด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ยังขาดหลักฐานสนับสนุน จึงปรับปรุงผลงานโดยเพิ่มเติมข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสืบค้น เช่น การอ้างอิงกฎหมายบุตรบุญธรรมในอินโฟกราฟิกเรื่องกัณฑ์มัทรี นอกจากนี้ การอภิปรายเกี่ยวกับความรักและความเสียสละของมารดา ยังช่วยให้ผู้เรียนเห็นมุมมองที่หลากหลาย เข้าใจเหตุผลของผู้อื่น และนำข้อเสนอแนะไปพัฒนาผลงานให้ลุ่มลึกและสมเหตุสมผลยิ่งขึ้นสอดคล้องกับแนวคิดของ Spires et al. (2016: 6) ที่ระบุว่า การปรับปรุงผลงานหลังจากได้รับข้อเสนอแนะในการประเมินแต่ละครั้ง จะช่วยพัฒนาผลงานในกระบวนการออกแบบให้ดีขึ้น นอกจากนี้กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์และความร่วมมือ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาความเข้าใจผ่านการอภิปราย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการสะท้อนมุมมองที่หลากหลาย (Duke et al., 2011: 78-80; Raphael et al., 2011: 449-469)

ขั้นที่ 5 การแบ่งปันและเผยแพร่ผลงานจากการอ่าน ช่วยสร้างความหมายให้กับการเรียนรู้ โดยนักเรียนนำเสนอผลงานผ่านเพจเฟซบุ๊กของผู้วิจัย ซึ่งมีผู้ติดตามทั้งศิษย์เก่า ศิษย์ปัจจุบัน ผู้ปกครอง และผู้สนใจด้านภาษาและวรรณกรรม ทำให้ได้รับข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาผลงาน หลังเผยแพร่ ผู้เรียนได้รับผลตอบรับเชิงบวกผ่านการกดถูกใจ การแชร์ และความคิดเห็นชื่นชมต่อการตีความวรรณคดีอย่างทันสมัย ส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจและความมั่นใจในตนเอง นอกจากนี้ ผู้เรียนยังสะท้อนว่าตนได้พัฒนาทักษะการสื่อสารสาธารณะ และการสรุปประเด็นเพื่อนำเสนอผ่านสื่อออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการส่งเสริมการอ่านอย่างมีแรงจูงใจและการเรียนรู้แบบบูรณาการที่ยืดหยุ่น (Flood & Lapp, 1990: 493; Duke et al., 2011: 62-63) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Spires et al. (2016: 6) ที่กล่าวว่า การเผยแพร่ผลงานออนไลน์ช่วยให้นักเรียนนำความรู้ใหม่ไปใช้ในโครงการสนับสนุนหรือบริการชุมชนได้อย่างสร้างสรรค์

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในลักษณะนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่เฉพาะเจาะจงสำหรับการสอนอ่านวรรณกรรมระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยได้บูรณาการขั้นตอนการสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์เข้ากับแนวทางการพัฒนาความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจ เรียกว่า “ขั้นตอนการสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ในการสอนอ่านวรรณกรรม” ดังนี้ **ขั้นที่ 1** การตั้งคำถามที่น่าสนใจจากการสำรวจวรรณกรรมเบื้องต้น บูรณาการกับแนวทางการการเตรียมความพร้อมก่อนอ่านและกระตุ้นความรู้เดิม การเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์ และการอ่านอย่างมีแรงจูงใจ เพื่อเปลี่ยนจากการอ่านเอาเรื่องเป็นการอ่านเพื่อหาคำตอบในประเด็นที่ตนสนใจ โดยการสร้างคำถามนำทางที่มีคุณภาพ **ขั้นที่ 2** การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจบทอ่าน บูรณาการกับการใช้กลยุทธ์การอ่านเพื่อความเข้าใจ วิเคราะห์องค์ประกอบวรรณกรรมและบริบท ทำให้นักเรียนใช้ตัวบทวรรณกรรมต้นฉบับเป็นฐานข้อมูลชั้นต้นในการสืบค้นและพิสูจน์คำถามอย่างมีเหตุผล **ขั้นที่ 3** การสังเคราะห์ข้อมูลและหลักฐานเพื่อสร้างผลงานจากการอ่าน บูรณาการกับการใช้กลยุทธ์การอ่านเพื่อความเข้าใจ การเข้าใจโครงสร้างของข้อความ การสรุปและประมวลผลข้อมูล และการบูรณาการและการสอนที่ยืดหยุ่น เพื่อประเมินค่าทางวรรณศิลป์และสังคม เปลี่ยนข้อมูลสู่ข้อสรุปเชิงวิพากษ์และสร้างสรรค์ผลงานที่สะท้อน

ความเข้าใจเชิงลึก **ขั้นที่ 4** การประเมินและปรับปรุงผลงานอย่างมีวิจารณญาณ บูรณาการการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์ การสรุปและประมวลผลข้อมูล และการสอนที่ยืดหยุ่น โดยจัดให้มีการวิพากษ์โดยกลุ่มเพื่อนและผู้เชี่ยวชาญบนฐานของการอ้างอิงหลักฐานจากวรรณกรรม ทำให้นักเรียนฝึกยอมรับมุมมองที่หลากหลายและปรับปรุงผลงานให้สมบูรณ์ **ขั้นที่ 5** การแบ่งปันและเผยแพร่ผลงานจากการอ่าน บูรณาการการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์และการสอนที่ยืดหยุ่น ผู้เรียนจะใช้การสื่อสารเฉพาะศาสตร์ผ่านสื่อสมัยใหม่สู่สาธารณะ เพื่อถ่ายทอดความเข้าใจและแนวคิดจากการอ่านอย่างมั่นใจและสร้างสรรค์

สรุป

กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ทั้ง 5 ขั้นตอนที่บูรณาการกับแนวทางพัฒนาความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจ ไม่เพียงช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาวรรณกรรม แต่ยังส่งเสริมการวิเคราะห์ ตีความ ประเมินค่า และสร้างสรรค์ผลงานจากการอ่านได้อย่างมีความหมาย ส่งผลให้ความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของผู้เรียนหลังเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งที่เน้นการสร้างองค์ความรู้ผ่านการคิด วิเคราะห์ และลงมือปฏิบัติเสมือนผู้เชี่ยวชาญในสาขา (Spires et al., 2016: 1)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. การพัฒนาความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจด้วยการสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ ควรเลือกวรรณกรรมหรือสื่อการอ่านที่มีความลุ่มลึกและมีบริบททางสังคมวัฒนธรรม หรือประวัติศาสตร์ที่เอื้อต่อการตั้งคำถามและการสืบค้นข้อมูล เพื่อสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ

2. 2. การจัดการเรียนรู้รูปแบบนี้อาศัยประสบการณ์เดิม ทักษะการตั้งคำถาม และการค้นคว้าของผู้เรียน ดังนั้น ครูควรคำนึงถึงพื้นฐานความรู้ ความสนใจ และความถนัดด้านเทคโนโลยีของผู้เรียน เพื่อให้การรวบรวมข้อมูลและการสร้างสรรค์ผลงานสอดคล้องกับบริบทและเชื่อมโยงกับชีวิตจริง

3. 3. การเรียนรู้รูปแบบนี้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำงานร่วมกัน และพัฒนาผลงานผ่านข้อเสนอแนะจากเพื่อนและผู้เชี่ยวชาญ ดังนั้น ผู้สอนควรติดตามพัฒนาการด้านทักษะทางสังคม เช่น การรับฟังความคิดเห็น การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติ ควบคู่กับการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการอ่าน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสืบสอบฐานโครงงานและความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ที่มีต่อตัวแปรอื่น ๆ ในทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ และทักษะการสื่อสารหรือการทำงานร่วมกัน เพื่อยืนยันประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในมิติที่กว้างขึ้น

2. ควรนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้นี้ไปทดลองใช้กับเนื้อหาการอ่านประเภทอื่นนอกเหนือจากวรรณคดีไทย เช่น วรรณกรรมร่วมสมัย บทความสารคดี หรือวรรณกรรมท้องถิ่น เพื่อศึกษาความยืดหยุ่นและประสิทธิภาพของกระบวนการความฉลาดรู้เฉพาะศาสตร์ในบริบทที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551ก). *ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง วรรณคดีสำหรับการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551*. กระทรวงศึกษาธิการ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551ข). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

จุฑาทิพย์ แซ่กี้. (2564). *การจัดการเรียนรู้วรรณกรรมไทยด้วยกลวิธีรีดเดอร์สเธียเตอร์เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจของนักเรียนมัธยมศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นันทญ์ณภัค พรมมา. (2563). *การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการใช้เทคนิคเพื่อนคู่คิด*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นัฒริยา ปิ่นทอง. (2564). *การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีเรื่องมัทนะพาธาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบบันได 5 ขั้น*.(วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสาม (พ.ศ. 2566 – 2570). (2565, 1 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 139 ตอนพิเศษ 258 ง. หน้า 11.

ราชบัณฑิตยสภา. (2564). *พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสภา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.

สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ. (2567). *ค่าสถิติพื้นฐานระดับสังกัด ของผลการทดสอบ O-NET ชั้น ม.6 จำแนกตามสาระการเรียนรู้*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 16 พฤษภาคม 2568, จาก https://catalog.niets.or.th/dataset/m6_bureau/resource/243ecc89-626b-4c9c-92b3-edf02fd4f4dd

อติอร ตัญกาญจน์. (2562). *การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยโดยใช้กระบวนการกระจ่างค่านิยมเพื่อส่งเสริมความซื่อสัตย์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น.* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Barrett, T. C. (1968). *What is reading? Some current concepts*. In H. M. Robinson (Ed.), Innovation and change in reading instruction: The sixteenth handbook of the National Society for the Study of Education. Chicago: University of Chicago Press.

Blumenfeld, P. C., Soloway, E., Marx, R. W., Krajcik, J. S., Guzdial, M., & Palincsar, A. S. (1991). *Motivating project-based learning: Sustaining the doing, supporting the learning. Educational Psychologist, 26*(3&4), 369–398.

Buck Institute for Education. (2023). *What is PBL?* Retrieved from https://www.pblworks.org/what-is-pbl

Denton, C. A., & Hasbrouck, J. E. (2000). *Reading comprehension* (PEER Literacy Resource Brief No. 6; PEER Project Literacy Series). Newton: Education Development Center.

Duke, N. K., Pearson, P. D., Strachan, S. L., & Billman, A. K. (2011). *Essential elements of fostering and teaching reading comprehension*. In S. J. Samuels & A. E. Farstrup (Eds.), What research has to say about reading instruction (4th ed., pp. 51–93). Newark: International Reading Association.

Estrada Rebull, M. d. M. (2023). *Exploring the potential of an inquiry and disciplinary literacy approach to history and social science education in a public high school in Mexico*. (Master's thesis). School of Education: University of Michigan.

Flood, J., & Lapp, D. (1990). *Reading comprehension instruction for at-risk students: Research-Based Practices that can make a difference. Journal of Reading, 33*(7), 490–496. https://www.jstor.org/stable/pdf/40032009.pdf

Krajcik, J. S., & Blumenfeld, P. C. (2006). *Project-based learning*. Retrieved from https://knilt.arcc.albany.edu/images/4/4d/PBL_Article.pdf

Miller, H. (1990). *Reading comprehension activities kit: ready-to-use techniques and worksheets for assessment and instruction*. New York: Prentice Hall.

National Assessment Governing Board. (2020). *Reading assessment and item specifications for the 2026 National Assessment of Educational Progress*.

Lemley, S. M., & Hart, S. M. (2019). *Using inquiry to develop agricultural educationpreservice teachers' disciplinary literacy pedagogy*. *Journal of Agricultural Education, 60*(4). https://doi.org/10.5032/jae.2019.04149

Raphael, T., George, M., Weber, C., & Nies, A. (2011). *Approaches to teaching reading comprehension*. New York: Routledge.

Shanahan, T., & Shanahan, C. (2012). *What is disciplinary literacy and why does it matter? Topics in Language Disorders, 32*(1), 7–18.

Snow, C. E. (2002). *Reading for understanding: Toward an R&D program in reading comprehension*. Santa Monica: RAND Corporation.

Spires, H., Kerkhoff, S., & Graham, A. (2016). *Disciplinary literacy and inquiry: Teaching*

for deeper content learning. *Journal of Adolescent & Adult Literacy, 60*(2), 151–161. https://doi.org/10.1002/jaal.577

Spires, H., Kerkhoff, S., Graham, A., & Lee, J. (2014). *Relating inquiry to disciplinary literacy: A pedagogical approach*. Raleigh: North Carolina State University.

Woolley, G. (2011). *Reading comprehension: Assisting children with learning difficulties*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-007-1174-7

แนวทางการพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

GUIDELINE FOR DEMELOPMENT OF BUDDHIST COMMUNICATION INNOVATION

อิสรพงษ์ ไกรสินธุ์[1], พระครูสุนทรวีรบัณฑิต[2]
พระครูโสภณสาโรภาส[3], พระครูโกศลพัฒนาภรณ์,[4]
พระมหาวินัย สิริภทฺโท[5] ,พระครูสังฆรักษ์จักกฤษณ์ ภูริปญฺโญ[6] และมนัสนันท์ บุญปู่[7]
Isarapong Kraisin[1], Phrakhru Sonthonverabandid[2]
Phrakhru Sophonssarophat[3], PhrakruKosonpatthanaporn[4]
Phramaha Winai Siribhaddo[5], Phakrusangharak Chakkit Bhoripanyo[6] and Manassanan Boonpoo[7]
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์[1]
Surindra Rajabhat University[1]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University[2-7]
E-mail: Kraisin1986@gmail.com[1]

ได้รับบทความ: 24 ธันวาคม 2568; **แก้ไขบทความ**: 3 มิถุนายน 2568; **ตอบรับตีพิมพ์**: 3 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ 2) เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ และ3) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ กลุ่มตัวอย่าง คือ 1 นักเรียนโรงเรียนมัธยมจุลมณีศรีสะเกษ และนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธสุรินทร์ราชมงคลจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 60 คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง

ผลการวิจัยพบว่า

1) การพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ โดยถอดบทเรียนการจัดกิจกรรมนวัตกรรมการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ออกเป็น (1) นวัตกรรมการสื่อสารการเรียนการเรียนรู้วิถีพุทธ (2) สร้างกิจกรรมให้เกิดความต่อเนื่อง (3) การสื่อสารการฝึกจิตภาวนาใช้หลักธรรมในการสร้างเกราะดำเนินชีวิตหลักธรรมนำการศึกษามาพัฒนาวัตกรรมการสื่อสารให้เข้าไปด้วยกันกับ (4) การสร้างเครือข่ายสถานศึกษาการสร้างเครือข่ายของสถานศึกษาเป็นการร่วมมือกับภาครัฐและเอกชน

2) วิเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ การสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยพื้นที่นวัตกรรมต้นแบบ มีองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์พื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษาการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษากับวิถีพุทธเข้าการดำเนินการพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษาวิถีพุทธ

3) การนำเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพิ่มพลังความคิดเป็นปัจจัยการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ สนับสนุนบทบาทผู้สอนในการเสริมสร้างสมาธิของผู้เรียน เพื่อการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ใน ฝึกผู้เรียนให้คิดและทำ บนพื้นฐานของความรู้ที่เป็นปัจจุบันและถูกต้อง มีทักษะในการแสวงหาความรู้ ทักษะการถอดบทเรียนสู่สังคมของการสร้างเครือข่ายการเรียนการสอน

คำสำคัญ: การพัฒนา, นวัตกรรม, สื่อสารเชิงพุทธ

Abstract

This research study on the development method of Buddhist communication innovation. The objectives are: 1) Study the guidelines for the development of Buddhist communication innovation; 2. The analyze the components and indicators of Buddhist communication innovation and 3. to propose development guidelines for Buddhist communication innovation spaces. The sample, selected through purposive sampling, consisted of 60 students from Chulamaunee Sisaket Secondary School and Surin Ratchamangala Buddhist Orientation School The research findings indicate

1. Development of Buddhist Communication Innovations: Insights drawn from various communication activities revealed four key areas (1) integrating communication innovations to Buddhist-oriented learning, (2) ensuring activity continuity (3) incorporating mental cultivation and Buddhist principles into education to serve as life shields, and (4) building educational networks through public-private partnerships.

2. Analysis of components and Buddhist communication innovation Synthesis of knowledge gained from research of prototype innovation areas of knowledge gained from the synthesis of innovative educational areas learning Buddhist ways. It is an integration of an educational innovation area with Buddhist way of life into the operation of an innovative area of education in Buddhist.

3. Proposing Guidelines for Innovation Spaces Enhancing cognitive power serves as a vital factor for creative learning this approach supports instructors in fostering students' concentration training them to think and act based on factual and current knowledge, and developing their skills in knowledge-seeking lesson-learned extraction and educational networking.

Keywords: Development Guidelines, Innovation, Buddhist Communication

บทนำ

การสื่อสารโดยทั่วไปยังมีปัจจัยอื่น ๆ เกิดขึ้นในขณะทำการสื่อสาร เช่น สภาพสิ่งแวดล้อม จุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ในการสื่อสารและผลสะท้อนกลับหรือปฏิกิริยาตอบกลับ (Feedback) ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในกระบวนการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารกลุ่มเล็ก-กลุ่มใหญ่ หรือการสื่อสารมวลชน เพราะปฏิกิริยาสะท้อนกลับนี้จะเป็นตัวบ่งชี้ได้ถึงผลของการสื่อสารในแต่ละครั้งว่าผู้รับสารมีความรู้สึกนึกคิดอย่างไรต่อสารที่ได้รับนั้นนอกจากนั้น

ปฏิกิริยาสะท้อนกลับจะทำให้องค์ประกอบของการสื่อสารครบบริบูรณ์ขึ้นคือมีการสื่อสารทั้งจากผู้ส่งสารและผู้รับสารที่เรียกว่า Two-way Communication หรือการสื่อสารสองทาง

การสื่อสารมีบทบาทมายาวนานในประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ดี ในแวดวงของนักนิเทศศาสตร์นั้นในบางส่วนก็ได้เริ่มมีการก้าวตามการเปลี่ยนแปลงของกระแสคลื่นการพัฒนาระลอกใหม่จากจุดยืนของนักนิเทศศาสตร์ เชื่อว่า ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาแบบไหนอย่างไร การสื่อสารต้องมีบทบาทเข้าไปร่วมวงอยู่ด้วยเสมอ แต่ทว่า การสื่อสารนั้นจะมีบทบาทอย่างไร มากน้อยแค่ไหน เป็นสื่อประเภทใด เป็นสารแบบไหน ฯลฯ คำถามเหล่านี้ยังไม่มีคำตอบที่แน่ชัด และเรียกร้องให้มีการศึกษาค้นคว้าใหม่ๆ การสื่อสารจะถูกนำมาใช้เพื่อส่งเสริมและขยายกระบวนการพัฒนานั้นๆ ผลักดันให้สังคมพัฒนาไปตามเป้าหมายที่วางไว้ เมื่อคนในสังคมมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันก็จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ในตัวบุคคลและสังคม ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาต่อไป (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2551: 7)

จากองค์ประกอบพื้นฐานของการสื่อสารที่ประกอบไปด้วย ผู้ส่งสาร (sender) ตัวสาร (message) ช่องทางการสื่อสาร (channel) และผู้รับสาร (receiver) หรือที่รู้จักกันทั่วไปแบบย่อๆว่า S-M-C-R กล่าวได้ว่าในทางพระพุทธศาสนาแล้วพระพุทธศาสนาให้น้ำหนักกับสิ่งเหล่านี้ทุกประการ แต่สิ่งที่พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญมากคือตัวสาร message หรือ หลักธรรม โดยพระพุทธองค์ให้ความสำคัญกับพระธรรมเทียบเท่ากับพระองค์เอง ดังความที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระวักกลว่าผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา ส่วน ผู้ใดไม่เห็นพระสัจธรรมถึงจะเห็นก็ถือว่าไม่เห็นเราซึ่งสวดคล้องกับคำที่พระองค์ทรงตรัสกับพระอานนท์ในคราวก่อนที่จะเสด็จดับขันว่า ธรรมวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปแล้วธรรมเหล่านั้นก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย (พระธรรมปิฎก, 2544: 69)

จากแนวคิด กล่าวได้ว่า หลักการทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงประทานให้แก่เหล่าสาวก คือการสื่อสารที่ตรงประเด็นและมองความเป็นจริงโดยให้ความสำคัญมาก คือ ตัวสาร ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีหลายปัจจัยส่วนหนึ่ง คือ การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารของพระพุทธเจ้าโดยพระองค์ได้ใช้พุทธวิธีที่จะเข้าถึงผู้คนในระดับต่างๆ ได้เข้าถึง เข้าใจหลักค้าสอนทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดีทั้งที่สมัยนั้น ยังมีเจ้าลัทธิมากมาย ได้มีการโต้วาที จนพระองค์ได้ชื่อว่าเป็นครูสอนเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย (พระราชวรมุนี: 2531)

พระพุทธองค์ทรงมีวิธีการสื่อสารแบบเฉพาะบริบทอีกด้วยกล่าวคือทรงวางเงื่อนไขก่อนทำการสื่อสาร ให้ยึดมั่นในคำสัตย์แล้วสนทนากันนอกจากนี้พระองค์ยังทรงเป็นฝ่ายรุกแทนการตั้งรับในการตอบคำถามซึ่งการที่จะสื่อสารด้วยวิธีการเช่นนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงคุณสมบัติของพระพุทธองค์ว่าทรงรู้จักผู้รับสารเป็นอย่างดีทรงวิเคราะห์และประเมินผู้รับสารก่อนอีกทั้งรอบรู้เนื้อหาสารของลัทธิอื่นที่มีสาวกมาโต้วาทะด้วยรวมทั้งรู้บริบทเรื่องกาล สถานที่และสถานการณ์ในการสื่อสารธรรมเป็นอย่างดน

ดังนั้น พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่มีความสำคัญในการพัฒนาชาติ ความเป็นพุทธและความเป็นไทยจึงมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างแยกกันไม่ออก ผู้คนในสังคมตั้งแต่พระมหากษัตริย์ ขุนนาง และประชาชน ต่างก็ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาและนำหลักธรรมคำสอนตามหลักพุทธธรรมมา ใช้แนบเนื่องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างกลมกลืน เช่น การ สมาทานรักษาศีล 5 ศีล 8 เพื่อเป็น

หลักประกันความสงบสุขของสังคมโดยรวม ป้องกันการ เบียดเบียนทำร้ายซึ่งกันและกัน อีกทั้งช่วยในการพัฒนาประเทศให้อยู่อย่างสงบร่มเย็น เป็นปัจจัย เอื้อต่อความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงของประเทศได้อีกทางหนึ่ง วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ล้วนมีรากฐานมาจากพุทธธรรม เป็นวิถีชีวิตแบบพุทธ นับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายจะมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนามากมาย จนพระพุทธศาสนานั้นเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย

ผู้วิจัย มีความสนใจที่ศึกษาแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามานำไปประยุกต์ใช้กับนวัตกรรมการสื่อสารทางพระพุทธศาสนาสำหรับการแก้ปัญหา โดยให้เข้าถึงวิธีคิดจากเหตุปัจจัยและหลักการปฏิบัติให้พ้นทุกข์ด้วยแก่นธรรม ผ่านกระบวนการพัฒนาการสื่อสารที่ตรงประเด็น และก่อให้เกิดการเข้าใจในสิ่งต่างๆ ซึ่งจะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ที่ได้รับความรู้และเกิดปัญญา ทำให้ประสบผลในการพัฒนาและต่อเนื่องสู่ความสุขที่ยั่งยืนร่วมกันของคนในสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ
2. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ
3 เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตของงานวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

โรงเรียนมัธยมจุลมณีศรีสะเกษ อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษและโรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล จังหวัดสุรินทร์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Population)/ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ประชากรได้แก่ 1.บุคลากร และนักเรียนโรงเรียนมัธยมจุลมณีศรีสะเกษจำนวน จังหวัดศรีสะเกษ 2. บุคลากรและนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธสุรินทร์ราชมงคล จังหวัดสุรินทร์

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ บุคลากรและ นักเรียนโรงเรียนมัธยมจุลมณีศรีสะเกษ จำนวน จังหวัดศรีสะเกษ 2. บุคลากรและนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธสุรินทร์ราชมงคล จังหวัดสุรินทร์ โรงเรียนละ 60 คน รวมทั้งหมด 120 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. สภาพปัจจุบันและปัญหาในการสื่อสารผ่านพุทธวัตกรรมในการถ่ายทอดของคนในสังคมไทยปัจจุบันโดยมีผู้ส่งสารผ่านหลักพุทธสันติที่ใช้สื่อเช่น สัมมาวาจา พุทธลีลาในการสื่อสาร โอวาปาฏิโมกข์ กถาวัตถุสิบ เสขิยวัตร สาราณียธรรม

2.ด้านแนวคิดและทฤษฎีตะวันตกเกี่ยวกับการสื่อสารทั่วไป เช่น ทฤษฎี SMCR ทฤษฎี 5W1H ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อสันติภาพ

3.ด้านประสบการณ์ ได้แก่ ครูและนักเรียนที่ใช้สื่อออนไลน์ในการสร้างนวัตกรรมเพื่อการเผยแผ่และส่งเสริมพระพุทธศาสนาโดยการให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผ่านทักษะการใช้สื่อออนไลน์ระหว่างการอบรมและสัมภาษณ์กลุ่ม

3. การดำเนินงานของโครงการวิจัย

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือการวิจัยมีดับต่อไปนี้

3.1 การวิจัยเอกสาร เป็นการวิจัยหลักเพื่อเก็บรวบรวมผลงาน และทบทวนข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยการสื่อสารเชิงพุทธโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การวิเคราะห์สื่อและสารต่างๆที่ใช้ในการสื่อสารเชิงพุทธ แนวคิดการสื่อสารเชิงลึก

3.2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth – Interview)

แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ มีโดย ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธโดยการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มหรือสัมภาษณ์ทางจดหมายอีเล็กทรอนิกส์ โดยผ่าน e-mail ซึ่งเป็นการเสริมข้อมูลเพิ่มเติมในกรณีที่ข้อมูลจากผลการวิจัยเอกสารยังมีเนื้อหาที่ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์หรือในประเด็นอื่นๆที่ผลการวิจัยเอกสารเพียงอย่างเดียวไม่สามารถตอบได้

ความสำคัญและเหตุผลในการเลือกใช้เครื่องมือต่างๆ ในการศึกษางานวิจัยผู้วิจัยและคณะสามารถอธิบายให้เชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. นวัตกรรมกรรมการสื่อสาร (แนวทางการสื่อสารเชิงพุทธ) วิเคราะห์จากนวัตกรรมของสื่อและนวัตกรรมของสารโดยใช้เอกสารรวบรวมข้อมูลจากนั้นสรุปข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่างๆเพื่อแยกส่วนเป็นพุทธนวัตกรรมการสื่อสารอีกทั้งวิเคราะห์แจกแจงเนื้อหาให้เห็นถึงรูปธรรมที่ปรากฏในสื่อแต่ละชิ้น

2. ระบบความคิด การคิดแบบสร้างสรรค์ เป็นข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กับสื่อซึ่งมีอิทธิพลต่อนวัตกรรมการสื่อสารเพื่อนำมาวิเคราะห์ต่อยอดเป็นผลวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2และ3 เป็นการวิเคราะห์หาองค์ความรู้ที่ปรากฏเป็นลายลักอักษรและคำพูด จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากวัตถุประสงค์ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจะนำไปสู่การสื่อสารเชิงพุทธโดยแยกองค์ประกอบจากองค์ความรู้มาอธิบายถึงแนวทางการนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ประกอบด้วย แบบสอบถาม โดยเครื่องมือวิจัยที่ผู้วิจัยพัฒนา ขึ้นจากแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การวางแผนก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นขั้นตอนการวางแผน เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลวิจัยภาคสนามเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเชิงคุณภาพเป็นขั้นตอนการลงพื้นที่จริง เพื่อเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มโดยใช้แบบบันทึกการสนทนาและรวบรวมข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การเสนอข้อมูลต่างๆที่ได้จากการศึกษางานวิจัย จะใช้รูปแบบพรรณนาวิเคราะห์โดยทำการรวบรวมผลการศึกษาวิจัยจากแหล่งข้อมูลได้แก่ ข้อมูลประเภทเอกสาร ข้อมูลประเภท

บุคคลและข้อมูลประเภทสื่อให้รวมอยู่ในรูปแบบบรรยายและเขียนรายงานผลการวิจัยโดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นสองส่วนดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 นวัตกรรมกรรมการสื่อสารเชิงพุทธของสถานศึกษาทั้งสองแห่ง

นำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวกับนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธผ่านการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์โดยลำดับเนื้อหาดังนี้

แนวทางการสื่อสารเชิงพุทธของโรงเรียนมัธยมจุลมณีศรีสะเกษและโรงเรียนสุรินทร์ราชมงคลซึ่งประเด็นในการสื่อสาร

ส่วนที่ 2 ระบบความคิดเชิงจิตวิทยา

นำข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับระบบความคิดเชิงได้จากเอกสารและสัมภาษณ์ทั้งระบบอิเล็กทรอนิคและสัมภาษณ์ตัวบุคคลโดยมีลำดับเนื้อหานวัตกรรมการสื่อสาร โดยมีองค์ความรู้ผ่านทักษะและประสบการณ์ทางวิทยาศาสตร์ ทางสังคมศาสตร์ และทางศาสนาและจิตวิญญาณซึ่งจะนำไปสู่การจัดระบบความคิดทางธรรมในรูปแบบของศีล สมาธิ ปัญญา และระบบความคิดทางโลกเป็นการวิพากษ์แบบสร้างสรรค์

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาแนวทางการพัฒนาวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธพบว่า การพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ โดยถอดบทเรียนการจัดกิจกรรมนวัตกรรมการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1.1 นวัตกรรมการสื่อสารการเรียนการเรียนรู้เชิงพุทธ ใช้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ และเทคโนโลยีพัฒนา ระบบสื่อสาร ทำให้กระแสการบริหาร นำเทคโนโลยีเข้ามาสร้างเครือข่ายแผ่กระจายครอบคลุมพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของสถานศึกษา หรือของโลกอย่างรวดเร็ว ผลของการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดกระแสสำคัญ ๆ ที่เข้าสู่ความเป็นสากลรวมทั้งการจัดการศึกษา โดยยึดหลักการคือ มีความยุติธรรม มีความมุ่งมั่น ขยัน อดทน มีความรับผิดชอบสูง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีภาวะผู้นำสูง และบูรณาการหลักพุทธธรรมสู่ปรัชญาของโรงเรียน วิสัยทัศน์ เอกลักษณ์และอัตลักษณ์สู่กระบวนการอยู่ให้รู้ ทำให้ดูเป็นตัวอย่างเพื่อค้นหาคำตอบในการพัฒนานวัตกรรมที่จะเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกช่วยให้ครูสามารถ ออกแบบกระบวนการพุทธนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ผู้วิจัยจึงศึกษา ศึกษาสภาพปัญหา วิเคราะห์รายละเอียด และสาเหตุของปัญหาที่ต้องการแก้ไขหรือพัฒนาแล้ว ก็ตั้งเป้าหมายในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของรับสาร นั่นคือกำหนดจุดประสงค์ของการสื่อสารที่ต้องการให้เกิดในตัวผู้เรียน

1.2 สื่อการเรียนรู้เสมือนจริงและเกมเชิงพุทธสร้างสรรค์ เป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีภาพเสมือนจริงหรือการออกแบบเกม มาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดหลักจริยธรรมและกฎแห่งกรรม โดยเปลี่ยนจากบทเรียนทฤษฎีในตำราให้กลายเป็นการจำลองสถานการณ์จำลองที่ผู้เรียนต้องตัดสินใจเลือกการกระทำ (กรรม) และเผชิญหน้ากับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้เข้าใจเรื่องเหตุและปัจจัยอย่างเป็นรูปธรรม นวัตกรรมนี้จะช่วยกระตุ้นพลังความคิดเชิงสร้างสรรค์ สนับสนุนบทบาท

ผู้สอนในการเสริมสร้างสมาธิ และช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานควบคู่ไปกับการซึมซับคุณธรรม ความดีงามอย่างเป็นธรรมชาติ

1.3 แพลตฟอร์มเครือข่ายสื่อสารสีขาวเพื่อสังคมแห่งการเป็นการสร้างพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารออนไลน์ที่เน้นการขับเคลื่อน วาจาชอบ เพื่อเป็นพื้นที่ปลอดภัยทางปัญญาให้แก่เยาวชนและชุมชน โดยร่วมมือกับเครือข่ายสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน แพลตฟอร์มนี้จะเน้นกิจกรรมการถอดบทเรียนร่วมกันหลังการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการแสวงหาความรู้ที่ถูกต้องตามความเป็นจริง รู้เท่าทันสื่อ และกล้าที่จะสื่อสารส่งต่อเรื่องราวเชิงบวก สู่การเป็นเครือข่ายสังคมแห่งการแบ่งปันและความเกื้อกูลกันอย่างยั่งยืน

1.4 การจัดสร้างเครือข่ายสถานศึกษาการสร้างเครือข่ายของสถานศึกษาเป็นการร่วมมือกับภาครัฐและเอกชนในการส่งเสริมอาชีพให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงผ่านกระบวนการ M O U ระหว่างสถาบันกับบริษัททั้งในและต่างประเทศการการจัดรับนักศึกษาที่จบการศึกษาเพื่อทำงานประกอบวิชาชีพ เมื่อขยายผลได้แล้วสิ่งที่เป็นวิถีพุทธ แพลตฟอร์มเครือข่ายสื่อสารสีขาวเพื่อสังคมแห่งการเรียนรู้ สิ่งเหล่านี้ก็เลยกลายเป็นสัญลักษณ์เอกลักษณ์ของความเป็นวิถีพุทธ ที่จะนำไปสู่การสร้างเครือข่าย ก็กลายเป็นเรื่องที่ทำแล้วเกิดความยั่งยืน เพราะเป็นภาพที่ใครๆ ก็ต้องการสังคมต้องการบอกว่าทำยาก จริงๆ แล้วความเป็นวิถีพุทธ เป็นเรื่องเบาๆ เป็นเรื่องของความสุข

2. วิเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ พบว่า

องค์ประกอบที่ 1 การสื่อสารเพื่อการเรียนการสอน คือ ผู้สื่อสารทำการสื่อสารบนพื้นฐานของความเข้าใจและรับผิดชอบในการสื่อสารของตน เป็นการสื่อสารที่แต่ละบุคคลสามารถฝึกฝนได้ด้วยตนเอง โดยเริ่มที่จากการสื่อสารภายในตนเองก่อนเป็นลำดับแรก การสื่อสารที่ประกอบด้วยสติอยู่ กับปัจจุบัน รู้เท่าทันสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงด้วยความเห็นที่ถูกต้อง ความคิดที่ถูกต้องและมีสมาธิถูกต้อง ไม่ว่าผู้ทำการสื่อสารจะอยู่ในฐานะของผู้ส่งสารหรือผู้รับสาร และไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารกับตนเองหรือการ สื่อสารกับบุคคลอื่น เป็นการสื่อสารที่ก่อให้เกิดปัญญโดยยึดหลักธรรมในการจัดการเรียนการสอนโดยสามารถแบ่งตัวชี้วัดได้ดังนี้

ตัวชี้วัดที่ 1) สื่อสารตามระดับสติปัญญาของบุคคลว่าบุคคลมีความสามารถทางปัญญาแตกต่าง ตรงกับวิธีการสื่อสารให้เข้ากับผู้ฟัง

ตัวชี้วัดที่ 2) การสื่อสารด้วยหลักกัลยาณมิตต ตัวชี้นี้วัดความสารนั้นตั้งอยู่บนฐานของความเมตตา

ตัวชี้วัดที่ 3) สื่อสารความจริงและเว้นลักษณะมุสาวาท 4 ประการตัวชี้วัดนี้สร้างขึ้นวัดความสะอาดบริสุทธิ์ของการสื่อสาร คือ จริงหรือเท็จ

ตัวชี้วัดที่ 4) ผู้สื่อสารและผู้รับ ประเมินความพร้อมและบทบาทของทั้งคู่

ตัวชี้วัดที่ 5) ผู้สื่อสารและรับสาร มีความประพฤติดีปฏิบัติชอบ หมายถึงการสื่อสารอยู่ในกรอบที่งดงามมีศิลธรรม

ตัวชี้วัดที่ 6) ปฏิบัติตามหลักสัปปุริสธรรม 7 เป็นความฉลาดรู้ในองค์ประกอบรอบด้านและความเหมาะสมถูกกาลเทศะ

องค์ประกอบที่ 2 การสื่อสารในสังคมอย่างมีความสุข คือการเลือกใช้ถ้อยคำที่เหมาะสม เมื่อมีการสนทนากันด้วยการพูดในเรื่องที่ควรพูด ที่ควรสนทนา เป็นคำพูดที่จริงเชื่อถือได้ ประสานสามัคคีของคนทั่วไปคือไม่ฟังจากข้างนี้แล้ว ไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลายคนหมู่นี้ หรือฟังจากข้างโน้นแล้ว ไปบอกข้างนี้เพื่อทำลายคนหมู่โน้น เป็นผู้สมานคนที่แตกแยกกันหรือส่งเสริมยินดีในความสามัคคีเป็นที่ตั้งโดยแบ่งตัวชี้วัดได้ดังนี้

ตัวชี้วัดที่ 1 ปฏิบัติต่อกันด้วยความเมตตาเป็นการสื่อสารด้วยสติและปัญญา มี
ตัวชี้วัดที่ 2 ประพฤติสุจริตต่อกัน
ตัวชี้วัดที่ 3 แบ่งปันประโยชน์แก่สาธารณชน
ตัวชี้วัดที่ 4 การสื่อสารด้วยความจริงใจ
ตัวชี้วัดที่ 5 สื่อสารเพื่อสร้างสัมพันธ์และสร้าง เป็นการสื่อสารที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและของแต่ละ

องค์ประกอบที่ 3 สื่อสาร โดยแบ่งตัวชี้วัดได้ดังนี้

ตัวชี้วัดที่ 1 สื่อสารบนพื้นฐานแห่งความเชื่อมั่น เป็นการสื่อสารด้วยสติและปัญญา
ตัวชี้วัดที่ 2 สื่อสารผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 สื่อสารผ่านการมองเห็น การได้ยิน
ตัวชี้วัดที่ 3 ถ่ายทอดแก่ผู้อื่นเพื่อนำสู่การประพฤติปฏิบัติที่ดีงามทั้งกาย วาจา
ตัวชี้วัดที่ 4 สื่อสารด้วยสติและปัญญา เป็นการสื่อสารเพื่อสันติ
ตัวชี้วัดที่ 5 สื่อสารด้วยหลักสัมมาวาจา มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

องค์ประกอบที่ 4 การสื่อสารเพื่อรู้เท่าทันสื่อ แบ่งตัวชี้วัดได้ดังนี้

ตัวชี้วัดที่ 1. ตระหนักรู้และเจตนาของสื่อคือ
ตัวชี้วัดที่ 2. ตีความสื่อหลังจากเปิดรับสื่อ การเปิดรับสื่อ
ตัวชี้วัดที่ 3. สร้างสมรรถนะการเป็นผู้ใช้สื่ออย่างมีสำนึกและสติ
ตัวชี้วัดที่ 4. สร้างสมรรถนะการเป็นผู้ใช้สื่ออย่างมีสำนึกและสติ
ตัวชี้วัดที่ 5. ภูมิกันที่ดีต่อสื่อ คือ การใช้สื่อให้เกิดประโยชน์

3. แนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ พบว่า

3.1 การผสานรวมกันอย่างลงตัวระหว่าง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และ “เทคโนโลยีหรืออัตลักษณ์การสื่อสารยุคใหม่โดยมีเป้าหมายสูงสุดไม่ใช่เพื่อการแสวงหากำไรเชิงพาณิชย์ แต่เป็นการยกระดับจิตใจ สร้างปัญญา และสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคม หัวใจสำคัญของการสื่อสารรูปแบบนี้ไม่ได้อยู่ที่ความทันสมัยของเครื่องมือหรือแพลตฟอร์มเพียงอย่างเดียว

3.2 สร้างนวัตกรรมแอปพลิเคชันฝึกสติร่วมสมัย เป็นการพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลที่นำหลักการสติปัฏฐาน 4และการฝึกจิตภาวนามาออกแบบให้อยู่ในรูปแบบที่คนรุ่นใหม่เข้าถึงง่าย มีระบบแจ้งเตือนให้หยุดพักเพื่อดึงสติกลับมาอยู่กับปัจจุบันขณะทำงาน ท่ามกลางวิถีชีวิตที่เร่งรีบและเต็มไปด้วยความเครียด พร้อมทั้งมีฟังก์ชันจำลองสถานการณ์เพื่อฝึกการคิดวิเคราะห์อย่างแยบคายโยนิโสมนสิการ ช่วยให้ผู้ใช้งานสามารถนำหลักธรรมไปปรับใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน และสร้างเกราะคุ้มกันจิตใจจากกระแสข้อมูลข่าวสารที่ท่วมท้นในโลกออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 เพิ่มความรู้ในการสร้างสรรค์นวัตกรรมความรู้เป็นสิ่งสำคัญไม่น้อยไปกว่าจินตนาการหรือความคิดสร้างสรรค์ผู้สอนควรโค้ชผู้เรียนให้ตระหนักถึงความสำคัญของความรู้ ฝึกผู้เรียนให้คิดและทำ บนพื้นฐานของความรู้ที่เป็นปัจจุบันและถูกต้อง มีทักษะในการแสวงหาความรู้ทักษะการถอดบทเรียน

3.4 การกระตุ้นให้ผู้เรียนสร้าง 3 ความรู้ การกระตุ้นผู้เรียนให้มีทักษะสังเคราะห์ความรู้ก่อนการปฏิบัติ ระหว่างการปฏิบัติและหลังการปฏิบัตินั้น ผู้สอนสามารถดำเนินการโดยออกแบบกิจกรรม การเรียนรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน โดยก่อนที่ผู้เรียนจะเริ่มลงมือปฏิบัติกิจกรรมสร้างสรรค์นวัตกรรมให้ผู้เรียนสืบค้นและจดบันทึกแก่นของความรู้

3.5 การสร้างเครือข่ายสังคมการเรียนรู้พุทธวัตกรรมการสื่อสารทุกภาคส่วนมีการกระหนักถึงปัญหาและมีความคิดร่วมกันในการ เน้นการมีส่วนร่วมของภาคส่วนจากหน่วยงานทั้งสามด้านคือ วัด บ้าน และหน่วยงานรัฐให้ความร่วมมือกันในด้านต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการนวัตกรรม

3.6 สร้างพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

พื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย เป็นศูนย์กลางถ่ายทอดกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยมีครู โรงเรียน และชุมชน

3.8 การนำเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมเพื่อเพิ่มพลังความคิดพลังความคิดเป็นปัจจัยการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ที่ผู้สอนให้ความสำคัญและกระตุ้นให้ผู้เรียนให้กระบวนการคิด (คิดพื้นฐาน) (คิดชั้นสูง) ในระหว่างที่ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆอย่างเป็นขั้นตอนและระบบ

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการสื่อสารเชิงพุทธมีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธพบว่า การพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ โดยถอดบทเรียนการจัดกิจกรรมนวัตกรรมการสื่อสารในรูปแบบต่าง ดังนี้ พบว่า ใช้แนวคิดพลังของความรักและความเมตตาพัฒนาจิตใจ กระตุ้นเด็กนักเรียน และคุณครูอยู่ในโรงเรียน มีส่วนในการบริหารจัดการให้เกิดการเรียนรู้ด้วยกันให้เป็นเสมือนครอบครัวเดียวกัน ทุกคนดูแลช่วยเหลือกัน ภายใต้แนวคิดที่ มุ่งสร้าง คนดี ก่อนคนเก่งซึ่งเป็นแนวคิดที่ต้องการให้ทุกคนร่วมกันพัฒนาโรงเรียนและมีแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งแนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นแนวทางการเรียนการสอนตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน ของกระทรวงศึกษาธิการ มีการบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมตามแนววิถีพุทธ ที่เชื่อที่ว่าความดีสำคัญกว่าความเก่ง เมื่อเป็นคนดีแล้วจะเก่งได้เอง แต่การเป็นคนเก่งยากที่จะเป็นคนดี และเมื่อผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม หรือคุณค่าความเป็นมนุษย์สอดคล้องกับงานวิจัยปณัชญา ลีลายุทธ (2558) ทำการวิจัยเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติเชิงพุทธบูรณาการกับครอบครัวของเยาวชน พบว่า ครอบครัวมีอิทธิพลต่อความรู้และทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อพุทธศาสนามีความมุ่งมั่นในการสร้างคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อให้เกิดความผาสุขในชุมชนของตนเอง

2. วิเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ การสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยพื้นที่นวัตกรรมต้นแบบ พบว่าข้อมูลที่ได้เป็นไปตามเป้าหมายของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาการเรียนรู้วิถีพุทธ ซึ่งมุ่งเน้นด้านการเพิ่มผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของนักเรียน การลดความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษา การพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาวิถีพุทธ มีองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์พื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษาการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษากับวิถีพุทธเข้าการดำเนินการพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษาวิถีพุทธสอดคล้องกับงานวิจัยของธนันต์ชัย พัฒนะสิงห์ (2565) งานวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวตามหลักพุทธธรรมเพื่อลดพฤติกรรมการสื่อสารโซเชียลเน็ตเวิร์ค ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวจากการสื่อสารโซเชียลเน็ตเวิร์คพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะใช้เวลาในการใช้สื่อโซเชียลเน็ตเวิร์ค คือช่วงหลังเลิกเรียน ประเภทสื่อโซเชียลที่ใช้เป็นประจำ คือ Facebook ไลน์ Instagram และ Google องค์ประกอบของการสื่อสารภายในองค์กรที่ประกอบด้วยสององค์ประกอบ (การสื่อสารภายในระหว่างปฏิบัติงานจริงและฝึกอบรมในชั้นเรียนก่อนปฏิบัติงานจริง) สามารถช่วยให้นักศึกษาเป็นตัวแทนในการนำเสนอแบรนด์ของศูนย์ปฏิบัติการฯ ไปสู่ลูกค้าตามแนวคิดการสร้างแบรนด์ภายในองค์กรได้ นอกจากนี้ผลการศึกษายังยืนยันผลการวิจัยในอดีตในเรื่องความสำคัญของการสื่อสารในองค์กรที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างผลลัพธ์ให้เกิดกับพนักงานผู้ให้บริการ ทั้งด้านทัศคติและพฤติกรรมตามแนวคิดการสร้างแบรนด์ภายในองค์กรสอดคล้องกับแนวคิดของศิระ ศรีโยธิน (2560) อธิบายว่า การสื่อสารภายในองค์กร องค์ประกอบของการสื่อสารภายในองค์กร พัฒนามาจากทฤษฎีที่สำคัญ 2 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีการสื่อสารองค์กร และทฤษฎีพฤติกรรมองค์กร นอกจากนั้นยังอธิบายถึงกรอบแนวคิดในการพัฒนาองค์ประกอบของการสื่อสารภายในองค์กรจากแนวคิดการสร้างแบรนด์ภายในองค์กรสามารถช่วยให้นักศึกษาเป็นตัวแทนในการนำเสนอแบรนด์ของศูนย์ปฏิบัติการฯ ไปสู่ลูกค้าตามแนวคิดการสร้างแบรนด์ภายในองค์กรได้ นอกจากนี้ผลการศึกษายังยืนยันผลการวิจัยในอดีตในเรื่องความสำคัญของการสื่อสารในองค์กรที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างผลลัพธ์ให้เกิดกับพนักงานผู้ให้บริการ ทั้งด้านทัศคติและพฤติกรรมตามแนวคิดการสร้างแบรนด์ภายในองค์กร

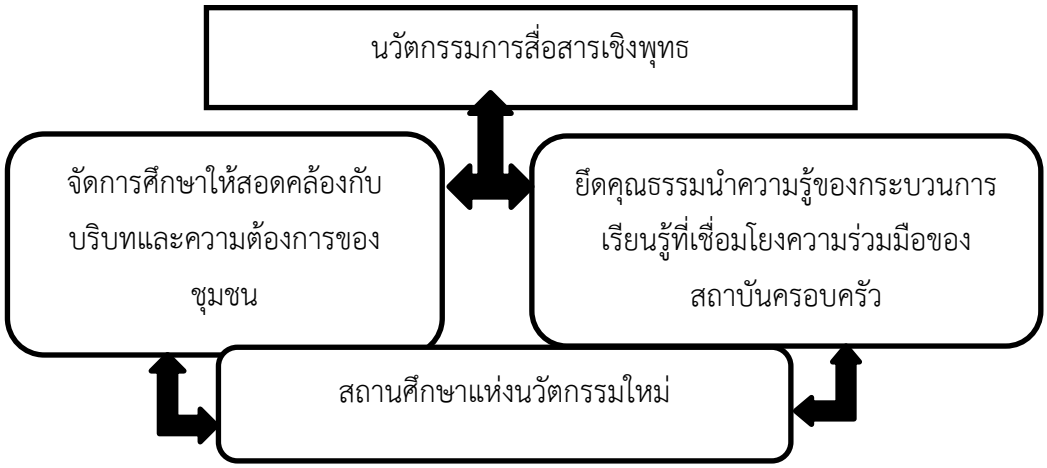
3. การนำเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธการสื่อสาร ถือว่าเป็นนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ว่าต้องปรับปรุงตนอย่างไรในช่วงของการเปลี่ยนยุคโกกาภิวัตน์การขยายตัวรวดเร็วของเทคโนโลยี ทำให้สถานศึกษาต่าง ๆ มีโอกาสมากขึ้นในการได้รับผลประโยชน์จากความรู้และแนวคิดใหม่ๆซึ่งได้มีการถ่ายทอดข้ามพรมแดนจากสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวเรา ซึ่งจะก่อให้เกิดความตื่นตัวในการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆขึ้นมาเพื่อสอดแทรกองค์ความรู้และประสบการณ์จากผู้ส่งสารให้อีกฝ่ายได้รับและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตสอดคล้องกับงานวิจัยของ สายน้ำผึ้ง รัตนงาม (2557) ทำการศึกษาเรื่อง พุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อโทรทัศน์ในสังคมไทย พบว่าการใช้พุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อเพื่อพัฒนาชีวิตของมนุษย์เป็นไปตาม กระบวนการของ Diamond Model ซึ่งมีขั้นตอนการรับรู้สื่อโทรทัศน์และเฟซบุ๊คในเชิงพุทธ โดยอาศัยสติสัมปชัญญะเป็นขั้นปฏิบัติการในการระลึกรู้แบบไม่ปล่อยตามอำนาจกระแสตัณหา และมีความอดทนทางจิตใจต่อผลกระทบจากสื่อ ในขั้นคิดวิเคราะห์ใคร่ครวญอย่างรอบด้าน ใช้วิธีพิจารณาทางปัญญาตามหลักโยนิโสมนสิการ อิทัปปัจจยตา ไตรลักษณ์

และกาลามสูตร รวมทั้งการปฏิบัติตามรูปแบบพุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อซึ่งเป็นแนวทางพัฒนาชีวิตใน 3 ด้าน คือ ด้านศีล การพัฒนามนุษย์ให้มีพฤติกรรมในการใช้สื่อเฉพาะสิ่งที่เป็นประโยชน์ รวมทั้งใช้สื่อเพื่อ ให้เกิดสุจริต ด้านสมาธิ คือ การพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพทางจิตที่พร้อมต่อการรับรู้สื่อแบบรู้เท่าทัน ด้านปัญญา คือ กระบวนการใช้ปัญญาคิดใคร่ครวญตามหลักธรรมเพื่อสร้างความเห็นถูกต้อง

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

พื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อเป็นศูนย์การเรียนวิถีพุทธ และเป็นศูนย์กลางถ่ายทอดกิจกรรมต่างๆ เปรียบเสมือนชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีครู โรงเรียน และชุมชน ดังนั้นบริบทของพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา จึงมีหลักสำคัญในการพัฒนาที่คล้ายคลึงกับการจัดการชุมชนเป็นหลักสำคัญในการสร้างชุมชนต้นแบบของการเรียนรู้ โดยการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือในการเชื่อมโยงองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น หลักในการสร้างโรงเรียนต้นแบบการเรียนรู้ ต้องให้โรงเรียน และชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ถึงปัญหาต่างๆ และความต้องการโดยเรียงลำดับความสำคัญ ทำให้เกิดความเข็มแข็งทางด้านการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา และเพิ่มศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือในชุมชน ส่งเสริมด้วยจริยธรรม เป็นการเน้นให้ใช้หลักธรรมในการดำเนินการ โดยใช้แนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นฐานในการดำเนินการ โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดีมีความรู้ และอยู่ดีมีสุขโดยให้อำนาจแก่สถานศึกษาในการบริหารงานได้อย่างอิสระและ จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสามารถ พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายการศึกษาที่กำหนดไว้ โดยมีหน่วยงานส่วนกลางให้การสนับสนุน ทั้งในด้านทรัพยากรและกลไกการหนุนเสริมแก่โรงเรียนในพื้นที่อย่างเหมาะสมผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของพื้นที่ โดยมีเป้าหมาย

1. เพิ่มผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของนักเรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ เจตคติ ทักษะสำคัญ และความรู้ รวมทั้งขยายผลสู่นักเรียนทั่วประเทศในอนาคต
2. ลดความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษา โดยยกระดับผลการเรียนรู้ของนักเรียนกลุ่มผลการเรียนอ่อน และยากจน
3. พัฒนานวัตกรรมการบริหารการศึกษาระดับจังหวัด ขยายผลนวัตกรรมการศึกษา ทั้งเชิงนโยบาย การจัด การเรียนรู้ และการบริหารในสถานศึกษาไปสู่นโยบายการศึกษาในระดับชาติและพื้นที่อื่น อาทิ ด้านหลักสูตร ตำรา สื่อการเรียนรู้ การทดสอบ การประเมินสถานศึกษา บุคลากร การเงิน รวมทั้งความสอดคล้อง ของการบริหารงานด้านต่างๆ

สรุป

แนวทางการพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธควรมุ่งพัฒนากิจกรรมสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ นวัตกรรมการสื่อสารการเรียนการเรียนรู้วิถีพุทธ การสร้างกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง การฝึกจิตภาวนาและนำหลักธรรมมาบูรณาการกับการศึกษา และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับภาครัฐและเอกชน การพัฒนาดังกล่าวต้องอาศัยการสังเคราะห์องค์ความรู้จากพื้นที่นวัตกรรมต้นแบบ เพื่อบูรณาการนวัตกรรมทางการศึกษากับวิถีพุทธอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่เพิ่มพลังความคิดและเสริมสร้างสมาธิของผู้เรียน ควบคู่กับการพัฒนาทักษะการแสวงหาความรู้และการถอดบทเรียนสู่สังคมผ่านเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืนตามแนววิถีพุทธ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัย ซึ่งจะได้นำเสนอในภาพรวมโดยสรุปได้ดังนี้

1.ควรมีการศึกษาและประเมินศักยภาพชุมชนฐานรากของกลุ่มเยาวชนในพื้นที่จังหวัดเพื่อที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายกับการทำกิจกรรมต่อไป

2. สถานศึกษาควรนำมาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อนำไปพัฒนาต่อยอดในกระบวนการสร้างชุมชนให้ยั่งยืนและเข้มแข็ง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1.สามารถนำผลการวิจัยมาต่อยอดทางการศึกษาแนวทางการนำนโยบายสาธารณะขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสู่ชุมชนตลอดจนนำไปศึกษาเปรียบเทียบหน่วยงานเพื่อพัฒนาองค์กรการสื่อสารที่ได้รับความรู้ใหม่ๆในการสร้างคนรุ่นใหม่ให้หันมาสนใจในการสร้างนวัตกรรมการสื่อสารที่เป็นประโยชน์กับสังคม

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2551). *การจัดการความรู้เบื้องต้นเรื่องการสื่อสารชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

จินตวีร์ เกษมศุข. (2554). *การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงสังคม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทัศนีย์ เจนวิถีสุข. (2552). *การสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก*. (สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ปณัชญา ลีลายุทธ. (2558). *การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติเชิงพุทธบูรณาการ*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2544). *พุทธวิธีในการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

พระราชวรมุนี (ป. อ. ปยุตฺโต). (2531). *เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

ธนันต์ชัย พัฒนะสิงห์. (2565). *กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวตามหลักพุทธธรรม เพื่อลดพฤติกรรมการสื่อสารโซเชียลเน็ตเวิร์ค .วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์ 7*, (3),883-896. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/mcjou/article/view/261375/175816

สายน้ำผึ้ง รัตนงาม. (2557). *พุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อโทรทัศน์ในสังคมไทย*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ 2500*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศิระ ศรีโยธิน. (2560). การสื่อสารภายในองค์กรจากแนวคิดการสร้างแบรนด์ภายในองค์กร. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ. สาขามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะ, 10*(2), 1025-0239. https://hetci-thaijo.org/index.php/Veridian-Journal/article/view/98029/76387

อิทธิพลของรูปแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการโรงเรียนที่มีต่อแรงจูงใจในการทำงานและประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครู ในศูนย์การศึกษาพิเศษ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

THE INFLUENCE OF SCHOOL PRINCIPALS' LEADERSHIP STYLES ON TEACHERS' WORK MOTIVATION AND THE EFFECTIVENESS OF INSTRUCTIONAL MANAGEMENT IN SPECIAL EDUCATION CENTERS IN THE LOWER NORTHEASTERN REGION OF THAILAND

ศตพร ประสงค์ศิลป์[1], ภานุมาศ จินารัตน์[2], พนมพร ช่วงชิง[3],
ดวงเดือน ศิริโท[4] และอภัย สบายใจ[5]
Sataporn Prasongsin[1], Panumat Jinarat[2], Phanomporn Chuangching[3],
Duangduean Siritoo[4] and Aphai Sabaichai[5]
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น[1-5]
Faculty of Education, The Eastern University of Management and Technology[1-5]
E-mail: phanomporn.c@umt.ac.th[3]

ได้รับบทความ: 25 มีนาคม 2569; **แก้ไขบทความ**: 2 มิถุนายน 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 2 มิถุนายน 2569

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาอิทธิพลของรูปแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการที่มีต่อแรงจูงใจในการทำงานของครู 2) ศึกษาอิทธิพลของรูปแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการที่มีต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครูในศูนย์การศึกษาพิเศษ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ครูจำนวน 296 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ผลการวิจัยด้วยสถิติถดถอยพหุคูณ นำเสนอข้อมูลด้วยค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย, ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน, ค่าสัมประสิทธิ์และค่าสถิติทดสอบที

ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบรูปแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการในด้านเผด็จการ ประชาธิปไตยและแบบอิสระเสรี สามารถมีอิทธิพลร่วมกันต่อแรงจูงใจในการทำงานของครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 องค์ประกอบรูปแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการในด้านแบบอิสระเสรี เผด็จการและประชาธิปไตย มีความสามารถพยากรณ์ร่วมกันต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การบูรณาการรูปแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการในด้านเผด็จการ ประชาธิปไตยและแบบอิสระเสรี สามารถเสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงานและประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครู

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, ผู้อำนวยการโรงเรียน, การจัดการเรียนรู้

Abstract

This research article aimed to: 1) investigate the influence of directors' leadership styles on teachers' work motivation; and 2) examine the influence of directors' leadership styles on teachers' learning management efficiency in special education centers in the lower northeastern region. The study employed a quantitative research design. The sample consisted of 296 teachers, selected through purposive sampling. The research instrument employed for data collection was a questionnaire. Data analysis was conducted using multiple regression analysis, with the results presented in terms of unstandardized coefficients, standard errors, standardized coefficients (Beta), and t-test statistics.

The findings revealed that the components of directors' leadership styles-namely autocratic, democratic, and laissez-faire - collectively influenced teachers' work motivation at a statistical significance level of .05. Additionally, the laissez-faire, autocratic, and democratic leadership styles collectively predicted teachers' learning management efficiency at a statistical significance level of .05. Therefore, it can be concluded that the integration of autocratic, democratic, and laissez-faire leadership styles can effectively enhance both teachers' work motivation and learning management efficiency.

Keywords: Leadership, School Principal, Learning Management

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงในโลกแห่งทศวรรษที่ 21 ได้นำมาซึ่งความซับซ้อนและการก้าวกระโดดขององค์ความรู้ เศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีชั้นสูง รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ วิธีการคิดและการกระทำของมนุษย์จึงต้องมีการพัฒนาให้มีความก้าวหน้าและทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว (กัญภร เอี่ยมพญา และคณะ, 2564: 353-354) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในบริบทขององค์กรสาธารณะ การทำงานที่มีความหลากหลายและการทำงานข้ามแผนกเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแนวคิดเชิงกระบวนทัศน์ของภาวะผู้นำ จากเดิมที่เน้นความเป็นปัจเจกบุคคลไปสู่การทำงานร่วมกันในรูปแบบกลุ่ม (Ospina & Foldy, 2016: 1-6) อีกทั้ง ความรวดเร็วของกระแสการเปลี่ยนแปลงที่ยังส่งผลให้การจัดการโดยใช้อำนาจหน้าที่ตามโครงสร้างเดิมต้องลดบทบาทลงและแทนที่ด้วยกระบวนทัศน์ภาวะผู้นำเพื่อชุมชน ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญในการปรับปรุงชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งในอนาคต ส่วนสถาบันการศึกษาในฐานะที่เป็นองค์กรทางสังคม จึงมีความจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับพฤติกรรมของบุคลากรภายในเพื่อพัฒนาปรับปรุงให้องค์กรประสบความสำเร็จ ทั้งในด้านการเพิ่มผลผลิตและคุณภาพของการจัดการศึกษา โดยมีครูเป็นฟันเฟืองหลักที่มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคม เนื่องจากครูเป็นผู้บ่มเพาะนักเรียนเพื่อออกไปสู่สังคมในภายภาคหน้า พฤติกรรมของครูทั้งในและนอก

ห้องเรียนจึงส่งผลกระทบโดยตรงต่อผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ จนอาจกล่าวได้ว่า ครู คือ อนาคตของนักเรียนและเป็นภาพสะท้อนของอนาคตทางสังคม (Aydogmus & Serce, 2021: 234)

ด้วยเหตุนี้ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) จึงถูกนำมาเป็นแนวทางในการจัดการที่ก้าวข้ามขีดจำกัดของการบริหารแบบดั้งเดิม โดยเน้นการสร้างแรงบันดาลใจและการกระตุ้นให้ผู้ตามแสดงศักยภาพสูงสุดเพื่อบรรลุความสำเร็จของงาน (Anderson, 2017: 64-65) ผู้นำในยุคใหม่จึงต้องมีคุณลักษณะที่โดดเด่น มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน และมีความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรมผ่านการแบ่งปันวิสัยทัศน์ร่วมกับผู้อื่น (Hughes, 2018: Online) นอกจากนี้ ปัจจัยด้านแรงจูงใจ ยังเป็นกุญแจสำคัญที่นักวิชาการให้ความสนใจอย่างยิ่ง โดยเฉพาะแรงจูงใจของพนักงานซึ่งเป็นตัวแปรต้นที่สร้างผลผลิตให้แก่องค์กร แม้ว่าแรงจูงใจจะเป็นเรื่องซับซ้อนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความต้องการที่หลากหลาย เช่น ความต้องการด้านกายภาพ การยอมรับในตนเองหรือความเป็นอิสระ ตามทฤษฎีแรงจูงใจ (Maslow, 1943: 370; Herzberg, 1968: 53-62)

ในบริบทของสถานศึกษา ผู้อำนวยการโรงเรียนจำเป็นต้องดัดแปลงรูปแบบภาวะผู้นำที่หลากหลายเพื่อสร้างความร่วมมือและความสัมพันธ์อันดีกับผู้ใต้บังคับบัญชา โดยอาศัยความนับถือวิสัยทัศน์และความไว้วางใจเป็นพื้นฐานสำคัญ (Anayatin, 2023: 63-78) ซึ่งรูปแบบภาวะผู้นำที่แตกต่างกันนี้เองที่เป็นตัวพยากรณ์สำคัญของความพึงพอใจของครู ทั้งในด้านการนิเทศ การสื่อสาร และการตัดสินใจ ผลกระทบดังกล่าวยังเชื่อมโยงไปถึงประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ ซึ่งหมายถึงเทคนิคและวิธีการจัดกิจกรรมของครูเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ (ปรีดี นุกุลสมปรารถนา, 2563: Online) รวมไปถึงการปฏิบัติงานตามหน้าที่เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ราชการกำหนดอย่างครบถ้วน อย่างไรก็ตาม การศึกษารูปแบบภาวะผู้นำในประเทศไทยยังมีการศึกษาค่อนข้างน้อย (ชูชิต ชายทวีป และธนิษฐา สมัย, 2563: 97)

จากความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาอิทธิพลของรูปแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการโรงเรียนที่มีต่อแรงจูงใจในการทำงานและประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครูในศูนย์การศึกษาพิเศษ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง เนื่องจากศูนย์การศึกษาพิเศษเป็นหน่วยงานที่มีความเฉพาะเจาะจงในการดูแลผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ซึ่งต้องอาศัยทั้งทัศนคติเชิงบวก และภาวะผู้นำที่สามารถสร้างแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ให้เกิดขึ้นท่ามกลางภาระงานที่ท้าทาย ผู้วิจัยมุ่งหวังว่าข้อค้นพบจากการศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำ ทั้งในรูปแบบประชาธิปไตย เผด็จการหรืออิสระเสรี รวมถึงการจัดการแบบให้รางวัลตามสถานการณ์หรือการจัดการแบบยกเว้น (Hargis et al, 2011: 51-56) จะเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สำคัญสำหรับผู้บริหารในการปรับปรุงรูปแบบการนำองค์กร และสร้างแรงจูงใจที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมคุณภาพการสอนของครู อันจะส่งผลให้การพัฒนาการศึกษาพิเศษในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอิทธิพลของรูปแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการที่มีต่อแรงจูงใจในการทำงานของครูในศูนย์การศึกษาพิเศษ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของรูปแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการที่มีต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครูในศูนย์การศึกษาพิเศษ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

การทบทวนวรรณกรรม

ความหมายของภาวะผู้นำ (Leadership)

ภาวะผู้นำ หมายถึง สมรรถนะสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรสู่ความสำเร็จ ซึ่งได้รับความสนใจศึกษาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งในมิติของคุณลักษณะ อำนาจ และพฤติกรรม เพื่อค้นหาองค์ประกอบที่มีประสิทธิผลภายใต้บริบทและสถานการณ์ที่หลากหลายของแต่ละองค์กร (สุพจน์ ประไพเพชร และคณะ, 2566: 60) ทั้งนี้ รูปแบบภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างประสิทธิภาพการทำงานและความผูกพันต่อองค์กร ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการเพิ่มอัตราการคงอยู่ของบุคลากรอย่างมีนัยสำคัญ (ชูชิต ชายทวีป และธนิษฐา สมัย, 2563: 94) รูปแบบของภาวะ มีดังนี้

1. ภาวะผู้นำเผด็จการ (Autocratic Leadership: AL) คือ รูปแบบการนำที่ผู้นำมีอำนาจเบ็ดเสร็จในการตัดสินใจ โดยไม่รับฟังความคิดเห็นจากผู้ใต้บังคับบัญชา

2. ภาวะผู้นำประชาธิปไตย (Democratic Leadership: DL) คือ รูปแบบการบริหารที่เน้นการมีส่วนร่วม โดยผู้นำจะเปิดโอกาสให้สมาชิกในทีมร่วมแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนแนวความคิดและมีส่วนในการตัดสินใจ

3. ภาวะผู้นำแบบอิสระ (Laissez-Faire: LF) คือ รูปแบบการบริหารที่ผู้นำให้ความอิสระแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาในการตัดสินใจ โดยผู้นำจะเข้ามาควบคุมการทำงานน้อยมาก

แรงจูงใจในการทำงาน (Work Motivation)

แรงจูงใจในการทำงาน หมายถึง กระบวนการที่บุคคลถูกกระตุ้นจากสิ่งเร้า โดยจงใจให้กระทำ โดยเน้นการประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการทำงาน (จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และสุรศักดิ์ อุดเมืองเพีย, 2563: 424) ซึ่งมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น

ทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการของ Maslow (1943: 370) คือ แนวคิดทางจิตวิทยาที่อธิบายว่าพฤติกรรมและแรงจูงใจของมนุษย์ถูกขับเคลื่อนผ่านความต้องการ 5 ระดับ ที่เรียงลำดับจากขั้นพื้นฐานไปสู่ความซับซ้อน โดยเชื่อว่าเมื่อความต้องการในระดับล่างได้รับการตอบสนองอย่างเหมาะสม มนุษย์จะแสวงหาการเติมเต็มในระดับที่สูงขึ้นตามลำดับ ตั้งแต่ความต้องการทางกายภาพ ความมั่นคงปลอดภัย ความรักและการยอมรับ ไปจนถึงการตระหนักรู้อย่างเต็มศักยภาพเพื่อบรรลุความสำเร็จสูงสุดในชีวิต แบ่งออกเป็น 5 ขั้น ดังนี้ 1) ความต้องการทางกายภาพ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น อาหาร น้ำ อากาศ การพักผ่อน 2) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ทั้งด้านความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สิน หน้าที่การงาน 3) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ เป็นการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน ครอบครัว 4) ความต้องการการยอมรับนับถือ ที่สร้างจากการได้รับเกียรติ

และการยกย่องจากผู้อื่น 5) ความต้องการความสำเร็จ เป็นการพัฒนาศักยภาพตนเองตามความต้องการที่เป็นเป้าหมายสูงสุด

ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ (Learning Management Efficiency)

ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ หมายถึง สมรรถนะและพฤติกรรมการสอนของครูในการออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิผล เพื่อขับเคลื่อนให้ผู้เรียนบรรลุผลสัมฤทธิ์และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามวัตถุประสงค์หลักสูตรที่กำหนดไว้อย่างเป็นระบบ (มุกดามณี ศรีพงษ์เพริศ, 2561: 17-18) ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ

1) การสร้างความชัดเจนในบทเรียน หมายถึง การกำหนดขอบเขตเนื้อหาที่เรียนอย่างเป็นระบบ ควบคู่กับการประเมินพื้นฐานความรู้เดิมและวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้

2) การจัดการเรียนรู้เชิงรุก หมายถึง กระบวนการที่ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงและการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยมีผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก เพื่อส่งเสริมการสร้างความคิดรวบยอดและการสะท้อนคิดด้วยตนเอง

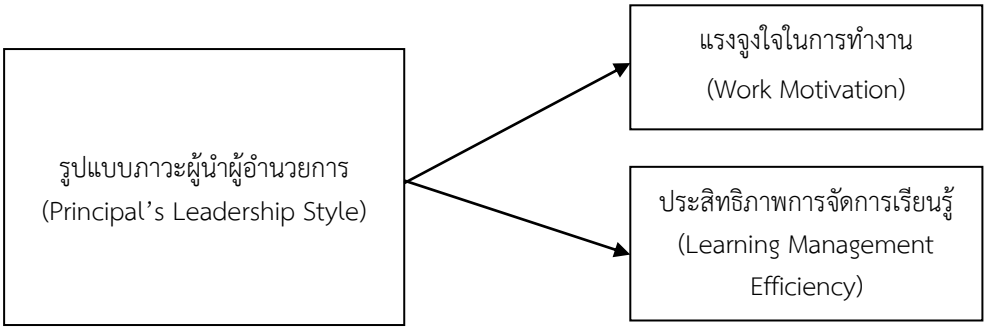
3) การแสดงความใส่ใจในงานการสอน หมายถึง การสะท้อนผ่านความสามารถของผู้สอนในการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ การเลือกใช้วิธีวิทยาการสอนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และการวางระบบการวัดและประเมินผล

4) การทำให้กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนมีประสิทธิภาพ หมายถึง การที่ครูผู้สอนดำเนินการโดยใช้กลยุทธ์กระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน พร้อมทั้งให้ข้อมูลป้อนกลับเกี่ยวกับความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจและเจตคติเชิงบวกต่อการเรียน

5) การส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ หมายถึง การที่ครูปรับเปลี่ยนเนื้อหาผ่านการจัดระบบและเรียงลำดับความยากง่ายอย่างเหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6) การใช้สื่อการเรียนรู้ หมายถึง การบูรณาการวัสดุ อุปกรณ์ เทคนิคและเทคโนโลยีการศึกษาเข้ากับกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการเรียนรู้และสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร คือ ครูและบุคลากรที่ทำงานในศูนย์การศึกษาพิเศษ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 20 แห่ง ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 52 คน ครูผู้สอน จำนวน 1,097 คน รวม 1,149 คน (ดนุพล แสงสว่างและนิยดา เปี่ยมพืชนะ, 2567: 264)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูและบุคลากรที่สอนในศูนย์การศึกษาพิเศษในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ศึกษาเฉพาะศูนย์การศึกษาพิเศษ 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์และยโสธร จำนวน 296 คน ซึ่งได้จากสูตรการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Yamane (1973: 727-728) ที่ระดับความคลาดเคลื่อนในการสุ่ม 0.05 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากการเลือกแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนการวิเคราะห์เน้นวิธีการศึกษาอิทธิพล โดยใช้เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนของการสร้างแบบสอบถามและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย ดังต่อไปนี้

1) ขั้นตอนการทบทวนวรรณกรรม ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

2) ขั้นตอนการร่างข้อคำถามและแบบสอบถาม ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามโดยพิจารณากรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อนำมาสู่การสร้างข้อคำถามการวิจัย พร้อมทั้ง นำร่างคำถามไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสมของข้อคำถาม แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะ

3) นำคำถามไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน เพื่อทดสอบหาค่าความเชื่อมั่น ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.82

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) ผู้วิจัยดำเนินการลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูล ณ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์และยโสธร

2) เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม จากบุคลากรที่เป็นครูและบุคลากร ที่ทำงานในศูนย์การศึกษาพิเศษ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเป็นแบบสอบถามชนิดมาตรวัด 5 ระดับ เริ่มจาก น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มากและมากที่สุด รวมถึงแบ่งออกเป็น 4 ตอนประกอบด้วย

ตอนที่ 1 คำถามภาวะผู้นำของผู้อำนวยการ

ตอนที่ 2 คำถามแรงจูงใจในการทำงาน

ตอนที่ 3 คำถามประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม มาวิเคราะห์อิทธิพลของรูปแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการที่มีต่อแรงจูงใจในการทำงานและประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครูในศูนย์การศึกษาพิเศษ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ด้วยการวิเคราะห์สถิติถดถอยพหุคูณ

การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย การนำเสนอข้อมูลในลักษณะการพรรณนา ประกอบตาราง ซึ่งเป็นการบรรยายผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลของรูปแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการที่มีต่อแรงจูงใจในการทำงานและประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครูในศูนย์การศึกษาพิเศษ ภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง เพื่อให้เห็นภาพรวมของผลการวิจัยเพื่อนำไปสู่การสร้างแรงจูงใจในการทำงานและประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครู

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาอิทธิพลของรูปแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการที่มีต่อแรงจูงใจในการทำงานของครู ในศูนย์การศึกษาพิเศษ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของรูปแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการที่มีต่อแรงจูงใจในการทำงานของครู

รูปแบบภาวะผู้นำ	B	Std error	Beta	t-test	P value
ค่าคงที่	1.17	.12	-	9.72	.000
ภาวะผู้นำเผด็จการ (AL)	.25	.01	.47	14.00***	.000
ภาวะผู้นำประชาธิปไตย (DL)	.36	.02	.46	14.86***	.000
ภาวะผู้นำแบบอิสระ (LF)	.11	.02	.20	5.91***	.000
Tolerance .74-.91, VIF 1.09-1.28, Collinearity .00-.75, Durbin-Watson 1.30					
R = .84, R^2 = .71, Std error .09, F = 265.66, Sig. 000, P Value ***.00					

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ พบว่า รูปแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการโรงเรียนทั้ง 3 รูปแบบ ได้แก่ ภาวะผู้นำแบบเผด็จการ (AL) ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย (DL) และภาวะผู้นำแบบอิสระ (LF) มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการทำงานของครูในศูนย์การศึกษาพิเศษ ภาคตะวันออกเฉียง เหนือตอนล่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) เท่ากับ .71 แสดงให้เห็นว่ารูปแบบภาวะผู้นำทั้ง 3 รูปแบบร่วมกันพยากรณ์แรงจูงใจในการทำงานของครูได้ร้อยละ 71 ($F = 265.66$, $p < .001$)

เมื่อพิจารณารายด้านตามค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐาน (Beta) สามารถเรียงลำดับอิทธิพลจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้

1. ภาวะผู้นำแบบเผด็จการ (AL) มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยเท่ากับ .47 ($t = 14.00$, $p < .001$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการทำงานของครูสูงที่สุดในบริบทนี้
2. ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย (DL) มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยเท่ากับ .46 ($t = 14.86$, $p < .001$) ซึ่งมีอิทธิพลในระดับที่ใกล้เคียงกับภาวะผู้นำแบบเผด็จการอย่างมีนัยสำคัญ
3. ภาวะผู้นำแบบอิสระ (LF) มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยเท่ากับ .20 ($t = 5.91$, $p < .001$) แม้จะมีอิทธิพลน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับรูปแบบอื่น แต่ยังคงส่งผลต่อแรงจูงใจในการทำงานของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการทดสอบเงื่อนไขเบื้องต้นของการวิเคราะห์การถดถอย พบว่าค่าความคลาดเคลื่อนมีความเป็นอิสระต่อกัน โดยมีค่า Durbin-Watson เท่ากับ 1.30 และไม่พบปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระสูงเกินไป (Multicollinearity) เนื่องจากค่า Tolerance อยู่ระหว่าง .74 - .91 และค่า VIF อยู่ระหว่าง 1.09 - 1.28 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานทางสถิติ

โดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการบริหารงานของผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาพิเศษที่มีการผสมผสานทั้งการกำกับดูแลที่ชัดเจน (AL) ควบคู่ไปกับการสร้างส่วนร่วม (DL) เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างอย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาอิทธิพลของรูปแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการที่มีต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครูในศูนย์การศึกษาพิเศษ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของรูปแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการที่มีต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครู

รูปแบบภาวะผู้นำ	B	Std error	Beta	t-test	P value
ค่าคงที่	2.03	.13	-	15.48	.000
ภาวะผู้นำเผด็จการ (AL)	.16	.02	.32	7.45***	.000
ภาวะผู้นำประชาธิปไตย (DL)	.17	.02	.35	8.50***	.000
ภาวะผู้นำแบบอิสระ (LF)	.22	.02	.33	8.46***	.000
Tolerance .74-.91, VIF 1.09-1.35, Collinearity .00-.75, Durbin-Watson 1.33					
R = .74, R^2 = .55, Std error .10, F = 133.44, Sig. 000, P Value ***.00					

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ พบว่า รูปแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการโรงเรียนทั้ง 3 รูปแบบ มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ .74 และมีค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) เท่ากับ .55 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ตัวแปรรูปแบบภาวะผู้นำทั้ง 3 รูปแบบสามารถร่วมกันพยากรณ์ความแปรปรวนของประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครูได้ร้อยละ 55 ($F = 133.44$, $p < .001$)

เมื่อพิจารณาอิทธิพลของตัวแปรอิสระแต่ละตัวจากค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (beta) พบว่า ภาวะผู้นำทั้ง 3 รูปแบบมีอิทธิพลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ในระดับที่ใกล้เคียงกัน ดังนี้

1. ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย (DL) มีอิทธิพลสูงสุด (beta = .35, t = 8.50, p < .001)
2. ภาวะผู้นำแบบอิสระ (LF) มีอิทธิพลรองลงมา (beta = .33, t = 8.46, p < .001)
3. ภาวะผู้นำแบบเผด็จการ (AL) มีอิทธิพลตามมาในระดับใกล้เคียงกัน (beta = .32, t = 7.45, p < .001)

สำหรับการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นทางสถิติ พบว่าค่า Tolerance อยู่ระหว่าง .74 - .91 และค่า VIF อยู่ระหว่าง 1.09 - 1.35 บ่งชี้ว่าไม่มีปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุคูณ (Multicollinearity) และค่าสถิติ Durbin Watson มีค่าเท่ากับ 1.33 แสดงให้เห็นว่าความคลาดเคลื่อนไม่มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า รูปแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการทั้ง 3 รูปแบบ ได้แก่ ภาวะผู้นำแบบเผด็จการ (AL) ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย (DL) และภาวะผู้นำแบบอิสระ (LF) มีอิทธิพลเชิงบวกและสามารถร่วมกันพยากรณ์แรงจูงใจในการทำงานของครูประจำศูนย์การศึกษาพิเศษได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถนำมาอภิปรายผลได้ว่า การบริหารจัดการในศูนย์การศึกษาพิเศษนั้นมีบริบทที่ท้าทายและเฉพาะเจาะจง ผู้อำนวยการจึงต้องประยุกต์ใช้รูปแบบภาวะผู้นำที่หลากหลายเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ทั้งนี้ ความสามารถในการพยากรณ์ของภาวะผู้นำแบบเผด็จการและแบบประชาธิปไตยมีอิทธิพลในระดับที่สูงและใกล้เคียงกัน ซึ่งอธิบายได้จากลักษณะงานของศูนย์การศึกษาพิเศษที่ต้องดูแลนักเรียนพิการสอดคล้องกับ อัณณ์ชญากร พัฒนประสิทธิ์ (2564: 63) กล่าวว่า คนพิการ คือ ทรัพยากรมนุษย์ที่ประสบอุปสรรคในการดำรงชีวิต ซึ่งสมควรได้รับการปกป้อง ช่วยเหลือ พัฒนาและฟื้นฟูความสามารถผ่านการศึกษาอย่างเป็นระบบ ดังนั้น การใช้ภาวะผู้นำแบบเผด็จการ ในบางสถานการณ์จะช่วยสร้างความชัดเจนในการปฏิบัติงาน เน้นการปฏิบัติตามระเบียบวินัยและข้อบังคับอย่างเคร่งครัด เพื่อความปลอดภัยและผลสัมฤทธิ์สูงสุดของผู้เรียน แม้อาจลดทอนความคิดสร้างสรรค์ลงบ้าง แต่ก็ทำให้งานเสร็จสิ้นตามเป้าหมาย ในขณะเดียวกัน การใช้ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย จะเข้ามาช่วยรักษาสมดุลโดยส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมและรับฟังความคิดเห็น ทำให้ครูรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม มีความสุข และมีแรงจูงใจสูงขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Haruni & Mafwimbo (2014: 53-61) ที่ระบุว่า รูปแบบภาวะผู้นำแบบเผด็จการและแบบประชาธิปไตยล้วนมีผลต่อความพึงพอใจในงานของครู ทั้งนี้ ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยเป็นรูปแบบที่สำคัญที่สุดในการเพิ่มความพึงพอใจในการทำงาน นอกจากนี้ ในมิติของความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยนมีความสัมพันธ์ที่เป็นอิสระและการตัดสินใจที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ ซึ่งกระตุ้นแรงจูงใจของครูได้เป็นอย่างดี

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า รูปแบบภาวะผู้นำของผู้อำนวยการทั้ง 3 รูปแบบ (DL, LF และ AL) มีอิทธิพลเชิงบวกและสามารถพยากรณ์ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครูได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถนำมาอภิปรายผลได้ว่า ภาวะผู้นำแต่ละรูปแบบมีผลกระทบโดยตรงต่อปัจจัยที่ส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอน ขึ้นอยู่กับสัดส่วนการผสมผสานที่เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาวะผู้นำแบบอิสระ (LF) และ ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย (DL) ที่มีอิทธิพลค่อนข้างโดดเด่นในด้านนี้ เนื่องจากการให้ความเป็นอิสระสูงสุดเหมาะอย่างยิ่งสำหรับครูการศึกษาพิเศษที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางสูง ให้สามารถออกแบบการเรียนรู้หรือใช้นวัตกรรมเพื่อเด็กพิการเป็นรายบุคคลได้อย่างเต็มศักยภาพ อย่างไรก็ตาม หากครูขาดการชี้นำหรือความรับผิดชอบ ผู้อำนวยการก็จำเป็นต้องดึง ภาวะผู้นำแบบเผด็จการ เข้ามากำกับดูแลเพื่อไม่ให้ประสิทธิภาพโดยรวมลดลง

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ ชูขวัญ รัตนพิทักษ์ธาดา และประทุมทอง ไตรรัตน์ (2566: 18) ที่อธิบายว่า ภาวะผู้นำทางการศึกษา คือ การแสดงบทบาทอย่างสร้างสรรค์ของผู้บริหารในการโน้มน้าวจูงใจให้บุคลากรเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและคุณภาพผู้เรียน โดยอาศัยการกำหนดวิสัยทัศน์และการพัฒนาบรรยากาศการเรียนรู้ นอกจากนี้ ในยุคที่โลกมีความ

สลับซับซ้อนและเกิดวิกฤตการณ์อย่างโรคระบาด ผู้นำทางการศึกษาต้องเข้าใจในสถานการณ์และการรับรู้ของผู้เรียน เพื่อสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการ (Harris, 2020: 243-247) และต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงการสอนในยุคดิจิทัลที่คอยขับเคลื่อนการบูรณาการเทคโนโลยีเข้าสู่โรงเรียน (Richardson et al., 2012: 353) ท้ายที่สุดนี้ การที่ผู้อำนวยการจะขับเคลื่อนประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครูได้สำเร็จ ผู้นำต้องมีอำนาจที่เกิดจากการได้รับความนับถือและมีคุณลักษณะที่ดีเพื่อสร้างความไว้วางใจต่อผู้ใต้บังคับบัญชา

สรุปแนวทางการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำ จากผลการวิจัยและข้อค้นพบข้างต้น นำไปสู่ข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารศูนย์การศึกษาพิเศษ 3 แนวทาง เพื่อเพิ่มพูนทั้งแรงจูงใจและประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครู ได้แก่

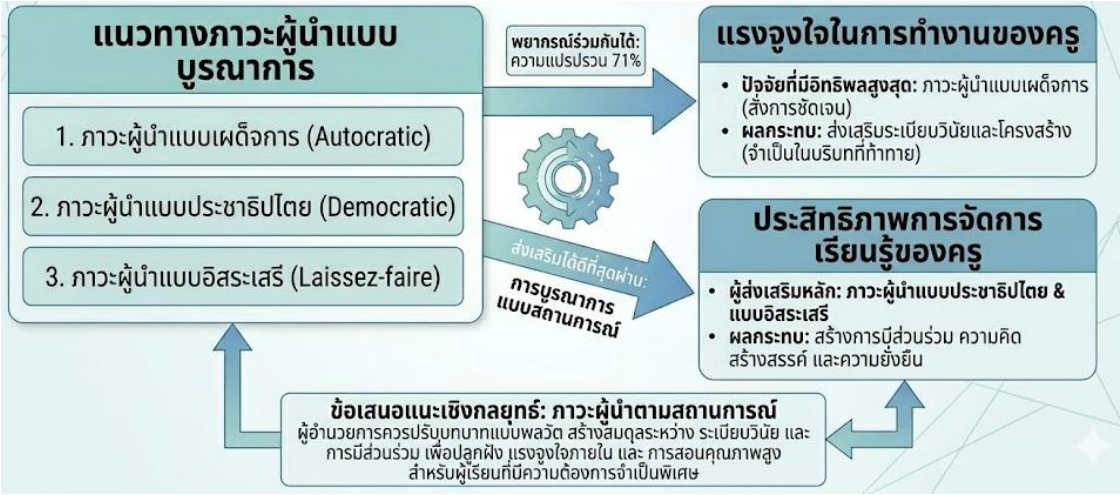
1. การใช้ภาวะผู้นำแบบเผด็จการอย่างมีศิลปะ เพื่อกำหนดทิศทาง ระเบียบวินัย และควบคุมคุณภาพการทำงานในภาวะวิกฤต

2. การยึดมั่นในภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ความสัมพันธ์อันดีและความรู้สึกเป็นเจ้าขององค์กร

3. การมอบภาวะผู้นำแบบอิสระตามความเหมาะสม เพื่อเปิดพื้นที่ให้ครูผู้เชี่ยวชาญได้สร้างสรรค์นวัตกรรมการสอนที่ตอบสนองความต้องการของนักเรียนที่มีความบกพร่องได้อย่างไร้ขีดจำกัด การบูรณาการทั้ง 3 รูปแบบนี้อย่างยืดหยุ่นตามสถานการณ์ (Situational Context) คือกุญแจสำคัญสู่ความสำเร็จของศูนย์การศึกษาพิเศษ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

งานวิจัย เรื่อง อิทธิพลของรูปแบบภาวะผู้นำที่มีต่อครูในศูนย์การศึกษาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง คือ การค้นพบว่าการบูรณาการภาวะผู้นำทั้งแบบเผด็จการประชาธิปไตยและแบบอิสระเสรีเข้าด้วยกัน สามารถร่วมกันพยากรณ์และขับเคลื่อนแรงจูงใจในการทำงานของครูได้สูงถึงร้อยละ 71 โดยเฉพาะภาวะผู้นำแบบเผด็จการหรือการสั่งการที่ชัดเจนกลับเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจสูงที่สุดในบริบทของงานการศึกษาพิเศษที่ท้าทาย ในขณะที่ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครูจะได้รับการส่งเสริมได้ดีที่สุดผ่านภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยและแบบอิสระเสรีตามลำดับ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้อำนวยการควรปรับเปลี่ยนบทบาทตามสถานการณ์เพื่อสร้างสมดุลระหว่างระเบียบวินัยและการ มีส่วนร่วม อันจะนำไปสู่การสร้างแรงจูงใจภายในและการพัฒนาคุณภาพการสอนสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้อย่างยั่งยืน แสดงได้ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

สรุป

งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าหัวใจสำคัญของการพัฒนาศูนย์การศึกษาพิเศษ คือ การที่ผู้อำนวยการรู้จักเลือกใช้ภาวะผู้นำแบบผสมผสานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ โดยเฉพาะการใช้ภาวะผู้นำแบบสั่งการที่ชัดเจนควบคู่ไปกับระเบียบวินัย ซึ่งส่งผลบวกอย่างมากต่อแรงจูงใจในการทำงานของครูสูงถึงร้อยละ 71 เนื่องจากบริบทของงานสอนเด็กพิเศษมีความซับซ้อนและต้องการแนวทางที่เด็ดขาด ในขณะเดียวกัน การเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยและให้อิสระในการสร้างสรรค์วิธีการสอนกลับเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยยกระดับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ให้ดีที่สุด จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายได้ว่าผู้นำที่ไม่ยึดติดกับสไตล์ใดสไตล์หนึ่งแต่เน้นการสร้าง "สมดุลระหว่างระเบียบและการมีส่วนร่วม" จะเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้ครูเกิดแรงจูงใจจากภายในและส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ผู้บริหารศูนย์การศึกษาพิเศษควรนำรูปแบบภาวะผู้นำแบบเผด็จการประชาธิปไตยและแบบอิสระ ไปประยุกต์ใช้อย่างยืดหยุ่นตามบริบทของหน่วยงาน โดยอาจเลือกใช้ภาวะผู้นำแบบเผด็จการเพื่อสร้างความชัดเจนและควบคุมความปลอดภัยในการดูแลนักเรียนพิการควบคู่ไปกับการใช้ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยในการรับฟังความคิดเห็น เพื่อให้ครูเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและมีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น

1.2 ผู้บริหารควรมอบหมายงาน โดยอาศัยภาวะผู้นำแบบอิสระตามความเหมาะสมให้กับครูการศึกษาพิเศษที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางสูง เพื่อเปิดพื้นที่และโอกาสให้ครูสามารถออกแบบการเรียนรู้เป็นรายบุคคล รวมถึงสร้างสรรค์นวัตกรรมการสอนที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนที่มีความบกพร่องได้อย่างเต็มศักยภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเฉพาะในศูนย์การศึกษาพิเศษ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง จำนวน 4 จังหวัด ได้แก่ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ และยโสธร การวิจัยครั้งต่อไปจึงควรพิจารณาขยายพื้นที่การศึกษาไปยังศูนย์การศึกษาพิเศษในภูมิภาคอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์และเพิ่มความน่าเชื่อถือในการอ้างอิงถึงประชากรในระดับประเทศ

2.2 จากการอภิปรายผลที่ชี้ให้เห็นว่า ผู้นำทางการศึกษาในยุคที่มีความสลับซับซ้อนจำเป็นต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงการสอนในยุคดิจิทัล (Digital Leader) ที่คอยขับเคลื่อนการบูรณาการเทคโนโลยี การวิจัยครั้งต่อไปจึงควรพิจารณาเพิ่มตัวแปรด้านภาวะผู้นำทางเทคโนโลยีหรือดิจิทัล เพื่อศึกษาอิทธิพลเชิงลึกที่มีต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กัญภร เอี่ยมพญา, นิวัตต์ น้อยมณี, อภิชาติ อนุกูลเวช และดาวประกาย ระโส. (2564). การจัดการศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์, 8*(1), 352-360. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDMCU/article/view/246682/167947

จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และสุรศักดิ์ อุดเมืองเพีย. (2563). แรงจูงใจในการทำงาน : ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้. *วารสาร มจร. อุบลปริทรรศน์, 5*(1), 424-436. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/mcjou/article/view/240213/164267

ชูขวัญ รัตนพิทักษ์ธาดา และประทุมทอง ไตรรัตน์. (2566). สมรรถนะของผู้นำทางการศึกษาเพื่อการอยู่รอดและเติบโตในยุค BANI World Educational Leaders' Competencies to Survive and Thrive in a BANI World. *วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิค, 9*(1), 16-28.

ชูชิต ชายทวีป และธนิษฐา สมัย. (2563). การวิเคราะห์รูปแบบภาวะผู้นำที่มีอิทธิพลต่อการรักษาพนักงานให้คงอยู่ในองค์การ. *วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์,* 8(3), 94-105. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/RCIM/article/view/242820

ดนุพล แสงสว่าง และนิยดา เปี่ยมพืชนะ. (2567). องค์ประกอบภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารวิชาการและวิจัยมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 14*(3), 258-272. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/neuarj/article/view/272448/185409

ปรีดี นุกุลสมปรารถนา. (2563). *8 รูปแบบของความเป็นผู้นำ คุณเป็นผู้นำแบบไหน.* สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2568, จาก https://www.popticles.com/business/8-types-of-leadership/

มุกดามณี ศรีพงษ์เพริศ. (2561). *ปัจจัยคัดสรรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครูประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี.* (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

สุพจน์ ประไพเพชร, สราวุฒิ กุลแดง, ราตรี เลิศหว้าทอง และสุดสวาสดิ์ ประไพเพช. (2566). ภาวะผู้นำ: แนวคิด ทฤษฎีและองค์ประกอบ. *วารสารครุศาสตร์ปัญญา, 2*(1), 59-73. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/IEJ/article/view/263131/176424

อัณณ์ชญากร พัฒนประสิทธิ์. (2564). ผลการจัดประสบการณ์ด้วยนิทานพื้นบ้านภาคเหนือเพื่อพัฒนาทักษะการฟังและการพูดของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ระดับปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 3 จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารบัณฑิตวิจัย, 12*(2), 61-72. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/banditvijai/article/view/252199/170871

Anayatin, M. J. (2023). Dominant leadership style of school principals and their organizational climate. *International Journal of Novel Research in Education and Learning, 10*(3), 63-78. https://www.noveltyjournals.com/upload/paper/DOMINANT%20LEADERSHIP%20STYLE-25052023-3.pdf

Anderson, D. L. (2017). *Organization Development: The Process of Leading Organizational Change (4th ed.).* THousand Oaks, CA: SAGE Publications.

Aydogmus, M., & Serce, H. (2021). Investigation of regulatory role of collective teacher efficacy in the effect of job satisfaction and satisfaction with life on professional burnout. *Research in Pedagogy, 11*(1), 234-250. https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=973801

Hargis, M. B., Watt, J. D., & Piotrowski, C. (2011). Developing leaders: Examining the role of transactional and transformational leadership across business contexts. *Organization Development Journal*, *29*(3), 51.

Harris, A., & Jones, M. (2020). COVID-19 – school leadership in disruptive times. *School Leadership & Management, 40*(4), 243–247. https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13632434.2020.1811479

Haruni, J. M., & Mafwimbo, M. K. (2014). Influence of leadership styles on teachers' job satisfaction: A case of selected primary schools in Songea and Morogoro Districts, Tanzania. *International Journal of Educational Administration and Policy Studies, 6*(4), 53–61.

Machumu, H. J., & Kaitila, M. M. (2014). Influence of Leadership Styles on Teachers' Job Satisfaction: A Case of Selected Primary Schools in Songea and Morogoro Districts, Tanzania. *International Journal of educational Administration and policy studies*, *6*(4), 53-61. https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1075873.pdf

Herzberg, F. (2008). *One more time: How do you motivate employees?* Harvard Business Review Press.

Hughes, K. (2018). *How to manage better with transformational leadership*. Retrieve 20 May, from https://www.projectmanager.com/blog/transformational-leadership

Maslow, A. H. (1943). Theory of human motivation. *Psychological Review, 50*(4), 370–396.

Ospina, S. M., & Foldy, E. G. (2023). Collective dimensions of leadership. In *Global encyclopedia of public administration, public policy, and governance* (pp. 1818-1824). Cham: Springer International Publishing.

Richardson M, Abraham C, Bond R. (2012). Psychological correlates of university students' academic performance: a systematic review and meta-analysis. *Psychol Bull, 138*(2), 353-387. https://doi.apa.org/doi/10.1037/a0026838

Yamane, Taro. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. Harper International Edition.

แนวทางการจัดการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาของผู้บริหารที่มีผลต่อผลการปฏิบัติงานครูและประสิทธิผลของศูนย์การศึกษาพิเศษจังหวัดอุบลราชธานี

ADMINISTRATIVE APPROACHES TO SUPPORTING THE USE OF EDUCATIONAL TECHNOLOGY AFFECTING TEACHERS' PERFORMANCE AND THE EFFECTIVENESS OF THE SPECIAL EDUCATION CENTER IN UBON RATCHATHANI PROVINCE

สุนทร สนธิหา[1], ภานุมาศ จินารัตน์[2], อุษณี แสงสุข[3],
ชุติมา จินารัตน์[4] และปริวัฒน์เมธี ศรีจำนงค์[5]
Suntorn Sonthiha[1], Panumat Jinarat[2], Ussanee Seangsook[3],
Chutima Jinarat[4] and Pariwatmeatee Srijamnong[5]
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น[1-5]
Faculty of Education, The Eastern University of Management and Technology[1-6]
E-mail: panumat.a@umt.ac.th

ได้รับบทความ: 28 มีนาคม 2569; **แก้ไขบทความ**: 3 มิถุนายน 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 3 มิถุนายน 2569

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์วิจัยเพื่อศึกษา 1) อิทธิพลของแนวทางการจัดการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานครู 2) อิทธิพลของแนวทางการจัดการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของศูนย์การศึกษาพิเศษจังหวัดอุบลราชธานี ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง กลุ่มตัวอย่างจำนวน 274 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณ นำเสนอข้อมูลด้วยค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย, ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน, ค่าสัมประสิทธิ์และค่าสถิติทดสอบที

ผลวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีทั้ง 4 ด้าน สามารถร่วมกันพยากรณ์ผลการปฏิบัติงานครูได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยร่วมกันอธิบายความผันแปรได้ร้อยละ 94 (R^2 = .94) ซึ่งการจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ (RD) มีอิทธิพลสูงสุด 2) แนวทางการสนับสนุนฯ ทั้ง 4 ด้าน สามารถพยากรณ์ประสิทธิผลของศูนย์การศึกษาพิเศษได้ร้อยละ 53 (R^2 = .53) โดยการจัดสรรทรัพยากร (RD) และการประยุกต์ใช้ด้านการบริหาร (AA) เป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการจัดสรรงบประมาณและเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นลำดับแรก ควบคู่ไปกับการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ยกระดับทักษะดิจิทัลของบุคลากร เพื่อเปลี่ยนผ่านกระบวนการทำงานสู่รูปแบบดิจิทัลที่เพิ่มประสิทธิภาพและลดภาระงานธุรการอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : เทคโนโลยีทางการศึกษา, ผู้บริหาร, ผลการปฏิบัติงานครู

Abstract

This research aimed to investigate: 1) the influence of educational technology support management on teachers' work performance; and 2) the influence of administrators' educational technology support management on the effectiveness of the Special Education Center in Ubon Ratchathani Province. Adopting a quantitative research methodology, the study employed purposive sampling to select 274 participants. The research instrument employed for data collection was a questionnaire. Data analysis was conducted using multiple regression analysis, with the results presented in terms of unstandardized coefficients, standard errors, standardized coefficients (Beta), and t-test statistics.

The findings revealed that: 1) all four components of educational technology support management collectively predicted teachers' work performance with statistical significance, accounting for 94% of the variance (R^2 = .94$), with Resource Deployment (RD) identified as the most influential factor; and 2) the four support components predicted the effectiveness of the Special Education Center at 53% (R^2 = .53), where Resource Deployment (RD) and Administrative Application (AA) emerged as the primary positive predictors. Consequently, the policy recommendations suggest that administrators should prioritize the allocation of budgets and assistive technologies. This should be integrated with strategic planning to enhance personnel's digital literacy, facilitating a digital transformation that improves operational efficiency and sustainably reduces administrative burdens.

Keywords: Educational Technology, School Administrators, Teacher Performance

บทนำ

การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันกำลังเผชิญกับความท้าทาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบรรลุจุดมุ่งหมายด้านการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับความคาดหวังและความต้องการของผู้เรียนในกลุ่มเจเนอเรชันวายและซี สาเหตุสำคัญประการหนึ่ง เกิดจากการที่ผลการปฏิบัติงานด้านการศึกษาไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ โดยจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการจัดการศึกษา คือ การพัฒนาความพร้อมของผู้เรียนเพื่อก้าวออกไปเผชิญกับโลกภายนอก ในขณะที่ Nicholas (2020: Online) ระบุว่านักเรียนในยุคปัจจุบันกว่าร้อยละ 72 เลือกที่จะเรียนรู้กับผู้เชี่ยวชาญที่นำเสนอเนื้อหาและแนวคิดผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์มากกว่าในห้องเรียนแบบเดิม ซึ่งประเด็นนี้ ชี้ให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของคนรุ่นใหม่ในการขับเคลื่อนตนเองไปสู่อนาคต ด้วยเหตุนี้การจัดการศึกษาจึงมีความจำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องปรับตัวและเปลี่ยนแปลงรูปแบบ

การเรียนรู้ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนยุคใหม่ที่คาดหวังผลสำเร็จที่จับต้องได้นอกเหนือไปจากวุฒิการศึกษาหรือประกาศนียบัตรเพียงอย่างเดียว

ตามหลักการสำคัญของการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นระบบใดล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาความฉลาดรอบรู้ให้แก่ผู้เรียน รวมไปถึงการเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนมีศักยภาพเพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตและอาศัยอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565: Online) ซึ่งหลักการนี้ไม่ได้มีความแตกต่างไปจากการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาพิเศษ ที่มีเป้าหมายสูงสุดในการจัดการศึกษาเพื่อฟื้นฟูสมรรถนะของผู้พิการให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ไม่เป็นภาระของบุคคลอื่นในสังคมและสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว (สถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2564: Online) การจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการ ซึ่งถือเป็นผู้มีความบกพร่องด้านการเรียนรู้นั้น จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การค้นหาความพิการ การบำบัดรักษา การฟื้นฟูสมรรถนะ การให้การศึกษา ไปจนถึงการพัฒนาทักษะทางสังคมและทักษะทางอาชีพ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2551: Online) เพื่อให้เด็กกลุ่มนี้ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตทัดเทียมกับเพื่อนในวัยเดียวกัน ทั้งในด้านสติปัญญา อารมณ์ สภาพจิตใจ ตลอดจนความเป็นบุคคลที่ใฝ่เรียนรู้ มีความพยายามในการปรับตัวและมีหลักในการดำรงชีวิตที่มั่นคง

การขับเคลื่อนเป้าหมายดังกล่าวให้เกิดผลสัมฤทธิ์ เทคโนโลยีทางการศึกษาได้เข้ามามีบทบาทในฐานะเครื่องมือสำคัญ อย่างไรก็ตาม การจัดการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาของผู้บริหารศูนย์การศึกษาพิเศษ มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากระบบบริหารจัดการโรงเรียนทั่วไป เนื่องจากความต้องการที่แตกต่างกันของเด็กพิการแต่ละประเภท เช่น เด็กพิการทางหูต้องการเทคโนโลยีช่วยฟัง (พุทธิพงศ์ ทองเขียว, 2562: 44-45) เด็กพิการทางสายตาต้องการเทคโนโลยีช่วยในการมองเห็น ส่วนเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาต้องการเทคโนโลยีที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตามศักยภาพของตนเอง การจัดการสนับสนุนเทคโนโลยีทางการศึกษาของผู้บริหารจึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับวิสัยทัศน์ในการกำหนดนโยบายการศึกษาที่มีเทคโนโลยีเป็นฐาน การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ (จักรพันธ์ พรหมฉลวย และนันทวัฒน์ ภัทรนันท์, 2564: 2-3) นอกจากนี้ กรมส่งเสริมการเรียนรู้ (2567: Online) ยังได้ส่งเสริมให้ผู้บริหารและครูนำระบบการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้พัฒนาศักยภาพเด็กพิการ ผ่านการจัดสรรงบประมาณการพัฒนาแพลตฟอร์มและการพัฒนาทักษะบุคลากร ซึ่งถือเป็นกระบวนการในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน และเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เด็กพิการพึ่งพาตนเองและประกอบอาชีพได้

การสนับสนุนทางเทคโนโลยีของผู้บริหารดังกล่าว ยังส่งผลกระทบต่อผลการปฏิบัติงานของครู ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการชี้วัดประสิทธิผลการจัดการศึกษา ผลการปฏิบัติงานของครูครอบคลุมถึงความเป็นอิสระในการวางแผน กระบวนการจัดกิจกรรม การใช้สื่อเทคโนโลยี การสร้างบรรยากาศและการวัดประเมินผล ตลอดจน การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี ความสามารถในการกระตุ้นผู้เรียนและความทุ่มเทในวิชาชีพ คุณภาพและประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนของครู คือ รากฐานสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนเติบโตและนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล, 2565: Online) ท้ายที่สุด ประสิทธิผลของการจัดการศึกษาในศูนย์การ ศึกษาพิเศษ จึงไม่ได้วัดเพียงแค่ตัวเลขสถิติความสำเร็จเชิงปริมาณ แต่วัดจากความสามารถในการตอบสนองต่อทัศนคติของผู้บริหาร

และครู ในการผลักดันให้ผู้เรียนเกิดความรู้อย่างลึกซึ้ง มองเห็นคุณค่าที่แท้จริงของตนเอง และสามารถอยู่ร่วมในสังคมที่เต็มไปด้วยความแตกต่างได้อย่างมีศักดิ์ศรี (ชนิดา ตันติเฉลิม, 2566: Online)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในบริบทเชิงพื้นที่ของศูนย์การศึกษาพิเศษ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าระบบการบริหารจัดการศึกษากำลังเผชิญกับสภาพปัญหาและความยุ่งยากอย่างมาก ศูนย์การศึกษาพิเศษแห่งนี้รับผิดชอบพื้นที่ครอบคลุมถึง 25 อำเภอ และมีเด็กพิการที่ต้องดูแลมากกว่า 826 คน ซึ่งส่วนใหญ่มีสภาพความพิการซ้ำซ้อน ในขณะที่ มีบุคลากรทางการศึกษาทั้งผู้บริหารและครูมีไม่เพียงพอ ทำให้เกิดข้อจำกัดในการจัดการเรียนการสอนให้ตอบสนองความต้องการรายบุคคล ปัญหาที่วิกฤตที่สุด คือ ปัญหาเชิงปริมาณและคุณภาพของการนำเทคโนโลยีมาใช้สนับสนุนและฟื้นฟูสภาพการศึกษา (กิตติมา สุริยกานต์, 2564: Online) แม้จะมีความพยายามนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ แต่ผู้บริหารและครูผู้ดูแลเด็กพิการยังขาดการสนับสนุนที่เพียงพอ ขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดความชำนาญในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี และขาดความสามารถในการพัฒนานวัตกรรมหรือแพลตฟอร์มเพื่อฟื้นฟูสมรรถนะด้านสังคมและอาชีพให้แก่เด็กพิการได้อย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้การจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาพิเศษ จังหวัดอุบลราชธานี ยังไม่บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เด็กพิการจำนวนมากยังคงขาดสมรรถนะทางสังคมและทักษะในการประกอบอาชีพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายด้านประสิทธิผลการจัดการศึกษาขององค์กรอย่างชัดเจน (ศูนย์การศึกษาพิเศษจังหวัดอุบลราชธานี, 2565: Online)

จากสภาพปัญหาเชิงประจักษ์และความสำคัญของประเด็นที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจอย่างยิ่งที่จะศึกษาแนวทางการจัดการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาของผู้บริหารที่มีผลต่อผลการปฏิบัติงานครูและประสิทธิผลของศูนย์การศึกษาพิเศษ จังหวัดอุบลราชธานี งานวิจัยฉบับนี้สามารถใช้เป็นแนวทางเชิงนโยบายที่สำคัญสำหรับผู้บริหารในการจัดสรรทรัพยากรทางเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของครูผู้สอน และยกระดับคุณภาพชีวิตของเด็กพิการให้สามารถพึ่งพาตนเองและอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.เพื่อศึกษาอิทธิพลของแนวทางการจัดการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานครูในศูนย์การศึกษาพิเศษ จังหวัดอุบลราชธานี

2.เพื่อศึกษาอิทธิพลของแนวทางการจัดการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของศูนย์การศึกษาพิเศษ จังหวัดอุบลราชธานี

การทบทวนวรรณกรรม

ความหมายของเทคโนโลยีทางการศึกษา (Educational Technology)

เทคโนโลยีทางการศึกษา หมายถึง เครื่องมือในการสร้างสารสนเทศที่ครอบคลุมทั้งด้านการเรียนและการสอนให้เกิดการเรียนรู้จากการใช้เครือข่ายอินเตอร์เน็ตเป็นสำคัญ เพื่อประยุกต์ใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาให้มีประสิทธิผล เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การ โดยนำหลักการออกแบบและเลือกใช้เทคโนโลยีการศึกษาให้เหมาะสมกับแต่ละองค์การ เพื่อให้การพัฒนาบุคลากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อบุคลากรได้รับการพัฒนาศักยภาพทั้งทางด้านความรู้

และความเข้าใจแล้ว จะช่วยกระตุ้นให้นำไปใช้ในการพัฒนางานที่รับผิดชอบได้อย่างเหมาะสม (ณัฏฐณิชย์ ศรีมาเสริม และญาดา ก่อวงษ์, 2560: 1) การสนับสนุนการใช้เทคโนโลยี ประกอบด้วย 4 แนวทาง ดังนี้

1) การจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ คือ การบริหารจัดการงบประมาณ บุคลากร อุปกรณ์เทคโนโลยีและสื่อการเรียนการสอน ให้ครอบคลุมและเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา เพื่อให้ครูและนักเรียนสามารถเข้าถึงเครื่องมือดิจิทัลได้อย่างเท่าเทียมและต่อเนื่อง

2) การประยุกต์ใช้ด้านการบริหารโรงเรียน คือ การนำเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น AI หรือ Big Data มาใช้ในกระบวนการวางแผน การตัดสินใจ การนำแผนไปปฏิบัติและการประเมินผล เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการบริหารงานในทุกมิติสู่การเป็นโรงเรียนดิจิทัล

3) การพัฒนาระบบข้อมูลและการประมวลผลอย่างมีประสิทธิภาพ คือ กระบวนการจัดเก็บ ตรวจสอบ ประมวลผลและนำเสนอข้อมูลสารสนเทศออนไลน์ให้มีความถูกต้อง รวดเร็วและเป็นปัจจุบัน เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบการบริหารจัดการอย่างแม่นยำ

4) การพัฒนาความรู้และทักษะการใช้เทคโนโลยีของผู้บริหารกับครู คือ การส่งเสริมสมรรถนะด้านดิจิทัลและทักษะการใช้เทคโนโลยีที่หลากหลายให้กับบุคลากร เพื่อให้สามารถนำนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความหมายของผลการปฏิบัติงานของครู (Work Motivation)

ผลการปฏิบัติงานครู หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่และภาระงานตามมาตรฐานตำแหน่งและมาตรฐานวิชาชีพ รวมถึงการปฏิบัติตนตามระเบียบวินัยและจรรยาบรรณวิชาชีพ ซึ่งผลการปฏิบัติงานนี้จะถูกนำมาประเมินเพื่อวัดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน (อภิชยา จรรยาศร, 2566: 37) โดยพิจารณาจากองค์ประกอบหลัก ดังนี้

1) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี คือ การสื่อสารแบบสองทางที่เต็มไปด้วยความรู้สึกเชิงบวก เช่น การรับฟังอย่างตั้งใจ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อสร้างความเชื่อใจและความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น

2) การกระตุ้นการเรียนรู้ คือ การใช้วิธีการหรือเครื่องมือดึงดูดความสนใจและจุดประกายความอยากรู้อยากเห็น เช่น การตั้งคำถามปลายเปิด การใช้เกม เพื่อให้ผู้เรียนอยากลงมือค้นหาคำตอบ

3) การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ คือ การจัดสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพ (สถานที่สะอาด สว่าง) และทางจิตใจเพื่อส่งเสริมให้เกิดสมาธิและความกระตือรือร้นในการรับข้อมูลใหม่ ๆ

ความหมายของประสิทธิผลของศูนย์การศึกษาพิเศษ (Learning Management Efficiency)

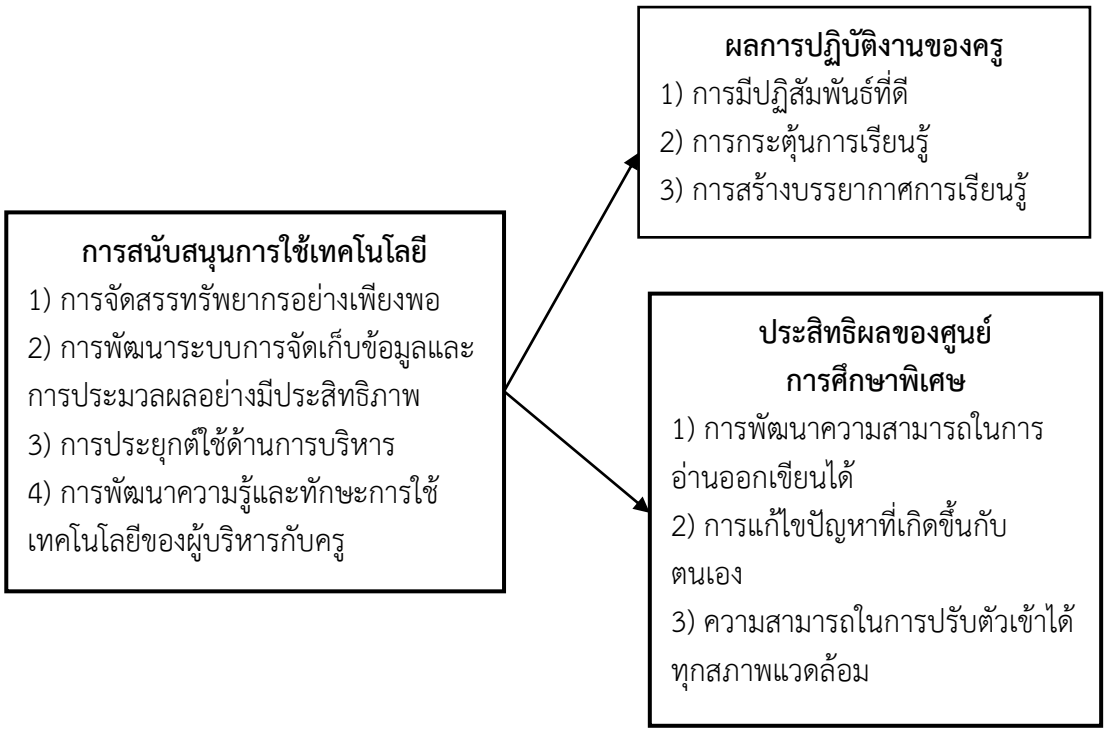
ประสิทธิผลของศูนย์การศึกษาพิเศษ หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรให้บรรลุวัตถุประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อสร้างความเสมอภาคและมาตรฐานการเรียนรู้ที่เป็นสากล อันนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำและยกระดับคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน (รัตนาภรณ์ กังสันเทียะ, 2566: 132) ประกอบด้วย 3 ด้าน ดังนี้

1) การพัฒนาความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ คือ การเสริมสร้างทักษะพื้นฐานทางการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนสามารถอ่านคำได้ถูกต้อง เข้าใจความหมายและสื่อสารด้วยการเขียนได้ เพื่อเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ในระดับที่สูงขึ้น

2) การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเอง คือ ทักษะการแก้ปัญหา โดยเฉพาะในเชิงการกำกับตนเอง เป็นกระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อจัดการกับอุปสรรคที่เกิดอย่างเป็นระบบ

3) ความสามารถในการปรับตัวเข้าได้ทุกสภาพแวดล้อม คือ การปรับตัว เป็นความสามารถในการปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เพื่อให้สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร ครูที่ปฏิบัติงานในศูนย์การศึกษาพิเศษเขตจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 659 คน ซึ่งครอบคลุมทั้งหมด 6 เขตจังหวัด ประกอบด้วย นครพนม มุกดาหาร อำนาจเจริญ ร้อยเอ็ด ยโสธรและอุบลราชธานี (ศูนย์การศึกษาพิเศษ จังหวัดอุบลราชธานี, 2565: Online)

กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้สูตรของ Yamane (1973: 727-728) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบง่าย ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 249 คน (กัญญสิริ จันทร์เจริญ, 2554: Online)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถาม ชนิดมาตรวัด 5 ระดับ แบ่งเป็น น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มากและมากที่สุด ประกอบด้วยข้อคำถาม ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีของผู้บริหาร จำนวน 6 ข้อ

ตอนที่ 3 ผลการปฏิบัติงานของครู จำนวน 6 ข้อ

ตอนที่ 4 ประสิทธิผลของศูนย์การศึกษาพิเศษ จำนวน 6 ข้อ

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่แก้ไขปรับปรุงแล้ว ไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่า Cronbach's Alpha Coefficient ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.94 ซึ่งบ่งชี้ว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับที่เหมาะสม สามารถนำไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างได้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (แบบสอบถาม) และติดต่อขอหนังสือรับรองจากทางมหาวิทยาลัย เพื่อใช้เป็นเอกสารขอความอนุเคราะห์ในการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้ปฏิบัติงาน ณ ศูนย์การศึกษาพิเศษ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวนทั้งสิ้น 249 ฉบับ

3. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดมาตรวจสอบความถูกต้องและสมบูรณ์ของข้อมูล ก่อนนำไปประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ต่อไป

4. การวิเคราะห์ผลการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ผลการวิจัย โดยใช้สถิติวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณแบบ Stepwise

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาของผู้บริหารที่มีผลต่อผลการปฏิบัติงานครูและประสิทธิผลของศูนย์การศึกษาพิเศษ จังหวัดอุบลราชธานี” สามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

ตารางที่ 1 อิทธิพลองค์ประกอบการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีต่อผลการปฏิบัติงานครู

การสนับสนุนการใช้เทคโนโลยี	B	Std error	Beta	T-test	P value
ค่าคงที่	-.20	.06	-	-3.26	.001
1. การจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ (RD)	.29	.03	.29	8.86*	.05
2. การพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลและการประมวลผลอย่างมีประสิทธิภาพ (EDR)	.24	.01	.26	14.40**	.01
3. การประยุกต์ใช้ด้านการบริหาร (AA)	.25	.02	.23	10.07***	.00
4. การพัฒนาความรู้และทักษะการใช้เทคโนโลยีของผู้บริหารกับครู (DT)	.26	.02	.27	9.97***	.00

หมายเหตุ * ระดับนัยสำคัญที่ .10, ** ระดับนัยสำคัญที่ .05, *** ระดับนัยสำคัญที่ .01

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลขององค์ประกอบการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีต่อผลการปฏิบัติงานครู จากตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์เพื่อศึกษาอิทธิพลขององค์ประกอบการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยี 4 ด้าน ที่มีต่อผลการปฏิบัติงานครู พบผลการวิเคราะห์ดังนี้

ภาพรวมของตัวแบบพยากรณ์ พบว่าองค์ประกอบการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีทั้ง 4 ด้าน สามารถร่วมกันพยากรณ์ผลการปฏิบัติงานครูได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F = 1678.49$, Sig. = .00) โดยตัวแปรอิสระทั้งหมดมีความสัมพันธ์พหุคูณกับผลการปฏิบัติงานครูในระดับสูงมาก ($R = .97$) และสามารถร่วมกันอธิบายความผันแปรของผลการปฏิบัติงานครูได้ถึงร้อยละ 94 ($R^2 = .94$) ทั้งนี้ ตัวแบบได้ผ่านการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นทางสถิติ โดยไม่พบปัญหาความสัมพันธ์กันเองสูงระหว่างตัวแปรอิสระ (Multicollinearity) เนื่องจากค่า Tolerance อยู่ระหว่าง .13 - .42 และค่า VIF อยู่ระหว่าง 2.33 - 7.61 รวมทั้งค่า Durbin-Watson เท่ากับ 1.64 ซึ่งบ่งชี้ว่าความคลาดเคลื่อนมีความเป็นอิสระต่อกัน

ทั้งนี้ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อที่ 1. เพื่อศึกษาอิทธิพลของแนวทางการจัดการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานครูในศูนย์การศึกษาพิเศษ จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่าตัวแปรอิสระทั้ง 4 ด้าน มีอิทธิพลเชิงบวกต่อผลการปฏิบัติงานครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยสามารถเรียงลำดับอิทธิพลจากมากไปน้อยตามค่าน้ำหนักความสำคัญ (Beta) ดังนี้ การจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ (RD) มีอิทธิพลสูงสุด (beta = .29, t = 8.86), การพัฒนาความรู้และทักษะการใช้เทคโนโลยีของผู้บริหารกับครู (DT) มีอิทธิพลรองลงมา (beta = .27, t = 9.97), การพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลและการประมวลผลอย่างมีประสิทธิภาพ (EDR) (beta = .26, t = 14.40) และลำดับสุดท้าย การประยุกต์ใช้ด้านการบริหาร (AA) (beta = .23, t = 10.07)

ตารางที่ 2 อิทธิพลองค์ประกอบการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีต่อประสิทธิผลของศูนย์การศึกษาพิเศษ

การสนับสนุนการใช้เทคโนโลยี	B	Std error	Beta	t-test	P value
ค่าคงที่	1.22	.16	-	7.58	.000
1. การจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ (RD)	.52	.05	.51	10.47**	.02
2. การพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลและการประมวลผลอย่างมีประสิทธิภาพ (EDR)	.20	.04	.22	4.44***	.00
3. การประยุกต์ใช้ด้านการบริหาร (AA)	.41	.10	.41	4.10*	.05
4. การพัฒนาความรู้และทักษะการใช้เทคโนโลยีของผู้บริหารกับครู (DT)	.35	.24	.32	2.01**	.01

หมายเหตุ * ระดับนัยสำคัญที่ .10, ** ระดับนัยสำคัญที่ .05, *** ระดับนัยสำคัญที่ .01

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลขององค์ประกอบการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีต่อประสิทธิผลของศูนย์การศึกษาพิเศษ จากตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ เพื่อศึกษาอิทธิพลขององค์ประกอบการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยี 4 ด้าน ที่มีต่อประสิทธิผลของศูนย์การศึกษาพิเศษ พบผลการวิเคราะห์ดังนี้

ตัวแบบผ่านการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นทางสถิติ โดยไม่พบปัญหาความสัมพันธ์กันเองระหว่างตัวแปรอิสระ เนื่องจากค่า Tolerance เท่ากับ .44 และค่า VIF เท่ากับ 2.24 (Collinearity = .81-.93) รวมทั้งค่า Durbin-Watson เท่ากับ 1.92 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้และบ่งชี้ว่าความคลาดเคลื่อนมีความเป็นอิสระต่อกัน นอกจากนี้ ภาพรวมของตัวแบบพยากรณ์ พบว่าองค์ประกอบการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีทั้ง 4 ด้าน สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลของศูนย์การศึกษาพิเศษได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (F = 223.45, Sig. = .00) โดยตัวแปรอิสระทั้งหมดมีความสัมพันธ์พหุคูณกับประสิทธิผลของศูนย์การศึกษาพิเศษในระดับสูง (R = .73) และสามารถร่วมกันอธิบายความผันแปรของประสิทธิผลของศูนย์การ ศึกษาพิเศษได้ร้อยละ 53 (R^2 = .53)

ทั้งนี้ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อที่ 2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของแนวทางการจัดการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของศูนย์การศึกษาพิเศษ จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่าตัวแปรอิสระทั้ง 4 ด้าน มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของศูนย์การศึกษาพิเศษอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีรายละเอียดดังนี้ การประยุกต์ใช้ด้านการบริหาร (AA) มีอิทธิพลเชิงบวก (beta = .41, t = 4.10, p = .05), การพัฒนาความรู้และทักษะการใช้เทคโนโลยีของผู้บริหารกับครู (DT) มีอิทธิพลเชิงบวก (beta = .32, t = 2.01, p = .01), การพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลและการประมวลผลอย่างมีประสิทธิ ภาพ (EDR) มีอิทธิพลเชิงบวก (beta = .22, t = 4.44, p = .00) และการจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ (RD) (beta = .52, t = 10.47, p = .02)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า แนวทางการจัดการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา มีอิทธิพลเชิงบวกต่อผลการปฏิบัติงานของครูในศูนย์การศึกษาพิเศษ จังหวัดอุบลราชธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกองค์ประกอบ โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดคือ การจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ (RD) รองลงมาคือ การพัฒนาความรู้และทักษะ (DT), การพัฒนาระบบจัดเก็บข้อมูล (EDR) และการประยุกต์ใช้ด้านการบริหาร (AA) ตามลำดับ ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่า ในบริบทของสถานศึกษาเฉพาะทาง การมีโครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากรเป็นประเด็นที่สำคัญที่สุด เมื่อครูมีเครื่องมือที่เหมาะสมและได้รับการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง จะส่งผลให้ความมั่นใจและการประมวลผลข้อมูลการเรียนการสอนสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ต้องควบคู่ไปกับการสนับสนุนด้านทรัพยากรมนุษย์

ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับหลาย ๆ งานวิจัยในอดีต เช่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวนิต แก้วกระจ่าง และพรเทพ รู้แผน (2567: 501) ที่พบว่าการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นปัจจัยต้นน้ำที่ส่งผลโดยตรงต่อแรงจูงใจและการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ของครู โดยเฉพาะในสถานศึกษาที่ต้องการอุปกรณ์เฉพาะทาง ส่วนงานวิจัยของ พิศิษฐ ขาวจันทร์, อุษณีย์ แสงสุข และสุนทร กุมรีจิต (2566: 202) ระบุว่าการพัฒนาทักษะดิจิทัลของทั้งผู้บริหารและครู เป็นตัวแปรพยากรณ์สำคัญต่อความสำเร็จในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาในด้านการพัฒนาความรู้และทักษะการใช้เทคโนโลยีของผู้บริหารกับครู (DT) ที่แสดงให้เห็นว่าทักษะของผู้ใช้งาน คือ หัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนเทคโนโลยี นอกจากนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ กุณฑลี สุเวช และคณะ (2566: 796-797) ซึ่งพบว่าการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลและการประมวลผลที่มีประสิทธิภาพ ช่วยลดภาระงานธุรการของครู ทำให้ครูมีเวลาโฟกัสกับการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนได้มากขึ้น ส่งผลให้คะแนนผลการปฏิบัติงานในภาพรวมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ รวมทั้ง ผลการวิจัยดังกล่าวยังมีความสอดคล้องกับ นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 ที่มุ่งเน้นการบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อยกระดับทักษะดิจิทัลและการจัดการองค์ความรู้ให้แก่บุคลากรทางการศึกษา ซึ่งถือเป็นสมรรถนะสำคัญในการปฏิบัติงานยุคดิจิทัล ทั้งนี้ การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการข้อมูล ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน แต่ยังเป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานสู่รูปแบบดิจิทัล ผ่านการพัฒนาระบบการจัดทำ การจัดเก็บและการรับส่งข้อมูลสารสนเทศภายในองค์กร ซึ่งส่งผลดีในหลายมิติ เช่น ด้านการบริหารทรัพยากร ช่วยลดภาระงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุสำนักงานและลดพื้นที่ในการจัดเก็บเอกสารทางกายภาพ ช่วยให้การเข้าถึงและการสื่อสารข้อมูลภายในศูนย์การศึกษาพิเศษมีความรวดเร็ว แม่นยำและปลอดภัย

ดังนั้น การที่ตัวแปรการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยี มีอิทธิพลเชิงบวกต่อผลการปฏิบัติงาน จึงเป็นการยืนยันว่าการขับเคลื่อนองค์กรตามแนวทางนโยบายภาครัฐ ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพของครูในศูนย์การศึกษาพิเศษอย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า แนวทางการจัดการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาของผู้บริหาร มีอิทธิพลเชิงบวกต่อประสิทธิผลของศูนย์การศึกษาพิเศษจังหวัดอุบลราชธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกองค์ประกอบ โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลองค์กรสูงที่สุดคือ การจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ (RD) (รองลงมาคือ การประยุกต์ใช้ด้านการบริหาร (AA) การพัฒนาความรู้และทักษะ (DT) และการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูล (EDR) ตามลำดับ ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ประสิทธิผลของศูนย์การศึกษาพิเศษมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับการบริหารจัดการของผู้บริหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นผู้นำในการจัดสรรทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีที่เหมาะสม (RD) ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยให้การบริหารจัดการในด้านอื่น ๆ ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น นอกจากนี้ การที่ผู้บริหารนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจและบริหารงาน (AA) ตลอดจน ส่งเสริมให้ครูมีทักษะดิจิทัล (DT) ยังเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยยกระดับคุณภาพการให้บริการทางการศึกษาแก่เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับงานหลายวิจัยในอดีต เช่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวนิต แก้วกระจ่าง และพรเทพ รู้แผน (2567: 501) ที่พบว่าการจัดสรรทรัพยากรด้านเทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นตัวแปรพยากรณ์ที่มีค่าน้ำหนักอิทธิพลสูงที่สุด เนื่องจากทรัพยากรที่เพียงพอช่วยลดข้อจำกัดในการจัดการเรียนรู้และเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงานของบุคลากร ส่วนงานวิจัยของ อำนวย มีราคา และคณะ (2568: 3082) ระบุว่าภาวะผู้นำเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการ ส่งผลทางบวกต่อประสิทธิผลขององค์กรในด้านการบรรลุเป้าหมายตามแผนยุทธศาสตร์ และการสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้รับบริการ รวมทั้ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ กุณฑลี สุเวช และคณะ (2566: 795-796) ซึ่งพบว่าการสนับสนุนการพัฒนาความรู้และทักษะดิจิทัลให้กับบุคลากร เป็นตัวแปรสำคัญที่ช่วยให้ครูสามารถปรับใช้เทคโนโลยีในการเก็บข้อมูลและประมวลผลได้อย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ผลการปฏิบัติงานและประสิทธิผลรวมของศูนย์การศึกษาพิเศษสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่องแนวทางการจัดการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาของผู้บริหาร พบองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้ หัวใจสำคัญที่สุดในการพัฒนาคือ การจัดสรรทรัพยากร (RD) ซึ่งถือเป็นปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลสูงสุด โดยส่งผลโดยตรงต่อทั้งคุณภาพการทำงานของครูและภาพรวมความสำเร็จของสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อมีการสนับสนุนงบประมาณและอุปกรณ์ที่เพียงพอแล้ว ปัจจัยต่อมาที่ช่วยขับเคลื่อนองค์กรคือ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการบริหาร (AA) ซึ่งผู้บริหารควรนำระบบดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือหลักในการวางแผนและตัดสินใจ เพื่อให้การดำเนินงานแม่นยำและรวดเร็วขึ้น

ในขณะเดียวกัน การพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของบุคลากร (DT) เป็นสิ่งที่ต้องทำควบคู่ไปกับการวางโครงสร้างพื้นฐาน เพราะหากครูมีทักษะการใช้เทคโนโลยีที่ดี จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนผ่านสู่การทำงานยุคดิจิทัลได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในบริบทของสถานศึกษาพิเศษ เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกจะต้องถูกออกแบบมาให้ตอบโจทย์ความต้องการเฉพาะบุคคลของผู้เรียนที่มีความพิการ

ซ้ำซ้อน ซึ่งนอกจากจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการฟื้นฟูเด็กแล้ว ยังช่วยลดภาระงานเอกสารให้แก่ครูอีกด้วย

ข้อค้นพบที่น่าสนใจคือ ตัวแบบจากการวิจัยนี้สามารถอธิบายความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผลการปฏิบัติงานของครูได้สูงถึง ร้อยละ 94 ซึ่งเป็นสิ่งยืนยันได้อย่างชัดเจนว่า หากผู้บริหารให้การสนับสนุนด้านเทคโนโลยีอย่างเหมาะสมและถูกจุด จะส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการเรียนการสอนและการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างแท้จริง แสดงดังภาพประกอบที่ 2

ภาพประกอบที่ 2 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

สรุป

สรุปผลการวิจัยในภาพรวม พบว่าการสนับสนุนเทคโนโลยีทั้ง 4 ด้านของผู้บริหารส่งผลเชิงบวกและร่วมกันพยากรณ์ผลการปฏิบัติงานของครูได้สูงถึงร้อยละ 94 โดยมีปัจจัย “การจัดสรรทรัพยากร (RD)” เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงสุด ในขณะเดียวกัน การสนับสนุนดังกล่าวยังร่วมพยากรณ์ประสิทธิผลของศูนย์การศึกษาพิเศษได้ร้อยละ 53 โดยเน้นที่การจัดสรรงบประมาณและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริหารเป็นหลัก จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายได้ว่า ในสถานศึกษาเฉพาะทางที่มีความท้าทายด้านบุคลากรและเด็กพิการซ้ำซ้อน "โครงสร้างพื้นฐานและเครื่องมือดิจิทัล" คือจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุด ซึ่งหากครูได้รับทรัพยากรที่เพียงพอควบคู่กับการพัฒนาทักษะ จะช่วยลดภาระงานธุรการและทำให้ครูสามารถมุ่งเน้นการฟื้นฟูศักยภาพผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น ผู้บริหารจึงควรใช้เทคโนโลยีเป็นกลไกเชิงยุทธศาสตร์ในการตัดสินใจและจัดสรรงบประมาณเพื่อยกระดับองค์กรสู่ยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ผู้บริหารศูนย์การศึกษาพิเศษควรให้ความสำคัญเป็นลำดับแรกกับการจัดสรรงบประมาณและอุปกรณ์เทคโนโลยี (RD) ให้เพียงพอและทันสมัย เนื่องจากเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อทั้งผลการปฏิบัติงานของครูและประสิทธิผลของศูนย์ฯ โดยควรเน้นการจัดหาเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก ที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษรายบุคคล เพื่อลดข้อจำกัดในการจัดการเรียนการสอนและการฟื้นฟูสมรรถนะผู้เรียน

1.2 ศูนย์การศึกษาพิเศษควรมีแผนยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการยกระดับทักษะดิจิทัลให้แก่ครูและผู้บริหารอย่างต่อเนื่อง (DT) ควบคู่ไปกับการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในกระบวนการวางแผนและตัดสินใจ (AA) เพื่อเปลี่ยนผ่านกระบวนการทำงานสู่รูปแบบดิจิทัล ซึ่งจะช่วยลดภาระงานธุรการและเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารข้อมูลภายในองค์กรให้มีความรวดเร็วและปลอดภัย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยครั้งถัดไปควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อขยายผลจากข้อมูลเชิงปริมาณว่า รูปแบบหรือประเภทของเทคโนโลยีทางการศึกษาใดที่ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการใช้ชีวิตของผู้เรียนที่มีความพิการซ้ำซ้อนอย่างเป็นรูปธรรมที่สุด ในบริบทพื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้านบุคลากร

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเรียนรู้. (2567). *ข่าวประชาสัมพันธ์*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 1 เมษายน 2569 จาก https://dole.go.th/dole2024/?p=5819

กัญญสิริ จันทร์เจริญ. (2554). *การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 21 เมษายน 2569 จาก https://www.ict.up.ac.th/surinthips/ResearchMethodology_2554/%

กิตติมา สุริยกานต์. (2564). *การศึกษาพิเศษของคนพิการ*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 15 เมษายน 2569 จาก https://www.craniofacial.or.th/special-education-for-disabled.php

กุณฑลี สุเวช และคณะ. (2566). การพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลงานธุรการชั้นเรียนสำหรับครูประจำชั้นประถมศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายอำเภอคุระบุรี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพังงา. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 8*(1), 793-804. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/mcjou/article/view/265448/177505

จักรพันธ์ พรหมฉลวย และนันทวัฒน์ ภัทรนันท์. (2564). การศึกษากับคนพิการ. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี. 9*(3), 1-13. https://journal.bkkthon.ac.th/upload/doc/spit/55/files/Vol.9%20No.3-1.pdf

ชนิดา ตันติเฉลิม. (2566). *เรียนไม่ได้ หรือไม่เคยปรับ: สำรวจการศึกษาในเด็กพิเศษที่ไม่เคยพิเศษในระบบการศึกษาไทย*. สืบค้นจาก https://www.the101.world/special-education-chanisa/

ณัฏฐณิชย์ ศรีมาเสริม และญาดา ก่อวงษ์. (2560). แนวทางการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาบุคลากรสายสนับสนุน. *Mahidol R2R e-Journal, 4*(2), 1-12. https://he01.tci-thaijo.org/index.php/mur2r/article/view/242737/164954

พุทธิพงศ์ ทองเขียว. (2562). *บทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ตามการรับรู้ของผู้บริหารและครูโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, กรุงเทพฯ.

พิศิษฐ ขาวจันทร์ และคณะ. (2566). ทักษะทางดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในการจัดการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษยโสธร. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น. 25*(1), 202-211. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/umt-poly/article/view/279726/186663

รัตนาภรณ์ กังสันเทียะ และคณะ. (2566). ประสิทธิผลการบริหารศูนย์การศึกษาพิเศษ เครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา กลุ่มเครือข่ายที่ 11 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. 25*(1), 129-144. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jhssrru/article/view/268618/178604

วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล. (2565). *ทักษะการเรียนรู้และพัฒนา*. ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 5 มีนาคม 2569. จาก http://www.curriculumandlearning.com/upload/Books

ศูนย์การศึกษาพิเศษ จังหวัดอุบลราชธานี. (2565). *รายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษาประจำปีการศึกษา 2565*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 21 เมษายน 2569. จาก https://usec10-map.thai.ac/client-upload/

สถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2564). *เข้าใจ-ยอมรับ-เคารพ: ห้องเรียนที่ไม่แบ่งแยกเพียงเพราะคนพิการ*. สืบค้นจาก https://research.eef.or.th/universal-classroom/

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566-2570)*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 15 เมษายน 2569. จาก https://www.bopp.go.th/wp-content/uploads

พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ.2551. (2551, 5 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 125 ตอนที่ 28 ก หน้า 1-13.

เสาวนิต แก้วกระจ่าง และพรเทพ รู้แผน. (2567). แนวทางพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานงบประมาณของโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1. *วารสารสิรินธรปริทรรศน์, 25*(2), 499–501. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jsrc/article/view/261844/186166

อภิชยา จรรยาศร. (2566). *สมรรถนะของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานของครูตามมาตรฐานวิชาชีพครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1.* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.

อำนวย มีราคา และคณะ. (2568). ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาในยุค AI สู่ความเป็นเลิศ. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 10(1), 3081-3096. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/mcjou/article/view/286019/10-1-008

Nicholas, A. J. (2020). *Preferred learning methods of generation Z*. Faculty and Staff-Articles & Paper, 74. Retrieved 1 March 2026 https://digitalcommons.salve.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1075&context=fac_staff_pub

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis*. New York: Harper International Edition.

แนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

GUIDELINES FOR DEVELOPING DIGITAL SKILLS OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER SURIN PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 3

สุทธิดา จันทสุข[1], วัชราภรณ์ เรืองสิทธิ์[2] และ ธัญเทพ สิทธิเสือ[3]
Sutthida Chanthasuk[1], Watcharaporn Ruangsit[2] and Thanyathep Sitthisua[3]
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ประเทศไทย[1-3]
Surindra Rajabhat University, Thailand[1-3]
E-mail: 67054010125@srru.ac.th

ได้รับบทความ: 11 เมษายน 2569; **แก้ไขบทความ**: 24 เมษายน 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 26 เมษายน 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็น และความต้องการจำเป็นของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา และ 3) เพื่อประเมินแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จำนวน 341 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสนทนากลุ่ม และแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ วิธีการที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมทั้งการวิเคราะห์ดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพที่เป็นจริงของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.84, S.D. = 0.32) สภาพที่ควรจะเป็นโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และลำดับความต้องการจำเป็นของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา เรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) ด้านความปลอดภัยทางดิจิทัล 2) ด้านการสร้างสรรค์นวัตกรรมและผลงานดิจิทัล 3) ด้านความเป็นผู้นำดิจิทัล 4) ด้านความสามารถในการใช้ดิจิทัล และ 5) ด้านการสื่อสารและการทำงานร่วมกันด้วยดิจิทัล

2. แนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จากการสนทนากลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน ได้แนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัล 5 ด้าน ครอบคลุมแนวทางการพัฒนาทั้งสิ้น 16 แนวทาง

3. การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา มีความเหมาะสมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.74, S.D. = 0.20) และมีความเป็นไปได้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.86, S.D. = 0.14)

คำสำคัญ : แนวทางการพัฒนา, ทักษะดิจิทัล, ผู้บริหารสถานศึกษา, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

Abstract

This research aimed to: 1) examine the current conditions, desirable conditions, and priority needs of digital skills among school administrators; 2) explore guidelines for developing digital skills of school administrators; and 3) evaluate the proposed guidelines for developing digital skills of school administrators. The study employed a mixed methods research design. The sample consisted of 341 school administrators and teachers under the Surin Primary Educational Service Area Office 3, selected through stratified random sampling. The research instruments included questionnaires, focus group discussions, and evaluation forms assessing the appropriateness and feasibility of the proposed guidelines. Quantitative data were analyzed using statistical methods, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, as well as the Priority Needs Index (PNI Modified). Qualitative data were analyzed using content analysis. The findings were presented using descriptive analysis.

The findings revealed that:

1 . The current conditions of digital skills among school administrators under the Surin Primary Educational Service Area Office 3 were overall at a high level ($\bar{x}$ = 4.84, S.D. = 0.32), while the desirable conditions were at the highest level. The priority needs of digital skills, ranked from highest to lowest, were as follows: 1) digital safety, 2) digital content creation and innovation, 3) digital leadership, 4) digital literacy, and 5) digital communication and collaboration.

2 . The guidelines for developing digital skills of school administrators, derived from focus group discussions with 10 experts, consisted of five key areas, covering a total of 16 development guidelines.

3 . The evaluation of the proposed guidelines indicated that their overall appropriateness was at the highest level ($\overline{X}$ = 4.74, S.D. = 0.20), and their overall feasibility was also at the highest level ($\overline{X}$ = 4.86, S.D. = 0.14).

Keywords: Guidelines for Development, Digital Skills, School Administrators, Surin Primary Educational Service Area Office 3

บทนำ

ในบริบทของการจัดการศึกษา ได้มีการกำหนดนโยบายเพื่อเตรียมความพร้อมของคนไทยสู่ศตวรรษที่ 21 โดยเน้นแนวคิดปลดล็อก ปรับเปลี่ยน และเปิดกว้าง เพื่อพัฒนาระบบบริหารจัดการและกำลังคนให้มีประสิทธิภาพ นำไปสู่การปฏิรูปองค์กรให้เกิดเอกภาพ และส่งเสริมการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารและการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถนะสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560: 5–7) นโยบายดังกล่าวสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 ที่มุ่งให้ประชาชนเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเสมอภาค ควบคู่กับการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และเสริมสร้างกำลังคนให้มีสมรรถนะตรงตามความต้องการของประเทศ โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ที่ 3 ซึ่งมุ่งพัฒนาทักษะจำเป็นในศตวรรษที่ 21 รวมถึงความสามารถด้านดิจิทัล (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560: 79–85) ภายใต้บริบทดังกล่าว ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ เนื่องจากมีบทบาทในการกำหนดทิศทาง วิสัยทัศน์ และวัฒนธรรมองค์กร จึงจำเป็นต้องประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและยกระดับคุณภาพการศึกษา (พิมพ์วิมล วงษ์ขันธ์และคณะ, 2564: 43–55)

ทักษะดิจิทัล หมายถึง ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการปฏิบัติงาน การปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน และการให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการตัดสินใจบนฐานข้อมูลอย่างถูกต้อง เหมาะสม และคำนึงถึงความปลอดภัยของตนเอง บุคคลที่เกี่ยวข้อง และองค์กร การพัฒนาทักษะดิจิทัลควรดำเนินอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ (1) การได้มาซึ่งความรู้ (2) การเจาะลึกความรู้ และ (3) การสร้างสรรค์ความรู้ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรม ทั้งนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีสมรรถนะด้านดิจิทัลจะสามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในองค์กร ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยี และพัฒนาองค์กรให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สงบ อินทรมณี, 2562: 350–360) จากการทบทวนวรรณกรรมส่วนใหญ่เกี่ยวกับทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา มักเป็นการศึกษาในภาพรวมระดับประเทศ หรือในเขตพื้นที่ที่มีความพร้อมด้านเทคโนโลยีค่อนข้างสูง เช่น พื้นที่เขตเมืองหรือกึ่งเมือง อีกทั้งมักมุ่งเน้นเพียงการสำรวจระดับทักษะ โดยยังขาดการวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นเฉพาะบริบทพื้นที่ และการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและทรัพยากรของพื้นที่อย่างแท้จริง โดยเฉพาะในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่กึ่งชนบท มีสถานศึกษากระจายอยู่ในหลายอำเภอ มีความแตกต่างด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี การเข้าถึงอินเทอร์เน็ต และศักยภาพด้านดิจิทัลของบุคลากรทางการศึกษา ประกอบกับสถานศึกษาส่วนหนึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งมีข้อจำกัดทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และทรัพยากรสนับสนุน ส่งผลให้การพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารไม่สามารถใช้แนวทางเดียวกับพื้นที่ที่มีความพร้อมสูงได้ ดังนั้น ช่องว่างของงานวิจัย (Research Gap) ที่สำคัญ คือ การขาดองค์ความรู้เชิงประจักษ์ที่สะท้อนบริบทเฉพาะของพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ซึ่งครอบคลุมทั้งการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นเชิงลำดับความสำคัญ และการพัฒนาแนวทางที่สามารถนำไปใช้ได้จริงภายใต้ข้อจำกัดของพื้นที่

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 เป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีภารกิจในการกำกับ ดูแล และส่งเสริมการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดจำนวน 233 แห่ง โดยกำหนดวิสัยทัศน์ว่า สร้างคนดี มีความสุข สู่องค์กรคุณภาพตามหลักธรรมาภิบาล พร้อมทั้งมุ่งพัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษาโดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลบนฐานธรรมาภิบาล ทั้งนี้ ในแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ได้กำหนดกลยุทธ์ที่ 3 เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา โดยมุ่งพัฒนาให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่สามารถปรับตัวทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี มีสมรรถนะ ความรู้ ความเชี่ยวชาญ และยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ ควบคู่กับการส่งเสริมให้สถานศึกษานำระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและมีมาตรฐาน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3, 2568: 12–18) จากความสำคัญและช่องว่างของงานวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 โดยมุ่งศึกษาทั้งสภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็น และความต้องการจำเป็นของทักษะดิจิทัล เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปสังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนาที่มีความเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการยกระดับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา และพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็น และความต้องการจำเป็นของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3
3. เพื่อประเมินแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับทักษะดิจิทัล

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า นักวิชาการได้ให้ความหมายของทักษะดิจิทัลไว้อย่างหลากหลาย แต่สามารถสังเคราะห์สาระสำคัญร่วมกันได้ว่า ทักษะดิจิทัล คือ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อการสื่อสาร การปฏิบัติงาน การจัดการข้อมูล และการพัฒนานวัตกรรม ทั้งนี้ ณิศรานันท์ ขันทอง (2563: 22) อธิบายว่า ทักษะดิจิทัลเป็นความสามารถในการใช้เครื่องมือและสื่อดิจิทัลเพื่อการสื่อสารและการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่ บุญชู ใจใส (2564: 45) ให้ความสำคัญกับการสืบค้น ประมวลผล จัดเก็บ และรักษาความปลอดภัยของข้อมูล ตลอดจนการสร้างผลงานและการทำงานร่วมกันผ่านระบบออนไลน์ ในทำนองเดียวกัน ธนกฤต จักรสุวรรณ์ (2566: 52–53) ชี้ให้เห็นถึงการบูรณาการเทคโนโลยี

เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล การสื่อสาร และการสร้างนวัตกรรม ควบคู่กับความปลอดภัยของข้อมูล ขณะที่ เมทินี ดงเรืองศรี (2567: 10) มองว่า ทักษะดิจิทัลครอบคลุมทั้งการใช้ การเรียนรู้ การปรับตัว และเป็นทักษะจำเป็นในยุคปัจจุบัน

ความสำคัญของทักษะดิจิทัล

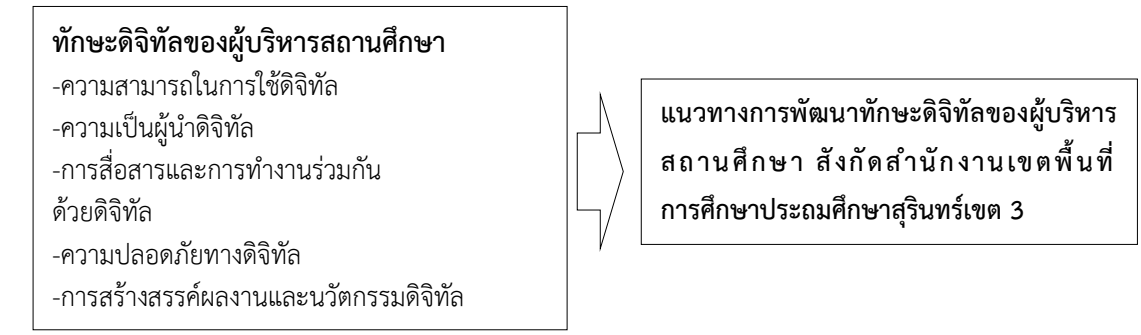
จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า นักวิชาการให้ความสำคัญของทักษะดิจิทัลในหลายมิติ โดยสามารถสังเคราะห์ได้ว่า ทักษะดิจิทัลเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การทำงาน และการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 บงกช ทองเอี่ยม (2561: 12–13) อธิบายว่า ทักษะดิจิทัลเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ครอบคลุมทั้งด้านเทคโนโลยี จริยธรรม การคิดวิเคราะห์ และการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ขณะที่ วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง (2561: 25–27) ชี้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีทำให้ทักษะดิจิทัลมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต โดยประกอบด้วย 5 มิติ ได้แก่ การเข้าถึงข้อมูล การวิเคราะห์และประเมินข้อมูล การสร้างสรรค์เนื้อหา การมีจิตสำนึก และการนำไปใช้แก้ปัญหาและสร้างความร่วมมือ นอกจากนี้ มณีนุช ภูยังดี (2564: 55–56) เห็นว่า ทักษะดิจิทัลมีบทบาทสำคัญต่อผู้บริหารสถานศึกษาในการสื่อสาร การประสานงาน และการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า แนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษามีทั้งในเชิงนโยบายและเชิงประจักษ์ ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง แนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของบุคลากรภาครัฐ มี 4 ประการ ได้แก่ (1) การพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างและพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัล (2) การส่งเสริมการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง (3) การประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ 70:20:10 และ (4) การจัดฝึกอบรมให้ครอบคลุมทุกกลุ่มบุคลากร ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เจนจิรา แสนไชย (2566 : 75–78) เสนอแนวทาง 4 ประการ ได้แก่ การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง การกำหนดวิสัยทัศน์ดิจิทัล การกำหนดนโยบายด้านความปลอดภัยข้อมูล และการพัฒนาตนเองของผู้บริหาร ขณะที่ ศาสตรา แสงชาติ และชัยยนต์ เพาพาน (2567 : 90–95) เสนอการพัฒนาใน 5 ด้าน ได้แก่ วิสัยทัศน์ดิจิทัล การสื่อสารดิจิทัล ความสามารถดิจิทัล ความเข้าใจดิจิทัล และนโยบายและกฎหมาย โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น PLC และ PDCA เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาองค์ประกอบของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี ด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็น และความต้องการจำเป็นของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการกำหนดองค์ประกอบของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 ประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบของทักษะดิจิทัล โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อให้ได้องค์ประกอบที่มีความถูกต้อง เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาสภาพที่เป็นจริง และสภาพที่ควรจะเป็นของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากร จำนวน 3,020 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู โดยใช้สูตรการคำนวณของเครซซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970 อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2560 : 122) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 341 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling)

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดแนวทางการพัฒนา

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ยกร่างแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยอาศัยผลการวิเคราะห์จากระยะที่ 1 ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้ 1) มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโททางการบริหารการศึกษา เทคโนโลยีการศึกษา หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง 2) มีประสบการณ์ด้านการบริหารสถานศึกษา หรือด้านเทคโนโลยีดิจิทัลทางการศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี และ 3) มีผลงานทางวิชาการ หรือมีประสบการณ์ในการพัฒนาทักษะดิจิทัล/นวัตกรรมทางการศึกษา

ระยะที่ 3 การประเมินแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 30 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจงเช่นเดียวกัน โดยกำหนดหลักเกณฑ์ ดังนี้ 1) มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี และมีประสบการณ์ด้านการบริหารสถานศึกษา หรือการจัดการศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี 2) มีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารหรือการจัดการเรียนรู้ และ 3) เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการนำแนวทางไปใช้ในสถานศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ มี 4 ฉบับ ดังนี้ 1) แบบประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ประกอบด้วย สถานภาพการดำรงตำแหน่ง และระดับการศึกษา มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ตอนที่ 2 แบบประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560 : 122) ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เป็นแบบปลายเปิด (Open-ended) 2) แบบสอบถามสภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็นของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สุรินทร์ เขต 3 แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ประกอบด้วย เพศ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน ประสบการณ์ในการทำงาน ขนาดสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ตอนที่ 2 แบบสอบถามสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็นของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สุรินทร์ เขต 3 มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม 3) แบบร่างแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จำแนกตามองค์ประกอบ 5 ด้าน มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด 4) แบบประเมินแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อคำถามออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย 1) ความเหมาะสม 2) ความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

การสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. แบบประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สร้างขึ้นโดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดขอบเขตและแนวคิดในการสร้างแบบประเมิน จากนั้นสังเคราะห์องค์ประกอบและจัดทำร่างแบบประเมิน แล้วนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องของเนื้อหา (Content Validity)

2. แบบสอบถามสภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็นของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สร้างขึ้นโดยศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการสร้างแบบสอบถาม และร่างแบบสอบถามโดยใช้องค์ประกอบที่ได้จากการศึกษาในระยะที่ 1 เป็นกรอบ จากนั้นนำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบ

ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และหาความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient)

3. แบบร่างแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สร้างขึ้นโดยนำข้อมูลจากแบบสอบถามในระยะที่ 1 มาวิเคราะห์จัดลำดับความต้องการจำเป็น จากนั้นยกร่างแนวทางเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบและปรับปรุง ก่อนนำไปดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

4. แบบประเมินแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สร้างขึ้นโดยกำหนดประเด็นความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ในระยะที่ 2 จัดทำเป็นฉบับร่าง จากนั้นนำเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณาความครอบคลุมของเนื้อหา ก่อนนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบทักษะดิจิทัล และเก็บข้อมูลสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็นจากกลุ่มตัวอย่าง 341 คน เพื่อวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

ระยะที่ 2 ผู้วิจัยยกร่างแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 คน

ระยะที่ 3 ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 30 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น($PNI_{modified}$) และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. ศึกษาสภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็น และความต้องการจำเป็นของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็น และความต้องการจำเป็นของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 โดยรวม

ทักษะดิจิทัล ของผู้บริหารสถานศึกษา	สภาพที่เป็นจริง (D)		สภาพที่ควรจะเป็น (I)		$PNI_{modified}$	ลำดับ
	$\overline{X}$	แปลผล	$\overline{X}$	แปลผล		
1. ด้านความสามารถในการใช้ดิจิทัล	3.56	มาก	4.65	มากที่สุด	0.306	4
2. ด้านความเป็นผู้นำดิจิทัล	3.55	มาก	4.65	มากที่สุด	0.310	3
3. ด้านการสื่อสารและการทำงานร่วมกันด้วยดิจิทัล	3.56	มาก	4.64	มากที่สุด	0.304	5
4. ด้านความปลอดภัยทางดิจิทัล	3.52	มาก	4.67	มากที่สุด	0.326	1
5. ด้านการสร้างสรรค์นวัตกรรมและผลงานดิจิทัล	3.53	มาก	4.66	มากที่สุด	0.318	2
รวม	3.55	มาก	4.66	มากที่สุด	0.313	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพที่เป็นจริงของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.55, S.D. = 0.61) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน สำหรับสภาพที่ควรจะเป็นของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.66, S.D. = 0.49) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ลำดับความต้องการจำเป็นของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา เรียงลำดับความต้องการ เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) ด้านความปลอดภัยทางดิจิทัล ($PNI_{modified}$ = 0.326) 2) ด้านการสร้างสรรค์นวัตกรรมและผลงานดิจิทัล ($PNI_{modified}$ =0.318) 3) ด้านความเป็นผู้นำดิจิทัล ($PNI_{modified}$ = 0.310) 4) ด้านความสามารถในการใช้ดิจิทัล ($PNI_{modified}$ =0.306) และ 5) ด้านการสื่อสารและการทำงานร่วมกันด้วยดิจิทัล ($PNI_{modified}$ =0.304) ตามลำดับ

2. แนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ประกอบไปด้วย 5 ด้าน 16 แนวทาง ซึ่งปรากฏในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนึกงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

ด้านทักษะดิจิทัล	แนวทางการพัฒนา
ความสามารถในการใช้ดิจิทัล	1) ผู้บริหารสถานศึกษามีการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีในการจัดเก็บและบริหารจัดการข้อมูลในระบบดิจิทัล
	2) ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการปฏิบัติงานของครูและบุคลากร
ความเป็นผู้นำดิจิทัล	3) ผู้บริหารสถานศึกษากำหนดทิศทาง วิสัยทัศน์ และเป้าหมายเกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัล
	4) ผู้บริหารสถานศึกษามีการนิเทศ ติดตามการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้สอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอ

	5) ผู้บริหารสถานศึกษามีการพัฒนาตนเองด้านเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง และวางแผนการใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสม
การสื่อสารและการทำงานร่วมกันด้วยดิจิทัล	6) ผู้บริหารสถานศึกษามีการสื่อสารและถ่ายทอดแนวทางการดำเนินงานด้านเทคโนโลยีดิจิทัลให้ครูและบุคลากรเข้าใจอย่างชัดเจน
	7) ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุนการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลในการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างครู นักเรียน และชุมชน
	8) ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
ความปลอดภัยทางดิจิทัล	9) ผู้บริหารสถานศึกษากำหนดนโยบายและมาตรการด้านความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA)
	10) ผู้บริหารสถานศึกษาจัดทำคู่มือหรือแนวทางปฏิบัติในการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างปลอดภัย พร้อมกำกับ ติดตาม และขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ
	11) ผู้บริหารสถานศึกษามีการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cyber Security) อย่างต่อเนื่อง
	12) ผู้บริหารสถานศึกษากำหนดให้มีการทบทวนและปรับปรุงนโยบายด้านความปลอดภัยทางดิจิทัล อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง
การสร้างสรรค์นวัตกรรมและผลงานดิจิทัล	13) ผู้บริหารสถานศึกษามีการริเริ่มและนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้สร้างนวัตกรรมหรือผลงานดิจิทัล โดยสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา
	14) ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการคิดค้น พัฒนา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้นวัตกรรมดิจิทัล
	15) ผู้บริหารสถานศึกษามีการนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผลการใช้นวัตกรรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง
	16) ผู้บริหารสถานศึกษามีการเผยแพร่ แลกเปลี่ยน และขยายผลนวัตกรรมผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

จากตารางที่ 2 พบว่า แนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วย 5 ด้าน รวมทั้งสิ้น 16 แนวทาง โดยด้านที่มีจำนวนแนวทางมากที่สุด ได้แก่ ด้านความปลอดภัยทางดิจิทัล และด้านการสร้างสรรค์นวัตกรรมและผลงานดิจิทัล (ด้านละ 4 แนวทาง) รองลงมาได้แก่ ด้านความเป็นผู้นำดิจิทัล และด้านการสื่อสารและการทำงานร่วมกันด้วยดิจิทัล (ด้านละ 3 แนวทาง) และด้านความสามารถในการใช้ดิจิทัล (2 แนวทาง) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาทักษะดิจิทัลในมิติที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้งการบริหารจัดการ ความปลอดภัย และการสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา

3. การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 โดยรวม

แนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ความสามารถในการใช้ดิจิทัล	4.71	0.21	มากที่สุด	4.92	0.23	มากที่สุด
2. ความเป็นผู้นำดิจิทัล	4.75	0.19	มากที่สุด	4.94	0.18	มากที่สุด
3. การสื่อสารและการทำงานร่วมกันด้วยดิจิทัล	4.69	0.22	มากที่สุด	4.88	0.25	มากที่สุด
4. ความปลอดภัยดิจิทัล	4.78	0.20	มากที่สุด	4.84	0.28	มากที่สุด
5. การสร้างสรรค์นวัตกรรมและผลงานดิจิทัล	4.73	0.20	มากที่สุด	4.79	0.25	มากที่สุด
รวม	4.74	0.20	มากที่สุด	4.86	0.14	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมของของแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ในด้านความเหมาะสม โดยรวมทุกด้านมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.74, S.D. = 0.20) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านความปลอดภัยทางดิจิทัล ($\bar{X}$ = 4.78, S.D. = 0.18) สำหรับผลการประเมินความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ในด้านความเป็นไปได้โดยรวมพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.86, S.D. = 0.14)

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 มีประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลเพื่อขยายความและอธิบายปรากฏการณ์ที่ค้นพบได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็น และความต้องการจำเป็นของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

1.1 สภาพที่เป็นจริงของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่าสภาพที่เป็นจริงของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.55, S.D. = 0.61) เนื่องจากมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการสื่อสาร การวางแผน และการบริหารงานทั่วไป ผลดังกล่าวสอดคล้องกับ บุญตรี แก้วอินธิ (2564 : 72–78) ที่พบว่า สภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ ศาสตรา แสงชาติ และชัยยนต์ เพาพาน

(2567: 50–58) ที่พบว่า ทักษะดิจิทัลโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการสื่อสารดิจิทัล นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Vuorikari R. et al. (2016: 15-18) ได้พัฒนากรอบสมรรถนะดิจิทัลของพลเมืองยุโรป (DigComp 2.0) ซึ่งกำหนดองค์ประกอบสำคัญของทักษะดิจิทัลไว้ 5 ด้าน ได้แก่ การรู้ข้อมูลและสารสนเทศ การสื่อสารและการทำงานร่วมกัน การสร้างสรรค์เนื้อหาดิจิทัล ความปลอดภัย และการแก้ปัญหา โดยกรอบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าทักษะด้านความปลอดภัยเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อันแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาทักษะดิจิทัลเป็นประเด็นสำคัญในระดับสากล

1.2 สภาพที่ควรจะเป็นของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สภาพที่ควรจะเป็นโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.66, S.D. = 0.49) สะท้อนถึงความคาดหวังสูงของผู้บริหารและครูต่อการพัฒนาทักษะดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับ บุญตรี แก้วอินธิ (2564: 95–100) ที่พบว่า สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยเน้นการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการให้บริการ และยังสอดคล้องกับ OECD (2021: 16-18) ที่เสนอกรอบแนวคิดด้านทักษะดิจิทัลของบุคลากรภาครัฐ โดยเน้นความสำคัญของการพัฒนาทักษะดิจิทัลของบุคลากรทุกระดับ รวมถึงผู้บริหาร เพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัล และการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการให้บริการภาครัฐ

1.3 ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ ด้านความปลอดภัยทางดิจิทัล รองลงมาคือ ด้านการสร้างสรรค์นวัตกรรมและผลงานดิจิทัล ด้านความเป็นผู้นำดิจิทัล ด้านความสามารถในการใช้ดิจิทัล และด้านการสื่อสารดิจิทัล ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับ สุนทร ชมศรี (2567: 668-680) ที่พบว่า ด้านที่มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ ด้านการใช้ดิจิทัลให้ปลอดภัย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาทักษะด้านความปลอดภัยดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นความต้องการเร่งด่วนที่สอดคล้องกันในหลายพื้นที่

2. การศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า แนวทางการพัฒนาประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน และมีแนวทางย่อยรวมทั้งสิ้น 16 แนวทาง ได้แก่ ด้านความสามารถในการใช้ดิจิทัล ด้านความเป็นผู้นำดิจิทัล ด้านการสื่อสารและการทำงานร่วมกันด้วยดิจิทัล ด้านความปลอดภัยทางดิจิทัล และด้านการสร้างสรรค์นวัตกรรมและผลงานดิจิทัล ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

2.1 ด้านความสามารถในการใช้ดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาทักษะการใช้อุปกรณ์และเครื่องมือดิจิทัลอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมทั้งการใช้ซอฟต์แวร์สำนักงาน ระบบบริหารจัดการเรียนรู้ (LMS) และแพลตฟอร์มดิจิทัลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษา รวมถึงทักษะการสืบค้น รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องมือดิจิทัล เพื่อนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจและยกระดับคุณภาพการศึกษา ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศาสตรา แสงชาติ และชัยยนต์ เพาพาน (2567: 45–52) ที่เสนอว่าการพัฒนาทักษะดิจิทัลควรเริ่มจากทักษะพื้นฐานในการใช้เทคโนโลยี ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทักษะขั้นสูงต่อไป และสอดคล้องกับ Van Laar et al. (2019: 135-137) ที่อธิบายว่าทักษะดิจิทัลประกอบด้วยทั้งทักษะ

พื้นฐานด้านการใช้เทคโนโลยีและทักษะขั้นสูงในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีความเชื่อมโยงกัน โดยทักษะพื้นฐานถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาทักษะดิจิทัลในระดับที่สูงขึ้นในบริบทของการทำงาน

2.2 ด้านความเป็นผู้นำดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำดิจิทัล โดยเน้นการกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายด้านดิจิทัลอย่างชัดเจน การส่งเสริมบุคลากรให้มีการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ดิจิทัล และการกำกับติดตามการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ บุญตรี แก้วอินธิ (2564: 78–85) ที่ชี้ว่า การมีวิสัยทัศน์ดิจิทัลเป็นสมรรถนะสำคัญของผู้บริหารในการขับเคลื่อนองค์กรสู่การเปลี่ยนแปลง

2.3 ด้านการสื่อสารและการทำงานร่วมกันด้วยดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกันผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น ระบบประชุมออนไลน์ สื่อสังคมดิจิทัล และระบบบริหารจัดการงานร่วมกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการประสานงานทั้งภายในและภายนอกองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศาสตรา แสงชาติ และชัยยนต์ เพาพาน (2567: 60–65) ที่เสนอแนวทางการสื่อสารดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ และการทำงานร่วมกันผ่านเครือข่ายดิจิทัลเป็นองค์ประกอบสำคัญของสมรรถนะดิจิทัลในบริบทการศึกษา

2.4 ด้านความปลอดภัยทางดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะด้านความปลอดภัยทางดิจิทัล โดยครอบคลุมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) การสร้างความตระหนักรู้แก่บุคลากรเกี่ยวกับภัยคุกคามทางดิจิทัล และการพัฒนาระบบสำรองข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ศิริลักษณ์ วงษ์คำ และคณะ (2567 : 88–95) ที่เน้นการส่งเสริมความปลอดภัยในการใช้เทคโนโลยีในสถานศึกษา และมีการพัฒนาผ่านการอบรมและการสร้างแนวปฏิบัติที่ชัดเจน

2.5 ด้านการสร้างสรรค์นวัตกรรมและผลงานดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการสร้างสรรค์นวัตกรรมและผลงานดิจิทัล ทั้งในด้านการออกแบบสื่อ การพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ และการสร้างนวัตกรรมการบริหาร โดยเปิดโอกาสให้ครูและนักเรียนมีส่วนร่วม พร้อมทั้งมีการนิเทศ กำกับ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เจนจิรา แสนไชย (2566 : 101–110) ที่เน้นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งนวัตกรรม และการสร้างเนื้อหาดิจิทัลเป็นองค์ประกอบสำคัญของสมรรถนะดิจิทัล

3. ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.74, S.D. = 0.20) สะท้อนให้เห็นว่า แนวทางดังกล่าวมีความสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรมในเชิงปฏิบัติ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของพิมลวรรณ ร่มวาปี (2566: 112–118) ที่พบว่า กลยุทธ์การเสริมสร้างทักษะดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความคุ้มค่า และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมาก อีกทั้งยังสอดคล้องกับการศึกษาของ เจนจิรา แสนไชย (2566: 95–102) ที่ประเมินแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหาร

สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบึงกาฬ ซึ่งพบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากผลการวิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สรุปได้ดังภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากผลการวิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จาก 5 องค์ประกอบ คือ 1) ความสามารถในการใช้ดิจิทัล ได้ 3 แนวทาง 2) ความเป็นผู้นำดิจิทัล ได้ 3 แนวทาง 3) การสื่อสารและการทำงานร่วมกันด้วยดิจิทัล ได้ 3 แนวทาง 4) ความปลอดภัยทางดิจิทัล ได้ 4 แนวทาง และ 5) การสร้างสรรค์นวัตกรรมและผลงานดิจิทัล ได้ 4 แนวทาง รวมทั้งสิ้น 16 แนวทาง

สรุป

ผลการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 สามารถสรุปได้อย่างเป็นระบบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย พบว่า สภาพที่เป็นจริงของทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากมาก ($\overline{X}$ = 4.84, S.D. = 0.32) ขณะที่สภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์ ซึ่งนำไปสู่ความต้องการจำเป็นในการพัฒนา โดยเฉพาะด้านความปลอดภัยทางดิจิทัลซึ่งมีความสำคัญสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการสร้างสรรค์นวัตกรรมและผลงานดิจิทัล ด้านความเป็นผู้นำดิจิทัล ด้านความสามารถในการใช้ดิจิทัล และด้านการสื่อสารและ

การทำงานร่วมกันด้วยดิจิทัลตามลำดับ จากผลการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน รวมทั้งสิ้น 16 แนวทาง โดยครอบคลุมการพัฒนาความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริหารจัดการข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ การเสริมสร้างภาวะผู้นำดิจิทัลในการกำหนดทิศทางและขับเคลื่อนองค์กร การส่งเสริมการสื่อสารและการทำงานร่วมกันผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล การสร้างความตระหนักและระบบความปลอดภัยทางดิจิทัล และการสนับสนุนการสร้างสรรค์นวัตกรรมและผลงานดิจิทัลในสถานศึกษา ทั้งนี้แนวทางดังกล่าวมีลักษณะเป็นองค์รวมที่เชื่อมโยงทั้งด้านการบริหารจัดการ การพัฒนาบุคลากร และการใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา เมื่อดำเนินการประเมินแนวทางการพัฒนาที่ได้สังเคราะห์ขึ้น อันจะนำไปสู่การยกระดับการบริหารจัดการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล และสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยบูรณาการเข้ากับแผนพัฒนาการศึกษาระดับเขตพื้นที่

2) ควรจัดทำกรอบสมรรถนะด้านดิจิทัล สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา ประเมินผล และติดตามความก้าวหน้า

3) ควรมีการจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อร่วมกันพัฒนาทักษะดิจิทัลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการศึกษา เช่น การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงบประมาณผ่านระบบดิจิทัล

2) ควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการออกแบบหลักสูตรฝึกอบรมหรือพัฒนาศักยภาพผู้บริหารให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา

3) ควรมีการนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาระยะสั้นและระยะยาว

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในบริบทที่แตกต่างกัน เช่น โรงเรียนขนาดเล็ก กลาง และใหญ่

2) ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาและทดลองรูปแบบหรือโปรแกรมเสริมสร้างทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

3) ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้เห็นภาพรวมของการพัฒนาดิจิทัลทั้งระบบ และควรศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาทักษะดิจิทัลระหว่างเขตพื้นที่การศึกษาที่มีบริบทแตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *มาตรฐานตำแหน่งและมาตรฐานกำหนดตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

เจนจิรา แสนไชย. (2566). *แนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบึงกาฬ*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ณิศรานันท์ ขันทอง. (2564). *ทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

ธนกฤต จักรสุวรรณ์. (2566). *ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย*. (การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต). บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยพะเยา.

บงกช ทองเอี่ยม. (2561). การพัฒนาตัวชี้วัดทักษะการรู้ดิจิทัลของนักศึกษาวิชาชีพครูในมหาวิทยาลัยแบบไม่จำกัดรับ. *วารสารสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ, 4*(1), 291-302.

บุญชู ใจใส. (2564). *ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อทักษะดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น.* พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

บุญตรี แก้วอินธิ. (2564). *สภาพและความต้องการจำเป็นด้านทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม*. (การศึกษาค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนครพนม.

พิมพ์วิมล วงษ์ขันธ์, อุดมพันธ์ พิชญ์ประเสริฐ, พงษ์ศักดิ์ ทองพันชั่ง และพิมล วิเศษสังข์. (2564). ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิชญทรรศน์, 16*(2), 43-55.

พิมลวรรณ ร่มวาปี. (2566). *กลยุทธ์การเสริมสร้างทักษะดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีนิพนธ์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

มณีนุช ภูยังดี. (2564). *สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และแนวทางพัฒนาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการบริหารจัดการสถานศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม เขต 1*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนครพนม.

เมทินี ดงเรืองศรี. (2567). *ทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย.

วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง. (2561). *คู่มือพลเมืองดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: ดิ วันโอวัน เปอร์เซ็นต์.

ศาสตรา แสงชาติ และ ชัยยนต์ เพาพาน. (2567). แนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1. *วารสารพุทธศาสตร์ มจร อุบลราชธานี, 6*(1), 115-126.

ศิริลักษณ์ วงษ์คำ, ธัญเทพ สิทธิเสือ, และศุภธนกฤษ ยอดสละ. (2567). ทักษะความเป็นพลเมืองดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาและครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3. *วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์, 9*(2), 257–270.

สงบ อินทรมณี. (2562). การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น, 16*(1), 350–360.

สุนทร ชุมศรี, อภิสิทธิ์ สมศรีสุข, และวัลนิกา ฉลากบาง. (2567). การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร. *วารสารพุทธศาสตร์ มจร อุบลราชธานี,* 6(2), 668–680.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3. (2568). *แผนปฏิบัติการประจำปีการศึกษา 2568*. สุรินทร์: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

OECD. (2021). *The OECD Framework for Digital Talent and Skills in the Public Sector*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/4e7c3f58-en

Vuorikari, R., Punie, Y., Carretero Gomez, S., & Van den Brande, G. (2016). *Dig Comp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens: Update Phase 1: The Conceptual Reference Model. Publications Office of the European Union.* https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC101254.

Van Laar, E., Van Deursen, A. J. A. M., Van Dijk, J. A. G. M., & De Haan, J. (2019). Determinants of 21st-century digital skills: A large-scale survey among working professionals. *Computers in Human Behavior*, 100, 134–146. https://doi.org/10.1016/j.chb.2019.06.017

แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

GUIDELINES FOR DEVELOPING THE LEARNING ECOSYSTEM OF SCHOOLS UNDER THE SURIN PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

อรสา บุญงาม[1], วัชราภรณ์ เรืองสิทธิ์[2] และ ศุภธนกฤษ ยอดสละ[3]
Orasa Boonngarm[1], Watcharaporn Ruangsit[2] and Suphatanakris Yodsala[3]
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ประเทศไทย[1-3]
Surindra Rajabhat University, Thailand[1-3]
E-mail: 67054010104@srru.ac.th

ได้รับบทความ: 11 เมษายน 2569; **แก้ไขบทความ**: 24 เมษายน 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 26 เมษายน 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับสภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็นและความต้องการจำเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา และ 3) เพื่อประเมินแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบแบบผสมผสานวิธี รวมจำนวนประชากรทั้งสิ้น 3,153 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 343 คน จากการคำนวณโดยใช้สูตรการคำนวณของ Krejcie and Morgan ดำเนินการสนทนากลุ่ม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน ด้วยวิธีเลือกแบบเจาะจง และการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทาง โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ใน การวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสนทนากลุ่ม และแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) และการวิเคราะห์เนื้อหา โดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูลเชิงคุณภาพ และการสังเคราะห์ประเด็นสำคัญ เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อค้นพบเชิงบูรณาการ ตลอดจนการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบเชิงพรรณนา เพื่อสะท้อนภาพรวมของระบบนิเวศการเรียนรู้และแนวทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบและมีนัยสำคัญทางวิชาการ

ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับสภาพที่เป็นจริงของระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 พบว่า โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.57, S.D. = 0.60) ระดับสภาพที่ควรจะเป็น โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.70, S.D. = 0.47) และค่าดัชนีความต้องการจำเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ 2) ด้านทรัพยากร 3) ด้านเครือข่ายความร่วมมือ 4) ด้านหลักสูตร 5) ด้านยุทธศาสตร์การดำเนินงาน และ 6) ด้านเทคโนโลยี

2. การศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ประกอบด้วย จำนวน 16 แนวทาง

3. การประเมินแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : แนวทางการพัฒนา, ระบบนิเวศการเรียนรู้, สถานศึกษา, สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

Abstract

The purposes of this research were: (1) to study the current state, desirable state, and the priority needs of the learning ecosystem of schools; (2) to study guidelines for developing the learning ecosystem of schools; and (3) to evaluate the guidelines for developing the learning ecosystem of schools. This research employed a mixed-methods research design. The total population consisted of 3,153 individuals, with a sample size of 343 participants determined using the Krejcie and Morgan formula. A focus group discussion was conducted with 10 experts, selected by purposive sampling, and the appropriateness and feasibility of the guidelines were evaluated by 30 experts. The research instruments included questionnaires, focus group discussions form, and an appropriateness and feasibility evaluation form. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, the Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$), and content analysis through qualitative data categorization and synthesis of key issues. The findings were then integrated and presented descriptively to reflect a systematic and academically significant overview of the learning ecosystem and its development guidelines.

The findings revealed that:

1. The current state of the learning ecosystem of schools under the Surin Primary Educational Service Area Office 1 was at a high level ($\overline{X}$ = 3.57, S.D. = 0.60). The desirable states, both overall and by aspect, were at the highest level ($\overline{X}$ = 4.70, S.D. = 0.47). The priority needs index ($PNI_{modified}$), ranked from highest to lowest, were as follows: (1) learning management methods, (2) resources, (3) collaborative networks, (4) curriculum, (5) operational strategies, and (6) technology.

2. The guidelines for developing the learning ecosystem of schools under the Surin Primary Educational Service Area Office 1 consisted of 16 guidelines.

3. The evaluation of these development guidelines indicated that their suitability and feasibility in all aspects were at the highest level.

Keywords: Development Guidelines, Learning Ecosystem, School, Surin Primary Educational Service Area Office 1

บทนำ

ระบบการศึกษาไทยกำลังเผชิญการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี โดยการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศ ยกระดับคุณภาพชีวิต และพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถแข่งขันในระดับโลกได้ ภายใต้พระบรมราโชบายด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีทัศนคติที่ถูกต้อง มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม มีอาชีพ และเป็นพลเมืองที่ดี เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของประเทศและโลก โดยทำหน้าที่กำกับ ส่งเสริม และพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ได้มาตรฐานสากล ในระดับนโยบาย กระทรวงศึกษาธิการทำหน้าที่กำหนดแผน มาตรฐาน และหลักสูตร ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาทุกระดับ (ยกเว้นอุดมศึกษา) รวมถึงบูรณาการด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และกีฬา โดยมีโครงสร้างการบริหารผ่านสภาและคณะกรรมการหลัก เช่น สภาการศึกษา คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ซึ่งมีบทบาทในการเสนอแนะ กำกับ ติดตาม และประเมินผลให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาประเทศ โครงสร้างเชิงระบบดังกล่าวเอื้อต่อการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ที่บูรณาการการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ยกระดับการศึกษาให้มีคุณภาพเท่าเทียม และทั่วถึง พร้อมทั้งสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่คำนึงถึงทุนมนุษย์ ปัจจัยแวดล้อม และเงื่อนไขสนับสนุน เพื่อแก้ปัญหาในปัจจุบันและยกระดับคุณภาพในระยะยาว (สำนักงานคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561 : 34)

ระบบนิเวศการเรียนรู้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาโดยเน้นให้เกิดความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ และการใช้เทคโนโลยีทั้งในและนอกสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (สุธน วงค์แดง, 2568 : 1-17) แนวคิดนี้สามารถประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา โดยเชื่อมโยงองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ เทคโนโลยี ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน ทรัพยากร หลักสูตร วิธีการจัดการเรียนรู้ และเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อสร้างบริบทการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่นและตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียนในแต่ละช่วงวัยและบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้จึงไม่จำกัดเพียงการปรับสภาพแวดล้อมหรือเทคโนโลยี แต่ครอบคลุมถึงนโยบาย วัฒนธรรมองค์กร แนวปฏิบัติของครู และความร่วมมือจากผู้ปกครองและชุมชน ซึ่งล้วนส่งเสริมการเรียนรู้แบบองค์รวมของผู้เรียน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลสถานศึกษาทั้งหมด 290 แห่ง มีผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 311 คน มีครูและบุคลากรทางการศึกษาจำนวน 2,842 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 3,153 คน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2568 : 19) โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 มีวิสัยทัศน์คือ เป็นองค์กรขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียน ให้มีทักษะในศตวรรษที่ 21 รวมถึง

พันธกิจของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ได้กล่าวถึง การส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงมนุษย์ ส่งเสริม ความเป็นเลิศของผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน พัฒนาคุณภาพผู้เรียน ให้มีสมรรถนะตามหลักสูตรและทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 สร้างโอกาสความเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำให้ผู้เรียนทุกคนได้รับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่างานศึกษาส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ในภาพรวมระดับนโยบาย หรือเน้นเฉพาะองค์ประกอบบางด้าน เช่น เทคโนโลยีการศึกษา หรือการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยยังขาดการศึกษาเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงองค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้ทั้งระบบอย่างเป็นรูปธรรมในบริบทของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะในพื้นที่ต่างจังหวัดที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและความแตกต่างเชิงบริบท นอกจากนี้ ยังพบว่ามีงานวิจัยจำนวนน้อยที่ศึกษาความต้องการจำเป็นควบคู่กับการพัฒนาแนวทางเชิงปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ได้จริง รวมถึงการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางดังกล่าวอย่างเป็นระบบ ยิ่งไปกว่านั้น งานวิจัยที่ผ่านมาโดยส่วนใหญ่ยังขาดการใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในการอธิบายสภาพปัญหาและเสนอแนวทางพัฒนาอย่างรอบด้าน อีกทั้งยังไม่ปรากฏกรอบแนวคิดหรือรูปแบบการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยเฉพาะพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ซึ่งมีลักษณะเฉพาะด้านโครงสร้าง ขนาดสถานศึกษา และบริบททางสังคมวัฒนธรรม ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว โดยการศึกษาสภาพที่เป็นจริง สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้ ควบคู่กับการพัฒนาและประเมินแนวทางเชิงปฏิบัติที่มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในบริบทจริงของสถานศึกษา อันจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่เชิงบูรณาการ และเป็นต้นแบบในการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาในบริบทที่คล้ายคลึงกันต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับสภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็นและความต้องการจำเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1
3. เพื่อประเมินแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

การทบทวนวรรณกรรม

หลักการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับระบบนิเวศการเรียนรู้

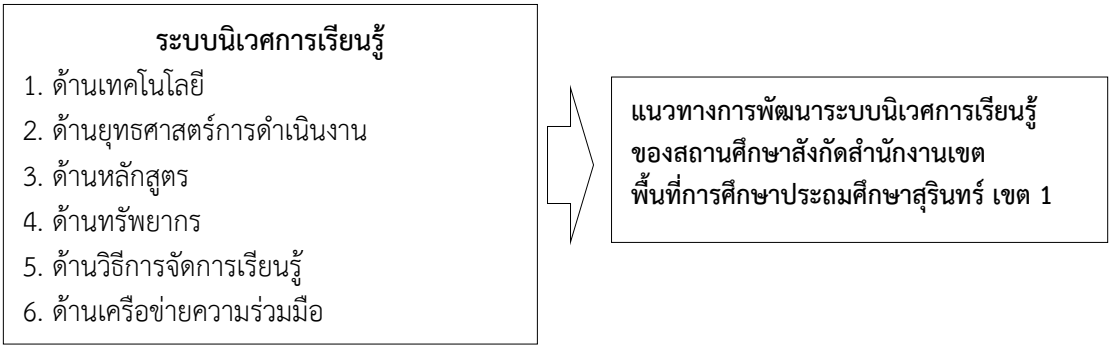
ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา แนวคิดระบบนิเวศการเรียนรู้ได้รับความสนใจและนำมาใช้อย่างแพร่หลายในวงการศึกษา โดยมีรากฐานจากแนวคิดนิเวศวิทยาของ แทนส์เลย์ ระบบนิเวศเป็นความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวม ต่อมา วุฒิชัย ไกรวิเศษ (2566: 67) ได้นำแนวคิดนิเวศวิทยามนุษย์มาอธิบายการเรียนรู้ของมนุษย์ว่าเกิดขึ้นภายใต้ระบบที่ซ้อนกันหลายระดับ ได้แก่ ไมโคร เมโส เอ็กโซ แม็คโคร และโครโน ซึ่งล้วนมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของผู้เรียนในลักษณะองค์รวม โดยแต่ละระบบมีความเชื่อมโยงและส่งผลต่อกัน ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคม นอกจากนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2567: 12-13) เสนอว่า การจัดระบบนิเวศการเรียนรู้มีปัจจัยสนับสนุนการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ที่สำคัญ 6 ด้าน ได้แก่ (1) การเปลี่ยนกรอบแนวคิด (2) ความพร้อมของบุคลากรและองค์กร (3) สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยียุคใหม่ (4) วิธีการเรียนรู้และเนื้อหาการเรียนรู้ (5) วัฒนธรรมการเรียนรู้และยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม และ (6) ความยืดหยุ่นและทางเลือกที่หลากหลาย เป็นฐานของการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ ซึ่งปัจจัยแต่ละด้านจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่

การสังเคราะห์องค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้

ระบบนิเวศการเรียนรู้ประกอบด้วยองค์ประกอบที่เชื่อมโยงและสนับสนุนกันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน โดยสรุปได้ดังนี้ ประการแรก ด้านเทคโนโลยี เป็นการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ สร้างความน่าสนใจและส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก (พชรมน กฤตปพนธนัย, 2568: 52) ประการที่สอง ด้านยุทธศาสตร์การดำเนินงาน เป็นแนวทางหรือแผนงานที่ถูกวางขึ้นอย่างเป็นระบบเพื่อกำหนดทิศทางและวิธีการในการดำเนินงานหรือจัดกิจกรรมต่างๆ (รักษา ทรัพย์ปรเสิรฐ, 2568: 6) ประการที่สาม ด้านหลักสูตร เป็นการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาที่มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน ประการที่สี่ ด้านทรัพยากร เป็นการบริหารจัดการปัจจัยพื้นฐานและทรัพยากรทางการศึกษา โดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุด ประการที่ห้า ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ เป็นกระบวนการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ โดยเน้นการออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการคิดวิเคราะห์ พร้อมทั้งคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2567: 11) และประการที่หก ด้านเครือข่ายความร่วมมือ เป็นภารกิจสำคัญที่สุดในการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ โดยองค์กรหลักจะประสานงานกับพันธมิตรหรือเครือข่าย เพื่อสร้างความร่วมมือในการวางแผนและปฏิบัติการเพื่อจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนตามเป้าหมายขององค์กร (นริศรา ใจคง และสิริกานต์แก้วคงทอง, 2564: 4)

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ผู้วิจัยใช้วิธีบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ สรุปเป็นแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้คือ

ระยะที่ 1 ศึกษาระดับสภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็นและความต้องการจำเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ขั้นตอนที่ 2 ประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อให้ได้องค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็นของระบบนิเวศ การเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยใช้วิธีการสอบถาม กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน โดยมีผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 311 คน และครูผู้สอน จำนวน 2,842 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 3,153 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 343 คน จากการคำนวณโดยใช้สูตรการคำนวณของ Krejcie and Morgan (Krejecie and Morgan, 1970 อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2560) และนำข้อมูลมาวิเคราะห์สภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 และ ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นและจัดเรียงลำดับค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$)

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 ยกร่างแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยผู้วิจัยและขั้นตอนที่ 2 ดำเนินการสนทนากลุ่ม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

จำนวน 10 คน เพื่อตรวจสอบและยืนยันแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 และนำไปวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง กลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ 1) ตัวแทนผู้บริหารในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 จำนวน 1 คน โดยมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้ (1) จบการศึกษาทางด้านการบริหารการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป (2) มีประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษา (3) มีวิทยฐานะตั้งแต่ชำนาญการพิเศษขึ้นไป 2) ตัวแทนศึกษานิเทศก์ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 จำนวน 2 คน โดยมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้ (1) จบการศึกษาทางด้านการบริหารการศึกษาหรือที่เกี่ยวข้องระดับปริญญาโทขึ้นไป (2) มีประสบการณ์ทำงาน ในตำแหน่งศึกษานิเทศก์ (3) มีวิทยฐานะตั้งแต่ชำนาญการพิเศษขึ้นไป 3) ตัวแทนผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน โดยมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้ (1) จบการศึกษาทางด้านการบริหารการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป (2) มีประสบการณ์ด้านบริหารการศึกษา ในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา (3) มีวิทยฐานะตั้งแต่ชำนาญการพิเศษขึ้นไป 4) ตัวแทนทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา จำนวน 1 คน โดยมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้ (1) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป สาขาการบริหารการศึกษาหรือสาขาที่เกี่ยวข้อง (2) มีประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษา หรือการพัฒนาคุณภาพการศึกษา (3) เป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนาสถานศึกษา 5) ตัวแทนครู จำนวน 1 คน โดยมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ ดังนี้ (1) จบการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป สาขาการบริหารการศึกษาหรือสาขาที่เกี่ยวข้อง (2) มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอน ไม่น้อยกว่า 10 ปี (3) เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้หรือการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา (4) วิทยาฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป

ระยะที่ 3 ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 30 ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

1) ผู้วิจัยจัดทำแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา โดยมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

2) นำแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและให้ข้อเสนอแนะ ก่อนปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

3) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) ซึ่งคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญแบบเจาะจงจากผู้มีคุณวุฒิและประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษา การสอน และการนิเทศการศึกษา

4) วิเคราะห์ค่า IOC โดยกำหนดเกณฑ์ตั้งแต่ 0.50–1.00 และคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ได้จำนวน 40 ข้อ

5) นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง

6) ทดลองใช้แบบสอบถาม (Try Out) กับกลุ่มที่มีบริบทใกล้เคียงแต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน

7) วิเคราะห์คุณภาพรายข้อ โดยหาค่าอำนาจจำแนกจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม คัดเลือกข้อที่มีค่า 0.20 ขึ้นไป ได้ 40 ข้อ โดยมีค่าอำนาจจำแนกของสภาพที่เป็นจริงอยู่ระหว่าง 0.35–0.82 และสภาพที่ควรจะเป็นอยู่ระหว่าง 0.75–0.93

8) ตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ได้ค่าเท่ากับ 0.96 ซึ่งอยู่ในระดับสูงและสามารถนำไปใช้ได้

9) ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะ และเสนออาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้งก่อนจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

1) ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากนักวิชาการต่างๆ เกี่ยวกับระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา นำมาเป็นกรอบแนวคิดในสร้างแบบสอบถาม

2) ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการสร้างแบบสอบถาม จากหนังสือพื้นฐานการวิจัยการศึกษา และศึกษาแบบสอบถามงานวิจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องพร้อมกำหนดรูปแบบและขอบเขตของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3) ร่างแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อยและน้อยที่สุด

4) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและให้ข้อเสนอแนะ จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

5) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นและปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้เทคนิคดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย (Index of Item-Objective Congruence: IOC) จำนวน 5 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบและเป็นทางการ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง ครบถ้วน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเริ่มจากการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ ผู้วิจัยได้ขอหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากโครงการบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เพื่อทำหนังสือขอความอนุเคราะห์และขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา ไปยังผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 เพื่อออกหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังสถานศึกษา ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นผู้วิจัยนำส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ พร้อมแบบสอบถามสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 จำนวน 34 โรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 34 คนและครูผู้สอน จำนวน 309 คน รวมจำนวน 343 ชุด โดยผ่านระบบหนังสือรับส่งหนังสือราชการอิเล็กทรอนิกส์ และจัดทำแบบสอบถามในรูปแบบออนไลน์ (Google Form) พร้อมทั้งแนบ QR Code และผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนและความสมบูรณ์ของข้อมูล จากแบบสอบถามก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์และเรียงลำดับค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ 1. นำข้อมูลจากขั้นตอนที่ 3 สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 343 คน มาตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วน ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูล 2. วิเคราะห์ค่าความต้องการจำเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยใช้ดัชนีความสำคัญของลำดับความต้องการจำเป็น และ 3. วิเคราะห์และรวบรวมค่าความต้องการจำเป็น โดยเรียงลำดับค่าความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อยและคัดเลือกประเด็นที่มีค่าความต้องการจำเป็นสูงกว่าค่าเฉลี่ยรวมของแต่ละด้าน เพื่อใช้เป็นกรอบในการยกร่างแนวทางการพัฒนา จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการศึกษาแนวทางการพัฒนา 4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา โดยการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นตามวิธี ($PNI_{modified}$)

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนเกี่ยวกับสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 รายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยรวม

องค์ประกอบ	สภาพที่เป็นจริง			สภาพที่ควรจะเป็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. เทคโนโลยี	3.66	0.66	มาก	4.78	0.42	มากที่สุด
2. ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน	3.59	0.60	มาก	4.71	0.46	มากที่สุด
3. หลักสูตร	3.57	0.60	มาก	4.69	0.47	มากที่สุด
4. ทรัพยากร	3.55	0.58	มาก	4.69	0.46	มากที่สุด
5. วิธีการจัดการเรียนรู้	3.52	0.60	มาก	4.66	0.48	มากที่สุด
6. เครือข่ายความร่วมมือ	3.53	0.58	มาก	4.65	0.48	มากที่สุด
รวม	3.57	0.60	มาก	4.70	0.47	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพที่เป็นอยู่ของระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.57,

S.D. = 0.60) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) ของระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ได้จากการคำนวลตามวิธี Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$) รายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยสภาพที่เป็นจริง (D) ค่าเฉลี่ยสภาพที่ควรจะเป็น (I) ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) และลำดับความต้องการจำเป็น โดยรวมและเป็นรายด้าน

องค์ประกอบระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา	สภาพที่เป็นจริง (D)	สภาพที่ควรจะเป็น (I)	$PNI_{modified}$	ลำดับ
1. เทคโนโลยี	3.66	4.78	0.306	6
2. ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน	3.59	4.71	0.312	5
3. หลักสูตร	3.57	4.69	0.314	4
4. ทรัพยากร	3.55	4.69	0.321	2
5. วิธีการจัดการเรียนรู้	3.52	4.66	0.324	1
6. เครือข่ายความร่วมมือ	3.53	4.65	0.317	3
รวม	3.57	4.70	0.317	-

จากตารางที่ 2 พบว่า ลำดับความต้องการจำเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ทุกด้านมีค่ามากกว่า 0.30 แสดงให้เห็นว่าทุกองค์ประกอบมีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา โดยเรียงลำดับด้านที่มีความต้องการจำเป็นมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ดังนี้ 1) ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ ($PNI_{modified}$ = 0.324) 2) ด้านทรัพยากร ($PNI_{modified}$ = 0.321) 3) ด้านเครือข่ายความร่วมมือ ($PNI_{modified}$ = 0.317) 4) ด้านหลักสูตร ($PNI_{modified}$ = 0.314) 5) ด้านยุทธศาสตร์การดำเนินงาน ($PNI_{modified}$ = 0.312) และ 6) ด้านเทคโนโลยี ($PNI_{modified}$ = 0.306) โดยมีค่า $PNI_{modified}$ รวมเท่ากับ 0.317

แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ในระยะที่ 2 โดยใช้กระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 คน ซึ่งปรากฏในตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

ด้าน	แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา
1. เทคโนโลยี	1) ผู้บริหารส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและแพลตฟอร์มการเรียนรู้ที่หลากหลาย 2) สถานศึกษาบูรณาการแผนพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปี
2. ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน	3) สถานศึกษาพัฒนาระบบกำกับ ติดตาม และประเมินผลอย่างเป็นระบบ 4) ผู้บริหารจัดประชุมร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT) 5) สถานศึกษาจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สอดคล้องกับนโยบายเขตพื้นที่ พร้อมกำหนดวิสัยทัศน์ด้านระบบนิเวศการเรียนรู้อย่างชัดเจน

3. หลักสูตร	6) ส่งเสริมให้ครูพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะและหลักสูตรท้องถิ่น พร้อมใช้การวัดและประเมินผลตามสภาพจริงที่หลากหลาย 7) พัฒนาหลักสูตรโดยบูรณาการ STEM/STEAM ผ่านการออกแบบการเรียนรู้ร่วมกันของครู เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนอย่างรอบด้าน
4. ทรัพยากร	8) ผู้บริหารระดมทรัพยากรโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน 9) พัฒนาระบบบริหารพัสดุและทรัพย์สินด้วยเทคโนโลยี เพื่อความโปร่งใส ตรวจสอบได้ 10) กำหนดระบบตรวจสอบอาคารสถานที่อย่างต่อเนื่อง เพื่อความปลอดภัย11) ผู้บริหารวางแผนอัตรากำลังครูตามบริบทและภาระงานจริง เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ
5. วิธีการจัดการเรียนรู้	12) ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ควบคู่ PLC เพื่อพัฒนาครูและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวก 13) ส่งเสริมการออกแบบการเรียนรู้ตามศักยภาพผู้เรียนรายบุคคล พร้อมพัฒนาทักษะคิดและการวิจัยในชั้นเรียน
6. เครือข่ายความร่วมมือ	14) จัดตั้งเครือข่ายศิษย์เก่าอย่างเป็นระบบ เพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการพัฒนา 15) ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานในพื้นที่และภาคีเครือข่าย เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้ของผู้เรียน 16) ส่งเสริมการทำ MOU และขับเคลื่อน PLC ร่วมกับเครือข่ายภายนอก

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน คือ ตัวแทนผู้บริหารการศึกษา จำนวน 1 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการนิเทศการศึกษา จำนวน 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการศึกษา จำนวน 1 คน คนและตัวแทนครู จำนวน 1 คน โดยผู้วิจัยพบว่า 1) ด้านเทคโนโลยี มี 2 แนวทาง 2) ด้านยุทธศาสตร์การดำเนินงาน มี 3 แนวทาง 3) ด้านหลักสูตร มี 2 แนวทาง 4) ด้านทรัพยากร มี 4 แนวทาง 5) ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ มี 2 แนวทาง และ 6) ด้านเครือข่ายความร่วมมือ มี 3 แนวทาง รวมจำนวนทั้งสิ้น 16 แนวทาง

การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสังเคราะห์ผลการศึกษาในระยะที่ 2 มาสร้างแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา รายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยรวมและรายด้าน

แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1. เทคโนโลยี	4.60	0.49	มากที่สุด	4.63	0.49	มากที่สุด
2. ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน	4.63	0.48	มากที่สุด	4.68	0.47	มากที่สุด

3. หลักสูตร	4.68	0.47	มากที่สุด	4.72	0.45	มากที่สุด
4. ทรัพยากร	4.74	0.46	มากที่สุด	4.79	0.45	มากที่สุด
5. วิธีการจัดการเรียนรู้	4.82	0.39	มากที่สุด	4.85	0.36	มากที่สุด
6. เครือข่ายความร่วมมือ	4.70	0.46	มากที่สุด	4.74	0.44	มากที่สุด
รวม	4.70	0.46	มากที่สุด	4.74	0.45	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ในด้านความเหมาะสมโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$= 4.70, S.D. = 0.46) สำหรับผลการประเมินความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา ในด้านความเป็นไปได้โดยรวมพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.74, S.D. = 0.45) และความเป็นไปได้ ($\bar{X}$ = 4.74) อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาที่สร้างขึ้นมีความสอดคล้องทั้งเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ โดยความเป็นไปได้ที่สูงกว่าเล็กน้อยสะท้อนว่าแนวทางดังกล่าวสามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทของสถานศึกษา จึงถือว่าเป็นผลการประเมินที่เหมาะสมและมีความน่าเชื่อถือ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 สามารถนำสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยมาอภิปรายผล ดังนี้

1. สภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็นและความต้องการจำเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 พบว่า พบว่า สภาพที่เป็นจริงโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.57, S.D. = 0.60) โดยด้านเทคโนโลยีมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านยุทธศาสตร์การดำเนินงาน หลักสูตร ทรัพยากร และเครือข่ายความร่วมมือ ขณะที่ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด แม้อยู่ในระดับมาก ผลดังกล่าวสะท้อนว่าสถานศึกษามีความเข้มแข็งด้านโครงสร้าง การบริหาร และการสนับสนุนเทคโนโลยีซึ่งเป็นฐานสำคัญของระบบนิเวศการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล อย่างไรก็ตาม ค่าเฉลี่ยที่ต่ำกว่าของด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ชี้ให้เห็นช่องว่างระหว่างนโยบายกับการปฏิบัติในชั้นเรียน กล่าวคือ แม้จะมีทรัพยากรและทิศทางที่ชัดเจน แต่การนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญยังไม่เกิดขึ้นเต็มที่ โดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การวิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคล และการออกแบบกิจกรรมที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งอาจเกิดจากข้อจำกัดด้านสมรรถนะครู ภาระงาน และการขาดกลไกพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ รักษา ทรัพย์ประเสริฐ (2567: 101) ที่ พบว่า การบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมากจากการสนับสนุนด้านโครงสร้างและเทคโนโลยี แต่ยังจำเป็นต้องพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียนควบคู่กันไป นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ โสภนา สุดสมบูรณ์ (2566: 56–63) ที่เน้นบทบาทของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ในการพัฒนาครูให้สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างนวัตกรรม และปรับปรุงการ

จัดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง จึงถือเป็นกลไกสำคัญในการลดช่องว่างระหว่างศักยภาพเชิงระบบกับการปฏิบัติจริง

2. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 สะท้อนการพัฒนาเชิงบูรณาการใน 6 ด้านสำคัญที่เชื่อมโยงทั้งเชิงระบบและการปฏิบัติจริงอย่างชัดเจน ได้แก่ 1) ด้านเทคโนโลยี ผู้บริหารส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและพัฒนาศักยภาพครู ควบคู่กับการบรรจุแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ช่วยขยายโอกาสการเรียนรู้และพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกับ วุฒิชัย ไกรวิเศษ (2566: 40–45) 2) ด้านยุทธศาสตร์การดำเนินงาน การมีกลไกกำกับ ติดตาม และบูรณาการแผนกับนโยบาย ช่วยให้การดำเนินงานมีทิศทางและต่อเนื่อง สอดคล้องกับ รัชฎาภรณ์ ซ่ามยอง (2567: 50–55) 3) ด้านหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะและหลักสูตรท้องถิ่นพร้อมการประเมินตามสภาพจริงและบูรณาการ STEM/STEAM ช่วยพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน สอดคล้องกับ ศิริลัดดา แก้วเพชร (2565: 22–28) 4) ด้านทรัพยากร การระดมทรัพยากรโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และการบริหารจัดการอย่างโปร่งใส ช่วยเสริมความยั่งยืนของระบบ สอดคล้องกับ พชรมน กฤตปพนธนัย (2568: 72–78) 5) ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ การส่งเสริม Active Learning ควบคู่ PLC และการออกแบบตามความแตกต่างผู้เรียน เป็นกลไกหลักในการยกระดับคุณภาพผู้เรียน สอดคล้องกับ โสภนา สุดสมบูรณ์ (2566: 60–65) และ 6) ด้านเครือข่ายความร่วมมือ การสร้างเครือข่ายศิษย์เก่าและความร่วมมือผ่าน MOU ช่วยขยายโอกาสการเรียนรู้และเชื่อมโยงผู้เรียนกับบริบท

3. ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.70, S.D. = 0.46) สะท้อนว่าแนวทางมีความสอดคล้องกับบริบทสถานศึกษา ได้รับการยอมรับจากผู้ทรงคุณวุฒิ และสามารถนำไปใช้ได้จริง ผลลัพธ์ดังกล่าวแสดงถึงคุณภาพของกระบวนการวิจัยที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การศึกษาสภาพที่เป็นจริง สภาพที่พึงประสงค์ การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น และการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ส่งผลให้แนวทางมีความครอบคลุม ตรงประเด็น และตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่ในเชิงวิชาการ ผลการประเมินระดับมากที่สุดสะท้อนทั้งความตรงเชิงเนื้อหาและความเป็นไปได้เชิงบริบท กล่าวคือ แนวทางมีความถูกต้องตามหลักการและสามารถปรับใช้ได้เหมาะสมกับทรัพยากรบุคลากร และโครงสร้างการบริหารของสถานศึกษา อีกทั้งการยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิหลายภาคส่วนยังช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและศักยภาพในการขยายผล ทั้งนี้ ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริลัดดา แก้วเพชร (2565: 120–128) และรัชฎาภรณ์ ซ่ามยอง (2567: 95–102) ที่พบว่า แนวทางหรือรูปแบบที่พัฒนาจากข้อมูลเชิงประจักษ์และผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญอย่างเป็นระบบมีความเหมาะสม มีคุณภาพ และสามารถนำไปใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า “แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1” โดยสามารถสังเคราะห์เป็นแนวทางใหม่ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากแผนภาพที่ 1 พบว่า “แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1” มิใช่การพัฒนาแบบแยกส่วน แต่เป็นการดำเนินงานเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยง 6 องค์ประกอบ ได้แก่ เทคโนโลยี ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน หลักสูตร ทรัพยากร วิธีการจัดการเรียนรู้ และเครือข่ายความร่วมมือ โดยสังเคราะห์เป็นแนวทาง ดังนี้ 1) ด้านเทคโนโลยี (2 แนวทาง) ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและแพลตฟอร์มที่หลากหลายเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเองและทักษะศตวรรษที่ 21 พร้อมทั้งวางแผนและจัดสรรงบประมาณด้านเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่องในแผนปฏิบัติการ 2) ด้านยุทธศาสตร์การดำเนินงาน (3 แนวทาง) พัฒนาระบบกำกับติดตาม และประเมินผลอย่างเป็นระบบ จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาบนฐานการวิเคราะห์ SWOT ร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และกำหนดวิสัยทัศน์การขับเคลื่อนที่สอดคล้องนโยบายต้นสังกัด 3) ด้านหลักสูตร (2 แนวทาง) ส่งเสริมการออกแบบหลักสูตรฐานสมรรถนะและหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องบริบทผู้เรียน พร้อมบูรณาการแนวคิด STEM/STEAM อย่างเป็นระบบ 4) ด้านทรัพยากร (4 แนวทาง) ระดมทรัพยากรโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน พัฒนาระบบบริหารพัสดุและทรัพย์สิน กำกับตรวจสอบอาคารสถานที่อย่างต่อเนื่อง และวางแผนอัตรากำลังครูตามบริบทและภาระงานจริง 5) ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ (2 แนวทาง) ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ควบคู่ PLC และพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับศักยภาพและความสนใจของผู้เรียน และ 6) ด้าน

เครือข่ายความร่วมมือ (3 แนวทาง) สร้างเครือข่ายศิษย์เก่า ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและชุมชนทุกภาคส่วน และจัดทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) อย่างเป็นระบบ

สรุป

การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาเป็นกระบวนการเชิงระบบที่ต้องบูรณาการองค์ประกอบสำคัญ 6 ด้านเข้าด้วยกันอย่างสมดุลและสัมพันธ์กัน โดยมีสาระสำคัญดังนี้ 1) ด้านเทคโนโลยี เทคโนโลยีเป็นกลไกขับเคลื่อนหลักของระบบนิเวศการเรียนรู้ ช่วยเชื่อมโยงข้อมูล สนับสนุนการบริหารจัดการ และพัฒนาการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและทันสมัย 2) ด้านยุทธศาสตร์การดำเนินงาน ยุทธศาสตร์ทำหน้าที่กำหนดทิศทางการพัฒนา โดยเน้นการวางแผนอย่างเป็นระบบ การมีส่วนร่วม และการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการตัดสินใจ 3) ด้านหลักสูตร หลักสูตรเป็นแกนกลางของการเรียนรู้ ควรมุ่งเน้นสมรรถนะของผู้เรียน มีความยืดหยุ่น และเชื่อมโยงกับบริบทของชุมชนและทักษะในศตวรรษที่ 21 4) ด้านทรัพยากร ทรัพยากรเป็นทุนสำคัญในการพัฒนา ครอบคลุมทั้งบุคลากร งบประมาณ เทคโนโลยี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งต้องบริหารอย่างคุ้มค่าและโปร่งใส 5) ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ใช้รูปแบบ Active Learning และการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาทักษะการคิดและการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 6) ด้านเครือข่ายความร่วมมือ เครือข่ายเป็นพลังขับเคลื่อนร่วม โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของระบบนิเวศการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ควรกำหนดนโยบายการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม โดยบูรณาการทั้งด้านกายภาพ ดิจิทัล และสังคมแห่งการเรียนรู้ พร้อมทั้งจัดให้มีระบบติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

2) ควรส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณ ทรัพยากร และโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเพียงพอและทั่วถึง เพื่อรองรับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) สถานศึกษาควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการออกแบบและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน รวมถึงพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ เช่น ห้องเรียนอัจฉริยะ แหล่งเรียนรู้ดิจิทัล และแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างรอบด้าน

2) ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการกำหนดแผนพัฒนาเพื่อพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ โดยกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด และแนวทางดำเนินงานที่ชัดเจน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษาอื่น เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับบริบทที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

2) ควรพัฒนารูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนาเพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมกับระดับและสังกัดของสถานศึกษาที่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). *แผนปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา พ.ศ. 2564*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

ธนิกานต์ ศรีจันทร์ และ เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร. (2566). ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี กับการพัฒนาประเทศไทย. *วารสารการพัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่, 8*(1), 413-435.

นริศรา ใจคง และสิริกานต์ แก้วคงทอง. (2564). *นิเวศการเรียนรู้: เรื่องเก่าบนวิถีใหม่*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พชรมน กฤตปพนธนัย. (2568). *แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นผู้ประกอบการดิจิทัลของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

รักษา ทรัพย์ประเสริฐ และคณะ. (2568). แนวทางการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ 7 ของโรงเรียนในกลุ่มสันติสุข จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารพุทธอาเซียนศึกษา, 10*(1), 1-13.

รัชฎาภรณ์ ซ่ามยอง. (2567). *แนวทางการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้สู่ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์*. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

วุฒิชัย ไกรวิเศษ. (2566). *นวัตกรรมการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาตามแนวคิดนวัตกรพลิกผัน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

ศิริลัดดา แก้วเพชร. (2565). *รูปแบบการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3*. ชัยภูมิ: มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2567). *ระบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อการศึกษายุคใหม่*. กรุงเทพฯ: สกศ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2568). *ข้อมูลพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1*. สุรินทร์: สพป.สุรินทร์ เขต 1.

สุธน วงค์แดง. (2568). ระบบนิเวศการเรียนรู้สู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต. *สักทอง : วารสารมนุษย์และสังคมศาสตร์ (สทมส.), 31*(3), 1-17.

โสภนา สุดสมบูรณ์. (2566). *การจัดการเรียนรู้กับความสมดุลของระบบนิเวศการเรียนรู้และวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดการเรียนรู้เรื่องการแปรรูปข้าวพื้นบ้าน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเมืองจันทร์วิทยาคม

A STUDY ON THE INTEGRATION OF LOCAL WISDOM IN TEACHING AND LEARNING MANAGEMENT OF TRADITIONAL RICE PROCESSING FOR GRADE 12 STUDENT AT MUEANGCHANWITTAYAKHOM SCHOOL

ธันยพงศ์ สารรัตน์[1] และธนพล ป้องแก้ว[2]
Thanyaphong Sararat[1] and Thanapon Pongkaew[2]
มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ[1-2]
Sisaket Rajabhat University[1-2]
E-mail: thanyapong.s@sskru.ac.th[1]

ได้รับบทความ: 11 พฤษภาคม 2569; **แก้ไขบทความ**: 23 มิถุนายน 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 24 มิถุนายน 2569

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้เรื่องการแปรรูปข้าวพื้นบ้านสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเมืองจันทร์วิทยาคม และ 2) ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนในการจัดการเรียนรู้เรื่องการแปรรูปข้าวพื้นบ้าน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนเมืองจันทร์วิทยาคม จำนวน 36 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จำนวน 6 แผน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงาน และแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน วิเคราะห์โดยการหาค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะการปฏิบัติงานและชิ้นงานอยู่ในระดับดีมากในค่าร้อยละ 89.19 และ 2) ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการแปรรูปข้าวพื้นบ้านอยู่ในระดับเห็นด้วยมากในค่าเฉลี่ย 89.19

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การแปรรูปข้าวพื้นบ้าน, การจัดการเรียนรู้

Abstract

This study aimed to: (1) investigate the effects of integrating local wisdom into learning management on the topic of traditional rice processing for Grade 12 students, MueangChan Wittayakhom School and (2) examine students' opinions toward the learning activities on traditional rice processing. The sample consisted of 36 Grade 12/1 students enrolled in the second semester of the 2025 academic year

at Muang Chan Wittayakhom School, selected through purposive sampling. The research instruments included six learning activity plans, an achievement test, a practical skills assessment form, and a student opinion questionnaire. Data were analyzed using percentage statistics. The findings revealed that: (1) students achieved a very good level of learning outcomes in terms of knowledge and understanding, practical skills, and work products, with a percentage score of 89.19%; and (2) students expressed a high level of agreement toward the learning activities based on local wisdom concerning traditional rice processing, with an average score of 89.19%.

Keywords: local wisdom, traditional rice processing, learning management

บทนำ

จากสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้มีโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น ทั้งด้านความเจริญทางวัตถุ ระบบข้อมูล ข่าวสารและสารสนเทศต่างๆ การรวบรวมข้อมูลตลอดจนการนำเสนอข้อมูลและการนำข้อมูลไปใช้พัฒนาสังคมให้มีสภาพเศรษฐกิจที่ดีขึ้น (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2560: 22) แต่ดูเหมือนว่ายิ่งมีความเจริญทางด้านวัตถุมากๆ สังคมส่วนใหญ่มักจะมองข้ามสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวหรือสิ่งที่เป็นทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งเป็นลักษณะที่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลง เจตคติ ความเชื่อ ค่านิยมของตน และทำให้เกิดช่องว่างทางสังคม (ประภัสสร บุญประเสริฐ, 2568: 13) เมื่อมองย้อนกลับไปดูพัฒนาการของสังคมในอดีต ซึ่งเป็นพื้นฐานของสังคมปัจจุบันพบว่า สังคมไทยมีลักษณะเฉพาะตัว เป็นสังคมที่ดำรงดุลยภาพระหว่างความเจริญทางวัตถุและความเจริญทางจิตใจไว้บนพื้นฐานความเชื่อและศาสนธรรม (คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544: 115) ดังนั้นถึงแม้ว่าสภาพเศรษฐกิจส่วนรวมดีขึ้น แต่ความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศก็ยังคงพบปัญหาหลายประการดังเช่นประเทศอุตสาหกรรมใหม่หลายๆ ประเทศกำลังประสบอยู่ แนวทางแก้ปัญหาแนวทางหนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคมดังกล่าว คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาจะเป็นเครื่องมือให้ประชาชนมีจิตสำนึกที่ดี ตระหนักในความสำคัญและความจำเป็นของการอยู่ร่วมกัน ดังนั้นการศึกษาจึงเน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัว และสภาพชีวิตจริงมากที่สุด เพราะจะได้เป็นประสบการณ์นำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตจริง (วิภาพรรณ พินลา และวิภาดา พินลา, 2560: 63-64)

การศึกษาในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้สอดคล้องกับสภาพดังกล่าว โดยการปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นศาสตร์ที่เป็นความรู้ ความจริง เป็นการเน้นกระบวนการเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนากระบวนการคิด มีการวางแผนและปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง (พิมพันธ์ เตชะคุปต์ และพเยาว์ สันติสุข, 2559: 125) และสอดคล้องกับสิริยุพิน ศุภ์ธนัชภัคชนา (2565) ที่ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ของนักเรียนมีส่วนเกี่ยวข้องสอดคล้องกับวิถีชีวิต สภาพเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละท้องถิ่นน้อย แต่มุ่งเน้นเนื้อหาสาระ ทฤษฎี เป็นสำคัญ ไม่ได้ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา พัฒนา และมีทักษะในการทำงานและค่านิยมที่ดีงาม สถานศึกษามีส่วนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการ

ประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหา เป็นการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานผ่านสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ อำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้โดยการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561: 69) เพื่อประสบการณ์ที่จะได้กับประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการต่างๆ ซึ่งในท้องถิ่นอำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ ผู้เรียนยังไม่เข้าใจถึงเรื่องราวของภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติเท่าที่ควร และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับต่ำในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รายวิชาประวัติศาสตร์ไทย ม.4-6

จากเหตุผลดังกล่าวคณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในกลุ่มสาระประวัติศาสตร์ เรื่อง การแปรรูปข้าวพื้นบ้านศรีสะเกษ เป็นสบู่ก้อนสมุนไพรจากผงข้าวเหนียวดำลืมผัวและชาข้าวเหนียวดำลืมผัว ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 5 การสร้างสรรค์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น และยังช่วยส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมในการดำรงชีวิตจากอดีตจนถึงปัจจุบัน และเรียนรู้จากกลุ่มสโมสรนักศึกษาคณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ที่ศึกษาข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องข้าวด้วยกระบวนการวิศวกรสังคมในพื้นที่อำเภอห้วยทับทัน และอำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ ที่มาร่วมให้ความรู้ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ โดยคณะผู้วิจัยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาการจัดกระบวนการเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้ของแผนการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว ซึ่งเนื้อหาของแผนการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว จะมีการจัดทำให้เกิดการเชื่อมโยง สอดคล้องและสัมพันธ์กันในลักษณะของการบูรณาการ เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ หรือเป็นผลผลิตของทางจังหวัด โดยโรงเรียนในจังหวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนรู้ มีการมอบหมายงานกิจกรรมให้นักเรียนนักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงทั้งในโรงเรียนและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ติดตาม สังเกต และประเมินผลการเรียนรู้ ท้องถิ่นเป็นศูนย์กลางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่นักเรียน โดยนำนักเรียนไปศึกษาจากแหล่งความรู้ในท้องถิ่น จากนั้นโรงเรียนและท้องถิ่นต้องประสานให้เกิดกระบวนการการเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและท้องถิ่น (อัจฉรา ภาณุรัตน์, 2554: 17) ดังนั้น แผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง การแปรรูปข้าวพื้นบ้านจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ สำหรับจะนำไปใช้ในสถานการณ์การเรียนรู้ได้ทันที โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของผู้เรียนเองเพื่อที่จะสามารถวิเคราะห์สภาพปัญหาและสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ความภาคภูมิใจในทรัพยากรธรรมชาติ และความรักความผูกพันต่อท้องถิ่น และการศึกษาครั้งนี้ยังช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาพื้นบ้านให้คงอยู่ทั่วไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้เรื่องการแปรรูปข้าวพื้นบ้าน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนในการจัดการเรียนรู้เรื่องการแปรรูปข้าวพื้นบ้าน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หมายถึง การสั่งสมประสบการณ์ของชุมชนและเป็นประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษที่มีความรู้และจากสถาบันต่างๆ มากมาย ซึ่งมีอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม มาเกี่ยวข้องอยู่ด้วย ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่มีมานาน มีการปฏิบัติโดยผู้คนในชุมชนนั้นๆ การศึกษาในระยะแรกๆ เป็นเรื่องของวัฒนธรรมในชุมชน เรื่องการพึ่งพาตนเองของชาวบ้าน ต่อมาได้มีการศึกษากว้างขึ้นในลักษณะของนักปราชญ์ชาวบ้าน ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจและได้รับการรื้อฟื้นและเผยแพร่มากขึ้น (เบญจวรรณ นาราสัจจ์, 2554: 91) นอกจากนี้ยังมีองค์ความรู้เกี่ยวกับข้าวพื้นบ้านที่เป็นการแปรรูปข้าวเหนียวดำลืมผัวเป็นผลิตภัณฑ์สบู่ก้อนและชา รวมถึงหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เน้นการศึกษาชุมชนเป็นฐาน โดยบูรณาการกับเนื้อหาสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (พิชาติ แก้วพวง, 2564: 91)

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้เรื่องการแปรรุปข้าวพื้นบ้านของท้องถิ่นศรีสะเกษ พบว่าไม่มีผู้ทำการศึกษา แต่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอน เช่น งานของนิวัฒน์ วิยะ (2567: 32) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาแผนการสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพโดยเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมืองลำพูน ปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนดีขึ้น ประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนอยู่ในเกณฑ์ดี ทักษะการปฏิบัติงานของนักเรียนผ่านเกณฑ์การประเมินและนักเรียนมีความคิดเห็นในทางที่ดีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เช่นเดียวกับงานของวิยดา อุ่นอ่อน (2565: 25) ที่ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ โดยเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมกับแหล่งวิทยาการในชุมชน จะมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์หลังการสอนสูงกล่าคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนการสอน ซึ่งจากผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี และการถ่ายทอดความรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการเผยแพร่ความรู้เหล่านี้โดยโรงเรียนและชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องในการประสานงาน กระบวนการถ่ายทอด ทั้งยังมีการอนุรักษ์และเผยแพร่ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมที่ดีงามต่อผู้ที่ได้รับความรู้นี้ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาวิธีการวิจัยเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ศึกษาในครั้งนี้ รวมถึงการสืบค้นเอกสารเกี่ยวกับความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า ภูมิปัญยาท้องถิ่นเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของชุมชน และเป็นประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษที่มีความรู้และจากสถาบันต่างๆ มากมาย ซึ่งมีอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี

และวัฒนธรรมมาเกี่ยวข้องอยู่ด้วย ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่มีมานาน มีการปฏิบัติโดยผู้คนในชุมชนนั้น การศึกษาในระยะแรกๆ เป็นเรื่องของวัฒนธรรมในชุมชน เรื่องการพึ่งพาตนเองของชาวบ้าน ต่อมาได้ศึกษากว้างขึ้นในลักษณะของนักปราชญ์ชาวบ้าน ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจ และได้รับการรื้อฟื้นเผยแพร่มากขึ้น (ดนัย ไชยโยธา, 2548: 98) ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของเบญจวรรณ นาราสัจจ์ (2554: 15) เรื่อง “ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาอีสาน” ที่ได้ให้ความหมายว่า พื้นเพรากฐานของความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งประกอบด้วยลักษณะที่เป็นนามธรรมอันเป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องเดียวกัน การเกิด แก่ เจ็บ ตาย และคุณค่า ความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน และส่วนที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับเรื่องเฉพาะด้านต่างๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี และเชื่อมโยงกับกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา ซึ่งดนัย ไชยโยธา (2550) ได้กล่าวถึงกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาไว้ว่า ชาวบ้านทุกหมู่เหล่าได้ใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้ประสบการณ์เพื่อการดำรงชีพมาโดยตลอด และถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งตลอดมาด้วยวิธีการต่างๆ ที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาศัยศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อผีสางต่างๆ รวมทั้งความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดเรียนรู้สืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษในอดีตถึงลูกหลานในปัจจุบัน รวมถึงศึกษาหลักสูตรขั้นพื้นฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระประวัติศาสตร์ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 การวัดและการประเมินผล การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 รวมถึงแผนการจัดการเรียนรู้โดยชวลิต ชูกำแพง (2546: 111) ในเรื่องการวิจัยหลักสูตรและการสอน ได้กล่าวถึงว่า แผนการจัดการเรียนรู้ คือ การสร้างแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้สื่อ อุปกรณ์การสอน การวัดผล ประเมินผล เพื่อใช้ในการสอนทุกกลุ่มสาระ โดยการกำหนดแผนการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เนื้อหา สภาพและความพร้อมของผู้เรียน ซึ่งการจัดทำแผนหรือการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ เป็นการสร้างและปรับปรุงหลักสูตรขึ้นมาใหม่ หรือที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นกว่าเดิม และเป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้หลักสูตรสัมพันธ์กับสถานการณ์ในปัจจุบันมากที่สุด โดยคำนึงถึงจุดหมาย เนื้อหา การนำไปใช้และการประเมินผล (พิชาติ แก้วพวง, 2564: 178) ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ทำให้ได้แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการจัดการเรียนรู้ในแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพของท้องถิ่นและได้แนวทางในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 72 คน ปีการศึกษา 2/2568 ของโรงเรียนเมืองจันทร์วิทยาคม อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/1ปีการศึกษา 2/2568 ของโรงเรียนเมืองจันทร์วิทยาคม อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 36 คน ได้มาโดยวิธีการแบบเจาะจง

เนื้อหา ได้แก่ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม วิชาประวัติศาสตร์ไทยหน่วยที่ 5 การสร้างสรรค์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เรื่อง การแปรรูปข้าวพื้นบ้าน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้

1.ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนบ้านปราสาท อำเภอห้วยทับทัน และชุมชนบ้านเมืองจันทร์อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

2.ความหมาย ความสำคัญของข้าวพื้นบ้านในท้องถิ่น

3.ประโยชน์ของข้าวพื้นบ้านในท้องถิ่น

4.การขยายพันธุ์ การปลูก และการดูแลรักษาข้าวพื้นบ้าน

5.การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวพื้นบ้าน : สบู่ก้อนจากผงข้าวเหนียวดำลืมผัว

6.การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวพื้นบ้าน : ชาข้าวเหนียวดำลืมผัว

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1.แผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รายวิชาพื้นฐานประวัติศาสตร์ไทย ม.4-6 เรื่องการแปรรูปข้าวพื้นบ้านจำนวน 6 แผน รวมทั้งสิ้นใช้เวลา 13 ชั่วโมง

2.แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การแปรรูปข้าวพื้นบ้าน เป็นแบบทดสอบแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

3.แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงาน ซึ่งมีคะแนน 4 ระดับให้ประเมิน

4.แบบประเมินผลชิ้นงานนักเรียนในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าวพื้นบ้าน โดยมีการประเมินคุณภาพของชิ้นงาน รวมทั้งหมด 5 ข้อ ซึ่งแต่ละข้อจะมีคะแนน 4 ระดับ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567: 25-26)

5.แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแบบเลือกตอบ โดยมีการประเมินความคิดเห็นทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการสอน และด้านผลที่ได้รับ มีทั้งหมด 15 ข้อ ซึ่งแต่ละข้อจะมีคะแนน 5 ระดับในการประเมิน

ส่วนขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือนั้น จะเริ่มจากการสร้างแผน โดยอิงจากหลักสูตร 2551 วิเคราะห์หลักสูตร ประเด็นเนื้อหา จัดทำเป็นแผนได้ 6 แผน 13 ชั่วโมง ร่วมกับข้อมูลการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาสโมสรนักศึกษาคณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ที่ได้จากการศึกษาพื้นที่ด้วยกระบวนการวิศวกรสังคม

จากนั้นได้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจ และทดลองใช้กับนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6/2 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างของโรงเรียนเมืองจันทร์วิทยาคม จำนวน 36 คน เพื่อหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข และนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ส่วนแบบทดสอบได้ทำการศึกษา ค้นคว้า เอกสาร ตำรา สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นข้อสอบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก ให้ครอบคลุมเนื้อหาจำนวน 30 ข้อ และนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจ ทดลองใช้กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/2 โรงเรียนเมืองจันทร์วิทยาคม จำนวน 36 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาประสิทธิภาพของแบบทดสอบแล้วนำไปปรับปรุง และนำแบบทดสอบไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ส่วนแบบประเมินทักษะการปฏิบัติงาน และแบบประเมินชิ้นงานก็ดำเนินการในลักษณะเดียวกัน ส่วนแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญา ได้มีการกำหนดหัวข้อของแบบสอบถามที่ต้องการประเมินหรือสอบถามความคิดเห็น แบ่งเป็นทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหา 4 ข้อ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ 5 ข้อ ด้านสื่อการสอน 4 ข้อ และด้านผลที่ได้รับ 3 ข้อ รวมทั้งหมด 16 ข้อ ซึ่งแต่ละข้อจะมีคะแนน 5 ระดับในผลการประเมิน และมีวิธีการเช่นเดียวกันกับการใช้เครื่องมืออื่นๆ

ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลจะเริ่มจากการนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้จัดการเรียนรู้ จำนวน6 แผนการเรียนรู้ ใช้เวลาทั้งหมด 13 ชั่วโมง ซึ่งในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6 จะมีการประเมินทักษะการปฏิบัติงานและประเมินชิ้นงาน โดยใช้แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงานและแบบประเมินชิ้นงานการแปรรูปข้าวพื้นบ้านที่ผู้ศึกษาได้สร้างขึ้น เมื่อสอนครบทุกแผนแล้ว นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน 30 ข้อ และตอบแบบสอบถามความคิดเห็น

จากนั้นเข้าสู่การวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำคะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบคะแนนจากการประเมินทักษะการปฏิบัติงานและคะแนนจากการประเมินชิ้นงานของนักเรียนแต่ละคนมารวมกันแล้วคำนวณเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ นำมาเทียบกับเกณฑ์ของ สพฐ. (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567: 9) โดยร้อยละ 80 ขึ้นไปคือดีมาก ต่ำกว่า 50 คือ ควรแก้ไข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567: 79) และข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน นำมาหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเป็นรายข้อแล้วเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมาย โดย 4.50-5.00 คือเห็นด้วยทั้งหมด และ 1.00-1.49 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538: 91)

ผลการวิจัย

การพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการแปรรูปข้าวพื้นบ้านสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเมืองจันทร์วิทยาคม โดยผู้ศึกษาได้สร้างแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการแปรรูปข้าวพื้นบ้านสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รายวิชาพื้นฐานประวัติศาสตร์ ม.4-6 โดยเริ่มจากการศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรการสอน วิธีการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ และองค์ความรู้ และตัวอย่างการเขียนแผนจากกลุ่มนักศึกษาสโมสรนักศึกษา คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ ในพื้นที่อำเภอห้วยทับทัน และอำเภอเมืองจันทร์ในการแปรรูปสบู่ก้อนจากผงข้าวเหนียวดำลืมผัวและการแปรรูปชาจากผงข้าวเหนียวดำลืมผัว ตลอดจนปรึกษาหารือวางแผนกับปราชญ์ท้องถิ่น และนำข้อมูลที่ได้มาสร้างแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการแปรรูปข้าวพื้นบ้าน จำนวน 6 แผน ใช้เวลาทั้งหมด 13 ชั่วโมง

แผนการจัดการเรียนรู้ที่	เรื่อง	เวลาเรียน/ชั่วโมง
1	ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนบ้านปราสาท อำเภอห้วยทับทัน และชุมชนบ้านเมืองจันทร์ อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ	1
2	ความหมาย ความสำคัญของข้าวพื้นบ้านในท้องถิ่น	2
3	ประโยชน์ของข้าวพื้นบ้านในท้องถิ่น	2
4	การขยายพันธุ์ การปลูก และการดูแลรักษาข้าวพื้นบ้าน	2
5	การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวพื้นบ้าน : สบู่	3

	ก้อนจากผงข้าวเหนียวดำลืมผัว	
6	การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวพื้นบ้าน : ชาข้าวเหนียวดำลืมผัว	3

โดยแต่ละแผนการจัดกิจกรรมเรียนรู้จะมีกิจกรรมที่หลากหลาย เน้นการปฏิบัติจริง เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองตามความถนัด และความสนใจ อาศัยหลักกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการแปรรูปข้าวพื้นบ้าน ซึ่งนักเรียนจะต้องวางแผนการปฏิบัติงาน ลงมือปฏิบัติงานและนำเสนอผลงาน โดยมีครูเป็นผู้คอยให้คำปรึกษาในระหว่างเรียนและนอกเวลาเรียน โดยอิงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง เช่น ส 4.3 ม.4-6/5 วางแผนกำหนดแนวทางและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมไทย (ณรงค์ พ่วงพิศ และวุฒิชัย มูลศิลป์, 2551: 141) ที่มีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านทักษะกระบวนการทำงาน และการจัดการความรู้ ได้การทำงานเป็นกลุ่ม แสวงหาและวิเคราะห์สาระการเรียนรู้แกนกลาง เช่น สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย วิถีชีวิตของคนไทยในสมัยต่างๆ การสืบทอดและเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทย แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย ทำให้ผู้เรียนได้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดศรีสะเกษ เรียนรู้ภูมิปัญญา เห็นคุณค่า เรียนรู้เกี่ยวกับพันธุ์ข้าวเหนียวดำลิมผัวและการแปรรูปเป็นสบู่จากผงข้าวเหนียวดำลิมผัว โดยเริ่มจาก 1) ละลายกลีเซอรีน (10 นาทีแล้วแต่สภาพอากาศ 2) ใส่ข้าวเหนียวดำลืมผัว (10 วินาที) 3) ใส่น้ำหอมเล็กน้อย (10 วินาที) 4) เทใส่พิมพ์และรอแข็ง (15 นาที) แล้วแต่สภาพอากาศ และแกะออกจากพิมพ์ ส่วนขั้นตอนการแปรรูปชาข้าวเหนียวดำลืมผัวนั้นจะเริ่มจากการ 1) นำข้าวเหนียวดำมาคั่วในหม้อดิน (10 นาที) 2) หลังจากคั่วเสร็จแล้วนำมาใส่แก้วชาจนมีกลิ่นหอม 3) กดน้ำร้อนใส่ 4) เทใส่แก้ว 3 นาที 5) เติมน้ำมะนาว (1 นาที) และ 6) เติมน้ำแข็ง จากนั้นได้ให้ผู้เรียนเรียนรู้พื้นที่ปลูกข้าวของชุมชนผ่านการลงพื้นที่ เชิญนักศึกษาสโมสรนักศึกษาคณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ มาให้ความรู้เพิ่มเติม ดังกล่าวมีการจัดกระบวนการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบที่หลากหลาย เน้นการฝึกปฏิบัติ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง อาศัยหลักกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งนักเรียนมีการวางแผนปฏิบัติงาน ลงมือปฏิบัติงาน และนำเสนอผลงานโดยมีครู ปราชญ์ท้องถิ่น และนักศึกษารุ่นพี่สโมสรนักศึกษาเป็นผู้คอยให้คำปรึกษาในระหว่างเรียนและนอกเวลาเรียน ส่วนสื่อและแหล่งเรียนรู้ มีการใช้สื่อหลากหลายในรูปแบบออนไซต์ ออนไลน์ รูปภาพ กระดาษปรู๊ฟ จากนั้นมีการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ ใช้กระบวนการวัดผลประเมินผลที่หลากหลายตามสภาพจริง ตรวจสอบพฤติกรรมการเรียนรู้ได้ตรงตามจุดประสงค์ ได้แก่ การสังเกต ความสนใจ การตอบคำถาม การมีส่วนร่วม การอภิปราย ทักษะการปฏิบัติตนและประเมินชิ้นงาน จากนั้นนำแผนไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไข โดยมีข้อเสนอแนะคือ ปรับสาระสำคัญและเนื้อหาใบความรู้ในแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความกระชับและชัดเจนขึ้น ปรับจุดประสงค์การเรียนรู้ให้ครอบคลุมเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ควรเน้นให้นักเรียนได้ศึกษาแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น จากนั้นนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปทดลอง

ใช้กับนักเรียน ม.6 เพื่อหาข้อบกพร่องและได้ปรับปรุงแผนฯ ดังนี้ โดยทำให้เนื้อหาเข้าใจง่ายมากขึ้น เพิ่มกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น เพิ่มการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านเพิ่มเติม และศึกษาผ่านระบบออนไลน์ ภาพถ่ายทางอากาศ เพื่อเร้าความสนใจของผู้เรียน อีกทั้งเพื่อเพิ่มเทคนิคในการศึกษาค้นคว้าที่น่าสนใจ และยังเป็นการพัฒนาทักษะการใช้สื่อสารสนเทศแก่นักเรียนอีกด้วย โดยกระบวนการพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการแปรรูปข้าวพื้นบ้านที่กล่าวมา จึงได้แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน ซึ่งสามารถที่จะนำไปใช้ในการสอนของนักเรียน ม.6 ได้อย่างเหมาะสม นักเรียนเกิดการเรียนรู้ และมีทักษะกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ ตลอดจนชิ้นงานที่สร้างขึ้นมามีคุณภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ตั้งไว้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการแปรรูปข้าวพื้นบ้าน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้ความเข้าใจด้านทักษะการปฏิบัติงานและชิ้นงานพบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้ความเข้าใจทักษะการปฏิบัติงานและชิ้นงาน มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 89.19 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ระดับดีมาก

วัตถุประสงค์ที่ 2 ความคิดเห็นของนักเรียนในการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการแปรรูปข้าวพื้นบ้าน

ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการแปรรูปข้าวพื้นบ้าน โดยความคิดเห็นของนักเรียนอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.12) โดยนักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน สามารถเพื่อหารายได้ระหว่างเรียน ($\bar{x}$ = 4.38) นักเรียนรู้จักวิธีใช้เครื่องมือในการปฏิบัติงาน ($\bar{x}$ = 4.30) และนักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมแบบปราชญ์ท้องถิ่น ($\bar{x}$ = 4.26) นอกนั้นอยู่ในระดับมากทุกเรื่อง และ S.D. = 0.74 อยู่ในเกณฑ์มาก

ส่วนการวิเคราะห์ความคิดเห็นทั่วไปของนักเรียนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการแปรรูปข้าวพื้นบ้านได้ผลดังนี้ โดยในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นักเรียนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ได้เรียนรู้ถึงเรื่องราวของบริบทท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นรอบชุมชนของตนเอง ซึ่งเป็นเรื่องที่ตนเองไม่เคยสนใจมากก่อน ทำให้ได้รับความรู้เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งได้รับความสนุกสนาน ความคิดสร้างสรรค์ และได้รู้จักศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นมากขึ้น ส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง และยังสามารถนำความรู้ไปต่อยอดให้คนรุ่นหลังได้อีก นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ค้นคว้าและฝึกการปฏิบัติจริง และนักเรียนยังได้นำความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อีกด้วย

ภาพที่ 2 ตัวอย่างผลงานนักเรียน

อภิปรายผลการวิจัย

1) จากผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่า นักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะการปฏิบัติงานและขั้นตอนอยู่ในระดับดีมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าจากแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นได้รับการพัฒนาจนมีคุณภาพ โดยมีขั้นตอนการสร้างอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการศึกษาวิเคราะห์มาตรฐานสาระการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง จุดประสงค์การเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล ตลอดจนการหาประสิทธิภาพของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ ที่ปรึกษาวิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิประจำงานวิจัย และมีการทำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไปทดลองใช้ก่อน แล้วนำมาปรับปรุงก่อนที่จะนำมาใช้สอนจริง ทำให้กิจกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ มีการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ช่วยให้ผู้เรียนสนใจและตั้งเรียนเป็นอย่างดี สอดคล้องกับข้อเสนอของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2567: 21) ที่ว่า การมีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกายและสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และ

ความสามารถของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ ควรใช้รูปแบบที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง และการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้แบบร่วมมือ เช่น การเรียนรู้ตามธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ และสัมพันธ์กับที่พิชาติ แก้วพวง (2564: 93) เสนอว่า การนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะทำให้การเรียนรู้มีความหมายต่อผู้เรียน ทำให้ปราชญ์ท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจในการให้ความรู้แก่ลูกหลานของตน และสอดคล้องกับข้อเสนอของวิภาพรรณ พินลา และวิภาดา พินลา (2560: 45) ที่ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องให้ความสำคัญต่อผลการเรียนรู้ที่มีลักษณะเป็นเชิงบูรณาการ ครอบคลุมเนื้อหาสาระและประสบการณ์ ไม่ใช่มีแต่เนื้อหาอย่างเดียว เน้นการจัดเนื้อหาให้ออกมาในรูปของประสบการณ์ เนื้อหาสาระที่จะให้เรียนต้องอยู่ในกลุ่มหรือประเภทเดียวกัน และต้องแน่ใจว่าผลการเรียนรู้ต้องตรงกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้ เน้นการฝึกปฏิบัติในสาระการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น สนองความอยากรู้อยากเห็นที่เป็นแรงกระตุ้นทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเต็มที่ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีสื่อทันสมัย ใช้สื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่น สื่อที่ใช้ในการประกอบอาชีพประจำวัน สื่อทีเป็นนวัตกรรมใหม่ มีการวัดประเมินผลที่ชัดเจน

2) จากผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่า ความคิดเห็นของนักเรียนหลังเสร็จสิ้นการเรียนรู้พบว่าผู้เรียนเห็นด้วยในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาที่นักเรียนได้เรียนรู้เป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว ตลอดจนในขณะเรียนนักเรียนมีความสนุกสนานเพลิดเพลินและสนใจบทเรียนเป็นพิเศษ จึงทำให้นักเรียนมีความเห็นในทางที่ดี เห็นความสำคัญและภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน สอดคล้องกับงานวิจัยของหัทยา เจียมศักดิ์ (2539) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องหัตถกรรมในท้องถิ่นชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ของอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด นักเรียนมีพฤติกรรมทางการเรียนอยู่ในระดับดี และมีความพึงพอใจในการเรียน นอกจากนี้ ท้องถิ่นยังต้องการให้จัดการเรียนการสอนเรื่องเครื่องปั้นดินเผาเพราะเป็นงานหัตถกรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น เช่นเดียวกันกับงานของดารา เอียน และคณะ (2568: 157-166) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาบทเรียนออนไลน์เรื่องวัฒนธรรมไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่การพัฒนาบทเรียนออนไลน์เรื่องวัฒนธรรมไทย มีค่าประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ผลสัมฤทธ์ทางการเรียนหลังใช้ชุดการสอนและการสอนแบบร่วมมือสูงกว่าก่อนเรียน

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาครั้งนี้จะเห็นได้ว่า ผลจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้เรื่องการแปรรูปข้าวพื้นบ้าน ส่งผลให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานและมีทักษะและกระบวนการในการปฏิบัติงานโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น นอกจากจะช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้แก่นักเรียนแล้วยังสามารถสนองตอบต่อความต้องการของชุมชนในการปลูกฝังจิตสำนึกเรื่องความรักความภูมิใจในท้องถิ่น ทำให้นักเรียนรู้จักท้องถิ่นของตนเองอย่างแท้จริง สามารถพัฒนาชีวิต พัฒนาครอบครัวและท้องถิ่น ทั้งยังสามารถอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันมีค่าให้คงอยู่ต่อไป

ภาพที่ 3 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

การศึกษาครั้งนี้พบว่า แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการแปรรูปข้าวพื้นบ้านที่เหมาะสมกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 6 แผน ใช้เวลารวมทั้งสิ้น 13 ชั่วโมง ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะการปฏิบัติงาน และชิ้นงานอยู่ในระดับดีมาก ตลอดจนความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการแปรรูปข้าวพื้นบ้านอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ในประเด็นของวิชาสังคมศึกษา ที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ในรายกรณีและชุมชนเป็นฐาน อันเป็นการปลุกจิตสำนึกเรื่องความภาคภูมิใจในท้องถิ่นให้กับนักเรียน ทำให้นักเรียนมีค่านิยมที่ดี สามารถพัฒนาชีวิต ครอบครัวและท้องถิ่น ทั้งยังสามารถอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอันมีคุณค่าให้คงอยู่สืบไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

ในการจัดแผนกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ครูผู้สอนต้องมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เป็นไปตามระบบขั้นตอนอย่างสอดคล้องกัน ในขั้นตอนของการประเมินผลด้านทักษะการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความหลากหลายในการประเมิน จึงควรให้โอกาสนักเรียนและเพื่อนร่วมชั้นให้ได้มีโอกาสประเมินกันเองร่วมกับครูผู้สอนและวิทยากรด้วย บางกิจกรรมอาจมีการเพิ่มเวลาเพื่อให้โอกาสนักเรียนได้ฝึกปฏิบัติมากยิ่งขึ้น และสถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรนำผลของการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินนโยบายเพื่อให้ครูได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนอกเหนือจากข้าวพื้นบ้าน หรืออาจใช้ข้าวพื้นบ้านพันธุ์อื่นๆ นอกจากข้าวเหนียวดำลืมผัวในกลุ่มสาระและระดับอื่นๆ และควรมีการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการศึกษาให้หลากหลายมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาทักษะนักศึกษาด้วยกระบวนการวิศวกรสังคมของสโมสรนักศึกษาคณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ปีงบประมาณ 2568 ในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยทับทัน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ ขอบพระคุณทางคณะผู้บริหารของคณะฯ และนักศึกษาที่ดำเนินกิจกรรมจนสำเร็จลุล่วงจนสามารถทำให้พัฒนาจนกลายเป็นบทความชิ้นนี้ได้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2544). *มนุษย์กับสังคม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2560). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชวลิต ชูกำแพง. (2546). *การวิจัยหลักสูตรและการสอน.* มหาสารคาม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ณรงค์ พ่วงพิศ และ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2551). *หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานประวัติศาสตร์ไทย ม.4-6.* กรุงเทพฯ: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ (อจท.) จำกัด.

ดนัย ไชยโยธา. (2548). *ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย.* กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

_____. (2550). *อารยธรรมไทย.* กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

ดารา เอียน และคณะ. (2568). การพัฒนาบทเรียนออนไลน์เรื่องวัฒนธรรมไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. *วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์, 12*(11), 157-166.

นิวัฒน์ วิยะ. (2567). *การพัฒนาแผนการสอนกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพโดยเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น.* (การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เบญจวรรณ นาราสัจจ์. (2554). *ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาอีสาน.* ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ประภัสสร บุญประเสริฐ. (2568). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พิชาติ แก้วพวง. (2564). *ศาสตร์การสอนสังคมศึกษา.* กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการฝึกหัดครูมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

พิมพันธ์ เตชะคุปต์ และ พเยาว์ ยินดีสุข. (2559). *การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*.กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. (2538). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา.* กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.

วิภาพรรณ พินลา และ วิภาดา พินลา. (2560). *การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิยดา อุ่นอ่อน. (2565). *ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้โดยเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับแหล่งวิทยาการในชุมชน.* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2567). *การวัดและประเมินผลการเรียนรู้.*กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สิริยุพิน ศุภ์ธนัชภัคชนา. (2565). *ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 : การออกแบบการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้.* ชลบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยบูรพา.

หัทยา เจียมศักดิ์. (2539). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องหัตถกรรมในท้องถิ่นชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ของอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อัจฉรา ภาณุรัตน์. (2554). *เอกสารคำสอน : ท้องถิ่นศึกษา.* สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ เพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

LEARNING MANAGEMENT MODEL USING THE HISTORICAL METHOD TO ENHANCE HISTORICAL LITERACY OF GRADE 10 STUDENTS

ธันยพงศ์ สารรัตน์[1]และธนพล ป้องแก้ว[2]
Thanyaphong Sararat[1] and Thanapon Pongkaew[2]
มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ[1-2]
Sisaket Rajabhat University[1-2]
E-mail: thanyapong.s@sskru.ac.th[1]

ได้รับบทความ: 24 พฤษภาคม 2569; **แก้ไขบทความ**: 23 มิถุนายน 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 24 มิถุนายน 2569

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง กับการส่งเสริมการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบวิธีการทางประวัติศาสตร์ เพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์ และ 2) เปรียบเทียบความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์ผ่านการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์ก่อนและหลังเรียน โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบวิธีการทางประวัติศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 45 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่มโดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยการใช้กระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนความรู้เรื่องพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง กับการส่งเสริมการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย และ 3) แบบวัดความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์ผ่านการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์ และสถิติทดสอบค่า t-test แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test dependent) ผลการศึกษาพบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 2) ความสามารถในเรื่องความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์ผ่านการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์ของนักเรียนหลังเรียนโดยใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบวิธีการทางประวัติศาสตร์สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : กระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์, ความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์, ความสามารถในการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์, การจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์

Abstract

This study aimed to: 1) compare students' learning achievement on the topic of the royal duties of Her Majesty Queen Sirikit the Queen Mother and the promotion of Thai wisdom and culture through the historical method instructional approach in order to enhance historical literacy, and 2) compare students' historical literacy through historical reasoning before and after learning using the historical method instructional process. The sample group consisted of 45 Grade 10 students studying in the second semester of the 2025 academic year at Sisaket Wittayalai School, selected through cluster random sampling using the classroom as the sampling unit. The research instruments included: 1) lesson plans based on the historical method learning process, 2) a learning achievement test on the royal duties of Her Majesty Queen Sirikit the Queen Mother and the promotion of Thai wisdom and culture, and 3) a historical literacy assessment through historical reasoning. The data were analyzed using a dependent t-test. The findings revealed that: 1) the post-learning achievement scores of Grades 10 students taught through the historical method instructional process were significantly higher than the pre-learning scores at the .05 level, and 2) the students' historical literacy and historical reasoning abilities after learning through the historical method instructional process were higher than before learning scores at the .05 level.

Keywords: Historical Method Learning Process, Historical Literacy, Historical Reasoning Ability, History Learning Management.

บทนำ

ในปัจจุบันสังคมไทยก้าวสู่ยุคโลกาภิวัตน์อย่างเต็มตัว ซึ่งระบบการศึกษาของไทยล้วนแล้วแต่ได้รับการปรับปรุง เช่น การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ เพื่อให้เหมาะสมในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน และเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน พัฒนาผู้เรียนให้ทันโลกทันสมัย เกิดสมรรถนะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติตนและปฏิบัติงานต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและประสบความสำเร็จต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งเสริมการศึกษาที่มีคุณภาพ (วิจารณ์ พานิช, 2560: 29) และเชื่อมโยงสู่การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ในที่สุด (สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2568: 27) ซึ่งทักษะที่จำเป็นและสำคัญสำหรับเด็กและเยาวชนในยุคใหม่คือ "ความฉลาดรู้ทางสังคมและวัฒนธรรม" โดยเฉพาะการรับรู้และเข้าใจประวัติศาสตร์และที่มาของสังคมวัฒนธรรม (สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2567: 27) และกล่าวจำเพาะเจาะจงย่อยลงมาได้อีกคือ "ความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์ (Historical Literacy)" คือ ความรู้ความเข้าใจในความเป็นมาของเหตุการณ์และสังคมสามารถเชื่อมโยงบริบทของมนุษยชาติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม เชื่อมโยงอดีต

ต่อเนื่องถึงปัจจุบัน โดยถือเป็นบทเรียนที่นำมาใช้ในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงทางสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ศึกษาและหาข้อสรุปมาใช้ประโยชน์ได้ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2562: 139)

ประวัติศาสตร์ หมายถึง เรื่องที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ เวลา หรือประสบการณ์ทั้งมวลของมนุษยชาติในอดีต (แถมสุข นุ่มนนท์, 2550: 12) ซึ่งในแนวทางการศึกษาเรื่องอดีตของ “คน” หรือ “มนุษย์” นั้น ศาสตร์สาขาอื่นๆ ได้ทำการศึกษาเช่นกัน เช่น รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ แต่การศึกษาอดีตของมนุษย์ที่เป็นลักษณะของการศึกษาประวัติศาสตร์มีลักษณะเฉพาะซึ่งอาจสรุปได้คือ ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องเกี่ยวกับอดีตของสังคมมนุษย์หรือมนุษย์จำนวนมาก ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องเกี่ยวกับมิติของเวลา ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องของการบรรยายและอธิบาย ประวัติศาสตร์ให้ความสำคัญแก่การใช้หลักฐานชั้นต้น และประวัติศาสตร์ไม่มีทฤษฎี (Theory) (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, 2542: 2-4)

การเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในประเทศไทยในทุกระดับ ถือว่าได้ยังไม่เชื่อมโยงกับปรัชญาการศึกษาประวัติศาสตร์ และวัตถุประสงค์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ที่ควรฝึกให้ผู้เรียนคิดหาเหตุผลเชื่อมโยงข้อมูลหลักฐานต่างๆ ตลอดจนปลูกฝังมโนทัศน์และวิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเหตุการณ์ในอดีต ปัจจุบัน หรือคาดการณ์อนาคต แทนที่แบบเดิมที่มุ่งเน้นการปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยม การจดจำเนื้อหาที่ส่งผลให้เกิดการวัดประเมินผลผู้เรียน เป็นการวัดความจำจนทำให้ผู้เรียนมีทัศนคติเชิงลบต่อการศึกษาประวัติศาสตร์และไม่บรรลุผลสัมฤทธิ์ที่คาดหวังด้านการคิดตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาประวัติศาสตร์ (เฉลิม มลิลา นิติเขตต์ปรีชา, 2559: 46) ซึ่งครูผู้สอนประวัติศาสตร์จึงควรมีการจัดกิจกรรมที่เสร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ในการใช้เหตุผลในการค้นคว้าหาความรู้หรือหาความจริงโดยตัวมนุษย์เอง จึงจะสามารถพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และใช้กระบวนการเรียนรู้ด้วยการเชื่อมโยงอดีตเพื่อให้เข้าใจเหตุการณ์ในปัจจุบัน ปลูกฝังค่านิยมจิตสำนึกความเป็นไทยและความเข้าใจอันดีต่อความแตกต่างและความหลากหลายของกลุ่มคน สร้างเสริมลักษณะความใฝ่เรียนรู้ ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ และความเป็นเหตุเป็นผลให้ให้เกิดในตัวผู้เรียน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2558: 4, 21) ซึ่งการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์ คือ ความสามารถในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดในการอธิบายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โดยการถามที่นำไปสู่การวิเคราะห์สาเหตุและผลที่ตามมาจากการเลือกใช้และอ้างอิงข้อมูลหลักฐาน เป็นกระบวนการค้นหาผลสรุปในงานค้นคว้าของนักประวัติศาสตร์ที่เกิดจากการวิจัยเอกสารและหลักฐานอื่นๆ มาประกอบเพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ทางประวัติศาสตร์ อันอยู่บนพื้นฐานของการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมเอามาอย่างเป็นระบบ โดยกระบวนการเรียนการสอนแบบวิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งถือเป็นนวัตกรรมการศึกษา (Educational Innovation) ที่เป็นการนำเอาสิ่งใหม่เข้ามาใช้ในการศึกษา ทั้งเทคนิควิธีการสอนแบบใหม่ สื่อการเรียนการสอนแบบใหม่ หรือยังใช้ไม่แพร่หลาย หรือแบบเดิมแต่เปลี่ยนกลุ่มตัวอย่างหรือประชากรใหม่ ซึ่งนวัตกรรมจะช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิผลสูงกว่าเดิม (จุฬารัตน์ บุษบงก์, 2556: 9)

ซึ่งผู้วิจัยพบว่า ผู้เรียนในวัย 15-16 ปี ผู้เรียนจะสนใจเรื่องราวที่เป็นความจริง ซึ่งถือได้ว่ามีความสำคัญ ผู้เรียนในวัยนี้จะมีความสนใจในการค้นหาอัตลักษณ์ของตน ทั้งนี้พวกเขาต้องการที่จะได้ยินและมุ่งเน้นความสนใจไปที่เรื่องราวหรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์หรือบทบาทของบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ที่เป็นความจริง โดยถือเป็นช่วงวัยที่ควรพัฒนาทักษะกระบวนการทางประวัติศาสตร์ต่างๆ ที่เป็นพื้นฐานของการทำวิจัยทางประวัติศาสตร์ในระดับอุดมศึกษาต่อไป (อดิศร ศักดิ์สูง, 2547: 48) ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงนำมาเชื่อมโยงกับมาตรฐานการเรียนรู้ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ เรื่อง วิธีการทางประวัติศาสตร์ (ส 4.1/ม.4-6/2 : สร้างองค์ความรู้ใหม่ทางประวัติศาสตร์โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ โดยกำหนดตัวชี้วัดเป็นช่วงชั้นว่า ในระดับช่วงชั้น ม.4-6 โดยต้องวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมไทยซึ่งมีผลต่อสังคมไทยในยุคปัจจุบัน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551: 91 และ ณรงค์ พ่วงพิศ และวุฒิชัย มูลศิลป์, 2551: 19, 141) ซึ่งในที่นี้เน้นการศึกษาเรื่องราวของบุคคลที่มีบทบาทในการส่งเสริมการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยซึ่งมีผลต่อสังคมไทยปัจจุบันผ่านพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เพื่อแสดงความจงรักภักดี น้อมรำลึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและแสดงความอาลัยแด่พระองค์ท่าน และสอดรับกับพระบรมราโชบายด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในประเด็นความมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง มีความรู้ความเข้าใจต่อชาติบ้านเมือง มั่นคงในสถาบันพระมหากษัตริย์ (พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2562: 3) โดยระบุทักษะการคิดที่สำคัญดังนี้ 1) ทักษะการสำรวจค้นหา 2) ทักษะการวิเคราะห์ 3) ทักษะการสังเคราะห์ และ 4) ทักษะการให้เหตุผล (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551: 25 และ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2558: 61) ผ่านองค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน คือ 1) ตัวอย่างการตั้งคำถามว่า สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงมีพระราชกรณียกิจในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยอย่างไร เพราะเหตุใดสมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวงจึงทรงมีบทบาทในด้านการสร้างสรรค์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย 2) เปรียบเทียบและตีความความจารกหลักฐานประเภทต่างๆ ทั้งชั้นต้น ชั้นรอง เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษรที่เกี่ยวเนื่องกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในสมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง 3) วิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุ ความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์ สู่การสรุปผล ซึ่งถึงแม้ว่าประวัติศาสตร์เป็นเรื่องเกี่ยวกับอดีตของสังคมมนุษย์หรือมนุษย์จำนวนมาก แต่บางครั้งอาจเป็นเรื่องของมนุษย์น้อยคน หรือเป็นเรื่องของมนุษย์เพียงคนเดียวก็ได้ ถ้ามนุษย์น้อยคนหรือเพียงคนเดียวก่อให้เกิดผลต่อมนุษย์ส่วนใหญ่ (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, 2542: 2) ซึ่งการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง นั้น ยังไม่เป็นที่รับรู้มากนักสำหรับคนรุ่นใหม่ในท้องถิ่น และผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในประเด็นนี้ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ดังนั้น การศึกษาพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง จึงเป็นการศึกษาทางประวัติศาสตร์ได้ โดยจากข้อมูลดังกล่าวพบว่า เนื้อหาและกระบวนการดังกล่าวมีความสอดคล้องกับผู้เขียนในช่วงวัย 16-17 ปี ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะเลือกกระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบวิธีการทางประวัติศาสตร์มาเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่

4 เพราะวิธีการทางประวัติศาสตร์เป็นวิธีวิจัยเอกสารและหลักฐานอื่นๆ ที่เป็นระบบ เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ทางประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของการวิเคราะห์ข้อมูลที่ค้นคว้าอย่างน่าเชื่อถือ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการสอบก่อนและหลังเรียนโดยใช้กระบวนการเรียนการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง พระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง กับการส่งเสริมการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

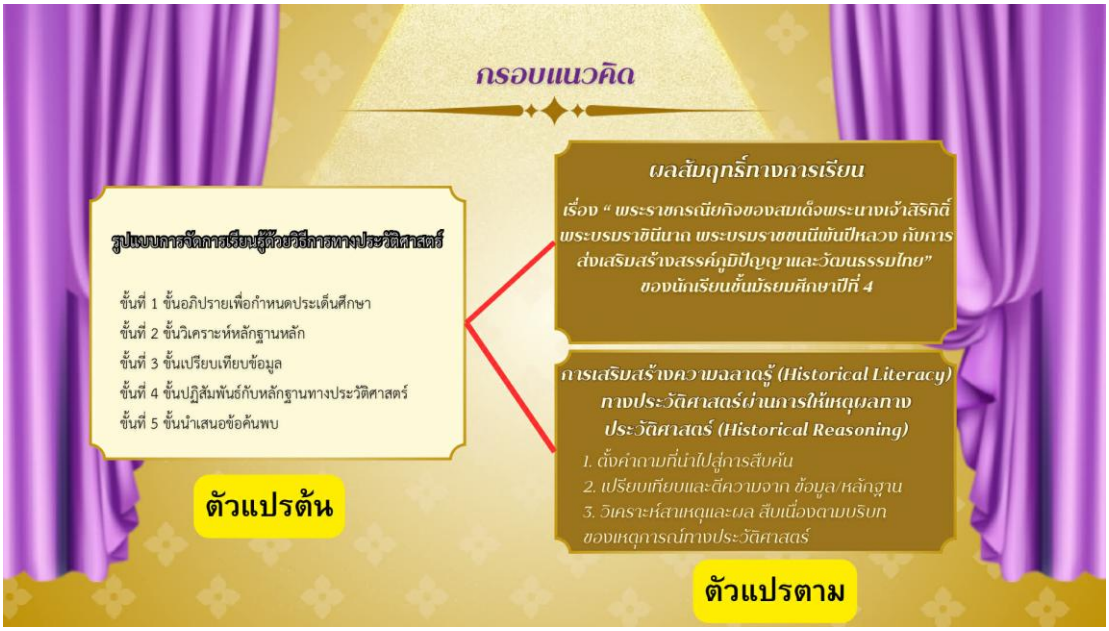
2. เพื่อเปรียบเทียบความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์ผ่านการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์ก่อนและหลังเรียน โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบวิธีการทางประวัติศาสตร์

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง คือ แนวคคิดการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ที่ต้องมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูทำหน้าที่เป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดทักษะในการแสวงหาความรู้ และสรุปความรู้ได้ด้วยตนเอง มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่าความคิดสร้างสรรค์ โดยครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้วิธีการและเทคนิคที่หลากหลาย นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง (เฉลิม มลิลา นิติเขตต์ปรีชา, 2559: 91) อันส่งผลให้เกิดการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์ ที่หมายถึง ความสามารถในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดในการอธิบายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โดยการถามที่นำไปสู่การวิเคราะห์สาเหตุและผลที่ตามมาจากการเลือกใช้และอ้างอิงข้อมูลหลักฐาน (พิชาติ แก้วพวง, 2564: 135) ซึ่งส่งผลให้เกิดความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์ Historical Literacy) คือความสามารถในการเข้าใจ วิเคราะห์และรู้เท่าทันเรื่องราวในอดีตอย่างมีเหตุผล โดยไม่ใช้วิธีการท่องจำ แต่เป็นการใช้ทักษะของนักประวัติศาสตร์เพื่อสืบค้นข้อเท็จจริง ตรวจสอบหลักฐาน และเชื่อมโยงอดีต เข้าใจปัจจุบันอย่างเป็นระบบ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2562: 13-14) และจากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ไม่พบงานวิจัยที่ทำการศึกษาในเรื่องดังกล่าวโดยตรง แต่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่นงานของณรงค์ฤทธิ์ ศักดิ์แสน (2560) ทำการวิจัยเรื่อง “ผลของการใช้กระบวนการเรียนการสอนแดคีร์ที่มีต่อการเข้าถึงความรู้สึกทางประวัติศาสตร์ และเจตคติต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4” งานของอานนท์ เพ็ชรเกลี้ยง (2564) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ผลการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์เรื่องพัฒนาการของอาณาจักรอยุธยาที่มีต่อความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนกระทุ่มแบน“วิเศษสมุทคุณ” จังหวัดสมุทรสาคร” และงานของอนุชิดา สุระมิตร และคณะ (2568) เรื่อง “รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยปราสาทศรีพฤทเธศวรเป็นฐานเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ทางวัฒนธรรมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในจังหวัดศรีสะเกษ” ซึ่งให้ความรู้เรื่องการพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุนี้

คณะผู้วิจัยจึงศึกษาวิธีการวิจัย เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ศึกษาในการวิจัยในชั้นเรียนครั้งนี้ ซึ่งการศึกษางานวิจัยข้างต้น สรุปได้ว่ากระบวนการสร้างองค์ความรู้เป็นสิ่งที่พัฒนาได้ โดยมีปัจจัยสำคัญหลายประการที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาความสามารถในการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยขั้นตอน 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นอภิปรายเพื่อกำหนดประเด็นศึกษา 2) ขั้นวิเคราะห์หลักฐานหลัก 3) ขั้นเปรียบเทียบข้อมูล 4) ขั้นปฏิสัมพันธ์กับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และ 5) ขั้นนำเสนอข้อค้นพบ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ให้นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติในการศึกษาข้อมูล และสร้างเหตุผลทางประวัติศาสตร์

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้แบบแผนวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) แบบกลุ่มเดียวมีการทดสอบก่อนและสอบหลัง (The one group pretest-posttest design เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้พระราชกรณียกิจของสมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวงของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยกระบวนการเรียนการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

มัธยมศึกษา เขต 28 และ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 677 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/2 โรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย ที่กำลังเรียนอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 45 คน ได้มาด้วยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยวิธีการจับสลากโดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

เนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเนื้อหาในสาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ สาระที่ 4 มาตรฐานที่ 4.1 ตัวชี้วัดที่ 2 มาตรฐานที่ 4.3 ตัวชี้วัดที่ 3 และ 5 หน่วยการเรียนรู้เรื่อง การสร้างสรรค์วัฒนธรรรมและภูมิปัญญาไทย จำนวน 3 หน่วย ตามรายละเอียด ดังนี้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ปัจจัยและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง กับการส่งเสริมการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยที่มีผลต่อสังคมไทยปัจจุบัน จำนวน 4 ชั่วโมง

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ตัวอย่างการสร้างสรรค์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยจากพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง จำนวน 4 ชั่วโมง

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ตัวอย่างการสร้างสรรค์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษจากพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงจำนวน 4 ชั่วโมง

พื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ โรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ

ด้านเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 โดยใช้เวลาทดลองจำนวน 12 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 12 ชั่วโมง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเรียนการสอนแบบวิธีการทางประวัติศาสตร์ 5 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวงกับการสร้างสรรค์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 1 ฉบับ (Pretest-Posttest) เป็นแบบทดสอบแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ใช้วัดก่อนเรียนและหลังเรียน แบบวัดความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์ผ่านความสามารถในการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์เรื่อง พระราชกรณียกิจของสมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวงกับการสร้างสรรค์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เป็นแบบทดสอบแบบอัตนัย จำนวน 1 ฉบับ ซึ่งกำหนดเกณฑ์การตรวจให้คะแนนรายข้อ (Rubric Scoring) 3 ระดับ ใช้วัดก่อนเรียนและหลัง

เรียน และคณะผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์แนวทางการวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์ จากแนวคิดของนักวิชาการ ได้แก่ พิชาติ แก้วพวง (2563) อดิศร ศักดิ์สูง (2552) และทวีศิลป์ สืบวัฒนะ (2542) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ ขั้นที่ 1 ตั้งคำถามสำคัญที่นำสู่การสืบค้นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ขั้นที่ 2 เปรียบเทียบและตีความเรื่องราวทางประวัติศาสตร์จากแหล่งข้อมูล/หลักฐาน ขั้นที่ 3 วิเคราะห์สาเหตุและผลสืบเนื่องตามบริบทเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อใช้เป็นข้อมูลและแนวทางในการดำเนินการวิจัยดังนี้ สู่การการสร้างและพัฒนาแผนการสอนประวัติศาสตร์โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ จากนั้นนำแผนการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน คือ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหา ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดการเรียนรู้ และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการวัดและประเมินผล เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม ความถูกต้องทางภาษา และความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence หรือ IOC) ซึ่งแผนการจัดการเรียนรู้ได้ค่า 1.00

จากนั้นนำแผนการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านได้ตรวจสอบมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะเพื่อให้แผนการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และนำไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย ที่เรียนวิชาประวัติศาสตร์ และกำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 โดยไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างและปรับปรุงแก้ไข จากนั้นนำแผนการจัดการเรียนรู้โดยกระบวนการเรียนการสอนแบบวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยโดยทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งการสร้างและพัฒนาแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการสร้างและพัฒนาแบบวัดความสามารถการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์ล้วนแล้วแต่ได้มีการดำเนินการในลักษณะเดียวกัน โดยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (IOC ระดับ 1.00) ค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.35-0.50 และตรวจสอบค่าอำนาจจำแนกของข้อสอบ (r) พบว่ามีค่าอยู่ระหว่าง 0.20-0.39 ส่วนแบบวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์ (IOC ระดับ 1.00) ค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.40-0.49 และตรวจสอบค่าอำนาจจำแนกของข้อสอบ (r) พบว่ามีค่าอยู่ระหว่าง 0.30-0.39 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.88 มีค่าระดับความเชื่อสูงมาก มีการนำไปใช้ได้ดีมาก

จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 โดยวิธีการดำเนินการทดลอง และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย (M) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และสถิติทดสอบค่าที แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test dependent)

1.2 การวิเคราะห์ศึกษาความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์ผ่านความสามารถการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยการจัดกระบวนการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ โดยใช้ค่าเฉลี่ย (M) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และสถิติทดสอบค่าที แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test dependent) โดยวิคราะห์ตามวัตถุประสงค์รายข้อ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้กระบวนการเรียนการสอนโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์เรื่องพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง กับการส่งเสริมการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ด้วยแบบทดสอบวัดความรู้เรื่องพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง กับการส่งเสริมการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย โดยทดสอบก่อนและหลังเรียน โดยใช้การสอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/2 ปรากฏผลดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการสอบก่อนและหลังเรียนโดยใช้กระบวนการเรียนการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์เรื่องพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง กับการส่งเสริมการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ผลการเรียนรู้	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย (M)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	t	Sig*
ก่อนเรียน	45	30	12.78	.498	-1.071	.002*
หลังเรียน	45	30	16.27	.523		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์เรื่องพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง กับการส่งเสริมการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัยข้อ 1 ที่กำหนดไว้ โดยคะแนนเฉลี่ยหลังจากการใช้กระบวนการเรียนการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการใช้กระบวนการเรียนการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ (M=16.27 และ S.D.=0.52) และก่อนการใช้กระบวนการเรียนการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ (M=12.78 และ S.D.=0.49)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความสามารถของความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์ในการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์ก่อนเรียนการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ตารางที่ 2 แสดงผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความสามารถของความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์ผ่านการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์ผ่านความสามารถในการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย (M)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	t	Sig*
ก่อนเรียน	45	9	3.76	0.86	17.44	.000*
หลังเรียน	45	9	7.24	1.0		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่าเฉลี่ยของความสามารถเรื่องความฉลาดรู้ในการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบวิธีการทางประวัติศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังกล่าวมีความฉลาดรู้ คือ ความรู้ความเข้าใจสู่การให้เหตุผลเชิงประวัติศาสตร์ เห็นความสำคัญของพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง กับการส่งเสริมการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย ที่มีต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดศรีสะเกษ

อภิปรายผลการวิจัย

1.ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่ช่วยเสริมสร้างความฉลาดรู้ผ่านความสามารถในการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1 เป็นผลสืบเนื่องมากจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ ถือเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการเรียนรู้ไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งเห็นได้จากการที่นักเรียนสามารถกำหนดคำถามสำคัญ ตั้งสมมติฐาน วิเคราะห์เปรียบเทียบ ตีความหลักฐาน และเชื่อมโยงข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับขอบเขตของความฉลาดรู้ในเรื่องวัฒนธรรมและพหุลักษณะความฉลาดรู้ในเรื่องของวัฒนธรรมและเกี่ยวกับวัฒนธรรมความเชื่อต่างๆ ในเรื่องศาสนา ความดีงาม ที่เด็กไทยรุ่นใหม่ต้องเผชิญ และต้องสามารถรู้เท่าทันรวมถึงพหุวัฒนธรรมด้วย (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2563: 1-7) และสอดคล้องกับที่เฉลิมศักดิ์ มลิลา นิติเขตปรีชา (2560) ที่เสนอไว้ว่า การสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้พัฒนาทักษะการคิดทางประวัติศาสตร์ของนักเรียนด้วยกระบวนการเรียนการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ มีความเชื่อมโยงกับการพัฒนานักเรียนให้เกิดกระบวนการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์ ดังจะเห็นได้จากกระบวนการเรียนการสอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นอภิปรายเพื่อกำหนดประเด็นศึกษา เป็นการอภิปราย

เกี่ยวกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่จะนำไปสู่การกำหนดคำถามสำคัญ และการศึกษาสาระเพื่อนำไปสู่การศึกษาหลักฐานเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่นักเรียนต้องศึกษาและตรวจสอบ สอดคล้องกับการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์ในการถามโดยผู้สอนและนักเรียนมีแนวทางในการถามและวิธีหารหาคำตอบโดยการอภิปราย วิเคราะห์หลักฐานสามารถเลือกใช้และเปรียบเทียบแหล่งข้อมูลเพื่อทำการยืนยันหลักฐาน การปฏิสัมพันธ์กับหลักฐานและการนำเสนอข้อมูล พร้อมทั้งทำการวิเคราะห์บริบทและอธิบายสาเหตุและผลสืบเนื่องเนื่องที่ตามมาในเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ รวมถึงการจัดการเรียนรู้ในสาระใกล้เคียงกับประวัติศาสตร์ เช่นงานของเสาวลักษณ์ สุขปิดา และคณะ (2567) เรื่อง “การจัดการเรียนรู้เรื่องเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กระบวนการสอนทางภูมิศาสตร์ร่วมกับการใช้แอฟพลิเคชั่นควิซ (Quizizz)” ที่ใช้รูปแบบการนำเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ เป็นวิทยาการที่สำคัญในการเรียนรู้เรื่องภูมิศาสตร์ เพราะสามารถช่วยสร้างองค์ความรู้ความเข้าใจ อธิบายการใช้เหตุผล อันนำไปสู่การใช้ในการพัฒนาการคิดวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ ความเชื่อมโยง และเปรียบเทียบทางภูมิศาสตร์ โดยผ่านการวิเคราะห์ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศและสามารถนำมาประกอบการวางแผน หรือสามารถนำมาทำการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว อีกทั้งตัวชี้วัดสาระประวัติศาสตร์ในมาตรฐาน ส 4.1 : เข้าใจความหมายความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ โดยเน้นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางประวัติศาสตร์ โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ และมาตรฐาน 4.2 : เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบันในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น โดย ม.4-6 ในเรื่องวิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญต่างๆ ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครองสมัยปัจจุบัน ซึ่งได้นำรูปแบบการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์เพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ผ่านการคิดเชิงเหตุผล เกี่ยวกับสมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวงในหัวข้อบุคคลที่มีบทบาทในการส่งเสริมการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีผลต่อสังคมไทยปัจจุบัน ในหน่วยการเรียนรู้การสร้างสรรค์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย (ณรงค์ พ่วงพิศ และวุฒิชัย มูลศิลป์, 2551: 57 และพิชาติ แก้วพวง, 2564: 23)

2.นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการศึกษาทางประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์ผ่านความสามารถในการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เพราะเป็นการเริ่มต้นจากการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เพราะครูได้เริ่มต้นจากวิธีการตั้งคำถามนำโดยใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์และใช้แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่จริงที่สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวงเคยเสด็จประพาสในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นสื่อนำเข้าสู่บทเรียนร่วมกับหลักฐานประเภทลายลักษณ์อักษร และเพื่อกระตุ้นความสงสัยใคร่รู้ให้ผู้เรียนได้ตั้งคำถามจากแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ สอดคล้องกับข้อเสนอของวิภาพรรณ พินลา และวิภาดา พินลา (2564) และพิชาติ แก้วพวง (2564) ที่ว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สามารถปรับให้กับการจัดการศึกษาในทุกระดับชั้นตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สามารถสังเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางนำไปปฏิบัติใช้ตาม

กระบวนการพัฒนาผู้เรียนผ่านการกำหนดประเด็นประวัติศาสตร์ การรวบรวมประวัติศาสตร์ การวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ การสังเคราะห์ประวัติศาสตร์ และการถ่ายทอดประวัติศาสตร์ และสัมพันธ์กับแนวคิดการสร้างความฉลาดรู้โดยสำนักงานราชบัณฑิตยสถาน (2562) ที่ว่า การสอนให้ผู้เรียนมีความฉลาดรู้ที่ต้องอิงอยู่กับการตั้งคำถามพื้นฐานหลักเป็นคำถามคือ 1) เกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นในอดีต 2) ใครเป็นผู้ทำให้เกิดเหตุการณ์ขึ้น 3) เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นเมื่อไร 4) เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นที่ไหน 5) เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นอย่างไร 6) ทำไมจึงเกิดเหตุการณ์นั้นขึ้น 7) เกิดผลกระทบอย่างไรบ้าง และ 8) เหตุการณ์ทั้งหมดให้บทเรียนอะไร ผู้สอนต้องช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างการตีความในอดีตได้อย่างอิสระตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วยการออกแบบกิจกรรมที่อนุญาตให้ผู้เรียนสร้างการตีความด้วยตนเองมากกว่าเพียงแค่ให้ผู้เรียนจดจำ การตีความที่ผู้อื่นสร้างขึ้น ผู้สอนทำหน้าที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการชี้แนะแหล่งข้อมูลที่หลากหลายสำหรับประวัติศาสตร์ไทยสอนให้เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรักความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย ซึ่งคุณค่าของประวัติศาสตร์จะช่วยให้มนุษย์สามารถค้นคว้าและสืบค้นข้อมูลที่เชื่อมโยงอดีตและปัจจุบัน ช่วยสร้างความภูมิใจในชาติหรือเผ่าพันธุ์ ตระหนักถึงคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษสั่งสมไว้ องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาประวัติศาสตร์จะทำให้เข้าใจถึงปัญหา และผลกระทบจากปัญหาซึ่งก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่หลากหลาย ช่วยให้เกิดการเรียนรู้จากอดีตเพื่อเป็นบทเรียนสำหรับปัจจุบันและนำไปสู่อนาคต คุณสมบัตินับเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาคุณภาพประชากรให้มีความฉลาดรู้ในสังคมที่เจริญก้าวหน้าและมีพัฒนาการสูง และสอดคล้องกับงานของอนุชิดา สุระมิตร (2568) เรื่อง “รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปราสาทศรีพฤทเธศวรเป็นฐานเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ทางวัฒนธรรมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2” ที่ว่า การพัฒนาความฉลาดรู้จะวัดจากทักษะการปฏิสัมพันธ์ กระบวนการคิดเป็นภาพ และทัศนคติ เพื่อนำไปสู่ความฉลาดรู้ทางวัฒนธรรมทั้ง 3 คน คือ ความรู้ความเข้าใจ แรงจูใจ และทักษะพฤติกรรม ซึ่งจากการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้เรียนเกิดความฉลาดรู้ทางวัฒนธรรมที่สูงขึ้น โดยผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของปราสาทศรีพฤทเธศวร เกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญที่เชื่อมโยงกับตนเอง และเกิดทักษะพฤติกรรมในการอยู่ร่วมกับเพื่อนและบุคคลคนอื่นที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม กล่าวโดยสรุป ความฉลาดรู้ ประกอบด้วยความรู้ ทักษะ และสมรรถนะ คือ รู้เนื้อหาสาระฝึกปฏิบัติจนเข้าใจใช้เป็น นำไปต่อยอดใช้ประโยชน์ได้ในชีวิต (ราชบัณฑิตยสถาน, 2562: 145)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

จากการใช้กระบวนการศึกษาโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์ ช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความสามารถในเรื่องความฉลาดรู้ทางประวัติศาสตร์ผ่านการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์ของนักเรียนหลังเรียนโดยใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบวิธีการทางประวัติศาสตร์สูงกว่าก่อนเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

ผู้สอนจะต้องใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ โดยเริ่มตั้งแต่การคัดเลือกเนื้อหาสาระที่เป็นประเด็นเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ วิเคราะห์เนื้อหาสาระ และจัดลำดับเนื้อหาสาระเหล่านั้นอย่างเป็นระบบ รวมทั้งต้องมีการสำรวจและศึกษาแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ทั้งหลักฐานชั้นปฐมภูมิและทุคติภูมิให้มีความหลากหลายและครอบคลุมประเด็นที่นักเรียนนักศึกษาสนใจ หรืออาจอยู่ในบริบทสังคมช่วงนั้น เพื่อนำไปสู่การคัดเลือกหลักฐานที่มีความสำคัญและเสนอแนะหลักฐานประวัติศาสตร์ที่ต้องการให้นักเรียนนำไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด รวมถึงการพยายามตั้งคำถาม เปรียบเทียบข้อมูล และนำเสนอข้อมูลอย่างเป็นระบบและมีเหตุผล

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

รูปแบบการสอนโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ในกรณีศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้สาระประวัติศาสตร์ที่บูรณาการร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน เช่น ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร หอศิลป์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พิพิธภัณฑ์ อุทยานประวัติศาสตร์ งานประณีตศิลป์เรือนยอดบรมมังคลานุสรณีย์ เป็นต้น เนื่องจากกระบวนการเรียนการสอนได้ส่งเสริมทักษะต่างๆ อย่างหลากหลาย เช่น การอ่าน การเขียน การตั้งคำถาม การสังเกต การวิเคราะห์ การตีความ การเปรียบเทียบ การเชื่อมโยง การสังเคราะห์ และการนำเสนอผลงาน และควรมีการนำทักษะทางประวัติศาสตร์ไปใช้ในการศึกษาอื่นๆ เช่น การสืบสอบทางประวัติศาสตร์ การทำประวัติศาสตร์นิพนธ์ การเขียนความเรียงทางประวัติศาสตร์ การวิจัยทางประวัติศาสตร์ และการประยุกต์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

จุฬารัตน์ บุษบงก์. (2556). *นวัตกรรมการศึกษา.* ศรีสะเกษ: คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

เฉลิม มลิลา นิติเขตต์ปรีชา. (2559). *เทคนิคการสอนประวัติศาสตร์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณรงค์ พ่วงพิศ และวุฒิชัย มูลศิลป์. (2551). *หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานประวัติศาสตร์ไทย ม.4-ม.6.* กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

แถมสุข นุ่มนนท์. (2550). *เจาะเวลาหาอดีต หลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทย.* กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2542). *เอกสารคำสอน ประวัติศาสตร์ไทย 1*. มหาสารคาม: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ณรงค์ฤทธิ์ ศักดิ์แสน. (2560). *ผลของการใช้กระบวนการเรียนการสอนแดคีร์ที่มีต่อการเข้าถึงความรู้สึกทางประวัติศาสตร์ และเจตคติต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4.* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พิชาติ แก้วพวง. (2564). *ศาสตร์การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา.* กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2563). อนาคตของครูศึกษาไทยกับการสร้างความฉลาดรู้. *คุรุสภาวิทยาจารย์, 1*(1): 1-7.

วชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2562). *พระบรมราโชบายด้านการศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักงานสภามหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งประเทศไทย.

วิจารณ์ พานิช. (2560). *การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: บริษัท สยามกัมมาจลทุน จำกัด.

วิภาพรรณ พินลา และวิภาดา พินลา. (2564). *การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2562). *พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ร่วมสมัย ชุดความฉลาดรู้ (literacy) ฉบับราชบัณฑิตยสภา.* กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2562). *โครงการประชุมวิชาการราชบัณฑิตสัญจร เรื่อง ทำไมต้องสร้างความฉลาดรู้ : ศึกษาจากปรากฏการณ์และทำนายอนาคต.* กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.

สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.(2567). *แนวทางการนำร่องชุดทักษะที่จำเป็น (Essential Skills Set) สำหรับเด็กและเยาวชนไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.(2568).*ทิศทางการวิจัยทางการศึกษาของชาติ 2568-2570*. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

อดิศร ศักดิ์สูง. (2547). *ครูสังคมศึกษากับประวัติศาสตร์ เทคนิคการสอนและการทำผลงานทางวิชาการ*. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

อานนท์ เพ็ชรเกลี้ยง (2564). *ผลการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่องพัฒนาการของอาณาจักรอยุธยาที่มีต่อความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนกระทุ่มแบน "วิเศษสมุทคุณ" จังหวัดสมุทรสาคร.* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อนุชิดา สุระมิตร และคณะ. (2568) รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยปราสาทศรีพฤทเธศวรเป็นฐานเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ทางวัฒนธรรมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในจังหวัดศรีสะเกษ. *Journal of Buddhist Education and Research, 11*(1): 224-237.

แนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

GUIDELINES FOR DEVELOPING ACADEMIC ADMINISTRATION TO PROMOTE ACTIVE LEARNING IN SMALL SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF SURIN PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA 1

เอมอร มณีศรี[1], วัชราภรณ์ เรืองสิทธิ์[2] และ ภัทริยากุล แก่นแก้ว[3]
Em-on Maneesri[1], Watcharaporn Ruangsit[2] and Pattariyakul Kankaew[3]
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ประเทศไทย[1-3]
Surindra Rajabhat University, Thailand[1-3]
E-mail: 67054010127@srru.ac.th

ได้รับบทความ: 11 เมษายน 2569; **แก้ไขบทความ**: 24 เมษายน 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 26 เมษายน 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 (2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 (3) ประเมินแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี โดยมีประชากรจำนวน 1,039 คน และกลุ่มตัวอย่างจำนวน 236 คน ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบสนทนากลุ่ม และแบบประเมินแนวทาง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมทั้งการวิเคราะห์ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ($\bar{x}$ = 3.87, S.D. = 0.55) ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน และเมื่อจัดลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย พบว่า ได้แก่ (1) ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เชิงรุก (2) ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีในการเรียนรู้เชิงรุก (3) ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเชิงรุก (4) ด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และ (5) ด้านการนิเทศเชิงรุก

2. แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 จากการสัมภาษณ์เชิงลึก สามารถสังเคราะห์เป็นแนวทางได้รวมทั้งสิ้น 17 แนวทาง

3. ผลการประเมินแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ($\bar{x}$ = 4.72, S.D. = 0.20)

คำสำคัญ : แนวทางการพัฒนา, การบริหารงานวิชาการ, การจัดการเรียนรู้เชิงรุก, สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

Abstract

This research aimed to: (1) examine the current conditions, desirable conditions, and priority needs of academic administration to promote active learning in small-sized schools under the Surin Primary Educational Service Area Office 1; (2) develop guidelines for improving academic administration to enhance active learning in small-sized schools under the same office; and (3) evaluate the proposed development guidelines. This study employed a mixed methods research design. The population consisted of 1,039 participants, and the sample group included 236 participants, determined by using the Krejcie and Morgan sample size table. The research instruments included questionnaires, focus group discussions, and evaluation forms. Quantitative data were analyzed using statistical methods, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, as well as the Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$). Qualitative data were analyzed using content analysis and presented in a descriptive analytical format.

The findings revealed that:

1. The overall current condition of academic administration for promoting active learning in small-sized schools was at a high level ($\bar{x}$ = 3.87, S.D. = 0.55), whereas the desirable condition was at the highest level across all aspects. The priority needs, ranked from highest to lowest, were: (1) authentic assessment for active learning, (2) development and utilization of technology and learning media, (3) development of active school curricula, (4) active learning management, and (5) active supervision.

2 . The development guidelines for academic administration were synthesized from in-depth interviews, resulting in a total of 17 practical guidelines.

3. The evaluation of the proposed guidelines indicated that their overall suitability and feasibility were at the highest level ($\bar{x}$ = 4.72, S.D. = 0.20).

Keywords: Development guidelines, Academic administration, Active learning management, Surin Primary Educational Service Area Office 1

บทนำ

การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี และการเรียนรู้ตลอดชีวิต แนวคิดดังกล่าวส่งผลให้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ต้องปรับจากการเน้นการถ่ายทอดความรู้ ไปสู่การเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ คิด วิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560: 45–47) ขณะเดียวกัน การบริหารงานวิชาการถือเป็นหัวใจของการบริหารสถานศึกษา เนื่องจากเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ทั้งด้านหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และการพัฒนาครูผู้สอน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553: 12–15) ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทาง วางแผน และส่งเสริมให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพและสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาของประเทศ โดยเฉพาะการขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะในบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 มีสถานศึกษาในสังกัดจำนวน 289 โรงเรียน และ 1 สาขา มีนักเรียนรวม 44,669 คน และข้าราชการครูรวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาจำนวน 3,140 คน โดยในจำนวนนี้เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก (มีนักเรียนไม่เกิน 120 คน) ถึง 162 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 56.00 ของโรงเรียนทั้งหมด และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงความท้าทายในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะด้านการบริหารงานวิชาการและการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งมักเผชิญข้อจำกัดด้านทรัพยากร อาทิ ครูไม่ครบชั้นเรียน สื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้ไม่เพียงพอ ตลอดจนงบประมาณที่จำกัด อันส่งผลต่อประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ เมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนขนาดอื่น ๆ นอกจากนี้ ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ยังชี้ให้เห็นว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยในทุกรายวิชา ซึ่งสะท้อนข้อจำกัดทั้งด้านการบริหารงานวิชาการและคุณภาพการจัดการเรียนการสอนอย่างชัดเจน (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน), 2567: 15–18) ด้วยเหตุนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหารงานวิชาการให้เกิดประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม ควบคู่กับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพและเท่าเทียม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561: 8–12)

จากความสำคัญและสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่อง “แนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1” โดยมุ่งหวังยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กให้มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐาน สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม รวมถึงนโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ทั้งนี้ ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็ก ตระหนักถึงปัญหาและข้อจำกัดด้านการบริหารงานวิชาการ โดยเฉพาะการขาดแนวทางที่ชัดเจนในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ และสะท้อนถึงคุณภาพการบริหารจัดการของสถานศึกษา อีกทั้งการนำการบริหารงานวิชาการไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมยังคงเป็นความท้าทายสำคัญ จากการศึกษาพบว่า การบริหารงานวิชาการควรครอบคลุม 6 ด้าน ได้แก่ (1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (2) การจัดการเรียนการสอน (3) การวัดและประเมินผล (4) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เทคโนโลยี และสื่อการเรียนการสอน (5) การนิเทศการสอนและการวิจัยในชั้นเรียน และ (6) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ ซึ่งล้วนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้ นโยบายทางการศึกษายังให้ความสำคัญกับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในหลายมิติ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การนิเทศการศึกษา การประกันคุณภาพภายใน และการใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐาน และสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1
3. เพื่อประเมินแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการนับเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา ซึ่งมุ่งพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องยึดหลักการและแนวทางที่ชัดเจนเพื่อให้การดำเนินงานเกิดความคล่องตัวและเป็นระบบ จรุณี เก้าเอี้ยน (2557 : 6) เสนอหลักการบริหารงานวิชาการไว้ 3 ประการ ได้แก่ (1) หลักการพัฒนาคุณภาพ ที่มุ่งเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการผ่านกระบวนการประกันคุณภาพ การควบคุม ตรวจสอบ และประเมินผลอย่างเป็นระบบ (2) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) ที่เปิดโอกาสให้บุคลากรทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน ดำเนินงาน และประเมินผล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร และ (3) หลักความเป็น

วิชาการ ซึ่งครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การนิเทศ และการวิจัย อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของงานวิชาการ นอกจากนี้ การบริหารงานวิชาการควรมุ่งสู่ความเป็นเลิศ โดยให้ความสำคัญกับการวางแผนอย่างเป็นระบบ การกำหนดโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบ การมีเป้าหมายร่วมกัน และการเสริมสร้างวินัยในการปฏิบัติงานของบุคลากร (ภูมิพัทธ เรืองแหล่, 2558: 39)

แนวคิดของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

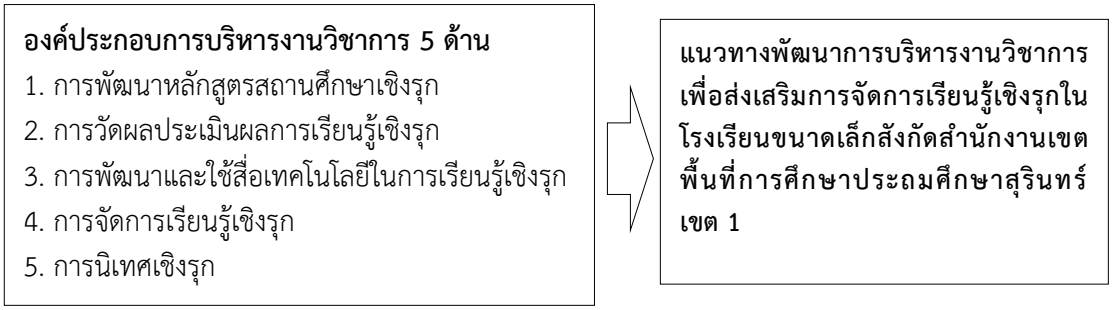
การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นแนวทางที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ คิดวิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งมีส่วนช่วยพัฒนาทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ทั้งด้านการคิด การสื่อสาร และการแก้ปัญหา พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และพเยาว์ ยินดีสุข (2557: 35) อธิบายว่า การจัดการเรียนรู้ลักษณะนี้ช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การอ่าน การสืบค้นข้อมูล การอภิปราย และการนำเสนอ ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินค่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังส่งเสริมคุณธรรม เจตคติที่ดี และการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในด้านองค์ประกอบ สุพิษ ชัยมงคล (2556: 8) เสนอว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุกประกอบด้วย 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การออกแบบแผนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตร การจัดกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน การใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลที่หลากหลายและสอดคล้องกับสภาพจริงของการเรียนรู้

แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียน

การพัฒนาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนเป็นกระบวนการสำคัญในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กที่ต้องอาศัยการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ตรีสุคนธ์ คูนาเอก (2563: 190) อธิบายว่า การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาควรเริ่มจากการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 นโยบายทางการศึกษา รวมถึงบริบทของโรงเรียน ชุมชน และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อนำมาบูรณาการเป็นหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและชุมชนอย่างแท้จริง ขณะเดียวกัน ศุภสุตรา หารวงษา (2566: 126) ได้นำเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็กใน 8 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยี การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การพัฒนาหลักสูตร และการวางแผนงานวิชาการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการบริหารงานวิชาการแบบบูรณาการในทุกมิติ นอกจากนี้ แนวทางการพัฒนางานวิชาการในยุคดิจิทัลยังให้ความสำคัญกับการประเมินผลอย่างต่อเนื่องและบูรณาการ การนิเทศแบบ 360 องศา การวิเคราะห์ SWOT เพื่อพัฒนาหลักสูตร การเสริมสร้างทักษะดิจิทัลของครู ตลอดจนการพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ทันสมัย เพื่อส่งเสริมการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัลในสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ผู้วิจัยสังเคราะห์องค์ประกอบพัฒนาการบริหารงานวิชาการ 5 องค์ประกอบ ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1” เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยบูรณาการการวิจัยเชิงปริมาณร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งนี้ ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและรอบด้าน ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 เป็นการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนา (2) การสังเคราะห์องค์ประกอบและประเมินความเหมาะสม โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อยืนยันองค์ประกอบที่ใช้ในการวิจัย (3) การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรจำนวน 1,039 คน และกำหนดกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูวิชาการ จำนวน 236 คน ซึ่งได้มาจากการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของเครซซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560: 122) โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) และ (4) การวิเคราะห์ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) เพื่อจัดลำดับความสำคัญขององค์ประกอบ โดยคัดเลือกองค์ประกอบที่มีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุด 3 อันดับแรก เพื่อนำไปใช้เป็นประเด็นหลักในการกำหนดแนวทางการพัฒนาในระยะต่อไป

ระยะที่ 2 ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อยกร่างแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการ

เรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยอาศัยผลการจัดลำดับความสำคัญจากระยะที่ 1 เป็นกรอบในการศึกษา กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยระยะนี้ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน และครูผู้สอน จำนวน 2 คน โดยผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมการวิจัยต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้ (1) สำเร็จการศึกษาด้านการบริหารการศึกษาในระดับปริญญาโทขึ้นไป (2) ได้รับรางวัลทรงคุณค่า สพฐ. (OBEC AWARDS) ระดับชาติ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษายอดเยี่ยม ประเภทโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (3) มีผลงานการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กที่เป็นเลิศระดับดีเยี่ยม จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (4) ได้รับรางวัลผลงานที่เป็นเลิศระดับดีเยี่ยม ด้านการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการเรียนรู้เชิงรุก จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 (5) สังกัดโรงเรียนขนาดเล็กที่มีคุณภาพ และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (RT/NT/O-NET) สูงกว่าระดับประเทศ เป็นที่ยอมรับในระดับเขตพื้นที่ขึ้นไป (6) มีความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารการศึกษา โดยเฉพาะการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ส่วนครูผู้สอนที่เข้าร่วมการวิจัย ต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้ (1) ได้รับรางวัลผลงานที่เป็นเลิศด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกระดับดีเยี่ยม จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 (2) มีความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ทั้งนี้ การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกจากผู้มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญโดยตรง อันจะนำไปสู่การยกร่างแนวทางการพัฒนาที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กอย่างแท้จริง

ระยะที่ 3 เป็นการประเมินแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยอาศัยความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้ (1) เป็นผู้บริหารสถานศึกษา หรือครูหัวหน้าฝ่ายวิชาการในสถานศึกษา (2) เป็นผู้ที่มีความสนใจและสามารถนำแนวทางไปใช้ในการยกระดับคุณภาพการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (3) สำเร็จการศึกษาทางด้านการบริหารการศึกษาในระดับปริญญาโทขึ้นไป และมีวิทยฐานะระดับชำนาญการพิเศษขึ้นไป ทั้งนี้ การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การประเมินแนวทางมีความครอบคลุม รอบด้าน และสะท้อนมุมมองจากผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ตรง อันจะส่งผลให้แนวทางการพัฒนามีความเหมาะสม เป็นไปได้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยมีขั้นตอนดังนี้ (1) แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยพัฒนาขึ้นจากการศึกษาแนวคิด หลักการ และวิธีการสร้างแบบสอบถาม พร้อมทั้งกำหนดกรอบเนื้อหาตามองค์ประกอบที่ได้จากการศึกษาในระยะที่ 1 จากนั้นนำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) (2) แบบร่างแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้

เชิงรุก โดยพัฒนาจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามในระยะที่ 1 ซึ่งมีการจัดลำดับความต้องการจำเป็น จากนั้นนำมายกร่างเป็นแนวทางการพัฒนา และเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะ ก่อนปรับปรุงและนำไปใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (3) แบบประเมินแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยกำหนดประเด็นการประเมินด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ซึ่งพัฒนาต่อยอดจากผลการวิจัยในระยะที่ 2 จัดทำเป็นฉบับร่าง แล้วนำเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา ก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการจัดทำหนังสือราชการจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ถึงผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 เพื่อขออนุญาตและขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นได้จัดทำหนังสือขอความร่วมมือไปยังสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างจำนวน 236 คน ผ่านช่องทางตู้รับ–ส่งหนังสือราชการระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ และแบบสอบถามออนไลน์ผ่าน Google Form เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ติดตามการตอบแบบสอบถามอย่างต่อเนื่อง และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและมีความถูกต้องมากที่สุด ภายหลังจากได้รับแบบสอบถามคืน ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกฉบับอย่างละเอียด และคัดเลือกเฉพาะแบบสอบถามที่มีข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เพื่อสังเคราะห์แนวทางการบริหารงานวิชาการในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยอาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากนั้นนำเสนอผลการวิเคราะห์ในลักษณะความเรียง นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้นำผลการวิเคราะห์มาประกอบการยกร่างแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก รวมทั้งวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนา โดยใช้ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) เพื่อจัดลำดับความสำคัญของประเด็นที่ต้องการพัฒนา และคัดเลือก 3 อันดับแรก เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบการพัฒนาต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 รายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยรวม

ด้าน	องค์ประกอบ การบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์		
		$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1	การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเชิงรุก	3.87	0.54	มาก	4.80	0.40	มากที่สุด
2	การวัดผลประเมินผลการเรียนรู้เชิงรุก	3.86	0.56	มาก	4.89	0.39	มากที่สุด
3	การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีในการเรียนรู้เชิงรุก	3.87	0.55	มาก	4.86	0.40	มากที่สุด
4	การจัดการเรียนรู้เชิงรุก	3.87	0.55	มาก	4.79	0.41	มากที่สุด
5	การนิเทศเชิงรุก	3.88	0.54	มาก	4.77	0.41	มากที่สุด
	โดยรวม	**3.87**	**0.55**	**มาก**	**4.82**	**0.40**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.87, S.D. = 0.55) ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.82, S.D. = 0.40) นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) มาใช้ในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนจัดทำแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ทั้งนี้ การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นดังกล่าวดำเนินการตามวิธี Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$) ซึ่งเป็นแนวทางที่ใช้ในการประเมินและจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นอย่างเป็นระบบ โดยผลการวิเคราะห์ปรากฏดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบัน (D) ค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์ (I) ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI) และลำดับความต้องการจำเป็น โดยรวม

องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก	สภาพปัจจุบัน (D)	สภาพที่พึงประสงค์ (I)	PNI modified	ลำดับ
ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเชิงรุก	3.87	4.80	0.241	3
ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้เชิงรุก	3.86	4.89	0.267	1
ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีในการเรียนรู้เชิงรุก	3.87	4.86	0.257	2
ด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก	3.87	4.79	0.238	4
ด้านการนิเทศเชิงรุก	3.88	4.77	0.228	5
โดยรวม	**3.87**	**4.82**	**0.246**	

จากตารางที่ 2 พบว่า ลำดับความต้องการจำเป็นของการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 เมื่อพิจารณาเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (1) ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เชิงรุก ($PN_{modified}$ = 0.267) (2) ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้เชิงรุก ($PNI_{modified}$ = 0.257) (3) ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเชิงรุก ($PNI_{modified}$ = 0.241) (4) ด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ($PNI_{modified}$ = 0.238) และ (5) ด้านการนิเทศเชิงรุก ($PNI_{modified}$ = 0.228) ตามลำดับ สำหรับแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 พบว่า มีแนวทางการพัฒนารวมทั้งสิ้น 17 แนวทาง โดยสามารถจำแนกออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เชิงรุก จำนวน 4 แนวทาง (2) ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้เชิงรุก จำนวน 3 แนวทาง (3) ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเชิงรุก จำนวน 4 แนวทาง (4) ด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก จำนวน 3 แนวทาง และ (5) ด้านการนิเทศเชิงรุก จำนวน 3 แนวทาง โดยแต่ละด้านสะท้อนถึงประเด็นสำคัญในการพัฒนาที่สอดคล้องกับลำดับความต้องการจำเป็นที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ ซึ่งปรากฏในตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 แนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก

ด้าน	แนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก
1. ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเชิงรุก	1. สถานศึกษากำหนดระเบียบและกระบวนการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริงให้ชัดเจน เป็นระบบ 2. ผู้บริหารส่งเสริมและกำกับติดตามการใช้เครื่องมือประเมินที่หลากหลายให้เหมาะสมกับบริบทการเรียนรู้ 3. ครูพัฒนาและใช้เครื่องมือวัดและประเมินผลที่มีคุณภาพ 4. ครูนำผลจากการวัดและประเมินผลมาวิเคราะห์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่องให้บรรลุตามมาตรฐานที่กำหนด
2. ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีในการเรียนรู้เชิงรุก	1. ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุน จัดหา สื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก 2. สถานศึกษาวางแผนและกำหนดนโยบายการใช้สื่อเทคโนโลยี (เช่น DLIT, DLTV หรือสื่อออนไลน์) เพื่อเป็นเครื่องมือหลักในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) 3. ครูประยุกต์ใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล แอปพลิเคชัน และสื่อเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้
3. ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเชิงรุก	1. สถานศึกษามีกระบวนการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ 2. ผู้บริหารอำนวยการขับเคลื่อนและสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นการเรียนรู้เชิงรุกให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม 3. ครูออกแบบและปรับปรุงหลักสูตรรายวิชาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และบริบทของโรงเรียน 4. สถานศึกษาจัดทำรายงานประเมินผลการใช้หลักสูตรจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำผลมาปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรต่อไป
4. ด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก	1. สถานศึกษาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ โดยยึดความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียนเป็นหลัก 2. ผู้บริหารส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูออกแบบหน่วยการเรียนรู้และแผนจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3. ครูจัดกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จริง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง
5. ด้านการนิเทศเชิงรุก	1. ผู้บริหารริเริ่มพัฒนารูปแบบการนิเทศที่มีระบบชัดเจน 2. ผู้บริหารร่วมกับครูในกระบวนการสังเกตชั้นเรียนอย่างเป็นกัลยาณมิตร

	3. ผู้บริหารดำเนินกระบวนการนิเทศเชิงรุกด้วยการสังเกตชั้นเรียนและกำกับติดตามอย่างเป็นระบบ

จากตารางที่ 3 แสดงแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์และการยกร่างแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้วิจัยค้นพบแนวทาง ดังนี้ 1) การวัดผลประเมินผลการเรียนรู้เชิงรุก มีทาง 4 แนวทาง 2) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีในการเรียนรู้เชิงรุก มี 3 แนวทาง 3) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเชิงรุก มี 4 แนวทาง 4) การจัดการเรียนรู้เชิงรุก มี 3 แนวทาง และ 5) การนิเทศเชิงรุกเชิงรุก มี 3 แนวทาง ทั้งนี้ ผลการประเมินแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการดังกล่าว โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 30 คน แสดงให้เห็นว่าแนวทางที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง และมีศักยภาพในการยกระดับการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็กได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม

ตารางที่ 4 แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยรวม

แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ในโรงเรียนขนาดเล็ก	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
	$\bar{x}$	S.D.	ค่าระดับ	$\bar{x}$	S.D.	ค่าระดับ
การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเชิงรุก	4.72	0.21	มากที่สุด	4.78	0.18	มากที่สุด
การวัดผลประเมินผลการเรียนรู้เชิงรุก	4.76	0.18	มากที่สุด	4.82	0.15	มากที่สุด
การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีในการเรียนรู้เชิงรุก	4.68	0.22	มากที่สุด	4.74	0.19	มากที่สุด
การจัดการเรียนรู้เชิงรุก	4.71	0.21	มากที่สุด	4.76	0.18	มากที่สุด
การนิเทศเชิงรุก	4.74	0.19	มากที่สุด	4.80	0.16	มากที่สุด
รวม	4.72	0.20	มากที่สุด	4.78	0.17	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.72, S.D. = 0.20) ขณะที่ผลการประเมินความเป็นไปได้ของแนวทางดังกล่าว โดยรวมก็อยู่ในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน ($\bar{x}$ = 4.78, S.D. = 0.17) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เชิงรุก ($\bar{x}$ = 4.82, S.D. = 0.15) รองลงมา คือ ด้านการนิเทศเชิงรุก ($\bar{x}$ = 4.80, S.D. = 0.16) ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเชิงรุก ($\bar{x}$ = 4.78, S.D. = 0.18) และด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ($\bar{x}$ = 4.76, S.D. = 0.18) ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีในการเรียนรู้เชิงรุก ($\bar{x}$ = 4.74, S.D. = 0.19) อย่างไรก็ตาม

ทุกด้านยังคงอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าแนวทางการพัฒนาที่ผู้วิจัยเสนอมีความเหมาะสมและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กอย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 สามารถนำสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยมาอภิปรายผล ดังนี้

1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 พบประเด็นสำคัญที่ควรอภิปรายผล ดังนี้ 1) การสังเคราะห์องค์ประกอบของแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการ พบว่า มีลักษณะเป็นการบริหารแบบบูรณาการ ครอบคลุมทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำของกระบวนการจัดการศึกษา แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบตั้งแต่การวางแผน การจัดการเรียนรู้ ไปจนถึงการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อัจจิมา วงศ์ชมภู (2566 : 110–115) ที่เน้นการบูรณาการการใช้สื่อเทคโนโลยี การออกแบบการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการคิดและการปฏิบัติ 2) ผลการประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนว่าองค์ประกอบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กและสามารถนำไปใช้ได้จริง ทั้งนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ณัจฉรียา ภาธรธนฤต (2566 : 75–80) ที่พบว่า การบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและการใช้สื่อเทคโนโลยี 3) ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ พบว่าสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าสถานศึกษามีพื้นฐานการดำเนินงานที่ดีอยู่แล้ว แต่ยังมีช่องว่างที่ต้องพัฒนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากบริบทการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในยุคปัจจุบัน ทั้งด้านนโยบาย เทคโนโลยี และความคาดหวังของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้ผู้บริหารและครูจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะบทบาทของผู้บริหารในฐานะผู้นำทางวิชาการที่ต้องส่งเสริมบรรยากาศแห่งการเรียนรู้และสนับสนุนชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ แพรวนภา สมทรัพย์ (2568 : 85–90) และประการที่สี่ ผลการประเมินความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) พบว่าด้านการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงมีความต้องการจำเป็นสูงสุด ดังนั้น การประเมินผลจึงควรมีความหลากหลาย ยืดหยุ่น และสามารถสะท้อนผลการเรียนรู้ที่แท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นฤพงษ์ พิมพ์ทอง (2566 : 126)

2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 พบประเด็นสำคัญที่ควรอภิปรายดังนี้ 1) จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน พบว่าผู้ทรงคุณวุฒิสามารถให้ข้อมูล ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแนวทางได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์โดยตรงด้านการบริหารงานวิชาการและการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ส่งผลให้แนวทางที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับบริบทและความ

ต้องการจำเป็นของโรงเรียนขนาดเล็กอย่างแท้จริง 2) การยกร่างแนวทางการพัฒนาอาศัยผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น โดยคัดเลือกประเด็นที่มีค่าความสำคัญสูงสุดในแต่ละด้านมาสังเคราะห์เป็นแนวทาง ทำให้ได้แนวทางที่มีความชัดเจนและมุ่งตอบสนองต่อปัญหาที่แท้จริงของสถานศึกษา โดยครอบคลุม 5 ด้านสำคัญ ได้แก่ (1) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เชิงรุก (2) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีในการเรียนรู้เชิงรุก (3) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเชิงรุก (4) การจัดการเรียนรู้เชิงรุก และ (5) การนิเทศเชิงรุก รวมทั้งสิ้น 17 แนวทางย่อย ซึ่งสะท้อนถึงการพัฒนาอย่างเป็นระบบและครอบคลุมทุกมิติของการบริหารงานวิชาการ ทั้งนี้ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ ศุภสุตรา หารวงษา (2566 : 126–130) ที่ระบุว่า การพัฒนาการบริหารงานวิชาการควรดำเนินการอย่างบูรณาการ ครอบคลุมทั้งด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยี การนิเทศ การวัดและประเมินผล และการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สามารถยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) ผลการประเมินแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 จากการอภิปรายผล พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ($\bar{X}$ = 4.72, S.D. = 0.20) สะท้อนให้เห็นว่าแนวทางที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทของสถานศึกษา ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากกระบวนการวิจัยที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การศึกษาแนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น ตลอดจนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ ส่งผลให้แนวทางมีความสอดคล้องกับสภาพจริงและตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็กได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ แนวทางที่พัฒนาขึ้นยังครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญของการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เชิงรุก การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยี การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ และการนิเทศเชิงรุก รวมทั้งสิ้น 17 แนวทางย่อย ซึ่งแสดงถึงความครอบคลุมและความเป็นระบบของแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ เรืองฤทธิ์ อรรคชัย (2563 : 115–120) ที่พบว่า แนวทางการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาขนาดเล็กมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า “แนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1” โดยสามารถสังเคราะห์เป็นแนวทางใหม่ได้ ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากแผนภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา ซึ่งเป็นการพัฒนาแนวทางที่เชื่อมโยงการบริหารงานวิชาการกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกอย่างเป็นระบบ โดยประกอบด้วย 5 ด้าน ที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นพลวัต และมุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้ 1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเชิงรุกองค์ความรู้ใหม่ชี้ว่า โรงเรียนขนาดเล็กควรปรับหลักสูตรจากเชิงเนื้อหาไปสู่หลักสูตรฐานสมรรถนะที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบทชุมชน โดยบูรณาการความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ พร้อมเปิดโอกาสให้ครูออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกที่เหมาะกับความแตกต่างของผู้เรียน 2) การวัดผลประเมินผลเชิงรุก การประเมินควรเป็นกลไกขับเคลื่อนการเรียนรู้ ไม่ใช่เพียงการวัดผล โดยใช้วิธีที่หลากหลาย เช่น ภาระงาน แฟ้มสะสมงาน และการสังเกต เพื่อสะท้อนสมรรถนะผู้เรียน และนำผลไปพัฒนาผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง 3) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีในการเรียนรู้เชิงรุก เทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ช่วยขยายโอกาสทางการศึกษา โดยครูควรใช้สื่อดิจิทัลและแพลตฟอร์มต่าง ๆ เพื่อสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา 4) การจัดการเรียนรู้เชิงรุกการเรียนรู้เชิงรุกต้องเปลี่ยนบทบาทครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ลงมือปฏิบัติ คิดวิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 5) การนิเทศเชิงรุก การนิเทศเป็นกระบวนการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องผ่านการมีส่วนร่วม การสะท้อนผล และการใช้ PLC เพื่อเสริมพลังครู ไม่ใช่เพียงการตรวจสอบ

สรุป

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น รวมถึงพัฒนาและประเมินแนวทางการบริหารงานวิชาการในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเชิงรุก

การวัดผลประเมินผลการเรียนรู้เชิงรุก การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีในการเรียนรู้เชิงรุก การจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการนิเทศเชิงรุก โดยผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.51) ขณะที่สภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.87, S.D. = 0.55) และสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.82, S.D. = 0.40) สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์ $PNI_{modified}$ ชี้ให้เห็นว่าด้านการวัดและประเมินผลเชิงรุกมีความต้องการจำเป็นสูงสุด รองลงมาคือ การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีในการเรียนรู้เชิงรุก การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเชิงรุก การจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการนิเทศเชิงรุก 2) การพัฒนาแนวทางดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน และสังเคราะห์ร่วมกับผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น ทำให้ได้แนวทางพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 17 แนวทาง ครอบคลุมทั้ง 5 ด้าน และ 3) ผลการประเมินแนวทางพบว่า มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานต้นสังกัดควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการบริหารงานวิชาการเพื่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็กอย่างเป็นระบบ โดยบูรณาการทั้งด้านหลักสูตร การวัดผล และเทคโนโลยีให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่

2) ควรสนับสนุนทรัพยากร งบประมาณ และโครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัลอย่างเพียงพอเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูและสถานศึกษา

3) ควรกำหนดนโยบายพัฒนาศักยภาพผู้บริหารและครูให้มีสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง และการนิเทศเชิงรุกอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) สถานศึกษาสามารถนำแนวทางทั้ง 5 ด้านไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนและพัฒนาการบริหารงานวิชาการ เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก

2) ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์ พัฒนาครู และส่งเสริมการใช้สื่อเทคโนโลยี รวมถึงการวัดผลตามสภาพจริงอย่างเป็นรูปธรรม

3) ครูผู้สอนควรนำแนวคิดไปใช้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม การคิดวิเคราะห์ และการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา หรือเขตพื้นที่การศึกษาอื่น เพื่อเปรียบเทียบและพัฒนาแนวทางให้ครอบคลุมบริบทที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

2) ควรดำเนินการวิจัยและพัฒนา (R&D) เพื่อสร้างรูปแบบหรือโมเดลการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในระดับนโยบาย

3) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำแนวทางไปใช้ เช่น ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ทักษะดิจิทัลของครู และการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

จรุณี เก้าเอี้ยน. (2557). *เทคนิคการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา กลยุทธ์และแนวทางการปฏิบัติสำหรับผู้บริหารมืออาชีพ.* สงขลา: ชานเมืองการพิมพ์.

ณัจฉรียา ภาธรธนฤต. (2566). *การบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (ACTIVE LEARNING) ของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพะเยา.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยพะเยา.

ตรีสุคนธ์ คูนาเอก. (2563). *แนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24.* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

นฤพงษ์ พิมพ์ทอง. (2566). *การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาในทศวรรษหน้า.* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). ภาควิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น.* กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และพเยาว์ ยินดีสุข. (2557). *การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แพรวนภา สมทรัพย์ และคณะ. (2568). รูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3. *วารสารการศึกษาประยุกต์, 3*(4), 9–22.

ภูมิพัทธ เรืองแหล่. (2558). *การพัฒนาระบบบริหารงานวิชาการศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* (ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

เรืองฤทธิ์ อรรคชัย. (2563). *การพัฒนาแนวทางการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์เขต 3.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ศุภสุตรา หารวงษา. (2566). *แนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1.* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน). (2567). *รายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET).* กรุงเทพฯ: สทศ..

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). *คู่มือปฏิบัติงานของข้าราชการและบุคลกรทางการศึกษา รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการสถาศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรประเทศไทย.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579.* กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สุพิษ ชัยมงคล. (2556). *กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนระดับประถมศึกษาในพื้นที่สูง.* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

อัจจิมา วงศ์ชมภู. (2566). *แนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 3.* เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

การศึกษาวิเคราะห์กถาว่าด้วยการบูชาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

AN ANALYTICAL STUDY OF THE DISCOURES ON WORSHIP IN THE THERAVADA BUDDHIST SCRIPTURES

พระมหาวิโมกข์ วณฺณเนโต (วรรณเนตร)[1], ภัฏชวัชร์ สุขเสน[2] และ พระครูศรีปรีชากร[3]
Phramaha Wimok Wannaneto (Wannanet)[1], Patchawachr Suksen[2] and Phrakrusriprichakon[3]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์[1-3]
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campas[1-3]
E-mail: Wimokpamomdongrak@gmail.com[1]

ได้รับบทความ: 15 พฤษภาคม 2569; **แก้ไขบทความ**: 25 มิถุนายน 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 25 มิถุนายน 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาเรื่องการบูชาในยุคก่อนพุทธกาลในชมพูทวีป 2) ศึกษาเรื่องการบูชาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และ 3) วิเคราะห์หลักการและวิธีการบูชาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และเอกสารงานวิจัย เป็นต้น รวบรวมวิเคราะห์หลักการและวิธีการบูชา แล้วสรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. การบูชาในยุคก่อนพุทธกาลซึ่งมีมาก่อนพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลกและดำเนินมาจนถึงยุคพุทธกาล มี 2 ลักษณะคือ 1) การบูชายัญ ด้วยสิ่งมีชีวิตเช่น โค ม้า แพะ แกะ ไก่ เป็นต้น และด้วยวัตถุทั่วไป เช่น เนยใส น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นต้น 2) การบูชาไฟ คือการถวายเครื่องสังเวย (เช่น เนยใส นม ธัญพืช) ลงในกองไฟที่ก่อขึ้นตามพิธีกรรม

2. ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท การบูชาแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) อามิสบูชา หมายถึง การบูชาด้วยวัตถุ เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน อาหาร หรือเครื่องสักการะต่าง ๆ ต่อพระรัตนตรัย และผู้มีพระคุณทั้งหลาย มีมารดาบิดาเป็นต้น 2) ปฏิบัติบูชา หมายถึง การบูชาด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนได้แก่ การสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย การรักษาศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อสลัดออกจากวัฏฏะสงสาร

3. จากการศึกษาพอสรุปวิเคราะห์ ได้ว่า อามิสบูชา คือการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ มีดอกไม้ ของหอม เป็นต้น โดยไม่มีการฆ่าสัตว์หรือเบียดเบียนสัตว์ใด ๆ และเป็นสิ่งของที่สมควร โดยเฉพาะได้บูชาบุคคลที่ควรบูชา หรือวัตถุที่ควรบูชา ย่อมมีอานิสงส์หาประมาณมิได้ เป็นไปเพื่อสุคติโลกสวรรค์ ส่วนการปฏิบัติบูชา คือการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงแสดงไว้ดีแล้วทุกประการ สำหรับฝ่ายบรรพชิตได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ฝ่ายคฤหัสถ์ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา เป็นต้น พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญยิ่งนักเพราะตัดวัฏฏะสงสารให้สั้นลงมากกว่าอามิสบูชา และสามารถบรรลุมรรคผลนิพพานในปัจจุบันชาติได้

คำสำคัญ: ปูชากถา, อามิสบูชา, ปฏิบัติบูชา

Abstract

Objectives of the Research: 1) to study worship practices in the pre-Buddhist era in the Indian subcontinent; 2) to study worship practices in the Theravada Buddhist scriptures; and 3) to analyze the methods and principles of worship in the Theravada Buddhist scriptures.

This research is a qualitative study that examines data from the Tripitaka, commentaries, and the Dhamma, along with various research documents. The data has been collected and analyzed the methods and principles of worship have been summarized to produce the research findings.

The findings can be summarized as follows:

1. Animal sacrifice in the pre-Buddhist era, which existed before the Buddha appeared in the l world and continued into the Buddhist period, had two main forms: (1) Sacrifice using living beings, such as cows, horses, goats, sheep, and chickens, as well as common offerings like ghee, oil, and honey. (2) Fire worship, which involved offering sacrificial items (such as ghee, milk, and grains) into a ritual fire.

2. In the Theravada Buddhist scriptures, offerings are divided into two types: (1) Material offerings (*Amisauja*) worship through material items such as flowers, incense, candles, food, or other offerings, including acts of paying respect and chanting praises to the Triple Gem and to benefactors. (2) Practice offerings (*Paṭipattipūjā*) worship through practicing the teachings, namely morality (*Sīla*), concentration (*Samādhi*), and wisdom (*Paññā*), to free oneself from the cycle of rebirth (samsara).

3. From the study, it can be analytically concluded that material offering (*Āmisapūjā*) refers to worship through material objects such as flowers and fragrances, without killing or harming any living beings. This is considered wholesome, especially when one pays homage to persons or objects worthy of veneration; it brings immeasurable merit and leads to a fortunate rebirth in the heavenly realm.

Practice offering (*Paṭipattipūjā*) refers to practicing the teachings well proclaimed by the Buddha. For the monastic community, this includes morality, concentration, and wisdom; for householders, it includes generosity, morality, and mental cultivation (meditation). The Buddha highly praised this form of worship because it shortens the cycle of samsara more than material offerings and enables one to attain the path, fruition, and Nibbana in this very life.

Keywords: Worship Discussion, *Āmisapūjā*, *Paṭipattipūjā*

บทนำ

ก่อนพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้น ในสังคมอินเดียโบราณมีความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่าสามารถดลบันดาลให้เกิดผลตามความปรารถนาได้ เมื่อมนุษย์ประสบกับภัยคุกคามจากธรรมชาติ เช่น ฟ้าร้องฟ้าผ่า ภัยพิบัติต่าง ๆ หรือโรคภัยไข้เจ็บ รวมทั้งเมื่อมีความต้องการความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นชัยชนะเหนือศัตรูในการทำสงคราม ความมั่งคั่งทางทรัพย์สิน หรือความปรารถนาในการมีบุตร มนุษย์ในยุคนั้นจึงนิยมประกอบพิธีกรรมบูชาสิ่งที่ตนเชื่อถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อขอให้สิ่งเหล่านั้นช่วยดลบันดาลให้เกิดผลตามที่ต้องการ

สิ่งที่ได้รับการบูชาในสมัยนั้นมีหลายลักษณะ ได้แก่ ภูเขา ป่าไม้ อาราม รุกขเจดีย์ ตลอดจนเทพเจ้าต่าง ๆ ตามความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นและกลุ่มชน นอกจากนี้ ในบางกรณียังปรากฏการประกอบพิธีกรรมบูชายัญด้วยการฆ่าสัตว์ โดยมีความเชื่อว่าการกระทำดังกล่าวจะทำให้การบูชามีความศักดิ์สิทธิ์และสามารถนำมาซึ่งผลตามความปรารถนา เช่น ชัยชนะในสงคราม ความปลอดภัยในชีวิต หรือความสมบูรณ์พูนสุขในด้านต่าง ๆ

ทั้งนี้ ในช่วงเวลาดังกล่าว มนุษย์ยังมิได้มีความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงเกี่ยวกับผลของการบูชาว่าสิ่งที่ตนบวงสรวงนั้นสามารถให้ผลตามความปรารถนาได้จริงหรือไม่ จนกระทั่งเมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในโลก พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงแสดงพระธรรมสั่งสอนแก่ทั้งมนุษย์และเทวดา เพื่อให้เข้าใจถึงความจริงเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว โดยทรงชี้ให้เห็นถึงหลักการพึ่งพาอาศัยที่ถูกต้องตามหลักธรรม และทรงแสดงให้เห็นว่าสิ่งใดเป็นที่พึ่งอันแท้จริงและเป็นหลักยึดเหนี่ยวที่สามารถนำไปสู่ประโยชน์และความเจริญอย่างแท้จริงตามหลักพระพุทธศาสนา ดังมีพระพุทธพจน์ว่า (ขุ.ธ. (ไทย) 25/188-192/92)

> *“...มนุษย์จำนวนมาก ผู้ถูกภัยคุกคาม ต่างถึงภูเขา ป่าไม้ อาราม และรุกขเจดีย์ เป็นสรณะ นั่นมิใช่สรณะอันเกษม นั่นมิใช่สรณะอันสูงสุด เพราะผู้อาศัยสรณะเช่นนั้น ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ทั้งปวง ส่วนผู้ที่ถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะ ย่อมใช้ปัญญาชอบพิจารณาเห็นอริยสัจ 4 ประการ คือ ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และอริยมรรคมีองค์ 8 อันเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความสงบระงับทุกข์ นั่นเป็นสรณะอันเกษม นั่นเป็นสรณะอันสูงสุด เพราะผู้อาศัยสรณะเช่นนั้น ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้...”*

ในสังคมไทยปัจจุบัน พุทธศาสนิกชนจำนวนไม่น้อยมีความเชื่อและการปฏิบัติเกี่ยวกับการกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์หลากหลายรูปแบบ ทั้งการบูชาสิ่งที่ถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงการบูชาสิ่งที่มิได้มีความศักดิ์สิทธิ์ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา แต่ถูกเข้าใจหรือเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การบูชาดังกล่าวมักมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนปรารถนา เช่น ความปลอดภัยในชีวิต ความร่มเย็นเป็นสุข ความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ตลอดจนโชคลาภและความมั่งคั่ง เป็นต้น

ความเชื่อที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการบูชาในสังคมปัจจุบันอาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชน โดยก่อให้เกิดการปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย เช่น การนำสิ่งที่ไม่เหมาะสม ได้แก่ สุรา บุหรี่ หรือสัตว์ต่าง ๆ เช่น หัวหมู เป็ด ไก่ เป็นต้น มาบูชาพระรัตนตรัยหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การกระทำในลักษณะดังกล่าวถือเป็นการบูชาที่ไม่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา จึงอาจทำให้อานิสงส์หรือผลแห่งบุญลดน้อยลง เนื่องจากเป็นการบูชาที่ไม่สอดคล้องกับหลักธรรมวินัย และ

ไม่ก่อให้เกิดความเจริญอย่างแท้จริง อีกทั้งยังอาจทำให้พระพุทธศาสนาถูกมองว่าเป็นความเชื่อที่งมงายซึ่งมิใช่ลักษณะของการปฏิบัติตามหลักเหตุผลในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การปฏิบัติดังกล่าวทำให้เกิดความคลุมเครือในการจำแนกว่า สิ่งใดเป็นสิ่งที่ควรบูชาและไม่ควรบูชา สิ่งใดควรแก่การกราบไหว้ ไม่ควรแก่การกราบไหว้ และสิ่งใดไม่มีคุณค่าแท้จริงตามหลักพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับบุคคลหรือสิ่งที่ควรได้รับการบูชา รวมทั้งอานิสงส์ของการบูชาตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อให้พุทธศาสนิกชนเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับแนวทางการบูชาอันสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัยที่สืบทอดมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล และสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเรื่องการบูชา ในยุคก่อนพุทธกาลในชมพูทวีป
2. เพื่อศึกษาเรื่องการบูชา ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อวิเคราะห์หลักการและวิธีการบูชา ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

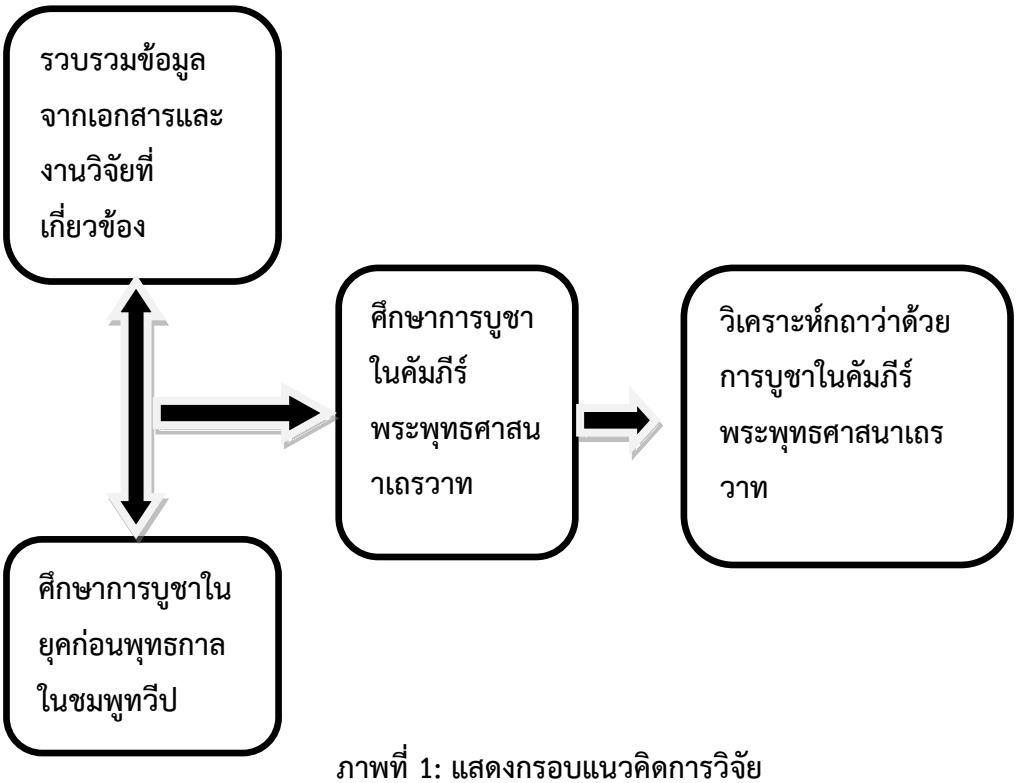
การทบทวนวรรณกรรม

พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนยงค์) (2550: 1) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา” ได้ข้อสรุปว่า การบูชาเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นมงคลอันสูงสุด พื้นฐานสำคัญของการบูชาเกิดจากการที่มนุษย์ได้เห็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติแล้วเชื่อว่าเป็นอำนาจของสิ่งที่ตนมองไม่เห็นที่มีอำนาจเหนือกว่าตนแล้วจึงเกิดความกลัวภัย เพื่อหวังความปลอดภัยในชีวิตจึงทำการอ้อนวอนบูชา นอกจากนี้แล้วศรัทธาคือความเชื่อ ความเลื่อมใส ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการบูชา แต่ความเชื่อความเลื่อมใสที่ดีนั้นจะต้องมีปัญญาเป็นเครื่องกำกับด้วยจึงจะเป็นความเชื่อความเลื่อมใสที่ถูกต้องแท้จริง ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของการบูชา ได้แก่ ศีลหรือวินัย อันเป็นระเบียบปฏิบัติเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของคนในสังคม และพึงศึกษาให้ครบตามหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนาอันได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา หลักการทั้ง 3 ประการนี้ จะช่วยเสริมสร้างให้คนมีหลักธรรมในจิตใจและมีระเบียบวินัยในตนเอง ส่งผลให้เกิดการบูชาในตัวบุคคลและสิ่งต่าง ๆ โดยการมองเห็นคุณค่า คุณงามความดีที่มีอยู่ในตัวบุคคลและสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น อดิศักดิ์ ละครเขต (2560: 147) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์อานิสงส์การบูชาในพุทธปรัชญาเถรวาท” ได้ข้อสรุปว่า การบูชา ได้แก่ การทำสักการะ เคารพนอบน้อม การกราบไหว้ การยกย่อง การสรรเสริญ การยอมรับการนับถือ ด้วยความเลื่อมใส ศรัทธา ด้วยความจริงใจ แสดงออกได้หลายทาง เช่น การเชิดชูยกย่อง สรรเสริญ สวดขอพร การขอร้อง การอ้อนวอน การเซ่นบวงสรวง การสังเวย การยอมรับนับถือ การให้ความสำคัญและการปฏิบัติตามคำสั่งสอน เป็นต้น พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทสอนว่า การบูชาเป็นมงคลสูงสุดประการหนึ่ง ดังมีบทสวดมนต์บทหนึ่งว่า ปูชา จ ปูชนียานำ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมำ แปลว่า การบูชาบุคคลที่ควรบูชาเป็นมงคลสูงสุด ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญ นั่นคือควรบูชาบุคคลหรือสิ่งที่ควรบูชาเท่านั้น ไม่ได้มีคำสอนให้บูชาสิ่งอื่นที่นอกเหนือจากนี้แต่อย่างใด อานิสงส์การบูชา ในพุทธปรัชญาเถรวาทแสดงผลที่จะได้จากการบูชาบุคคลที่ควรบูชามีพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์และบิดามารดาเป็นต้น บุคคลเหล่านี้เป็นพระอรหันต์เป็นบัณฑิตนักปราชญ์ มีกายวาจาใจสะอาดบริสุทธิ์ย่อมแนะนำแต่ในทางดีทางเจริญ ผู้บูชาจึง

ย่อมได้ประโยชน์สูงสุดคือ การบรรลุมรรคผล นิพพาน หรือตามควรแก่ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ หากยังไม่ถึงขั้นบรรลุธรรม เมื่อสิ้นชีวิตก็จะไปสู่สุคติโลกสวรรค์ หรือถ้าเกิดในโลกมนุษย์อีกก็จะได้ไปเกิดในตระกูลสูง ได้รับแต่ความสุขความเจริญ ตรงข้ามกับการคบหรือบูชาคนชั่วคนพาล ผู้บูชาย่อมได้รับแต่ความทุกข์ร้อนเหมือนเช่นที่พระเจ้าอชาตศัตรูบูชาหรือคบหากับพระเทวทัตจนต้องทำปิตุฆาตอันเป็นกรรมที่หนักห้ามสวรรค์ห้ามนิพพานในชาตินี้ไปเลยทีเดียว

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์กถาว่าด้วยการบูชาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” สามารถสร้างเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัยดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1: แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ยึดเอกสารเป็นหลัก ทั้งส่วนที่เป็นเอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) และเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) มีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนในการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาภาคเอกสาร (Documentary Research) ได้ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังรายละเอียดต่อไปนี้

ข้อมูลในส่วนของกถาว่าด้วยการบูชาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเอกสารจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 ส่วนข้อมูลเพิ่มเติมนั้น ได้ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎกแปลไทย ฉบับหลวง หนังสือมังคลัตถทีปนีแปล ภาค 1 เล่ม 1 ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย นอกจากนี้ยังได้มีการศึกษาและ

รวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยอื่น ๆที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้อง เช่น การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา เป็นต้น

2. การวิเคราะห์ข้อมูล (Content Analysis) ผู้วิจัยจะได้รวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษาในภาคเอกสาร หนังสือตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น จากนั้นจึงได้ทำการศึกษาอย่างละเอียดจัดลำดับความสำคัญของข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัย เรียบเรียงข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวกับหลักการและวิธีการบูชา แล้วจึงสรุปผลเพื่อเขียนงานวิจัยให้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการทราบ ตั้งข้อเสนอแนะทั่วไปและเสนอแนะแนวทางในการวิจัยแก่ผู้อื่นในครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

1. กถาว่าด้วยการบูชา ในยุคก่อนพุทธกาล

จากการศึกษาพบว่า รากฐานของการบูชามาจากความเชื่อในพลังธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งถูกมองว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถให้คุณและโทษได้ ต่อมาธรรมชาติเหล่านี้ได้รับการเทิดทูนขึ้นเป็นเทพเจ้า และมีการบูชาพร้อมทั้งสร้างพิธีกรรม เช่น การบูชายัญ การเซ่นไหว้ ส่วนศรัทธา คือความเชื่ออย่างตั้งมั่นในสิ่งที่เลื่อมใส โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ เชื่อโดยไม่ไตร่ตรอง เชื่อพร้อมพิจารณา และเชื่อจากประสบการณ์ตรง ศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นของการบูชาและการพึ่งพิงทางจิตใจของมนุษย์ ซึ่งมีความเชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติมีวิญญาณหรือเทพเจ้าสถิตอยู่ เช่น ดวงอาทิตย์ ต้นไม้ ภูเขา และแม่น้ำ โดยเชื่อว่าวิญญาณเหล่านี้สามารถบันดาลให้เกิดผลดีหรือร้ายได้

คนในชมพูทวีปส่วนใหญ่ในยุคนั้นนับถือศาสนาพราหมณ์เชื่อในพระพรหม และเชื่อในเทพเจ้าประจำธาตุต่าง ๆ เช่น พระอินทร์ พระอัคนี พระสูริยะ พระวิษณุ เป็นต้น รวมทั้งเชื่อในอำนาจแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ เช่น แม่น้ำคงคา การบูชาแบ่งออกได้เป็น 2 แนวทางหลัก คือ การบูชาไฟ และการบูชายัญ การบูชาไฟเป็นรูปแบบการบูชาที่แพร่หลายในหมู่ชฎิลและนักบวชบางกลุ่ม เชื่อว่าไฟเป็นสื่อกลางในการส่งเครื่องเซ่นไปยังเทพเจ้า เช่น เรื่องราวของอุรุเวลกัสสปะที่บูชาไฟและพญานาค ริมแม่น้ำเนรัญชรา เป็นต้น

การบูชายัญมีการพัฒนาจากการถวายพืชพรรณธัญญาหาร มาเป็นการฆ่าสัตว์เพื่อบูชา เช่น อัศวเมธ (ฆ่าม้า) ปุริสเมธ (ฆ่าคน) ฆ่าโค แพะ แกะ เป็นต้น โดยเชื่อว่าเป็นวิธีทำให้เทพเจ้าพอใจ พระพุทธเจ้าได้ตรัสคัดค้านการฆ่าสัตว์ทุกชนิด และทรงแสดงรูปแบบของยัญที่ไม่มีการเบียดเบียน (ที.สี. (ไทย) 9/323-358/125-150) เช่น การให้ทาน การบูชาพระรัตนตรัย การรักษาศีล และการประพฤติพรหมจรรย์ จนถึงที่สุดแห่งทุกข์คือพระนิพพาน

ในยุคนั้นมีนักบวชและนักปรัชญามากมาย (ที.สี. (ไทย) 9/165-179/53-59) เช่น

1) ปูรณกัสสป ถือว่าไม่มีบุญบาป 2) มักขลิโคสาล ถือว่าสรรพสิ่งเกิดขึ้นโดยไม่มีเหตุ 3) นิครนถนาฏบุตร เน้นการทรมานตนเพื่อหลุดพ้น 4) สัญชัย เวลัฏฐบุตร ไม่ยึดมั่นในความเห็นใด 5) ปกุธกัจจายนะ เชื่อว่าสรรพสิ่งเป็นไปตามลิขิตแน่นอน 6) อชิตเกสกัมพล เชื่อว่าตายแล้วสูญ และคนในยุคนั้นมีทรรศนะเกี่ยวกับโลกและชีวิตแตกต่างกันมาก เช่น โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง ตายแล้วเกิดใหม่ ตายแล้วสูญ เป็นต้น ซึ่งถูกจัดหมวดไว้ในพระสูตรว่าด้วยทิฏฐิ 62 ประการ (ที.สี. (ไทย) 9/28-102/11-39) เช่น อกิริยทิฏฐิ อเหตุกทิฏฐิ นัตถิกทิฏฐิ เป็นต้น

ลักษณะการบูชายัญของพราหมณ์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนี้ ส่วนมากเป็นการบูชายัญโดยวิธีฆ่าสัตว์ต่าง ๆ เช่น ม้า โค แพะ แกะ ไก่ เป็นต้น แล้วเผาไฟบูชายัญต่อเทพเจ้า ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้พระพุทธศาสนาเห็นว่ามีผลเป็นความทุกข์คือเป็นบาป และสอนอยู่เสมอว่าการบูชายัญก็ดี การบูชาไฟก็ดี สู้การบูชาของคนผู้บูชาท่านที่อบรมตนดีแล้วไม่ได้ แม้ว่าผู้นั้นจะบูชายัญด้วยทรัพย์เป็นพันกหาปณะก็ตาม ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพราหมณ์ผู้เป็นลุงของพระสารีบุตรเถระว่า (ขุ.ธ. (ไทย) 25/106/63) *“การบูชาของบุคคลผู้บูชาท่านที่อบรมตนดีแล้วคนเดียว แม้เพียงครู่เดียว ประเสริฐกว่าการบูชาของบุคคลผู้บูชายัญด้วยทรัพย์จำนวน 1,000 กหาปณะทุก ๆ เดือน ตลอด 100 ปี”*

2. กถาว่าด้วยการบูชา ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

จากการศึกษาพบว่า การบูชามีปรากฏในมงคลสูตร ได้กล่าวถึงการบูชาบุคคลที่ควรบูชา ไว้เป็นลำดับที่ 3 ดังพระบาลีที่ว่า (ขุ.ธ. (บาลี) 25/6.2/3-4) *“อเสวนา จ พาลานำ ปณฺฑิตานญฺจ เสวนา ปูชา จ ปูชนียานำ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมำ”* ซึ่งแปลความว่า (ขุ.ธ. (ไทย) 25/3/7) *“การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต และการบูชาบุคคลที่ควรบูชา เป็นมงคลอันสูงสุด”* หลักธรรมดังกล่าวจึงถือเป็นแนวทางสำคัญในเบื้องต้นของการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา และมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ามงคลธรรมข้ออื่น ๆ ในการนำพาชีวิตไปสู่ความเจริญ

บุคคลที่ควรบูชาที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในมหาปรินิพพานสูตร (ที.ม. (ไทย) 10/206/153-154) และมังคลัตถทีปนี (มงฺคล. (ไทย) 1/78/124) เป็นต้น ได้แก่ 1) พระพุทธเจ้า 2) พระปัจเจกพุทธเจ้า 3) พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า 4) พระเจ้าจักรพรรดิหรือพระมหากษัตริย์ 5) บิดา มารดา 6) ครู อาจารย์ เป็นต้น การบูชา กราบไหว้ เคารพนับถือ บุคคลเหล่านี้เป็นต้น พระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นมงคลอย่างสูงสุด เพราะท่านเหล่านี้เป็นผู้มีพระคุณต่อเรา เป็นผู้ที่ทำอุปการะมาก่อน ควรที่ทุกคนจะเห็นคุณค่า ยกย่องให้เกียรติ เคารพบูชาด้วยความบริสุทธิ์ใจ และเมื่อทำอย่างนี้ย่อมมีแต่ความสุขความเจริญในชีวิตทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

ส่วนวัตถุหรือสถานที่ที่ควรบูชา นอกจากพระรัตนตรัยแล้ว ยังมีสถานที่พิเศษ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า 4 แห่ง เรียกว่าสังเวชนียสถาน คือสถานที่ควรระลึกถึงให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสเบื้องหน้าแต่ตายเมื่อกายแตกย่อมไปสู่สุคติโลกสวรรค์ ที่ตรัสไว้ในมหาปรินิพพานสูตร (ที.ม. (ไทย) 10/202/150-151) ได้แก่ 1) สถานที่ประสูติ (ลุมพินีวัน เนปาล) 2) สถานที่ตรัสรู้ (พุทธคยา อินเดีย) 3) สถานที่แสดงปฐมเทศนา (สารนาถ อินเดีย) และ 4) สถานที่ปรินิพพาน (กุสินารา อินเดีย)

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท การบูชาสามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภทหลัก (มงฺคล. (ไทย) 1/57/81) ได้แก่ อามิสบูชา และปฏิบัติบูชา บรรดาบูชา 2 อย่างนั้น การบูชาด้วยสักการะมีดอกไม้ ของหอมเป็นต้น และด้วยปัจจัย 4 ชื่อว่า อามิสบูชา การบูชาด้วยการปฏิบัติชื่อว่า ปฏิบัติบูชา ดังที่พระพุทธพจน์ที่ว่า (ที.ม. (ไทย) 10/199/148) *“...ตถาคตจะชื่อว่าอันบริษัทสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ด้วยเครื่องสักการะเพียงเท่านี้ก็หาไม่ ผู้ใดไม่ว่าจะเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรมอยู่ ผู้นั้นชื่อว่าสักการะ เคารพ นับถือ บูชาตถาคต ด้วยการบูชาอย่างยอดเยี่ยม...”*

โดยสรุปแล้วการบูชาในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การสักการะ การทำความเคารพ การแสดงความนับถือ การนอบน้อม การสวดสาธยาย การสวดสรรเสริญ (องฺ.ฉกฺก. (ไทย) 22/10/242) การถวายหรือมอบ ดอกไม้ของหอม เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

เป็นต้น ต่อบุคคลหรือวัตถุที่ควรเคารพบูชา เพื่อความร่มเย็นเป็นสุข เพื่อให้สมปรารถนาในสิ่งที่ตนต้องการ หรือการปฏิบัติตามคำสอนของพระศาสดา มีการให้ทาน รักษาศีล เจริญสมาธิ และปัญญา เพื่อความหลุดพ้นจากวัฏฏะสงสารก็ชื่อว่าบูชา

พระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำถึงความสำคัญของการปฏิบัติบูชา โดยตรัสว่า *“ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรมอยู่ ผู้นั้นชื่อว่าเป็นผู้บูชาพระตถาคตอย่างยิ่ง”* และ *“ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม”* (สำ.ขุ. (ไทย) 17/87/159) เป็นต้น แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การบูชาในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาจิตใจและการเข้าถึงความหลุดพ้น มิใช่เพียงการแสดงออกทางพิธีกรรมเท่านั้น การบูชาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงเป็นแนวคิดที่ครอบคลุมทั้งมิติภายนอกและภายใน กล่าวคือ อามิสบูชาเป็นการแสดงออกถึงศรัทธาเบื้องต้น ส่วนปฏิบัติบูชาเป็นการพัฒนาจิตใจเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายสูงสุด คือ ความหลุดพ้นจากทุกข์

3. หลักการและวิธีการบูชาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

จากการศึกษาพอสรุปวิเคราะห์ ได้ว่า การบูชาแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) อามิสบูชา คือการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ มีดอกไม้ ของหอม และปัจจัย 4 เป็นต้น โดยไม่มีการฆ่าสัตว์หรือเบียดเบียนสัตว์ใด ๆ และเป็นสิ่งของที่เหมาะสม โดยเฉพาะหากได้บูชาบุคคลที่ควรบูชา หรือวัตถุที่ควรบูชา ย่อมมีอานิสงส์หาประมาณมิได้ ส่งผลทั้งชาตินี้และชาติหน้าและเป็นปัจจัยไปสู่พระนิพพาน ดังเรื่องราวการบำเพ็ญบารมีของพระสาวกในอปทานเป็นต้น 2) การปฏิบัติบูชา คือการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงแสดงไว้ดีแล้ว สำหรับฝ่ายบรรพชิตได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ฝ่ายคฤหัสถ์ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา เป็นต้น พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญยิ่งนักเพราะตัดวัฏฏะสงสารให้สั้นลงมากกว่าอามิสบูชา และรักษาพระธรรมคำสอนของพระองค์ไว้ได้ ตลอดถึงอาจจะได้บรรลุมรรคผลนิพพานในภพชาติปัจจุบัน

พระพุทธองค์มิได้ทรงปฏิเสธอามิสบูชาอย่างสิ้นเชิง แต่พระองค์ทรงปลุกเร้ากุศลให้พุทธบริษัทได้ปฏิบัติธรรมยิ่งๆขึ้นไปเพื่อตัดวัฏฏะสงสารให้สั้นลง ตามกำลังสติปัญญาของตน โดยพระองค์เป็นเพียงผู้ชี้แนะให้เท่านั้น ไม่สามารถสร้างหรือปั้นเสกให้ใครบรรลุธรรมได้เลย ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า (ม.อุ. (ไทย) 14/77/83) *“นิพพานก็มีอยู่ ทางไปนิพพานก็มีอยู่ เรา(ตถาคต)ผู้ชักชวนก็มีอยู่ ก็เมื่อเป็นเช่นนี้ สาวกทั้งหลายของเราที่เราสั่งสอนอยู่อย่างนี้ พร่ำสอนอยู่อย่างนี้ บางพวกสำเร็จนิพพานอันถึงที่สุดโดยส่วนเดียว บางพวกไม่สำเร็จ ในเรื่องนี้ เราจะทำอย่างไรได้ ตถาคตก็เป็นแต่ผู้บอกทาง”* แต่ก็ทรงขนาบแล้วขนาบอีก คือสั่งสอนแล้วสั่งสอนอีก ดังพระพุทธดำรัสในมหาสุญญตสูตรว่า (ม.อุ. (ไทย) 14/196/233) *“อานนท์ เราจักไม่ประคับประคองเธอทั้งหลาย เหมือนช่างหม้อประคับประคองภาชนะดินดิบที่ยังดิบอยู่ เราจักกล่าวข่มแล้วข่มอีก จักกล่าวยกย่องแล้วยกย่องอีก บุคคลใดมีแก่นสารบุคคลนั้นจักดำรงอยู่”* และทรงฝากพระธรรมวินัยไว้เป็นตัวแทนพระองค์ในการอบรมจิตของพุทธบริษัท ผู้ใดตั้งใจปฏิบัติตามพระธรรมวินัยย่อมมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นก็ชื่อว่าเห็นพระพุทธองค์

พระพุทธศาสนาเถรวาทได้แสดงให้เห็นว่าการบูชาที่ประเสริฐที่สุดมิใช่การบูชาด้วยวัตถุอันประณีต หากแต่เป็นการประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม อันเป็นการปฏิบัติบูชา กล่าวคือการรักษาศีล การเจริญสมาธิ การเจริญปัญญา และการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งปวง

อันจะส่งผลให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงอานิสงส์อันแท้จริงในทางโลกและทางธรรม อาทิ ความเจริญทางสังคม ความร่มเย็นเป็นสุขในชีวิต ตลอดจนถึงนิพพานสมบัติในปัจจุบันหรือในสัมปรายภพต่อไปได้ และสามารถสืบอายุพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวต่อไป เพื่อประโยชน์สุขแก่มนุษย์และเทวดาทั้งหลายผู้เป็นประชุมชนในภายหลังสืบไป

อนึ่งจากประวัติเรื่องราวของพระสาวกผู้ได้บำเพ็ญบุญบารมีทั้งในรูปแบบอามิสบูชามีถวายดอกไม้ ของหอมเป็น และปฏิบัติบูชา มีการรักษาศีลอย่างเคร่งครัด เจริญสมาธิ และภาวนาแล้วได้รับอานิสงส์ตามที่ตนได้บำเพ็ญ เช่น เรื่องโกสาตกีเทพธิดา (ขุ.วิ.อ.(ไทย) 26/47/67-68) ที่ได้นำดอกบวบขมไปบูชาพระบรมสารีริกธาตุที่เมืองราชคฤห์ แล้วถูกโคขวิดตายระหว่างทางแล้วได้ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และเรื่องพระสารีบุตรอาพาธ วิสุทธิมรรค แปล ภาค 1 (2547: 84) ที่ไม่ยอมฉันอาหารที่เทวดาไปเข้าสิงบอกชาวบ้านให้นำมาถวาย แล้วก็หายอาพาธ โดยไม่ได้ฉันอาหารนั้นเลย เป็นต้น ย่อมส่งผลถึงศรัทธาความเลื่อมใส และแรงบันดาลใจที่อยากจะกระทำตามให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ตามกำลังสติปัญญาของตน ตราบใดที่ยังมีลมหายใจอยู่ บำเพ็ญทั้ง 2 อย่างตามความเหมาะของเพศสภาพของตน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์กถาว่าด้วยการบูชา ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทพออภิปรายได้ดังต่อไปนี้

1. กถาว่าด้วยการบูชา ในยุคก่อนพุทธกาล

รากฐานของการบูชามาจากความเชื่อในพลังธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งถูกมองว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถให้คุณและโทษได้ ต่อมาธรรมชาติเหล่านี้ได้รับการเทิดทูนขึ้นเป็นเทพเจ้า และมีการบูชาพร้อมทั้งสร้างพิธีกรรม เช่น การบูชายัญ การเซ่นไหว้ ศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นของการบูชาและการพึ่งพิงทางจิตใจของมนุษย์ มีความเชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติมีวิญญาณหรือเทพเจ้าสถิตอยู่ เช่น ดวงอาทิตย์ ต้นไม้ ภูเขา และแม่น้ำ โดยเชื่อว่าวิญญาณเหล่านี้สามารถบันดาลให้เกิดผลดีหรือร้ายได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนยงค์) (2550: 1) ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา” ผู้วิจัยสรุปว่าการบูชาเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นมงคลอันสูงสุด พื้นฐานสำคัญของการบูชาเกิดจากการที่มนุษย์ได้เห็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติแล้วเชื่อว่าเป็นอำนาจของสิ่งที่ตนมองไม่เห็นที่มีอำนาจเหนือกว่าตนแล้วจึงเกิดความกลัวภัย เพื่อหวังความปลอดภัยในชีวิตจึงทำการอ้อนวอนบูชา นอกจากนี้แล้วศรัทธาคือความเชื่อ ความเลื่อมใส ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการบูชา แต่ความเชื่อความเลื่อมใสที่ดีนั้นจะต้องมีปัญญาเป็นเครื่องกำกับด้วยจึงจะเป็นความเชื่อความเลื่อมใสที่ถูกต้องแท้จริง

ลักษณะการบูชายัญของพราหมณ์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนี้ ส่วนมากเป็นการบูชายัญโดยวิธีฆ่าสัตว์ต่าง ๆ เช่น ม้า โค แพะ แกะ ไก่ สุกร เป็นต้น และการเผาไฟบูชายัญต่อเทพเจ้า ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสคัดค้านการฆ่าสัตว์ และทรงแสดงรูปแบบของยัญที่ไม่มีการเบียดเบียน เช่น การให้ทาน การบูชาพระรัตนตรัย การรักษาศีล และการปฏิบัติเพื่อถึงที่สุดทุกข์คือ

พระนิพพาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาเสนาะ กัณหทัต (2544 : 71) ที่ได้กล่าวไว้ในบทวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวคิดและแนวปฏิบัติเรื่องการบูชายัญ ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า จากหลักฐานในพระไตรปิฎก บอกให้ทราบว่าการบูชายัญในสมัยพุทธกาลมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ การบูชายัญด้วยสิ่งมีชีวิต เช่น แพะ แกะ ไก่ อย่างหนึ่ง การบูชาด้วยวัตถุธรรมดา เช่น เนยใส น้ำมัน น้ำผึ้ง อย่างหนึ่ง และการบูชาไฟ อย่างหนึ่ง แต่พระพุทธศาสนาคัดค้านการฆ่าสัตว์บูชายัญของพราหมณ์ ตลอดจนกระทั่งพิธีพลีกรรมด้วยเลือดต่าง ๆ ซึ่งพระพุทธศาสนามองว่าไม่สามารถทำให้ผู้ปฏิบัติพ้นจากทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง แล้วให้หันมาสร้างพฤติกรรมที่ดีงามต่อตนเองและสังคม เช่น ให้ทาน โดยปราศจากการเบียดเบียน รักษาศีล หรือเจริญภาวนา อันจัดเป็นหลักแห่งการสร้างความดีทางพระพุทธศาสนาที่นอกจากจะเกื้อกูลให้ได้รับประโยชน์สุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้าแล้ว ยังเกื้อกูลให้ได้รับประโยชน์สูงสุด คือ พระนิพพานอีกด้วย

2. กถาว่าด้วยการบูชา ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

การบูชาในพระพุทธศาสนาเถรวาทโดยความหมายได้แก่ การสักการะ การแสดงความเคารพ นับถือ นอบน้อม กราบไหว้ ยกย่องเทิดทูน การสวดสรรเสริญ สวดขอพร สวดอ้อนวอน ต่อบุคคลหรือวัตถุที่ควรบูชา ด้วยการแสดงออกทางกาย ทางวาจา และทางใจ ตลอดถึงการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อแสดงความเคารพนับถือเช่นนั้น แสดงความเคารพเทิดทูน เชิดชูคุณความดี ยกย่องให้ปรากฏความสำคัญ และการปฏิบัติตามคำสอนของพระศาสดา เพื่อความหลุดพ้นจากวัฏฏสงสาร ชื่อว่าการบูชา สอดคล้องกับผลงานวิจัยของอดิศักดิ์ ละครเขต (2560: 147) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์อานิสงส์การบูชาในพุทธปรัชญาเถรวาท” ผู้วิจัยสรุปว่า การบูชา ได้แก่ การทำสักการะ เคารพนอบน้อม การกราบไหว้ การยกย่อง การสรรเสริญ การยอมรับการนับถือ ด้วยความเลื่อมใส ศรัทธา ด้วยความจริงใจ แสดงออกได้หลายทาง เช่น การเชิดชูยกย่อง สรรเสริญ สวดขอพร การขอร้อง การอ้อนวอน การเซ่นบวงสรวง การสังเวย การยอมรับนับถือ การให้ความสำคัญและการปฏิบัติตามคำสั่งสอน เป็นต้น และสอดคลองกับผลงานวิจัยของ เจริญ ต้นมหาพราน (2542: 123) ที่ได้กล่าวไว้ในหนังสือพระบรมธาตุกรุงสยามว่า คำว่า “การบูชา” หมายถึง การทำความสักการะ การเคารพ นบน้อม การไหว้ต่อบุคล สถานที่หรือสิ่งที่ควรบูชา การปฏิบัติตามอย่างบุคคลที่ควรปฏิบัติตาม หรือการปฏิบัติตามคำแนะนำสั่งสอนของบุคคลหรือคำแนะนำสั่งสอนที่ควรปฏิบัติตาม

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท การบูชาสามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ อามิสบูชา และปฏิบัติบูชา อามิสบูชา หมายถึง การบูชาด้วยวัตถุ เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน อาหาร หรือเครื่องสักการะต่าง ๆ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความเลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อพระรัตนตรัย ส่วนปฏิบัติบูชา หมายถึง การบูชาด้วยการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน เช่น การรักษาศีล การเจริญสมาธิ และการเจริญปัญญา ซึ่งถือเป็นการบูชาที่พระพุทธศาสนายกย่องว่าเป็นการบูชาที่ประเสริฐยิ่ง เมื่อกล่าวถึงคำว่า “*ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรมอยู่*” ก็ได้แก่ การรักษาศีล การเจริญสมาธิ การเจริญปัญญา ตลอดถึงการนำหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลสมาเป็นเครื่องดำเนินชีวิต พัฒนาตนไปจนถึงที่สุดแห่งทุกข์คือพระนิพพาน หากไม่บรรลุคุณธรรมชั้นใด อย่างน้อยก็ให้เป็นผู้ตั้งมั่นอยู่ในศีลตามเพศของตน ปฏิบัติธรรมตามกำลังสติปัญญาของตน ก็ชื่อว่าปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม สอดคล้องกับคำที่พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ว่า

(มงคล. (ไทย) 1/70/114) *“พึงทราบวินิจฉัยในพระพุทธพจน์นั้น บุรพภาคปฏิปทาอันเป็นธรรมสมควรโลกุตรธรรม 9 อย่าง ชื่อว่า ธัมมานุธัมมปฏิปทา บุรพภาคปฏิปทานั้น โดยความก็คือ ศีล พระบัญญัติทางมารยาท การสมาทานธุดงค์ และสัมมาปฏิบัติถึงโครภูตญาณ บุรพภาคนั้นแล ตรัสว่าชอบยิ่ง เพราะเป็นข้อปฏิบัติสมควร ผู้ใดปฏิบัติประพฤติบำเพ็ญบุรพภาคปฏิปทานั้น ผู้นั้นตรัสว่าเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง มีปกติประพฤติตามธรรม”*

3. วิเคราะห์หลักการและวิธีการบูชา ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

ดังที่ปรากฏในมงคลทีปนีว่า (มงฺคล. (ไทย) 1/57/81) *“ชื่อว่าบูชา มี 2 อย่าง คือ อามิสบูชาและปฏิบัติบูชา บรรดาบูชา 2 อย่างนั้น การบูชาด้วยสักการะมีดอกไม้เป็นต้น และด้วยปัจจัย 4 ชื่อว่า อามิสบูชา การบูชาด้วยการปฏิบัติ ชื่อว่า ปฏิบัติบูชาอามิสบูชา การบูชาด้วยอามิส คือ ยัญ”* (ขุ.จู. (ไทย) 30/12/87) หมายถึง ไทยธรรม ได้แก่ บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ข้าว น้ำ ผ้า ยาน พวงดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก เครื่องประทีป เป็นต้น แม้ในพระไตรปิฎกจะมีพระพุทธพจน์ (องฺ.ทุก. (ไทย) 20/401/104) ตรัสโดยตรงว่า บูชา มี 2 ประการ คือ อามิสบูชา และ ธรรมบูชา ก็ตาม ท่านได้กล่าวไว้ว่า อามิสบูชา คือ การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ ธรรมบูชา คือ การบูชาด้วยการปฏิบัติธรรม เฉพาะอย่างยิ่ง การบูชาพระพุทธเจ้าด้วยธรรมานุธรรมปฏิบัติ ฉะนั้น บูชา จึงมี 2 ประเภทนั่นเอง คือ

1) อามิสบูชา หมายถึง การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของหรือเครื่องสักการะต่าง ๆ เพื่อแสดงความเคารพศรัทธานอบน้อมต่อบุคคลหรือสิ่งที่ควรบูชา เช่น การถวายดอกไม้ ธูป เทียน ของหอม หรือเครื่องสักการะอื่น ๆ ตลอดถึงการบูชาด้วยปัจจัย 4 มีอาหาร เป็นต้น การบูชาในลักษณะดังกล่าวถือเป็นการแสดงความเคารพในเชิงรูปธรรม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ลาภ สักการะ ยศ ความสมบูรณ์พูนทรัพย์ ความสุขความเจริญ ในหน้าที่และกิจการของตน อามิสบูชานี้มีข้อดีคือสร้างศรัทธา ฝึกให้มีความเคารพ เป็นพื้นฐานการพัฒนาใจ พุทธศาสนายอมรับแต่ไม่ถือว่าสูงสุด แต่ก็มีอานิสงส์มากมายนับไม่ถ้วนหากได้บูชาบุคคลที่ควรบูชามีพระพุทธเจ้า เป็นต้น

2) ปฏิบัติบูชา หมายถึง การบูชาด้วยการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น การถึงไตรสรณคมน์ การรักษาศีล การเจริญสมาธิ การเจริญปัญญา และการดำเนินชีวิตตามหลักพระธรรมวินัย การบูชาในลักษณะนี้ถือเป็นการแสดงความเคารพในเชิงปฏิบัติ ซึ่งมุ่งเน้นการนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง พระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่าเป็นการบูชาที่ยอดเยี่ยมที่สุด เพราะนำไปสู่การลดละกิเลสและการพ้นทุกข์ที่แท้จริง ซึ่งปรากฏหลักฐานในพระสูตรสำคัญ เช่น มหาปรินิพพานสูตร (ที.ม. (ไทย) 10/199/148) ที่กล่าวโดยนัยว่า *“ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ผู้นั้นย่อมชื่อว่าเป็นผู้บูชาพระตถาคตอย่างยอดเยี่ยม”*

ปัจจุบันการบูชามักเอนเอียงไปทางอามิสบูชา เช่น การจัดพิธีกรรม การถวายของบูชาแก่พระพุทธรูปหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การจุดธูปเทียน การถวายของบูชา การจัดงานบุญใหญ่โต ซึ่งแม้จะเป็นเครื่องปลูกศรัทธา แต่หากขาดการปฏิบัติบูชา และยึดติดเพียงพิธีกรรมจะไม่ก่อให้เกิดผลทางจิตใจอย่างแท้จริง และก็ไม่ตรงตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท สอดคล้องกับงานวิจัยของ อินทิรา นวสัมฤทธิ์ (2553: 1) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้าตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทมีหลักธรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อที่

ชัดเจน คือตถาคตโพธิสัทธา แต่ชาวพุทธไทยยังมีความเชื่อนอกเหนือคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อในไสยศาสตร์ จนเกิดเป็นความเชื่อที่ผสมผสานกัน ความเชื่อสัมพันธ์กับพฤติกรรมและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจกระทำการต่าง ๆ ถ้ามีความเชื่อที่ไม่ถูกต้องในพระพุทธเจ้า ย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และการกระทำที่ผิดต่อพระองค์ ผู้กระทำไม่อาจหลีกเลี่ยงผลกรรมที่ได้กระทำนั้น

ในเชิงพุทธปรัชญา การบูชาที่แท้จริงสอดคล้องกับพระพุทธพจน์ (ที.ม. (ไทย) 10/199/148) ว่า *"ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ผู้นั้นย่อมชื่อว่าเป็นผู้บูชาพระตถาคตอย่างยอดเยี่ยม"* การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมในฝ่ายคฤหัสถ์ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา ในฝ่ายบรรพชิตได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ดังนั้น *"การปฏิบัติ"* คือ หัวใจของการบูชาอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงการประกอบพิธีกรรม การบูชาที่แท้จริงควรเป็นไปเพื่อปลูกฝังศรัทธาและพัฒนาปัญญา โดยใช้อามิสบูชาเป็นเพียงปัจจัยเสริม ไม่ใช่เป็นเป้าหมายสุดท้าย หากสังคมพุทธสามารถปรับทิศทางของการบูชาไปสู่ปฏิบัติบูชา จะทำให้พระพุทธศาสนามั่นคงและยั่งยืนสืบไป

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัย เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์กถาว่าด้วยการบูชาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องการบูชาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมีพัฒนาการจากความเชื่อดั้งเดิมก่อนพุทธกาล ซึ่งเน้น การบูชายัญ และ การบูชาไฟ มาเป็นการบูชาที่มุ่งพัฒนาชีวิตและจิตใจ โดยจำแนกการบูชาออกเป็น 2 ประเภท คือ อามิสบูชา (การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ) และ ปฏิบัติบูชา (การบูชาด้วยการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมคำสอน) องค์ความรู้สำคัญที่ค้นพบ คือ อามิสบูชาและปฏิบัติบูชาไม่ใช่สิ่งแยกขาดจากกัน แต่เป็นเหตุปัจจัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ อามิสบูชาเป็นจุดเริ่มต้นของการแสดงศรัทธาและสร้างโอกาสให้เกิดการศึกษาธรรมและการปฏิบัติ ส่วนปฏิบัติบูชาเป็นการพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา อันนำไปสู่การเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ ความหลุดพ้นจากทุกข์ (พระนิพพาน)

ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่ของงานวิจัยนี้ คือ การบูชาในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นกระบวนการพัฒนาจากศรัทธาภายนอกสู่การปฏิบัติภายใน โดยอามิสบูชาเป็นฐานแห่งศรัทธา และปฏิบัติบูชาเป็นหนทางแห่งการพัฒนาจิตใจ ทั้งสองส่วนเกื้อกูลกันเพื่อนำไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ ซึ่งสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

แผนภาพที่ 2 : แสดงองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

สรุป

จากการวิจัยทำให้พบข้อเท็จจริงว่า การบูชามีทั้งแบบอามิสบูชาและปฏิบัติบูชา ซึ่งมีมาก่อนพุทธกาล เพียงแต่เป็นการบูชาที่ไม่ถูกต้องไม่เป็นไปเพื่อความพ้นทุกข์อย่างแท้จริง และส่วนมากเป็นไปเพื่อทุคติมากกว่า เช่น การฆ่าสัตว์บูชายัญ เป็นต้น แม้การปฏิบัติบูชาก็ได้เพียงฌาน และไปสูงสุดเพียงพรหมโลกยังต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีก แต่เมื่อพระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้น พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงแนะนำให้เว้นจากการฆ่าสัตว์ บูชาบุคคลที่ควรบูชาและสถานที่ควรบูชา บูชายิ่งกว่านั้นด้วยการนับถือพระรัตนตรัย การรักษาศีล เจริญภาวนา ตามคำแนะนำของผู้รู้จริง คือ พระพุทธเจ้าและพระอริยสาวก ซึ่งจะเป็นหนทางดับทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิง คือถึงพระนิพพาน ตามพละกำลังอินทรีย์ของแต่ละบุคคล ถึงแม้พระพุทธเจ้าจะทรงสรรเสริญการปฏิบัติบูชาซึ่งเป็นเหตุให้บรรลุมรรคผลนิพพานในปัจจุบันได้ แต่ถึงกระนั้น ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าการบูชาบุคคล หรือสถานที่ควรบูชา เป็นต้นนั้น นอกจากนำสุขมาให้แล้วยังเป็นเหตุปัจจัยก่อเกิดศรัทธา ได้เข้าใกล้พระรัตนตรัย และได้บรรลุมรรคผลนิพพานในสุดในโอกาสต่อไปได้ ดังเรื่องราวพระพุทธเจ้าเองก็ดี และเหล่าพระสาวกด้วยเช่นกัน ฉะนั้น หากชาวพุทธอยู่ในโอวาทของพระพุทธเจ้า นับถือพระรัตนตรัยอย่างแท้จริง ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ตามกำลังสติปัญญาของตนอยู่สม่ำเสมอ ทำตามหน้าที่ตามเพศสภาพของตน เมื่อกำลังสติปัญญาบริบูรณ์เต็มรอบ ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ ควรนำผลการวิจัยไปจัดทำเป็นสื่อธรรมศึกษา อาทิ หนังสือธรรมะ คู่มือการบูชาสำหรับพุทธศาสนิกชน สื่อสังคมออนไลน์ หรือรายการวิทยุ/โทรทัศน์ทาง

ธรรม เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและความศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา และสถานศึกษาพระปริยัติธรรมควรนำผลการศึกษานี้ไปใช้ประกอบการเรียนการสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนา พระไตรปิฎก หรืออรรถกถา เพื่อเพิ่มพูนความเข้าใจแก่พระภิกษุสามเณรและนิสิตในสายพุทธศาสตร์

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบแนวคิดบทสวด(คาถา)ในเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับมหายาน หรือกับศาสนาอื่น ๆ เพื่อให้เห็นความแตกต่างทางแนวคิด ความหมายและวัตถุประสงค์ของการบูชาอย่างรอบด้าน และควรมีการวิจัยเชิงประจักษ์เกี่ยวกับพฤติกรรมของพุทธศาสนิกชนในปัจจุบันว่า มีความเข้าใจเรื่องการบูชาสอดคล้องกับพระพุทธดำรัสเพียงใด และมีปัจจัยใดที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงการบูชาอย่างมีปัญญา

เอกสารอ้างอิง

เจริญ ตันมหาพราน. (2542). *พระบรมธาตุกรุงสยาม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธารบัวแก้ว.

พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนยงค์). (2550). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาเสนาะ กัณหทัต. (2544). *การศึกษาแนวคิดและแนวปฏิบัติเรื่องการบูชายัญตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกं 2500.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2543). *พระสูตรและอรรถกถาแปล* (พิมพ์ครั้งที่ 4). นครปฐม: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2547). *วิสุทธิมรรค แปล ภาค 1 ตอน 1 (พิมพ์ครั้งที่ 9).* นครปฐม: โรงพิมพ์มหามกุฏราช วิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2555). *มังคลัตถทีปนีแปล เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 17).* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏ ราชวิทยาลัย.

อินทิรา นวสัมฤทธิ์. (2553). *รูปแบบการปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้าตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท.* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย.

อดิศักดิ์ ละครเขต. (2560). การศึกษาวิเคราะห์อานิสงส์การบูชาในพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 17*(1), 1–15.

การทำงานของสมองกับกลไกทางพุทธธรรม: แนวทางการพัฒนามนุษย์เชิงพุทธบูรณาการ

BRAIN FUNCTION AND BUDDHIST MECHANISMS: AN INTEGRATIVE APPROACH TO HUMAN DEVELOPMENT

พระครูปริยัติกิตติวรรณ (วีระ กิตฺติวณฺโณ/ได้ทุกทาง),[1] พระครูสุตธรรมาภิรัต (สุธมฺมาภิรโต/ยืนยง)[2], พระเสกสรรค์ ฐานยุตฺโต (ศรีทน)[3], พระอธิการอำพน จารุโภ (ดาราศาสตร์)[4] และวิสมล ศรีสุทธินันทน์[5]
Phrakhrupariyadkittiwan (Weera Kittiwanno/Daithukthang)[1],
Phrakhru Sutthamapirat (Sutmaphirato/Yueyong)[2],
Phra Seksan Thanayutto (Sriton)[3], Phra Athikan Amphon Jarupho (Darasas)[4]
and Wisamol Srisutthidhinandana[5]
วัดสะเดารัตนาราม ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์[1]
Watsadaorattanaram Thung Mon Subdistrict, Prasat District, Surin Province[1]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์[2-4]
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus[2-4]
วิทยาลัยการตำรวจ กองบัญชาการศึกษา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ[5]
Police College Police Education Bureau Royal Thai Police Office of Royal Thai Police[5]
E-mail: pramahaweera@gmail.com[1]

ได้รับบทความ: 25 สิงหาคม 2568; **แก้ไขบทความ**: 5 พฤษภาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 5 พฤษภาคม 2569

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ศึกษาการทำงานของสมองร่วมกับกลไกทางพุทธธรรมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) อธิบายช่องว่างระหว่างหลักธรรมเชิงนามธรรมกับหลักฐานประสาทวิทยาศาสตร์เชิงรูปธรรม 2) ศึกษากลไกทางพุทธธรรมที่เชื่อมโยงกับสมองส่วนต่าง ๆ และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนามนุษย์เชิงบูรณาการ บทความนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร โดยวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และงานวิจัยทางประสาทวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า ช่องว่างทางองค์ความรู้มิใช่อุปสรรค แต่เป็นโอกาสในการบูรณาการ เพื่อแก้ปัญหาการตีความธรรมะตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ที่เข้าถึงได้ยากในทางปฏิบัติ อวิชชา (ความไม่รู้) ส่งผลให้สมองส่วนลิมบิก ตอบสนองต่อสิ่งเร้าอย่างรุนแรงและเกิด กิเลส นำไปสู่พฤติกรรมเบี่ยงเบน ในทางกลับกัน ปัญญา สามารถอธิบายได้ผ่านการทำงานที่เพิ่มขึ้นของ สมองส่วนหน้า (Prefrontal Cortex) ซึ่งช่วยควบคุมและยับยั้งอารมณ์ โดยแนวทาง สติและสมาธิ ตามหลักพุทธธรรมมีผลโดยตรงต่อการปรับสมดุลวงจรประสาทและการเชื่อมต่อเชิงบวก บทความนี้ ได้เรียบเรียงเนื้อหาตามลำดับขั้นจาก (1) ชี้ช่องว่าง (2) ศึกษากลไก (3) เสนอแนวทางการพัฒนามนุษย์เชิงบูรณาการ ที่ใช้หลักพุทธธรรมเป็นฐานคุณธรรม และใช้ความรู้ทางประสาทวิทยาศาสตร์อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ทำให้เกิดโมเดลการพัฒนาที่ยั่งยืนและตอบสนองต่อความท้าทายในโลกปัจจุบันที่ต้องการทั้งความสมดุลทางจิตใจและปัญญา

คำสำคัญ: การพัฒนามนุษย์, พุทธบูรณาการ, ประสาทวิทยาศาสตร์, พุทธธรรม, การบูรณาการข้ามศาสตร์

Abstract

This article investigates the interplay between brain function and Buddhist principles with three objectives: (1) to elucidate the epistemic gap between abstract Buddhist doctrines and concrete neuroscientific evidence, (2) to examine Buddhist mechanisms that correspond to specific brain regions, and (3) to propose an integrative framework for human development. The study employs a documentary research approach, analyzing and synthesizing data from canonical Buddhist texts and relevant neuroscientific research. The findings indicate that epistemic gaps are not obstacles but opportunities for integration, particularly in addressing the challenges of interpreting the Threefold Training (*Sīla*, *Samādhi*, *Paññā*) in practical application. Ignorance (*Avijjā*) contributes to heightened limbic responses to stimuli, fostering defilements (*Kilesa*) and leading to deviant behaviors. Conversely, wisdom (*Paññā*) can be explained through the enhanced function of the prefrontal cortex, which regulates and inhibits emotional impulses. Moreover, mindfulness (sati) and concentration (*Aamādhi*), grounded in Buddhist practice, exert direct effects on rebalancing neural circuits and fostering positive connectivity. This article is structured progressively: (1) identifying epistemic gaps, (2) examining integrative mechanisms, and (3) proposing holistic strategies for human development. By grounding ethical cultivation in Buddhist principles and elucidating physical transformations through neuroscience, the study offers a sustainable development model that addresses contemporary challenges, fostering both mental balance and wisdom.

Keywords: Human Development, Buddhist Integration, Neuroscience, Buddhist Doctrine

บทนำ

เพราะการพัฒนามนุษย์ในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อน ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งสุขภาวะทางกายและจิตใจ และการพัฒนามนุษย์เป็นภารกิจที่สำคัญตามหลักไตรสิกขา (ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, 2561: 95-97) แต่ในอดีต การพัฒนามนุษย์มักถูกมองแยกส่วนกันระหว่างศาสตร์ทางวิทยาศาสตร์ที่มุ่งอธิบายโดยใช้กลไกทางกายภาพ และศาสตร์ทางจิตวิญญาณที่เน้นการยกระดับจิตใจ อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้ที่กำลังนำไป ปัจจุบันชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างสมอง ซึ่งเป็นศูนย์กลางของกลไกสภาวะทางจิตใจ แสดงให้เห็นมิติทางชีววิทยากับจิตวิญญาณอย่างชัดเจน เพื่อจะให้ขยายกรอบความเข้าใจแบบชัดเจนทางพุทธธรรม เพราะธรรมชาติมนุษย์ผู้มิได้ดำรงอยู่เพียงในฐานะสิ่งมีชีวิตที่ตอบสนองต่อแรงขับดิบทางสัญชาตญาณเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้มีความสามารถในการ

ยกระดับตนเองผ่านการเรียนรู้ การฝึกฝน และการเข้าถึงปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับปัญหาปรัชญาชีวิตที่ตั้งคำถามถึงสภาวะของชีวิตทั้งในเชิงภาวะ (ontology) และเชิงปรากฏการณ์ (phenomenology) (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2541: 15-140) พระพุทธศาสนาได้อธิบายกลไกแห่งชีวิตด้วยกรอบคิดเรื่อง สัญชาตญาณ อวิชชา กิเลส และปัญญา โดยชี้ให้เห็นว่าสัญชาตญาณเป็นแรงผลักดันพื้นฐาน อวิชชาคือความไม่รู้ที่ครอบงำจนสัญชาตญาณกลายเป็นกิเลส (พระธรรมปิฎก (ป. อ.ปยุตฺโต), 2541: 79-222) และปัญญาคือพลังแห่งการรู้ชอบที่สามารถยับยั้งกิเลสและนำชีวิตไปสู่หนทางที่ถูกต้อง แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า กลไกของจิตใจมนุษย์มิได้เป็นเพียงพลังธรรมชาติ แต่ยังมีมิติของการเรียนรู้ การฝึกฝน และการพัฒนา ซึ่งสัมพันธ์กับกรอบคำถามเชิงปรัชญาชีวิต (Philosophy of Life) อันเป็นการใคร่ครวญถึงมาตรฐานของ ‘ชีวิตที่ควรเป็น’ และ ‘ชีวิตที่ดี’ เชิงพุทธธรรม (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), 2541: 223-229)

กรอบแนวคิดของบทความนี้ตั้งอยู่บนการผสานองค์ความรู้ระหว่างประสาทวิทยากับพุทธธรรม โดยมีเป้าหมายเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ของมนุษย์ทั้งในมิติรูปธรรม (การทำงานของสมอง) และนามธรรม (กลไกแห่งจิต) สมองนั้นแบ่งออกเป็น 3 ชั้น (Triune Brain Model) (คณะกรรมการนโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัย, 2567: 1) สมองส่งและรับสัญญาณประสาทโดยอาศัยทั้งกระแสไฟฟ้าและสารสื่อประสาท เพื่อควบคุมการทำงานและพฤติกรรมของมนุษย์ สัญญาณประสาทแต่ละชนิดมีหน้าที่แตกต่างกัน เช่น บางสัญญาณรับรู้ความเจ็บปวด บางสัญญาณควบคุมความหิวหรือความอิ่ม บางสัญญาณถูกประมวลผลและเก็บเป็นความจำภายในสมอง ขณะที่บางสัญญาณถูกส่งผ่านลงไขสันหลังเพื่อควบคุมการทำงานของกล้ามเนื้อและอวัยวะต่าง ๆ สมองซีกซ้ายควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกายซีกขวา และสมองซีกขวาควบคุมร่างกายซีกซ้าย สมองมนุษย์โดยรวมประกอบด้วยเซลล์ประสาทประมาณ 86,000 ล้านเซลล์ ทำงานร่วมกันอย่างซับซ้อนเพื่อประสานกระบวนการต่าง ๆ ของชีวิต (ชลทิศ อุไรฤกษ์กุล, 2565: 1) อนึ่ง ประสาทวิทยาศาสตร์ (Neuroscience) นี้ เป็นศาสตร์สาขาหนึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาระบบสมอง (สุภาวดีเจียรกุล และคณะ, 2566: 5)

การศึกษาในอดีตได้เริ่มสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างพุทธธรรมกับประสาทวิทยาศาสตร์แล้วในหลายประเด็น เช่น งานวิจัยที่พบว่าการเจริญสติ (Mindfulness) ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและหน้าที่ของสมอง หรือการศึกษาเกี่ยวโยงการทำงานของสมองส่วนอารมณ์ (Limbic System) กับการเกิดกลไกเชิงกายภาพ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยส่วนใหญ่ยังคงเน้นการศึกษาในประเด็นย่อย ๆ เท่านั้น ทว่าบทความนี้จึงมีความโดดเด่นในการนำเสนอภาพใหญ่ด้วยการวิเคราะห์เชิงบูรณาการเพื่อทำความเข้าใจ สัญชาตญาณ อวิชชา กิเลส และ ปัญญา ในฐานะกลไกที่ทำงานร่วมกันระหว่างสมองและจิตใจ ซึ่งเป็นฐานรากสำคัญในการสร้าง “แนวทางการพัฒนามนุษย์” ที่ยังไม่เคยมีการนำเสนออย่างเป็นระบบในลักษณะนี้มาก่อน จึงมุ่งนำเสนอการบูรณาการระหว่างประสาทวิทยาศาสตร์ ซึ่งอธิบายกลไกการทำงานของสมองเชิงรูปธรรม และ พุทธธรรม ซึ่งนำเสนอหลักการทางจิตวิทยาและปัญญา เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์และเป็นองค์รวม ทั้งบ่งชี้ถึงความจำเป็นในการบูรณาการข้ามศาสตร์ สำหรับการพัฒนามนุษย์อย่างยั่งยืน ผู้เขียนจึงเรียบเรียงเนื้อหาโครงสร้างบทความตามลำดับขั้นเริ่มจากการอธิบายช่องว่างระหว่างหลักธรรมเชิงนามธรรมกับหลักฐานประสาทวิทยาศาสตร์เชิงรูปธรรม จากนั้นจึงศึกษากลไกทางพุทธธรรมที่

เชื่อมโยงกับสมองส่วนต่าง ๆ และนำเสนอแนวทางการพัฒนามนุษย์เชิงบูรณาการ ตลอดจนองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาจึงตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 3 ข้อ เพื่อ 1) อธิบายช่องว่างระหว่างหลักธรรมเชิงนามธรรมกับหลักฐานประสาทวิทยาศาสตร์เชิงรูปธรรม 2) ศึกษากลไกทางพุทธธรรมที่เชื่อมโยงกับสมองส่วนต่าง ๆ และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนามนุษย์เชิงบูรณาการ ดังนี้

อธิบายช่องว่างระหว่างหลักธรรมเชิงนามธรรมกับหลักฐานประสาทวิทยาศาสตร์เชิงรูปธรรม

การศึกษาพระพุทธศาสนาและประสาทวิทยาศาสตร์ ต่างมีฐานความรู้ที่ลุ่มลึกและสมบูรณ์ในตนเอง แต่ผู้เขียนพบว่า มีช่องว่างและข้อกำจัด ดังนี้

1) ลักษณะองค์ความรู้แยกส่วน พระพุทธศาสนานำเสนอคำอธิบายเรื่องทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ผ่านกระบวนการเชิงนามธรรมที่เน้นการกำหนดรู้และการพัฒนา “จิต” ขณะที่ประสาทวิทยาศาสตร์อธิบายพฤติกรรมและความรู้สึกผ่านโครงสร้างและการทำงานของสมอง เช่น สารสื่อประสาท กลไกความจำ และระบบโดปามีน (อรระวี คงสมบัติ, 2562: 10-12) องค์ความรู้ทั้งสองดำเนินไปในทิศทางที่แยกส่วน

2) ความย้อนแย้งด้านความเข้าใจเรื่องสุข–ทุกข์ ในเชิงปรัชญาวัตถุนิยม (Materialism) ความสุขและความทุกข์ มักมีแนวโน้มจะอธิบายว่าเป็นผลของกระบวนการทำงานของสมองและสภาวะทางกายภาพ เช่น ระดับสารเคมีในสมอง (Dsouza et al, 2020, VET04) ขณะที่ในเชิงจิตนิยม (Idealism) โดยเฉพาะนักการศาสนา มักมีแนวโน้มที่จะมองว่า สุขและทุกข์เป็นผลของสภาวะนามธรรมและการปรุงแต่งของจิต ความเข้าใจที่แตกต่างนี้ก่อให้เกิดความย้อนแย้ง แนวทางหนึ่งมีแนวโน้มลดทอนประสบการณ์มนุษย์ให้เหลือเพียงปฏิกิริยาทางชีววิทยา ขณะที่อีกแนวทางหนึ่งให้ความสำคัญกับจิตในฐานะสูงสุด จนมิได้คำนึงถึงมิติทางกายภาพของสมอง

3) ความแข็งแกร่งและความสมบูรณ์ในตัวของแต่ละศาสตร์ องค์ความรู้ทั้งสองศาสตร์ต่างมีระบบอธิบายที่สมบูรณ์และมีเหตุผลในตัวเอง พระพุทธศาสนามีตรรกะเชิงปรมัตถธรรมและกรอบไตรลักษณ์ ส่วนประสาทวิทยาศาสตร์มีเครื่องมือวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ที่แม่นยำและตรวจสอบได้ แต่ความแข็งแกร่งเช่นนี้กลับเป็นข้อจำกัดที่ไม่เป็นไปตามแนวคิดการเรียนรู้ข้ามศาสตร์ (จารุณี มุมบ้านเซ่า, 2560: 120-130) ทำให้ต่างฝ่ายไม่เปิดรับหรือไม่พยายามหาจุดบรรจบของความจริง

4. การยึดมั่นในเหตุผลเฉพาะศาสตร์ นักวิชาการและผู้ปฏิบัติในแต่ละสาขา มีแนวโน้มที่จะยึดมั่นในกรอบอธิบายเฉพาะศาสตร์ของตน ส่งผลให้เกิดการปิดกั้นทางความคิด เช่น นักวิชาการด้านประสาทวิทยาศาสตร์มองว่า สภาวะนิพพานเป็นเพียงประสบการณ์ทางสมอง (Polak, 2023: 8-9) ขณะที่นักวิชาการด้านพุทธศาสนาอาจปฏิเสธข้อมูลทางสมองว่าไม่ใช่สาระที่แท้จริง ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นข้อจำกัดต่อการสร้างความเข้าใจมนุษย์ในเชิงองค์รวม

เพื่อเร้าความเข้าใจมากขึ้น จึงนำเสนอตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ช่องว่าง–ข้อจำกัด ระหว่างพุทธธรรมกับประสาทวิทยาศาสตร์

ช่องว่าง (Gap)	ข้อจำกัด (Limitation)	ผลกระทบ (Impact)	แนวทางบูรณาการ (Integration Approach)
1. องค์ความรู้แยกส่วน	พุทธธรรมเน้นจิต–นามธรรม/ ประสาทวิทยาศาสตร์เน้นสมอง–กายภาพ	ไม่สามารถอธิบายมิติภายใน (จิต) และภายนอก (สมอง) ได้อย่างบูรณาการ	สร้าง **Mind–Brain–Dhamma Framework**
2. ความย้อนแย้งสุข–ทุกข์	วัตถุนิยมอธิบายสุข–ทุกข์เชิงสมอง/ จิตนิยมอธิบายเชิงจิต	ลดทอนความซับซ้อนของประสบการณ์มนุษย์	พัฒนาโมเดลสุข–ทุกข์สองมิติ: **ชีววิทยา + จิต**
3. ความแข็งแกร่งของศาสตร์	ต่างฝ่ายสมบูรณ์ในตัวจนไม่เปิดรับกัน	เกิดกำแพงทางความรู้ ไม่สื่อสาร ขาดการสร้างองค์ความรู้ใหม่ร่วมกัน	ส่งเสริม **งานวิจัยสหวิทยาการ**
4. การยึดมั่นเฉพาะศาสตร์	มองนิพพานเป็นเพียงปรากฏการณ์สมอง/ปฏิเสธข้อมูลสมอง	ปิดกั้นความเข้าใจเชิงองค์รวม	จัดตั้ง **เวทีสนทนาข้ามศาสตร์** เพื่อเชื่อมภาษา

ช่องว่างเหล่านี้เร่งให้เห็นถึงแนวทางบูรณาการ ซึ่งสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาที่อธิบายองค์ประกอบของชีวิต คือ กายและใจ (พระครูปริยัติวราภิรม และคณะ, 2564: 87-90) การเชื่อมโยงทั้งสองศาสตร์ช่วยให้การศึกษาเรื่องมนุษย์มีมิติเชิงระบบ (Systemic View) ที่ตรวจสอบได้ทั้งในระดับวิทยาศาสตร์และระดับปรัชญา ในเชิงปฏิบัติความจำเป็นดังกล่าวสะท้อนผ่านปัญหาสังคมร่วมสมัย เช่น การเสพติด ความรุนแรง ความเครียด และความแตกแยก ซึ่งสัมพันธ์กับการทำงานของสมองส่วนอารมณ์ที่เร้าพฤติกรรม และการอ่อนกำลังของสมองส่วนหน้า หากแก้ไขด้วยเพียงวิธีการทางการแพทย์หรือจิตวิทยาสมัยใหม่อาจไม่เพียงพอ จำเป็นต้องบูรณาการกับพุทธธรรมที่มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจผ่านการฝึกสติ สมาธิ และปัญญา หรือที่เรียกว่า “กรรมฐาน 2”การรักษาอาการป่วยทางกายที่อาศัยพลังทางใจช่วยบำบัดนี้ สอดคล้องกับคำกล่าวของผุสดี โตสวัสดิ์ (2562: 1) ว่าการปฏิบัติกรรมฐานเป็นวิธีการบำบัดรักษาโรคต่าง ๆ การเรียนรู้ข้ามศาสตร์จะช่วยสร้างองค์ความรู้ใหม่ ที่เปิดโอกาสให้เกิดองค์ความรู้แบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary knowledge) หรือองค์ความรู้ที่สามารถต่อยอดสู่การวิจัย การบำบัด และการพัฒนามนุษย์อย่างยั่งยืน ตัวอย่างเช่น งานวิจัยด้านสมองยืนยันว่าการทำสมาธิส่งผลให้สมองส่วนหน้า (Prefrontal Cortex) ทำงานเข้มแข็งขึ้น สอดคล้องกับคำอธิบายทางพุทธธรรมว่า ปัญญาสามารถกำกับและยับยั้งกิเลสหรือควบคุมและพัฒนาตนได้ (ศิริพร บุญชัยเสถียร, 2557: 16-18) การบูรณาการศาสตร์ยังจำเป็นเชิงสังคมและนโยบาย เพราะปัจจุบันในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยสิ่งยั่วยุ เช่น การพนัน ยาเสพติด สื่อออนไลน์ การบูรณาการประสาทวิทยาศาสตร์กับพุทธธรรมจึงไม่ใช่เพียงการสร้างองค์ความรู้ หากแต่เป็นรากฐานของการกำหนดนโยบายสาธารณะ ที่มุ่งลดสิ่งเร้าที่ทำลายสมองส่วนหน้า และส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจผ่านกระบวนการทางพุทธธรรม “กรอบอธิบายร่วม” นี้ไม่เพียงตอบโจทย์เชิงทฤษฎี แต่ยัง

นำไปสู่กลยุทธ์เชิงปฏิบัติสำหรับการพัฒนามนุษย์ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม เพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างสมดุลทั้งกายและใจ

การศึกษาเรื่องมนุษย์จากสองมุมมองที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ระหว่างพุทธธรรมซึ่งเน้นสภาวะภายในและประสาทวิทยาศาสตร์ที่มุ่งอธิบายกลไกเชิงรูปธรรม ทำให้เกิดช่องว่างทางองค์ความรู้ที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้ และจากช่องว่างที่พบนี้ จึงเกิดคำถามสำคัญว่า การทำงานของสมองและ กลไกทางพุทธธรรมจะสามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างไร และมีความสัมพันธ์กัน อย่างไรในเชิงโครงสร้างและหน้าที่

ศึกษากลไกทางพุทธธรรมที่เชื่อมโยงกับสมองส่วนต่าง ๆ

1) กลไกการทำงานของสมองของมนุษย์นั้น สามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 สมอง 3 ส่วน
อ้างอิง คณะกรรมการนโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ.2567

(1) สมองส่วนหน้า (Forebrain) เป็นโครงสร้างที่มีความซับซ้อนที่สุด ประกอบด้วย ซีรีบรัม (Cerebrum) ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับความคิด การเรียนรู้ ความจำ การตัดสินใจ และการใช้เหตุผล รวมทั้งการควบคุมการเคลื่อนไหว อีกทั้งมีทาลามัส (Thalamus) ที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์ถ่ายทอดข้อมูล และไฮโปทาลามัส (Hypothalamus) ซึ่งควบคุมระบบประสาทอัตโนมัติ เช่น ความหิว ความกระหาย และการรักษาสมดุลภายในร่างกาย เมื่อเชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรม สมองส่วนหน้าโดยเฉพาะบริเวณ Prefrontal Cortex สะท้อนบทบาทของ ปัญญา ในฐานะกลไกการไตร่ตรอง การควบคุม และการยับยั้งแรงขับจากสัญชาตญาณ หากได้รับการพัฒนาด้วยการฝึกสติและสมาธิ สมองส่วนนี้จะมีความเข้มแข็ง ทำให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตด้วยเหตุผลและการตัดสินใจที่ถูกต้อง โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลส

สมองส่วนหน้ายังเป็นที่ตั้งของศูนย์กลางการคิดเชิงบริหาร (Executive Function: EF) ซึ่งหมายถึงความสามารถในการวางแผน ตัดสินใจ และควบคุมพฤติกรรมเพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้าอย่างมีเหตุผล ไม่ใช่โดยอัตโนมัติ ทั้งนี้ หากแรงขับจากสมองส่วนกลางมีอำนาจเหนือ เช่น กรณีการเสพติดหรือการปล่อยให้กิเลสครอบงำ สมองส่วนหน้าจะสูญเสียประสิทธิภาพ ส่งผลให้ความสามารถ

ในการตัดสินใจลดลงและถูกครอบงำโดยอารมณ์และความอยาก สมองส่วนหน้านี้ (Neocortex) มักถูกเรียกว่า Human Brain เนื่องจากเป็นโครงสร้างที่พัฒนาสูงสุดในมนุษย์ และสะท้อนถึงความสามารถเฉพาะของมนุษย์ในการใช้เหตุผลและปัญญาเพื่อกำกับพฤติกรรม (Friedman & Robbins, 2022: 81)

(2) สมองส่วนอารมณ์ หรือ Limbic System เป็นเครือข่ายโครงสร้างประสาทที่อยู่บริเวณกึ่งกลางของสมองใหญ่ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญหลายส่วน เช่น อะมิกดะลา (Amygdala), ฮิปโปแคมปัส (Hippocampus), ไฮโปทาลามัส (Hypothalamus) และ ซิงกูเลตไจรัส (Cingulate Gyrus) โครงสร้างเหล่านี้ทำงานประสานกันเพื่อควบคุมอารมณ์ ความจำ และแรงขับพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

ในเชิงประสาทวิทยาศาสตร์ สมองส่วนอารมณ์เป็นศูนย์กลางของระบบโดปามีน โดยเฉพาะเส้นทาง Mesolimbic Dopamine Pathway ที่เชื่อมโยงเวนทรัลเทกเมนทัลแอเรีย (Ventral Tegmental Area; VTA) เข้ากับ นิวเคลียสแอคคัมเบนส์ (Nucleus Accumbens) ระบบนี้ทำหน้าที่หลั่งสารสื่อประสาท โดปามีน (Dopamine) เพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจ เช่น อาหาร ความสำเร็จ หรือการได้รับสารเสพติด การกระตุ้นซ้ำ ๆ จะทำให้สมองเกิดการเรียนรู้และเสริมแรงทางประสาทเคมี ส่งผลให้เกิด พฤติกรรมเสพติด ในที่สุด (Daisy, 2017: 47)

ในเชิงจิตวิทยา และ พุทธธรรม ภาวะนี้อธิบายได้ว่า เมื่อจิตถูกกระตุ้นโดยสิ่งเร้าที่น่าพอใจ หากขาดปัญญากำกับ ย่อมนำไปสู่ความยึดติด ก่อให้เกิด ตัณหา และ อุปาทาน จนกลายเป็นพันธนาการทางจิตใจ อันสอดคล้องกับหลักคำสอนที่ว่า อวิชชาเป็นรากฐานที่ก่อให้เกิดกิเลสและทุกข์ ดังนั้นสมองส่วนอารมณ์จึงมิได้เพียงแต่ควบคุมอารมณ์และความจำเท่านั้น หากยังเป็นกลไกสำคัญที่กำหนดรูปแบบพฤติกรรมของมนุษย์ในมิติทั้งเชิงบวกและเชิงลบ

(3) สมองส่วนท้าย (Hindbrain) ประกอบด้วยซีรีเบลลัม (Cerebellum) ที่ควบคุมการทรงตัวและการเคลื่อนไหว พอนส์ (Pons) ที่เกี่ยวข้องกับการประสานงานของร่างกายและการหายใจ และเมดัลลา ออบลองกาตา (Medulla Oblongata) ที่ควบคุมการทำงานของระบบประสาทอัตโนมัติ เช่น การเต้นของหัวใจ การหายใจ และการย่อยอาหาร สมองส่วนนี้ทำงานตั้งแต่แรกเกิดเพื่อควบคุมกลไกพื้นฐานของชีวิต และมักถูกอธิบายรวมกับสมองส่วนก้านสมอง (Brain Stem) และซีรีเบลลัมในลักษณะที่เรียกว่า Reptilian Brain สมองส่วนท้ายเป็นกลไกอัตโนมัติ (Autopilot) ของร่างกาย โดยตอบสนองต่อสิ่งเร้าตามสัญชาตญาณเพื่อการอยู่รอด ผ่านรูปแบบปฏิกิริยา “สู้–หนี–นิ่ง” (Fight–Flight–Freeze response) กลไกนี้พบได้ในสิ่งมีชีวิตแทบทุกชนิด ตั้งแต่สัตว์เลื้อยคลานจนถึงสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม (William Hongi Pugh: 1) ในเชิงพุทธธรรม สมองส่วนท้ายสัมพันธ์กับสัญชาตญาณทางกายที่เป็นแรงขับพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต เช่น การหายใจและการเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นธรรมชาติกลาง ๆ มิใช่สิ่งดีหรือร้ายโดยตัวของมันเอง อย่างไรก็ตาม หากปราศจากการกำกับด้วยปัญญา กลไกสัญชาตญาณเหล่านี้อาจถูกอวิชชาและกิเลสปรุงแต่ง จนกลายเป็นเงื่อนไขแห่งความยึดติดและความทุกข์ได้

2) การวิเคราะห์กลไก เพื่อจะทำความเข้าใจพฤติกรรมและการพัฒนามนุษย์ จำเป็นต้องวิเคราะห์จากทั้งสองมิติ คือ มิติทางพุทธธรรมที่เน้นการอธิบายเชิงนามธรรม และมิติทางประสาทวิทยาศาสตร์ที่เน้นการอธิบายเชิงรูปธรรม การเชื่อมโยงสองมิติทำให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ของมนุษย์อย่างรอบด้าน โดยกำหนดความเข้าใจผ่านสัญชาตญาณ อวิชชา กิเลส และปัญญา ดังนี้

(1) สัญชาตญาณ (Instinct) ในเชิงพุทธธรรม สัญชาตญาณเป็นแรงขับพื้นฐานของสิ่งมีชีวิต เช่น ความหิว ความกลัว ความต้องการสืบพันธุ์ เป็นแรงขับพื้นฐานที่มีอยู่ในสิ่งมีชีวิตทุกชนิด พระมหาทองเก็บ ญาณพโล (2567: 589) ยืนยันว่านักปราชญ์ตะวันออกได้กล่าวว่าสัญชาตญาณของมนุษย์มีความคล้ายคลึงกับสัญชาตญาณของสัตว์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงอยู่และการเอาตัวรอดของมนุษย์ เป็นธรรมชาติที่เป็นกลาง มิได้ดีหรือชั่ว หากขาดการกำกับด้วยสติและปัญญาย่อมเสี่ยงต่อการแปรเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมที่นำไปสู่ทุกข์ ในเชิงประสาทวิทยาศาสตร์ สัญชาตญาณมีความสอดคล้องกับการทำงานของสมองส่วนท้าย (Hindbrain) และระบบลิมบิก (Limbic System) ที่ควบคุมระบบอัตโนมัติและพฤติกรรมเอาตัวรอด เช่น การสู้ การหนี หรือการหยุดนิ่ง (Fight–Flight–Freeze) (William Hongi Pugh: 1) เปรียบเทียบกันให้เห็นถึง สัญชาตญาณคือพลังชีวิตดิบที่จำเป็นต่อการอยู่รอด แต่ต้องถูกยกระดับด้วยปัญญาเพื่อไม่ให้กลายเป็นที่ตั้งของกิเลส อย่างไรก็ตาม สัญชาตญาณในตัวของมันเองนั้นเกิดขึ้นเพราะเป็นกฎธรรมชาติ กลไกตามธรรมชาติ ไม่ควรตีความให้สัญชาตญาณนั้นจัดว่ามีลักษณะดีหรือชั่ว ปล่อยให้สิ่งนี้เป็นกลาง เพื่อให้ง่ายต่อวิธีการคิดเพื่อการวางทีท่าและการจัดการตามลำดับไป โดยเข้าใจให้ได้ว่า ถ้าหากปราศจากการรู้เท่าทันก็อาจถูกครอบงำด้วยสิ่งอื่น นั่นเป็นสถานการณ์โน้มเอียงไปสู่ลักษณะชั่ว

(2) อวิชชา (Ignorance) ในเชิงพุทธธรรม คือความไม่รู้ตามความจริง (วิ.มหา. (ไทย) 1/11/5.) เพราะไม่เห็นไตรลักษณ์ อวิชชานั้นเป็นจุดเริ่มต้นของปฏิจจสมุปบาท ทำให้สัญชาตญาณถูกครอบงำ ครอบงำการรับรู้และการตอบสนองตามสัญชาตญาณ ทำให้ไม่สามารถใช้ปัญญาเห็นตามความเป็นจริง จึงกลายเป็นเหตุแห่งทุกข์ (พิบูล ชัชวานิชย์, 2567: 60) ในเชิงประสาทวิทยาศาสตร์ อธิบายได้ในรูปของ cognitive bias สำหรับข้อจำกัดในการประมวลผลของสมอง อาจเปรียบได้กับการขาดการเชื่อมโยงกันของวงจรประสาทในสมองส่วนที่เกี่ยวข้องกับการคิดวิเคราะห์และใช้เหตุผล เช่น การรับรู้ที่บิดเบือน ความเอนเอียงทางความคิด หรือการตีความผิดพลาด สะท้อนถึงอวิชชาไม่ได้เป็นเพียงสภาวะทางจิตวิญญาณ แต่สัมพันธ์กับข้อจำกัดของสมองโดยตรง การแก้ไขอวิชชาจึงต้องอาศัยทั้งการฝึกสติและการพัฒนาการรับรู้ สอดคล้องกับการอธิบายของผุสดี โตสวัสดิ์ (2562 : 2) ที่ระบุว่า การปฏิบัติกรรมฐานตามหลักพระพุทธศาสนาทำให้เกิดสมาธิ ซึ่งมีผลให้จิตใจสงบ มีอารมณ์และความคิดในทางบวก ผ่อนคลายความเครียด ทำให้เกิดสติปัญญา

(3) กิเลส (Defilements) ในเชิงพุทธธรรม กิเลสคือสิ่งเศร้าหมอง ได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ (ที.ปา. (ไทย) 11/305/259.) ซึ่งเป็นตัวการที่ปรุงแต่งสัญชาตญาณให้กลายเป็นพฤติกรรมผิดพลาด ในเชิงประสาทวิทยาศาสตร์ สอดคล้องกับการทำงานของระบบลิมบิก (Limbic System) ซึ่งมีการประสานกันกับระบบโดปามีน (Dopamine System) ที่สร้างความอยาก, อะมิกดะลา (Amygdala) ที่เร้าอารมณ์โกรธหรือกลัว ตลอดเวลา ทำให้มีการตอบสนองต่อสิ่งเร้าอย่างรวดเร็ว ยิ่งทำให้สมองส่วนหน้า (Prefrontal Cortex) อ่อนแรงลง กระทั่งความสามารถในการยับยั้งทำงานผิดพลาด (Goodpaster et al, 2025 : 123) เมื่อเปรียบเทียบ กิเลสจึงเป็นการแสดงออกทาง

พฤติกรรมที่เกิดจากทั้งแรงขับทางชีววิทยาและความไม่รู้ทางจิตใจ ซึ่งต้องได้รับการควบคุมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา หรือหลักไตรสิกขา (ที.ปา. (ไทย) 11/305/272.)

(4) ปัญญา (Wisdom) ในเชิงพุทธธรรม ปัญญาคือการรู้ตามความเป็นจริง เป็นพลังที่สามารถกำกับและยับยั้งกิเลส และเป็นหนทางแห่งการพ้นทุกข์ สามารถอธิบายได้จากหน้าที่ของสมองส่วนหน้า (Prefrontal Cortex) ซึ่งเป็นศูนย์ควบคุมความรู้สึก และการรับความรู้สึกของระบบประสาทสัมผัสและความจำระยะสั้น การมีกิจกรรมที่ทำให้เกิดการสื่อสารระหว่างเซลล์สมองมากขึ้น ทำให้เกิดการช่วยกระตุ้นการเชื่อมโยงของเซลล์ประสาทและสมอง สามารถช่วยควบคุมอารมณ์และพฤติกรรม (วิยะการ แสงหัวช้าง และคณะ, 2566: 865) คือ ช่วยให้มนุษย์ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลส ปัญญาในพุทธศาสนามิได้หมายถึงเพียงความรู้เชิงทฤษฎี แต่รวมถึงความสามารถในการใช้สติพิจารณาไตร่ตรอง และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล สอดคล้องกับพระมหาทัพยาปิยวณฺโณ(แจ่มจำรัส) และคณะ (2565: 206-208) ได้อธิบายเรื่องปัญญาในพุทธศาสนา โดยการจำแนกตามระดับชั้นของปัญญา จำแนกตามบ่อเกิด จำแนกตามประเภทแห่งบุคคล จำแนกตามเรื่องต่าง ๆ ปัญญาที่ยิ่งกว่าทฤษฎีนั้นได้กล่าวถึง ภาวนามยปัญญา อันเป็นปัญญาที่เกิดขึ้นจากสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน โดยรูปแบบจะหมายถึงการเจริญสติ การเจริญสมาธิ ที่มีผลต่อสมองส่วนหน้านั่นเอง งานวิจัยยืนยันว่าการฝึกสมาธิและสติสามารถทำให้สมองส่วนหน้านี้เข้มแข็งขึ้น สอดคล้องกับแนวการทำสมาธิถือเป็นการผ่อนคลายความเครียดที่ลึกซึ้งที่สุด เพราะจิตใจจะสงบ และปลอดจากความคิดที่ซ้ำซาก ฟุ้งซ่าน วิตกกังวล เศร้า โกรธ ฯลฯ (สันติ เมืองแสง และพระรัตนมุนี (ปุณณมี วิสารโท), 2566: 65) จะเห็นได้ชัดว่า ปัญญาไม่ใช่เพียงนามธรรมเชิงศาสนา แต่เป็นกระบวนการที่สามารถเสริมสร้างได้จริงทั้งในมิติสมองและจิตใจ

3) กลไกการทำงานของสมองร่วมกับกลไกทางพุทธธรรม ชี้ให้เห็นความเป็นไปได้ของการเชื่อมโยงสองศาสตร์ โดยสัญชาตญาณ อวิชชา กิเลส และปัญญา สามารถมองได้ทั้งในมิติชีววิทยาและจิตวิญญาณ การบูรณาการนี้ไม่เพียงช่วยให้เกิดความเข้าใจอย่างรอบด้านเกี่ยวกับมนุษย์ แต่ยังเป็นแนวทางในการพัฒนามนุษย์เชิงบูรณาการ ที่เน้นทั้งการเข้าใจธรรมชาติทางสมองที่มีความสัมพันธ์กันทั้ง 3 ส่วน และการฝึกจิตเพื่อเข้าถึงปัญญาตามแนวพุทธศาสนา ดังตาราง 3.1 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบกลไกสมองกับกลไกทางพุทธธรรม

ประเด็น	กลไกสมอง (Neuroscience)	กลไกทางพุทธธรรม (Buddhist Mechanism)	การเชื่อมโยง/บูรณาการ
สัญชาตญาณ	สมองชั้นล่าง (Reptilian brain) และระบบลิมบิก (Limbic system) ควบคุมพฤติกรรมเพื่อความอยู่รอด เช่น ความหิว ความกลัว การสืบพันธุ์	ธรรมชาติพื้นฐานของสัตว์โลก ที่ยังไม่ผ่านการกลั่นกรองด้วยสติและปัญญา	สัญชาตญาณคือ “จุดตั้งต้น” ที่จำเป็นต่อการอยู่รอด แต่ต้องถูกยกระดับด้วยสติและปัญญา มิฉะนั้นจะวนเวียนในวัฏฏะแห่งทุกข์
อวิชชา	ความบกพร่องของการทำงานทางสมอง เช่น Cognitive bias, การตีความข้อมูลผิดพลาด, การรับรู้ไม่ตรงกับความจริง	ความไม่รู้ตามความจริง ไม่เห็นไตรลักษณ์ เป็นเหตุแห่งปฏิจจสมุปบาท	อวิชชาอธิบายได้ทั้งในมิติชีววิทยา (ข้อจำกัดการประมวลผลของสมอง) และมิติธรรม (ไม่รู้ความจริง)

กิเลส	ระบบโดปามีน (dopamine system) สร้างความอยาก, amygdala สร้างความโกรธ/กลัว, ขาดการทำงานของ prefrontal cortex ทำให้ “หลง”	โลภะ โทสะ โมหะ ที่ครอบงำจิตใจและกำหนดพฤติกรรมมนุษย์	กิเลสคือการแสดงออกเชิงสมองที่มีฐานรากจากอวิชชา ต้องอาศัยการฝึกสติและสมาธิเพื่อควบคุมและลดทอน
ปัญญา	สมองส่วนหน้า (Prefrontal cortex) ทำหน้าที่ตัดสินใจ ยับยั้งชั่งใจ คิดเชิงนามธรรม สมาธิและสติช่วยเสริมการทำงาน	ความรู้แจ้งเห็นจริงตามไตรลักษณ์ สามารถปลดเปลื้องจากกิเลสและทุกข์	ปัญญาเป็นกลไกการบูรณาการสูงสุด เชื่อมระหว่างการทำงานสมองกับการตื่นรู้เชิงจิตวิญญาณ

ตารางนี้ชี้ให้เห็นว่า สมองและพุทธธรรมมิได้เป็นศาสตร์ที่แยกขาด แต่สามารถอธิบายปรากฏการณ์เดียวกันในสองภาษา คือภาษาวิทยาศาสตร์และภาษาธรรม การบูรณาการทำให้เห็นว่า *การพัฒนามนุษย์* ต้องเข้าใจทั้งข้อจำกัดทางสมอง (Biological Constraints) และกลไกแห่งจิต (Spiritual Liberation) เพื่อสร้างแนวทางที่สมบูรณ์ในการพัฒนาชีวิต

4) การทำงานของสมองร่วมกับกลไกทางพุทธธรรม

(1) วงจรเชิงลำดับ (Linear Circuit) การทำงานของสมองสามารถวางลำดับเปรียบเทียบกับกลไกทางพุทธธรรมได้ดังนี้:

(1.1) สัญชาตญาณ ⟶ สมองส่วนท้าย ซึ่งทำหน้าที่ตอบสนองต่อสิ่งเร้าขั้นพื้นฐาน

(1.2) อวิชชา ⟶ ข้อจำกัดด้านการรับรู้และอคติของสมอง (Bias, Perception Error)

(1.3) กิเลส ⟶ สมองส่วนอารมณ์และระบบโดปามีน (Dopamine System) ที่ก่อให้เกิดความอยากและการเสพติด

(1.4) ปัญญา ⟶ สมองส่วนหน้า (Prefrontal Cortex) ซึ่งมีบทบาทกำกับควบคุม และประเมินผลพฤติกรรม หากสมองส่วนหน้าทำงานอ่อนกว่าสมองส่วนอารมณ์และระบบโดปามีน สมาธิและสติจะลดลง ส่งผลให้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมถูกบั่นทอน ในทางกลับกัน หากสมองส่วนหน้ามีบทบาทเข้มแข็ง จะสามารถเปลี่ยนอวิชชาให้เป็นวิชชา ลดอำนาจของกิเลส และนำไปสู่การพัฒนาทางปัญญา

(2) วงจรป้อนกลับ (Feedback Loop) เมื่อพิจารณาในเชิงพลวัต สามารถวางวงจรใหม่เป็น “ปัญญา ⟶ กิเลส ⟶ อวิชชา ⟶ สัญชาตญาณ” วงจรนี้แสดงให้เห็นว่า ปัญญามีบทบาทเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้มนุษย์รู้เท่าทันกิเลส เห็นสัญชาตญาณและอวิชชาตามความเป็นจริง เมื่อปัญญาเพิ่มขึ้น กิเลสย่อมลดกำลังลง อวิชชาถูกทำลายทีละน้อย และนำไปสู่การแปรเปลี่ยนสัญชาตญาณจากรูปแบบดิบ (Raw Instinct) ไปสู่ สัญชาตญาณเชิงสร้างสรรค์ (Instinct in Creative Use) สัญชาตญาณที่เคยถูกกิเลสปรุงแต่ง เช่น ความหิวหรือความกลัว จะถูกแปรเปลี่ยนเป็นแรงผลักดันเชิงบวก ตัวอย่างเช่น ความหิวสามารถกลายเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์อาหารที่มีคุณค่าทางสุขภาพ หรือความกลัวอาจกลายเป็นแรงผลักดันในการพัฒนาตนเอง การใช้สัญชาตญาณเชิงสร้างสรรค์เช่นนี้ ทำให้เกิดการสะสมประสบการณ์แห่งปัญญา นำไปสู่ความรู้ที่ลึกซึ้งและการ

พัฒนามนุษย์อย่างยั่งยืน อันมีความสอดคล้องกับแนวคิดทางจิตวิทยาสมัยใหม่ เช่น ทฤษฎีแรงจูงใจ (Motivation Theory)

สรุปว่า การบูรณาการนี้ช่วยให้เราเข้าใจว่า การพัฒนามนุษย์ไม่ได้เป็นเพียงกำรฝึกจิตอย่างเดียว แต่เป็นการฝึกสมองไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับหลักการที่ว่ากายและใจเป็นหนึ่งเดียวกัน ตามหลักพุทธธรรม

เสนอแนวทางการพัฒนามนุษย์เชิงบูรณาการ

1) มนุษย์ในยุคปัจจุบันเผชิญความท้าทายทั้งจากมิติชีววิทยาและมิติทางจิตวิญญาณ ในด้านหนึ่ง สมองในฐานะกลไกทางประสาทวิทยาศาสตร์ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการคิด การรับรู้ และการควบคุมพฤติกรรม ขณะเดียวกัน ในอีกมิติหนึ่ง พระพุทธศาสนาได้อธิบายธรรมชาติของจิตผ่านสัญชาตญาณ อวิชชา กิเลส และปัญญา ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดความเป็นมนุษย์ การเชื่อมโยงองค์ความรู้ทั้งสองศาสตร์แสดงให้เห็นว่า มนุษย์จึงมิได้เป็นเพียงผลผลิตของแรงขับทางชีววิทยา หากแต่ยังมีศักยภาพที่จะยกระดับตนเองผ่านการพัฒนาปัญญาและคุณธรรม

2) ความสัมพันธ์ระหว่างสมองกับพุทธธรรมสามารถอธิบายได้ว่า สัญชาตญาณ สอดคล้องกับการทำงานของสมองชั้นล่าง ซึ่งควบคุมแรงขับพื้นฐาน เช่น ความหิว ความกลัว และการสืบพันธุ์ อวิชชา เปรียบได้กับข้อจำกัดในการประมวลผลทางสมอง เช่น ความเอนเอียงในการรับรู้ (Cognitive Bias) ที่ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงความจริงตามสภาวะ กิเลส เชื่อมโยงกับการทำงานของระบบโดปามีนและอะมิกดะลา ซึ่งเร้าพฤติกรรมแสวงหาความสุข ความโกรธ และความหลง ส่วน ปัญญา ทำหน้าที่ใกล้เคียงกับสมองส่วนหน้า (Prefrontal Cortex) ที่ควบคุมเหตุผล การตัดสินใจ และการยับยั้งชั่งใจ การเปรียบเทียบดังกล่าวชี้ให้เห็นภาพรวมว่า หากสมองระบบลิมบิกหรือระบบโดปามีนมีอำนาจเหนือสมองส่วนหน้าจะอ่อนแอและนำไปสู่การเสพติด ในทำนองเดียวกัน เมื่ออวิชชาและกิเลสครอบงำสัญชาตญาณ มนุษย์ย่อมตกอยู่ในวัฏจักรแห่งทุกข์ ตรงกันข้าม หากปัญญามีกำลัง สมองส่วนหน้าจะสามารถควบคุมแรงขับได้ เปรียบเสมือนการใช้ธรรมะกำกับสัญชาตญาณให้กลายเป็นพลังสร้างสรรค์

3) แนวทางการบูรณาการประสาทวิทยาศาสตร์กับพุทธธรรมมิได้หยุดอยู่เพียงในกรอบการอธิบายเชิงทฤษฎี แต่ยังสามารถประยุกต์เป็นแนวทางเชิงปฏิบัติที่ใช้แก้ไขปัญหาพฤติกรรมมนุษย์ในโลกสมัยใหม่ ที่สอดคล้องกับปัญหาด้านครอบครัว ที่ระบุไว้ในงานวิจัยของพระมหาเกรียงศักดิ์ โสภากุล รัฐวิชญ์ อริยพัชญ์พลและพภัสสรณ์ วรภัทร์ถิระกุล (2562: 25-32) และวสมน ทิพณีย์ (2559 : 51-60) ที่ต้องอาศัยพลังบวร อันเป็นพลังหลักของชุมชนคุณธรรม และสอดคล้องกับบทความของพระอธิการโสภณ ปิยธมฺโม (กิ่งแก้ว) และคณะ (2564: 69-80) ได้กล่าวไว้ว่า การบูรณาการดังกล่าวประกอบด้วยแรงกระตุ้นและสิ่งเร้าที่ซับซ้อนหลากหลาย แนวทางดังกล่าวสามารถจำแนกได้เป็น 4 ระดับที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับนโยบายสังคม ดังต่อไปนี้

(1) ระดับบุคคล ในเชิงประสาทวิทยาศาสตร์ การพัฒนามนุษย์ระดับบุคคลคือการเสริมสร้างสมองส่วนหน้า (Prefrontal Cortex) ให้มีความเข้มแข็ง ลดอิทธิพลการครอบงำจากสมองระบบลิมบิก (Limbic System) และระบบโดปามีน (Dopamine System) ที่เป็นต้นเหตุของพฤติกรรมเสพติดและการตอบสนองต่อสิ่งเร้าอย่างไร้การยับยั้ง ขณะที่ในเชิงพุทธธรรม การพัฒนาบุคคลอาศัย ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นกลไกยับยั้งและกำจัดกิเลส โดยเฉพาะการ

เจริญสติและสมาธิซึ่งช่วยเสริมการทำงานของสมองส่วนหน้าให้มี Executive Function ที่แข็งแรง สามารถควบคุมแรงขับเชิงสัญชาตญาณได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านแนวทางปฏิบัติ บุคคลควรหมั่นเจริญ สติปัฏฐาน 4 ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการเสริมสร้างสมาธิและปัญญา นำไปสู่การพัฒนาการทำงานของสมองส่วนหน้า และสามารถใช้ อริยสัจ 4 เป็นกรอบวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ ทำให้บุคคลมีทักษะการคิดเชิงโครงสร้าง (Structured Thinking) และสามารถปลดปล่อยตนจากการครอบงำของกิเลสได้

แนวทางแก้ปัญหาระดับบุคคลแบบบูรณาการ การพัฒนามนุษย์ในระดับบุคคลสามารถทำได้โดยอาศัยการสังเกตพฤติกรรมที่ปรากฏภายนอก ควบคู่กับการพิจารณากลไกการทำงานของสมองและการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาเชิงรากฐาน ซึ่งสามารถจำแนกได้ 7 ด้าน ดังนี้

(1.1) ปัญหาทางร่างกาย การสังเกตพฤติกรรม ความอ่อนแรง การเคลื่อนไหวไม่ประสานงาน ป่วยบ่อย การเสพสารเสพติดจนร่างกายทรุดโทรม สมองที่เกี่ยวข้อง ระบบประสาทและกล้ามเนื้อ โดยเฉพาะสมองส่วนซีรีเบลลัม (Cerebellum) แนวทางแก้ไข รักษาทางการแพทย์ควบคู่การฝึกโยคะ/สมาธิ ใช้ สติปัฏฐาน 4 โดยเน้น กายานุปัสสนา เพื่อสร้างการตระหนักรู้กาย เสริมพฤติกรรมสุขภาพ เช่น การออกกำลังกายและโภชนาการที่เหมาะสม

(1.2) ปัญหาทางสติปัญญา การสังเกตพฤติกรรม การเรียนรู้ช้า ตัดสินใจผิดซ้ำ หลงเชื่อสื่อเท็จ ติดเกมจนสมาธิสั้น สมองที่เกี่ยวข้อง สมองส่วนหน้า (Prefrontal Cortex) ที่ควบคุมเหตุผลและการตัดสินใจ แนวทางแก้ไข ฝึกสมาธิ (ฌาน/วิปัสสนา) เพื่อเพิ่ม Executive Function พัฒนาการเรียนรู้เชิงรุก เช่น อ่าน วิเคราะห์ และใช้ อริยสัจ 4 เป็นกรอบคิดในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

(1.3) ปัญหาทางอารมณ์ การสังเกตพฤติกรรม หงุดหงิดง่าย ซึมเศร้า ก้าวร้าว ใช้ความรุนแรง พึ่งพาสุราและยาเสพติด สมองที่เกี่ยวข้องอะมิกดะลา (Amygdala) และระบบฮอร์โมนความเครียด แนวทางแก้ไข ฝึกเมตตาภาวนาเพื่อปรับอารมณ์ บำบัดด้วยการปรึกษา (Counseling) ฝึกหายใจและการออกกำลังกายเพื่อลดความตึงเครียด

(1.4) ปัญหาทางครอบครัว การสังเกตพฤติกรรม ความขัดแย้ง ความรุนแรงในครอบครัว เด็กขาดความอบอุ่น การพึ่งพาสื่อไม่เหมาะสม สมองที่เกี่ยวข้อง ระบบ Mirror Neuron ที่เรียนรู้พฤติกรรมจากสิ่งแวดล้อม แนวทางแก้ไข ฝึกจิตตาม พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) จัดกิจกรรมครอบครัว เช่น นั่งสมาธิร่วมกัน และใช้การปรึกษาครอบครัว (Family Counseling)

(1.5) ปัญหาทางสังคม การสังเกตพฤติกรรม ถูกกดดันจากเพื่อน ถูกล้อเลียน ใช้ความรุนแรงในกลุ่ม พฤติกรรมทางเพศไม่เหมาะสม สมองที่เกี่ยวข้องระบบโดปามีน (Dopamine System) ที่โน้มนำไปสู่การเลียนแบบและการหาความสุขฉับพลัน แนวทางแก้ไข ยึดหลัก ศีล 5 เป็นกรอบคุ้มกันทางสังคม บ่มเพาะ จิตสำนึกพลเมืองดี (Civic Mind) และส่งเสริมกิจกรรมจิตอาสา

(1.6) ปัญหาทางสื่อมวลชน การสังเกตพฤติกรรม ติดสื่อออนไลน์ เสพสื่อรุนแรงหรืออนาจาร พฤติกรรมเลียนแบบจากสื่อ สมองที่เกี่ยวข้อง การกระตุ้นโดปามีนเกินจากภาพและเสียงที่เร้าใจ แนวทางแก้ไข ฝึกสติในการเสพสื่อ (Mindful Media Consumption) ส่งเสริมการเรียนรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) และสร้างทางเลือกเชิงสร้างสรรค์ เช่น กีฬา ดนตรี การอ่าน

(1.7) ปัญหาที่เกิดจากตนเองโดยตรง การสังเกตพฤติกรรม ขาดเป้าหมายชีวิต ติดสุรา-ยาเสพติด ติดเกม พฤติกรรมทางเพศไม่เหมาะสม สมองที่เกี่ยวข้อง ความบกพร่องของการควบคุมตนเอง (Self-regulation) ในสมองส่วนหน้า แนวทางแก้ไข ฝึกสติและสมาธิเพื่อตัดวงจรการเสพติด ตั้งเป้าหมายชีวิต (Life Goal Setting) และใช้หลัก กัมมัสสกตาญาณ (การเข้าใจผลกรรม) เป็นแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

ตัวอย่างเชิงปฏิบัติ พฤติกรรมติดยาเสพติดในวัยรุ่น ⟶ ใช้สติ-สมาธิบำบัด, กลุ่มบำบัด (Therapeutic Community), ฝึกกรรมฐานเพื่อระงับความอยาก, พฤติกรรมติดเกม⟶ จัดเวลาเสพสื่อ ฝึกสมาธิแทนการหนีโลก ทำกิจกรรมสร้างสรรค์, พฤติกรรมทางเพศไม่เหมาะสม ⟶ ใช้การศึกษาเชิงพุทธ (อธิศีล), เสริมทักษะควบคุมอารมณ์, ความรุนแรงในครอบครัว ⟶ ใช้หลักเมตตา-อุเบกขา บำบัดครอบครัว และฝึกการสื่อสารอย่างไม่รุนแรง (Non-violent Communication)

(2) ระดับครอบครัว ในเชิงประสาทวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อมภายในครอบครัวมีอิทธิพลโดยตรงต่อ ระบบประสาทกระจก (Mirror Neuron System) ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการเรียนรู้เลียนแบบพฤติกรรมของสมาชิก โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่ยังอยู่ในวัยพัฒนา หากครอบครัวเต็มไปด้วยความขัดแย้ง ความรุนแรง หรือการเสพติด ย่อมส่งผลให้เกิดการถ่ายทอดพฤติกรรมด้านลบอย่างต่อเนื่อง ในเชิงพุทธธรรม ครอบครัวสามารถใช้หลัก พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นกรอบคุณธรรมในการอยู่ร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างการสื่อสารที่อบอุ่น ลดความตึงเครียด และแก้ไขความขัดแย้งด้วยเมตตาธรรม แนวทางปฏิบัติ ลดปัจจัยเสี่ยงภายในบ้าน เช่น การดื่มสุรา การพนัน และการบริโภคสื่อรุนแรง ส่งเสริมกิจกรรมร่วมกัน เช่น การนั่งสมาธิ การเจริญสติ หรือกิจกรรมสร้างสรรค์ด้านกีฬา ดนตรี และศิลปะ จัดวงสนทนาครอบครัว (Family Dialogue) เพื่อฝึกการฟังอย่างลึกซึ้งและการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ ใช้หลักพรหมวิหารเป็น “บรรยากาศทางจิตวิญญาณ” ในการปลูกฝังพฤติกรรมที่เอื้อต่อความรักและความเข้าใจ

(3) ระดับชุมชน ในเชิงประสาทวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศทางสังคมมีผลโดยตรงต่อการทำงานของ สมองระบบลิมบิก (Limbic System) และระบบโดปามีน (Dopamine System) ซึ่งมีบทบาทในการสร้างแรงกระตุ้น ความอยาก และความพึงพอใจ หากชุมชนเต็มไปด้วยสิ่งยั่วยุ เช่น สุรา การพนัน และสื่อรุนแรง จะเป็นตัวเร้าสมองส่วนนี้อย่างต่อเนื่อง ทำให้บุคคลมีแนวโน้มเข้าสู่วงจรการเสพติดได้ง่าย ในเชิงพุทธธรรม ชุมชนควรยึดหลัก บวร (บ้าน–วัด–โรงเรียน/ราชการ) เป็นกรอบบูรณาการ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมและพัฒนาคุณธรรมร่วมกัน วัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางจิตวิญญาณ บ้านเป็นรากฐานการหล่อหลอมพฤติกรรม และโรงเรียน/หน่วยงานรัฐเป็นกลไกการสนับสนุนความรู้และระเบียบวินัย แนวทางปฏิบัติจัดกิจกรรมรณรงค์ที่บูรณาการพุทธธรรมกับการพัฒนาสมอง เช่น การอบรมสติปัฏฐาน การนั่งสมาธิ หรือการฝึกสติในวัด ส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชน เช่น โครงการจิตอาสา งานด้านศิลปวัฒนธรรม กีฬา และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สร้างระบบเฝ้าระวังชุมชน โดยประสานงานระหว่างบุคลากรด้านสุภาพ โรงเรียน ผู้นำท้องถิ่น และองค์กรภาคประชาสังคม เพื่อป้องกันปัญหาการเสพติดและความรุนแรง ใช้หลักธรรม เช่น ศีล 5 และพรหมวิหาร 4 เป็นกรอบจริยธรรมร่วมของชุมชนในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

(4) ระดับนโยบายสังคม มีบทบาทสำคัญในการควบคุมสิ่งเร้าที่กระทบสมองระบบลิมบิกและระบบโดปามีน เช่น การพนันออนไลน์ ยาเสพติด และสื่อรุนแรง การลดสิ่งกระตุ้นเกินพอดีช่วยป้องกันพฤติกรรมเสพติดและเบี่ยงเบน ในทางพุทธธรรม นโยบายควรตั้งอยู่บนฐานของศีล เป็นกรอบจริยธรรม และเสริมด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจผ่าน สติ สมาธิ และปัญญา ซึ่งช่วยสร้างนโยบายเชิงรุก เพื่อยกระดับสุขภาวะองค์รวมของสังคม

การพัฒนาทั้ง 4 ด้าน แสดงในตารางที่ 4.1

ตาราง 4 การพัฒนามนุษย์เชิงบูรณาการบนฐานการเชื่อมโยงประสาทวิทยาศาสตร์และพุทธธรรม

กลไกสมอง (Neuroscience)	**กลไกพุทธธรรม (Buddhist Mechanism)**	**แนวทางปฏิบัติ (Practical Strategy)**
สมองส่วนท้าย (Hindbrain / Brain Stem) ควบคุมระบบอัตโนมัติ: การหายใจ การเต้นหัวใจ การทรงตัว	**สัญชาตญาณ** แรงขับพื้นฐานเพื่อความอยู่รอด (หิว กลัว สืบพันธุ์)	ฝึก**กายานุปัสสนา** (สติปัฏฐาน 4) เช่น กำหนดลมหายใจ, โยคะ, การออกกำลังกายอย่างมีสติ
สมองส่วนกลาง (Midbrain) Limbic และ Dopamine System	**อวิชชา–กิเลส** ความไม่รู้ที่ทำให้สัญชาตญาณถูกครอบงำ จนกลายเป็นความอยาก โลภะ โทสะ โมหะ	ฝึก **สติ–สมาธิ** (Mindfulness & Concentration) เพื่อลดแรงกระตุ้น, การบำบัดอารมณ์, การใช้ศีล 5 ควบคุมพฤติกรรม
สมองส่วนหน้า (Prefrontal Cortex) ควบคุมเหตุผล การตัดสินใจ การยับยั้งชั่งใจ	**ปัญญา** พลังรู้ชอบที่ยับยั้งกิเลส และนำชีวิตสู่ความถูกต้อง	ฝึก**วิปัสสนาภาวนา** เจริญสติปัฏฐาน, ใช้ **อริยสัจ 4** เป็นกรอบคิดแก้ปัญหา, พัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์
การทำงานร่วมกันของเครือข่ายสมอง (Neural Networks, Plasticity)	**วงจรปัญญา ⟶ ลดกิเลส ⟶ ลดอวิชชา ⟶ สัญชาตญาณเชิงสร้างสรรค์**	สร้าง **วงจรชีวิตเชิงบวก** ผ่านกิจกรรม: สมาธิร่วมครอบครัว, กิจกรรมชุมชนเชิงสร้างสรรค์, นโยบายลดสิ่งเสพติด/อบายมุข

ความจำเป็นในการพัฒนามนุษย์ให้ห่างไกลจากกิเลสและสิ่งเสพติด เพราะสังคมปัจจุบันกำลังเผชิญกับปัญหาการแพร่ระบาดของสิ่งที่กระตุ้นสมองส่วนอารมณ์อย่างรุนแรง สิ่งเสพติดทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นยาเสพติด การพนัน เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หรือการเสพสื่อออนไลน์ ล้วนเร้าสมองส่วนอารมณ์และระบบโดปามีนอย่างต่อเนื่อง จนกดทับการทำงานของสมองส่วนหน้า ทำให้มนุษย์ขาดการไตร่ตรองและตัดสินใจด้วยเหตุผล ถูกครอบงำด้วยกิเลสและแรงขับเร้า ปัญหานี้จึงเป็นภัยคุกคามสำคัญต่อสังคมปัจจุบัน สอดคล้องกับงานของปัญจนาฏ วรวัฒนชัย (2563 : 1-16) ที่ชี้ให้เห็นว่าสาเหตุของพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นได้หลายมิติ ทั้งจากร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ ครอบครัว สังคม สื่อมวลชน และตัวบุคคลเอง โดยสะท้อนผ่านพฤติกรรมที่มีรากฐานจากความผิดปกติของสมอง ประสาทสัมผัส กล้ามเนื้อ จิตใจ สังคม และช่วงวัย

องค์ความรู้ใหม่

โมเดลพัฒนามนุษย์องค์รวม ที่ใช้สมองเป็นพื้นที่กลางระหว่างรูปธรรม–นามธรรม และใช้พุทธธรรมเป็นฐานคุณธรรม เสริมด้วยข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งกาย จิต และสังคม ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การพัฒนามนุษย์เชิงบูรณาการบนฐาน
การเชื่อมโยงประสาทวิทยาศาสตร์และพุทธธรรม

จากภาพที่ 1 อธิบายองค์ความรู้ใหม่นี้ได้ว่า แการพัฒนามนุษย์เชิงบูรณาการบนฐานการเชื่อมโยงประสาทวิทยาศาสตร์และพุทธธรรม กล่าวคือ ระบบสมองประกอบด้วยสมองส่วนท้าย ควบคุมระบบอัตโนมัติในร่างกายสัมพันธ์กับสัญชาตญาณของมนุษย์ สามารถควบคุมได้ด้วยการฝึกกายานุปัสนา ซึ่งเป็นหนึ่งในสติปัฏฐาน สมองส่วนกลาง ควบคุมด้วยระบบลิมบิคและระบบโดปามีน ซึ่งช่วยสรางแรงกระตุ้น ความอยากและความพึงพอใจ หากเกิดการรับรู้ผิดพลาด และมีควาอยากความโกรธ ความกลัว ตลอดจนกิเลสและอวิชชา สามารถควบคุมด้วยการฝึกสติและสมาธิ สมองส่วนหน้า ควบคุมการใช้เหตุผลและความยับยั้งชั่งใจ ก่อให้เกิดพลังปัญญาที่ใช้ควบคุมและนำทางชีวิต ซึ่งส่งเสริมด้วยการฝึกวิปัสสนาภาวนา และระบบสมองทั้งหมดทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายสมอง ซึ่งช่วยให้เกิดวงจรปัญญาในการลดกิเลสและลดอวิชชา และสร้างสัญชาตเชิงสร้างสรรค์ได้ การส่งเสริมวงจรนี้ เกิดจากการสร้างวงจรชีวิตเชิงบวกด้วยกิจกรรมการฝึกสมาธิ การสร้างสรรค์ต่าง ๆ ตั้งแต่ในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชนและนโยบายสังคม

บทสรุป

การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า (1) ช่องว่างระหว่างหลักธรรมเชิงนามธรรมกับประสาทวิทยาศาสตร์เชิงรูปธรรม มิใช่อุปสรรค หากแต่เป็นโอกาสในการสร้างความเข้าใจใหม่เชิงบูรณาการ (2) กลไกทางพุทธธรรม อันได้แก่ สัญชาตญาณ อวิชชา กิเลส และปัญญา สามารถอธิบายควบคู่ไปกับโครงสร้างสมอง ได้แก่ สมองส่วนท้าย สมองส่วนอารมณ์ และสมองส่วนหน้า ที่ทำหน้าที่สัมพันธ์กันโดยตรง และ (3) แนวทางการพัฒนามนุษย์เชิงบูรณาการจึงอยู่ที่การเชื่อมโยงการฝึกสติ สมาธิ และปัญญา เข้ากับการเสริมสมองส่วนหน้าให้เข้มแข็งขึ้น พร้อมทั้งลดอำนาจการครอบงำของระบบลิมบิกและแรงขับเชิงสัญชาตญาณ เมื่อขับเคลื่อนในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และนโยบาย จะก่อให้เกิด “วงจรชีวิตเชิงสร้างสรรค์” ที่ยั่งยืน สอดคล้องกับหลักไตรสิกขาและการอธิบายของวิทยาศาสตร์สมอง ทำให้มนุษย์ดำรงชีวิตอย่างสมดุลทั้งกายและใจ

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการนโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัย. (2567). *ปฐมวัยไทยแลนด์ สมอง 3 ส่วนที่พ่อแม่ผู้ปกครองต้องรู้ เพื่อช่วยดูแลพฤติกรรมเด็ก.* สืบค้นเมื่อ 19 สิงหาคม 2568, จาก https://ecd.onec.go.th/knowledge/research/8483/

จารุณี มุมบ้านเซ่า. (2560). การวิจัยแบบบูรณาการข้ามศาสตร์. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์,* 25(1), 119-132.

ชลทิศ อุไรฤกษ์กุล. (2565). *กายวิภาคของสมอง และสมองทำงานอย่างไร (หนังสือแปล).* สืบค้นเมื่อ 22 สิงหาคม 2568, จาก https://www.chonlatit.com/bs/topicDisplay_decode.php?var=4LiB4Liy4Lii4Lin4Li0IzY4NA==

ทวีศักดิ์ ทองทิพย์. (2561). แนวคิดการบริหารการศึกษาตามหลักไตรสิกขากับแนวคิดตามทฤษฎีเชิงระบบเป็นความสอดคล้องกันที่ลงตัว. *วารสารมหาจุฬาคชสาร, 9*(2), 95-104.

ปัญจนาฏ วรวัฒนชัย. (2563). พฤติกรรมที่เป็นปัญหาของสังคม. *วารสารสารสนเทศ. 19*(2), 1-16.

ผุสดี โตสวัสดิ์. (2562). การบำบัดรักษาโรคด้วยวิธีการปฏิบัติกรรมฐาน. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์, 24*(2), 1-17.

พระครูปริยัติวราภิรม (ภูมิภาค) และคณะ. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างกายและจิต. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น, 8*(4), 84-94)

พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต). (2541). *พุทธธรรม ฉบับปรุงปรุงและขยายความ. (พิมพ์ครั้งที่ 7).* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาเกรียงศักดิ์ โสภากุล. (2562). พุทธวิธีแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวสังคมไทยปัจจุบัน. *วารสารสังคมศาสตรัญญาพัฒน์, 1*(2), 25-32.

พระมหาทองเก็บ ญาณพโล. (2567). การศึกษาเรื่องสัญชาตญาณและการเชื่อมต่อจิตวิญญาณในพระพุทธศาสนา. *วารสารวิชาการรัตนบุศย์, 6*(2), 583-600.

พระมหาทัพยาปิยวณฺโณ (แจ่มจำรัส) และคณะ. (2565). กระบวนการพัฒนาปัญญาตามหลักวุฑฒิธรรม. *วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, 6*(3), 201-217.

พระอธิการโสภณ ปิยธมฺโม (กิ่งแก้ว) และคณะ. (2564). พลังบวร : พลังหลักของชุมชนคุณธรรม. *วารสารปัญญาปณิธาน. 6*(1), 69-80.

พิบูล ชัชวานิชย์. (2567). ทางสายกลางแห่งปฏิจจสมุปบาท. *วารสารสถาบันพอดี, 1*(1), 54-68.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รัฐวิชญ์ อริยพัชญ์พลและพภัสสรณ์ วรภัทร์ถิระกุล. (2563). การแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวของไทย. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5*(4), 321-335.

วสมน ทิพณีย์. (2559). การแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวตามแนวพุทธธรรม. *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร, 7*(1), 51-60.

วิยะการ แสงหัวช้าง และคณะ.(2566). การบริหารสมองตามทฤษฎีนิวโรบิคส์ เอ็กเซอร์ไซส์เพื่อส่งเสริมความจำแก่ผู้สูงอายุที่มีภาวการณ์รู้คิดบกพร่องเล็กน้อย. *วารสารศูนย์อนามัยที่ 9, 17*(3), 856-867.

ศิริพร บุญชัยเสถียร. (2557). การฝึกจิตเพื่อควบคุมและพัฒนาตนตามหลักพระพุทธศาสนา. *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร,* 6(2), 11-20.

สันติ เมืองแสง และพระรัตนมุนี (ปุณณมี วิสารโท). (2566). สังคมศึกษาวิถีพุทธ: การประยุกต์หลักธรรมในการเรียนรู้เพื่อลดความเครียดของนักเรียน. *วารสารนวพุทธศาสตร์,* 2(2), 60-72.

สุภาวดี เจียรกุล. และคณะ. (2566). คลินิกสูงอายุคุณภาพ สถาบันประสาทวิทยา. *วารสารกรมการแพทย์, 48*(3), 1-8.

อรระวี คงสมบัติ. (2562). *พื้นฐานระบบประสาทและเทคนิควิธีวิจัยทางประสาทวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร

Daisy S, A. (2017). Brain and Behavior – Hypothalamus and Limbic System: The Neurobiology of Emotions. *Asian Journal of Pharmaceutical and Clinical Research. 10*(8), 46-49. https://doi.org/10.22159/ajpcr.2017.v10i8.19372

Dsouza, J. M., et al. (2020). Biological Connection to the Feeling of Happiness. *Journal of Clinical and Diagnostic Research, 14*(10), VET01-VET05. https://doi.org/10.7860/jcdr/2020/45423.14092

Friedman, N.P., & Robbins, T.W. (2022). The Role of Prefrontal Cortex in Cognitive Control and Executive Function. *Neuropsychopharmacology, 47*(1), 72–89. https://doi.org/10.1038/s41386-021-01132-0

Goodpaster, C. M. et al. (2025). Prefrontal Cortex Development and its Implications in Mental Illness. *Neuropsychopharmacology, 51*(1), 114–128. https://doi.org/10.1038/s41386-025-02154-8

Polak, G. (2023). The Pleasure of Not Experiencing Anything: Some Reflections on Consciousness in the Context of the Early Buddhist Nikayas. *Religions, 14*(11), 1347. https://doi.org/10.3390/rel14111347

William Hongi Pugh, T. (2018). The Nature of the Human Brain and a Study of Its Parts. *Psychology and Behavioral Science International Journal, 8*(3), 555738. https://doi.org/10.19080/pbsij.2018.08.555738

ภาวะผู้นำทางการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานพรหมวิหารธรรม 4

LEARNER-CENTERED EDUCATIONAL LEADERSHIP BASED ON THE FOUR BRAHMAVIHĀRAS

ทยกมล ฉัตรดอน[1], พระปลัดฮอนด้า วาทสทฺโท[2]
Tayakamon Chatdon[1], Phra Palad Honda Watsatto[2]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย[1-2]
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand[1-2]
E-mail: tayakamon@gmail.com[1]

ได้รับบทความ: 30 มกราคม 2569; **แก้ไขบทความ**: 1 เมษายน 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 8 เมษายน 2569

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำทางการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานพรหมวิหารธรรม 4 หลักพรหมวิหารธรรม 4 เป็นแนวคิดการบริหารสถานศึกษาที่มุ่งบูรณาการการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม และทักษะชีวิต ควบคู่กับการนำองค์กรด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แนวคิดดังกล่าวสะท้อนบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางจริยธรรม ผู้นำการเปลี่ยนแปลง และผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนทุกคน การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรม 4 ในการบริหารและการตัดสินใจทางการศึกษาช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บริหาร ครู ผู้เรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง อันนำไปสู่บรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างสมดุล ทั้งด้านวิชาการ คุณธรรม และพฤติกรรมทางสังคม ภาวะผู้นำทางการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานพรหมวิหารธรรม 4 จึงเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษา และเสริมสร้างความยั่งยืนของสถานศึกษาในบริบทสังคมร่วมสมัย ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้ พบว่า ภาวะผู้นำทางการศึกษาบนฐานพรหมวิหารธรรม 4 สามารถบูรณาการเป็นกรอบแนวคิดเชิงระบบที่ประกอบด้วย 4 มิติหลัก ได้แก่ (1) มิติด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เชิงเมตตา ที่ส่งเสริมความไว้วางใจและความปลอดภัยทางจิตใจของผู้เรียน (2) มิติด้านการสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพผู้เรียนเชิงกรุณา ที่เน้นการช่วยเหลือและลดความเหลื่อมล้ำทางการเรียนรู้ (3) มิติด้านการเสริมแรงเชิงบวกตามหลักมุทิตา ที่กระตุ้นแรงจูงใจและความภาคภูมิใจในความสำเร็จของผู้เรียน และ (4) มิติด้านการกำกับด้วยความยุติธรรมตามหลักอุเบกขา ที่ส่งเสริมการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล โปร่งใส และปราศจากอคติ ทั้งนี้ การบูรณาการทั้ง 4 มิติส่งผลให้เกิดกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่สมดุลระหว่างด้านอารมณ์ สติปัญญา และคุณธรรม อันนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างองค์รวม และเสริมสร้างประสิทธิผลของการบริหารสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำทางการศึกษา, การศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, พรหมวิหารธรรม 4

Abstract

This academic article aims to examine learner-centered educational leadership based on the Four Brahmavihāra principles. The Four Brahmavihāra principles represent an educational management approach that integrates holistic learner development in terms of cognitive abilities, morality, ethics, and life skills, alongside organizational leadership grounded in Buddhist teachings. This concept reflects the role of school administrators as ethical leaders, change agents, and facilitators of learning, emphasizing a learner-centered approach and respect for the dignity and worth of every individual learner. The application of the Four Brahmavihāra principles in educational administration and decision-making fosters positive relationships among administrators, teachers, students, and stakeholders, thereby creating a learning environment conducive to the balanced development of learners in academic achievement, moral conduct, and social behavior. Learner-centered educational leadership based on the Four Brahmavihāra principles thus serves as a significant approach to enhancing educational quality and promoting the sustainability of educational institutions in contemporary society. The synthesis of knowledge reveals that educational leadership based on the Four Brahmavihāra principles can be integrated into a systematic conceptual framework consisting of four key dimensions: (1) a loving-kindness dimension that promotes trust and psychological safety in the learning environment; (2) a compassion-based support dimension that emphasizes assistance and the reduction of educational inequality; (3) a sympathetic joy dimension that reinforces positive motivation and learners' sense of achievement; and (4) an equanimity-based governance dimension that ensures fairness, rational decision-making, transparency, and impartiality. The integration of these four dimensions contributes to a balanced learning process encompassing emotional, cognitive, and moral development, leading to holistic learner development and enhancing the effectiveness and sustainability of educational management.

Keywords: Educational Leadership, Learner-Centered Educational, The Four Brahmavihāras

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้ระบบการศึกษาต้องเผชิญกับความท้าทายอย่างรอบด้าน ทั้งในมิติของคุณภาพผู้เรียน บทบาทของครู และรูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษา (ชีวิน อ่อนลออ และคณะ, 2566: 2) ภาวะผู้นำทางการศึกษาจึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อทิศทางและประสิทธิผลของการจัดการศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีบทบาทเป็นผู้นำทางวิชาการ ผู้นำการเปลี่ยนแปลง และผู้นำทางจริยธรรม เพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาให้สามารถตอบสนองต่อบริบทการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม

แนวคิดการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบัน เนื่องจากมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพตามความแตกต่างระหว่างบุคคล และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองอย่างมีความหมาย การจัดการศึกษาในลักษณะดังกล่าวมิได้มุ่งเน้นเพียงผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการเท่านั้น หากยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ทักษะชีวิต และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพและรับผิดชอบต่อส่วนรวม (พิเชษฐ ยังตรง และคณะ, 2560: 2)

การขับเคลื่อนการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม จำเป็นต้องอาศัยภาวะผู้นำทางการศึกษาที่ตั้งอยู่บนฐานจริยธรรมและคุณค่าทางมนุษยธรรม หลักพรหมวิหารธรรม 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบจริยธรรมในการบริหารและการตัดสินใจทางการศึกษา (พระครูโกวิทธรรมวิธาน ธมฺมสุนฺทโร (สังข์ศิริ) และคณะ, 2567: 453) หลักธรรมดังกล่าวช่วยส่งเสริมความเข้าใจเห็นอกเห็นใจ และความเป็นธรรมในการบริหารจัดการสถานศึกษา ตลอดจนสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บริหาร ครู ผู้เรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ภาวะผู้นำทางการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานพรหมวิหารธรรม 4 จึงเป็นแนวทางการบริหารที่บูรณาการการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านเข้ากับการนำองค์กรด้วยจริยธรรมเชิงพุทธ โดยมุ่งสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างสมดุล ทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม และพฤติกรรมทางสังคม แนวคิดดังกล่าวไม่เพียงช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาเท่านั้น หากยังเป็นรากฐานสำคัญในการเสริมสร้างความยั่งยืนของสถานศึกษาในบริบทสังคมร่วมสมัย อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการศึกษาภาวะผู้นำทางการศึกษาและหลักพรหมวิหารธรรม 4 อย่างแพร่หลาย แต่การบูรณาการทั้งสองแนวคิดภายใต้กรอบการจัดการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะในด้านการสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเชิงระบบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรมในบริบทสถานศึกษาร่วมสมัย รวมทั้งยังขาดการอธิบายเชิงลึกถึงกลไกการเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมกับกระบวนการจัดการเรียนรู้และการบริหารจัดการศึกษาอย่างเป็นองค์รวม ดังนั้น บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ภาวะผู้นำทางการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานพรหมวิหารธรรม 4 เพื่อพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารและการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ภาวะผู้นำทางการศึกษา

ภาวะผู้นำทางการศึกษาเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีบทบาทโดยตรงต่อความสำเร็จของการบริหารและการจัดการศึกษา เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีหน้าที่ในการกำหนดทิศทางนโยบาย และกลยุทธ์ในการพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งในด้านคุณภาพผู้เรียน คุณภาพครู และประสิทธิภาพของระบบการบริหารจัดการ ภาวะผู้นำทางการศึกษามิได้หมายถึงอำนาจในการสั่งการหรือควบคุมเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นความสามารถในการจูงใจ ชี้นำ และสร้างแรงบันดาลใจให้ครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เกิดความตระหนักถึงเป้าหมายร่วมกัน และร่วมมือกันขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างมีทิศทางและเป็นระบบ นอกจากนี้ ภาวะผู้นำทางการศึกษายังสะท้อนบทบาทของผู้บริหารในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้สร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และผู้ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ชุมชน และภาคีเครือข่าย เพื่อให้การจัดการศึกษาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืนในระยะยาว (พระมหาอำพล ชัยสาร และคณะ, 2565: 417)

ภาวะผู้นำทางการศึกษาเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารสถานศึกษาใช้ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และคุณลักษณะส่วนบุคคลในการมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ทัศนคติ และการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรภายในสถานศึกษา เพื่อมุ่งส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ภาวะผู้นำทางการศึกษาจึงมิได้จำกัดอยู่เพียงบทบาทด้านการบริหารจัดการทั่วไป หากแต่ครอบคลุมถึงการกำหนดวิสัยทัศน์ทางการศึกษา การกำกับติดตามคุณภาพการจัดการเรียนการสอน และการสนับสนุนให้ครูพัฒนาศักยภาพทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำทางการศึกษาจึงต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำทางวิชาการ โดยให้ความสำคัญกับการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ตลอดจนการสร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม และทักษะชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพและบรรลุศักยภาพสูงสุด (ประสิทธิ์ ไชยศร, 2567: 1088)

นอกจากนี้ ภาวะผู้นำทางการศึกษาในบริบทปัจจุบันยังให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นผู้นำที่สามารถปรับตัวและนำพาสถานศึกษาให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยี และนโยบายทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล สามารถมองเห็นทิศทางการพัฒนาในอนาคต กล้าคิด กล้าตัดสินใจ และมีความสามารถในการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบและมีแบบแผน ควบคู่กับการสื่อสารวิสัยทัศน์และเป้าหมายให้บุคลากรเกิดความเข้าใจและยอมรับร่วมกัน ผู้บริหารยังต้องเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาสถานศึกษา ส่งเสริมการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และสนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้และสร้างความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษาอย่างยั่งยืนภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัย (นุช สัทธาฉัตรมงคล และอรรถพล ธรรมไพบูลย์, 2559: 167)

ภาวะผู้นำทางการศึกษายังเกี่ยวข้องกับการเป็นผู้นำทางจริยธรรม (Ethical Leader) ซึ่งเน้นการบริหารจัดการด้วยความซื่อสัตย์ โปร่งใส เป็นธรรม และคำนึงถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนและบุคลากร ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำทางจริยธรรมจะสามารถสร้าง

ความเชื่อมั่น ศรัทธา และความร่วมมือภายในองค์กร อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสถานศึกษาอย่างยั่งยืน (วิไลลักษณ์ รู้กิจ และคณะ, 2567: 427) ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมเป็นคุณลักษณะทางพฤติกรรมและการแสดงออกของผู้บริหารด้านความประพฤติ การกระทำ และการสื่อสารที่สะท้อนถึงการยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรมในการนำและการบริหารจัดการองค์การจนก่อให้เกิดความไว้วางใจและการยอมรับจากผู้ร่วมงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมจริยธรรมประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความไว้วางใจ ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ ความเคารพ และการเสริมพลังอำนาจแก่บุคลากร (อวยชัย รางชัยกุล, 2566: 136)

คุณลักษณะดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นต่อสถานศึกษา ส่งผลให้สังคมและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกิดความศรัทธาและไว้วางใจว่าสถานศึกษาจะสามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนในฐานะเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษา แม้บริบทสังคมและยุคสมัยจะเปลี่ยนแปลงไปเพียงใด แต่คุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารยังคงเป็นคุณค่าหลักที่ไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งสะท้อนถึงจิตสำนึกและความประพฤติที่ดีงามในการดำรงตนและการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารยังต้องให้ความเอาใจใส่ต่อผู้ตามอย่างเหมาะสม เพื่อกระตุ้นความต้องการภายในของแต่ละบุคคล เสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงาน ทำให้ผู้ตามเกิดความเชื่อถือ ความมั่นใจ และความไว้วางใจในผู้นำ ตลอดจนมีความมุ่งมั่นร่วมกันในการพัฒนาองค์การให้บรรลุเป้าหมาย นอกจากนี้ ผู้นำเชิงคุณธรรมยังมีบทบาทในการกระตุ้นการใช้ปัญญา ส่งเสริมการแสวงหาวิธีการทำงานรูปแบบใหม่ ๆ เพื่อการปรับปรุงพัฒนาการทำงาน และสนับสนุนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและเป็นธรรม แม้ว่าภาวะผู้นำทางการศึกษาจะครอบคลุมมิติของผู้นำทางวิชาการ ผู้นำการเปลี่ยนแปลง และผู้นำทางจริยธรรม แต่การอธิบายดังกล่าวยังมีลักษณะทั่วไป หากพิจารณาในกรอบการจัดการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จะเห็นได้ว่า ภาวะผู้นำทั้งสามมิติต้องมีจุดร่วมที่ชัดเจน คือ การพัฒนาผู้เรียนเป็นเป้าหมายสูงสุด กล่าวคือ ผู้นำทางวิชาการต้องมุ่งยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องขับเคลื่อนนวัตกรรมและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงรุกของผู้เรียน และผู้นำทางจริยธรรมต้องสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา ดังนั้น ภาวะผู้นำทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพจึงมิใช่เพียงการบริหารจัดการองค์กรให้บรรลุเป้าหมายเชิงระบบเท่านั้น หากแต่ต้องสามารถบูรณาการบทบาทผู้นำทุกมิติให้สอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการตัดสินใจ การจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

การศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นแนวคิดพื้นฐานของการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบัน ที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ความต้องการ ความสนใจ และศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนเป็นสำคัญ แนวคิดดังกล่าวเน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการแสวงหาความรู้ สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ และการลงมือปฏิบัติจริง ขณะที่ครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก ผู้ชี้แนะ และผู้สนับสนุนการเรียนรู้

มากกว่าผู้ถ่ายทอดความรู้เพียงฝ่ายเดียว ทั้งนี้ การขับเคลื่อนแนวคิดดังกล่าวให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมจำเป็นต้องอาศัยบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ และระบบสนับสนุนที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง

การจัดการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมิได้มุ่งพัฒนาเพียงผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการเท่านั้น หากแต่ครอบคลุมถึงการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม อารมณ์ สังคม และทักษะชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตจริงได้อย่างมีความหมาย การเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าวช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม และสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต (สุพิชญา พันธ์เดช, 2563: 10) ในบริบทนี้ ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและกำกับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ โดยสนับสนุนให้ครูออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน รวมทั้งส่งเสริมการใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก เช่น การเรียนรู้จากปัญหา (Problem-based Learning) การเรียนรู้จากโครงงาน (Project-based Learning) และการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างเต็มที่

นอกจากนี้ การศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญยังสอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาการศึกษาในยุคดิจิทัล ซึ่งมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ โดยเทคโนโลยีช่วยขยายขอบเขตของแหล่งเรียนรู้จากห้องเรียนสู่โลกดิจิทัล เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร และองค์ความรู้ที่หลากหลาย ตลอดจนส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามความสนใจ ความถนัด และศักยภาพของตนเอง ในลักษณะการเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคล (Personalized Learning) ในการนี้ ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี การกำหนดนโยบายการใช้สื่อดิจิทัลอย่างเหมาะสม และการส่งเสริมสมรรถนะดิจิทัลของครูและผู้เรียน ควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทันและสร้างสรรค์ (ธิดารัตน์ อัฐกิจ และคณะ, 2567: 3)

ยิ่งไปกว่านั้น การขับเคลื่อนการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในบริบทปัจจุบันจำเป็นต้องอาศัยการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecosystem) ซึ่งเป็นการบูรณาการองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้เรียน หลักสูตร สื่อและเทคโนโลยี แหล่งเรียนรู้ ชุมชน และภาคีเครือข่าย ให้ทำงานเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบและเกื้อกูลกัน ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการออกแบบและบริหารจัดการระบบนิเวศดังกล่าว โดยทำหน้าที่เป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์ในการเชื่อมโยงทรัพยากร การสร้างความร่วมมือกับชุมชนและองค์กรภายนอก และการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านและยั่งยืน

โดยสรุป การศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมิได้เป็นเพียงแนวทางการจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นเรียนเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการเชิงระบบที่ต้องอาศัยภาวะผู้นำของผู้บริหารในการออกแบบ นำ และขับเคลื่อนระบบนิเวศการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม และทักษะชีวิตในบริบทสังคมร่วมสมัย

ภาวะผู้นำบนฐานพรหมวิหารธรรม 4

พรหมวิหารธรรม 4 (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2541): 8-9) เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา ซึ่งมุ่งให้ผู้บริหารหรือผู้นำแสดงพฤติกรรมทางคุณธรรมออกมาอย่างเป็นธรรมชาติ โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยการฝึกฝนเชิงเทคนิคเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องมีการยึดมั่นและดำรงอยู่ในหลักพรหมวิหารอย่างแท้จริง หลักธรรมดังกล่าวส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติมีความเอื้ออาทรต่อมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย ด้วยจิตที่ประกอบด้วยเมตตา กรุณา และการรักษาความเป็นธรรมด้วยอุเบกขา ทั้งนี้ การมีความกรุณาในการช่วยเหลือผู้อื่นจำเป็นต้องควบคู่กับอุเบกขา เพื่อมิให้การช่วยเหลือนั้นขาดความเที่ยงตรงหรือก่อให้เกิดความเอนเอียงจนเสียหลักธรรม

คำว่า พรหมวิหาร คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ ประกอบด้วย 1) เมตตา (ความรัก ปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรี และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า) 2) กรุณา (ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์) 3) มุทิตา (ความยินดี เมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป) 4) อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรง เที่ยงธรรมดุจตราชู ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉย สงบใจมองดู เมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน) ผู้ดำรงในพรหมวิหาร ย่อมช่วยเหลือมนุษย์สัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตากรุณา และย่อมรักษาธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา ดังนั้น แม้จะมีกรุณาที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์ แต่ก็ต้องมีอุเบกขาด้วย เพื่อไม่ให้เสียธรรม (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย (ป. อ. ปยุตฺโต), 2564: 161) ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการดำรงตนและการบริหารจัดการที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมและความเป็นธรรม

ภาวะผู้นำทางการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานพรหมวิหารธรรม 4 เป็นแนวคิดการบริหารและการนำองค์กรทางการศึกษาที่บูรณาการหลักการพัฒนาผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเข้ากับหลักจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม ทักษะชีวิต และพฤติกรรมทางสังคม ควบคู่กับการสร้างระบบการบริหารจัดการที่ยึดหลักเมตตา ความเป็นธรรม และการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนทุกคนอย่างเท่าเทียม แนวคิดดังกล่าวสะท้อนบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางวิชาการและผู้นำทางจริยธรรม ที่มิได้มุ่งเพียงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่านั้น หากแต่ให้ความสำคัญกับการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเติบโตของผู้เรียนทั้งทางด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

การน้อมนำหลักพรหมวิหารธรรม 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา มาเป็นฐานในการบริหารและการตัดสินใจทางการศึกษา ช่วยให้ผู้บริหารสามารถกำหนดนโยบาย วางแผน และดำเนินงานด้านการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครู และการบริหารทรัพยากรอย่างมีคุณธรรม โปร่งใส และเป็นธรรม อันนำไปสู่การสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร ครู ผู้เรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ส่งผลให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างสมดุลและยั่งยืน ตอบสนองต่อบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัยได้อย่างเหมาะสม (พระมหากิตติณัฏฐ์ สุกิตฺติเมธ, 2565: 46) ภาวะผู้นำทางการศึกษาในแนวคิดนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้นำทางวิชาการและผู้นำทางจริยธรรม โดยกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาสถานศึกษาที่ให้ความสำคัญกับความต้องการ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และศักยภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนรู้จึงมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ ลงมือปฏิบัติ และสะท้อนการเรียนรู้ โดยผู้บริหารสนับสนุนครูให้จัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย เหมาะสมกับบริบทและพัฒนาการของผู้เรียน การน้อมนำหลักพรหมวิหารธรรม 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา มาใช้เป็นฐานของภาวะผู้นำทางการศึกษา ช่วยกำหนดกรอบคุณธรรมในการบริหารและการตัดสินใจทางการศึกษา พระพุทธเจ้าตรัสว่า

> “ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละนิวรณ์ 5 อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้ว จงมีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศที่ 1 อยู่เถิด ทิศที่ 2 ทิศที่ 3 ทิศที่ 4 ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยเมตตาอันไพบูลย์ เป็นมหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุก หมู่เหล่า อยู่เถิด (สำ.ม. (ไทย) 11/575/140-146)
>
> จงมีใจประกอบด้วยกรุณา แผ่ไปตลอดทิศที่ 1 อยู่เถิด ทิศที่ 2 ทิศที่ 3 ทิศที่ 4 ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยกรุณาอันไพบูลย์ เป็นมหรคตหาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เถิด (สำ.ม. (ไทย) 11/576/140-146)
>
> จงมีใจประกอบด้วยมุทิตา แผ่ไปตลอดทิศที่ 1 อยู่เถิด ทิศที่ 2 ทิศที่ 3 ทิศที่ 4 ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยมุทิตาอันไพบูลย์ เป็นมหรคตหาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เถิด (สำ.ม. (ไทย) 11/577/140-146)
>
> จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศที่ 1 อยู่เถิด ทิศที่ 2 ทิศที่ 3 ทิศที่ 4 ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา อันไพบูลย์ เป็นมหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่า อยู่เถิด” (สำ.ม. (ไทย) 11/578/140-146)

ภาวะผู้นำทางการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานพรหมวิหารธรรม 4 ยังส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษา ภายใต้กรอบคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม อันนำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เกื้อกูล โปร่งใส และยั่งยืน นอกจากมิติทางแนวคิดดังกล่าวแล้ว การประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำบนฐานพรหมวิหารธรรม 4 ในสถานศึกษาสามารถปรากฏในเชิงปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น ผู้บริหารสถานศึกษาใช้หลักเมตตาในการออกแบบนโยบายดูแลช่วยเหลือนักเรียนรายบุคคล โดยจัดระบบแนะแนวและการติดตามพัฒนาการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ใช้หลักกรุณา ในการให้ความช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางการเรียนหรือปัญหาครอบครัวอย่างเหมาะสม โดยประสานความร่วมมือกับครู ผู้ปกครอง และชุมชน ใช้หลักมุทิตา ในการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ชื่นชมและยินดีในความสำเร็จของผู้เรียนและครู เช่น การจัดเวทีนำเสนอผลงานหรือการยกย่องเชิงสร้างสรรค์ และใช้หลักอุเบกขาในการพิจารณาตัดสินใจอย่างเป็นธรรม โดยยึดหลักเกณฑ์และข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นสำคัญ เพื่อหลีกเลี่ยงความลำเอียงและรักษาความยุติธรรมในองค์กร

ในมิติการบริหารเชิงระบบ ภาวะผู้นำบนฐานพรหมวิหารธรรม 4 สามารถประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจเชิงนโยบาย โดยผู้บริหารกำหนดทิศทางการพัฒนาสถานศึกษาที่สมดุลระหว่างความเมตตาต่อผู้เรียนกับความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากร เช่น การกระจายโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม การจัดการความขัดแย้งภายในองค์กรสามารถอาศัยหลักกรุณาและอุเบกขาเป็นฐานในการรับฟังความคิดเห็นอย่างรอบด้าน ลดอคติ และหาทางออกร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ ขณะเดียวกันการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในสถานศึกษาสามารถใช้หลักมุทิตาและเมตตาในการพัฒนาครูและบุคลากร โดยส่งเสริมการเติบโตทางวิชาชีพ การสร้างขวัญกำลังใจ และการประเมินผลอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส การบูรณาการหลักพรหมวิหารธรรม 4 ในลักษณะดังกล่าวจึงมิได้เป็นเพียงกรอบจริยธรรมเชิงนามธรรม หากแต่เป็นกลไกเชิงปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมทั้งด้านนโยบาย การจัดการเรียนรู้ การบริหารบุคลากร และการสร้างวัฒนธรรมองค์กร อันจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษาในระยะยาว

กล่าวโดยสรุป การนำพรหมวิหาร 4 มาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ภายใต้แนวคิดภาวะผู้นำบนฐานพรหมวิหารธรรม 4 เป็นการพัฒนาบทบาทของผู้สอนให้เป็นผู้นำทางการเรียนรู้ที่มีทั้งความเมตตาและหลักธรรมกำกับอย่างสมดุล โดยเมตตาช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่นและปลอดภัย ส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าแสดงออกและเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ กรุณา ทำหน้าที่สนับสนุนและช่วยเหลือผู้เรียนอย่างเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล ลดอุปสรรคและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างทั่วถึง มุทิตา เป็นแรงเสริมเชิงบวกที่ช่วยสร้างความภาคภูมิใจและความยินดีในความสำเร็จของผู้เรียน ส่งผลให้เกิดพลังในการเรียนรู้ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ และอุเบกขา ทำหน้าที่ควบคุมกระบวนการให้เป็นไปอย่างยุติธรรม มีเหตุผลและปราศจากอคติ ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และความรับผิดชอบของผู้เรียน ดังนั้น ภาวะผู้นำบนฐาน

พรหมวิหาร 4 จึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้ให้เกิดความสมดุลทั้งด้านอารมณ์ สติปัญญา และคุณธรรม อันนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านและยั่งยืน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำทางการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนฐานพรหมวิหารธรรม 4 สามารถสังเคราะห์และพัฒนาเป็น “โมเดลภาวะผู้นำเชิงพุทธเพื่อผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Brahmavihāra-based Learner-Centered Educational Leadership Model)” ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดใหม่ที่บูรณาการหลักการบริหารการศึกษาสมัยใหม่เข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ โดยมีผู้เรียนเป็นแกนกลางของการพัฒนาในทุกมิติ โมเดลดังกล่าวประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 มิติ ได้แก่

(1) มิติภาวะผู้นำทางการศึกษาเชิงบูรณาการ ที่ผสานบทบาทของผู้นำทางวิชาการ ผู้นำการเปลี่ยนแปลง และผู้นำทางจริยธรรม เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ และขับเคลื่อนองค์กรไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ

(2) มิติการจัดการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านตามศักยภาพ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และการเรียนรู้เชิงรุก โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

(3) มิติฐานจริยธรรมจากพรหมวิหารธรรม 4 ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกกำกับคุณภาพของภาวะผู้นำ โดยเมตตาและกรุณาส่งเสริมความเอื้ออาทรและการดูแลผู้เรียน มุทิตาส่งเสริมแรงจูงใจและการยอมรับความสำเร็จของผู้เรียน และอุเบกขากำกับการตัดสินใจให้เป็นธรรม โปร่งใส และตั้งอยู่บนเหตุผล

นอกจากนี้ องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญคือการอธิบาย กลไกการขับเคลื่อนเชิงระบบของภาวะผู้นำบนฐานพรหมวิหารธรรม 4 ที่เชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา ได้แก่ การกำหนดนโยบายที่คำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ การสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecosystem) ที่เกื้อกูลการพัฒนาผู้เรียน การบริหารทรัพยากรมนุษย์อย่างมีคุณธรรม และการจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งทั้งหมดนี้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างสมดุลทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม และทักษะชีวิต จากการบูรณาการองค์ความรู้ทั้งสามมิติ กล่าวโดยสรุป องค์ความรู้จากการศึกษานี้มิได้เป็นเพียงการอธิบายแนวคิดเชิงทฤษฎี หากแต่เสนอโมเดลภาวะผู้นำเชิงพุทธเพื่อผู้เรียนเป็นศูนย์กลางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาได้จริง โดยมีลักษณะเป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงระหว่างภาวะผู้นำ การจัดการเรียนรู้ และจริยธรรม อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาและความยั่งยืนของสถานศึกษาในบริบทสังคมร่วมสมัย โดยผู้ศึกษาสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ดังปรากฏในแผนภาพที่ 1 ดังนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

สรุป

ภาวะผู้นำทางการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยผู้นำจำเป็นต้องกำหนดวิสัยทัศน์ สร้างแรงบันดาลใจ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม และทักษะชีวิต ภาวะผู้นำจึงมิได้มุ่งเพียงประสิทธิภาพเชิงการบริหาร แต่ต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและคำนึงถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์เป็นสำคัญ ควบคู่กับการจัดการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเรียนรู้ตามศักยภาพ ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคล ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ การเรียนรู้ด้วยตนเอง และประสบการณ์จริง โดยมีครูและผู้บริหารทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกและผู้สนับสนุนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เมื่อบูรณาการแนวคิดดังกล่าวเข้ากับหลักพรหมวิหารธรรม 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา จะทำให้การบริหารและการจัดการศึกษาดำเนินไปบนฐานของจริยธรรมและมนุษยธรรม โดยเมตตาและกรุณาช่วยส่งเสริมความเข้าใจและการดูแลผู้เรียนอย่างจริงใจ มุทิตาช่วยเสริมแรงเชิงบวกต่อความสำเร็จของผู้เรียน และอุเบกขาช่วยให้การตัดสินใจเป็นไปอย่างเป็นธรรมและปราศจากอคติ ส่งผลให้การจัดการศึกษามีความสมดุลทั้งด้านประสิทธิภาพ คุณภาพการเรียนรู้ และการพัฒนาคุณธรรม อันนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างองค์รวมและยั่งยืน ข้อเสนอเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ ได้แก่ (1) การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีสมรรถนะด้านภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมบนฐานพรหมวิหารธรรม 4 ควบคู่กับภาวะผู้นำทางวิชาการ (2) การส่งเสริมและจัดอบรมครูให้สามารถออกแบบการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและบูรณาการหลักธรรมในการจัดการเรียนรู้ (3) การกำหนดนโยบายสถานศึกษาที่สนับสนุนระบบนิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecosystem) ที่เอื้อต่อการพัฒนา

ผู้เรียนอย่างรอบด้าน และ (4) การพัฒนาระบบการประเมินผลที่สะท้อนทั้งผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการและคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนอย่างสมดุล

เอกสารอ้างอิง

ชีวิน อ่อนลออ และคณะ. (2566). การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21: โลกแห่งดิจิทัล. *วารสารส่งเสริมการเรียนรู้, 3*(5), 2.

ธิดารัตน์ อัฐกิจ และคณะ. (2567). การศึกษาไทยในยุคดิจิทัล. *วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 21*(1), 3.

นุช สัทธาฉัตรมงคล และอรรถพล ธรรมไพบูลย์. (2559). ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน. *วารสารธุรกิจปริทัศน์, 8*(1), 167.

ประสิทธิ์ ไชยศร. (2567). บทบาทของผู้นำทางการบริหารการศึกษาในยุคใหม่. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 7*(3), 1088.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูโกวิทธรรมวิธาน ธมฺมสุนฺทโร (สังข์ศิริ) และคณะ. (2567). ภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 จังหวัดเลย. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 7*(5), 453.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2541). *พระในบ้าน*. กรุงเทพฯ: คาธาวรรณการพิมพ์.

พระมหากิตติณัฏฐ์ สุกิตฺติเมธี. (2565). การปลูกฝังคุณธรรมผ่านหลักธรรมพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียน. *วารสาร นวพุทธศาสตร์, 1*(1), 46.

พระมหาอำพล ชัยสาร และคณะ. (2565). ภาวะผู้นำทางการศึกษาในศตวรรษที่ 21 กับความเชื่อมั่นในตนเอง. *วารสารการพัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่, 7*(7), 417.

พิเชษฐ ยังตรง และคณะ. (2560). กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21. *สุทธิปริทัศน์, 31*(100), 2.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

วิไลลักษณ์ รู้กิจ และคณะ. (2567). ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคการเปลี่ยนแปลงของโลก. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 7*(2), 427.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย (ป. อ. ปยุตฺโต). (2564). *พจนานุกรมพุทธศาสตร ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 43. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุพิชญา พันธ์เดช. (2563). *การพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญสำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา), บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อวยชัย รางชัยกุล. (2566). ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม: กระบวนการขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมายอย่างยั่งยืน. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 6*(2), 136.

บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับนวัตกรรมธนาคารขยะ

THE ROLE OF LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATIONS IN THE DEVELOPMENT OF WASTE BANK INNOVATION

ธัญญะ สายยศ[1], วงศ์วิศว์ หมื่นเทพ[2] และบุษกร วัฒนบุตร[3]
Thanya Saiyot[1], Wongwit Muenthep[2] and Busakorn Watthanabut[3]
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ ประเทศไทย[1-3]
Faculty of Liberal Arts, North Bangkok University, Thailand[1-3]
E-mail: 681500576@northbkk.ac.th[1]

ได้รับบทความ: 1 พฤษภาคม 2569; **แก้ไขบทความ**: 1 มิถุนายน 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 1 มิถุนายน 2569

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในการขับเคลื่อนนวัตกรรมธนาคารขยะท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและนโยบายเศรษฐกิจหมุนเวียน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้เปลี่ยนผ่านจากผู้สนับสนุนเชิงนโยบายไปสู่การเป็นตัวกลางนวัตกรรม(Innovation Broker) ที่สำคัญใน 3 มิติหลัก ได้แก่ 1) มิติด้านดิจิทัลแพลตฟอร์ม โดยการนำระบบฐานข้อมูลขยะอัจฉริยะ (Smart Waste Tracking) และแอปพลิเคชันจัดการขยะแบบเรียลไทม์มาใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บและสร้างความโปร่งใสในการซื้อขาย 2) มิติด้านเศรษฐศาสตร์และสวัสดิการ การเปลี่ยนขยะรีไซเคิลให้เป็นแต้มสะสมดิจิทัลหรือสกุลเงินท้องถิ่นเพื่อเชื่อมโยงกับสวัสดิการชุมชนและกองทุนฌาปนกิจยุคใหม่ และ 3) มิติด้านเครือข่ายความร่วมมือ การบูรณาการร่วมกับภาคเอกชนภายใต้หลักการความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นของผู้ผลิต (EPR) เพื่อสร้างวงจรการจัดการขยะที่ยั่งยืนผ่านการปรับปรุงข้อบัญญัติท้องถิ่นให้รองรับธุรกรรมดิจิทัล และการพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยีของบุคลากรในท้องถิ่น เพื่อให้สามารถบริหารจัดการระบบนิเวศการจัดการขยะสมัยใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ธนาคารขยะ, นวัตกรรมดิจิทัล, เศรษฐกิจหมุนเวียน, การจัดการขยะยั่งยืน

Abstract

The role of Local Administrative Organizations (LAOs) in driving waste bank innovation amidst rapid technological transformation and circular economy policy shifts. Findings indicate that LAOs have transitioned from mere policy supporters to vital Innovation Brokers across three core dimensions 1) Digital Platform Dimension: The implementation of Smart Waste Tracking systems and real-time waste

management applications to enhance collection efficiency and ensure transaction transparency 2) Economic and Welfare Dimension: The conversion of recyclable waste into digital points or local currencies, linking waste management to community welfare and modern cremation funds; and 3) Collaborative Network Dimension: Integration with the private sector under the principle of Extended Producer Responsibility (EPR). This transition involves amending local ordinances to facilitate digital transactions and upskilling local personnel to effectively manage a modern, sustainable waste management ecosystem.

Keywords: Local Administrative Organizations, Waste Bank, Digital Innovation, Circular Economy, Sustainable Waste Management.

บทนำ

สถานการณ์มลพิษทางสิ่งแวดล้อมจากการจัดการขยะมูลฝอยทวีความรุนแรงจนกลายเป็นวิกฤตการณ์สำคัญที่ทั่วโลกต่างให้ความสำคัญ โดยเฉพาะภายใต้กรอบความตกลงระหว่างประเทศด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ทวีความเข้มงวดมากขึ้น ปัจจัยกดดันดังกล่าวส่งผลให้ประเทศไทยจำเป็นต้องเร่งยกระดับยุทธศาสตร์การจัดการขยะจากรูปแบบดั้งเดิมสู่ระบบ เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) อย่างเต็มตัว (กรมควบคุมมลพิษ, 2568 : 46) ในกระบวนการเปลี่ยนผ่านนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในฐานะหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนและเข้าใจบริบทพื้นที่มากที่สุด จึงถือเป็นกลไกยุทธศาสตร์หลักในการขับเคลื่อนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการจัดการขยะ ณ แหล่งกำเนิดผ่านเครื่องมือสำคัญคือ ธนาคารขยะ (Waste Bank) ซึ่งปัจจุบันได้วิวัฒนาการจากการเก็บรวบรวมวัสดุรีไซเคิลแบบพื้นฐาน ไปสู่การเป็นระบบนิเวศนวัตกรรมที่ซับซ้อนและมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

นวัตกรรมธนาคารขยะ ในยุคดิจิทัลไม่ได้จำกัดบทบาทเพียงการคัดแยกขยะเพื่อจำหน่ายเท่านั้น แต่มีการบูรณาการเทคโนโลยีขั้นสูง อาทิ อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT) และ ระบบบล็อกเช่น (Blockchain) เข้าและระบบบล็อกเชน (Blockchain) เข้ามาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความโปร่งใสในโครงสร้างราคา การตรวจสอบย้อนกลับ และระบบบัญชีดิจิทัลของวัสดุรีไซเคิล (Esmaeilianet al., 2018: 188-190) การเปลี่ยนแปลงนี้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนา เมืองอัจฉริยะ (Smart City) ที่มุ่งเน้นการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่งผลให้บทบาทของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องปรับเปลี่ยนขบวนทัศน์จากการเป็นเพียงผู้กำกับดูแล (Regulator) มาสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวกด้านนวัตกรรม (Innovation Facilitator) ที่สามารถเชื่อมโยงแรงจูงใจทางเศรษฐกิจเข้ากับจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมในเชิงการบริหารจัดการ การปรับตัวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังกล่าว สะท้อนถึงการประยุกต์ใช้แนวคิด การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ที่เน้นความคล่องตัวการวัดผลสัมฤทธิ์ และการใช้กลไกตลาดมาเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะ (Pollitt & Bouckaert, 2024: 215) ควบคู่ไปกับแนวคิด การปกครองแนวเครือข่าย (Network Governance) ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำ

หน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานความร่วมมือระหว่างภาคประชาชนและภาคเอกชน ภายใต้รูปแบบหุ้นส่วนมหาชน ส่วนของเอกชน (Public-Private Partnership: PPP) เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับระบบธนาคารขยะในระยะยาว อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนนวัตกรรมท่ามกลางความแตกต่างของบริบทเชิงพื้นที่ ถือเป็นข้อจำกัดด้านงบประมาณยังคงเป็นประเด็นท้าทายที่สำคัญ

ดังนั้น จากประเด็นดังกล่าว ผู้เขียนจึงมีความสนใจจะเขียน บทความทางวิชาการ เรื่อง บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับนวัตกรรมธนาคารขยะจึงมุ่งวิเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) และสำรวจอุปสรรคสำคัญในการประยุกต์ใช้นวัตกรรม เพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนาธนาคารขยะให้เป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนในยุคดิจิทัลสืบไป

การบริหารจัดการขยะชุมชนด้วยนวัตกรรมธนาคารขยะ

การนำนวัตกรรมมาใช้ในการบริหารจัดการขยะชุมชนในยุคปัจจุบันถือเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนผ่านจากการจัดการเชิงรับไปสู่การสร้างระบบนิเวศทรัพยากรที่ยั่งยืนภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) (มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2565) โดยการบูรณาการเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT) ร่วมกับระบบเซนเซอร์อัจฉริยะช่วยให้การจัดเก็บและขนถ่ายขยะมีความแม่นยำสูงขึ้นผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลปริมาณขยะแบบเรียลไทม์ ซึ่งช่วยลดต้นทุนด้านโลจิสติกส์และพลังงานได้อย่างมีนัยสำคัญ (Zanella et al., 2014 : 32; Alavi et al., 2018 : 594-598) ขณะเดียวกันการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีบล็อกเชน (Blockchain) ในระบบธนาคารขยะดิจิทัลได้เข้ามาแก้ปัญหาความไม่โปร่งใสในโครงสร้างราคารับซื้อและการตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) ของวัสดุรีไซเคิล ส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นในระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านแรงจูงใจที่เป็นรูปธรรม เช่น แต้มสะสมดิจิทัล สวัสดิการชุมชน หรือผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่สามารถตรวจสอบได้อย่างโปร่งใส (Esmaeilian et al., 2018: 188-195) นอกจากนี้ การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการคัดแยกขยะและแพลตฟอร์มบริหารจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ยังช่วยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถพยากรณ์แนวโน้มปริมาณขยะและวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เปลี่ยนบทบาทจากผู้กำจัดขยะไปสู่ผู้บริหารจัดการทรัพยากรที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล (Data-Driven Waste Management) เพื่อรองรับการเติบโตของเมืองอัจฉริยะในอนาคต (Batty et al., 2012: 486-491)

ดังนั้น นวัตกรรมธนาคารขยะจึงเป็นกลไกสำคัญในการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล การบริหารจัดการทรัพยากร และการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อพัฒนาระบบการจัดการขยะชุมชนให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน

นวัตกรรมธนาคารขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างดิจิทัลและนโยบาย จังหวัดสะอาด ของกระทรวงมหาดไทย สถานภาพของธนาคารขยะภายใต้การกำกับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ได้ยกระดับจากจุดรับซื้อขยะชุมชนแบบดั้งเดิมสู่การเป็นระบบนิเวศอัจฉริยะ (Smart Ecosystem) โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน ดังนี้

1. ธนาคารขยะดิจิทัล (Digital Waste Bank) และการเชื่อมต่อผ่าน Application

ส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนรูปแบบการบันทึกข้อมูลจากสมุดบัญชีกระดาษสู่ ระบบฐานข้อมูลคลาวด์ (Cloud-based Database) ที่เชื่อมโยงกับแอปพลิเคชันบนสมาร์ทโฟน นวัตกรรมนี้ส่งผลต่อสถานภาพการดำเนินงานใน 3 ด้านหลัก ดังต่อไปนี้

1.1 ความโปร่งใสและตรวจสอบได้ (Transparency) สมาชิกสามารถตรวจสอบราคาขยะรีไซเคิลแบบเรียลไทม์ (Real-time Pricing) ซึ่งอ้างอิงตามดัชนีตลาดกลาง ทำให้เกิดความเป็นธรรม ในการรับซื้อขยะในระดับชุมชน (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, 2568: 52)

1.2 ระบบการจัดเก็บข้อมูลอัจฉริยะ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นำระบบจัดการขยะมูลฝอยสารสนเทศ มาใช้ในการวิเคราะห์ปริมาณขยะแยกประเภทในแต่ละพิกัด ช่วยให้สามารถวางแผนการจัดเก็บและส่งต่อสู่โรงงานรีไซเคิลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดต้นทุนด้านโลจิสติกส์และพลังงาน

1.3 กระเป๋าเงินดิจิทัล (Digital Wallet) การจ่ายเงินค่าขยะถูกปรับเปลี่ยนสู่การโอนเข้าบัญชีดิจิทัลหรือการสะสมแต้มขยะ (Trash Points) ซึ่งสามารถนำไปใช้แลกเปลี่ยนสินค้าหรือบริการในเครือข่ายร้านค้าชุมชนได้ทันที

2. ระบบการแลกเปลี่ยนสวัสดิการ (Waste-to-Welfare)

นวัตกรรมธนาคารขยะ ได้ก้าวข้ามมิติทางเศรษฐกิจไปสู่การเป็นเครื่องมือสร้างความมั่นคงทางสังคมผ่านระบบขยะแลกสวัสดิการ (Waste-to-Welfare) โดยมี องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ออกแบบกลไกสวัสดิการที่สอดคล้องกับสังคมสูงวัย

2.1 กองทุนสวัสดิการชุมชนจากขยะ สมาชิกสามารถนำรายได้จากการขายขยะหรือแต้มสะสมมาสมทบเข้าสู่กองทุนฌาปนกิจหรือกองทุนรักษาพยาบาลส่วนเพิ่ม ซึ่งเป็นการลดภาระงบประมาณด้านสวัสดิการของภาครัฐในระยะยาว (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2569: 103)

2.2 การเชื่อมโยงกับสิทธิประโยชน์ท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หลายแห่งเริ่มนำนวัตกรรมมาปรับใช้โดยให้สมาชิกธนาคารขยะที่มีประวัติดี (Active Member) ได้รับสิทธิพิเศษ เช่น ส่วนลดค่าธรรมเนียมขยะรายเดือน การรับบริการตรวจสุขภาพฟรี หรือการเข้าถึงแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำสำหรับอาชีพเสริม

2.3 การสร้างมูลค่าเพิ่มสู่ Carbon Credit ระบบธนาคารขยะสามารถคำนวณปริมาณการลดก๊าซเรือนกระจกจากการรีไซเคิล และแปลงเป็นคาร์บอนเครดิตระดับครัวเรือน เพื่อแลกเป็นสวัสดิการพิเศษเพิ่มเติม ซึ่งถือเป็นนวัตกรรมเชิงนโยบายที่สำคัญในการขับเคลื่อนสังคมคาร์บอนต่ำ (World Economic Forum, 2025: 27)

ดังนั้น สถานภาพดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ธนาคารขยะ ไม่ได้เป็นเพียงสถานที่จัดการสิ่งปฏิกูล แต่เป็นสถานีกลางที่เชื่อมโยงเทคโนโลยี การบริหารจัดการเมือง และความกินดีอยู่ดีของประชาชนเข้าไว้ด้วยกันอย่างเป็นรูปธรรม

บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับนวัตกรรมธนาคารขยะ

ภายใต้บริบทการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลและเป้าหมายการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิเป็นศูนย์ (Net Zero) บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ได้วิวัฒนาการจากการเป็นเพียงหน่วยงานจัดเก็บและกำจัดขยะ (Waste Collector) สู่การเป็นฟันเฟืองสำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาดโดยสามารถจำแนกบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปได้เป็น 3 ด้านหลัก ดังนี้

1) บทบาทในฐานะผู้สร้างระบบนิเวศนวัตกรรม (Ecosystem Builder) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำหน้าที่เป็นสถาปนิกผู้กำหนดโครงสร้างพื้นฐานเพื่อให้ระบบนิเวศธนาคารขยะ เติบโตได้อย่างยั่งยืน บทบาทนี้ไม่ใช่เพียงการจัดตั้งธนาคารขยะ แต่คือการสร้างสภาวะแวดล้อม ที่เอื้อต่อการเกิดนวัตกรรม (Innovation-friendly Environment) เช่น การปรับปรุงข้อบัญญัติท้องถิ่น การออกระเบียบที่รองรับการทำธุรกรรมด้วยแต้มดิจิทัล และการให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีท้องถิ่นสำหรับครัวเรือนหรือสถานประกอบการที่มีส่วนร่วมกับธนาคารขยะอย่างต่อเนื่อง การสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพและดิจิทัล การจัดให้มีจุดรับขยะอัจฉริยะ (Smart Drop-off Points) ที่เชื่อมต่อกับโครงข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง เพื่อให้สมาชิกสามารถทำรายการได้ด้วยตนเองตลอด 24 ชั่วโมง

2) บทบาทในการบริหารจัดการข้อมูล (Data Controller) เพื่อการวางแผนระดับ

ข้อมูล (Data) ถือเป็นสินทรัพย์สำคัญของท้องถิ่นในยุคดิจิทัล โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทเป็นผู้บริหารและควบคุมข้อมูลด้านการจัดการขยะของเมือง ผ่านการใช้ระบบ Dashboard และการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data Analytics) เพื่อติดตามสถานการณ์ขยะแบบเรียลไทม์ วิเคราะห์แนวโน้มปริมาณและประเภทขยะ ตลอดจนสนับสนุนการวางแผนงบประมาณ การจัดสรรทรัพยากร และกำลังคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อมูลจากธนาคารขยะยังสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ (Spatial Analysis) เพื่อระบุพื้นที่เสี่ยงหรือพื้นที่ที่มีการคัดแยกขยะต่ำ อันนำไปสู่การกำหนดมาตรการรณรงค์ได้อย่างตรงเป้าหมาย (Targeted Intervention) รวมทั้งเชื่อมโยงข้อมูลสู่การพัฒนาเมืองคาร์บอนต่ำ (Low Carbon City) และการรายงานผลการลดก๊าซเรือนกระจกของท้องถิ่นได้อย่างเป็นระบบ (Batty et al., 2012; OECD, 2023) สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ (Smart City) ที่ให้ความสำคัญกับการใช้ข้อมูลเป็นฐานในการตัดสินใจ (Data-Driven Decision Making) ชี้ให้เห็นว่า การบริหารจัดการข้อมูลและการบูรณาการข้อมูลระหว่างหน่วยงานเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาเมืองอัจฉริยะในระดับท้องถิ่น เนื่องจากข้อมูลที่มีความถูกต้อง ครบถ้วน และเชื่อมโยงกันได้อย่างเป็นระบบ จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการวางแผนการจัดสรรทรัพยากร และการให้บริการสาธารณะได้อย่างยั่งยืน

3) บทบาทในการสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและภาคประชาสังคม

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เปลี่ยนจากผู้ดำเนินการแบบเดี่ยว (Solitary Actor) มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในเครือข่ายความร่วมมือเพื่อดึงทรัพยากรและองค์ความรู้จากภายนอกเข้ามาเสริมประสิทธิภาพธนาคารขยะ เครือข่ายความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นของผู้ผลิต (EPR Network) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงธนาคารขยะชุมชนกับบริษัทผู้ผลิตบรรจุภัณฑ์ เพื่อส่งคืนวัสดุรีไซเคิลเข้าสู่กระบวนการผลิตโดยตรง ซึ่งช่วยให้ชุมชนได้รับราคาขายที่สูงกว่ากลไกตลาดทั่วไป การบูรณาการภาคประชาสังคม การทำงานร่วมกับกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) หรือสภาองค์กรชุมชน ในการ

ขยายฐานสมาชิกธนาคารขยะ และการดูแลระบบสวัสดิการ ขยะแลกสุข ทำให้ธนาคารขยะมีฐานรากที่แข็งแกร่ง และได้รับการยอมรับจากคนในพื้นที่อย่างสูง (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไคร้, 2568 : 3)

ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนบทบาททั้ง 3 ด้าน สะท้อนให้เห็นถึงการยกระดับการบริหารงานส่วนท้องถิ่นสู่ยุคการปกครองอัจฉริยะ (Smart Governance) ที่ใช้นวัตกรรมเป็นตัวนำในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

ปัจจัยความสำเร็จและอุปสรรค

การเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นธนาคารขยะอัจฉริยะ (Smart Waste Bank) ภายใต้การดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีเงื่อนไขสำคัญที่กำหนดความสำเร็จและข้อจำกัดที่ควรระวัง ดังนี้

1) กฎหมายและระเบียบท้องถิ่นที่เอื้อต่อเทคโนโลยีทางการเงิน (FinTech Enforcement)

ปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จประการแรกคือ โครงสร้างทางกฎหมายที่ต้องก้าวทันเทคโนโลยี เนื่องจากนวัตกรรมธนาคารขยะ ไม่ได้จ่ายผลตอบแทนเป็นเพียงเงินสด แต่มีการใช้ระบบกระเป๋าเงินดิจิทัล (Digital Wallet) และแต้มสะสม (Tokenization)

ปัจจัยความสำเร็จ การตราข้อบัญญัติท้องถิ่นที่รองรับการทำธุรกรรมแบบไร้เงินสด (Cashless Transactions) และการกำหนดให้แต้มขยะ สามารถใช้ชำระค่าธรรมเนียมหรือแลกสวัสดิการของรัฐได้ตามกฎหมาย จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนและลดความเสี่ยงด้านการบริหารจัดการงบประมาณ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2569: 118-120)

อุปสรรค ระเบียบการเบิกจ่ายงบประมาณของภาครัฐในบางพื้นที่ยังคงยึดติดกับรูปแบบเอกสารกระดาษและการตรวจรับแบบเดิม ซึ่งไม่เอื้อต่อความรวดเร็วของระบบ FinTech ส่งผลให้การขยายผลนวัตกรรมในบางท้องถิ่นทำได้ล่าช้า

2) การยอมรับและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (Community Acceptance and Engagement) เทคโนโลยีที่ล้ำสมัยอาจไร้ความหมายหากขาดความร่วมมือจากประชาชนในระดับฐานราก ปัจจัยด้านพฤติกรรมศาสตร์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

ปัจจัยความสำเร็จ การออกแบบแอปพลิเคชันให้มีลักษณะเกมมิฟิเคชัน (Gamification) หรือการสร้างแรงจูงใจผ่านการจัดลำดับคะแนน (Leaderboard) และการมอบรางวัลพิเศษแก่ครัวเรือนต้นแบบ ช่วยให้การคัดแยกขยะกลายเป็นเรื่องสนุกและสร้างความภาคภูมิใจในสังคม นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของผู้นำทางความคิดดิจิทัล(Digital Influencers) ในระดับชุมชนยังช่วยลดช่องว่างระหว่างวัย (Digital Divide) ในการใช้เทคโนโลยีได้ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, 2568: 67)

อุปสรรค ปัญหาความล้าทางเทคโนโลยี (Technological Fatigue) ในกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ในสังคมไทย หากระบบธนาคารขยะมีความซับซ้อนเกินไปหรือไม่สามารถใช้งานได้ง่าย (User-friendly) อาจนำไปสู่การปฏิเสธการใช้งานและกลับไปทิ้งขยะแบบรวมถังเช่นเดิม

3) เสถียรภาพของโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล (Digital Infrastructure Stability)

การดำเนินงานของธนาคารขยะดิจิทัลต้องอาศัยโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตที่มีเสถียรภาพ จึงนับเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญต่อประสิทธิภาพของระบบ

ปัจจัยความสำเร็จ คือ การพัฒนาเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและการจัดให้มีจุดบริการ Wi-Fi สาธารณะในพื้นที่ชุมชนหรือจุดรับขยะอัจฉริยะ (Smart Drop-off Points) เพื่อสนับสนุนการเข้าถึงระบบของประชาชนได้อย่างทั่วถึง

อุปสรรค คือ ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล (Digital Inequality) โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทหรือพื้นที่ห่างไกลที่โครงสร้างพื้นฐานด้านอินเทอร์เน็ตยังไม่ครอบคลุม ซึ่งอาจส่งผลให้ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงบริการและสิทธิประโยชน์จากระบบธนาคารขยะดิจิทัลได้อย่างเท่าเทียม (OECD, 2021)

องค์ความรู้ใหม่ (New Body of Knowledge)

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในการขับเคลื่อนนวัตกรรมธนาคารขยะสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและกลไกการดำเนินงาน ดังแผนภาพและแสดงการจัดระบบตามองค์ความรู้ 4 ด้าน เพื่อให้เห็นภาพรวมของการจัดการขยะยุคใหม่ ดังนี้

เส้นทางนวัตกรรมธนาคารขยะดิจิทัล : การขับเคลื่อนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา

1. การเปลี่ยนผ่านสู่ระบบธนาคารขยะดิจิทัลแบบบูรณาการ (Digital Transformation of Waste Banks) องค์ความรู้สำคัญระบุว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงผู้สนับสนุนงบประมาณ แต่เปลี่ยนบทบาทเป็น Platform Operator โดยมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ดังนี้

1.1 ระบบบัญชีดิจิทัลและ Blockchain การนำระบบบัญชีแบบกระจายศูนย์มาใช้เพื่อสร้างความโปร่งใสในการจัดการผลประโยชน์ (Incentives) ทำให้ประชาชนตรวจสอบราคาขยะที่เป็นปัจจุบัน (Real-time Market Price) และยอดเงินสะสมได้อย่างแม่นยำ

1.2 Data-driven Manatement องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถใช้ Data Analytics จากฐานข้อมูลธนาคารขยะในการพยากรณ์ปริมาณขยะมูลฝอยในอนาคต ส่งผลให้การวางแผนเส้นทางการจัดเก็บและการจัดการงบประมาณมีประสิทธิภาพสูงสุด

2. กลไกเศรษฐกิจหมุนเวียนในระดับฐานราก (Local Circular Economy Mechanism) การศึกษาพบว่าธนาคารขยะยุคใหม่ทำหน้าที่เป็นกระดูกสันหลังของเศรษฐกิจหมุนเวียนในระดับชุมชน โดยมีองค์ประกอบใหม่ที่น่าสนใจ

2.1 Waste-to-Resource Value Chain องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ยกระดับธนาคารขยะจากจุดรับซื้อสู่การเป็นศูนย์แปรรูปเบื้องต้น (Intermediate Processing Center) เพื่อเพิ่มมูลค่าขยะก่อนส่งต่อเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม

2.2 Local Tokenization การสร้างระบบแต้มสะสมหรือเหรียญดิจิทัล (Digital Tokens) ที่สามารถนำไปใช้ชำระค่าธรรมเนียมขยะ หรือใช้เป็นส่วนลดในร้านค้าชุมชนและบริการของภาครัฐเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่ไปพร้อมกับการรักษาสิ่งแวดล้อม

3. การยกระดับการมีส่วนร่วมผ่านโมเดล Collaborative Governance ความสำเร็จของธนาคารขยะ ขึ้นอยู่กับการปรับบทบาทของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากผู้สั่งการ (Regulator) เป็นผู้เกื้อหนุน (Facilitator) ผ่านกลไก

3.1 Partnership Network การสร้างพันธมิตรข้ามภาคส่วนระหว่าง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วิสาหกิจชุมชน และสตาร์ทอัพด้านสิ่งแวดล้อม (Greentech Startups) เพื่อนำนวัตกรรมการจัดการขยะเฉพาะทางมาใช้ในพื้นที่

3.2 Social Behavioral Incentives การใช้จิตวิทยาทางสังคมและนวัตกรรมการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนทัศนคติของประชาชนจากภาระการคัดแยกให้เป็นการออมเพื่อสวัสดิการ ซึ่งสอดคล้องกับโครงสร้างสังคมสูงวัย ที่ธนาคารขยะกลายเป็นส่วนหนึ่งของกองทุนสวัสดิการชุมชน

4. ข้อจำกัดและปัจจัยขับเคลื่อนความยั่งยืน (Sustainability Factors) ข้อค้นพบจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า นวัตกรรมจะยั่งยืนได้ต้องอาศัยปัจจัยเกื้อหนุน 3 ประการ

4.1 กฎระเบียบที่เอื้อต่อการนวัตกรรม (Regulatory Sandbox) การปรับปรุงข้อบัญญัติท้องถิ่นให้รองรับการทำธุรกรรมดิจิทัลและการบริหารจัดการผลตอบแทนในรูปแบบใหม่

4.2 โครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล ความครอบคลุมของโครงข่ายอินเทอร์เน็ตและความรู้เท่าทันดิจิทัล (Digital Literacy) ของคนในชุมชน

4.3 การเชื่อมโยงกับนโยบายคาร์บอนเครดิต การคัดแยกขยะในระดับครัวเรือนผ่านธนาคารขยะถูกนำมาคำนวณเป็นคาร์บอนเครดิตระดับท้องถิ่น (Local Carbon Credit) ซึ่งเป็นนวัตกรรมทางการเงินรูปแบบใหม่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นำมาสร้างรายได้กลับคืนสู่ชุมชน

สรุป

บทความทางวิชาการ เรื่อง บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) กับนวัตกรรมธนาคารขยะ สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ (Paradigm Shift) จากการจัดการขยะในรูปแบบงานบริการสาธารณะพื้นฐาน สู่การบริหารจัดการในฐานะผู้จัดการระบบนิเวศเศรษฐกิจหมุนเวียนระดับท้องถิ่น(Local Circular Economy Ecosystem Manager) ซึ่งสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้เป็น 3 มิติหลัก ดังนี้

1) การผสานเทคโนโลยีสู่ความยั่งยืนเชิงประจักษ์

นวัตกรรมธนาคารขยะ ไม่ได้หยุดอยู่เพียงการใช้แอปพลิเคชันบันทึกข้อมูล แต่เป็นการบูรณาการเทคโนโลยีขั้นสูง ทั้ง Blockchain เพื่อความโปร่งใสในระบบการปันผล และ Big Data เพื่อการวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค บทบาทของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงเปลี่ยนจากการจัดการปลายทาง เป็นการนำข้อมูลมาใช้วางแผนเชิงรุก ซึ่งช่วยลดภาระงบประมาณในการกำจัดขยะมูลฝอยในระยะยาวได้อย่างมีนัยสำคัญ

2) การสร้างมูลค่าใหม่ผ่านกลไกทางการเงินสีเขียว

นวัตกรรมที่โดดเด่นที่สุด คือการเชื่อมโยงธนาคารขยะเข้ากับระบบ Carbon Credit และ Digital Tokens ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกจูงใจที่จับต้องได้มากกว่าในอดีต องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าการเปลี่ยนขยะให้เป็นทุน ไม่เพียงแต่ช่วยลดปริมาณขยะที่ต้องฝังกลบ แต่ยังเป็นการสร้างสวัสดิการชุมชนและเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจากฐานราก ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGS)

3) พลวัตด้านการมีส่วนร่วมและเครือข่ายความร่วมมือ

ความสำเร็จของธนาคารขยะยุคใหม่ไม่ได้เกิดจาก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพียงลำพัง แต่เกิดจากบทบาทในการเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ที่เชื่อมโยงภาคเอกชน (Greentech) สถาบันการศึกษา และภาคประชาชนเข้าด้วยกัน การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ความเป็นเจ้าของชุมชน (Community Ownership) ที่ถูกขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมดิจิทัล คือกุญแจสำคัญที่ทำให้ระบบธนาคารขยะมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวเข้ากับวิกฤตการณ์ทางสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ. (2568). *รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทยและทิศทางการจัดการขยะตามเป้าหมาย Carbon Neutrality*. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2569). *คู่มือการจัดตั้งและบริหารจัดการธนาคารขยะดิจิทัลเพื่อสวัสดิการชุมชน ประจำปีงบประมาณ 2569*. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.

มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2565). *คู่มือการจัดการขยะชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.).

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. (2568). *รายงานการพัฒนานวัตกรรมดิจิทัลเพื่อการจัดการเมืองอัจฉริยะ 2025-2027*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไคร้. (2568). *แผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน "จังหวัดสะอาด"*. เชียงราย: องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไคร้. เอกสารแผนปฏิบัติการ (PDF)

Batty, M., Axhausen, K. W., Giannotti, F., Pozdnoukhov, A., Bazzani, A., Wachowicz, M., Ouzounis, G., & Portugali, Y. (2012). *Smart Cities of the Future*. *European Physical Journal Special Topics, 214*(1), 481-518. https://doi.org/10.1140/epjst/e2012-01703-3

Alavi, A. H., Jiao, P., Buttlar, W. G., & Lajnef, N. (2018). Internet of Things-enabled Smart Cties: State-of-the-art and Future Trends. *Measurement*, 129, 589-606. https://doi.org/10.1016/j.measurement.2018.07.067

Esmaeilian, B., Wang, B., Lewis, K., Duarte, F., Ratti, C., & Behdad, S. (2018). The Future of Waste Management in Smart and Sustainable Cities: A Review and Concept Paper. *Waste Management*, 81, 177–195. https://doi.org/10.1016/j.wasman. 2018.09.047

Zanella, A., Bui, N., Castellani, A., Vangelista, L., & Zorzi, M. (2014). Internet of Things for Smart Cities. *IEEE Internet of Things Journal, 1*(1), 22-32. https://doi.org/10. 1109/JIOT.2014.2306328

OECD. (2021). *Smart City Data Governance*. Retrieved from https://www.oecd.org/en/publications/smart-city-data-governance_e57ce301-en.html

Pollitt, C., & Bouckaert, G. (2024). *Public Management Reform: A Comparative Analysis-Into the Era of Digital Governance* (5th ed.). Oxford: Oxford University Press.

Ghisellini, P., Cialani, C., & Ulgiati, S. (2016). *A Review on Circular Economy: The Expected Transition to a Balanced Interplay of Environmental and Economic Systems*. *Journal of Cleaner Production, 114*, 11-32. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2015.09.007

หลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนากับแนวทางการสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม

KEY PRINCIPLES OF BUDDHISM AND THEIR APPLICATION IN CREATING PEACE IN A MULTICULTURAL SOCIETY

มวลชน สายบุตร[1] และ ภัฏชวัชร์ สุขเสน[2]
Mualchon Saibut[1] and Phatchavat Suksen[2]
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์[1-2]
Doctoral Programme in Buddhist Studies,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus[1-2]
E-mail: patchavat.suk@mcu.ac.th[1]

ได้รับบทความ: 27 พฤษภาคม 2569; **แก้ไขบทความ**: 5 มิถุนายน 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 24 มิถุนายน 2569

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสันติสุขในสังคมพหุ ผลการศึกษาพบว่า สาราณียธรรม 6 กับหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมสันติสุข กล่าวคือ สาราณียธรรม 6 ซึ่งประกอบด้วย เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคี สีลสามัญญตา และทิฏฐิสามัญญตา ช่วยสร้างความรัก ความสามัคคี ความเข้าใจ และการอยู่ร่วมกันอย่างปรองดองในสังคม ส่วนหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา เป็นหลักธรรมที่ช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนให้เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การพูดจาสุภาพ การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค ซึ่งช่วยลดอคติ ความขัดแย้ง และส่งเสริมความสมานฉันท์ในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น พระพุทธศาสนายอมรับความแตกต่างของสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ซึ่งอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งได้หากขาดความเข้าใจและการยอมรับซึ่งกันและกัน จึงได้เสนอหลักสาราณียธรรม 6 และสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางในการส่งเสริมความเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ การแบ่งปัน และการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค อันช่วยลดอคติ ความหวาดระแวง และความขัดแย้ง พร้อมทั้งเสริมสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และความสมานฉันท์ระหว่างผู้คนต่างวัฒนธรรม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและสันติสุขที่ยั่งยืนในสังคมร่วมสมัย

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา, สันติสุข, สังคมพหุวัฒนธรรม, สาราณียธรรม 6, สังคหวัตถุ 4

Abstract

This academic article aims to examine Buddhist principles that can be applied to promote peace in a multicultural society. The study found that the Six Principles of Cordiality (*Sāraṇīyadhamma* 6) and the Four Bases of Social Solidarity (*Saṅgahavatthu* 4) are key Buddhist teachings that contribute to peaceful coexistence. The Six Principles of Cordiality—loving-kindness in bodily action, speech, and thought, sharing of resources, common moral conduct, and harmony of views- foster love, unity, mutual understanding, and harmonious living among members of society. The Four Bases of Social Solidarity—generosity, kindly speech, beneficial conduct, and impartiality- encourage compassion, courteous communication, service to the common good, and equitable treatment of others. These principles help reduce prejudice, conflict, and social division while promoting social harmony in multicultural communities. The study further reveals that Buddhism recognizes the reality of multicultural societies, which are characterized by diversity in ethnicity, religion, language, and culture. While such diversity enriches society, it may also lead to conflict if mutual understanding and acceptance are lacking. In response, Buddhism proposes the Six Principles of Cordiality and the Four Bases of Social Solidarity as practical guidelines for cultivating loving-kindness, generosity, constructive communication, resource sharing, and equality in human relationships. These principles help minimize prejudice, mistrust, and conflict while strengthening mutual understanding, trust, and reconciliation among people from different cultural backgrounds. Consequently, they provide an effective foundation for peaceful coexistence and sustainable peace in contemporary multicultural societies.

Keywords: Buddhism, Peace, Multicultural Society, *Sāraṇīyadhamma* 6, *Saṅgahavatthu* 4

บทนำ

สถานการณ์สังคมไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญกับความขัดแย้งในหลายมิติ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะความขัดแย้งเชิงโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับการแย่งชิงอำนาจ การใช้อำนาจ และผลประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม รวมถึงความขัดแย้งที่เกิดจากนโยบายสาธารณะซึ่งมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมากเข้ามาเกี่ยวข้อง ความขัดแย้งดังกล่าวส่งผลต่อความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และประเทศชาติ โดยเฉพาะในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม ที่ประกอบด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา และวิถีชีวิต จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ วลัยลักษณ์ ทรงศิริ และคณะ (2556: 9) ได้อธิบายว่า พหุสังคมหรือสังคมพหุลักษณ์ หมายถึงสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มคน

หลากหลายทั้งด้านภาษา เชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งมีความใกล้เคียงกับแนวคิดสังคมพหุวัฒนธรรม ที่เน้นการยอมรับและการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่าง ขณะที่ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2551: 5) เห็นว่าแนวคิดพหุวัฒนธรรมในประเทศไทยเริ่มได้รับความสนใจมากขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม จากเดิมที่รัฐไทยมุ่งสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทย แบบเอกภาพ จนทำให้ความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมถูกลดทอนความสำคัญลง

ท่ามกลางบริบทดังกล่าว ศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสมานฉันท์และสันติสุขในสังคม โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาหลักของสังคมไทยและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรม และค่านิยมของประชาชนมาอย่างยาวนาน พระพุทธศาสนามุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์ทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ผ่านหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา รวมถึงหลักโยนิโสมนสิการที่ส่งเสริมการคิดอย่างมีเหตุผลและรู้เท่าทันปัญหา อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ นอกจากนี้ หลักพุทธสันติวิธี เช่น สาราณียธรรม 6 สังคหวัตถุ 4 ยังเป็นหลักธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความรัก ความเมตตา ความเสียสละ และความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อกัน พระพุทธศาสนาจึงมองว่าการแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างยั่งยืนต้องอาศัยการพัฒนาจิตใจและการใช้สันติวิธี มากกว่าการใช้ความรุนแรงที่เพียงแต่กำจัดปัญหาได้ชั่วคราว แต่ไม่สามารถแก้ไขรากเหง้าของปัญหาได้อย่างแท้จริง

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมได้รับการสนับสนุนจากงานวิจัยหลายชิ้น โดยณัฏฐินี ปิยะศิริพนธ์ (2561: 59) เห็นว่า การอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยการสร้างศรัทธาร่วม การพัฒนากลไกชุมชนเพื่อลดความขัดแย้ง และการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้คนต่างวัฒนธรรมได้เรียนรู้และเข้าใจซึ่งกันและกัน ขณะที่ภัฏชวัชร์ สุขเสน และคณะ (2564: 339-340) ชี้ให้เห็นว่า ประเพณีและกิจกรรมทางศาสนาในท้องถิ่นสามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางในการสร้างการมีส่วนร่วม ความสัมพันธ์อันดี และความสามัคคีของคนในชุมชนได้ ผู้เขียนเห็นว่า แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักสาราณียธรรม 6 และสังคหวัตถุ 4 ในพระพุทธศาสนา ซึ่งมุ่งส่งเสริมความเมตตา การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ และการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของความเคารพซึ่งกันและกัน อันเป็นปัจจัยสำคัญในการลดความขัดแย้งและเสริมสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม แนวคิดนี้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในบริบทของชุมชนอีสานใต้ ดังที่พระมหาอภิสิทธิ์ วิริโย และคณะ (2565: 283-284) พบว่า ผู้คนในพื้นที่มีการผสมผสานความเชื่อทางพระพุทธศาสนา พราหมณ์ และความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับผีเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน เกิดเป็นวัฒนธรรมร่วมที่ช่วยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชน แม้จะมีความแตกต่างด้านความเชื่อและชาติพันธุ์ก็ตาม สะท้อนให้เห็นว่า การยอมรับความหลากหลายควบคู่กับการยึดถือหลักคุณธรรมร่วมกัน เป็นพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม

สังคมพหุวัฒนธรรมเป็นสังคมที่ประกอบด้วยผู้คนหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา ความเชื่อ และวิถีชีวิต ซึ่งแม้ความหลากหลายดังกล่าวจะสะท้อนถึงความมั่งคั่งทางวัฒนธรรมของสังคม แต่ก็อาจนำไปสู่ความไม่เข้าใจ อคติ การแบ่งแยก และความขัดแย้งได้ หากขาดการยอมรับและเคารพในความแตกต่างของกันและกัน พระพุทธศาสนามิได้มองความแตกต่างเหล่านี้ว่าเป็นปัญหา หากแต่ยอมรับความหลากหลายตามความเป็นจริงของสังคม และเห็นว่ามนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันได้

อย่างสันติแม้จะมีความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จากเหตุผลดังกล่าว บทความนี้จึงมุ่งศึกษาบทบาทของพระพุทธศาสนาในการสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยอาศัยหลักสาราณียธรรม 6 และสังคหวัตถุ 4 เป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพื่ออธิบายว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถส่งเสริมการยอมรับความแตกต่าง ลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ท่ามกลางความหลากหลายของสังคมไทยร่วมสมัยได้อย่างไร

แนวคิดเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม

แนวคิดเรื่องพหุวัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากความหลากหลายของวิถีชีวิตมนุษย์ในแต่ละสังคม ซึ่งเกิดจากการปฏิบัติ การปรับเปลี่ยน และการถ่ายทอดวัฒนธรรมสืบต่อกันมา ทำให้แต่ละชุมชนมีอัตลักษณ์และวัฒนธรรมย่อยที่แตกต่างกัน โลกในศตวรรษที่ 21 เป็นสังคมที่มีความหลากหลายทั้งด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยประเทศไทยก็เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยกลุ่มคนหลากหลายเชื้อชาติ เช่น ไทย จีน ลาว เขมร มลายู และกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ซึ่งต่างมีขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตเฉพาะของตน แม้จะมีความแตกต่างกัน แต่ทุกวัฒนธรรมล้วนมีคุณค่าและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติบนพื้นฐานของการยอมรับซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ แนวคิดพหุวัฒนธรรมยังสอดคล้องกับแนวคิดของแนสบิตต์ (Naisbitt) ในหนังสือ Megatrends 2000 ที่กล่าวว่า โลกยุคใหม่จะมีลักษณะของการผสมผสานระหว่างความเป็นสากลและความเป็นท้องถิ่น กล่าวคือ ผู้คนทั่วโลกมีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกันมากขึ้นจากกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ยังคงรักษาอัตลักษณ์และวัฒนธรรมเฉพาะของตนเองไว้ (Naisbitt, 1990 อ้างถึงใน จิรโชค วีระสัย, 2536: 7) แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการดำรงอยู่ร่วมกันของวัฒนธรรมสากลและวัฒนธรรมเฉพาะ อันเป็นลักษณะสำคัญของสังคมพหุวัฒนธรรมในโลกปัจจุบัน

ความหมายของสังคมพหุวัฒนธรรม

คำว่า “วัฒนธรรม” พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2549: 525) ทรงบัญญัติขึ้นใหม่ โดยอธิบายในสารานุกรมไทย เล่ม 26 ว่า “คำว่า วัฒนธรรมนี้ได้ผูกขึ้นเพื่อให้มีความหมายตรงกับคำว่า Culture คำว่า Culture ตรงมูลศัพท์หมายความว่า เพาะปลูกให้งอกงาม เป็นการแสดงถึงความเจริญงอกงาม ซึ่งเปรียบได้กับการเพาะปลูกพันธุ์ไม้ให้งอกงาม ผลิดอกออกผล เพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ในอันที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนได้ ไม่ว่าในร่างกาย เช่น การใช้บริโภคหรือใช้ประกอบทำสิ่งของเครื่องใช้ที่มนุษย์จะใช้ได้ หรือทางใจ เช่น การชมในฐานที่เป็นสิ่งเจริญตาเจริญใจ เป็นต้น และการเพาะเลี้ยงสัตว์ให้เจริญงอกงามก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน จึงรวมอยู่ในภาคความคิดของคำว่า Culture นี้ด้วยเหมือนกัน วัฒนธรรม หมายความถึงความเจริญงอกงามดังที่กล่าวมานี้”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2549: 775, 1058) ให้ความหมายของคำว่า “พหุ” ว่าหมายถึง “มาก” และให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ว่าหมายถึง “สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ” เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย รวมถึงวิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน และวัฒนธรรมชาวเขา เป็นต้น

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ และคณะ (2556: 9-16) ได้กล่าวถึงสังคมพหุลักษณ์หรือพหุสังคม (Plural Society) ว่าหมายถึง สังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มคนหลากหลาย ทั้งกลุ่มภาษา กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มศาสนา เชื้อชาติ และกลุ่มชุมชนต่าง ๆ ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า Multicultural Society หรือสังคมพหุวัฒนธรรม อันเป็นแนวคิดที่ใช้เรียกรัฐหรือสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยแนวคิดแบบ Multiculturalism มุ่งเน้นการพิจารณาความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม พหุสังคมและพหุวัฒนธรรมยังมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ พหุสังคมเป็นเพียงสังคมที่มีความหลากหลายและแยกย่อยออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ แต่ยังขาดความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกัน ขณะที่สังคมพหุวัฒนธรรมเป็นสังคมที่ยอมรับความแตกต่าง มีการติดต่อสัมพันธ์ และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติบนพื้นฐานของความเข้าใจซึ่งกันและกัน

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2551: 5) ได้อธิบายถึงความเป็นมาของแนวคิดพหุวัฒนธรรมในประเทศไทยว่า แนวคิดดังกล่าวเริ่มเข้ามาพร้อมกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา โดยในอดีตคำว่า “พหุวัฒนธรรม” ยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายในหมู่ประชาชนทั่วไป นอกจากในแวดวงวิชาการเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทยในช่วงกว่า 50 ปีที่ผ่านมา มุ่งเน้นการสร้างรัฐชาติภายใต้อุดมการณ์ความเป็นหนึ่งเดียวทางวัฒนธรรมและความเป็นไทย ส่งผลให้ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรมของกลุ่มคนต่าง ๆ ถูกบดบัง กลืนกลาย และลดทอนความสำคัญลงในกระบวนการสร้างรัฐชาติ อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมไทยเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากขึ้น แนวคิดเรื่องการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเริ่มได้รับความสนใจและมีบทบาทสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยร่วมสมัยมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น สังคมพหุวัฒนธรรม จึงหมายถึง สังคมที่ประกอบด้วยผู้คนหลากหลายทั้งด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ความเชื่อ และวิถีชีวิต ซึ่งแต่ละกลุ่มล้วนมีวัฒนธรรม อันเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญงอกงามของมนุษย์ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ โดยคำว่า “วัฒนธรรม” มีรากฐานมาจากคำว่า Culture ที่หมายถึงการเพาะปลูกและการพัฒนาให้เกิดความงอกงาม ขณะที่คำว่า “พหุ” หมายถึงความมากหรือความหลากหลาย ดังนั้น พหุวัฒนธรรมจึงหมายถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน ทั้งนี้ วลัยลักษณ์ ทรงศิริ และคณะ ได้อธิบายว่าสังคมพหุวัฒนธรรมแตกต่างจากพหุสังคมตรงที่มิใช่เพียงการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่แตกต่างกันเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการยอมรับความแตกต่าง การมีปฏิสัมพันธ์ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐานของความเข้าใจซึ่งกันและกัน ขณะที่อานันท์ กาญจนพันธุ์ เห็นว่าแนวคิดพหุวัฒนธรรมในประเทศไทยเริ่มได้รับความสนใจมากขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งทำให้สังคมไทยหันกลับมาตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมที่เคยถูกลดทอนภายใต้แนวคิดรัฐชาติแบบวัฒนธรรมเดียว จึงทำให้แนวคิดพหุวัฒนธรรมกลายเป็นพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยร่วมสมัยอย่างสันติสุข

ความสำคัญของพหุวัฒนธรรม

พหุวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม เนื่องจากบุคคลแต่ละคนล้วนเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมที่มีวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีชีวิตเฉพาะของตนเอง และเมื่อกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้รวมตัวกันจึงก่อให้เกิดเป็นสังคมขนาดใหญ่ อานันท์ กาญจนพันธ์ ได้อธิบายแนวคิดของ Banks and Banks ว่า ปัจจัยต่าง ๆ เช่น ศาสนา เชื้อชาติ อายุ เพศ ชนชั้นทางสังคม และการศึกษา ล้วนมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และพฤติกรรมของมนุษย์ โดยบุคคลหนึ่งสามารถเป็นสมาชิกของหลายกลุ่มในเวลาเดียวกัน ซึ่งสะท้อนถึงความซับซ้อนและความหลากหลายของสังคม (Banks and Banks, อ้างถึงใน อานันท์ กาญจนพันธ์, 2551: 224)

ดังนั้น พหุวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม เพราะสังคมประกอบด้วยผู้คนที่มีความหลากหลายทั้งด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ความเชื่อ และวิถีชีวิต ซึ่งแต่ละกลุ่มล้วนมีอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมของตนเอง การยอมรับและเคารพในความแตกต่างดังกล่าวจึงเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความเข้าใจ ความเสมอภาค และความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้คนในสังคม อีกทั้งยังช่วยลดอคติ การแบ่งแยก และความขัดแย้งระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ ตลอดจนส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือ ความสามัคคี และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายของสังคมโลกปัจจุบัน

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมสันติสุข

ในสังคมพหุวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยผู้คนหลากหลายทั้งด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา และวิถีชีวิต การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขจำเป็นต้องอาศัยหลักคิดและแนวปฏิบัติที่ช่วยสร้างความเข้าใจ ความเคารพ และความเอื้ออาทรต่อกัน แม้ความหลากหลายจะเป็นคุณค่าที่สะท้อนถึงความงดงามของสังคม แต่หากขาดหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจและศีลธรรมแล้ว ความแตกต่างดังกล่าวก็อาจกลายเป็นสาเหตุของความขัดแย้ง ความแตกแยก และความไม่ไว้วางใจกันในสังคมได้ ดังนั้น การสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมจึงมิใช่เพียงการยอมรับความแตกต่างเท่านั้น แต่ยังต้องส่งเสริมการอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และมีเป้าหมายร่วมกันในการสร้างความสงบสุขแก่สังคมส่วนรวม

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสันติภาพที่มุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ โดยมีหลักธรรมหลายประการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างสันติสุขและลดความขัดแย้งในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักธรรมเหล่านี้ไม่เพียงมุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ แต่ยังส่งเสริมให้มนุษย์มีเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักเคารพศักดิ์ศรีของผู้อื่น และดำรงตนอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและความยุติธรรม อันจะนำไปสู่ความสามัคคีและความมั่นคงของสังคมโดยรวม ในบรรดาหลักธรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม ได้แก่ หลักสาราณียธรรม 6 ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งความสามัคคีและการระลึกถึงกันด้วยความปรารถนาดี และหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งการสงเคราะห์และยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนให้อยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล หลักธรรมทั้งสองประการนี้ล้วนเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์อันดี ลดความขัดแย้ง

และเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมไทยและสังคมโลกปัจจุบัน

หลักสาราณียธรรม 6

สารณียธรรม 6 แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2546: 200) สารณียธรรมนี้เป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรัก ความเคารพ และความสามัคคีต่อกัน จึงมีความสอดคล้องอย่างมากกับแนวคิดเรื่องพระพุทธศาสนากับการสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะสังคมพหุวัฒนธรรมประกอบด้วยผู้คนที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม การจะอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติจำเป็นต้องอาศัยหลักธรรมที่สร้างความเข้าใจ ความเอื้อเฟื้อ และความปรองดอง ซึ่งสารณียธรรม 6 สามารถอธิบายความสอดคล้องได้ ดังนี้

1) เมตตากายกรรม การแสดงออกทางกายด้วยความเมตตา การปฏิบัติต่อกันด้วยความสุภาพ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และแสดงออกทางกายด้วยความเคารพทั้งต่อหน้าและลับหลัง ในสังคมพหุวัฒนธรรม การปฏิบัติต่อกันด้วยมิตรไมตรี เช่น การช่วยเหลือกันในกิจกรรมชุมชน การเคารพสิทธิและวัฒนธรรมของผู้อื่น หรือการไม่ใช้ความรุนแรง จะช่วยสร้างความไว้วางใจและลดความขัดแย้ง ทำให้ผู้คนต่างวัฒนธรรมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

2) เมตตาวจีกรรม การใช้วาจาที่สุภาพและสร้างสรรค์ การพูดจาด้วยความหวังดี ใช้ถ้อยคำสุภาพ และกล่าวในสิ่งที่เป็นประโยชน์ หลักธรรมข้อนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะคำพูดสามารถสร้างทั้งความเข้าใจและความแตกแยกได้ หากผู้คนใช้วาจาที่ให้เกียรติ ไม่ดูหมิ่นศาสนา ภาษา หรือวัฒนธรรมของกันและกัน ก็จะช่วยลดอคติและสร้างความสัมพันธ์อันดี ส่งเสริมบรรยากาศแห่งสันติภาพในสังคม

3) เมตตามโนกรรม การมีจิตใจปรารถนาดีต่อกัน การคิดดีต่อกัน มีจิตเมตตา มองผู้อื่นในแง่ดี และปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ในสังคมพหุวัฒนธรรม หากทุกคนเปิดใจยอมรับความแตกต่าง ไม่อคติหรือหวาดระแวงกัน ก็จะช่วยให้เกิดความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ในสังคม

4) สาธารณโภคีการแบ่งปันและใช้ทรัพยากรร่วมกัน การแบ่งปันสิ่งของหรือทรัพยากรที่ได้มาโดยชอบธรรมแก่ผู้อื่น ไม่เอาเปรียบหรือเห็นแก่ตัว หลักธรรมข้อนี้สอดคล้องกับการสร้างสังคมแห่งความเสมอภาคในสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะการแบ่งปันโอกาส ทรัพยากร และความช่วยเหลืออย่างทั่วถึง จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของความขัดแย้ง ทำให้คนในสังคมเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

5) สีลสามัญญตา การมีความประพฤติดีงามร่วมกัน การรักษาศีลหรือประพฤติตนอยู่ในกรอบของความถูกต้องดีงาม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และเคารพกฎระเบียบของสังคม ในสังคมพหุวัฒนธรรม แม้ผู้คนจะมีความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม แต่หากทุกคนยึดมั่นในหลักศีลธรรมพื้นฐานร่วมกัน เช่น ความซื่อสัตย์ การไม่ใช้ความรุนแรง และการเคารพสิทธิผู้อื่น ก็จะช่วยสร้างความสงบเรียบร้อยและลดปัญหาความขัดแย้งในสังคม

6) ทิฏฐิสามัญญตา การมีความคิดเห็นร่วมกันในหลักสำคัญ การมีความเห็นที่ถูกต้องและสอดคล้องกันในหลักการสำคัญเพื่อประโยชน์ส่วนรวม แม้สังคมพหุวัฒนธรรมจะมีความแตกต่างทางความคิดและความเชื่อ แต่ทุกคนสามารถมีจุดร่วมกันได้ เช่น การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และการยอมรับความหลากหลาย เมื่อสังคมมีเป้าหมายร่วมกันในการสร้างความสงบสุข ก็จะช่วยให้เกิดความสามัคคีและลดความแตกแยก

ดังนั้น สารณียธรรม 6 นี้จึงเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความรัก ความเคารพ ความเอื้อเฟื้อ และความสามัคคี ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยช่วยให้ผู้คนต่างเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยความเข้าใจ ปรองดอง และเคารพซึ่งกันและกัน อันนำไปสู่ความเป็นเอกภาพและสันติภาพที่ยั่งยืนในสังคมได้

หลักสังคหวัตถุ 4

หลักสังคหวัตถุนี้ถือว่าเป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคี สร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในชุมชน เพราะเป็นหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลไว้ได้เรียกว่า หลักสังคหวัตถุ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: อง.จตุกฺก. (ไทย) 21/32/42) เป็นหลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2550: 13-14) ซึ่งการอยู่ร่วมกันในสังคมหรือในหมู่คณะ จำเป็นต้องมีสิ่งที่จะมายึดเหนี่ยวจิตใจและประสานหมู่คณะไว้ ให้เกิดความสามัคคีและเพื่อให้อยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข มี 4 ประการ คือ

1) ทาน การให้และการแบ่งปัน หลักทาน คือ การเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และแบ่งปันสิ่งต่าง ๆ แก่ผู้อื่น ทั้งวัตถุ สิ่งของ ความรู้ หรือกำลังใจ ในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม หลักทานช่วยลดความเห็นแก่ตัวและสร้างความรู้สึกเป็นมิตรระหว่างกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกัน เมื่อคนในสังคมมีน้ำใจช่วยเหลือกัน ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา หรือวัฒนธรรม ก็จะทำให้เกิดความไว้วางใจและความสามัคคี เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบภัย การแบ่งปันทรัพยากรแก่ผู้ด้อยโอกาส หรือการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ร่วมกัน สิ่งเหล่านี้ช่วยสร้างสันติสุขและลดความขัดแย้งในสังคมได้

2) ปิยวาจา การใช้วาจาสุภาพและสร้างสรรค์ ปิยวาจา หมายถึง การพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ อ่อนโยน จริงใจ และก่อให้เกิดประโยชน์ หลักธรรมข้อนี้มีความสำคัญมากในสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะความแตกต่างทางความเชื่อหรือวัฒนธรรมอาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดหรือความขัดแย้งได้ หากบุคคลใช้วาจาที่หยาบคาย ดูหมิ่น หรือสร้างความเกลียดชัง แต่หากทุกคนใช้คำพูดที่ให้เกียรติ เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น และสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ก็จะช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน ลดอคติ และสร้างบรรยากาศแห่งสันติภาพในสังคม

3) อัตถจริยา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ อัตถจริยา คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น และทำตนให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม หลักธรรมข้อนี้สอดคล้องกับการสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะการร่วมมือกันทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมจะช่วยให้ผู้คนเกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แม้จะมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมก็ตาม เช่น การร่วมกันพัฒนาชุมชน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ หรือการทำงานอาสาสมัครเพื่อสังคม การกระทำเหล่านี้ช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของสังคมร่วมกัน และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

4) สมานัตตตา ความเสมอต้นเสมอปลายและความวางตนเสมอภาค สมานัตตตา คือ การวางตนอย่างเหมาะสม มีความจริงใจ และปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ หลักธรรมข้อนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะสังคมที่มีความหลากหลายจำเป็นต้องยอมรับศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมของมนุษย์ทุกคน ไม่ดูถูกหรือแบ่งแยกกันด้วยเชื้อชาติ ศาสนา หรือฐานะทางสังคม หากทุกคนปฏิบัติต่อกันด้วยความจริงใจและเสมอภาค ก็จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำ ความหวาดระแวง และความขัดแย้ง ทำให้เกิดความสมานฉันท์และสันติสุขในสังคม

สรุปได้ว่า หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยเน้นการให้ การพูดดี การทำประโยชน์ และการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความรัก ความสามัคคี และความเข้าใจอันดีระหว่างผู้คนในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเชื่อ

จากการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนามิได้เพียงเสนอหลักธรรมเชิงนามธรรมเพื่อส่งเสริมสันติสุขเท่านั้น แต่ยังปรากฏตัวอย่างการจัดการความแตกต่างและความขัดแย้งอย่างเป็นรูปธรรมในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าทรงยอมรับความแตกต่างของบุคคลทั้งด้านชาติกำเนิด ความเชื่อ และสถานภาพทางสังคม โดยทรงยึดหลักคุณธรรมและความประพฤติเป็นเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกัน นอกจากนี้ เมื่อเกิดความขัดแย้งภายในหมู่สงฆ์ พระองค์ทรงใช้หลักแห่งเหตุผล ความอดทน และความสามัคคีในการแก้ไขปัญหา ดังปรากฏในกรณีภิกษุชาวโกสัมพี หลักสาราณียธรรม 6 และสังคหวัตถุ 4 จึงมิใช่เพียงหลักธรรมเพื่อการดำเนินชีวิตทั่วไป แต่เป็นหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้และทรงส่งเสริมเพื่อจัดการความแตกต่าง ลดความแตกแยก และสร้างความสมานฉันท์ในหมู่คณะ อันสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม

พระพุทธศาสนากับการสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม

สังคมโลกในปัจจุบันเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยผู้คนหลากหลายทั้งด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ความเชื่อ และวิถีชีวิต ความหลากหลายดังกล่าวแม้จะเป็นคุณค่าและความงดงามของสังคม แต่ในขณะเดียวกันก็อาจนำไปสู่ความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจ และการแบ่งแยก หากสมาชิกในสังคมขาดหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจและแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างเหมาะสม ดังนั้น การสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมจึงจำเป็นต้องอาศัยหลักคิดที่ส่งเสริมความเข้าใจ ความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันด้วยความเมตตาเอื้ออาทร

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสันติภาพที่มุ่งพัฒนามนุษย์ทั้งทางด้านกาย วาจา และจิตใจ โดยเน้นการอยู่ร่วมกันด้วยความไม่เบียดเบียน มีเมตตา และยอมรับความแตกต่างของกันและกัน หลักธรรมในพระพุทธศาสนาหลายประการสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะหลักสาราณียธรรม 6 และหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มุ่งสร้างความสามัคคี ความปรองดอง และความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลและสังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การสร้างสันติสุขด้วยหลักสาราณียธรรม 6

แนวคิดดังกล่าวปรากฏอย่างชัดเจนในกรณีความขัดแย้งของภิกษุชาวโกสัมพี ซึ่งแบ่งออกเป็นฝ่ายธรรมธรและวินัยธรที่มีความเห็นไม่ตรงกันในเรื่องวินัยสงฆ์ แม้พระพุทธเจ้าจะทรง

พยายามไกล่เกลี่ยและชี้ให้เห็นโทษของความแตกแยก แต่เมื่อภิกษุทั้งสองฝ่ายไม่ยอมรับฟัง พระองค์มิได้ใช้การบังคับ หากทรงวางเฉยและเสด็จไปจำพรรษา ณ ป่าปาริเลยยกะ (วิ.มหา. 4/451-456/557-562) สะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเคารพเสรีภาพในการตัดสินใจของปัจเจกบุคคล ขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นผลเสียของความขัดแย้งและความแตกแยกที่เกิดขึ้นในหมู่คณะ

เมื่อพิจารณาสาราณียธรรม 6 จะพบว่า เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม และเมตตามโนกรรม เป็นหลักธรรมที่มุ่งสร้างความไว้วางใจและความเข้าใจระหว่างบุคคล ส่วนสาธารณโภคี สีลสามัญญตา และทิฏฐิสามัญญตา เป็นกลไกในการสร้างความเป็นธรรม ความรับผิดชอบร่วมกัน และเป้าหมายร่วมของสังคม ผู้เขียนเห็นว่า หัวใจสำคัญของสาราณียธรรม 6 มิใช่การทำให้ทุกคนมีความคิดเหมือนกัน แต่เป็นการสร้างเงื่อนไขให้ผู้คนที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเคารพซึ่งกันและกัน ภายใต้คุณค่าร่วมของสังคม

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอภิสิทธิ์ วิริโย และคณะ (2565: 283-284) ที่พบว่า ชุมชนอีสานใต้สามารถดำรงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และความเชื่อได้ เพราะอาศัยความเอื้อเฟื้อ การช่วยเหลือเกื้อกูล และการยอมรับความแตกต่างซึ่งกันและกัน อันเป็นลักษณะที่สอดคล้องกับหลักสาราณียธรรม 6 ในพระพุทธศาสนา

ดังนั้น สาราณียธรรม 6 จึงมิใช่เพียงหลักธรรมเพื่อความสามัคคีในเชิงอุดมคติ แต่เป็นกรอบคิดทางสังคมที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการจัดการความแตกต่างและความขัดแย้งในหมู่คณะ และยังสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมร่วมสมัยได้อย่างมีนัยสำคัญ

2. การสร้างสันติสุขด้วยหลักสังคหวัตถุ 4

สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเพื่อเป็นแนวทางในการยึดเหนี่ยวจิตใจและสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลในสังคม ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา หลักธรรมดังกล่าวมิได้มุ่งเพียงการสร้างความสามัคคีในระดับปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงผู้คนที่มีความแตกต่างกันให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักสังคหวัตถุ 4 แก่คฤหัสถ์และผู้ปกครองสังคม เพื่อให้ใช้เป็นแนวทางในการสงเคราะห์และบริหารความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล อันจะนำไปสู่ความมั่นคงของหมู่คณะและสังคมโดยรวม (องฺ.จตุกฺก. 21/32/42)

เมื่อพิจารณาจากพระไตรปิฎก จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนามิได้มองความแตกต่างทางชนชั้น วรรณะ หรือสถานะทางสังคมว่าเป็นอุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกัน หากแต่ทรงเสนอให้ปฏิบัติต่อกันด้วยหลักแห่งการให้ การพูดจาอย่างสร้างสรรค์ การช่วยเหลือเกื้อกูล และการวางตนอย่างเสมอภาค ตัวอย่างที่สำคัญคือกรณีการยอมรับบุคคลจากทุกวรรณะเข้าสู่พระสงฆ์ เช่น พระอุปาลีและพระสุนิต ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับคุณธรรมมากกว่าชาติกำเนิด อันสอดคล้องกับหลักสมานัตตตาที่เน้นการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียม

ในมุมมองของผู้เขียนเห็นว่า หลักสังคหวัตถุ 4 มีความสำคัญต่อสังคมพหุวัฒนธรรมมากกว่าการเป็นหลักแห่งการสงเคราะห์ทั่วไป เพราะเป็นกระบวนการสร้างทุนทางสังคม ที่ก่อให้เกิดความไว้วางใจ ความร่วมมือ และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมร่วมกัน ทานช่วยลดช่องว่างทาง

สังคมและเศรษฐกิจ ปิยวาจาช่วยลดความขัดแย้งจากความแตกต่างทางความคิด อัตถจริยาส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และสมานัตตตาช่วยสร้างความเสมอภาคระหว่างกลุ่มคนที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของภัฏชวัชร์ สุขเสน และคณะ (2564: 339-340) ที่พบว่า กิจกรรมประเพณีและศาสนาในชุมชน เช่น งานสงกรานต์ งานแห่เทียนพรรษา งานแซนโฎนตา และงานทอดกฐินสามัคคี เป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ผู้คนต่างกลุ่มได้ร่วมมือ ช่วยเหลือ และสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ซึ่งสะท้อนลักษณะของทานและอัตถจริยาในทางปฏิบัติ ขณะที่งานศึกษาของณัฏฐินี ปิยะศิริพนธ์ (2561: 59) ชี้ให้เห็นว่า การสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจระหว่างกลุ่มศาสนาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้จำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์และการเคารพซึ่งกันและกัน อันสอดคล้องกับหลักปิยวาจาและสมานัตตตา

ดังนั้น สังคหวัตถุ 4 จึงมิใช่เพียงหลักธรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเท่านั้น แต่เป็นแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการสร้างความผูกพันและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมท่ามกลางความแตกต่างของผู้คน ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในการสร้างสันติสุขและการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ในสังคมพหุวัฒนธรรมร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ฉะนั้น การสร้างสันติสุขด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 คือ การสร้างความรัก ความสามัคคี และความเข้าใจระหว่างผู้คนผ่านการให้และแบ่งปัน การพูดจาด้วยวาจาสุภาพ การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค หลักธรรมเหล่านี้ช่วยลดอคติ ความขัดแย้ง และส่งเสริมให้ผู้คนต่างเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข สมานฉันท์ และยั่งยืนในสังคมพหุวัฒนธรรม

ดังนั้น สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสังคมที่ประกอบด้วยผู้คนหลากหลายทั้งด้านชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และวิถีชีวิต โดยพระพุทธศาสนามุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันด้วยความเมตตา ไม่เบียดเบียน และเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความสงบสุขและความสมานฉันท์ในสังคม ซึ่งหลักธรรมสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสันติสุข ได้แก่ หลักสาราณียธรรม 6 และหลักสังคหวัตถุ 4 และหลักธรรมอื่นๆ ที่ผู้เขียนไม่ได้กล่าวถึง ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมความรัก ความสามัคคี ความเข้าใจ และการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล

หลักสาราณียธรรม 6 มุ่งเน้นการปฏิบัติต่อกันด้วยเมตตาทางกาย วาจา และจิตใจ การแบ่งปันช่วยเหลือกัน การยึดมั่นในศีลธรรมร่วมกัน และการมีจุดมุ่งหมายร่วมกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หลักธรรมดังกล่าวช่วยลดอคติ ความหวาดระแวง และความขัดแย้งระหว่างผู้คนต่างวัฒนธรรม ทำให้เกิดความไว้วางใจ ความปรองดอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ขณะที่หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์ของผู้คนผ่านการให้และแบ่งปัน การใช้วาจาสุภาพ การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค อันนำไปสู่ความเข้าใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมร่วมกัน ในบริบทของโลกปัจจุบันที่ผู้คนมีปฏิสัมพันธ์กันทั้งในพื้นที่จริงและพื้นที่ดิจิทัล หลักธรรมทั้งสองชุดยังมีบทบาทสำคัญในการสร้าง พื้นที่ปลอดภัย สำหรับการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการทำงานร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างทางความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรม โดยช่วยส่งเสริมการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

การรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย และการใช้เหตุผลแทนการเผชิญหน้าหรือการสร้างความเกลียดชัง โดยเฉพาะในสังคมออนไลน์ที่การสื่อสารสามารถนำไปสู่ความขัดแย้งได้อย่างรวดเร็ว หากผู้คนยึดถือสาราณียธรรม 6 และสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อกัน ย่อมช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ ความร่วมมือ และการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ อันเป็นรากฐานสำคัญของสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมและสังคมโลกยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่ (New Body of Knowledge)

ในเชิงพุทธศาสนา ประเด็นสำคัญไม่ใช่การทำให้ทุกคนคิดเหมือนกัน เชื่อเหมือนกัน หรือมีวัฒนธรรมเดียวกัน แต่เป็นการยอมรับว่ามนุษย์มีความแตกต่างกันตามเหตุปัจจัย ทั้งด้านความคิด ความเชื่อ ภูมิหลัง และวิถีชีวิต ความแตกต่างจึงไม่ใช่ปัญหาในตัวเอง ปัญหาเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ยึดมั่นถือมั่นในความคิดเห็นของตน จนเกิดอคติ การแบ่งแยก และการไม่ยอมรับผู้อื่น พระพุทธเจ้าทรงแสดงท่าทีดังกล่าวผ่านการยอมรับบุคคลจากทุกวรรณะเข้าสู่พระสงฆ์ การเปิดโอกาสให้มีการซักถามโต้แย้ง และใช้เหตุผลในการแสวงหาความจริง ตลอดจนการจัดการความขัดแย้งในหมู่สงฆ์โดยไม่ใช้การบังคับ แต่เน้นการสร้างความเข้าใจและความรับผิดชอบร่วมกัน ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้มิใช่เพียงการนำหลักสาราณียธรรม 6 และสังคหวัตถุ 4 มาใช้สร้างความสามัคคีเท่านั้น แต่เป็นการอธิบายว่า พระพุทธศาสนามองความหลากหลายของมนุษย์ในฐานะความจริงของสังคมที่ควรได้รับการเคารพ และเสนอหลักธรรมเป็นกลไกในการจัดการความแตกต่างดังกล่าวอย่างสร้างสรรค์ โดยสาราณียธรรม 6 ช่วยสร้างพื้นที่แห่งความไว้วางใจ การรับฟัง และการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพซึ่งกันและกัน ขณะที่สังคหวัตถุ 4 ช่วยสร้างความสัมพันธ์ ความร่วมมือ และความเป็นธรรมในสังคม ทำให้ผู้คนที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยไม่จำเป็นต้องละทิ้งอัตลักษณ์ของตนเอง อันนำไปสู่สันติสุข ความสมานฉันท์ และความมั่นคงของสังคมพหุวัฒนธรรมทั้งในโลกจริงและโลกดิจิทัลร่วมสมัย ฉะนั้น องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ คือ *รูปแบบการสร้างสันติสุขเชิงพุทธบูรณาการในสังคมพหุวัฒนธรรม* ซึ่งอธิบายได้ว่า สันติสุขในสังคมมิได้เกิดจากเพียงการยอมรับความแตกต่างเท่านั้น แต่ต้องอาศัยการพัฒนาจิตสำนึกด้านเมตตา การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ การแบ่งปันทรัพยากรอย่างเป็นธรรม และการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ร่วมกัน อันเป็นกระบวนการสำคัญที่นำไปสู่ความสามัคคี ความสมานฉันท์ และสันติสุขอย่างยั่งยืนในสังคมพหุวัฒนธรรมร่วมสมัย ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1: แสดงองค์ความรู้ใหม่ (New Body of Knowledge) สร้างจากโปรแกรม AI ChatGPT OpenAI. (2025).

สรุป

แม้พระพุทธศาสนาจะมีหลักธรรมที่มุ่งส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เช่น สาราณียธรรม 6 และสังคหวัตถุ 4 แต่ในความเป็นจริงยังคงปรากฏความขัดแย้ง ความรุนแรง และการแบ่งแยกในสังคมอยู่เสมอ ประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การมีหลักธรรมเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอต่อการสร้างสันติสุข หากมนุษย์ยังถูกครอบงำด้วยโลภะ โทสะ และโมหะ ซึ่งเป็นรากเหง้าของปัญหาตามหลักพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงตระหนักถึงข้อจำกัดดังกล่าว จึงมิได้ทรงใช้การบังคับหรือการลงโทษเป็นเครื่องมือหลักในการแก้ไขความขัดแย้ง แต่ทรงเน้นการพัฒนาปัญญาและจิตสำนึกภายในของมนุษย์ ดังปรากฏในกรณีภิกษุชาวโกสัมพีที่เกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง แม้พระองค์จะทรงตักเตือนและชี้ให้เห็นโทษของการวิวาท แต่เมื่อภิกษุทั้งสองฝ่ายไม่ยอมรับฟัง พระองค์กลับทรงวางเฉยและเสด็จออกจากหมู่สงฆ์ เพื่อให้ทุกฝ่ายเรียนรู้ผลของการกระทำด้วย กรณีดังกล่าวสะท้อนว่า พระพุทธศาสนาไม่ได้มองว่าความแตกต่างเป็นปัญหา หากแต่มองว่าการยึดมั่นถือมั่นในความคิดเห็นของตนต่างหากที่เป็นต้นเหตุของความขัดแย้ง

ผู้เขียนเห็นว่า คุณค่าของสาราณียธรรม 6 และสังคหวัตถุ 4 จึงไม่ได้อยู่ที่การทำให้ทุกคนคิดเหมือนกันหรือปฏิบัติเหมือนกัน แต่อยู่ที่การสร้างเงื่อนไขให้ผู้คนที่มีความแตกต่างสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเคารพซึ่งกันและกัน หลักธรรมดังกล่าวจึงควรได้รับการพิจารณาในฐานะกลไกทางจริยธรรมที่ช่วยพัฒนาพื้นที่แห่งความไว้วางใจ การรับฟัง และความรับผิดชอบร่วมกัน ทั้งในสังคมจริงและสังคมดิจิทัล ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมร่วมสมัย

เอกสารอ้างอิง

จิรโชค วีระสัย. (2536). *รัฐศาสตร์ทั่วไป.* กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ณัฏฐินี ปิยะศิริพนธ์. (2561). ชุมชนพหุวัฒนธรรมท่ามกลางวาทกรรมชาตินิยมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย. *วารสารรัฏฐาภิรักษ์, 60*(2), 59–72.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2550). *ธรรมนูญชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

พระมหาอภิสิทธิ์ วิริยโย และคณะ. (2565). การศึกษาหลักธรรมในการสร้างความสันติสุขท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 7*(1), 283-301.

ภัฏชวัชร์ สุขเสน และคณะ. (2564). การสร้างชุมชนสันติสุขในอีสานใต้ท่ามกลางพหุวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 6*(3), 339-350.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2549). *สารานุกรมไทย (เล่ม 26).* กรุงเทพฯ: บริษัทด่านสุทธาการพิมพ์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554.* กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2556). *แนวคิดเรื่องพหุนิยมเบื้องต้น ในรือเสาะ พหุวัฒนธรรม : ความหลากหลายและมิตรภาพจากความทรงจำของ “คนใน”บนพื้นที่สีแดง, นาญิบ บินอะห์หมัด*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.

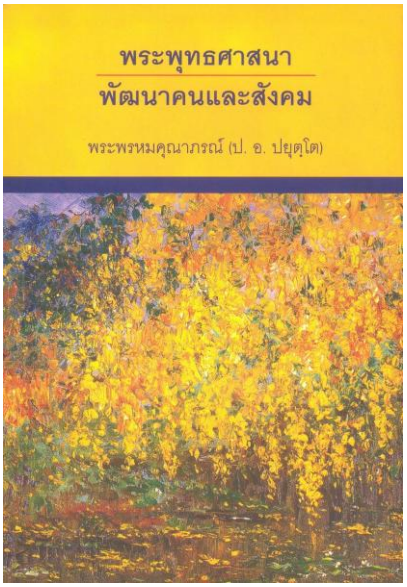
อานันท์ กาญจนพันธ์. (2551). แนวคิดชาตินิยมกับพหุวัฒนธรรม พหุวัฒนธรรมในบริบทของการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม. *รายงานการวิจัย*. คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

OpenAI. (2025). ChatGPT (September 16 version) [Large language model]. https://chat.openai.com/chat.

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)
“พระพุทธศาสนา พัฒนาคนและสังคม”
BUDDHISM AND PERSONAL AND SOCIAL DEVELOPMENT

มวลชน สายบุตร[1] และภัฏชวัชร์ สุขเสน[2]
Mualchon Saibut[1] and Phatchavat Suksen[2]
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์[1-2]
Doctoral Programme in Buddhist Studies,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus[1-2]
E-mail: patchavat.suk@mcu.ac.th[2]

ได้รับบทความ: 17 มกราคม 2569; **แก้ไขบทความ**: 9 เมษายน 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 10 เมษายน 2569

ผู้แต่ง: พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)
สำนักพิมพ์: วัดญาณเวศกวัน
ครั้งที่พิมพ์: 6
ปีที่พิมพ์: 2549
จำนวนหน้า: ความหนา 25 หน้า จำนวน 3 บท

บทนำ

หนังสือ พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม เป็นงานนิพนธ์ที่สะท้อนมุมมองพระพุทธศาสนาในฐานะศาสตร์แห่งการพัฒนามนุษย์และระบบสร้างสังคมที่เกื้อกูลต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ผลงานของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) มักมุ่งอธิบายพระพุทธศาสนาด้วยกรอบการใช้เหตุผลหรือตรรกะ ผสานเข้ากับการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคม เพื่อชี้ให้เห็นว่าพุทธธรรมมิได้เป็นเพียงคำสอนเชิงศรัทธาหรือชุดพิธีกรรม แต่เป็นกระบวนการฝึกและยกระดับความเป็นมนุษย์ที่มีระบบระเบียบชัดเจน สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาและสร้างความเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคมได้

สาระสำคัญของหนังสือตั้งอยู่บนความเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาคนจากภายในกับการพัฒนาสังคมจากภายนอกอย่างไม่แยกขาดจากกัน การพัฒนาคนถูกอธิบายผ่านโครงสร้างไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นเส้นทางการฝึกตนให้ก้าวพ้นจากการถูกครอบงำด้วยกิเลส สู่การมีสติรู้เท่าทันตนเอง จิตที่ตั้งมั่น และปัญญาที่มองความจริงตามเหตุปัจจัย ส่วนการพัฒนาสังคมถูกเชื่อมโยงกับหลักธรรมเพื่อส่วนรวม เช่น บุญกิริยาวัตถุ 3 คือ ทาน ศีล ภาวนา (ที.ปา. (ไทย) 11/305/193-196) การเมืองชุมชน และสิ่งแวดล้อม โดยตั้งเป้าให้เกิดสังคมที่เป็นธรรม มีความรับผิดชอบร่วมกัน และขับเคลื่อนการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีและปัญญาในการนำทาง ด้วยลักษณะการนำเสนอที่ชัดเจน เป็นระบบและเน้นการประยุกต์สู่ความเป็นจริง หนังสือเล่มนี้จึงมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อวงวิชาการด้านพุทธศาสน์ศึกษาและสังคมศาสตร์เชิงพุทธ โดยเฉพาะในยุคที่สังคมเผชิญความซับซ้อนทั้งปัญหาความรุนแรง ความเหลื่อมล้ำ การบริโภคนิยม และการขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน หนังสือพยายามเสนอภาพพระพุทธศาสนาที่ทำงานได้จริง ผ่านการตีความหลักธรรมให้เป็นเครื่องมือพัฒนาคนที่มีคุณภาพ และเป็นฐานสร้างสังคมที่ไม่เบียดเบียนกัน แต่เป็นการเกื้อหนุนกันด้วยเมตตา เหตุผล และปัญญานั่นเอง แม้หนังสือจะวางกรอบการพัฒนาไว้อย่างหนักแน่นและครอบคลุม แต่การวิจารณ์เนื้อหาอย่างลุ่มลึกยังเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อพิจารณาทั้งความชัดเจนของข้อเสนอ ความสอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริง ตลอดจนข้อจำกัดของการอธิบายพุทธธรรมผ่านกรอบวิชาการสมัยใหม่ การเกริ่นนำนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อปูพื้นฐานความเข้าใจต่อภาพรวมของหนังสือ ก่อนก้าวเข้าสู่การวิพากษ์และประเมินเนื้อหาในลำดับถัดไปอย่างเป็นเหตุเป็นผลและเที่ยงธรรม

แรงบันดาลใจสำคัญมาจากการที่หนังสือ พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม นำเสนอพุทธศาสนาในฐานะระบบพัฒนามนุษย์และกลไกสร้างสังคมสันติ ด้วยภาษาที่ใช้เหตุผลและมองสังคมอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งจุดยืนเช่นนี้กระตุ้นให้ผู้วิจารณ์ต้องการตั้งคำถามต่อว่า หลักพุทธธรรมที่ถูกจัดวางอย่างเป็นระบบนั้น เมื่อนำมาส่องผ่านบริบทสังคมจริง โดยเฉพาะสังคมชุมชนท้องถิ่นอีสานใต้ เช่น พื้นที่จังหวัดสุรินทร์ที่ผู้วิจารณ์คุ้นเคยและให้ความสนใจในงานพัฒนาชุมชน และกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน จะสามารถอธิบายและขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงได้อย่างลึกซึ้งเพียงใด เพื่อนำไปใช้ทั้งในการดำเนินชีวิตและในการศึกษาวิจัยต่อไป เหตุผลสำคัญของการเลือกหนังสือ “พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม” ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) มาวิจารณ์ ได้แก่ 1. เป็นงานที่เสนอพระพุทธศาสนาในมุมพัฒนามากกว่าบรรยาย 2. สอดรับกับประเด็นวิจัยและความสนใจของผู้วิจารณ์

3. มีอิทธิพลต่อวงวิชาการและภาคปฏิบัติทางสังคมในไทย 4. ผู้แต่งมีความน่าเชื่อถือสูง 5. เหมาะแก่การวิจารณ์ระหว่างทฤษฎีกับการนำไปใช้จริง

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ อารยางกูร) เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2481 ณ จ.สุพรรณบุรี ท่านสร้างเกียรติประวัติด้วยการเป็นสามเณรนาคหลวง รูปแรกที่สอบได้เปรียญธรรม 9 ประโยคในรัชกาลที่ 9 และสำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 1) จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ท่านเป็นปราชญ์ชาวพุทธระดับโลกที่เน้นการเผยแผ่ธรรมะเชิงวิชาการ ผลงานชิ้นเอกคือหนังสือพุทธธรรม และเป็นกำลังสำคัญในการจัดทำพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์เครื่องแรกของโลก นอกจากนี้ยังได้รับเชิญไปบรรยายในมหาวิทยาลัยชั้นนำอย่าง Harvard และเป็นพระสงฆ์ไทยรูปแรกที่ได้รับรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพ จาก UNESCO (พ.ศ. 2537) ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน มุ่งเน้นการสร้างสรรค์ผลงานนิพนธ์เพื่อเป็นประทีปทางปัญญาให้กับสังคมไทยและสังคมโลกอย่างต่อเนื่อง (วัดญาณเวศกวัน, 2550: ออนไลน์)

เนื้อหา

บทที่ 1: จุดหมายของการพัฒนาคนและสังคม

ในหนังสือ พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม ผู้เขียนได้อธิบายจุดหมายของการพัฒนา ไว้ 2 กรอบที่ต่างกัน คือ 3 ขั้น และ 3 ด้านหรือประเภทประโยชน์ โดยมีสาระดังนี้

จุดหมาย 3 ขั้น (ไตรสิกขาเป็นแกนของการฝึกพัฒนา) เป็นระดับความลึกของการพัฒนามนุษย์ ที่ต้องดำเนินต่อเนื่องจากภายนอกสู่ภายใน

1.ขั้นพัฒนาพฤติกรรม (ขั้นตาเห็น) (กาย วาจา อาชีพ) จัดระเบียบชีวิตให้มีวินัย ไม่เบียดเบียน ดำรงอยู่ในศีลเป็นฐานความสงบเรียบร้อยของตนและสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 5)

2.ขั้นพัฒนาจิตใจ (ขั้นเลยตาเห็น) (สมาธิ สติ คุณธรรม) ฝึกจิตให้ตั้งมั่น มีสติคุมอารมณ์ เจริญเมตตา กรุณา เสียสละ อดทน ทำให้แรงจูงใจและการกระทำมีคุณภาพจากภายใน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 5)

3.ขั้นพัฒนาปัญญา (เข้าใจความจริงตามเหตุปัจจัย) มองชีวิต สังคม ธรรมชาติด้วยเหตุผล ไม่ใช่ความรุนแรงนำสู่ความสุขที่เป็นอิสระ และสังคมสันติอย่างยั่งยืน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 6)

จุดหมาย 3 ด้าน (ประโยชน์ 3 อย่าง) เป็นการจำแนกเป้าหมายของการพัฒนาตามผู้ได้รับประโยชน์ ดังนี้

1.จุดหมายเพื่อประโยชน์ตน พัฒนาตนให้มีศีล จิตตั้งมั่น สติ และปัญญา ความสุขมั่นคง ไม่ตกเป็นทาสกิเลส เป็นประโยชน์ตนที่ก้าวข้ามความเห็นแก่ตัว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 6)

2. จุดหมายเพื่อประโยชน์ผู้อื่น นำคุณธรรมที่ฝึกแล้วไปเกื้อกูลผู้อื่น ใช้หลัก เมตตา กรุณา สังคหวัตถุ 4 ช่วยให้ผู้อื่นพึ่งตนได้และงอกงามด้วยปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 6)

3. จุดหมายเพื่อประโยชน์ร่วมกันทั้ง 2 ฝ่าย เมื่อพัฒนาตนและเกื้อกูลผู้อื่นอย่างถูกวิธี ผลจะย้อนกลับมาสร้างสังคมที่ร่วมมือ ไว้วางใจกัน ลดความขัดแย้ง เป็นการพัฒนาแบบบูรณาการเกื้อหนุนกันและยั่งยืน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 7)

บทที่ 2 หลักการของการศึกษา

หนังสืออธิบายว่า ไตรสิกขาเป็นระบบการศึกษาที่พระพุทธศาสนามอบให้แก่มนุษย์ เพื่อฝึกฝนตนเองอย่างเป็นองค์รวม โดยไม่แยกชีวิตออกจากการเรียนรู้ แต่ทำให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต จุดหมายคือการเปลี่ยนแปลงคนจากผู้ถูกกิเลสและเงื่อนไขภายนอกครอบงำ ให้กลายเป็นมนุษย์ที่มีอิสรภาพภายในและเกื้อกูลสังคมได้ด้วยปัญญา

1.ศีล คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจา ศีลถูกอธิบายในฐานะการศึกษาเพื่อจัดระเบียบชีวิตด้านพฤติกรรม ครอบคลุมการควบคุมและพัฒนาการกระทำทาง กาย วาจา และอาชีพ ให้ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ศีลจึงไม่ใช่เพียงข้อห้าม แต่เป็นการฝึกความสัมพันธ์กับโลกและสังคมอย่างรับผิดชอบ ทำให้ชีวิตไม่ก่อความเดือดร้อน เป็นพื้นฐานของการพัฒนาจิตใจที่มั่นคงต่อไป การรักษาศีลยังทำให้เกิดความไว้วางใจในสังคม เพราะเป็นกติกาที่ช่วยให้การอยู่ร่วมกันเป็นไปได้โดยไม่ต้องใช้การบังคับด้วยความรุนแรง ศีลแบ่งเป็น 4 หมวดใหญ่ๆ ได้แก่ ก)การรักษาวินัยแม่บทของชุมชน (ปาฏิโมกขสังวร) ข)การรู้จักใช้อินทรีย์ (อินทรียสังวร) ค) การหาเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ (อาชีวปาริสุทธิ) และ ง) การเสพบริโภคปัจจัยโดยใช้ปัญญา (ปัจจัยปฏิ เสวนา) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 9-13)

2. สมาธิ คือการฝึกฝนในการพัฒนาด้านจิตใจ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะสมาธิเป็นฐานของพฤติกรรม สมาธินี้เป็นการศึกษาด้านจิต เพื่อฝึกให้จิต ตั้งมั่น มีพลัง ควบคุมอารมณ์และมีสติรู้เท่าทันสิ่งเร้า หนังสืออธิบายความเชื่อมโยงระหว่างสมาธิกับสติว่า สมาธิทำให้จิตแน่วแน่ ส่วนสติทำหน้าที่กำกับทิศทางไม่ให้จิตหลงไปตามอารมณ์หรือสิ่งยั่วยวน เมื่อจิตได้รับการฝึกแล้ว จะเกิดคุณธรรมที่เป็นพลังสร้างสรรค์ เช่น ความอดทน ความสงบ ความไม่หวั่นไหวต่อแรงกระแทกทางอารมณ์ และความเมตตาที่ไม่ขึ้นกับเงื่อนไข หนังสือยังอธิบายว่า สมาธิเป็นปัจจัยให้ปัญญาทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะจิตที่กระจัดกระจายย่อมไม่อาจเห็นความจริงได้ชัดเจน สมาธิเป็นการพัฒนาคุณสมบัติของจิตใจในด้านต่างๆ คือ ก) พัฒนาคุณธรรมซึ่งเป็นคุณภาพของจิตใจ ข)พัฒนาสมรรถภาพและประสิทธิภาพของจิตใจ ค)พัฒนาความสุขและภาวะที่เกื้อหนุนสุขภาพของจิตใจ คุณค่าแท้จริงของสมาธิคือเพื่อเป็นฐานหรือเป็นเครื่องเกื้อหนุนการพัฒนาปัญญานั่นเอง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 13-17)

3. ปัญญา คือการพัฒนาปัญญา เป็นการศึกษาขั้นสูงสุด ที่ทำให้มนุษย์ เข้าใจความจริงของชีวิต สังคม และธรรมชาติ ตามกฎเหตุปัจจัย ปัญญาในทางพุทธไม่ใช่เพียงความรู้ข้อมูล แต่เป็นความรู้ที่นำไปสู่การมองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ทำให้ไม่หลงผิดเพราะอคติ อารมณ์ หรือความยึดมั่นถือมั่น เมื่อเกิดปัญญาแล้ว คนจะไม่ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา แต่ใช้การพิจารณาอย่างมีเหตุผลและเมตตาควบคู่กัน เป็นปัญญาที่นำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างสันติและยั่งยืน ทั้งยังทำให้มนุษย์มีความสุขที่เป็นอิสระจากการพึ่งพาวัตถุหรือสิ่งภายนอก หนังสือสรุปนัยสำคัญว่า การพัฒนาสังคมจะยั่งยืนได้ต้องมีปัญญาเป็นตัวนำ และปัญญาจะสมบูรณ์ได้ต้องมีศีลและสมาธิเป็น

ฐานรองรับ ปัญญาแบ่งเป็นหลายขั้นหลายระดับ เช่น ก) ปัญญาที่ช่วยให้ดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ ข) ปัญญาที่ช่วยให้ดำเนินเข้าสู่วิถีชีวิตที่ดีงาม และ ค) ปัญญาที่ช่วยให้บรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตที่ดีงาม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 17-18)

บทที่ 3 กิจกรรมที่เกื้อหนุนกระบวนการของการศึกษา

หนังสือเสนอว่า กระบวนการศึกษาตามแนวพุทธมิได้จำกัดอยู่เพียงการฝึกตนเชิงภายใน แต่ต้องอาศัยกิจกรรมแห่งการเรียนรู้ที่แปลงธรรมสู่การกระทำ เพื่อให้การพัฒนาเกิดผลทั้งกับตนเอง ผู้อื่น และสังคม โดยกิจกรรม 3 ประเภทที่เป็นฐานสนับสนุนได้แก่ ทาน ศีล และภาวนา ซึ่งทำงานประสานกันในลักษณะองค์รวม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 20)

1. ทาน คือ การให้ การเผื่อแผ่ แบ่งปัน เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนการศึกษาในเชิงเปิดพื้นที่ให้มนุษย์ลดความยึดติดและขยายจิตสู่ผู้อื่น ผ่านการให้ทั้งสิ่งของ กำลังกาย ความรู้ และกำลังใจ ในหนังสืออธิบายว่า ทานมิใช่เพียงการสงเคราะห์ทางวัตถุ แต่เป็นการฝึก จาคะ ทำให้ผู้ให้ได้เรียนรู้การก้าวพ้นตัวตนคับแคบ และผู้รับได้รับการเกื้อหนุนให้มีโอกาสพัฒนาชีวิตต่อไป จึงเป็นกิจกรรมที่สร้างทุนคุณธรรมให้สังคมและเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างไม่แบ่งแยก สิ่งที่ควรเน้น คือ ก) การถวายทานแก่พระภิกษุสามเณร ข) การสงเคราะห์ช่วยเหลือมนุษย์ที่มีความจำเป็น ค) การส่งเสริมสนับสนุนบุคคลและกิจการที่ดีงามสร้างสรรค์ และ ง) การบำเพ็ญอภัยทาน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549 : 20-21)

2. ศีล คือการประพฤติดีงาม มีพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียน และฝึกหัดขัดเกลาเฉพาะอย่างยิ่งเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนการศึกษาในด้านกำกับพฤติกรรมและสร้างความเป็นปกติสุขของการอยู่ร่วมกัน การรักษาศีลถูกตีความเป็น การฝึกตนผ่านกติกาชีวิตจริง ทำให้การกระทำทางกายและวาจาไม่ก่อความเดือดร้อน ทั้งยังเป็นเครื่องสร้าง ความไว้วางใจและความปลอดภัยทางสังคม ซึ่งเป็นเงื่อนไขให้การเรียนรู้และการพัฒนาด้านจิตดำเนินไปได้อย่างมั่นคง หนังสือย้ำว่า ศีลเป็นทั้งการพัฒนาตนเองและการรับผิดชอบต่อส่วนรวมไปพร้อมกัน เพราะศีลที่มั่นคงของแต่ละคน คือโครงสร้างความมั่นคงของสังคม การรักษาศีลมี 2 อย่าง คือ ก) รักษาศีล 5 และ ข) รักษาศีล 8 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 21-22)

3. ภาวนา คือการพัฒนาชีวิต เป็นการพัฒนาด้านในได้แก่จิตใจและปัญญา เป็นกิจกรรมสนับสนุนการศึกษาที่ลงลึกสู่การฝึกพัฒนาภายในแบบองค์รวม ครอบคลุม กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา หนังสืออธิบายว่า ภาวนาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงคนทั้งระบบชีวิต ตั้งแต่การดูแลร่างกาย การฝึกวินัยความประพฤติ การฝึกจิตให้ตั้งมั่นมีสติ และการพัฒนาปัญญาให้รู้ความจริงตามเหตุปัจจัย ซึ่งจะทำให้บุคคลสามารถแก้ปัญหาอย่างสันติ มีความสุขที่เป็นอิสระ และเป็นกำลังร่วมสร้างสังคมที่ดีได้อย่างยั่งยืน ภาวนาจึงเป็นทั้งกิจกรรมการเรียนรู้และผลลัพธ์ของการเรียนรู้ในตัวเอง ในการพัฒนาจิตใจ (จิตตภาวนา) และ การพัฒนาปัญญา (ปัญญาภาวนา) ท่านยกตัวอย่างไว้คือ ธรรมสวนะ ธรรมเทศนา และทิฏฐุชุกรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 23)

บทวิจารณ์

การวิจารณ์หนังสือ พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม โดย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) สามารถวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

หนังสือ พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) นำเสนอแนวคิดสำคัญว่าการพัฒนาที่แท้ต้องเริ่มจากการพัฒนาคน โดยมีไตรสิกขาเป็นแกนกลางของกระบวนการดังกล่าว ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายไว้อย่างชัดเจนว่า การพัฒนามนุษย์ต้องดำเนินไปเป็นลำดับจากพฤติกรรม จิตใจ ไปสู่ปัญญา กล่าวคือ ศีลเป็นการจัดระเบียบพฤติกรรม สมาธิเป็นการพัฒนาจิต และปัญญาเป็นการรู้เข้าใจความจริงตามเหตุปัจจัย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 5-6) แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาตามแนวพุทธมิใช่เพียงการเพิ่มพูนทักษะภายนอก แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภายในของมนุษย์อย่างเป็นระบบ

เมื่อพิจารณาเชิงวิพากษ์ จะพบว่า แม้ผู้เขียนจะวางโครงสร้างการพัฒนาไว้อย่างชัดเจน แต่การอธิบายในหลายช่วงยังมีลักษณะเป็นกรอบแนวคิดเชิงหลักการมากกว่าการแสดงหลักฐานเชิงประจักษ์ เช่น ในประเด็นการเชื่อมโยงการพัฒนาปัจเจกสู่สังคม ผู้เขียนระบุว่าเมื่อคนมีศีล มีจิตใจดี และมีปัญญา สังคมก็จะดีตามไปด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 6) ซึ่งเป็นข้อเสนอที่มีพลังในเชิงอุดมคติ แต่ยังขาดการยกกรณีศึกษาหรือข้อมูลสนับสนุนจากสังคมจริง ทำให้ผู้อ่านต้องตีความต่อเองว่ากระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมได้อย่างไร

อีกด้านหนึ่ง ในหนังสือผู้เขียนได้ให้ความสำคัญอย่างมากเกี่ยวกับเรื่องของปัญญาและเหตุผล ในฐานะกลไกหลักของการพัฒนา โดยผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า มนุษย์ควรดำเนินชีวิตด้วยความเข้าใจเหตุปัจจัย มิใช่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลสหรืออารมณ์ ดังเนื้อความว่า *“ปัญญา หมายถึง การพัฒนาปัญญา ซึ่งมีความสำคัญสูงสุด เพราะปัญญาเป็นตัวนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด คนเราจะมีพฤติกรรมอะไร อย่างไร และแค่ไหน ก็อยู่ที่ว่าจะมีปัญญาชี้นำหรือบอกทางให้เท่าใด และปัญญาเป็นตัวปลดปล่อยจิตใจ ให้ทางออกแก่จิตใจ เช่น เมื่อจิตใจอึดอัดมีปัญหาติดตันอยู่ พอเกิดปัญญารู้ว่าจะทำอย่างไร จิตใจก็โล่งเป็นอิสระได้ การพัฒนาปัญญาเป็นเรื่องกว้างขวางแยกออกไปได้หลายด้าน และมีหลายขั้นหลายระดับ”* (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 17) ซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับพุทธปรัชญาอย่างเคร่งครัด แต่เมื่อพิจารณาในบริบทสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมชุมชน จะพบว่าการขับเคลื่อนทางสังคมจำนวนมากมิได้ตั้งอยู่บนฐานของเหตุผลเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังอาศัย ศรัทธา วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นปัจจัยสำคัญ ดังนั้น การนำเสนอที่เน้นปัญญาเป็นศูนย์กลาง อาจทำให้มิติของพลังทางวัฒนธรรมถูกลดทอนความสำคัญลง

แม้หนังสือจะกล่าวถึงกิจกรรมสำคัญ เช่น ทาน ศีล และภาวนา ในฐานะกลไกสนับสนุนการพัฒนา แต่การอธิบายยังคงอยู่ในระดับแนวคิดทั่วไป เช่น การให้ทานเพื่อฝึกการเสียสละ และการภาวนาเพื่อพัฒนาปัญญา โดยยังขาดการยกตัวอย่างเชิงรูปธรรมว่ากิจกรรมเหล่านี้สามารถแปรเปลี่ยนเป็นกระบวนการพัฒนาสังคมได้อย่างไรในบริบทจริง เช่น ระดับชุมชนหรือองค์กร ดังเนื้อความในหนังสือว่า *“...การถวายทานแก่พระภิกษุสามเณร ในฐานะที่ท่านปฏิบัติธรรมเป็นแบบอย่าง และเป็นผู้ดำรงธรรมไว้ให้แก่สังคม ในเมื่อท่านอุทิศชีวิตให้แก่ธรรม ด้วยการเล่าเรียน ปฏิบัติ และเผยแผ่สั่งสอน โดยมิได้ประกอบอาชีพเลี้ยงชีวิตด้วยผลตอบแทน และฝากชีวิตด้านวัตถุไว้กับประชาชน ชาวพุทธฝ่าย*

คฤหัสถ์จึงถือเป็นหน้าที่ที่จะดูแลบำรุง ให้ท่านมีกำลังบำเพ็ญศาสนกิจ ด้วยการถวายปัจจัย 4...” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 20)

จุดเด่นของหนังสือ “พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม”

จุดเด่นของหนังสือพระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม จะกล่าวถึงใน 3 ด้าน คือ 1) ด้านภาษาและรูปแบบการเขียน 2) ด้านรูปแบบเนื้อหาของหนังสือ และ 3) เป้าหมายหรือประโยชน์ของหนังสือ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ภาษาและรูปแบบการเขียน

จุดเด่นด้านภาษา หนังสือมีความโดดเด่นในการใช้ภาษาไทยที่ชัดเจน ตรงประเด็น และเป็นเหตุเป็นผล โดยผู้เขียนสามารถอธิบายหลักธรรมที่มีลักษณะเป็นนามธรรมให้เข้าใจง่ายผ่านภาษาสามัญ เช่น *“...คนที่มีการศึกษา ตลอดจนจบการศึกษาแล้ว เรียกว่า "บัณฑิต" ในประเพณีไทยโบราณเรียกคนที่บวชเรียนแล้วว่าเป็น "ทิศ" (ตามปกติมักเขียนเป็นคำชาวบ้านว่า "ทิด") ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นคำกร่อนของ "บัณฑิต" ปัจจุบันเรียกคนที่ศึกษาจบปริญญาแล้วว่า เป็น "บัณฑิต" เมื่อว่าโดยเนื้อหาสาระ บัณฑิต ก็คือคนที่ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา เป็นอยู่ด้วยความไม่ประมาท พัฒนาชีวิตของตนจนถึงประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของชีวิต...”* (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 2) ข้อความลักษณะนี้สะท้อนการใช้ภาษาที่กระชับ ชัดเจน และสามารถแปลงหลักธรรมเชิงนามธรรมให้เป็นระบบความคิดที่เข้าใจได้ง่าย

รูปแบบการเขียน ใช้รูปแบบการเขียนแบบวิเคราะห์เชิงเหตุผลอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการตั้งหลักการหรือนิยามสำคัญก่อน แล้วจึงขยายความเป็นลำดับขั้น เชื่อมโยงเหตุปัจจัยให้เห็นความสัมพันธ์ของการพัฒนาคนกับการพัฒนาสังคมอย่างชัดเจน ตัวอย่างที่ชัดเจน คือ การกำหนดกรอบของหลักไตรสิกขาเป็นแกนของการพัฒนา ซึ่งผู้เขียนอธิบายว่า ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นกระบวนการฝึกมนุษย์ให้พัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ดังเนื้อความว่า *“การศึกษา (สิกขา) แยกซอยออกไปเป็น 3 ด้าน โดยสอดคล้องกับองค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มี 3 ด้าน คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เรียกว่า ไตรสิกขา...”* (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 9) ก่อนจะขยายรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้อ่านเห็นโครงสร้างของแนวคิดได้อย่างเป็นระบบ ผู้เขียนใช้ประโยคกระชับ ตรงความหมาย หลีกเลี่ยงคำกำกวม และมักยกปรากฏการณ์ทางสังคมมาเทียบเคียงเพื่อให้ผู้อ่านเห็นการประยุกต์ใช้จริง อีกทั้งจัดเนื้อหาในกรอบแบบไตรภาค เช่น จุดหมาย 3 ขั้น หรือ กิจกรรม 3 อย่าง เพื่อช่วยให้เข้าใจง่ายและคิดต่อยอดได้ลึก (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 9-19)

2) รูปแบบเนื้อหาของหนังสือ

หนังสือพระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม มีรูปแบบเนื้อหาเป็นเชิงอธิบายและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยนำเสนอพระพุทธศาสนาในฐานะกระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนา อย่างชัดเจน กล่าวคือ ผู้เขียนเริ่มจากการวางกรอบแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ แล้วจึงขยายไปสู่มิติทางสังคมอย่างเป็นลำดับขั้น โดยระบุว่าการพัฒนาคนต้องดำเนินไปตามกระบวนการฝึก คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งสะท้อนโครงสร้างเนื้อหาที่เริ่มจากหลักธรรมก่อน แล้วจึงขยายสู่การ

ประยุกต์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 9-19) ในด้านการจัดหมวดหมู่เนื้อหา ผู้เขียนแบ่ง จุดหมายของการพัฒนา ออกเป็น 3 ขั้น ได้แก่ ขั้นพฤติกรรม ขั้นจิตใจ และขั้นปัญญา พร้อมทั้งจำแนก จุดหมายของประโยชน์ เป็น 3 ด้าน คือ ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ร่วมกันการจัดเนื้อหาในลักษณะนี้ช่วยให้ผู้อ่านเห็นโครงสร้างของการพัฒนาอย่างเป็นระบบ และสามารถเชื่อมโยงแต่ละส่วนเข้าด้วยกันได้อย่างชัดเจน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 3-7)

3) เป้าหมายหรือประโยชน์ของหนังสือ

หนังสือ พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม มีเป้าหมายสำคัญในการปรับความเข้าใจพระพุทธศาสนาให้เป็นระบบการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวม โดยผู้เขียนชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า มนุษย์เป็นสิ่งที่สามารถฝึกฝนและพัฒนาได้ผ่านกระบวนการศึกษาในพระพุทธศาสนา ซึ่งระบุว่าการศึกษาคือการฝึกคนให้พัฒนาในด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ดังเนื้อความในหนังสือว่า *“...การศึกษา 3 ด้านที่เรียกว่าไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญานี้ เป็นหลักใหญ่ของพระพุทธศาสนาเป็นระบบและเป็นกระบวนการทั้งหมดของการพัฒนาคน...”* (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 19) แนวคิดนี้สะท้อนว่าพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงพิธีกรรมหรือความเชื่อ แต่เป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตอย่างเป็นระบบ ในด้านเป้าหมายของการพัฒนา ผู้เขียนเสนอว่า การพัฒนาที่แท้ต้องเริ่มจาก ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการฝึกมนุษย์จากภายใน และเมื่อบุคคลได้รับการพัฒนาแล้ว ย่อมส่งผลต่อสังคมโดยรวม ดังที่ระบุว่า เมื่อคนพัฒนาดีแล้ว สังคมก็จะดีไปด้วย แสดงให้เห็นเป้าหมายที่เชื่อมโยงระหว่างระดับปัจเจกกับระดับสังคมอย่างชัดเจน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 9-19)

จุดควรพัฒนาและข้อเสนอแนะ

สำหรับหนังสือ “พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม” โดย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) มีจุดที่ควรพัฒนาและข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) จุดควรพัฒนา แม้หนังสือพระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม จะมีจุดเด่นด้านความเป็นระบบทางความคิดและการใช้เหตุผลเป็นแกนหลัก แต่เมื่อพิจารณาเชิงวิพากษ์ พบว่าการอธิบายบริบทสังคมยังมีลักษณะกว้างในเชิงหลักการ โดยผู้เขียนมุ่งเน้นการวางกรอบแนวคิด เช่น การพัฒนาคนตามไตรสิกขา และการเชื่อมโยงสู่สังคมในภาพรวมว่า เมื่อคนพัฒนาดีแล้ว สังคมก็จะดีไปด้วย ซึ่งเป็นข้อเสนอในระดับนามธรรม แต่ไม่ได้ลงรายละเอียดเชิงพื้นที่หรือยกกรณีศึกษาของชุมชนเฉพาะ ทำให้การนำไปประยุกต์ใช้ในระดับท้องถิ่นยังต้องอาศัยการตีความเพิ่มเติมจากผู้อ่าน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 9-19) อนึ่ง ตัวบทให้น้ำหนักกับปัญญาเชิงเหตุผลเป็นสำคัญ ดังใจความในหนังสือว่า *“...การพัฒนาจิตใจ หรือเรื่องของสมาธิทั้งหมดนี้แม้จะมีประโยชน์มากมาย นำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ได้หลายอย่าง เช่น ในเรื่องพลังจิต และในด้านการหาความสุขทางจิตใจ แต่คุณค่าแท้จริงที่ท่านมุ่งหมาย ก็คือ เพื่อเป็นฐานหรือเป็นเครื่องเกื้อหนุนการพัฒนาปัญญา...”* (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2549: 17) โดยเน้นว่าการพัฒนาที่แท้ต้องอาศัยความเข้าใจเหตุปัจจัยและการรู้ความจริงของชีวิต ซึ่งเป็นแก่นของพุทธปรัชญา การนำเสนอในลักษณะดังกล่าวทำให้มิติศรัทธาและทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งมีบทบาทสำคัญในสังคมไทย โดยเฉพาะในระดับชุมชน

ถูกกล่าวถึงในเชิงสนับสนุนมากกว่าการเป็นกลไกหลัก ทั้งที่ในทางปฏิบัติ การรวมกลุ่ม การทำกิจกรรมสาธารณะ หรือการพัฒนาชุมชน มักขับเคลื่อนด้วยศรัทธา ประเพณี และเครือข่ายทางสังคมควบคู่กับเหตุผล

2) ข้อเสนอแนะ ในแง่ข้อเสนอแนะ ผู้วิจารณ์เสนอว่า 1) ควรเพิ่มกรณีศึกษาและตัวอย่างเชิงพื้นที่ เพื่อให้เห็นการแปลงธรรมสู่การปฏิบัติจริงในบริบทชุมชน 2) ควรเชื่อมปัญญากับพลังศรัทธาและวัฒนธรรมประเพณี ให้สมดุล เพื่อเสริมพลังการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 3) ควรขยายข้อเสนอเชิงระบบและนโยบายที่รองรับการพัฒนาคนให้เติบโตได้ในโครงสร้างสังคมจริง รวมถึงแนวทางการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับนิสัยเสพข้อมูลของคนยุคดิจิทัล

บทสรุป

บทวิจารณ์หนังสือพระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม ของสมเด็จพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพุทธธรรมในฐานะศาสตร์แห่งการพัฒนา ที่มุ่งเน้นการยกระดับมนุษย์อย่างเป็นระบบผ่านหลักไตรสิกขา และกิจกรรมสนับสนุน เพื่อสร้างความเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาศักยภาพภายในของปัจเจกบุคคลกับการสร้างสรรค์สังคมภายนอกที่สันติและเกื้อกูลกัน

หนังสือเล่มนี้โดดเด่นด้วยการใช้ภาษาที่เรียบง่าย เป็นเหตุเป็นผล และมีการวางโครงสร้างเนื้อหาที่ชัดเจน ช่วยปรับมุมมองต่อพระพุทธศาสนาจากเดิมที่เป็นเพียงพิธีกรรม ให้กลายเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาเชิงโครงสร้าง ทั้งด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และสิ่งแวดล้อม โดยยึดเอาปัญญาและสันติวิธี เป็นเข็มทิศนำทาง อย่างไรก็ตาม แม้เนื้อหาจะมีความหนักแน่นเชิงทฤษฎี แต่ยังมีข้อจำกัดในด้านการปรับใช้จริงในพื้นที่ที่มีความเฉพาะตัว เช่น ชุมชนอีสานใต้ ซึ่งพลังขับเคลื่อนมักมาจากศรัทธาและทุนทางวัฒนธรรมมากกว่าตรรกะเหตุผลเพียงอย่างเดียว ผู้วิจารณ์จึงเสนอแนะให้มีการเพิ่มกรณีศึกษาเชิงพื้นที่และเชื่อมโยงหลักปัญญาเข้ากับพลังศรัทธาของชุมชน เพื่อให้พุทธธรรมสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไทยในยุคปัจจุบันได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2549). *พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม* พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

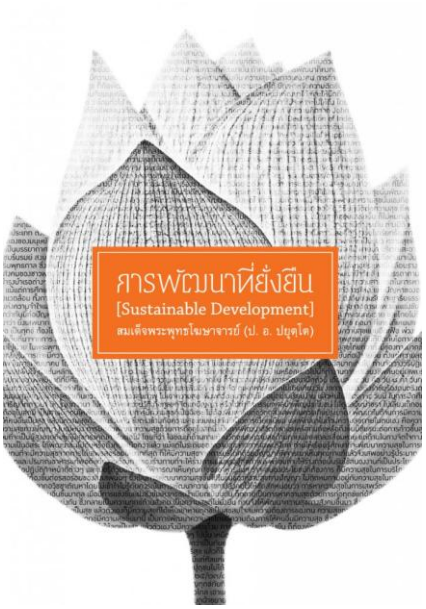
วัดญาณเวศกวัน. (2550). *ประวัติ สมเด็จพระพุทธโฆสาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต).* สืบค้นข้อมูลเมื่อ 10 มกราคม 2569 จาก https://www.watnyanaves.net/th/web_page/papayutto.

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)
“การพัฒนาที่ยั่งยืน”
SUSTAINABLE DEVELOPMENT

พระอธิการประเสริฐ ปภาโส (จันทอง)[1] และ ภัฏชวัชร์ สุขเสน,[2]
Phra Athikan Prasert Paphaso (Chanthong)[1] and Phatchavat Suksen[2]
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์[1-2]
Doctoral Programme in Buddhist Studies
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus[1-2],
E-mail: prasoet020725@gmail.com[1]

ได้รับบทความ: 6 กุมภาพันธ์ 2569; **แก้ไขบทความ**: 18 เมษายน 2569; **ตอบรับตีพิมพ์**: 22 เมษายน 2569

ผู้แต่ง: สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)
สำนักพิมพ์: วัดญาณเวศกวัน
ครั้งที่พิมพ์: 21
ปีที่พิมพ์: 2561
จำนวนหน้า: 314 หน้า (จำนวน 2 ภาค)
ISBN: 974-7092-09-3

บทนำ

หนังสือ การพัฒนาที่ยั่งยืน ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) เป็นงานเขียนที่วิพากษ์แนวคิดการพัฒนาในกระแสโลก โดยชี้ให้เห็นข้อจำกัดของการพัฒนาที่มุ่งเน้นเศรษฐกิจและเทคโนโลยีเป็นหลัก ซึ่งนำไปสู่ปัญหาสิ่งแวดล้อม และวิกฤตทางสังคม ผู้เขียนเสนอว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนที่แท้จริงต้องเริ่มที่การพัฒนาคน” โดยบูรณาการพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เพื่อให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสมดุล บทวิจารณ์นี้มุ่งวิเคราะห์สาระสำคัญ แนวคิดหลัก และคุณค่าของหนังสือในเชิงวิชาการ

พระพรหมคุณาภรณ์หรือสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) เดิมชื่อ ประยุทธ์ อารยางกูร เกิด 12 ม.ค. 2481 ที่สุพรรณบุรี อุปสมบท พ.ศ. 2502 ที่วัดปากน้ำภาษีเจริญ จบเปรียญ

ธรรม 9 ประโยค อายุ 20 ปี เชี่ยวชาญพุทธศาสนา ปรัชญา การศึกษา และจริยศาสตร์ มีผลงานกว่า 100 เล่ม เช่น พุทธธรรม และ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (ซีไรต์ 2530) เคยเป็นอธิการบดี มจร (2532–2534) และได้รับยกย่องจาก UNESCO เป็นบุคคลสำคัญของโลก

เนื้อหา

ภาค 1 ทางตันของการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน

เนื้อหาในภาคนี้มุ่งวิเคราะห์ข้อจำกัดของแนวคิดการพัฒนาแบบกระแสหลัก โดยสามารถสังเคราะห์เป็น 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ (1) พัฒนาการของแนวคิดการพัฒนา (2) ลักษณะและผลกระทบของการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน และ (3) ภาวะวิกฤตและทางตันของระบบการพัฒนา ดังนี้

1) พัฒนาการของแนวคิดการพัฒนา

หนังสืออธิบายว่ากระแสการพัฒนาในระดับโลกเริ่มชัดเจนหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยมีเป้าหมายหลักคือการยกระดับเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนา ผ่านกลไกของระบบทุนนิยมและองค์กรระหว่างประเทศ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561: 9–15)

ในบริบทประเทศไทย แนวคิดดังกล่าวถูกนำมาใช้ตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2500 โดยเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นศูนย์กลาง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561: 22–33)

2) ลักษณะ และผลกระทบของการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน

ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าการพัฒนากระแสหลักมีลักษณะสำคัญคือการใช้ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจเป็นเกณฑ์หลัก และมุ่งเน้นการผลิตและการบริโภควัตถุ ส่งผลให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561: 16–21)

ผลที่ตามมาคือปัญหาทั้งด้านสิ่งแวดล้อม ความเสื่อมโทรมทางสังคม และวิกฤตทางจิตใจ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของการพัฒนาแบบแยกส่วน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561: 34–49)

3) ภาวะวิกฤตและทางตันของการพัฒนา

เมื่อการพัฒนาดำเนินไปจนถึงจุดหนึ่ง ได้ก่อให้เกิดวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อมและความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ จนทำให้แนวคิดการ เอาชนะธรรมชาติ ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561: 40–57) แม้จะมีความพยายามเสนอแนวทางใหม่ เช่น การพัฒนาที่เน้นมนุษย์หรือสิ่งแวดล้อม แต่ยังคงเป็นการแก้ปัญหาแบบแยกส่วนและขาดการบูรณาการ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561: 58–67)

ในที่สุด ผู้เขียนสรุปว่าทางตันของการพัฒนาเกิดจาก 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ความติดตันด้านจริยธรรม และความติดตันด้านฐานความคิด ซึ่งทำให้มนุษย์ไม่สามารถก้าวไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561: 114–127)

ภาคที่ 2 ต้นทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน

เนื้อหาในภาคนี้มุ่งเสนอแนวทางออกจากวิกฤตการพัฒนา โดยอาศัยหลักพุทธธรรมเป็นฐานคิด ซึ่งสามารถสังเคราะห์เป็น 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ (1) การเปลี่ยนฐานความคิดของมนุษย์ (2) การพัฒนาคนในฐานะแกนกลางของความยั่งยืน และ (3) การบูรณาการระบบการพัฒนา ดังนี้

1) การเปลี่ยนฐานความคิดของมนุษย์

หนังสือเสนอว่าทางออกของวิกฤตไม่ได้อยู่ที่การปฏิเสธความเจริญทางวัตถุ แต่ต้องเริ่มจากการปรับ ฐานความคิด และ แรงจูงใจ ของมนุษย์ จากการมุ่งเอาชนะธรรมชาติไปสู่การอยู่ร่วมอย่างเกื้อกูล (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561: 131–139) การเปลี่ยนแปลงนี้ต้องอาศัยการตระหนักรู้ถึงความผิดพลาดของแนวคิดเดิม และนำไปสู่การพัฒนาปัญญาเพื่อสร้างมุมมองแบบองค์รวม (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561: 140–175)

2) การพัฒนาคนในฐานะแกนกลางของความยั่งยืน

ผู้เขียนเน้นว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเริ่มจาก การพัฒนาคน ให้มีอิสรภาพทางจิตใจ และปัญญาโดยใช้หลักไตรสิกขาเป็นเครื่องมือสำคัญ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561: 176–190) มนุษย์ที่พัฒนาตนเองได้จะเปลี่ยนจากการบริโภคเพื่อตอบสนองตัณหา ไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างพอดีและเกื้อกูล ซึ่งเป็นรากฐานของความยั่งยืนทั้งในระดับบุคคลและสังคม

3) การบูรณาการระบบการพัฒนา

ในระดับโครงสร้าง หนังสือเสนอให้บูรณาการองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ มนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ให้สัมพันธ์กันอย่างสมดุล โดยมีการพัฒนาคนเป็นแกนกลาง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561: 191–282) แนวทางดังกล่าวนำไปสู่การเปลี่ยนทิศทางของอารยธรรม จากการตักตวงและแข่งขัน ไปสู่การเกื้อกูลและรักษาสมดุลของระบบชีวิต ทั้งนี้ เป้าหมายสูงสุดคือการสร้าง ความสุขที่ยั่งยืน ซึ่งเกิดจากภายใน และสอดคล้องกับความยั่งยืนของโลก (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561: 283–292)

บทวิจารณ์

จุดเด่นและคุณค่าของหนังสือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน”

หนังสือเล่มนี้มีคุณค่าโดดเด่นในฐานะงานเขียนเชิงบูรณาการที่เสนอกรอบคิดใหม่ต่อปัญหาการพัฒนา โดยสามารถวิเคราะห์จุดเด่นได้ 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1) ภาษาและรูปแบบการเขียน สื่อสารแนวคิดนามธรรมได้อย่างทรงพลัง

จุดเด่นสำคัญของหนังสืออยู่ที่การใช้ภาษาที่มีลักษณะกึ่งวิชาการผสมวรรณศิลป์ ซึ่งช่วยทำให้แนวคิดเชิงนามธรรมเข้าใจได้ง่ายและมีพลังในการโน้มน้าวผู้อ่าน โดยเฉพาะการใช้โวหารเปรียบเทียบ เช่น ตาเห็นข้างหน้า คือเหวใหญ่ แต่ใจยังคิดป่ายแดนสวรรค์ ที่สะท้อนภาวะย้อนแย้งของมนุษย์ได้อย่างชัดเจน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561: 228)

นอกจากนี้ การนิยามศัพท์แบบเปรียบเทียบ เช่น วาสนา กับ วัฒนธรรม ยังช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจปัญหาในระดับบุคคลและสังคมอย่างเป็นระบบ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561: 217–221)

อย่างไรก็ตาม ในเชิงวิชาการ ภาษาเชิงวรรณศิลป์บางช่วงอาจทำให้ความหมายเชิงแนวคิดไม่ถูกกำหนดอย่างตายตัว และต้องอาศัยการตีความเพิ่มเติมจากผู้อ่าน

2) รูปแบบเนื้อหา วิเคราะห์เชิงรากเหง้า และบูรณาการองค์ความรู้

หนังสือมีจุดเด่นด้านโครงสร้างเนื้อหาที่มุ่งวิเคราะห์ รากเหง้าของปัญหา มากกว่าการอธิบายปรากฏการณ์ภายนอก โดยชี้ให้เห็นว่าความไม่ยั่งยืนเกิดจาก ความติดตันด้านฐานความคิดของมนุษย์ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561: 114) ขณะเดียวกัน ผู้เขียนสามารถบูรณาการพุทธศาสตร์เข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ เช่น เศรษฐศาสตร์และสิ่งแวดล้อมศึกษา ทำให้เกิดกรอบอธิบายแบบองค์รวม (Holistic) ที่เชื่อมโยง มนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยี เข้าด้วยกัน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561: 252)

จุดแข็งของแนวทางนี้คือการทำให้ผู้อ่านเห็น ความสัมพันธ์เชิงระบบ (Interdependency) ของปัญหา อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดคือยังขาดการเชื่อมโยงไปสู่เครื่องมือเชิงนโยบายหรือแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

3) เป้าหมาย และคุณค่าเชิงแนวคิด เสนอการปฏิวัติการพัฒนาจากภายใน

หนังสือเสนอว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ใช่เพียงการจัดการทรัพยากร แต่เป็นการปฏิวัติอารยธรรมมนุษย์ ผ่านการพัฒนาคน โดยมุ่งเปลี่ยนทัศนคติจากการบริโภคเป็นการพัฒนาตนเอง คุณค่าหลักของหนังสือจึงอยู่ที่การเสนอแนวคิด ความสุขที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นความสุขจากภายใน ไม่ขึ้นอยู่กับการเสพวัตถุ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561: 283) และการเปลี่ยนจากการเอา เป็นการ ให้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561: 178)

แนวคิดดังกล่าวมีพลังในเชิงจริยธรรม และปรัชญา อย่างไรก็ตาม ในเชิงปฏิบัติยังต้องการการแปลงแนวคิดไปสู่ระดับสังคมหรือโครงสร้าง เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ในวงกว้าง

บทวิจารณ์เชิงวิเคราะห์ และเปรียบเทียบกับกรอบทฤษฎีสากล

หนังสือ การพัฒนาที่ยั่งยืน ไม่ได้อธิบายเพียงกรอบพุทธศาสนา แต่ยังวิพากษ์กระบวนทัศน์การพัฒนาของตะวันตกได้อย่างแหลมคม เมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดสากล จะพบมิติเชิงวิพากษ์ที่สำคัญ ดังนี้

1) วิพากษ์ข้อจำกัดของรายงานบรันท์แลนด์ (Brundtland Report, 1987) ชี้ให้เห็นว่านิยามการพัฒนาที่ยั่งยืนในกระแสหลัก (WCED, 1987: 43) ยังคงให้ มนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentrism) และมองธรรมชาติเป็นเพียงทรัพยากร การรักษาสิ่งแวดล้อมจึงเป็นแค่จริยธรรมแบบประนีประนอม ที่เกิดจากความกลัวทรัพยากรหมด มากกว่าจะเกิดจากปัญญาที่เห็นคุณค่าของธรรมชาติอย่างแท้จริง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561: 70-73, 91-102)

2) เติมเต็มเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (UN SDGs) สะท้อนถึง ตัวแปรที่หายไป (Missing Link) คือมิติด้านจิตใจและปัญญา หากการพัฒนายังขับเคลื่อนด้วย ตัณหา ย่อมบรรลุเป้าหมายได้ยาก การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงต้องเปลี่ยนแรงจูงใจไปสู่ ฉันทะ (ความใฝ่ดีและเกื้อกูล) (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561: 176-190) ซึ่งเป็นรากฐานที่นโยบายสากลมักละเลย

3) สอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์เชิงนิเวศ (Ecological Economics) (Daly, 1996: 27) มองระบบเศรษฐกิจเป็นเพียง ระบบย่อย ของระบบนิเวศ การวัดความเจริญด้วยตัวเลข (เช่น GDP) ที่แลกมาด้วยความพินาศของธรรมชาติจึงเป็นภาพลวงตาทางบัญชี (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561: 16-21) การสร้างสมดุลต้องตระหนักถึงความเชื่อมโยงของทุกสรรพสิ่ง

4) ในประเด็นจุดร่วมกับนิเวศวิทยาแนวลึก (Deep Ecology) ผู้เขียนสามารถบูรณาการแนวคิดตะวันตกที่ว่าทุกสรรพสิ่งมีคุณค่าในตัวเอง (Intrinsic Value) (Naess, 1973: 95-96) เข้ากับหลัก 'อิทัปปัจจยตา' ทางพุทธศาสนาได้อย่างลุ่มลึกและมีชั้นเชิง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561: 91-102)การตีความเช่นนี้ช่วยตอกย้ำให้เห็นถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของมนุษย์ และธรรมชาติที่ไม่อาจแยกขาดจากกันได้ นับเป็นการให้เหตุผลที่ทรงพลังซึ่งชี้ให้เห็นว่าการทำลายธรรมชาติย่อมสะท้อนกลับมาเป็นการทำลายตัวมนุษย์เองในท้ายที่สุด

ข้อเสนอในหนังสือเล่มนี้ไม่ใช่เพียงหลักศีลธรรมส่วนบุคคล แต่เป็น ข้อเสนอทางเลือกเชิงกระบวนทัศน์ (Alternative Paradigm) ที่ช่วยอุดช่องโหว่และต่อยอดทฤษฎีการพัฒนาสายหลักของโลกได้อย่างเป็นรูปธรรม

จุดควรพัฒนาและข้อเสนอแนะ

สำหรับหนังสือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” โดย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) มีจุดที่ควรพัฒนาและข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) จุดควรพัฒนา จุดสำคัญที่ควรพัฒนาประการแรกคือ "การปรับบริบทให้เข้ากับยุคสมัยเชิงเทคนิค" แม้หนังสือจะวางรากฐานด้านฐานความคิดไว้อย่างสมบูรณ์ แต่ในแง่ของรายละเอียดเกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) หรือเทคโนโลยีชีวภาพที่ซับซ้อนขึ้น อาจต้องมีการตีความหลักการ “เทคโนโลยีสร้างสรรค์” ให้มีรูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้นเพื่อให้เท่าทันกับความเร็วของนวัตกรรมยุค 2026 นอกจากนี้ “ระดับของภาษา” ที่มีความประณีตและเป็นศัพท์เฉพาะทางพุทธศาสนาผสมสังคมศาสตร์ อาจเป็นกำแพงกั้นสำหรับผู้อ่านกลุ่มเยาวชนหรือผู้ที่เริ่มต้นศึกษา จึงอาจมีการพัฒนาในแง่ของการทำ "ฉบับย่อ" หรือสื่อประสมเพื่อช่วยสื่อสารหลักการ “วาสนา” และ “วัฒนธรรม” ให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้กว้างขวางขึ้น

2) ข้อเสนอแนะ ข้อเสนอแนะประการสำคัญคือการ “แปลงอุดมการณ์สู่กลไกเชิงนโยบาย” เนื่องจากหนังสือเน้นหนักไปที่ “การปฏิวัติภายใน” และ “การพัฒนามนุษย์” (ภาวนา) ในระดับปัจเจกและสังคม ข้อเสนอแนะเพื่อต่อยอดคือการนำหลักการ “มัตตัญญุตา” (ความรู้จักพอดี) และ “ฉันทะ” (ความใฝ่ดี) ไปประยุกต์เป็นเครื่องมือวัดผลทางเศรษฐกิจหรือดัชนีชี้วัดความเจริญแนวใหม่ แทนการใช้ GDP เพียงอย่างเดียว เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาคนที่เป็นแกนบูรณาการ

นอกจากนี้ ควรมีการส่งเสริมการสร้าง “ต้นแบบพื้นที่รูปธรรม” ที่นำความสัมพันธ์ 4 มิติ คือมนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ไปประยุกต์ใช้จริงในระดับชุมชนหรือองค์กร เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่า “การมีสุขเป็นอิสระภายใน” สามารถสร้างผลกำไรและความยั่งยืนภายนอกได้จริง ไม่ใช่เพียงทฤษฎีในอุดมคติ ซึ่งจะช่วยลดข้อกังขาเรื่อง “การแก้ปัญหาด้วยความเห็นแก่ตัว” และเปลี่ยนผ่านไปสู่การพัฒนาด้วยปัญญาได้อย่างมั่นคง

บทสรุป

หนังสือ การพัฒนาที่ยั่งยืน ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เป็นงานเขียนที่มีความโดดเด่นในเชิงแนวคิด โดยเฉพาะการวิพากษ์กรอบการพัฒนาแบบกระแสหลักที่เน้นเศรษฐกิจและเทคโนโลยีเป็นศูนย์กลาง ซึ่งผู้เขียนสามารถชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่ารูปแบบการพัฒนาดังกล่าวมีลักษณะแยกส่วน และเป็นรากเหตุของวิกฤตทั้งด้านสิ่งแวดล้อม และสังคมจุดแข็งสำคัญของหนังสืออยู่ที่การเสนอกรอบคิดทางเลือก โดยเน้น การพัฒนาคน เป็นแกนกลาง และใช้แนวคิดแบบองค์รวม (Holistic) ในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ซึ่งถือเป็นการยกระดับการอภิปรายเรื่องการพัฒนาจากมิติทางเศรษฐกิจไปสู่มิติทางจริยธรรม และปัญญาอย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในเชิงวิชาการ หนังสือมีลักษณะเด่นในฐานะงานเชิงปรัชญาและจริยธรรมมากกว่างานเชิงนโยบาย กล่าวคือ แม้จะสามารถวิเคราะห์รากเหง้าของปัญหาได้อย่างลึกซึ้ง แต่ยังขาดการแปลงแนวคิดไปสู่กลไกหรือเครื่องมือเชิงปฏิบัติที่ชัดเจนในระดับโครงสร้างสังคม ดังนั้น หนังสือเล่มนี้จึงมีคุณค่าอย่างยิ่งในฐานะ “กรอบคิดเชิงวิพากษ์” ที่ช่วยปรับเปลี่ยนมุมมองต่อการพัฒนา และชี้ให้เห็นทิศทางใหม่ของความยั่งยืน แต่ในขณะเดียวกันก็ยังต้องการการต่อยอดในเชิงประยุกต์ เพื่อให้สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในโลกความเป็นจริงได้อย่างเป็นรูปธรรม

กล่าวโดยสรุป หนังสือเล่มนี้มิได้เป็นเพียงการอธิบายแนวคิดการพัฒนา หากแต่เป็นการท้าทายฐานความคิดเดิมของมนุษย์อย่างมีนัยสำคัญ และมีคุณค่าในฐานะงานวิชาการที่เน้นการเปลี่ยนแปลงเชิงมโนทัศน์มากกว่าการเสนอคำตอบเชิงเทคนิค

เอกสารอ้างอิง

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2561). *การพัฒนาที่ยั่งยืน* พิมพ์ครั้งที่ 21. นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน.

Daly, H. E. (1996). Beyond Growth: *The Economics of Sustainable Development.* Boston: Beacon Press.

Naess, A. (1973). The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movement. A Summary. *Inquiry. 16*(1-4), 95-100.

World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). *Our Common Future.* Oxford: Oxford University Press.

ภาคผนวก

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2568)

วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์
Journal of Buddhist Studies Vanam Dongrak
บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

1. สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

บัณฑิตศึกษา ห้อง 412 ชั้น 1 อาคารพระพรหมบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ 305 หมู่ 8 ตำบลนอกเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ 32000

รศ.ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์	บรรณาธิการ	โทร.08-1725-8693
อ. ดร.ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม	รองบรรณาธิการ	โทร.086-4654195
พระปลัดกิตติ ยุตฺติธโร, ผศ.ดร.	ผู้ช่วยบรรณาธิการ	โทร.087-9542055
อ. ดร.ภัฏชวัชร์ สุขเสน	ผู้ช่วยบรรณาธิการ	โทร.093-3845583

2. ขอบเขตวารสาร ประเภท การส่ง ตรวจสอบ การเตรียม และการคัดเลือกบทความ

วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์ มีขอบเขตวารสาร ประเภท การส่ง ตรวจสอบ การเตรียม และการคัดเลือกบทความตีพิมพ์ในวารสาร ดังนี้

2.1 ขอบเขตวารสาร

วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์ เป็นวารสารวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเน้นองค์ความรู้ในมิติศาสนา ปรัชญา การศึกษา สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ และมานุษยวิทยา

2.2 ประเภทบทความ

วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์ ตีพิมพ์บทความประเภทต่างๆ ดังนี้

1) บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ บทความที่เขียนขึ้นเป็นผลงานที่ได้จากการทำวิจัย ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน รูปแบบบทความวิจัยโดยทั่วไปประกอบด้วย ชื่อบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ชื่อผู้เขียนบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หน่วยงานต้นสังกัด บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ คำสำคัญภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทนำ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ผลของการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย สรุปผลการวิจัย ข้อเสนอแนะ และเอกสารอ้างอิง

2) บทความวิชาการ (Academic Article) ได้แก่ บทความที่เสนอเนื้อหาความรู้ลักษณะวิเคราะห์ วิจารณ์ โดยใช้แนวคิด ทฤษฎี หรือนำเสนอแนวคิดใหม่ๆ เพื่อเป็นความรู้สำหรับผู้สนใจทั่วไป ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน รูปแบบบทความวิชาการโดยทั่วไปประกอบด้วย ชื่อบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ชื่อผู้เขียนบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หน่วยงานต้นสังกัด บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ คำสำคัญภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทนำ เนื้อหา สรุป และเอกสารอ้างอิง

3) บทความในลักษณะอื่น เช่น

(1) บทความพิเศษ (Special Article) ได้แก่ บทความที่นำเสนอเนื้อหาความรู้วิชาการ อย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการหรือวิชาชีพ

(2) บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) การเขียนบทวิจารณ์หนังสือ คือ การค้นหาจุดเด่นและจุดอ่อนของหนังสือเรื่องที่จะวิจารณ์ชี้ให้เห็นจุดอ่อน พร้อมทั้งเสนอแนวทางแก้ไขให้เป็นจุดเด่นขึ้นมา เป็นการวิจารณ์เพื่อสร้างสรรค์

(3) บทความปริทรรศน์ (Review Article) ได้แก่ บทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือ วารสาร จากผลงานหรือประสบการณ์ ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิจารณ์เปรียบเทียบกัน

(4) บทความปกิณกะ (Miscellany Article) ได้แก่ บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ เป็นต้น สำหรับรูปแบบบทความในลักษณะอื่นโดยทั่วไปมักใช้เช่นเดียวกับบทความวิชาการ

2.3 การส่งบทความ

บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์ ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ต้องผ่านระบบลงทะเบียนออนไลน์ Website: https://so06.tci-thaijo.org/index.php/Vanam_434 และรอการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการ

2.4 การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์เตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ทั้งพิสูจน์อักษรก่อนส่งบทความให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็ว และกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าผู้นิพนธ์บทความจะแก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

2.5 การเตรียมบทความ

บทความใช้แบบอักษร (font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH Sarabun PSK) ขนาดอักษร 16 จัดกั้นหลังตรง สำหรับบทความภาษาอังกฤษให้ใช้แบบอักษร Time Ex Roman ขนาดอักษร 12 และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (double spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษ (A4) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษด้านบนและด้านซ้าย ขนาด 3.81 ซม., ขอบด้านขวาและด้านล่าง ขนาด 2.54 ซม. พร้อมใส่หมายเลขหน้าทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความมีความยาวไม่เกิน 15 หน้ากระดาษพิมพ์ (A4) โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง

2.6 การคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) 3 รูป/คน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้นิพนธ์บทความ และผู้นิพนธ์บทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double - blind peer review)

ทั้งนี้ ทางวารสารได้กำหนดตรวจสอบความซ้ำของผลงานทุกประเภท ด้วยโปรแกรม CopyCat เว็บ Thaijo และโปรแกรมอักขราวิสุทธิ์ระบบตรวจสอบการลอกเลียนวรรณกรรมทางวิชาการ โดย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทั้ง 3 รายการในระดับ ไม่เกิน 25%

3. รูปแบบบทความ

3.1 รูปแบบบทความวิจัย

รูปแบบบทความวิจัยประกอบด้วย ชื่อบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ชื่อผู้เขียนบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หน่วยงานต้นสังกัด บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ คำสำคัญภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทนำ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ผลของการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย สรุปผลการวิจัย ข้อเสนอแนะ และเอกสารอ้างอิง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3.1.1 ชื่อบทความ (Title) ให้เขียนชื่อของบทความทั้งภาษาไทย (TH Sarabun PSK ขนาด 20 pt. ตัวหนา จัดกึ่งกลาง) และภาษาอังกฤษ ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด (TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt. ตัวหนา จัดกึ่งกลาง) พิมพ์ไว้หน้าแรก

3.1.2 ชื่อผู้เขียน หน่วยงานสังกัด และE-mail:

(1) ชื่อผู้นิพนธ์ (Name and Surname of Author) ให้เขียนชื่อผู้นิพนธ์บทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (TH Sarabun PSK ขนาด 14 pt. ชิดขอบด้านขวา)

(2) หน่วยงานต้นสังกัด (Author Affiliation) ให้ระบุสังกัดผู้นิพนธ์ทั้งภาษาไทยและแปลเป็นภาษาอังกฤษ (TH Sarabun PSK ขนาด 14 pt. ชิดขอบด้านขวา)

(3) E-mail -ของผู้ประพันธ์อันแรก (Fist Author, E-mail: และอีเมล์ของผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author, E-mail) (TH Sarabun PSK ขนาด 14 pt. ชิดขอบด้านขวา)

ทั้ง 3 รายการให้จัดชิดขอบขวา ในกรณีที่มีผู้เขียนมากกว่า 1 ราย ให้ใส่ตัวเลขเป็นตัวยก ท้ายชื่อผู้เขียน และชื่อหน่วยงานสังกัดให้ตรงกัน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ในกรณีที่บทความเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หรือหลักสูตรการศึกษา โปรดระบุชื่อหลักสูตรและสถาบันการศึกษาให้ชัดเจน

ตัวอย่าง

(1) กรณีผู้ประพันธ์ 1 คน

ทวีศักดิ์ ทองทิพย์[1]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์[1]
Taweesak Thongthip[1]
E-mail: Taweesak.thongthip@hotmai.com[1]

(2) กรณีผู้ประพันธ์ 2 คน

ทวีศักดิ์ ทองทิพย์[1] และบรรจง โสดาดี[2]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์[1-2]
Taweesak Thongthip[1] and Banjong Sodadee[2]
E-mail: Taweesak.thongthip@hotmai.com[1]

(3) กรณีผู้ประพันธ์ 3 คนขึ้นไป

ทวีศักดิ์ ทองทิพย์[1], บรรจง โสดาดี[2] และธนรัฐ สะอาดเอี่ยม[3]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์[1-2]
Taweesak Thongthip[1] and Banjong Sodadee[2] and Thanarat Sa-ard-iam
E-mail: Taweesak.thongthip@hotmai.com[1]

3.1.3 บทคัดย่อ (Abstract) บทคัดย่อมีความยาวไม่เกิน **350** คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เขียนให้ได้ใจความทั้งหมดบทคัดย่อของบทความไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง ให้มีเนื้อหาเขียนไว้ในบทคัดย่อที่สำคัญเพียง 3 ส่วน คือ วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการวิจัย และผลการวิจัย เท่านั้น (หัวข้อ TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt, ตัวหน้าชิดซ้าย, ส่วนเนื้อหา ขนาด 16 pt. ตัวธรรมดา, กระจายแบบไทย)

3.1.4 คำสำคัญ (Keywords) คือ คำที่เขียนขึ้นให้ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษาปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ แต่ละคำเขียนคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (Comma) (,) ควรมีคำสำคัญไม่เกิน 5 คำ (หัวข้อ TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt, ตัวหน้าชิดซ้าย, ส่วนเนื้อหา ขนาด 16 pt. ตัวธรรมดา, กระจายแบบไทย)

3.1.5 บทนำ (Introduction) ข้อเขียนเบื้องต้นที่นำเข้าสู่เนื้อหา เขียนให้เห็นประเด็นความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัยว่ามีภูมิหลังอย่างไร ปัญหาดังกล่าวมีผู้เสนอแนวคิด ทฤษฎี ไว้อย่างไร มีประเด็นใดที่ยังมิได้คำตอบ หากวิจัยเรื่องนี้แล้วคาดว่าจะได้คำตอบปัญหานี้อย่างไร เขียนให้ชัดเจน มีข้อมูลที่เป็นเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องสนับนุนความเห็นได้อย่างสมเหตุสมผล (หัวข้อ TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt, ตัวหน้า ชิดซ้าย, ส่วนเนื้อหา ขนาด 16 pt. ตัวธรรมดา, กระจายแบบไทย)

3.1.6 วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives) เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายของการวิจัย เพื่อใช้เป็นแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัยได้อย่างชัดเจน ควรเขียนแยกกันให้เห็นเป็นข้อ ๆ (หัวข้อ TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt, ตัวหน้า ชิดซ้าย, ส่วนเนื้อหา ขนาด 16 pt. ตัวธรรมดา, กระจายแบบไทย)

3.1.7 การทบทวนวรรณกรรม (Literature Review) เป็นการรวบรวมข้อมูลข้อเท็จจริง และแนวคิดเกี่ยวข้องกับหัวข้องที่สนใจ จากงานวิจัย บทความ หรือหนังสือที่ตีพิมพ์มาก่อนหน้า เพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำเสนอในมุมมองของผู้นิพนธ์ พร้อมระบุแหล่งที่มาอ้างอิงที่มีความน่าเชื่อถือและถูกต้อง (หัวข้อ TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt, ตัวหน้า ชิดซ้าย, ส่วนเนื้อหา ขนาด 16 pt. ตัวธรรมดา, กระจายแบบไทย)

3.1.8 กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) (ถ้ามี) เป็นการบอกทิศทางในการศึกษาค้นคว้า เป็นโครงสร้างที่แสดงให้เห็นภาพรวมของงานวิจัยได้อย่างชัดเจน และเป็นประโยชน์ในการวางแผนการวิจัยและงานนิพนธ์ (หัวข้อ TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt, ตัวหน้า ชิดซ้าย, ส่วนเนื้อหา ขนาด 16 pt. ตัวธรรมดา, กระจายแบบไทย)

3.1.7 วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) เป็นการกำหนด รูปแบบการวิจัย ประชากรหรือกลุ่มตัวอย่าง (วิจัยเชิงปริมาณ) กลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลหลัก (วิจัยเชิง

คุณภาพ) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล (ถ้ามี) แต่ละประเด็นมีรายละเอียดชัดเจน (หัวข้อ TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt, ตัวหน้า ชิดซ้าย, ส่วนเนื้อหา ขนาด 16 pt. ตัวธรรมดา, กระจายแบบไทย)

3.1.8 ผลการวิจัย (Research Results) เป็นการนำเสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ในการนำเสนอผลการวิจัย อาจใช้ภาพถ่าย ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิประกอบได้ (หัวข้อ TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt, ตัวหน้า ชิดซ้าย, ส่วนเนื้อหา ขนาด 16 pt. ตัวธรรมดา, กระจายแบบไทย)

3.1.9 อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion) เป็นการอภิปรายผลการวิจัยเข้ากับหลักแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำข้อค้นพบการวิจัยมาอภิปรายเพื่อเชื่อมโยงกับประเด็นปัญหาการวิจัย หรือทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ (หัวข้อ TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt, ตัวหน้า ชิดซ้าย, ส่วนเนื้อหา ขนาด 16 pt. ตัวธรรมดา, กระจายแบบไทย)

3.10 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย (New Body of Knowledge) (ถ้ามี) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการสังเคราะห์หลักการ วิธีการ ในลักษณะความเรียง แผนภาพ แผนภูมิ หรือผังมโนทัศน์ เพื่อให้ได้ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนั้น (หัวข้อ TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt, ตัวหน้า ชิดซ้าย, ส่วนเนื้อหา ขนาด 16 pt. ตัวธรรมดา, กระจายแบบไทย)

3.11 สรุป (Conclusion) ระบุข้อสรุปที่สำคัญ และข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป ทั้งนี้ ให้เขียนเป็นความเรียง ไม่ใส่เลขหรือข้อมาตรา ไม่เอียง ไม่หนา ไม่แทรกภาพโมเดล (ไม่ต้องแทรกอ้างอิง) (หัวข้อ TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt, ตัวหน้า ชิดซ้าย, ส่วนเนื้อหา ขนาด 16 pt. ตัวธรรมดา, กระจายแบบไทย)

3.12 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะแนวการนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ผู้นิพนธ์ควรเขียนให้ได้ทั้ง 3 ประเด็น คือ 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 2) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และ 3) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป (หัวข้อ TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt, ตัวหน้า ชิดซ้าย, ส่วนเนื้อหา ขนาด 16 pt. ตัวธรรมดา, กระจายแบบไทย)

3.13 กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) (ถ้ามี) การแสดงความขอบคุณต่อผู้ทุนวิจัย อาจารย์ที่ปรึกษา หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (หัวข้อ TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt, ตัวหน้า ชิดซ้าย, ส่วนเนื้อหา ขนาด 16 pt. ตัวธรรมดา, กระจายแบบไทย)

3.14 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา (In-Text Citation) ตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมาย วงเล็บ ( ) แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่ง่าย ทันสมัย ถูกต้อง การอ้างอิงเอกสารที่เป็นภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศที่มิใช่ภาษาอังกฤษ ให้ผู้นิพนธ์บทความแปลเป็นภาษาอังกฤษอย่างถูกต้อง เป็นรูปแบบเดียวกัน และเรียงลำดับตามตัวอักษร A-Z (ห้ามอ้างอิง References ที่ไม่ปรากฏการอ้างอิงในเนื้อหาบทความ) (ห้ามอ้างอิง References ที่ไม่ปรากฏในเนื้อหาบทความ) (หัวข้อ TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt, ตัวหน้า ชิดซ้าย, ส่วนเนื้อหา ขนาด 16 pt. ตัวธรรมดา, กระจายแบบไทย)

3.2 รูปแบบบทความวิชาการ และบทความลักษณะอื่น

รูปแบบบทความวิชาการโดยทั่วไปประกอบด้วย ชื่อบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ชื่อผู้นิพนธ์บทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หน่วยงานต้นสังกัด บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ คำสำคัญภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทนำ เนื้อหา สรุป และเอกสารอ้างอิง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 ชื่อบทความ (Title) ให้เขียนชื่อของบทความทั้งภาษาไทย (TH Sarabun PSK ขนาด 20 pt. ตัวหนา จัดกึ่งกลาง) และภาษาอังกฤษ ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด (TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt. ตัวหนา จัดกึ่งกลาง) พิมพ์ไว้หน้าแรก

3.2.2 ชื่อผู้เขียน หน่วยงานสังกัด และ E-mail: ให้ใช้ตาม 3.1.1-3.1.2 โดยอนุโลม (TH Sarabun PSK ขนาด 14 pt. ชิดขอบด้านขวา)

3.2.3 บทคัดย่อ (Abstract) ให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วย วัตถุประสงค์ (Objective) วิธีการศึกษา (Methods) ผลการศึกษา (Results) และคุณค่าหรือการนำไปใช้ประโยชน์ ทั้งนี้ ควรมีความยาวไม่เกิน **350** คำ

3.2.4 บทนำ (Introduction) ข้อเขียนเบื้องต้นที่นำเข้าสู่เนื้อหา เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการทบทวนข้อมูลจากเอกสาร รายงานวิจัย และหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทความในเรื่องนี้ และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาที่ต้องการนำเสนอให้ผู้อ่านได้รับทราบ เขียนให้ชัดเจน โดยนำข้อมูลที่เป็นเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสนับนุนความเห็นได้อย่างสมเหตุสมผล (หัวข้อ TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt, ตัวหน้า ชิดซ้าย, ส่วนเนื้อหา ขนาด 16 pt. ตัวธรรมดา, กระจายแบบไทย)

3.2.5 เนื้อหา (Content) คือ ส่วนเป็นเรื่องราวหรือเนื้อหาที่ผู้นิพนธ์บทความต้องการนำเสนอให้ผู้อ่านได้รับทราบ เนื้อหาที่ดีต้องมีการกำหนดประเด็นและรายละเอียดชัดเจนน่าสนใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพทางความคิดของผู้นิพนธ์บทความเป็นสำคัญ (หัวข้อ TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt, ตัวหน้า ชิดซ้าย, ส่วนเนื้อหา ขนาด 16 pt. ตัวธรรมดา, กระจายแบบไทย)

3.2.6 องค์ความรู้ใหม่ (New Body of Knowledge) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการสังเคราะห์หลักการ วิธีการ ในลักษณะความเรียง แผนภาพ แผนภูมิ หรือผังมโนทัศน์ เพื่อให้ได้ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนั้น (หัวข้อ TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt, ตัวหน้า ชิดซ้าย, ส่วนเนื้อหา ขนาด 16 pt. ตัวธรรมดา, กระจายแบบไทย)

3.2.7 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนบทความที่ผู้นิพนธ์บทความเขียนให้เหลือเฉพาะส่วนที่มีความสำคัญ เป็นการกลั่นกรอง การรวบรวม หรือการลดข้อความให้เหลือส่วนที่สำคัญเท่านั้น หากมีข้อเสนอแนะการนำผลการศึกษาไปใช้ และข้อเสนอแนะการศึกษาครั้งต่อไป จะเปิดประโยชน์ต่อผู้ศึกษา (หัวข้อ TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt, ตัวหน้า ชิดซ้าย, ส่วนเนื้อหา ขนาด 16 pt. ตัวธรรมดา, กระจายแบบไทย)

3.2.8 เอกสารอ้างอิง (Reference) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา ตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) และเรียงลำดับตามตัวอักษร A-Z (ห้ามอ้างอิง References ที่ไม่ปรากฏการอ้างอิงในเนื้อหาบทความ) (ห้ามอ้างอิง References ที่ไม่ปรากฏ

ในเนื้อหาบทความ) (หัวข้อ TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt, ตัวหน้า ชิดซ้าย, ส่วนเนื้อหา ขนาด 16 pt. ตัวธรรมดา, กระจายแบบไทย)

3.3 บทความปริทรรศน์ และบทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

3.3.1 ชื่อบทความ (Title) ให้เขียนชื่อของบทความทั้งภาษาไทย (TH Sarabun PSK ขนาด 20 pt. ตัวหนา จัดกึ่งกลาง) และภาษาอังกฤษ ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด (TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt. ตัวหนา จัดกึ่งกลาง) พิมพ์ไว้หน้าแรกข้อ 3.1.1-3.1.2 โดยอนุโลมข้อ 3.1.1-3.1.2 โดยอนุโลม

3.3.2 ชื่อผู้เขียน หน่วยงานสังกัด และ E-mail: ให้ใช้ตาม 3.1.1-3.1.2 โดยอนุโลม (TH Sarabun PSK ขนาด 14 pt. ชิดขอบด้านขวา)

3.3.3 ข้อมูลส่วนประกอบของหนังสือที่วิจารณ์ ดังนี้ (ฟอนต์ 16 pt. ไม่หนา

ปกหนังสือ	1) ชื่อหนังสือ: ..... 2) แปลจากหนังสือ (ถ้ามี): ..... 3) ผู้เขียน: ..... 4) ผู้แปล (ถ้ามี)..... 5) สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์..... 6) ปีที่พิมพ์: ..... 7) จำนวน.....หน้า: ..... 8) ISBN: .....

3.3.4 บทนำ ควรประกอบไปด้วย 4 ย่อหน้าหลัก คือ

(ย่อหน้าที่ 1) ข้อมูลทั่วไป (Background) ที่เกี่ยวข้องกับหนังสือที่เลือกวิจารณ์

(ย่อหน้าที่ 2) แรงบันดาลใจในการเลือกหนังสือเล่มนี้มาวิจารณ์ (Inspiration for the present review)

(ย่อหน้าที่ 3) เหตุผลในการเลือกหนังสือเล่มนี้มาวิจารณ์ (The reason for review this work)

(ย่อหน้าที่ 4) ประวัติย่อของผู้เขียนหนังสือ (The author and the work) ทั้งนี้ ภาพรวมทั้งหมดของบทนำ ควรอยู่ประมาณ 10-15 บรรทัด

3.3.5 เนื้อหา หลักการเขียนเนื้อหา คือ เขียนสรุปเป็นบทๆ ที่ปรากฏในหนังสือเล่มวิจารณ์ ตั้งแต่บทแรก-บทสุดท้าย สำหรับหลักการเขียนนั้น ให้ระบุชื่อในแต่ละบทในหนังสือ แล้วเขียนสรุปความ โดยงดเว้นการเขียนซ้ำจากประโยคที่ผู้เขียนเดิมเขียน ผู้วิจารณ์ควรเขียนแบบสรุปความ ทั้งนี้ ควรอยู่ปราณ 3-5 บรรทัดต่อบท และในย่อหน้าสุดท้ายนั้น ให้สรุปประเด็นที่น่าสนใจ 3-5 ประเด็น โดยเป็นการกล่าวภาพรวมทั้งหมดของหนังสือเล่มวิจารณ์

3.3.6 บทวิจารณ์ นำเสนอหลักการ แนวคิด ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิจารณ์ ที่สะท้อนมุมมองเหตุผลความคาดหวัง ผลกระทบ สาระสำคัญ ตามหลักทฤษฎีเชิงวิชาการ พร้อมเสนอแนะแนวทางเพื่อการแก้ไข การส่งเสริมและพัฒนาต่อยอด (อ้างอิงถ้ามี)

ดังนั้น ประเด็นในการวิจารณ์ ประกอบด้วย

(1) จุดเด่นและคุณค่าของหนังสือ ประกอบด้วย

1) ภาษาและรูปแบบการเขียน

2) รูปแบบเนื้อหาของหนังสือ

3) เป้าหมาย/ประโยชน์ของหนังสือ

(2) จุดควรพัฒนา และข้อเสนอแนะ ประกอบด้วย

1) จุดควรพัฒนา

2) ข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

3.3.7 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนสรุปความคิดเห็นทั้งหมดที่วิจารณ์ รวมถึงให้ข้อคิดหรือข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่าน

3.3.8 เอกสารอ้างอิง (Reference) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา ตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) และเรียงลำดับตามตัวอักษร A-Z (ห้ามอ้างอิง References ที่ไม่ปรากฏการอ้างอิงในเนื้อหาบทความ) (ห้ามอ้างอิง References ที่ไม่ปรากฏในเนื้อหาบทความ)

(ชื่อบทความ)ภาษาไทย (พิมพ์ตัวหนา, 20 pt)
(ชื่อบทความ) ภาษาอังกฤษ (พิมพ์ตัวหนา, 18 pt)

เว้น 1 บรรทัด

รูปแบบบทความวิจัย

ชื่อ-นามสกุลผู้นิพนธ์บทความภาษาไทย (14 pt)
Name and Surname of Author (14 pt)
หน่วยงานต้นสังกัด (14 pt)
หน่วยงานต้นสังกัด ภาษาอังกฤษ(14 pt)
E-mail: (14 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

(16 pt) (ไม่เกิน 350 คำ).....

คำสำคัญ : 3-5 คำ

Abstract (16 pt)

(16 pt) (ไม่เกิน 350 คำ).....

Keywords: .....

บทนำ (ทุกหัวข้อให้ชิดซ้าย) (18 pt)

(16 pt) .....

วัตถุประสงค์การวิจัย (18 pt)

(16 pt) .....

การทบทวนวรรณกรรม(18 pt)

(16 pt) .....

กรอบแนวคิดการวิจัย(18 pt)

(16 pt) .....

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) .....

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) .....

อภิปรายผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) .....

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย(18 pt)

(16 pt) .....

สรุป (18 pt)

(16 pt) .....

ข้อเสนอแนะ (18 pt)

(16 pt) .....

องค์ความรู้ที่ได้รับ (18 pt)

(16 pt) .....

กิตติกรรมประกาศ (18 pt)

(16 pt) .....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(ไทย/อังกฤษ) (16 pt) .....

รูปแบบบทความวิชาการ

(ชื่อบทความ)ภาษาไทย (พิมพ์ตัวหนา, 20 pt)

(ชื่อบทความ)ภาษาอังกฤษ (พิมพ์ตัวหนา, 18 pt)

เว้น 1 บรรทัด

ชื่อ-นามสกุลผู้นิพนธ์บทความภาษาไทย (14 pt)
Name and Surname of Author (14 pt)
หน่วยงานต้นสังกัด (14 pt)
หน่วยงานต้นสังกัด ภาษาอังกฤษ(14 pt)
E-mail: (14 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

(16 pt) (ไม่เกิน 350 คำ).....

คำสำคัญ: (ไม่เกิน 5 คำ)

Abstract (16 pt)

(16 pt) (ไม่เกิน 350 คำ).....

Keywords: .....

บทนำ (ทุกหัวข้อให้ชิดซ้าย) (18 pt)

(16 pt) .....

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt) .....

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt)

(16 pt) .....

สรุป (18 pt)

(16 pt) .....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(ไทย) (16 pt) .....

(อังกฤษ) (16 pt) .....

รูปแบบบทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) (พิมพ์ตัวหนา, 20 pt)

(ชื่อหนังสือ)ภาษาไทย (พิมพ์ตัวหนา, 20 pt)

(ชื่อหนังสือ)ภาษาอังกฤษ(ถ้ามี) (พิมพ์ตัวหนา, 18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้นิพนธ์บทความภาษาไทย (14 pt)
Name and Surname of Author (14 pt)
หน่วยงานต้นสังกัด (14 pt)
หน่วยงานต้นสังกัด ภาษาอังกฤษ (14 pt)
E-mail: (14 pt)

ภาพปกเล่มหนังสือที่นำมาใช้วิจารณ์

ชื่อหนังสือ: .....
แปลจากหนังสือ (ถ้ามี): .....
ผู้เขียน: .....
ผู้แปล: .....
สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.....
ปีที่พิมพ์: .....
จำนวน.....หน้า
ISBN: .....

บทนำ (ทุกหัวข้อให้ชิดซ้าย) (18 pt)

(16 pt) .....

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt) .....

บทวิจารณ์ (18 pt)

- จุดเด่น (16 pt) .....
- จุดควรพัฒนา (16 pt) .....

สรุป (18 pt)

(16 pt) .....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(ไทย) (16 pt) .....

(อังกฤษ) (16 pt) .....

4. การเขียนเอกสารอ้างอิงในเนื้อหา (In-Text Citation)

ตามแบบ APA Style Version 6th edition (American Psychological Association Citation Style) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 (แทรกในเนื้อหา)

4.1 คัมภีร์พระไตรปิฎก:

พระไตรปิฎกหรือคัมภีร์ ให้อ้างชื่อย่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า

รูปแบบ	หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
อ้างอิงจากพระไตรปฎก/คัมภีร์	ดังในเวรัญชสูตร(ที.สี.(ไทย) 9/246/83.) ที่กล่าวว่า “หมู่สัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริตกล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด...”	...ภิกษุในธรรมวินัยนี้สงัดจากกามทั้งหลาย บรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ เรียกว่า อธิจิตตสิกขา (องฺ.ติก. (ไทย), 20/87/312)

4.2 หนังสือ วิทยานิพนธ์ วารสาร และแหล่งข้อมูลอื่นๆ:

1) กรณีผู้แต่ง 1 คน ให้ระบุ ชื่อ-นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุทั่วไปให้ใส่คำว่า พระ, พระมหา นำหน้าชื่อตามด้วย ฉายานาม (ชื่อภาษาบาลี) และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ให้ใส่ ชื่อสมณศักดิ์ ตามด้วยชื่อตัวในเครื่องหมายวงเล็บ ถ้าไม่ทราบชื่อตัวให้ใส่เฉพาะ ชื่อสมณศักดิ์

รูปแบบ	หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ภาษาไทย	ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ (2561: 1) ให้ทัศนะว่า...	... (ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, 2561: 1)
	สุวพร ชื่นบาน (2557: 109) ได้วิจัยเรื่อง...	...และกำหนดระยะจบการศึกษา สอนทั้งวิชาสามัญและศาสนา (วีระศักดิ์ จันทร์ส่องแสง, 2546: 567)
ภาษาอังกฤษ	Tongtip, (2018: 1) said that...	... (Tongtip, 2018: 1)
		... Ealy onset results in a more persistent and severe course (Kessler, 2003: 789)

2) กรณีผู้แต่งมี 2 คน

รูปแบบ	หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ภาษาไทย	บรรจง โสดาดี และ ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม (2560: 5) ให้ทัศนะวา...	... (บรรจง โสดาดี และ ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม (2560: 5)
ภาษาอังกฤษ	Sodadee and Sa-ard-iam, (2017: 5) said that...	... (Sodadee and Sa-ard-iam, 2017: 5)

3) กรณีผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป

รูปแบบ	หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ภาษาไทย	ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม และคณะ (2560: 5) ให้ทัศนะว่า...	... (ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม และคณะ, 2560: 5)
ภาษาอังกฤษ	Sa-ard-iam et al. (2017: 5) said that.....	...(Sa-ard-iam et al. 2017: 5)

4) ผู้แต่ง 2 ราย ให้อ้างชื่อของผู้แต่งทั้งสอง เครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์ เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น

(พระมหาสมจินต์ สมฺมาปญฺโญ และ ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, 2544: 99)

หากมีเอกสารที่นำมาอ้างอิงมากกว่า 1 รายการให้ใช้เครื่องหมายอัฒภาค (;) คั่นระหว่างรายการอ้างอิง เช่น

(พระมหาสมจินต์ สมฺมาปญฺโญ 2544: 99; ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ 2561: 108)

5) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 ราย ให้อ้างชื่อของผู้แต่งคนแรก เว้นวรรคหนึ่งครึ่ง เพิ่มคำว่า “และคณะ” เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺจิตฺโต) และคณะ, 2548: 55)

ทั้งนี้ หากเป็นการอ้างอิงด้วยการสรุปความหรือเอกสารที่ไม่มีเลขหน้า ไม่ต้องใส่เลขหน้า เช่น

(ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, 2561)	(Taweesak Tongtip, 2018)
(พระมหาสมจินต์ สมฺมาปญฺโญ, 2544)	(Phramaha Somjin Sammapanno, 2001)
(พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2557)	(Phraphrombandit (Prayun Thammačhitto), 2014)

6) การอ้างอิงมากกว่า 2 แหล่งข้อมูลให้เขียนตามลำดับอักษร ดังนี้

...สอดคล้องกับผลการศึกษาของมานะ นาคำ (2549: 89) และ สีลาภรณ์ บัวสาย (2548: 99)...	...การวัดที่มีตัวแปรแฝงหลายตัว (Embretson & Reise, 2000; Marveled et al., 2006: 1000)
...หรือถึงแก่ชีวิต (เพิ่มพูน แพนศรี, 2551: 89; ศรีวรรณ มีคุณ, 2548:99)	

7) ผู้แต่ง หนังสือแปล ให้อ้างชื่อของผู้แต่ง/หน่วยงานที่แต่ง แปลโดย...ระบุชื่อผู้แปล ...ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามปีที่พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค (:) ตามด้วยเลขหน้าที่ปรากฏ เช่น

(Michael. J. Sandel, แปลโดย สฤณี อาชวานันทกุล, 2554: 123)	(Lao Tzu, translated by D.C. Lau, 1996: 123)

8) ผู้แต่ง บทความในวารสาร ให้อ้างชื่อของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามปีที่พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค (:) ตามด้วยเลขหน้าที่ปรากฏ เช่น

(อัจฉรา ศรีวรกุล และนีรนาท จุลเนียม, 2566: 123)	(Matland, RE., 1995: 123)

9) ผู้แต่ง วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย ให้อ้างชื่อของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามปีที่พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค (:) ตามด้วยเลขหน้าที่ปรากฏ เช่น

(ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, 2557: 123)	(Tongtip, T., 2014: 123)

10) ผู้แต่ง บทความจากเอกสารการประชุมวิชาการ/สัมมนาวิชาการ ให้อ้างชื่อของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามปีที่พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค (:) ตามด้วยเลขหน้าที่ปรากฏ เช่น

(ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, 2564: 123)	(Tongtip, T., 2021: 123)

11) กรณี ผู้แต่งและปีที่พิมพ์เหมือนกันแต่ต่างชื่อเรื่อง ให้อ้างชื่อของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามปีที่พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค (:) ตามด้วยเลขหน้าที่ปรากฏ เช่น

(กีรติ บุญเจือ, 2560ก: 123) (กีรติ บุญเจอ, 2560ข: 123)	(Huntington, Samuel P., 1996a) (Huntington, Samuel P., 1996b)

12) ผู้แต่งที่เป็นสถาบัน เช่น ให้อ้างชื่อหน่วยงานที่แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามปีที่พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค (:) ตามด้วยเลขหน้าที่ปรากฏ เช่น

(สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2560: 123)	(World Health Organization, 2023: 123)

13) ผู้แต่งรวบรวม หรือบรรณาธิการ ให้อ้างชื่อของผู้แต่ง/หน่วยงานที่แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามปีที่พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค (:) ตามด้วยเลขหน้าที่ปรากฏ เช่น

(รวิช ตาแก้ว, 2559: 123)	(Marya L. Besharov and Bjoem C. Mitzinneck, 2021: 123)

14) เอกสารที่ไม่เป็นเล่ม เช่น เอกสารอัดสำเนา แผ่นพับ เป็นต้น ให้อ้างชื่อของผู้แต่ง/หน่วยงานที่แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามปีที่พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค (:) ตามด้วยเลขหน้าที่ปรากฏ เช่น

(คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2561: 123)	(Lynn, A., 1994: 123)

15) กรณีที่ผู้แต่งใช้นามแฝง ให้อ้างชื่อของผู้แต่ง (นามแฝง) ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค (:) ตามด้วยเลขหน้าที่ปรากฏ เช่น

(นิ้วกลม (นามแฝง), 2555: 123)	(Omega (pseud), 2005: 123)

16) กรณีที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ให้ระบุแต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามปีที่พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค (:) ตามด้วยเลขหน้าที่ปรากฏ เช่น

PORPEANG THE EXPLORER เศรษฐกิจพอเพียง. (2565: 123).	*Aids and the third world*. (1989: 123)

17) กรณีที่ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ ให้อ้างชื่อของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วย ม.ป.ป. ในภาษาไทย และ n.d. ในภาษาอังกฤษ พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค (:) ตามด้วยเลขหน้าที่ปรากฏ เช่น

(วิทย์ วิศทเวทย์, ม.ป.ป.: 123)	(Immanuel Kant, n.d.: 123)

18) การสัมภาษณ์ ให้อ้างชื่อของผู้ถูกสัมภาษณ์ เครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค (:) และระบุว่า สัมภาษณ์/วัน/เดือน/ปี เช่น

(พระไพศาล วิลาโล, สัมภาษณ์ 9 กุมภาพันธ์ 2560)	Phra Pisan Visalo, Interview February 9, 2017

19) ราชกิจจานุเบกษา (ชื่อพระราชบัญญัติ, ปีที่พิมพ์: หน้าที่พิมพ์) เช่น

(พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542, 2542: 5)	...มารดา บิดา หรือผู้ปกครองมีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ ดังมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (1) การสนับสนุนจากรัฐ ให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดู และการให้การศึกษาแก่บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล... (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542, 2542: 5)

20) บทความจากเว็บไซต์ (Web Site, www) ให้อ้างชื่อผู้แต่ง/ปีที่พิมพ์(ออนไลน์) เครื่องหมายจุลภาค (,)/ตามด้วยเครื่องหมายเครื่องหมายทวิภาค (:) และระบุว่า ออนไลน์/Online เช่น

(ไทยรัฐ ออนไลน์, 2560: ออนไลน์)	(CNN, 2022: Online)

5. การเขียนรายการอ้างอิง (References)

1. พระไตรปิฎก อรรถกถา

ชื่อ-นามสกุล./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อหนังสือ/ครั้งที่พิมพ์ (ถ้ามี). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

ภาษาไทย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Pitaka*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Press.

Mahamakut Buddhist University. (2525 B.E.). *The Vinaya Pitaka*. Vols.1-8. Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press.

E.D. H. Oldenberg. (1997-2010. *The Vinaya Pitaka*. 5 Vols., London: Pali Text Society.

2. หนังสือ

ชื่อ-นามสกุล./(ปีที่พิมพ์)*./*ชื่อหนังสือ*./ครั้งที่พิมพ์** (ถ้ามี). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์***.

ตัวอย่าง

2.1 กรณีผู้แต่ง 1 ราย

ภาษาไทย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 45. กรุงเทพฯ: มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต.

พระมหาสุทิตย์ อาภาธโร. (2548). *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ไทย ออฟเซต

ภาษาอังกฤษ (หากเป็นภาคภาษาอังกฤษให้เขียนนามสกุลไว้หน้า ตามด้วยชื่อ) เช่น

Gnanarama, P. (2012). *An Approach to Buddhist Social Philosophy*. Sri Lanka: Buddhist and Pali College of Singapore.

Keown, D. (2003). *Dictionary of Buddhism*. USA: Oxford University Press.

Mererk, PM. P. (1998). *Selflessness in Sartre's Existentialism and Early Buddhism*. Bangkok: Mahachulalongkorn Buddhist University Press.

2.2 กรณีผู้แต่ง 2 ราย

ภาษาไทย (ให้ใช้คำว่า "และ") เช่น

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิววดี บุรีกุล. (2548). *ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม Participatory Democracy*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ภาษาอังกฤษ (ให้ใช้คำว่า "and") เช่น

Strauss, A. and Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Techniques and Procedures for Developing*. London: California Sage Publications.

* กรณีไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ ให้ใส่ (ม.ป.ป.) หรือ (n.d.) ในภาษาอังกฤษ

** กรณีพิมพ์ครั้งที่ 1 ไม่ต้องระบุครั้งที่พิมพ์

*** กรณีที่ไม่ปรากฏเมืองหรือสำนักพิมพ์ ให้ใส่ (ม.ป.ท.) หรือ (n.p.) ในภาษาอังกฤษ

2.3 กรณีผู้แต่งมากกว่า 2 ราย

ตัวอย่าง

ภาษาไทย (ให้ใช้คำว่า “และคณะ”) ต่อท้ายแต่งคนแรก

สุขุม นวลสกุล และคณะ. (2550). *การเมืองการปกครองไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ภาษาอังกฤษ (ให้ใช้คำว่า “et al.” ต่อท้ายแต่งคนแรก เช่น

Snyder, C.R., et al. (2011). *Positive Psychology: The Scientific and Practical Explorations of Human Strengths*. 2nd ed. Los Angeles: SAGE Publications Inc.

2.4 กรณีมีทั้งผู้แต่งและผู้แปลหรือบรรณาธิการ

ให้เขียนชื่อผู้แต่งไว้หน้า ชื่อผู้แปลหรือบรรณาธิการเขียนไว้หลังชื่อเรื่อง ตามด้วยวงเล็บ (ผู้แปล) หรือ (บรรณาธิการ) สำหรับภาษาไทย และ (tran.) หรือ (ed.) สำหรับภาษาอังกฤษในกรณี 1 คน หรือ (trans.) หรือ (eds.) กรณี 2 คนขึ้นไป

ตัวอย่าง

ภาษาไทย

เจมส์ แอล เครย์ตัน. (2551). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม*. วันชัย วัฒนศักดิ์ และคณะ (ผู้แปล). ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริภัณฑ์ ออฟเซ็ท.

ภาษาอังกฤษ

Harakawa, Akisa. (2007). *A History of Indian Buddhism: From Sakyamuni to Early Mahayana*. Paul Groned (tran. & ed.). Delhi: Motilal Banarasidass Publishers Private Limited.

2.5 กรณี ผู้แต่งและปีที่พิมพ์เหมือนกันแต่ต่างชื่อเรื่อง

ให้เขียน ชื่อผู้แต่ง./ปีที่พิมพ์ ก, ข, ค หรือ a,b,c ในภาษาอังกฤษ./ *ชื่อเรื่อง*./ (ครั้งที่พิมพ์ (ถ้ามี))./สถานที่พิมพ์: /ผู้จัดพิมพ์.

ตัวอย่าง

ภาษาไทย

กีรติ บุญเจือ. (2560ก). *ปรัชญาและจริยศาสตร์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

_____. (2560ข). *ปรัชญาและจริยศาสตร์โบราณ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

ภาษาอังกฤษ

Huntington, Samuel P. (1996a). The Clash of Civilization. New York: Simon and Schuster.

_____. (1996b). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon and Schuster.

2.6 ผู้แต่งเป็นสถาบัน

ให้เขียนด้วยชื่อสถาบัน. /(ปีที่พิมพ์). */ชื่อหนังสือ./* ครั้งที่พิมพ์ (ถ้ามี). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2560.) *แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: หจก.อรุณการพิมพ์.

2.7 กรณีผู้แต่งที่ใช้นามแฝง

ชื่อ-นามสกุล (นามแฝง). /(ปีที่พิมพ์). */ชื่อหนังสือ./* ครั้งที่พิมพ์ (ถ้ามี). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

ภาษาไทย

นิ้วกลม (นามแฝง). (2555). *ความรักเท่าที่รู้*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพ: มติชน.

ภาษาอังกฤษ (ใช้คำว่า pseud).

Omega (pseud). (2005). *Garden of repose bitter cold nights*. (translated by Jack Hoe). (2nd ed.) Beijing: Foreign Languages Pres.

2.7 กรณีไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง

ชื่อเรื่อง/บทความ. (ปีที่พิมพ์/เผยแพร่). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

ภาษาไทย

PORPEANG THE EXPLORER เศรษฐกิจพอเพียง. (2565). กรุงเทพฯ: ศูนย์ประสานงานการปฏิบัติที่ 5 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร.

ภาษาอังกฤษ

Aids and the third world. (1989). Philadelphia: New Society Publishing.

3. หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่มีเลข DOI

ชื่อ/สกุล ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง / (พิมพ์ครั้งที่)./สำนักพิมพ์./https: doi.org/เลข DOI

ตัวอย่าง

ภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ

Jackson, L.M. (2019). *The psychology of prejudice: From attitudes to social action* (2nd ed.). American Psychological Association. https://doi.org/10.1037/0000168-000

4. หนังสือแปล

นามสกุล, อักษรชื่อย่อตัวแรก./ ปีที่พิมพ์./ชื่อภาษาอังกฤษต้นฉบับ/[ชื่อหนังสือภาษาอังกฤษ]./พิมพ์ครั้งที่ (ถ้ามี)/ //////////ชื่อ-นามสกุลผู้แปล (ผู้แปล)./สำนักพิมพ์.

ภาษาไทย

Sandel, M.J. (2554). *ความยุติธรรม*. สฤณี อาชวานันทกุล (ผู้แปล). โอเพ่น เวิลด์ส.

ภาษาอังกฤษ ให้ใช้คำว่า tran. เช่น

Smith, J.A. (2020). *The Art of Translation*. [P.R. Tran.] Random House.

Wittgenstein, L. (1996). *Philosophy Investigations*. 3rd ed. Anscombe., [G.E.M. tran.] Oxford: Basil Blackwell Ltd.

5. บทความในหนังสือ

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์).ชื่อบทความ./ใน ชื่อบรรณาธิการ (บก.). /ชื่อเรื่อง,/(น./เลขหน้าแรก-สุดท้ายที่ตีพิมพ์)./ //////////สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์

ภาษาไทย

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2553). วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่. ใน พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมฺมาปญฺโญ) (บก.). *สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี 2553*, (น. 1-17. กรุงเทพมหานคร: นวสาส์นการพิมพ์.

ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2562). ข้อถกเถียงเรื่องพระพุทธศาสนาประจำชาติไทยในรัฐธรรมนูญ. ใน ปรีดี หงศ์สตัน และอัมพร หมาดเด็น. *ศาสนากับความรุนแรง,* (น. 400-459). กรุงเทพมหานคร: Illumination Editions.

ภาษาอังกฤษ

Begstein, M. (2000). Tubular Furcation. In Richard, E.B., et al (eds.). *Nelson Textbook of Pediatrics*, 16th ed. (p. 596). Philadelphia: Saunders.

Mishra, M. (2010). Early Buddhism and its Ethics. In Abha Singh. (ed.). *Morality and Social Justice*. (pp. 367-373). New Delhi: Decent Books.

6. วารสาร

6.1 บทความในวารสารแบบรูปเล่ม/อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่มีเลข DOI

ชื่อ-นามสกุล. /(ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง./*ชื่อวารสาร./เลขของปีที่*(เลขของฉบับที่),/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

วารสารภาษาไทย

ประพันธ์ ศุภษร. (2549). พระวินัยกับการบรรลุธรรม. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. 2*(3), 41-56.

ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ และคณะ (2564): ศาสนาและวัฒนธรรม: การใช้ประโยชน์จากอัตลักษณ์ของฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์. *วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์. 6*(1), 91-104.

วารสารภาษาอังกฤษ

Kieffer-Pulz, Petra. (1997). Rules of the Sima Regulation in the Vinaya and its Commentaries and their Application in Thailand. *Journal of the International Association of Buddhist Studies*. Vol. XX(II), 141.

6.2 บทความในวารสารแบบรูปเล่ม/อิเล็กทรอนิสก์ที่มีเลข DOI

ชื่อ-นามสกุล. /(ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง./*ชื่อวารสาร./*ปีที่(ฉบับที่),/เลขหน้า. DOI: XXX

ตัวอย่าง

วารสารภาษาไทย

อุบลวรรณ สุวรรณภูสิทธิ์ และคณะ. (2568). นวัตกรรมทางสังคมเพื่อขับเคลื่อนกลไกสวัสดิการเกื้อกูลพื้นที่จังหัดสุรินทร์. *วารสารศิลปะและวัฒนธรรมแม่น้ำมูล*. 14(2): 310-321. https://doi.org/10.14456/acj.2025.23

ยุวดี พลศิริ และคณะ. (2568). การส่งเสริมและพัฒนาศิลปะการแสดงเพื่อเพิ่มศักยภาพชุมชน Soft Power บนฐานอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นบ้านสดีย์ ตำบลกุดหวาย อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์. *วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ*. 3(5), 1-16. https://doi.org/10.65205/jasrru.2025.2414

วารสารภาษาอังกฤษ

Grady, J. S., Her, M., Moreno, G., Perez, C., & Yelinek, J. (2019). Emotions in Storybooks: A Comparison of Storybooks that Represent Ethnic and Racial Groups in the United States. *Psychology of Popular Media Culture. 8*(3), 207–217. https://doi.org/10.1037/ppm0000185

Panyain, T. (2015). The Development Learning Management Process by Using Folk-Wisdom in Music to Improve Lifelong Skill. *Arts and Culture Journal of the Lower Moon River*. 10(2), 19-29. https://doi.org/10.0000/xxx0000000

6.3 บทความในวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่มีหมายเลขบทความหรือ eLocator

ชื่อ/สกุล./ (ปีที่พิมพ์). /ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร./ เลขของปีที่ (เลขของฉบับที่),/ บทความ. เลขที่บทความ.URL (ถ้ามี)

ตัวอย่าง

ภาษาไทย

นวรรณ นิชโรจน์ และ ศศิลักษณ์ ขยันกิจ. (2553). บทบาทครูอนุบาลในการส่งเสริมกรอบคิดยึดติดเติบโตในโรงเรียนประไพพิศ (นามสมมติ). *วารสารอิเล็กทรอกส์ทางการศึกษา*, 15(2), *บทความ OJED1502032*. https: so01.tci-thaijo.org/index.php/OJED/article/view/243480

ภาษาอังกฤษ ให้ใช้คำว่า Article XXXX

Burin, D., Kilteni, Kl, Rabuffetti, M., & Pia, L. (2019). Body ownership increases the interference between observed and executed movements. *PLOS ONE, 14(1)*, Article e0209899. https://doi.or/10.1371/journal.pone.02209899.

7.บทความในสารานุกรม

ชื่อ-นามสกุล ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ใน ชื่อสารานุกรม,/เล่มที่อ้าง, หน้าเลขที่อ้าง./สถานที่พิมพ์: //////////สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง

ภาษาไทย

สนิท อาจพันธ์. (2537). หม้อคอควาย. ใน *สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขตหัวเมืองเหนือ*, หน้า 274-275. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พลับลิชชิ่ง.

ภาษาอังกฤษ

Sturgeon, T. (1995). Science Fiction. In *the Encyclopedia Americana*. Vol.24, pp.390-392. Dangury, CT: Grolier Press.

8.หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง. (วัน เดือน ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ ชื่อหนังสือ./ เลขหน้า. (ภาษาอังกฤษกรณีที่มีหลายหน้าให้ใช้ //////////คำว่า pp. แทน p.)

ตัวอย่าง

ภาษาไทย

พรพรรณ สวยดี. (20 สิงหาคม 2565). สื่อพิพิธภัณฑ์. *เดลินิวส์วาไรตี้*. หน้า 10.

ภาษาอังกฤษ

Brody., J.E. (11 December 2007). Mental reserves keep brain agile. *The New York Times*. p.11.

9. วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง/รายงานการวิจัย

ชื่อ-นามสกุล. /(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่อง*./(ระดับวิทยานิพนธ์). /ชื่อคณะ/:/ชื่อมหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง

ภาษาไทย

พระศรีวิสุทธิคุณ (มานพ ปิยสีโล). (2557). *คัมภีร์สีวิชัยชาดก: ตรวจชำระและศึกษาวิเคราะห์*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ทวีศักดิ์ ทองทิพย. (2559). *ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม: ประวัติศาสตร์ เส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและหลักพุทธธรรมในประเทศไทย*. (รายงานการวิจัย). สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

Phramaha Thanarat Sa-Ard-Iam. (2013). *An Analytical Study of Crime and Punishment in Early Buddhism.* [Ph.D Thesis]. Department of Buddhist Studies: University of Jammu. Phrachanna Bhaddharakhito. (2015). *An Analytical Study of Morality in Cambodian Traditional Wedding at Chamnomkuet Village, Chamnom Sub-district, Mongkolborei District, Banteay Meanchey Province Based on Buddhist Principles*. [Master of Arts]. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

10. การสัมมนา/ประชุมวิชาการ

ชื่อ-นามสกุล ผู้แต่ง./ปีที่พิมพ์เผยแพร่.ชื่อบทความ./*การสัมมนาหรือประชุม.*/หน่วยงานที่จัดประชุม./ //////////วัน เดือนที่จัดประชุม./หน้าที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง

ภาษาไทย

พระธรรมโมลี (2563). พนมดงรักศึกษา: พื้นที่หลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม. *รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ (Conference Proceedings) การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาจุฬาฯ สุรินทร์ ครั้งที่ 1 (The 1st MCUSR National Conference) เรื่อง พุทธบูรณาการ อารยธรรมวนัมฎองแหรก สู่การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน (Buddhist Integration on Vanam Dongrak Civilization towards Sustainable Social Development)*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์. 3 เมษายน. หน้า 1-16.

ภาษาอังกฤษ

Deci, E.L., & Ryan, R.M. (1991). A motivational approach to self: Integration in Personality. *Symposium on Motivation: Vol. 38. Perspectives on motivation* Lincoln: University of Nebraska Press, pp. 237-288.

11. สัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุล. /(วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์)./ตำแหน่ง (ถ้ามี)./สัมภาษณ์

ตัวอย่าง

ภาษาไทย

พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ. (1 พฤษภาคม 2568). รองอธิการบดีวิทยาเขตสุรินทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สัมภาษณ์.

พระสมุห์หาญ ปญฺญาธโร. (17 มีนาคม 2562). เจ้าอาวาสวัดป่าอาเจียง อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์, สัมภาษณ์.

ภาษาอังกฤษ

Sanguansermsri, M. (3 September 2020)., Lecture of School of Science, University of Phayao. Interview.

12. สื่ออิเล็กทรอนิกส์/สื่อออนไลน์

ชื่อ-นามสกุล ผู้แต่ง. /(ปีที่เผยแพร่).//*ชื่อบทความหรือเรื่อง*./ชื่อเว็บไซต์./สืบค้นข้อมูลเมื่อ วัน เดือน ปี). ///////////จากแหล่งที่อยู่ในไฟล์ ZURL) http://www.xxxx.

ตัวอย่าง

ภาษาไทย (สำหรับปี หมายถึง ปีที่จัดทำ หรือปีที่แก้ไขปรับปรุงข้อมูล)

พระศรีคัมภีรญาณ (สมจินต์ สมมาปญโญ). (2555). *การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุษาอาคเนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ.* สืบค้นข้อมูลเมื่อ 4 กันยายน 2556. จาก https://www.mcu.ac.th/article/detail/403

สุนันทา เลาวัณย์ศิริ. (2553). ธาตุอาหารหลักของน้ำสกัดชีวภาพแบบเข้มข้นจากขยะครัวเรือน. วารสารออนไลน์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 17 มีนาคม 2562. จาก http://www.journal.msu.ac.th/index.php?option=com_.

ภาษาอังกฤษ (Year page created/revised) สืบค้นภาษาอังกฤษใช้คำว่า **Retrieved**

Bhandari, P., Rishi, P. and Prabha, V. (2014). *Positive Effect of Probiotic Lactobacillus Plantarum in Reversing the LPS-Induced Infertility in Mouse Model*. Retrieved February1, 2014, from http://jmm.microbiologyresearch.org/content/journal/jmm/10.1099/jmm.0.000230;jsessionid=1me6a81o04g7o.x-sgm-live-03.

13. ราชกิจจานุเบกษา

ชื่อกฎหมาย.(/ปี,/วัน/เดือน)./*ราชกิจจานุเบกษา*./เล่ม/เลขเล่ม/ตอนที่/เลขตอน./หน้า/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

ภาษาไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก. หน้า 1-90.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562, 2 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก. หน้า 49.

ภาษาอังกฤษ

Ministerial Regulation on Higher Education Qualifications Standards (B.E.2568, March 31). *Royal Thai Government Gazette*. Book No.139 Chapter 20 Kor, 28-31. (in Thai).

14.เอกสารที่ไม่เป็นเล่ม เช่น เอกสารอัดสำเนา แผ่นพับ เป็นต้น

ชื่อคณะ/ผู้จัดทำ. ปีที่จัดทำ (ใส่วงเล็บ). *ชื่อหนังสือ/เอกสาร*. ระบุว่า (เอกสารอัดสำเนา).

ตัวอย่าง

ภาษาไทย

คณะวารสารศาสตร์และสื่อมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาตร์. (2561). *รายงานผลการดำเนินงานของหลักสูตร วารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารมวลชน (ปรับปรุง พ.ศ.2559)*. (เอกสารอัดสำเนา).

ภาษาอังกฤษ (คำว่าเอกสารอัดสำเนา ให้ใช้คำว่า (unpublished).

Lynn, A. (1994). *Living after AIDS threat of dying impose stress*. Chicago: University of Illinois. (unpublished).

15. Generative AI

ชื่อบริษัทผู้พัฒนา/ผู้เขียนโมเดลนี้. / (ปีที่ใช้). / ชื่อของโมเดล (Version ที่ใช้) [Large language model]. URL for AI

OpenAI. (2024). ChatGPT (September 16 version) [Large language model]. https://chat.openai.com/chat.

Anthropic. (2024). Claude (September 20 version) [Large language model]. https://claude.ai/new

หลักเกณฑ์ทั่วไปในการพิมพ์รายการสำนักพิมพ์/โรงพิมพ์

กรณีเป็นบริษัทหรือสำนักพิมพ์ให้คงใช้เฉพาะชื่อ ดังตัวอย่าง

1.บริษัท 21 เซ็นจูรี่ จำกัด ให้ใช้ “21 เซ็นจูรี่”

2.สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้ใช้ “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”

3.กรณีที่เป็นโรงพิมพ์ให้ใช้รูปแบบเต็ม เช่น “โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”

7. การเขียนภาพประกอบ (Figure) และตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น สำหรับ คำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

หนังสือขอเสนอบทความลงตีพิมพ์ “วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์”
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

(กรุณาส่งมาพร้อมกับบทความ)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

1. ข้อมูลทั่วไป

ข้าพเจ้าชื่อ .....ฉายา.....นามสกุล .....
ที่อยู่ติดต่อ เลขที่.....หมู่.....ซอย.....ถนน .....
แขวง/ตำบล .....เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....
รหัสไปรษณีย์.....โทรศัพท์มือถือ.....E-mail.....

2. ข้อมูลบทความ

ลักษณะของบทความ ( ) วิทยานิพนธ์/การค้นคว้าอิสระ อาจารย์ที่ปรึกษา.....
สังกัด/สถานศึกษา.....
ประเภท ( ) บทความวิจัย ( ) บทความวิชาการ ( ) บทวิจารณ์หนังสือ
ภาษาของบทความ ( ) ภาษาไทย ( ) ภาษาอังกฤษ
ชื่อบทความ (ภาษาไทย) .....
ชื่อบทความ (ภาษาอังกฤษ) .....
คำสำคัญ (ภาษาไทย) .....
Keywords (ภาษาอังกฤษ) .....

3. คำรับรอง

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า

1. บทความเป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมงานตามชื่อที่ระบุในบทความเป็นจริง
2. บทความนี้ไม่เคยลงพิมพ์เผยแพร่ที่ใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการเสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่นหรือในงานประชุมวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นบทคัดย่อ หรือฉบับเต็ม
3. ข้าพเจ้าได้รับทราบและจะดำเนินตามกรอบจริยธรรมการตีพิมพ์ผลงานในวารสารวิชาการ

(Publication Ethics) อย่างเคร่งครัด การละเมิดลิขสิทธิ์เป็นความรับผิดชอบของข้าพเจ้า และข้าพเจ้ายอมรับข้อกำหนดและนโยบายการพิจารณาตีพิมพ์บทความของวารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์เรียบร้อยแล้ว และยอมรับการพิจารณาวินิจฉัยและการตัดสินของกองบรรณาธิการถือว่าเป็นที่สุด

ลงนาม.....
(.....)
...../...../.....

จริยธรรมในการตีพิมพ์ผลงานวิจัยในวารสารวิชาการ
(Publication Ethics)

วารสารวนัมฺฏองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์

Journal of Buddhist Studies Vanam Dongrak

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

จริยธรรมในการตีพิมพ์ผลงานวิจัยในวารสารวิชาการ (Publication Ethics)

บทบาทและหน้าที่ของผู้เขียนบทความ (Author Ethical Responsibilities)

1. บทความที่จะได้รับการพิจารณาลงตีพิมพ์จะต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ใดมาก่อนและไม่ส่งต้นฉบับ บทความซ้ำซ้อนกับวารสารอื่น

2. เนื้อหาของบทความจะต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของวารสาร

3. บทความต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น และหากมีการนำผลงานของผู้อื่นมาใช้ในบทความของตัวเอง ผู้เขียนต้องอ้างอิงผลงานเหล่านั้น

4. ผู้เขียนต้องตรวจสอบความถูกต้องของบทความ ทั้งในแง่ของรูปแบบและเนื้อหาตามแบบฟอร์ม (template) ของวารสาร

5. ผู้เขียนที่มีชื่อปรากฏในบทความทุกคน ต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในการดำเนินการและรับผิดชอบบทความจริง

6. ผู้เขียนต้องระบุแหล่งทุนที่สนับสนุนในการทำวิจัยนี้ และ/หรือมีผลประโยชน์ทับซ้อนจะต้องระบุในบทความ และแจ้งให้บรรณาธิการทราบ

7. ผู้เขียนควรอ้างอิงเอกสารเท่าที่จำเป็นอย่างเหมาะสม ไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่มากจนเกินไป

8. การกล่าวขอบคุณในกิตติกรรมประกาศ ผู้เขียนควรขออนุญาตจากผู้ที่จะกล่าวขอบคุณเสียก่อน

9. บทความของผู้เขียนจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง เลือกแสดงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป

10. กรณีที่ผลงานเป็นการศึกษาวิจัยและทำการทดลองในคนหรือสัตว์ทดลอง โดยการทดลองในคนอาจส่งผลกระทบต่อศักดิ์ศรี สิทธิ ความปลอดภัย และสุขภาวะของคน ขอให้แนบหนังสือรับรองจริยธรรมจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์หรือสัตว์ทดลอง ทั้งนี้ การอนุมัติให้ลงตีพิมพ์ขึ้นอยู่กับการพิจารณาจากกองบรรณาธิการวารสารฯ ถือเป็นที่สิ้นสุด

บทบาทและหน้าที่ของบรรณาธิการวารสาร (Editor Roles and Responsibility)

1. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาคุณภาพของบทความ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารที่ตนรับผิดชอบ และไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว

2. บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียน และผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่น

3. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้องและให้ผลที่น่าเชื่อถือ มีคุณค่าทั้งด้านวิชาการและสังคม

4. บรรณาธิการต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียนและผู้ประเมิน

5. บรรณาธิการต้องมีการตรวจสอบบทความในด้านการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจัง

6. เมื่อบรรณาธิการตรวจพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่น จะต้องระงับการประเมินและติดต่อผู้เขียน เพื่อพิจารณาตอบรับหรือปฏิเสธการตีพิมพ์การตีพิมพ์

7. บรรณาธิการมีเอกสิทธิ์ในการตอบรับหรือปฏิเสธการตีพิมพ์ และรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ (Reviewer Roles and Responsibilities)

1. ผู้ประเมินบทความต้องไม่เปิดเผยข้อมูลในบทความแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ

2. หากผู้ประเมินบทความมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียนผู้ประเมินบทความจะต้องแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบ และปฏิเสธการประเมินบทความนั้นๆ

3. ผู้ประเมินบทความควรรับประเมินบทความเฉพาะสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ และหากมีส่วนใดของบทความที่มีความเหมือนกัน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่นๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบ

สำนักงานกองบรรณาธิการ
วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์

บัณฑิตศึกษา ห้อง 412 ชั้น 1 (อาคารพระพรหมบัณฑิต)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
305 หมู่ 8 ตำบลนอกเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ 32000
โทรศัพท์ 044-142107 ต่อ 319 E-mail: Vanamdr@hotmail.com